

స వి త

రాఖారాగమునా నానకి నాధునికీ స్నేహము మూడునెలుకూడా కానీదు. ఈ కొద్దికాలాని నా నావాం ఉపయోగించే 'తమరు' అనే మాటకు 2 వలుగా 'నవ్వు' అని పిలుచుకునేంతగా వచ్చింది. పిలుచు కోవడంలో ఇంకొక మెల్లమెల్లము దిగినా అంతగా పోటీంచేవాళ్ళికాదు. అసలు వాళ్ళ పదిలే అటువంటిది!

ఏదో విషయంలో రాఖారాగ సలహాపడినందుకు సర్దిగా వెళ్ళిపోయిరి కిలా వసాని తానకి నాధుని చెప్పాడు. తానీ—ఇంతవరకూ అతని అంతూపంతూ లేదు. ఇదీయారం ఎలాగోంటులు మాడిపోయింది. రాఖారాగేమో వ్యాకులపడుతున్నాడు. అదీగాక భవానీపురంలో ఇదక్షటుం బయలులోని అడవాళ్ళ సభకు రాకనిందిన కియినవచ్చింది. సర్దిని కాలానికి వెళ్ళకపోలే బాగుండదు. అక్కడకు తిప్పకుండా వెళ్ళాలి.

అసభకు బాగా చదువుకున్న పదిపేతులు తలతోనుండి వసారని పన్నాడు. ఆ కారణంతో తువంజేసుకొని, స్నేహపరుచుకుని వెళ్ళేదేమిట తియ్యారై కూర్చున్నాడు. మంచంమీది ఇస్త్రీయవలెల చొక్కా, పిల్లులనీనూ, ధోవతీ, కంఠవాపున్నయి! నాలుగుపలకల బంగారుగొలుసుతో రిక్కువాచీ ముక్కోపీటమీద వుంది.

సామీద 'టీ' కోసం నీళ్ళు మరుగుతున్నయి! ఇవారే టీతాగే యోగ్యతలేవట్టుంది. బావా—ఈ స్నేహితుల వస్తున్న చిహ్నాలేవీ కనపడడంలేదు. ఇప్పుడేంచేయాలి? అసలని తానకి నాధునికప్పే! తన తప్పేమీలేదు. తను తాళంవేసి బైటికి వెళ్ళి వా తప్పలేదు.

కానీ, తనను ఎవరో బలవంతంగా ఆపుతూన్నట్టుగా వుంది! ఇది వుండలేక కాళ్ళకు స్లిప్పర్లు చెరిగి చురుని రాజబాటవలూ ఒకసారి వెళ్ళివచ్చి, వొంటరిగానే ఒక్కాను టీ నింపుతుని మనసులోనే “ఈగాను త్రాగితేనే సరి. యిది ఎవరు చూడకలసిని పనిలేదు... అన్నీ అదే! నిజంగా నా సలహా కావాల్సిందే, అంతటాక్రిందే వచ్చి వుండేవాడు. అతనింటికి తేహాకసారి వెళ్ళొస్తాం.” అని అనుకున్నాడు.

తారకి నాగడి విషయం తెలువాలి చూద్దాం! రాఖాలును మాత్రం ఇక్కడే పరిచయం చేయాలి.

రాఖాలును ఎవరన్నా ప్రసించిపోయింది నోక సవ్యాసిన మాత్రం చెప్పకునేవాడు. తండ్రి వంశంవాడు, తల్లి వంశంవాడు అంతా పనిలోకానికి వెళ్ళారు. ఇది మిగిలేవాడలా తిన్నోకిడే! రాఖాలును ఒకానొకప్పుడు అంతా పనివాళ్ళే! ఎవరెవరు ఏ యింథంగా వుండేవాళ్ళో అదిమాత్రం అతనికి తెలియదు. వాళ్ళకు ఏమిం తనకు తెలిసున్నా తెలియకపోయినా ఆతనుమాత్రం ఏమి చెప్పేవాడు కాదు. ప్రస్తుతం అయిన ‘పేటర్ డాంగ్’లో ఉండడం సీనియరుకున్నాడు. ఆ ఇంటికి జమని ఆయింటికి రెండవది అన్నాయి. అందుకు ఒక్కోకి వుండి అనేవారు. ఇంకోక వెల్తురు బాగావస్తుంది. పని అప్పుడు వెళ్ళించి చెప్పలు వెదకివలసిని పనిలేదు. ఇల్లే ధంగావున్నా రాఖాలులో సామానుకు మాత్రం కొలిచలేదు. మంచిమోడమా, పక్క పక్కా— పట్టే, బూ, కిర్సీలూ, అందుమైన రెండు అలమూరూ వున్నాయ! ఆ అలమూలో ఒకటి పుసకాలనూ, రెండోది— గుడలనూ వీపురువుకున్నాడు. ఇరవైగల ఎలక్ట్రిక్ పంకా కూడా వుంది. గోడకు వ్రేలా తున్న ఇవియూంబాడా తిట్కువదికాదు. ఇటువంటివే ఇంకా ఎన్నో వస్తువులున్నాయ!

ఒక ముసలిని పనిచేయించుకుంది. అదే రాఖాలుకు వంటవండి, గిన్నెలు తోమి ఇల్లు వూడ్చి— బట్టలు ఉరికి వెళ్ళేది. ట్రయిన్లోయింటే ఒకారు వెచ్చాలుకూడా కొనకొనివచ్చేది. తినుటకూ, ఉల్లివాలనూ, రాఖాలు ఆమెకు పావలో, ఆహార ఇచ్చేవారు. ఒక్కొక్కప్పుడు ఈ ఇనామే దాని నెలకేతంకంటే ఎక్కువయ్యేది. మధ్యమధ్య రాఖాలు దాన్ని

“అన్యమూ” అనిపించేవారు. అయినదికూడా రాఖాలును ఎంతో ఇదిగా ప్రేమించేది.

పొద్దిటిపూట మాత్రం రాఖాలు ఎల్లకు చెరువు చెప్పేవారు. మిగిలిన కాలమంతా సభలకూ, సమావేశాలకూ, వినియోగించేవారు. రాజకీయ సభలకుకాదు; సాహిత్యసభల్లో మాత్రమే! అయిన తనొక సాహిత్యోపాసకుణ్ణి చెప్పుకునేవాడు. రాఖ్యాంగులయొక్క చిక్కుకుండు, తన సాధనకు కష్టంకలుగుతుండనేవారు.

ఎల్లకు చెరువు చెప్పేమాట నిజమే కాదు. — కాశీజిల్లకు కాదు. బళ్లారిలోని చిన్నచిన్న రోగులవాళ్ళకు మాత్రమే! మొట్టొకటి చెప్పుకు ఏదన్నా వాకిరీపదామని ప్రశస్తింపాడుకానీ, ఆతనికి నొక రెక్కడా వారకలేదు. ఇక వానివిషయంలో ప్రశస్తించడమే మాని వేకాడు.

ఇంతకూ—ఒకపూట ఎల్లకు చెరువు చెప్పి, ఏకభంగా ఇంత సుఖంగా స్వేచ్ఛగా పురుకుగున్నాడో అని తెలుసుకోవడం నాలోపం! అయిన సాహిత్యోపాసకుడే! వివా—వారిప్రతిగానీ, మానప్రతిగానీ, అయినచేరు ఎంతి వెతుకివా కనిపించదు. రాత్రులు ఎంతో శేపు మేలుకుని వ్రాస్తుండేవాడు. విషవృత్తి ఆ వ్రాసినవాన్ని ఏం చేసేవాడో ఎవరికీ తెలియదు. మళ్లీగానీ, కాశీలోగానీ అయిన ఏ పాఠ్యసయ్యాడో అనికూడా ఎవరికీ తెలియదు. ఈ విషయాన్ని గురించి ఎవరన్నా ఎప్పుడన్నా అడిగితే స్కూల్ డైరీనింగ్ మొదలుకొని దాకినీ విమోచితులనే భావం వ్యక్తిపరుస్తుంటాడు. అలమారులో అన్నిరకాల పుస్తకాలూ వుండేవి! కావ్యమూ, సాహిత్యమూ, సెన్నా—ఘోషమూ మొదలైనవాటితో కూడినవి. ఇదే ఇదే వాంఛితుల సకల లున్నయే! అయిన మాటలూ సంగతులూ విన్నట్లయితే మహా మహావా ధ్యాయకు! అయేవాడేనని అనుమానం కలగచ్చు! ‘హోమియోపతి’ మొదలు—‘వైర్ లెస్’ వరకూ అన్ని విషయాల్లోనూ అయినకు మాట్లాడే అధికారముంది. అయిన నోటివెంట ‘విశ్వత్ ప్రసారం’ సంగతి విన్నట్లయితే అయినగారు ‘మాస్కోనీ’ కంటే రక్కవవాడు కాదని

అనుకుంటాం. గొప్ప గొప్ప కవయిత్రులపేరు అయినకు కింతసంవత్సరము ! ఎవరెన్ని పుస్తకాలు వ్రాశాలో. ఎవరు ఏయే విధంగా తమతమ ఆలోచనలను పుస్తకాలలో చక్కగా పొందుపరిచాలో 'కులాసాగా' నటులేకుండానే—బాగా చెబుతాడు. 'హోమర్'కూ— ఇతర కవులకూ— ఎంత వ్యత్యాసమందో, 'పెండ్ల'తో ఆర్థిక ఎంత సామ్యతమందో, భారతీయ శాస్త్రకారులమందు ఆసన్న ఎంతనీచమో— ఇటువంటి తత్వ విషయాలమందు ఎంతో గొప్ప పండితుడిలా కనిపించేవాడు. బోర్ యుద్ధంలో ఏయే సేనాధిపతులున్నారో— యుద్ధం. జపాన్ యుద్ధంలో రష్యా ఎందుకు ఓడిపోయిందో, ఆమెరికావాళ్ళు ఎంత ధనాన్ని ఏకాగ్రంగా సంపాదించారో ఈ విషయాలుకూడా ఆతని నిశ్చయచిరజ్ఞే వుండే ! భారతీయ మునిషులయిందో ఏంచేతూలో జిగర్నాకాన్నిరే లేకపోయి సంవత్సరాల భారతీయాలికి ఎంతవరకు కలిగిందో— 'గోలునీండ్' రివ్యూలో ఎంత బంగారమందాలో, కిరీస్టిలో ఎన్ని యాపాయింట్లుందాలో, ఈ విషయాలలో ఆయన అభిప్రాయం నిశ్చయంగా వుండే ! ఆయన మాటలకు కొందరు నవ్వేవాళ్ళు. కొంతమంది గుణగుణమంటూ గొడగేవాళ్ళు ! ఐనప్పటికీ రాఖాల్ నిజమే పోషకాని, ఎటువంటి వాల్సేనానలే ఒప్పుకుతారనిపించే ! తన సామర్థ్యమంతా వినియోగించి ఇతరులకు సహాయం చేయడాని వెనుకాడేవాడు కాదు.

ఎప్పుడు పడితే అప్పుడు— ఏ సమయంలో పడితే అసమయంలో ఆతను వెళ్ళేందుకు అడంకిలేని ఇల్లుకూడా లేకపోలేదు. ఆయనకింటి వెద్ద వరుసులోని అడివాళ్ళు మధ్యమధ్య "రాఖాల్ ఇశే నీలోని పడబాని ! సరే, ఈసారిన్నా వెళ్ళేసుకుని ఇల్లా వాణీ నిలబెట్టేసి కొప్పరిం చేయ ! ఎంతకాలమని ఇటువంటి జీవితం గడపుతావు ? వరుసంతా పెళ్ళాం— పిల్లలులేకుండా, అనవసరంగా పోగొట్టుకుంటావా ?" అని అడిగేవాళ్ళు.

ఆమాట వినినంతోనే చెప్పలుమూసుకుని "మీరింకేమన్నా చెప్పండి. కానీ,— ఇటువంటి సంగతిమాత్రం చెప్పండి" అని అనేవాడు.

అయినప్పటికీ— అభిప్రాయాలకూ ఉపదేశాలకూ కొదవలేదు. రాఖాల్ సుఖాన్ని, కుభాన్ని కోరేవాళ్ళు : చాలంతో ఆతను మనమాట

ఁటాదా ! అతను సాహిత్యంతోనూ—స్వకళాభిమానంతోనూ పిచ్చి
వాడవుతున్నాడు ! అనేవాళ్ళు. రాఖాలు వాళ్ళ మాటలు వింటే నిజమే
కానీ—అతని భాషను కోరవచ్చు ముగ్రం అపిచ్చితనాన్ని వొదిలి
పెడతాడో లేనోని పరీక్షముగ్రం చేయలేదు. వాళ్ళిప్పుడంతా
“రిమ్మదూ రాఖా ! మేము నీకోసం ఒక పిల్లను మాట్లాడివున్నాం.
నువ్వు తప్పకుండా చొప్పుకోవాలి” అని ముగ్రం ఏర్పడుతూ ఆనలేదు.

ఈ కథల గోత్రము : స్తుతికొద్ది. వరుసుకూడా పెరుగుతూవుంది.

ఈ మాటలు ఇంకా ఎం చెప్పడం అవ్వవలె ! భూగోళ
కాస్త్రులో పైస్థలలో ఏమున్నా— ప్రపంచ లో ముగ్రం (వెండి) అని
చెప్పడం అతడు అనుకరించలేదు. ఇకపై తీసుకుంటా అనుకరించు
కూడకుండానే కంపించింది. ఈ సంగతి ఎవరికి తెలుసున్నా తెలుసుకొ
నోయినా— అడవా : ప్రియ ముగ్రం కనిపిస్తూనే ఉంది. రాఖాలోకిది
బాగుంటును ! అకానంతో ఎక్కడన్నా వాళ్ళు వెళ్ళిచేసుకోమని
ప్రయత్నించినా, రాఖాలో నాల్గో సామంతుని ముగ్రం ప్రయత్నించేవాడు.
వాళ్ళిప్పుడు దేవదేవి. అతని పాత్రే ఏదీవా. ఈ కానంతో అయిన
గొప్పవాడు కాలేదు. ఒకప్పుడు స్వాభావిక ఇంగ్లీషు విగ్రహం. మితా
నాం మే అనిన్ని తీర్చావు.

రాఖాలో (ప్ర) ప్రాగి ఇంకా ఇదంతా అనేకమని చెప్పుబడిన మరేమి,
తొడుక్కుంటున్న సమయంలో తొక్కినాడు లోపలకు వచ్చాడు.

అనిన్ని చూసి రాఖాలు...ధీలే ! నలహాకావాలని చిన్న కామాలు
అంటారు ?—ఏం ?” అని అడిగాడు.

“ఎక్కడకన్నా వెళ్తున్నావా—ఏం ?”

“లేదు. చీకటి పడేసరికి నేను ఇంట్లోనే కూర్చుంటాను.”

“అయితే—నీకి లెక్కడ పడింది ?—కొంచెం గుడ్డ !”

“కాదు... కాదు రిమ్మదూ !—నీకు నిజంగా నానలహా కావాలన్నంటే
లేవు.....” అని బనీనవై చొక్కా తొగక్కున్నాడు.

క్షణంసేపు తాళకుడు ఆశువేపు చూసి “అటువంటుప్పుడు సలహా ఇంకెక్కడుంటుంది? లేవు ఉదయానికలా నేను చాలామాం వెళ్ళానేమో! ఒకవేళ ఇంకెప్పుడూ... కాదు. భగవంతుడు చాలా చేతుకుండా వుండాలి. నిజంగా మనం తిరిగి ఎంతో కాలంనున్నా కలుసుకోలేమేమో—?” అన్నాడు.

రాఖాల్ కుర్చీలోనూలబడి ఆశ్చర్యంగా “అంటే—కానిష్ఠా?” అని అడిగాడు.

“అంటే—నాకోకి నాకినీ కొరికం . మహాన బిల్లాలోని ఒకప్రాంతం హెడ్ మాస్టరుగా పని కుదిరింది”

“ప్రేమరీయా?”

“కాదు... హైస్కూల్.”

“హైస్కూల్!—మెట్రిక్యులేషన్? ఎనే జీర్ మెన్?”

“తొంభై అని వ్రాశారు. ఇంకా నేనువదానికి మంచిస్కూల్ కటి కూడా...”

అమాటుపని రాఖాల్ “హా...హా...హా...” అని నవ్వి “కానిమండీ దొరవారూ—మోసం! ఇంతలా వాటిల్లడం. భలేదిమోనా చేస్తున్నావే? అంతా కలుపుకుంటే వందరూపాయలు గానొచ్చియ్యా!—వాళ్ళకు ప్రపంచంలో ఇంకొకమనిషి కనిపించలే—మా?”

“అవును. అంతేగావచ్చు! పల్లెగాని పల్లెటూరికి నిజంగా ఎవరు వెళుదు?—”

“వెళ్ళలేదూ!... వందరూపాయలనే మనిషి నేనా? యమలోకాని స్కూల్ ప్రజలు ఇంకెంతాడు. ఏనా—ఇది వగమనబిలాకమా!—అరే, మూడూ పనినిమిహలయిందే! ఇక అలస్యంలేనే పనికాదు. వాడు వాడు. ఈ పిచ్చిపనులు ఆవలపెట్టు. లేపువాడున్న మనం మాట్లాడుకుందాం! వాళ్ళేంవ్రాశారో, ఏం వ్రాయలేదో అంతాచూస్తాను. నెలకు వందరూపాయలు కాదనుకుంటున్నావా? అదీ గ్రహించలేదా? ఇదే

కదా నీజవాలు? నాకిన్ని తెలుసోయ్! ఇంతా అడగం! పలే తమ్ముడూ నేను వెళ్ళిన్నాను. అని రాఖాలి లేచాడు.

తానీ ప్రాధానపడితూ “అంతా పాటించాను! వాళ్ళు వ్రాసింది నిజమైనా—అడవిమైనా నేనీరాత్రుండికి వెళ్ళా...” అన్నాడు.

“ఎందుకిది?—నామాట వచ్చున్నమా?”

తానీ ఈశ్రేష్ఠుడు జవాలు వచ్చడందానీ “అంతా, నామం కాలం నన్ను అడవికి వెళ్ళిపోతూ ఉన్నప్పుడు నా ప్రాణం చిట పలుకబడేంతవరకు అలవాటైంది” అన్నాడు.

“ఒకవేళ నాకిది అంతా రాకపోతే!” అని అడగడం.

“ఒకవేళ నేను బ్రతికేప్పుడు క్షణంగా మనం వెళ్ళి వెళ్ళి పండ్ల తలవల్లా కలుసుకుందాం! ... అంతా అడవికి—” అని అంటూనే తారకనాథుడు నిద్ర చేసేప్పుడు అది రాత్రి తీసి మేళాపాడవలసి “రాఖాలన్నాయ్!.....ఒకే దా వైపుపాటులు అప్పుగా యివ్వు” అని అడిగాడు.

అదిని చూసి తూరికాంతుడు “రాఖాలి! అయితే ఈ పుస్తకరాన్ని తాకితూ ఉండరావా? అదేమిటి?” అని పుస్తకరాన్ని చూసి తీసి తలకు పెట్టి “నేను తోడుకున్న నా పుస్తకం తారకనాథుడాయ్! ఇది పుస్తకం అని “అరే! నాకు—నాకు కాదు. దీనిమ్మతే ఎవరూ ఇచ్చే దామో నాకు అన్నా అప్పుడు. ఇంకేమిటి? ఇది నా పుస్తకం! నేను వెళ్ళి రోయేయ్ ను దీన్ని వాడుకుంటే నేను నీ ప్రేమ ఉండరాను.” అని అన్నాడు.

తురికాంతుడు అంతా రాఖాలి మనసులో నుంచి మాయమైంది. ద్రవీణింగ్ టేబులుకున్న అద్దంలో ఇద్దరి ప్రతిబింబాలూ ఒకరి పక్కగా కనిపిస్తున్నాయ్! రాఖాలి మధ్యమశ్రేణివాడు. గుండ్రని బుట్టు! అమల ముఖంలాగే గొప్పమనసులవాడని కళ్ళిందే సుతర్యం కళ్ళకత్తు వున్నావు. కానీ, తారకనాథుని ముందు ముందుగా చెప్పకోలిగింది కాదు. మనిషి అన్నగా, పాడుగా వున్నాడు. కరీరం కొద్దిగా నలుపు. అడవికి వచ్చినప్పుడు మాత్రం మనస్సు బలంగా వాడని ముఖంమోసి ఎవరూ

గు రించకపోయినా, కళ్ళలోమాత్రం ఒకవిశేషం వుంది. కళ్ళు పెద్దవి కావు. అందమైనవికూడా కావు. కాని, చూపున్నట్టి అమరికని సమ్మి వచ్చని తెలుసుకొని, సుఖదుఃఖాల బరువును సహించగల కళ్ళ ఆటగానూ వుంది. ఇరవై ఏడో ఇరవై ఏనిమి సంవత్సరాల వయసుండవచ్చు! రాఖారం కంటే రెండు మూడేళ్ళు చిన్న. ఐనప్పటికీ చూసేందుకు ఇరవై పెద్ద వాడిలా కనిపిస్తాడు.

“నువ్వు ఉద్యోగంలోకి వెళ్లడం మంచి కాదు.” అని రాఖారం అన్నాడు.

“ఎందుకని — ?”

“ఎందుకేమిటి ? ఒక హెన్రీ ను సడపడం సాధారణమేమిట ? మంచి కాదు. మెట్రిక్యులేషన్ కు ప్రవాళ్యం ఉన్నవాడు వాళ్ళకు ఉత్తమ లయోట్లు చేయాలి... మరి అటువంటి క్వాలిఫికేషన్ ఉన్నావా?”

“వాళ్ళకు కావాల్సింది క్వాలిఫికేషన్ కాదు. యూనివర్సిటీ తాళాకు సర్టిఫికేట్ మాత్రం కావాలి! — అన్నీ నేను కమిటీ లుందు బ్రాహ్మణు. నా అగ్నిని ఆహారించారు. చదువు చెప్పడమే నావంతు. ప్యాసియెట్లు చూడటం వాళ్ళ పని.”

రాఖారం తలవ్రాపుతూ “ఇటువంటిమాటలు చెప్పేవరిమాత్రం లాభం లేదు. పనిజరగదు” అని ఆ మరుక్షణంలో గంభీరంగా “అయినా నాతో సువ్యంతులవరకూ నిజం చెప్పకుండా ‘నాకు చదువు సరిగ్గా లేదు’ అని అంటూ నేనచ్చావు” అని అన్నాడు.

“అమాట ఇప్పుడే కూడా అంటూనే వున్నాను. నాకు చదువు వచ్చని చెప్పడంలేదు. డిగ్రీలు మాత్రం వున్నవన్నాను కానీ, — చదువు సుధ్యం లేని నిజంగా నాదొరలేవు. నిజానికి నాకు తీరుబడి ఎక్కడాంది? కాలేజీ చదువు ప్రాథమికావస్థలోనే, నాకరిచేయాలని బ్రెలుదోగాను. రెండు మూడేళ్ళు అవిధంగా వూరికేనే గడిచిపోయాయి! ఆతరువాత మీదయవల ఈ కలకతా సహపట్టణంలో మా రెండు ప్రాణాలకీ తిండి లోటులేకుండానే ఏడాదిధంగా జరుగుతూవుంది.” అని తాగ్ నవ్వుతూ చెప్పాడు.

“చూడు నారక! మళ్ళీ మచ్చెప్పుడన్నా—” ముగ్ధురీతాకముననే అదంతా వాళ్ళిద్దరిమధ్యనుంచి ఇంకొకాడు ప్రకటించింది. అది ఒక అడమనిషి! ఇద్దరూ ఒకేసారి తిరిగిచూశారు. అపరిచితురాలైన ఒక స్త్రీ! ఇరువురూ నవ్వి నిలుచుండి. మువ్వనంటామంటే వరకు ఒక అకను ముందుకు పోవుంటుంది. అని— అకనుగిది వెంటనే కనిపెట్టలేదు! కరీకమంతా తెలుసుకోవలసింది. కొంచెం క్షిప్రమితున్నా—అమె ముఖంలో గారవ మర్యాదలు గాండ్రున్నాయి! నొసట పొట్టువుంది. అమె నుంచి చీక కనిపిస్తుంది. అమె ముఖం, మెడలో సాధారణమైన వస్తువు! స్నేహితులకూ కొంచెం క్షిప్రమంగా మాత్రం సాధారణ అకనుగా మళ్ళీలోకానికి నేచి “ఏమి! కొత్తమృత్యు?—” అని అమె కాళ్ళను గట్టిగా కొట్టించుకున్నాడు. అని ఇంతో కేవలం వరకు. అమె సావాలు నొదిలి వెంటలేదు.

అమె సాధారణ నేయిపట్టుకుని నేచి. అరవి నడకను ముట్టుకుని “వాచనా రాజా.....!” అన్నది.

అమె మళ్ళీగా నొచ్చున్నాక రాఖాలు అమె కాళ్ళమీదు నేలమీద నొచ్చున్నాడు. తాళమంతా స్నేహితున్న అవసరించాడు.

“కొంచెం గా నేమ నురుపులేక పోయిపోయాయి” అని రాఖాలన్నాడు.

“అవును. నురుపులేకపోయిపోయాయి!” అని కొంచెం నేపాగి “రాజా!... ఇరమ నీ స్నేహితుడవుకుంటాను! ఇరవి నే కేమిటి?” అని అడిగింది.

“నానా భక్తాచార్యులు! ఇరమ నా స్నేహితుడని మీరెలా నురుపులు?—”

అమె ఈ ప్రశ్నను తప్పించి “మీ ఇద్దరికీ నుంచి స్నేహమని విన్నాను” అన్నది.

“అవును...అది ఇక ఎక్కువనోలుతుంది. ఇవాళే ఈయన వంతునకలకు వెళ్ళాడు! అక్కడ మీ నమ్మకం మెడమీదను పని పుడికిందట! నేనేమో ‘అవును. ఏ. పొట్టి నెనెనెనె’ ముచ్చటగా తుండనిన అవసరమే మొచ్చింది?—నీ కేవలం ఒక పని లేనికా దొరుకు

కుంది' అని చెబుకున్నా ఈయనకు నమ్మకం కలగడంలేదు. నేను చెప్పిన సంగతి మంచిదా—చెడ్డదా?—నువ్వే చెప్పమ్మా!”

అమె ఒక్కక్షణం నవ్వి “ఈవు చెప్పిప్పుడు ఇతను నమ్మకపోలే— వీన్ని చెడదని చెప్పలేను రాజా! అయితే తారక్ బాబూ! యింతకూ నువ్వు వెళ్లాలనుకుంటున్నావా?” అని అమె అడిగింది.

“ఇది అంతకంటే మంచి సంగతి కాదు. ‘రాఖర్ రాజా’ అనే పూరి పేరు వారిది ‘రాజా’ అని చిన్నదిగా చేశారు. ఇక నా అదృష్టమేమో అన్నట్లుగా నా పేరుకు ‘బాబూ’ అనేదాన్ని తగ్గించారు. వినా—వీన్ని నేను వాళ్ళకోసమ్మా! నా పేరున కూడా మీరు చిన్నదిగా చేయాలి” అని తారక్ అన్నాడు.

“అలానే చేద్దాంలే తారక్!”

తారక్ ప్రశాంతపడి, ఏదో అంచానునుకుంటుండగా, అమె ముఖంలో విచారశబ్దాలు స్పష్టమైనయ్యాయి. “రాజా! ఆ ఇంటికి నువ్విప్పుడు వెళ్తుండడంలేదా?—” అని అడిగింది.

“వెళ్తున్నానుమ్మా!—మరి, ప్రపంచంలోని బహుళ భారాలన్నీ నామీద వుంటాయని మీకు తెలుసుగా? అందువల్ల పనిపోవడం నాకు నుంచి...”

“రేణుకు వివాహంచేస్తున్న సంగతి నీకు తెలుసా?”

“లేదే! రమతో ఎవరన్నా చెప్పారా?”

“అవును. పెళ్ళి చేస్తున్నాను. యివాళే పదిగంటలకు నలుగురెక్కి పెళ్ళి కూతుర్ని చేశారు. కానీ,—నువ్వీ పెళ్ళిని ఆపుచేయాలి.”

“ఎందుకని—?”

“ఈ పెళ్ళి చేయకూడదు గనుక! ఆ పిల్వాడు తారక్ పిచ్చెక్కి చని పోయాడు. ఒక మేనత్త పిచ్చిపటివుంది... తండ్రికి పిచ్చిలేదుగాని, చికిత్స చేయించి, ముందే శాశ్వతంగా చేతులకూ సంకల్పం తగ్గించుంచారు.”

బాగానేవుండే!—విచిత్రమైన ఆపదే! అయితే యజమాని ఇతన్ని ఆలోచించలేదా?”

“అయినచో నీకు బాగా తెలుసుగా? పిల్లవాడు చూడడానికి అందంగానే వున్నాడు. చచ్చివున్నట్లున్నాడు. మైగా వాళ్ళందరూ కావలసి నంత దబ్బువుంది... ఆయనగారు పెద్దయ్యలు చెప్పిన ఈసంగతులే నమ్మకం. దానిపైనే వుంచినచో ఆయనకే తెలుసు? ఒకటి ఈసంగతి ఆయనకు తెలిస్తే మాత్రమే? అన్నీ గ్రహించాక కూడా ఇందులో భయపడేందుకు కొంతవుందని ఆయన అనుకోరు...”

“అయినప్పుడు.....” అని రాఖాలు విచారంతో నీళ్లు నమిలాడు.

తారకి వాసుకు అంతాంటూ కూర్చున్నవాడలా ఉండేటట్లు “అయినప్పుడు... అయినప్పుడేమి? — ఈ పెళ్ళి అప్పుడేమి వూరికే నీళ్లు నమలుతూ కూర్చుంటావా? — ఇది చాలా విచారించాల్సిన విషయమే!” అని రాఖాలని దబాయించాడు.

“మళ్ళీ నీది నిజమే! — వివా, నేను చెప్పినంత మాత్రంలోనే పెళ్ళి అవుతుంది? ఒక్క యజమానిగారి మాటే కాదు. ఇంట్లోనివాళ్ళు మూత్రం ఎలా వొప్పకుంటారు? —”

“ఏం — ఎందుకిది వొప్పకోరు? పిల్లవాడితాలూకు వాళ్ళకు మల్ల పిల్లతాలూకువాళ్ళు కూడా పిచ్చివాళ్ళేవా ఏమిటి?”

“అదికావోయ్! పిల్లకు నలుగురైతే పెళ్ళికూతుర్ని చేకారన్న సంగతికా అలాచిదు”

“పెళ్ళికూతుర్ని చేసివంతమాత్రంలో ఏముంది? పిల్ల ప్రతికుండగానే చూడూచూడూ నిత్యం పడనిసాను ఏమిటి?” అని అంటూనే తారక వాసుకు దగ్గర నిలుచున్న కొత్తయ్యచేత చూశాడు. ఆమె తనను ఎంతో జాగ్రత్తగా చూడడం నమనించి నిరుపది, తన గొంతును కొంచెం తగ్గించుకొని “వాళ్ళెవరో నాకు తెలియదు. నేనీవిధంగా మాట్లాడినాడదు. వివా — రాఖాల నీ బలమూ, కీ కీ అంతా వుపయోగించి, ఏదోవిధంగా ఈ పెళ్ళిని అప్పుడేసి తీరమని నామనసు చెబుకూతుంది.”

“వారా? వాళ్ళందరూవున్నారు? పిల్ల సంతరితగా? — అసలు ఆమె గారూ ఈవిషయంలో జోక్యం కలగజేసుకునే అధికారమేముంది?” అని అన్నది.

రాఖార్ మాట్లాడలేదు. ఆమె క్షణకాలం మానంగావుండి, మెల్లి మెల్లిగా ముందొకసారి 'బాగ్ బజారు'లో వుంటున్న పిల్లవాడి మేనమామ గారి దగ్గరకు వెళ్ళు. ఈ వెళ్ళికి అన్ని విధాలా బాధ్యతల క్లిష్టత ఆమె నేనని విన్నాను. సవ్యక్ష్మణికి వెళ్ళి పిల్లల కథాతా చెప్పి. "ఈ వెళ్ళి ఆపమని చెప్ప. ఈ సంగతి చెప్పడంతోనే వెళ్ళి అగిపోతుందని నాకు నమ్మకం! అందుకు వాళ్ళు కోరుంటే, నేనింకేదన్నా వుపాయం ఆలోచిస్తాను. రాత్రి పన్నెండు గంటలకు వస్తాను నాకునా!—ఇప్పుడిక వెళ్తున్నా." అని లేచినిలుచుంది.

రాఖార్ వ్యాకులపడతూ "అరకువాకన్నా కేణా వెళ్ళికి చాలా అసర్దాలు వస్తాయమ్మా!— ఈ సంగతులన్నీ పై దైవ తరువాత..." అని అగాడ.

"వెళ్ళి జరగకపోయినా మంచిదేనాయనా!"

రాఖార్ మాట్లాడలేదు. పంకి కాళ్ళంటుకుని నడుస్తుంది. తారక్ వాడుక కూడా అరన్నును సరించాడు. ఆమె తలుపుకడకు వెళ్ళి పెత్తుతిరిగి "తాగ్! నీతో నేను చెప్పకూడదు. వివా—నువ్వు రాఖార్ స్నేహితుడివి! అంత కష్టంగా లేకపోలే, ఇంకా రెండుగోజుల పాటు ఎక్కడికీ వెళ్ళకు. ఇదే సాప్రార్థన."

తాగ్ ఆమాటకు అశ్చర్యపడ్డాడు. పెటనే జవాబు చెప్పలేక పోయాడు. ఆమెకూడా జవాబుని నేందుకు అగలేదు. కుతూహలపడి లేచి, బయటకు వెళ్ళింది.

రాఖార్ కిటికీలోనుంచి తొంగిచూశాడు. ఆమె నడిచే వెళ్ళావుంది. ఆ సందుతులుపులో సేనకుడుకామూని నిలుచుని ఆమెకోసం ఎదురు చూస్తున్నాడు. వాడుకూడా ఆమె వెనకాలే వెళ్ళాడు—

2

రాఖార్ దుగులునిడిచినాడు.

చూస్తూ "పి.కారు వెళ్ళావా?" అని తారక్ అడిగాడు.

"వెళ్ళాను. అయితే సుద్వివాళే వరమాన్ వెళ్ళావా?"

“నేనింకా ఏసంగతి నిశ్చయించుకోలేదు. ఈ విషయంలో నువ్వేం చేస్తావో చూడాలని వుంది... నీకంతగా యిష్టంలేకపోతే, బలవంతంగా నేనా నీతోచేయిస్తాను.”

“టీ పాత్ర ఎక్కించమంటావా?”

“ఊ—”

“కొంచెం ఫలహారం కొనుక్కోవొస్తాను.”

“సరే.”

“అయితే పాత్రను ఎక్కించు. నేను బజారు వెళ్ళి ఫలహారం తెస్తాను” అని చెప్పబడుతున్నది తెల్లగా. ఆ వీధిమలుపులోనే ఒక మిఠాయి దుకాణంవుంది. నాళ్ళు రియేక్షిపోయినా, అప్పుదొరుకుతుంది.

ఫలహారం చేశారు. చీకటిపడింది! తలుపు తెరిగించి స్నేహితులిద్దరూ టీగ్లాసులు తీసుకొని కూర్చున్నారు.

ఉన్నట్టుండి “—ఆ తరువాత—?” అని తారక్ అడిగాడు.

“నావశ్యకతలకు నువ్వు పది పవకొండు సులభంగాంటాయ్! మా వాన్నగారు కలరావల్ల పోయారు, అంతావచ్చి ‘జమీందారుగారి రెండో అమ్మాయి ‘సంత’ దశరాకు ఆరగారించినందుకు పుట్టింటికి వచ్చింది. ఏవిధంగానైనా వెళ్ళి తప్పకుండా ఆమె నొకసారి చూడు” అన్నాడు. జమీందారుగారి ముసలిగుమస్తాకూడా దయతలచి నాతో “పద” అని— నన్ను వెంటబెట్టుకొని తిన్నగా ఆరగారంలోకి తీసుకొనివెళ్ళారు. ఆమె వరండాలో కూర్చుని నువ్వవు చెరుగుకూవుంది. ముగ్ధునికూడా “అమ్మో! ఈ పిల్లవాడు బ్రాహ్మణుల అల్పాయి! మీ కేరవిది భిక్షం అడుక్కనేందుకు వచ్చాడు. అలావుగా తరీ దండ్రీ పోయారు. ఈ పిల్లవాడి బరువు భారాలు మోసుకొని ‘నా’ అనేవారేవరూలేరమ్మా!” అని చెబుతుంటే ఆమె కళ్ళంట నీళ్లు కారివయ్యాయి. “నీ కవరూలేరా—?” అని అడిగింది.

“ఒక ఆరగారంవుందట కానీ,—ఆమెను నేనేప్పడూ చూడలేను,” అని నేనన్నాను.

“అయితే కర్మచేయడానికి ఎంతకాలాని నాయనా!” అని అడిగింది.

“నేను విన్నవంశీ, పురోహితులు చెప్పిందీ ‘యాభైమాసాయలు అవ్రతాయకు’ అని అన్నాను. ఆమె చేతిలోని చేతును ఒకపక్క పెట్టి లేచివెళ్ళింది. కొంచెంసేపట్లోనే తిరిగివచ్చి నాదుష్పటికొండున పదియారాయల కొగిరాలు అయిదింటివి మూటకట్టి ‘నీపేరేమిటి నాయనా!’ అని అడిగింది.

“రాజా!—పూర్తి చేసు రాఖార్ రాజు” అని నేనుచెప్పాను.

“నాయనా! నావెంటే మా అరవారిపూరికి వస్తావా? ఆక్కడ మంచి బడి, కాలేజీవుంది. నీకేమికష్టంవుండదు. వస్తావా?”

నేను జవాబుచెప్పే అవసరమే లేకపోయింది. గుమాసా అమాటువినడంతోనే “వస్తాడమ్మా! తప్పకందా వస్తాను. యిటువంటి అద్భుతం నీటికి ఇంకక్కడ దొరుకుతుంది?—దిక్కు దివానిమూ లేని ఇటువంటి విద్యాస్థుడు ఈప్రాంతో ఎవరూలేరమ్మా! అదర్హాదేని చలించావులతో నిన్ను కాపాడాలి. నిన్ను పాలలో స్నానంచేయించాలి.” అని అంటుంటే అరవి కళ్ళంట నీళ్ళుకారినయ్య.

తారమని కళ్ళుకూడా నీళ్ళతో నిండినయ్య! రాఖార్ మళ్ళీ మొదలు పెట్టాడు. “మానాయన దివకర్మలూ—దేవీ వనరాక్షసులూ పూరయినయ్య! శ్రయోదకనాడు. నేను బయలుదేరాను. ఇక ఎప్పటికీ ఈగ్రామాన్ని వదిలిపెట్టి—ఆమె అరగారిటో బ్రత్రయం పొందాను. ఆ ఇంటి యజమానికి ఈమె రెండోభార్య! అందువల అందరూ ఆమెను ‘శారమ్మ’ అని పిలిచేవాళ్ళు! నేనుకూడా ‘శారమ్మ’ అని పిలిచేవాణ్ణి! అర మాతులు లేరు. వినా—కుటుంబంలో ఎంతమందో వున్నారు. అంతా పూరికినే పడి తినేవాళ్ళు. భవిష్యే! ఇంటికి ఆమె కొడతరకాదు. యజమానురాలు కూడాను. భరగారినయ్యకు రాగా ముదిరిపోయింది. మెట్టకలు తెల్లబడినయ్య! కానీ,—స్వభావం మాత్రం పిల్వాడి మాదిరిగా వుండేది. అటువంటి సామ్యులుదిగలవాణ్ణి నాకేవలంలా చూడలేదు. నన్ను చూడటంతోనే స్వంత కొడుకలా వాడిలాగే తీసుకున్నాడు. ప్రాణ్ణి పొంతు—పుట్రా, పెద అనీవుంది. అంతేగాక కలకతలో అయనకు కొంత కార్యపారంకూడా వుంది. కానీ—అయన ఎక్కడ కాలాన్ని

ఇంతలోనే గడిచేవాడు. అందులోనూ, పూజాతుందిరంలోనే ఎక్కువసేపు భగవంతునికి సేవచేస్తూ పూజా, జపంచేస్తూ—వుంటుండేవాడు.

“నేను నక్కలో జేగను. పుసకాణా, పెదపక్కూ—కలనూ, వీరా బుడ్డా కొని వెళ్ళును. చొక్కాలు, కోటూ, బూటూ—మేకోళ్ళూ కొన్నాడు. ఇంతలో నాకు ప్రయివేటు చెప్పడానికి ఒక మామయనుకూడా పెట్టారు. అంటే,—నేనా ఇంటి పిల్లవాణ్ణి యాడన్నమాట! దిక్కు దివాణమూలేని వాణ్ణి వి వారిచలచి, తీసుకొచ్చి సంగతే నాకు మరిచిపోయాడు. తారక తిమ్మదూ! తీరితంలో అటువంటి సోపానకరావు. ఎప్పుడన్నా వంటిరిగా కూర్చున్నప్పుడు నేనిప్పటిక్కడా అసంగతే అలోచిస్తుంటాను.” అని రాఖాగ్ చాలాసేపు మెడలకుండా వూరుకున్నాడు.

“ఆ తరువాత ?—”

“ఆ తరువాత ఎన్నోసార్లు గడిచినయ్య! నేను మెట్రిక్యులేషన్ పాస్యయ్యాను! ఇంటర్లో చేరానో లేదో—అతాకుగా ఒకనాడు నా తల్లిదండ్రులతోపాటు బ్రహ్మాండమంతా రెల్లక్రింద ముక్కముక్కలుగా నిగి చూర మెసోయినట్లనిపించింది.” ఒక నిమిషంసేపాగి “వినా—ఇంతకాలంవరకూ నేను ఏ ఒక్కరికూడా ఈ విషయంలోని ఒక మక్కనూడా చెప్పలేదు. వినా—నేనెవరికి చెప్పను? — ఈనాడ కూడా ఈ రహస్యాన్ని చెప్పడం మంచిదో కాదో, తెలియదు కానీ,—నా చుట్టూ ఉన్నవారందరూ ప్రవాహంలా పారుతూవుంది.” అని అంటూ తారకుని ముఖంలో చూశాడు.

ఆతని కళ్ళలో ఎంతో ఉత్సాహం వెలువలా ఉలుకుతూవుంది. కానీ, —ఏమీ అడగలేదు.

“తారక్! నా కన్నతల్లిని నేను కళ్ళారా చూడలేదు. నా మాతృదేవత నాకు గురువువచ్చినా—‘అమ్మా’ అని అనుకున్నా—నాకు ‘కొత్తమ్మ’ గురుకోసుంది. అటువంటి నా కొత్త అమ్మే.” అని అంటుంటే గొంతో పొంగుకుపోయి కళ్ళనిండా నీళ్ళూరి క్రిందకు చుక్కల రూపేణా జారియ్య!

“రెండు నిమిషాలయోగ కలు కుడఁచుకుని “రెండు గోజులపాటు విన్నాగ
మని చెప్పింది—ఒకతేళ నీతో అమెకదన్నా పని వూడమో!—పన్నెండు
పదమూడు సంవత్సరాలనాటి సంఘటి చెబుకున్నాను. ఆగోజులో ఏం
జరిగిందో చెప్తున్నాను. ఆ తరువాత నీకిష్టమంటే వూడఁ. లేకపోతే వెళ్లు.”
అని రాఖాలన్నాడు.

తారకుడు మెదలకుండా కూర్చున్నాడు.

“ఆగోజులో కలితావంది ఎవరో ఒక బంధువు అప్పడప్పుడు వచ్చే
వాడు. అతను ఒకటి రెండు గోజులువుండే వెళ్తుండేవాడు. అప్పడప్పుడు
వారంకూడా వూడేవాడు. కంటకునిషీ, హాక్కానించేమనిషీ—రెండు
ప్రయాణంలో కాపలా కాచే మనిషి. ఇంకా అనేక రకాలైన వ్యాధులు.
వూలు—మికాయీ మొదలైనవన్నీ అయిన వెంటనే వచ్చేవి!
అయినతో ఈమె నమ్మతాలూ, పరిహాసాలూ చేసుండేది. బంధువుమే
కాదు, భవంతుడవడంయూలాన్నకూడా ఆయనకు నుంచి అదరసతారాలు
జరుగుతుండేవి. కానీ—ఇంట్లోని అడవాళకుడు మెలిమెలిగా ఒకరిధమైన
అజమానం కలిగింది. అఖిరికి అజమానం “వైకాబాయి” చెప్తున్నాడని
పోయింది. కానీ—అయిన నమ్మక అజమానం చెప్పినవాళకుడు కొప్పగించాడు.
ఈమధ్యకాలంలో మేం తమకుమరు అతవారిటికి వెళ్ళింది. అడిగాక
అజమానం నుంచి స్వభావకలవాడనీ, పెద్దమనిషినీ, అమెగారి నోటివంటే
విన్నావుగా! ఈ సంఘటి పదహారేజాలు నిజం! కళ్ళంమనెనీ, చెడనేనీ
అయిన మనసులో! రాదు అటువంటిప్పుడు ఇక ఆనమానం ఎవరి
మీద కి కొత్తయ్య మీదనేనా?—ఛీ!

“గోజులు గడుతున్నయ్! ఈ విషయాలన్నీ అనేగిపోయినయ్!
కానీ,—విద్యనపు రీకాలు తలలెరిగయ్! ఇంటి కూలమూలోమా,
కుటుంబంలోమా—అందులో తన దగ్గరకుతీసి అడరించి అక్రయమిచ్చిన
వాళ్ళలోనీ విద్యనరీకాలు అంటరిందియ్. ‘నాయనా! నాకెంటి
వనూకా? అని నన్నొక్కణ్ణి కాదు తీసుకొచ్చింది. నాబోటివాళ్ళ కంత
మనోహరం తెచ్చి అడరింది, అమె స్వభావమడ! ఇందుకే మేము
కూతురు తెచ్చి అడరింది, అమె స్వభావమడ! ఇందుకే మేము
కూతురు తెచ్చి అడరింది కానీ,—మనకే ముత్రం అలాగే తన ప్రతికారం నీయ్య
కొనేందుకు అఇట్లో వుండిపోయింది.

“ఈ మధ్యలో ఆమెమీద పన్నిన కుతంత్రం ఎంతో కష్టంగా పని
మింగింది, అది ఒక వాటి అడవాల్తప్పుడు వాడు తెలిసింది. కలకత్తా
ధ్వని గండ్రగోళమూ వినిలేదీ, గదిలైతుకు వచ్చాడు. ఎదురుగావున్న
గదిలైతువు వెనుంది. వరండాలో వాలుగడు లైటు వెలుగుతున్నయి!
ఆ వరండాలోనే ఒక మూల కలవంతుకుని ‘ప్రజలాయి’ కుచ్చుని వున్నాడు.
లైటు గొల్పేం పెట్టబడిన గదిలైతువు దూర ‘సీసలాయి’ నిలుచుని వున్నాడు.
సీసలాయి ప్రజలాయికి రమ్మడికొడుకు. ఆ కలుపును మాటిమాటికి కొట్టి
గట్టిగా ‘రమణిలాయి! కలుపుచీనుండి. మేము లోపలమాడాలి. మీరు
బయటకు రండి,” అని అరుస్తున్నాడు.

ఈ సీస లాయిగాను కలకత్తాలో ఇంకె, ఇంకె అయిదువేల రూపాయలు
కమిషన్ కొట్టి కొంతకాలం వేసి, కొన్ని రోజులుకొండే యిక్కడికి వచ్చి
వుంటున్నాడు. ఇళ్లలోని అడవాల్తా వరండాలో అక్కడక్కడ
వున్నాడు. వాళ్లంతా చాటుగా అసలు సంగతి విచారించి ఎదురు
చూస్తున్నారు. నిద్రమథుతో వున్నందుకల వేను మొదటో ఏమీ గ్రహించ
లేకపోయాను. చివర—ఆ మరుక్షణాన్నే ఆతా గ్రహించుకున్నాడు.
ఇప్పుడేదో అతడవం బయటకుందని అనుకున్నప్పుడు వాళ్లంతా అంద
రించింది. కళ్లకు చీటు కమ్మినయి!—కకుతిరిగి క్రింద కడిపోతాననా
ననుకున్నాను. కానీ,—అలాజరగ లేదు. అకాతుగా కలుపు తెరుచుకొని
‘సమణిలాయి’ చేయిపటుకుని ‘కొత్తమ్మ’ బయటకువచ్చి “ఈయన కలిరా
న్నెవరూ తాకొద్దు. ఈ ఇంట్లోనుంచి ఇద్దరం యిప్పుడే బైటికి వెళ్తున్నాం.”
అన్నది.

“ఏమిట పడినటునిపించింది. ఈ ఇంట్లోనుంచి వెటకువచ్చినామి ఈ
ఇంటికి కొత్తమ్మనా! చివర—ఆమెను అవమానం చేసేవెవరు! అందరూ
నిగ్రహదారు. ఎక్కడివాళ్లక్కడే నిలుచున్నారు. ఆ ఇద్దరూ పెద్దలైతవు
చాపిప్పేటికి ప్రజలాయి మాకాతుగా చూ...చూ...అని ఏడ్చి నీరణు
ఇక్కడేవుంది. రహమెకు ఏం చెప్పి కి దార్చమంటావు?” అని అడిగాడు.

“కొత్తమ్మ బోర్డుకుకూడా మాట్లాడలేదు. మెదలకుడాకి మెది
లెట్టగా బైటికి వెళ్ళింది. కలుకట్టడు మూడేళ్ళుంటాయ! ఇప్పుడా

అమ్మాయి వయసు పదహారు! పదమూడు సంవత్సరాలు గడిచిపోయిన తరువాత ఈనాడే తనకూతురుకు కలుగబోతున్న అపదను తప్పించేందుకు తనే స్వయముగా నడుంకట్టుకుని కనిపించింది.

తారకునికి ఇప్పటికీ గొంతు పెరిగి ఒక విట్టూర్పు వచ్చింది. “దీర మైన పదిమూడు సంవత్సరాలలో తల్లి కూతుళ్ళే కాదు— నేరుపడింది. మీరు కూడా అంతే” అన్నాడు.

“అలాగే అనిపిస్తుంది తమ్ముడూ! కానీ,—ఇటువంటి అసంభవమైన దృశ్యాన్ని గానీ—విషయాన్ని గానీ, మరెప్పుడన్నా విన్నావా—? చూశావా?”

“లేదు, వినలేదు. అయినా—పుస్తకాలో చదివాను. ఒక ఇంగ్లీషునవల జ్ఞాపకం వస్తూవుంది. అందులో కొంత ఇలాగే జరిగింది ఆ నవలలోనే లేకపోతే—ఈ కథకు అతుండ దమకుంటాను.”

“తారక్! ఈ కథంతా విన్నాక నీకు కొత్తమ్మమీద అసహ్యం కలుగుతుందమకుంటాను”

“అది స్వభావమేగా?—”

అమాటకు రాఖాలు మౌనతనం గాయపడింది. ఒక్క గడియనేపుండి “అతిరువాత ఆఫ్తాలో వుండలేకపోయాం! ప్రజవాలు కలితాకువచ్చి మూడో పెళ్ళి చేసుకున్నాడు. అప్పట్నుంచి ఇక్కడే వుంటున్నాడు.” అన్నాడు.

“మరి నవ్వో?—”

“నేనూ అయినగారివెంట వచ్చాను. కానీ, మేడత నన్ను పెళ్ళి గొట్టేందుకు తయారగా కూర్చున్నట్లుంది. ఒకనాడు నీలుచూసి.... “తేనా! ఈ వారభాగ్యుణ్ణి ఇంట్లోనుంచి పెళ్ళిగొట్టోయ్” అని చెప్పింది.

“నేను కొత్తమ్మ దయకు పొగుక్కువడంగల — అత్తగారి దయకు అర్హుణ్ణి కాలేకపోయాను. ఆమెగారి కళ్ళకు ముట్టగా మారిపోయాను. ప్రజవారేమో కాంత స్వభావుడు. వెంటనే ఆయన కళ్ళలో కోపం కనిపించినా, కాంతంగానే “అదే ఆమెకున్నకోపం అత్తాయ్! ఇత

నొక్కడీ వెళ్ళగట్టితమాత్ర లో మనకు మేలవుతుందా ? ఇటువంటి వాళ్ళు ఒకరూ, ఇద్దరూ కాదాయె . . . ”

“నన్ను యిక్కడికి తీసుకొచ్చి ఆశ్రయమిచ్చిందెవరో అత్తగారికి తెలియదేమో ! పొడబడిపోయినందువల్ల మంచిపోయినట్లుంది . . . ”
“యితే జీవితాంతం వాకూ, కూడూ గుడ్డ యిచ్చి యిచ్చి పోషించాలా ? ఎందుకీ బాధపంది ? వాగు . . . వొడు . . . ఆరె నెక్కడివాడో, ఎక్కడొచ్చి వచ్చాడో అక్కడికే వెళ్ళాలి. వీడి నోటివెంట దాని తల్లిదండ్రీ తరుకూకురు సంగతిని తమ వంశంతాబూతు పేరు ప్రకటలు—కీర్తి లపకీర్తులూ పని తెలుసుకుంటారు ” అన్నది.

“ఈపారి ప్రజలబుద్ధి “ఇతనింకా క్షుద్రవారు. మాటలు సరిగా చెప్పలేదు. వీడికోసం నువ్వేమన్నా యింకోవిధమైన ఉపాయం చూస్తే చాలామంచిది” అన్నాడు.

“అతనియే ఈ బాబుని మండిపడది. అంతకంటే ఇంకంచేసుంది.”
వీడి మించిదిగాతో నే అపధలగా నీ చేయి. నేనెందులో వున్నాననీ !— ఈ ఇంటికి నేనేమన్నా కర్తనా—దర్తనా ?” అంటూ వెళ్లింది.

“ఈ తమ్ము వెళ్లిపోవడంతోనే, ఇంకో అత్తగారికి ఎక్కువ పలుకుబడి కలిగింది. యంతవెద అపరాధం—వాస్తవమైనది, ఈ అనాచారం అమె గారి తెలివితేటలవల్లనే పట్టుబడిందని అందరూ వాస్తవమన్నారు. ఇంతలో సంపద తలగిపోవటం మొదలైంది. నవీనబాబుకు వ్యాధానంతో కష్టం కలిగింది. అదికూడా ‘ఈపాపం’ వల్లనే జరిగిందట ! లేపోతే—నవీనుడి బుడెందుకు తామరవవుతుంది ? అల్లిగాయమాత్రం అందరికీ ‘ఇంటి లక్ష్మితో పోటీ అంతానచ్చింది. అలక్ష్మి ఎప్పుడైతే వ్యాధానంతో చంచలమై పోతుందో, అప్పుడే అంతా సర్వనాశనమవుతూ వుంటుంది. అదిధంగానే ఈ ఇంటి గృహలక్ష్మి యితరలమీదున్న వ్యాధానంతో యిక్కడొచ్చి ఎప్పుడైతే వెళ్లిపోయిందో అప్పుడే ఈయింటికి శని పట్టుకుంది.” అని అంటూ ప్రచారం చేసింది.

అంతా నిది తారకుడు “కలకత్తాకు వచ్చాక నువ్వు తాళ్ళ ఇట్లోనే వున్నావా ?” అని అడిగాడు.

“అత్తను. నువ్వూ పది పన్నెండు నెలలపాటు వున్నాను.”

“అక్కణ్ణుంచి ఎందుకని వచ్చేకావు?”

రాళ్ళాలు కొంచెం ఆటూఇటూ చూసి “వాళ్ళద్వారా వుండడం మంచిది కాదనుకున్నాను.” అన్నాడు.

“అంతకంటే—ఎక్కువేమీ చెప్పవా?”

“చెప్పినందువల్ల లాభంలేదు. వీధుగావుంది.”

తారకుడు కొంచెం సేపు మెదలకుండా కూర్చుని “అవునుగా “నీ కొత్తమ్యు. నీమీద వెలసిన ఆ భారాన్ని ఏచేయదలమనుకున్నావు? ప్రజలూ దగ్గరకు వెళ్తావా?” అని అడిగాడు.

“అసలు లే. ఆలోచిస్తున్నాను. లేకపోతే—రేపన్నా...”

“—రేపా? మరి ఆమె రాత్రికివచ్చి అడిగితే ఏం చెబుతావ?”

రాళ్ళార్ నవ్వి తలవంచుకున్నాడు.

“తలవంచుకుంటావేం? అయితే—ఆమెగాని రాదా?”

“నాకు రాదనే అనిపిస్తుంది. అంతరాత్రిప్పుడు రావడం అసంభవం—”

“ఆమె తప్పకుండా వస్తుంది. అంత అందోళనలేకపోతే, ఆమె ఈ గంగతినిగురించి ఇక్కడకు వచ్చి చెప్పనే చెప్పదు. ఆమె తప్పకుండా పన్నెండే గంటలకు వస్తుందని నాకు నమ్మకం! అప్పుడు నువ్వుమీకు జవాబుచెప్పలేవు.”

“ఏం—ఎందుకని?”

“ఎందుకేమిటి? ఆమె తనమీదున్న కళంకాన్ని కూడా లెక్కచేయకుండా నీకు వచ్చి చెప్పినపుడు, నువ్వు ఇంట్లోనుంచి బయటికి వెళ్లితావు నన్నా వెళ్తుకుండా—నీమూళ్ళా మేకు వీధిధంగా చూపిస్తావు? కాదు ఇలాంటివికదేం కావుండలేదు. పద. నువ్వు వెళ్లితిరారి.”

రాళ్ళార్ ఒక్కనుడియసేపు ఆయనముఖంవేపు చూసి “నేనక్కడికి వెళ్లడంవల్ల లాభంలేదు తారకు! అక్కడ నామాటేవరూ నిజం” అన్నాడు.

“పిల్లవాడి తరపున కర్తా-ధర్తా ఒక మామవున్నట్లుగానే, పిల్లతరపున కూడా ఒక మామ వున్నాడు.” అని మరీ మొదలుపెట్టాడు. “గ్రామవాసు గారి కొత్తవాడవారికి పెద్ద ఏనుగులవారే. కర్తవాడి మామగారి బలం తెలియదు కానీ,—ఈ మామగారి బలమాత్రం తెలుసు! చిన్నప్పుడు అత్తగారి ఉపాయాలు వన్నేమాత్రం ఇంట్లోనుంచి వెళ్ళగొట్టలేకపోయాడయి కానీ, మామగారి కనుపెగెతో ఇంట్లో తుండడం నాకు బ్రహ్మాండమే పోయింది. ద్వైతాతిం క్రిందపడేట్లు పెట్టే-వేడా సమకొని ఇంట్లో నుంచి బయటదేరకూ పివచ్చింది.” అని రాఖాజు నవ్వు “ఇంతకూ ధీమతుడు అంతా మేలేచేశాడు. కాదురమ్మదూ? — నేనొక కాంతి ప్రియుణ్ణి! పిల్లలకు చెబుతున్నట్టు యింత కంటే కొనిపించటా, ఈ ఇంట్లో పడివుంటాను నాకేమీ బహుమానాలు జడపరలేదు. అవన్నీ అదృష్ట కంకులకు కావాలి! నా అదృష్టంవల్ల ఏదో ఇంక చెబుతున్నాను. కాబట్టి నాకేంధమైన విచారమూ ఇవ్వకలేదు. కిషులు కిచ్చుకునే ఆల వాటు కలిగింది. నా భవిష్యత్ కూడా అంతగా చెడిపోలేదు. ఆ కారణంతో రంగసులరాని అంచునెలకడి. మామ, మామలకు జరిగే కుస్తీల మధ్య—నేను నాళ్ళ ఉధృతాన్ని రట్టుకోలేను” అన్నాడు.

తారక నాథుడు గట్టిగా నవ్వు “అటువేతూ ఇటువేతూ మామలైనప్పుడు మల్లయుద్ధం ఎందుకనివచ్చుంది?” అని అడిగాడు.

“నీకు అన్నీ వివరంగా చెప్పాలి! మామగారు వన్నెంట్లోనుంచి వెళ్ళగొట్టలే కానీ, అయింటిమీదున్న నాగ్రామీ గౌరవవిశ్వాసాలను మాత్రం పోగొట్టలేకపోయాడు. యిప్పుడు కొదికొది సంగతులు చెప్పిన పంతున్నయ! రావగారు ఒకవేళ పిల్లకు పెళ్ళిచేయకపోతే, రావతురుకులకే అవమానమనీ, నామోషనీ వింటూంటాం! ఆధంగానే ఇదికూడా పెళ్ళి కాబట్టి ఇంకాలో ఎక్కువ వాళ్ళకే అధికారంవుంది ఆ కారణంతో ఈ విషయంలో నాబోటివాళ్ళు చేయవలసింది ఏమీలేదు. ఎవరెళ్లా ఏమీ జరిగ్కపోవచ్చు. కానీ, జరిగేదేదో అదే జరుగుతుంది...పిల్లను చూడు కున్నారే. అంతా సంతోషపడింది. పిల్లకు నలుగురెట్టాడు...ఇటువంటి పరిస్థితిలో పెళ్ళిజరిగేదేయకుండా—”

“అయితే - పిల్లగాడి మామగారికి పిల్లకలిసిగురించిన విషయం ఉన్నది ఉన్నట్టుగా చెబితే అసంతోషం కలిగిస్తోంది, ఇంకొకరికీ, అతిరుకాత ఇంకొకరూ—ఈవిధంగా పాకపోయి—యింకా గొప్పిట్లోకూడా పిల్లకు తొందరగా పెళ్లికాదు.”

“నాకూ అలానే అనిపిస్తుంది... అఖికి అంతే అవుతుంది.”

“కానీ,— పిల్లకొండే ఇంకా బ్రతికేవున్నాడ కదూ ?”

“తండ్రికాదు బ్రతికివుంది... వృద్ధులయిపోయి తండ్రికూ పంజర ప్రాణాలు మాత్రమే బ్రతికున్నాడు.”

ఒక్కక్షణం పేపు తారకుడు మెదలకుండా పూయకుని “రాఖారో! పదన్నయ్యా! ‘తండ్రి’ అనే హృదయం నిజంగా నాకేన మెపోయిందో, లేకుంటే—అయినాలో ఎక్కడన్నా యింకా ‘తండ్రి’ ననే గాలి ఎమూల నన్నా వుందో—లేదో, చూద్దాం పద!” అని అడిగాడు.

“నువు వస్తావా ?”

“ఏ—వస్తే నను మేముంది? ‘యితను పిల్లవాడు పొరిగింటివాడనీ, ఎన్నో సంక్రతులు తెలుసుకున్నవాడనీ’ నువు వాళ్ళతో చెప్ప ?”

“నువు బాగానే చెప్పమంటావు? కానీ,—నువు అబద్ధం చెబుకున్నావనీ నీతో తర్కం చేసేప్పుడు కొంచెం సరైన సితిలోగాక ఏదా నేదా చెప్పామంటే—నువు ఆ వీధిలోవాడిని కావనీ—పిల్లవాడి తరపున విగోధంతో వచ్చావనీ, వాళ్ళకూ నీకూ : కోర్కెలున్నాయనీ వాళ్ళకు అనుమానం కలిగితే—మనకు వచ్చేలా భరించు—ఎదురుదెబ్బ మనమే తివలసివస్తుంది. మరి ఈ సంగతికూడా ఆలోచించు.” అని రాఖారో నువుతో అన్నాడు.

“నువు నజమే చెబుకున్నావు! తర్కంలో నేను తప్పకుండా పట్టుబడతాను. ‘కొత్తమ్మ’ దగ్గర—అమెవల్ల ఇంకా కొన్ని సంగతులు తెలుసుకోవాలి!—సరే, నన్ను నీ స్నేహితుణ్ణి పరిచయంచేయ.”

“అవును. ఒక కేళి పరిచయమే చేయవలసివస్తే—ఈవిధంగానే పరిచయం చేసాను.”

“ఈ పెళ్ళి అగేందుకు చేసే ప్రయత్నంలో నీకు నేనూ సహాయం చేస్తాను... అదే నా కోరిక! వివాహకసారి అమామగారిని తప్ప కళ్ళతో చూస్తాను. అద్వైతం బావుంటే ప్రజలబాబునూ, ఆయన మూడో పెళ్ళి భార్యన కూడా చూసే సుయోగం లభిస్తుంది.”

“అవును—”

“సరేగాని, రాఖారం ఆమెగారు ఎలావుంటుంది?”

“అందంగానే వుంటుంది! అంచానికి దు పాదావూ, లావూ-వౌళ్ళంతా పెనవేసుకుని వుంటుంది. ఇక అండీ తిప్పలంటావా?—అందమైన బెంగాలీ అడవాళ్ళు ఏవిధంగా ఉంటారో, అలానే ఉంటుంది.”

“ఆమె ప్రవర్తనకేమింది? బెంగాలీ అడవాళ్ళ ప్రవర్తనలానే, గుడ్లలన్నా—నెలలన్నా ఎక్కువ వ్యామోహపడుతుంది. సంతోషమంటే చెప్పి లేచి ప్రేమ! ఇతరుల విచారానికి కన్నీళ్ళు కారుకుంటుంది! రెండు మూడ జాలు ధర్మంచేసి వెంటనే మరచిపోతుంటుంది. స్వభావం ఏవంత మంచిది కాదని చెబితే తప్పులేదు... కొద్దిగా లోభిత్వముంది... కొద్దిగా ఉచార త్వమూ, కొద్ది.....”

మధ్యలోనే తాళకానుకు ఆయనమాటకు ఆడుపడి “అగు..... ఆగ నయ్యా! నువ్వు చెప్పేదంతా ప్రజలూ భార్యమనుకుించి చెబుతున్నావా?—లేక బెంగాలీ అడవాళ్ళను గురించి కోటికొచ్చిందంతా వాగుతున్నావా?—ఏది నిజం?—” అని అడిగాడు.

“రెండూ నిజమే తమ్ముడూ— రెండూ నిజమే! వివాహం చేసేవాళ్ళ కన్నా అందులోని అగాన్ని గ్రహించే వాళ్ళకు మాత్రం ఆ మాటల్లోని నిజం తెలుసు.”

తారకుని విస్మయాని కింకులేకపోయింది “అడవాళ్ళ విషయంలో నీకింత తృణీకారముంటుందని నాకు తెలియదు. యితరకూ నేను అలా చించేదేమిటంటే.....” అని అగిపోయాడు.

“నువ్వు అలాచించేది నిజమే తమ్ముడూ— నిజమే! నేను కాదనను. అడవాళ్ళంటే నేనంతగా తృణీకారం చూపను. పిలిచినట్లయితే వాళ్ళ

దగ్గరకు వరుగకుమరి వెళ్ళాను. పిలవకపోయినా, తృణీకారంగా మాట్లాడను. దయకలచి ఎవరన్నా వాలో వెట్టివారికి చేయించుకుంటే—నన్ను నేను ధవ్యణ్ణిగా కలపోసుకుంటాను. నామీద అడవాళ్ళకేమీ ద్వేషం లేదు. వాళ్ళ అనుగ్రహాన్ని నేనెప్పుడో సంపాదించుకున్నాను. అటువంటప్పుడు నేను వాళ్ళ నెలా నిందించను ?—వాళ్ళమీద ఎవరంగా తృణీకారభావాన్ని చూపను ?”

“నిన్నునుగ్రహించే వాళ్ళెవరన్నా వుంటే—వాళ్ళ పేర్లన్నా చెప్పు విని సంతోషిస్తాను.”

“బాగానేవుంది ! నన్నునవసూంగా సందింలా వేళావు. తగ్గుతుంటే వాకెంతో భయం ! ఈవయసులో నేనెంతో అనుభవించాను. ఎంతో చూశాను. ఎంతో న్నాను. పరిచయంకూడా కొద్దిమందితోకాదు. గుర్తేదీ యిప్పుడు సరిగ్గావుండడంలేదు. యిప్పుడు వాళ్ళగురులేమీ సరిగ్గా జ్ఞాపకం కావడంలేదు. ఎవరుగా ఉన్నట్లయితే సరిగ్గానే వుండేది. కానీ, కొంచెం దూరంగా వుండేప్పటికి అందరిముఖానూ ఒకటిగానే కనిపిస్తుంటాయ్ ! అతరువాత ఒకదాన్నుంచి యింకోదాన్ని వేరుచేయడం కష్టంగా వుంటుంది ”

“మనంచూపే వొటి పల్లెటూరివాళ్ళం ! మన బజార్లలోని యిరుగు పొరుగు స్త్రీలనూ, పండువుల అడవాళ్ళనూ తప్ప—ఇతర వాళ్ళవరకీ చూడలేదు. వాళ్ళటువంటివాళ్ళో తెలియదుకుంటాను... అడవాళ్ళ విషయంలో నాకున్న జ్ఞానమింతే ! కానీ, ఈ వికాలమైన పట్టణంలో ఎంతో మంది కొత్తకొత్త రికవర్లలో—కొత్తకొత్త ఫ్యాషన్లతో—ఎంతో విచిత్రమైన—”

“నువ్వేమీ అనుమించవద్దు తమ్ముడా ! ఈరివాస్తాన్ని నేను చెబుతాను. పల్లెటూరిదని లోలోపల నువ్వెవరికి భయపడ కూంటావో, అపల్లెటూరిదాన్నే పట్టణం తీసుకొచ్చి—పవుడర్, కోకో—క్రీం మొదలైనవి ముఖానికి పట్టించు. రెండునెలల్లో పది-పన్నెండు నకలలా, నాటకాలా వదిలించు. లోలాకులు చెవులకి తిగిలించు. మంచిపాటులు నాలుగుడుగేర్చు చూడు. ఇంగ్లీషుతెలియదుకదా—అని విచారించవద్దు. యింగ్లీషురాక

పోయినందువలన భయంలేదు. ఎ. బి. సి. డి. లతో మొదలుపెట్టిన వత్తుపరం లేదు. ఇక వెళ్ళి ఇరవై అయిదు మాటలు — ముఖ్యంగా మాట్లాడేందుకు తీవ్ర గంపానికి వుపయోగించేవి నేర్చు..... ఈ కొంచెం పని చేశామంటే చాలు. ఆరవవార.....”

“ఆరవవార ఇంకా పనిగలేదు రాఖాలన్నాయ్! ఆగు! నీ కి పనిగా మనసిందేమి వొప్పుకోవడంలేదో వాళ్ళిప్పుడు అడమెంది. అపిల్ల పెయింట్ లోగా ఎవరితో వెళ్ళిపోవా నీ నీగొ నడంలేదు. నిజంగా నీమనసులో — అడపిల్లకోసం బాధనే ఏగొలేదు.”

రాఖాల్ కక్షామలంగా “అయితే బాధ ఎవరినా కలుగుతుందో నువ్వు చెప్పాలవా—ఏం?” అని అడిగాడు.

“అ... చెప్పాలకు. కళ్ళు మూసుకుని ఏగొ తెలుసుకోకుండా అందరి పెంటా నిశ్చయం — అందరినీ నమ్మడం కొంచెం తక్కువకో! — అప్పుడే నువ్వు పోగొట్టుకున్నావాన్ని తిరిగి ఎప్పుడో ఒకప్పుడు సంపాదించావు. ఆ కొండాతోనే నా నువ్వు ‘కొత్తమ్మ’ ప్రారాధన అనవేశావనే చెప్పావు?”

రాఖాల్ కొన్ని నిమిషాలు భావించి చుట్టూ చూశాడు. ఆరవవారని అపరిచితభావం మెదిలెడిగాపోయి కొంచెంగా “అదేకమా— నువ్వుతప్ప నేది. మొదట నువ్వు చెప్పినంతటి కొంచెం నిజంకావచ్చు. వాళ్ళ గంటలన్నీ తెలుసుకోన్నందువల్ల కలికలాభానికొచ్చా న్న మేలెక్కువ! ఇవాళనువ్వు చెప్పిన మాటలన్నీ పతనం చెటుకుంటాను. కానీ. — నేనిప్పుడు చెప్పిన మాటలు సాధారణమైన అడవాళ్ళను సూచిస్తాయి! కొత్తమ్మ కోరలేమిలేదు. ఎవరికారణంవలన మిస్సినాళ ‘వ్యమనం’ వెళ్ళలేకపోయానో, వాళ్ళమనుషిని నీకక్కడ తెలియదు కానీ. — వాకుతెలుసు! ఎవరి ప్రేరణవలన నమ్మ మారుగారింటికి వెళ్ళమని ప్రోత్సహిస్తున్నానో, ఆకారణం నీకు స్పష్టంగా కనిపించకపోయినా. వాకు కనబడుతూనేవుంది. అమె జీవితచరిత్రవంతా ఇది — అటువంటి అడవాళ్ళయినా అసహ్యం కలగడం స్వభావికమేనని అన్నావు. కానీ, — ఆ అభిప్రాయంకూడా ఒకనాటికి మారిపోతుంది. అందుకు ఎక్కువకాలంకూడా పట్టదు.”

“ఏనాడైతే నా కి అభిప్రాయం కలగడో అనాకు నీకు చెబుతానులే! అప్పుడివరకూ నానంతరి రెండోవాళ్ళకంటే — నీకక్కడ తెలుసు! అలా

అన్నానని కోప్పడకు రాఖార! అయినా—అననను మైన ఈతర్కంతో
లాభమేమిటి?—”

రాఖార తక్కించలేదు. అతడేదో ఆలోచిస్తున్నట్లున్నాడు.

తాతకుడు కొంచెం పేషాగి “ఏమండీ! కస్తారా?” అని అడిగాడు.

“పద—”

“వెళ్లి—ఏం చెబుతావు?”

“వున్నది వున్నట్లుగా నిజమే చెప్తాం!”

“అదేమంచిది—”

ఇద్దరూ లేచి నిలుచున్నారు. రాఖార తలుపుకు తాళంతసి ‘జయ
దుర్గా’ అని అంటూ ప్రజవాబు యింటికి బెలుదేరారు. నడునూ నడనూ
“ఇహాశేమా పనికాదు. ఆశేమ మహాత్మ్యంచూస్తావుగా?” అని తారక్
అన్నాడు.

3

అయినానూ చీకటిపడకుండా ఇద్దరు స్నేహితులూ టీ సరంజా
మాతో కూర్చున్నారు. టీనీళ్ళు మరక్కపోవడంచూచి, మూతతీసి—
రాఖార అనీళ్ళు ఇంచాలో కలియపెట్టాడు.

“శేమ మహాత్మ్యం చూశావా?” అని తారక్ అడిగాడు.

“నువు దుర్గాదేవిని మృత్యుపోవడంకల్గినే అది నిష్ఫలమైపోయింది. లేక
పోలే హాయిగా మన పనులు జరిగిపోయేనే!”

తారకుడు నవ్వి పూరుకున్నాడు.

నిజంగానే నిన్న పనికాలేదు. ప్రజవాబేమా ఇంట్లోలేడు. మామగా
లేమా ఆరోగ్యం బావుండకపోవటంచేత చీకటిపడకముందే నిండి తిని
మంచమెక్కాడు. ప్రజవాబుకు కలుగుతున్నందుకు ఇద్దరూ లోపలికి
వెళ్ళడంతోనే ఆయనగారి కొత్తభార్య ఆశ్చర్యంగా “నువు మమ్మల్ని
మరిచిపోలేదా—రాఖార?” అని అడిగింది.

ఇవన్నీ అయ్యాక తిరిగివచ్చేప్పుడు కేసు అయినదానికివచ్చి మెలిగా
“దాదా! ఇన్నిరోజులుంటే మేము గుర్తుకు రాలేదా?” అని అడిగింది.

“నేను మళ్ళీ కేపు సా గంకాలం వస్తానని మీనాన్నకు చెప్పడం మరిచి
పోయేవు... అర్థమేమైనా వుంది.” అని రాఖాల్ నవ్వుకూడెప్పుడు.

“సరేగాని, నాకర్థమేమిటా చెప్పివేళ్ళండి.”

ప్రజలు నాకరుకురాదా అయినట్టిగా చెప్పివచ్చాడు. కానీ,—
ఇంటికి సరైన టైముకు రాలేకపోయాడు. వచ్చేసరికి తలుపుకొనికి
ఓకాగిరిం ముక్క ప్రేమకు కూపుంది. ఆ కాగిరింతో ఇవార్థ కలుసుకో
లేకపోయాడు. కేపు సాయంత్రం అయిదుగంటలకే వస్తాను—నీ “కొత్తయ్య”
అని పెన్సియల్ వ్రాసివుంది.

అయిదుగంటల టైపుటికే కునాకు ఇద్దరు మిత్రులూ ఆమెకోసం
ఎదురుతెన్నులు చూస్తున్నారు. వెనా—యికా ఇరవైనిమిషులుండి.
“ఆ—కానీయీ! ఆమెగారు వచ్చేరోజు.....ఈ పనికొస్తా ముగించు
కుండాం.” అని నాకవాడు దన్నాడు.

“ఎం—? మఃం ‘టీ’ త్రాగుతామని ఆమెకు తెలియదా?”

“చూడు రాఖాల్! అనవసరంగా తిక్కించవద్దు. మాంపుడికి మాన
పునివిష గంలో ఏమీ తెలియదంటాను తెలుసున్నా ఏదో కొన్నిగా
తెలుసుకొని వుంటారు. వివపుటికీ ఆమనిషి చూడకుండానే చేస్తుంటాడు.
కేసు ఆవులూ, ఎనులూ—అనవసరంలేదనుకుంటాను. అంతమాత్రంలేదా? !
కొంచెం వూడ్చి—పొరుగుద్రం చేయాలనుకుంటే ఎంత అలస్యమవుతుం
దంటావు?” అని తానెవడు బూడిదను కుడిచేయకు ‘ప్రే’కు.—సిగరెట్
దబ్బాను చేతిలోనికి తీసుకొని “ఇవికుండా ధైర్యంగా ఆమెకు చూపాలి”
అన్నాడు.

రాఖాల్ నవ్వి “ఆమె ఇది చూస్తుందని మవ్వు భయపడడంలేదని ఆన
గరంలేదు. ఎందుకల్లంటే— ‘నిజమైన అపరాధకని’ ఆమెకు తెలుసు!”
అన్నాడు.

తారకుడు ఈశ్వరగారాన్ని సహించాడు. అతనికి అనుభూతికావ్యమైన విషయాన్ని దాచివేటి “అలానే అనుకుంటున్నాను. విషయంలో నాకు యంతా ఆమె ఇంకోవిధంగా అనుకుంటే—ఆశ్చర్యపడకలసిందేవాలేదు. కానీ—ఒకప్పుడు ఎవరినైతే ఈ చేతులతో తానుపోషించి—వెద్దవాణ్ణి కా చేసిందో, అతన్ని గురించి తెలుసుకోవడంలో ఆమె ఏమన్నా పాదబాంధు పడితే,—నిజంగా ఇది చెప్పకోస్తా విషయంకాదు. చెప్పివేయమే!” అన్నాడు.

‘టి’ అభయచేసి గదంతా శుభ్రం చేశాడు. గదియారం అయిదుగంటలు కొట్టింది. పావుగంటకూడా గడిచిపోయింది. కానీ, కొత్తమ్మ మాస్రిం రాలేదు. వచ్చే చిహ్నంకూడా కనపడలేదు. ఈ నిశ్శబ్దాన్ని భంగ పరుస్తూ తారకుడు “నీ కొత్తమ్మ అపారధానిమై మరణిస్తూంటుంది!” అని అన్నాడు.

రాఖాల్ విషయంతో అతనిముఖంలోకి చూశాడు.

“ఇటువంటి అదవాల్లోకే నేను నవలలోనే చూచాను కానీ, కథతో మాస్రిం చూడలేదు. ఇవాలివరకూ చూస్తూ వచ్చిన ఆమె సరి!—సాధ్య! కానీ, ఇది.....” మాట పూర్తికాకముందే వెళ్ళివచ్చి “రాఖా! లోపలికి రావచ్చా నామనా?” అని వినిపించింది.

ఇద్దరూ గాబరాతోరేచి నిలుచున్నారు. రాఖాలు కలుపువడ్డకు వెళ్ళి కలవంటి నమస్కరిస్తూ “రాండి” అన్నాడు.

తారకుడు క్షణంసేపు అటూఇటూ చూసి ఆమె కాళ్ళదగ్గరకు వచ్చి నమస్కరించాడు.

అందరూ కూర్చున్నాక “అమ్మా—నిన్న మేము వెళ్ళినది పూర్తి కాలేదు. వాస్తవంగానే యింట్లోలేదు. మామగారికి వొంట్లో కాకుండే లేదని పడుకున్నారు.....నీటన్నిటికీ మూలకారకుడు తారకుడే! నే నందుకే ఇతన్ని బెదిరిస్తున్నాను. యితను దుగాడేవి! కోపంబెప్పించక పోయినట్లయితే—మామ పాడుకాకపోయేదే!” అని రాఖాలన్నాడు.

తారా జరిగిన సంగతంతా వివరంగా వినిపించాడు. కొత్తమ్మ నవ్వి “తారా! నువ్వటువంటి సంగతులు నమ్మవనుకుంటాను?” అని అడిగింది.

“నన్నుదండలే మలా జరిగినమ్మా!”

ఈ మాటవిని కొరవ్వు నవ్వుతూ “అయితే, మీకు ఎవరూ కనబడలేదా?” అని అడిగింది.

“కనబడదామ్మా! ఇంటి ముగిసానుకూ ఆళ్ళనగ్నంతో ‘కొరితప్పి నన్నావా—యే?’ అని అడిగింది. తిరిగి నవ్వుతున్న ఆలానే గజానగ్నంగా అడిగింది. తీపునా చంకలం తిరిగితప్పిని వాస్తవంగాకి చెప్పమని చెప్పాను. ‘చప్పడం ఎవరు మంచిచేయినా, ఆ మెమోరీల మంచిచేడు’ అన్నాడు.

“మరిప్పుడు వెళ్ళారా?—”

“అవును. మనకిచీకట్లో...”

“మరి, వాళ్ళంతా ముఖంగావున్నారా?”

“అ. తా ముఖంగానే వున్నారు.”

కొన్ని క్షణాలనాకూ ఆళ్ళ మెదలకుండావుండి “మాదానికి నేను ఎలావుంది నామమా?—దాగానేవుందా?” అని అడిగింది.

రాఖాల్ ముందు ఆమెచేపు ఆళ్ళనగ్నంగా చూసి ఆతరువాత తెచ్చి పెట్టుకున్న కోపంతో “అమ్మా! ఈ ప్రశ్న చాలా అనివశ్యం! వివా—చేయ. కొరవ్వు కూగురు నేనా చూసేందుకు ఎలా వుంటుందో నీకపలు ఏమో తెలియదు. గంబీరవా—కొంత తండ్రిగారిదే! బంగారుఘాయ అని చెప్పలేం.....అంతేకదమ్మా?” అన్నాడు.

కూగురు ప్రస్తావన వింటుంటే తల్లికి కళ్ళు చెమ్మగిల్లినయ! గోడచేపు ముఖంపెట్టి “ఒకానా మీరు వెళ్లేందుకు టైం అయినట్లుంది” అన్నది.

“లేదమ్మా! ఇంకా ఒకాంటు ఆలస్యముంది.”

మొట్టమొదట తారకుడు ఏవో మూడు నాలుగు మాటలు మాట్లాడి, మెదలకుండా వింటున్నాడు. ఏ అజ్ఞాత కన్యకు—కుభంతాని ఆవివాహాన్ని గెంపేందుకు నీకు సంకల్పించానో, ఆకన్య చూసేందుకులా వుంటుందో ననే సంకల్పం తెలుసుకోవడం అతనికి అవుననమే! వివస్పటికి యిందుకాయన ఏమీ తొందరపడలేదు. వివా—రాఖాల్ అపిలకునుంది ఏమీ తర్లించకుండా కేవలం సాధారణమైన గొంతుతో ఆమె అందాన్ని

గురించి తన అభిప్రాయం చెప్పాడు. ఆ అభిప్రాయమే నిబిదాంధకారంలో వున్న తారకుని మనసులోని నాలుగువేపులా నాలుగు కిటికీలనూ తెరిపించి కళ్ళను జీగలుతునిపించి వట్లయింది. ఇంతసేపట్నుంచీ ఆతనేమీ చూడనట్లుపించింది... ఇప్పుడతను కొత్తమ్మవేపు మాసి ఆళ్ళర్య పాయ్యాడు.

కొత్తమ్మ వయసు ముప్పైయికో, ముప్పైఅకో వుండవచ్చు! ఆమె రూపం సహజంగా మెరుగులుకెక్కతూ ప్రకాశిస్తుందనుకుంటే— ముందరున్న రెండుపళ్ళూ కొంచెం ఎరుగా వున్నందున తటాలున కనిపిస్తుంటాయ్! రంగు బంగారురంగమే! కానీ— కాళ్ళూ చేతుల ఆవయవ నిర్మాణాన్ని ఒట్టి, మెత్తని వెన్నతో తూడలేం! కిక్కుకూడా పెద్దవికావు. ఎనా— ఆమెవంటికి శోధ పనికిరాదు. ఎక్కడోముందోని తెలుసుకోకముందే ప్రచ్ఛన్నమైన మర్యాదతో ఈమె శరీరంలోని కణ కణమూ నిండిపోయి వుందని తటాలున అనిపిస్తుంది. అన్నికంటే ముందు మనకు కనిపించే దేమంటే— 'కొత్తమ్మ'గారి మగ్గురమైన కింధర్వరములోని మాధుర్యానికి అంతులేనట్లుండడమే!

ఒక్కసారిగా కొత్తమ్మ వ్యాకులపాటుతో “రాజా! ఈ :వాహం ఆగుతుందని నీవూదయం చెబుతోందా నామనా?” అని అడిగింది.

“అసంగతి— చెప్పలేనమ్మా”

“అయితే—మీ పెదవాన్న ఈ :దయలూ ఏమీ నోక్యం కలిగించుకోదా?—ఎవరిమాటకూడా పెదదా?”

“అయనకు కళ్ళూ, చెవులూ—ఎక్కడున్నావమ్మా? అయన మామగారి కళ్ళతో చూస్తూ, భార్య చెవులతో వింటున్నాను..... ఈమట్లు కూడా వాళ్ళు చేపట్లుగానే కనిపిస్తుంది.”

“అయితే—మీ పెదవాన్న ఏం చేస్తున్నట్టా?”

“ఎప్పుడూ చేస్తున్న పనే! . గోవిందుడిసేవ! గోవిందుడిసేవ నలసి దుకాణానికి వెళ్ళేందుక్కుడా తీరుబడిలేదు. వూళ్ళొరాలలోనుంచి వైకుంఠ వచ్చేసరికి ఒక్కొక్కరోజు చీకటికూడా పడతూంటుంది.”

“అయితే — మరి వ్యాపారం అదీ ఎవరు చూస్తున్నారు?”

“వ్యాహా మేనా మానుగారు. ఇంటివరకుం అమ్మగారు. కాని, — యిన్నీ నన్నదండల్లా లాభమేమిస్తున్నా?.....మిత్రమీ తెలియనిది కావుగా.” అని వినుచుండేదాని “మీయ తప్పకుండా ఇవాళకూడా అక్కడికి వెళ్ళాయి. కానీ, — అని పరిణామం మీ అరుగురుగుగా!—” అని అడిగాడు.

కొత్తమ్మ ఒక నిటూర్పు విడిచింది. నిరుపాయులైన ప్రాణాలకు అఖరి నిశ్చయ ఇదే కాదు!

దైత ఎవరో “ఏమీ—కుద్రవాడా! నానాబా ఇట్లనేనా?” అని అడగడం వింటుంది.

ఎవరో పిల్లవాడు “కాదు. ఇది నాబాల్ దానిగాని ఇల్లు” అని చెప్పడం కూడా వింటుంది.

“అవును! అలాగే వెళ్ళుతున్నాను” అని అంటూ—ఒకాయన రియల్ గా తెలుసుకుని అలాంటి తొగిమాట “నానాబా అమ్మగారు!—కరే? అలాగే!” అని అంటూ మెల్లగా నవ్వు నవ్వుకునచ్చి నిలుచుని, “నీ ఇల్లు కనక్కుంటానో, లేనో—అవుతున్నాను. ఇల్లుకూడా సుధ్రంగానే వుంటే!” అని అన్నాడు.

అతడుగా అలసటచాటున నిలుచున్న స్త్రీనిచూడగా. భయంతో రియల్ గా తెలుసుకుని తిరిగివచ్చి నిలుచుని, కొన్నిక్షణాలు అచూచుకుంటూ చూసి “కొత్తకోడలా—! నువ్వేనా?” అని అడిగాడు. తనంతా రాబాలు అడమంతో ఉపించుచున్నా. అతనిముఖం తెలబడింది. తాన కుదురుకూ సరిగ్గా అక్కడికిలేక. రెండు తెలియని భయంతో యిద్దరీ హినునిలా మారిపోయారు.

అదే అమ్మగార్ని గుచ్చి గుచ్చి చూస్తూ నవ్వి “మిత్రంలా ఏం చేస్తున్నాను? కుట్రా?—బాంబులు రియల్ చేసేవాడింటో కానినేలిక దూరపప్పు—మీ అంతగా భయపడకు. ఇంతకూ అసలుసంగతేమిటి కొత్తకోడలా?” అని అడిగాడు.

అమె దూరంబడే నవ్వుకుంటుంది. కొంచెంసేపు చాటున నిలుచుని దైతీవచ్చి “అవును...నేను ‘కొత్తకోడలి’నే!” అన్నది.

“కూర్చో...కూర్చో! బాగున్నావుకా?” అని ముందుకువచ్చి కుర్చీ లాగి కూర్చుని “కొనికోడలూ! మరణముఖంనూదు. నిన్ను నేను గురుపడుడంతోనే, నేనేనో అవసరంగా పోగొడి యుదంతపి—ఇంట్లోని వస్తువులన్నీ మిగలకుండా చూడేసి, విరగొడవానని అనుకున్నాను.” అన్నాడు.

అయిన అంటున్న మాటలకు తానీ. రాఖాసులేకాదు—కొత్తమ్మ కూడా ముఖం తిప్పించి నవ్వంది. ఈ గుసగాతే ప్రజలూబని నారకునికే నవ్వుకం కలిగింది.

ప్రజలూబు నవ్వుపూర్వకమైన స్వరంతో “నిలుచున్నావే—కొత్త కొడలూ?...కూర్చో” అన్నాడు.

అక్కడే కొత్తమ్మ కూర్చున్నాక ప్రజలూబు “ఎటుండి లేచి వెళ్ళి! పిల్లవాడు ఆలోచ్యవంతుడు. అందమైనవాడే!—చదువుకుంటున్నాడు. మేము బాగా ఎరిగిస్తున్నాం. యిట్లా. పాలాల అడితోపాటు దబ్బకు కూడా కొదవలేదు. ఈ కలకతా పట్టణంలో వాళ్ళకు నాలుగు ఇళ్లున్నాయ్! ఈ విధిలోనే...! చూడడలయకుంటే నవ్వుకూడా అంటున్నాను... భగవంతుడి దయావల మంచి సంబంధమే దొరికింది. అన్నీ బాగానే కలిసి వచ్చినయ్!” అని కొంచెంసేపాగి “నాసంగతి నీకు తెలుసుగా...? కూతురికోసం పిల్లవాణ్ని వెదికే సామర్థ్యం నాలోలేదు. అంభా ఆలోచించుకో దయ!” అని రెండు చేతులూ వైకెత్తి నమస్కరించాడు.

కూతురి శ్రేయస్సునిగురించి చెబుతున్న ఆ మాటలకు కొత్తమ్మ కఠినమంతా పులకరించింది...అంతా మెదలకుండా కూర్చున్నాను. అందమైన ఈ మాయాబాల వాణ్ని చెల్లాచెరుకు చేసి, కాకుండా చేద్దామనే కష్టం ఎవరికీలేదు.

“మా రాఖాల్ రాజుకు ఆహ్వానం పంపితే చాలదు. దుగమండి చేయి పట్టుకుని తీసుకునివెళ్ళి ఉత్తరంలో వచ్చాను. అదేకాదు—మాకు ఇంత కంటే కావలసిన ముఖ్యులెవరున్నారు? నిన్ను రాత్రి బజారుమంచి ఇంటికి వెళ్లానో లేదో, లేదా—రాఖాల్ వచ్చాడని చెప్పింది. ఆ కారణంతో ఈ అవసరాన్ని పోగొట్టుకోకూడదని, ఈ తప్పకు దిగ్గజోవాలనుకున్నాను. అందుకనే మధ్యాహ్నమే ఇంట్లోనుంచి తెలుడేరాను. కానీ,—ఈ

కోడెనరి ముఖంబాళానో లేచినాడు. అన్నీ బాగా నేలగిరినయి!—ఒకటికి రెండుపనులు జరిగినయి!—” అన్నాడు.

ఉత్సాహమేమీ లేనివాడిలా రాఖాల్ “ఇంట్లోనుంచి బయలుదేరి నవ్వునూ మామగారిక్కడ వున్నారనే సంగతి తెలుసుకున్నట్లెవడుకుంటాను” అన్నాడు.

“ఏం—? యి రహా ఆనలునంగనేమిటి?”

“అనునాగారు ‘వృషభంకుంబు. ఇంట్లోనుంచి వ్రుక్కేకప్పుడు ఆరున గారి ముఖంబాళానో నేలగిరినయి...”

“అవునవును. అరిచియిఖమే గాళాను.” అని ప్రజవానా నవ్వాడు.

కోడెనర్ రాఖాల్ నేను అనునంగా వచ్చింది. ఇంట్లోనుంచి వ్రుక్కలు కళ్ళెల్లో నవ్వునవ్వినవారి. “రాఖా! నవ్వననే నావుండలేదు. ఏదేమైనా—నంబ భాంధివాళ్ళా. అఖికి మీ ‘కోడెనర్లు’ కూడా నవ్వారెమ్మనీ! నిమ్మన్నగురించి అనునంగా మాకు దేదో అక్కరయ్యలు నగించలేదు.....ఈమె రెనలో తానే కోపంగా ఉన్నట్లు తోస్తోంది అన్నాడు.

రాఖాల్ ఇట్టిగా నవ్వాడు. ప్రజవానా కూడా నవ్వునగా నవ్వుకూ “నేనేనిగా తిప్పవలేదు...నవా — కోడెనర్లనెలా నేలగిరినయి!” అన్నాడు. తారకునిక ఆననతో ఇంట్లోనుంచి వెలిచయించ లేదు. నవా — ఆనన చూసికోలేక “ఇట్లోనుంచి బయలుదేరినపుడు తినుకు ‘మర్గాదేవి’ పేరు స్మరించలేదనుకుంటాను?” అని అడిగాడు.

ప్రజవానా ఈ ఆశ్చర్యాన్ని గ్రహించలేక “ఎందుకు స్మరించలేదు! ఆభ్యాస సారింగా బయలుదేరినప్పుడు ‘గోడెనర్ల’ పేరుస్మరించే బయలుదేరాను...” అన్నాడు.

“అందుకే నే మీరు వచ్చిన పక్షం. ఒకవేళ మీరు ‘దర్గా’ పేరు స్మరించినట్లయితే నట్టి పేరులతో తిరిగి వెళ్లాల్సి వచ్చేదే.”

ప్రజవానా దీని ఆనమేమీ గ్రహించలేదు. అందుకేని రాఖాల్ అరిన్ని పరిచయించేసి, నిన్ను జీరిగిన సంగతిలా చెప్పి— “‘మర్గాదేవి’ పేరు స్మరించినట్లయితే — పులన్ను చెడిపోతాయట! నిన్ను ఈపేరు స్మరించ

బయలుదేరి మిమ్మల్ని కలుసుకోలేక తిరిగి వచ్చేవాం! ఆ పేనంటేనే తాగక నాథుడు ఎగిరి పని తుంటాడు." అన్నాడు.

అమాటలు విని ప్రభువాని సంభరంగా “అవొచ్చునానునా! అవొచ్చు! ఇది అపద్ధంకాదు. ప్రపంచంలో ‘పేను’లోని మహిమను కొలతమంది ఇంతవరకూ ప్రసించలేదు. ఒకకథగా నే నీ సంకల్పని అనుభవించాను. వేయించిన బతాణీల పేనుకంటే — మంచిదికాదని నామటుకు నేను అనుకుంటాను” అన్నాడు.

అత్యంత ఉత్సాహంతో అంతా అదిన్ను విచారించారు. కనుక వారిలో రాఖాల్ “అదేలాండీ నేటివాన్నగారు?” అని అడిగాడు.

“అయితే—అసలు సంకల్పంగా చెబితాను కనండి.” అని అతని చెప్పడం మొదలుపెట్టాడు. “చిన్నతనంగా నన్నంతా ‘నీ విహారీ’ అని పిలిచేవారు! మీరాదా, వేయించిన బతాణీలు నాకంతో ఇవం! నాని ప్రతిఫలంకూడా అనుభవించాను. నాకు చూపు సంకల్పంకాదని నానీ మనిషికామె వుండేది. ఆమె నన్ను “మీరాదా, బతాణీలూ గింకు నాయనా! అదిగి తెలుపులన్నీ నేరిచే నాకనగుంది. అచిక్కడ వుండేదీ దాని అంగు మనం చుట్టే కనక్కోలే?” అనే భావాల పాటాచి చెప్పుకుండేది. నాకంతా ఆనంది బాగా జ్ఞాపకముంది. చిన్నతనంగా ‘వేయించిన బతాణీలు’ తాడంగల — ఈ మనశ్చింతలతో నాకెటువంటి సతి సంభవించిందో మీకు తెలుసుకదా! స్వవాక్షయే పొగూను. యిది వసువుపేనులోని దోషగుణానికి ఒక ఉదాహరణకాగా? ఇదే విధంగా ‘పేను’లోనూదా దోషగుణముంటుంది నాకు నా?” అన్నాడు.

తారకదూ, రాఖాల్, కన్దూ నిగ్గుతో కలలు వొంచుకున్నారు. కొత్తమ్మ మెల్లిగా “పిల్లలముందు ఇలా పాగుపోనమిటి?” అన్నది.

“ఏ—? నువ్వేది బాగానేవుంది. నాళ్ళ నెప్పదూ వేయించిన బతాణీలు తనకదని పొచ్చుకొస్తున్నాను.”

“సరే అలానే చేయండి. నేను చెబున్నాను.”

“అదే నీద మున్న పెడపరితనం కొత్తకోడలూ!—ఎల్లప్పుడూ పాతం చేస్తూ అనవసరంగా కోపం తెచ్చుకుంటావు. నిజమైన సంకల్ప నెప్పదూ

చెప్పవీయవు. యింకాకూ ఆడలు దోచుకొంటే—? అని అలోచిస్తున్నాను. ముందు తిలలుసుకున్నారవారే నువ్వు సంతోషిస్తావు కానీ.—బరిగింది మాత్రం దానికి అంతా విరుద్ధం—”

కొత్తమ్మ చేతులు నోచించి “అలా అయిపోయింది. ఇక అగండి! ... కాబో నా రునా?” అని పలికింది.

రాఖాల్ ముఖమెరిసి కాదు. కొత్తమ్మ “నిన్న నువ్వేమికోసం వున్నావో—అ— వీరికి చెప్పు” అన్నది.

రాఖాల్ ఇటలా అటలా చూడకుండా వచ్చి అమె చెప్పకని అన్నది. అంతలోనే “వెళ్ళవాన్నాగా! నీకు ఏవాహం వాళ్ళతో చేయడం ఎంతమాత్రం నికరము.” అని చెప్పింది.

ప్రజవాలు అప్రమాత్తుల్యంతో “ఎందుకి నా రునా?” అని అడిగాడు. అంతలోనే కాబోనాల్ని రాఖాల్ పిప్పించింది.

“ఈ సంగతులన్నీ నీకు చెప్పారు?”

“కొత్తమ్మ—”

“ఈ మేలో ఎలా న్నాను?”

“అమె నీ అవ్వంది.”

ఒకనియి అనేవు మెరిలకుండా వచ్చి ప్రజవాలు “ఏం—కొత్త కోడలూ, ఈ సంగతులు—నిజమేనా?” అని అడిగాడు.

తలవూపుతూ అమె “నిజమే—” అన్నది.

ప్రజవాలు అలోచనలకు అంతులేకపోయింది! ఎంతోనేవు మౌనంగా వుండి “అలా అయితే ఇప్పుడికి ఉపాసం ఏమిటి?—పిల్లనేమో వచ్చి చూసుకున్నాను... మరి ఎందుకే వెళ్ళి! ఒక్కకోవాలో యింకొకరి పిల్లవాణ్ని ఎక్కణ్నించి తీసుకొరాను?” అని అడిగాడు.

“అయినే మీ అంతకు మించే ఈ సందర్భాన్ని తీసుకొరలేదుగా? ఈ సందర్భాన్ని తెచ్చినాళ్ళకే మీకు అడ్డయివ్వండి.” అని అమె అన్నది.

“వాళ్ళు మాత్రం ఎక్కణ్నించారు? అలాగిందేమి అంటే ఏమిటో వాకు తెలియదని నీకు తెలుసుగా! అందుకే నా మాట ఎవరూ వివదించలేదు.

వాళ్లంటావా - పరాయివాడు! అంతమా మెందుకు - నువు నామాటెప్పుడన్నా విన్నావా? నిజంచెప్పా?

గతించిన కోజులనాటి దుఃఖధరించి కొన్ని దృశ్యాలు ఈమాటగా ఇమిడివున్నాయి!—అని ఈయన ప్రాణాలకు తప్ప ప్రపంచంగా ఇంకెవరికీ తెలియదు. కొత్తయ్య సిగ్గుతో తలవంచుకుని జవాబేమీ చెప్పలేదు.

కొన్నిక్షణాలు నిశ్చలంగా నిలిచిపోయి!

“శక్తక మించినపని. అసంభవం!” అని ప్రజలవాడు అన్నాడు.

రాఖాలు మృదువుగా “వెచినాన్నగానూ! శక్తక మించిన పనించు కవుతుంది?” అని అడిగాడు.

“అసంభవం ఒకగడు గమకనే - అసంభవమన్నాను. రాఖా! కొంత కోడలుకు తెలియదుగానీ, నీకన్నీ తెలుసుగా!” అయిన మార్గంలో, కళ్లలో నిరాశ నిండివుంది.

కొత్తయ్య ముఖం వెళ్తే కొన్నిక్షణాలు చూసి ఛృదస్థాంతో “కొత్తకోడలుకు తెలియకపోయిన యితే - ఎందుకని అసంభవమో అమెరు చెప్పకూడదా? లేదు అని తలచు. తప్పులేమీ తెలియదు. ఈమాట వెళ్లి చేసుకున్న స్త్రీ అన్నాడు తన మేకోడ్ని ఒక పచ్చివాడు చేసుకో పెట్టాలని మామన్నాని. ఇందుకేనా. శక్తకమిద పనినూ—అసంభవమూనా? ఇక ఆతెన్ని ఏ భంగమూ అపలేమనేనా ఏగానే?” అని అంటుంటే ఆమెముఖంలో కోపం—కరుణ, తపస్కానూ కనిపించినాయి!

ఈమూరిని చూడటంతోనే ప్రజలవాడు వెంటనే ఇప్పుడిప్పుడే ‘అంతమా మెందుకు— నువు నామాటెప్పుడన్నా విన్నావా? నిజంచెప్పా’ అన్నమాటలు గుర్తుకు వచ్చాయి! అదే ఈమూరి! ఈకొత్తమ్మే తనను చిన్నతనంలో చేయిపట్టుకుని భర్తగారింటకి తీసుకొని వెళ్ళిందని రాఖాలుకు గుర్తుకొచ్చింది.

ఏ ఇల్లు ఊణకాలంక్రింద హాస పరిహాసాలతో, సిగ్గు—బాధలతో త్యాగించివుండో—ఆ ఇళ్ళే యిప్పుడు ఒక్క ఊణంలో ప్రాణమూనవు రాత్రి చీకటిలా మారిపోయింది.

రాఖాలు భయపడతూ లేచి “అమ్మా! ఇంతింతకూ నీకు తాంబూలం ఇవ్వలేదు. మరిచిపోయాను. వెద్ద తప్ప చేశాను.” అన్నాడు.

ఆశ్చర్యంతో ఆమె “తాంబూలమా! అవసరంలేదు. తాంబూలమేమీ అవసరంలేదు.” అన్నది.

“ఎందుకు వొద్దమ్మా! — గూ పెరిమలు ఎంపిపోయాయి! నేనేదో పడనుటి దుకాణంవాడి దొంగ పురుషుడతాడని అనుకున్నట్లుంది. కాదమ్మా — అంతకూం చెప్పేక్కర్లే నాలోలేను. కా — తాంబూ! ఈ మలుపులోకి పెట్టొందా...” అని స్నేహితుణ్ణి చాక్కుని లైటుకు వెళ్ళాడు.

ఇప్పుడా ఇంకో ఎవరు బోధరుగా — ఆ రెండు ప్రాణాలూ బాగుని స్థితిలో ఉచ్చిపోతున్నట్లున్నాయి. భార్య భర్తలకు ఇటువంటి సంబంధం. ఎప్పుడన్నా ఇటువంటి భయంకర పరిణామాన్ని పొంది, స్వచ్ఛేటుగా మారిపోతచ్చు. నిజమేనా ఈ ఇల్లు ఈనెలలోని విప్పి చూపేస్తాయింది. ఇంతకు ముందు తమ చేరిన హాస పరిహాసాలన్నీ — ఎంత ఆనందం పరి నానెం, అవన్నీ ప్రజల బాగునవుతాయి. తెలియని యాకు రెడ్డి ముండా ‘వేయించిన బకాబీల’ సెక్తాన్ని ఎత్తాడు. అరకిరెడ్డిమే ఇప్పుడు ప్రజలబాగు చేసే మెలికేసిపోయింది. ఆ రెండు మనసులలోనే “భీ...భీ...నేదిలా మూ... దా నేమిటి?” అని అనుకున్నాడు.

అరులు తెనాలనే నెలలో కాఖాల్ వాళ్ళింట్లో రెండులో వంటు రిగా చేసి వెళ్ళాడు. వివా — కాలం మాత్రం నిశ్చింతంగానే గడిచిస్తూవుంది ఇద్దరూ కొంచెం నేపల్లో తిరిగి గావొచ్చు! యిటువంటి అద్భుత సమయంలో మొట్టమొట్టిసారిగా కొత్తకోడలు ముఖం వెకెత్తి “మీరు నన్ను క్షమించండి!” అని మెల్లిగా కిరించి అవగించి.

“క్షమించడం అంతి నేరకమకంటున్నావా?” అని ప్రజలబన్నాడు.

“స్మృతయత్యాసంగా నేను విత్తుల్నే అడుగుతున్నాను... ప్రపంచంలో ఒకతే క్షమించేక్కర్లే ఎవరికి లేకపోయినా — మీరు మాత్రం నన్ను క్షమిస్తారు. అక్కర్లే మీకు వుంది.”

ఇంత నేపటికి ఆమె కళ్ళలో నీరు కనిపించియో.

ఒక క్షణంసేపు పూరుకొని ప్రజవాలు “కొత్తకోడలూ! నువ్వే నాసానంలో వుంటే క్షమించాలవా?” అని అడిగాడు.

పైట కొంగుతో కళ్లు తుపించుకుని “మేము చేమరలం. క్షమ చేసి మాకు ఉగుచాలతో అలివాకైసోయింది...ధిక్కపెసిన రెప్పును క్షమించలేని అడవి ప్రపంచంలో ఎవరుండే? కానీ,—నేను మిమ్మల్ని మాత్రం వాళ్లతో సరిపోల్చలేను. నా అడ్చివలనే, నేను మనసులో—కెరీరంలో, నడకలో—పాపమంటే ఎటువంటిదో తెలియని ధిక్కపించాను. ఆయన నా సంతకే హానికి చాలమారం చాటిపోయారు. సంతకేహాలనూ, ఆననానాలనూ నారు అతీకులు! మీకు నేనేమని నివాయచెప్పను?—” అన్నది.

“ఐనా—నాక్షమను తీసుకుని నువ్వేం చెప్తావు?”

“బ్రతిక్కుతేకాలం తలగొచ్చి, —వ్యాధిమండలం పూచి, మి కుంటూ...అయితే,—మీకు అప్పుడే నన్ను మరిచిపోయారా?”

“ఇంతకూ—యిప్పుడు నీమనోవంటుందో చెప్పు కొత్తకోడలూ!”

ఆమె ఏమీ మాట్లాడలేదు. నిశ్శబ్దంగా ఆ వెంట్రూ ముఖాలు పొయితుని కూర్చున్నారు. క్షణంసేపు ఆడిచిపోయిన తర్వాత “క్షమించమని నన్ను కోరబడ్డ—కోడలూ!...నేను క్షమించలేను. బ్రతిక్కుతేకాలం నాకు నీమీద ఆభేమానమనేది వుంటుంది. కానీ,—ఎప్పుడన్నా నీ ధిక్కారి తీని క్యథ తాలూకా కాపంకా నీకు క్షమం కలుగుతున్నదే నేనుతో—నేనింతవరకూ, నిన్నేమీ అనలేదు. అయినా—ఎటువంటి విచిత్రమన సంకలిని నువు నమ్ముతావా కొత్తకోడలూ?...” అని ప్రజవాలు అడిగాడు.

తల ఎత్తుకుందానే కొత్తకోడలు “నమ్ముతాను” అన్నది.

“అలా అయినట్లయితే ఇక నేనిప్పుడు నిచామనేది మనసులోకి రానీయదు. ఆనాడంతా నన్ను గుడివాడ...తెలిసేతేలున్న మీరు! చూపించినా చూడలేదు. యధాతథంగా ప్రమాణం చూపించి, వెలడించినా నమ్మకు. మరి ఎటువంటిప్పుడు ఉచ్చరించలేని నిక్కపెసిన ఈపోయమైన దురళ ఇతనికి కాకుంటే,—యింకెవరికి సంధి? కుండ, అని అన్నారు. కానీ,—హేయమైన ఏముత కలిగితే—నన్ను నేను గుడివాణ్ణునకోవాలి కొత్తకోడలూ? నేను చేస్తుందంతా, రెప్పుగానే చేస్తూ అనుసరిస్తున్నా నేమో నువ్వే చెప్పాలి? రెప్పుగా నన్ను మోసం చేశాడని నాకు తెలుసు.

బంధువులూ, మిత్ర పక్కానూ, ఆత్మీయులైన స్వజనులూ, 'నాకీయా—
నాకీయా, నాకీయా అంతా నన్ను దగాచేశారని, మోసంచేశారని నేనెరు
గుదును. కానీ,—ఏనాడోనే అందరితోపాటు అంతా పోయేదామని నీద
మయిందో, అద్దినాల్లో నన్ను కెళ్ళిచేసుకుని యింటికి తీసుకొచ్చాను.
నవు నవ్వి. ఒక్కొక్కటే అన్నీ మెల్లగా అవుచేశావు.....నమన్నించి
నన్ను తప్పించావు. అటుకల కానిన నన్ను నేనెలా నమ్మకుండా
వుండను? ఆకారణంతోనే గుడ్డివానియ్యాయను. ఎవరు కుట్రచేసి—
నాటివాళ్ళను పోగుచేసి, నన్ను అధిపతిరానికి లాగి, ఇంటించి కెళ్ళ
చేశారు—వాళ్ళే కన్నుల నాళ్ళయారు. నాళ్ళ మాటల్ని—చుర్రాద
లేని వాళ్ళ పలుకున్న నమ్మడం నే నాకీ గుర్తొకటింది....సంతాప మన
న చూడలేకమైన నాకిక ఇంకేము? నవ్వించు కొనికొడలూ...?" అని అడిగాడు.

కొనికొడలు చాలాకొన్నానీ భిక్షగాని ముఖంలోకి కెప్పవేసు
కుండా చూచావును. ఈసారి ఆమెకుండా తోచునట్లుంది. ప్రజల
నిప్పుకు ఈసారి అడగడంతోనే స్త్రీపడి, ఆమె తలవంచుకుంది.

"ఎందుకే నవు నీరంగా నాభాగ్యవేదమా? నవు నా ఇంటిలక్ష్మి!
నా పాపారాక్షాటంతో బ్రతికించి నాకేం చేశావని. నా ఆత్మీయుల
కంటే. ఆత్మీయురాలే! స్నేహితులకంటే ప్రేమమైన స్నేహితురాలివి!
నీకంటే నావిది భిక్ష శ్రద్ధ తక్కువగా ఎందు చూచారు? నాభాగ్యన్ని
నీకంటే కోరిందను? కానీ,—ఒకసారి నయాత్రం నేనెవ్వరూ అలా
చిస్తున్నాను కొడలూ! వివాహానికి ప్రత్యుత్తరం చూపించడలేక పోయాను.
ఇవారే ప్రమాదకాత్తు, అదృష్టవంతు నవు కలవడం తీసుకొనిపోవక
అడుగుతున్నాను. అనానీ నీ కాంక్ష ఎందుకని కలిగిందో చెప్పు?—
ఇంత ఇంకా నాకానివైపుండియూడా నవు నమ్మెప్పుడూ ప్రేమించనే
లేదా! అలాచించకుండా నువ్వేవని చెయ్యని నేను నమ్ముతాను. ఈసం
గతి నిజమైన ప్రత్యుత్తరం చెబుతావా?—ఏవిధంగానైనానరే,—ఉన్నది
ఉన్నట్లుగా ప్రత్యుత్తరం చెప్పానంటే, నామనసుకు కొంచెం కాంతి
కలుగుతుంది. చెప్పు...?" అని అడిగాడు.

కొత్తకోడలు తలెత్తి చూడకుండానే మృదువుగా “ఇవారేవాడు...” అన్నది.

“ఇవారేవాడు? మరెప్పుడు చెబుతావు?—మనం ఒకవేళ తిరిగితిమి కోకపోయినట్లయితే—ఉత్తరం వ్రాసినా జవాబు చెపుతావుకదా?”

ఈమారు కొత్తకోడలు తలెత్తి “ఉహూ...మీకు ఉత్తరం వ్రాయలేను...నా నోటితోనూడా మీకు జవాబు చెప్పలేను.” అన్నది.

“మరి నేనేవిధంగా తెలుసుకోగలను?”

“ఏనాడైతే నన్ను తెలుసుకునేకత్తి మీకుంటుందో, అనాడు...”

“అయితే—అది గతించిన విషయమేగా?”

“కానీయండి. నన్నివారే మీరు అత్యంతమన్నాను...నిజంగా ఒక నాకు నేనానందించి తిప్పుక చెబుతాను.”

తలుపు దెబ్బపడి “మనకు చాలా ఆశ్చర్యమే” అంటూ రాఖారో గదిలోకివచ్చి డబ్బానిండా ఆకులుపెట్టి, ముందుంచి “చాలా బాగున్నారా తెచ్చానమ్మా?—ఎవరూ ముట్టుకోలేదు...అనామానం లేకుండా తిండి” అన్నాడు.

కొత్తకోడలు సైతం “ముందు వాడియి నాయనా?” అన్నది.

రాఖారో తల వ్రాచాడు.

ప్రజవాబు వ్రాసింది “జరిగిపోయిన ఈ పదమూడే సంవత్సరాలనుంచీ ఆకులు నమలడం మానివేశాను కోడలూ! ఇవా ఒకవేళ బలవంతంచేసి నువు నానోటుకి అందించినా తినలేను” అన్నాడు.

డబ్బాలోని ఆకులన్నీ అలానే వున్నాయ్! ఎవరూ ఒక్కటికూడా ముట్టుకోలేదు.

తారకనాథుడు వెతుకమంచి వచ్చి నిలుచున్నాడు. ఇంటికి వెళ్ళానని చెప్పి అతనెందుకో వెళ్ళలేదు. ఎక్కడవున్నాడో తెలియదు. ఇంత సేపట్నుంచి అతనెందుకని యిక్కడవుండలేదో—ఈ వ్యవహారం రాఖారోను బాధించింది.

“కొత్తకోడలూ! నీ బంగారుగొలుగు భటాచార్యుని చిన్న కూతురి పెళ్ళిరోజు అమ్మాయికి యివ్వమని చెప్పావుకదా? ఆమెకు పెళ్ళయి

ఎన్నో సంవత్సరాలయింది. ఇకవిడిదల తలయింకికూడా!—పాపం ఇంత
వరకు అడలేకపోయింది. సునామి వశోకాకువచ్చి అడిగింది.....యివ్వ
మంటావా? అని ప్రజలబాబు అడిగాడు.

“అవును...అవును అమెకు యివ్వండి.”

“ఇంకొకసారి...వ్యాపారంగాదున్న నీడల్ని అడలు, వడ్డీతోకరిపి
యూడైపోతు వెలిగింది. అడల్నిను వింటేనుకోను?—నీడల్నితో నీడల్ని
కు పంపమంటావా?”

“నా కందుకు? నీ నేం చేసుకోను? ఇంకా వెళ్ళనీయండి.”

“కదు కోడలా!—నాకు భయంగావుంది. పోయిన సంవత్సరం
వ్యాపారంగా చాలా కష్టపడ్డింది. అడల్ని వింకా అలాగేవుంది
నీకుయితే మినిగిస్తానుండేమో...?”

కొనికోడలు...అలా అంది “నాకు అదేభయంగావుంది! మీ
రికనుచేనా గోకుమరి అక్కణ్ణంది వేరుచేసి, వీరేంద్రుని పంపండి.
నాడల్ని కింకేధిమై భరియిగా వుండను” అని అన్నది.

ప్రజలబాబు కను చప్పుగిరినారు!—భయం తాను సమ్మతించుకుని
“నేను ముసలివాణ్ణి కాను...ఇంకెంతకాలం ఈ వ్యాపారభారాన్ని లాగ
లను? అన్న వాణ్ణి వెటి...” అని అగాడు.

“భయంనుండి గొంతు కూర్చుంటావు. అంతేకాదు? కాదు. ఇలాకాను”

ప్రజలబాబు ముగ్ధుడతడు. అను అలాచింతేదేమిటో ఒక వ్యక్తికి
మాత్రమే తెలుసు!

“కొనికోడలా! సోనామూలలోని ధూమిలోంచి—చాచా పిల్లలకు
ఎంతభయం వాణ్ణిపెడితే బావుంటుంది?” అని అడిగాడు.

“వాళ్ళకేమిలేను.....పాపం అగడడమే కష్టంగావుంది. అదంతా
ఇవ్వండి—”

“అంతానా—?”

“అవును. ఇవ్వండి. పోయేదేముంది?”

“కుందిచే!—అవిధంగానే చెప్పానులే! చాచా పెద్దకూతురు ‘జయ
దుర్గా’ — కొంత యిద్దాచునుకున్నమాట నీకు గుర్తుదా? జయదుర్గా

ఇప్పుడు లేచుగాని ఆమెకు ఒక కూతురువుంది. ఆమెగిరి ఇప్పుడేమీ రావుండలేదు. వీళ్ళెవరూ ఇద్దరికీ ఏమీ ఇచ్చామనుకోలేదు. మీరే మంటారు ?”

“పోనావురపు—ఆకాయం ఒక వేయికి పెట్టావుంటుంది. జరుగుతున్న కూతురుకు అందలోనుంచి వందరూపాయలన్నీ—పోయేయిందా ?”

“అదే నుంచి !”

మళ్ళీ కొన్ని నిమిషాలు నిశ్శబ్దంలో గడిచినాయి !

“అ...కొరెకోడలూ. మరిచిపోయాను. నీ వలెన్నీ పెట్టెలోనే మూసిపోవాలా ఏమిటి? చేయి-చి పెట్టెలో పెట్టావుగాని, ఒక్కనాడన్నా పెట్టెకోలేదు. అదన్నీ పంపించమంటావా ?”

ఆమె తలవంచుకుంది. టపటుపటటు గూ కిన్నీళ్ళు ధూమిమీద పడినాయి !

ద్రజబాబు గాబరాతో “సరే—అలావుండు! నీ కంబ పెట్టుకుంటుందే! ఇక ఆసంగతులు వదలిపెడదాం” అని ఇడియూండేవు చూసి “చీకటి పడబోతూంది. ఇక నేను లేచనా?” అని అడిగాడు.

పెదనాన్నగారి గోవిందుని సేవా—పూజాపునస్కారాలు జపతపాలూ, ఎన్ని అడ్డంకులు వచ్చినా—ఉల్లంఘించడం రాఖాలుకు తెలుసు! ఈరయ సులోకూడా తనపనిని మూసేసి కొరెకోడలుకు తెలిసిన సేమా! పెట్టె కొంగుతో కలు తుకుచుకుని “లేదా! వాచానుసంగతి అలానేవుండి పోయింది” అన్నది.

ద్రజబాబు కొంతమైన స్వయంతో “కొరెకోడలూ—నీకన్నరేకప్పుడు లేచుపెండ్లి అయింట్లో జరగదులే!” అన్నాడు.

కొరెకోడలు సంతోషంగా నిటూర్పు విడిచి “కష్టంపబడ్డాను” అన్నది.

“కానీ,—పెళ్ళి నేని ఎక్కడో ఒకచోట జరిగిపోవలసిందే! ఇంత తినడానికి, కట్టుకోడానికి, అన్ని ధారల మోగిస్తున్న వయసు దొరకాలి! రాజా...నీకు పెద్దపెద్దవాళ్ళు తెలుసు! నువ్వెవరిన్నా పెడతల్లరా?... అన్ని విధాలా మోగిస్తున్న యువకుని తొందరగా దొరకాను.”

రాఖార ముఖం వంచుకుని కూర్చున్నాడు.

ఈకలకరా మహాపటణంలో పిలవార్లేకొందువలేదు. వినా—తగిన కరుణి
తెలికేందుకు కొన్నిసోజాలపాటు మీరు ఆకలపి వుంటుంది" అని కొన్ని
కోడలు అన్నది.

“అవును—” అని ప్రజలూ తలవూపాడు.

“మీరు చెప్పింది బాగానేవు దమ్మా! ఆమాటన్నకూ కావలసే
గాని, హేమంతబాబు సంకతి మీకు తెలియను. కేదా ఎంతోసుఖపడు
తుందనీ,—ఆమె తీవ్రం అనందంగా గడిచిపోతుందనీ చెప్పే ఈ పిచ్చి
అల్లుణ్ణి తదిచ్చాడు. పెదవాన్నగారు చెప్పినంతమాత్రంతో మామగారు
వూరుకునేవాడు కాదమ్మా” అని రాఖాలన్నాడు.

“ఈయనగారికి యివ్వంలేకపోలే ఆయనేం చేస్తాడు?”

జవాబు చెప్పడానికి కొంచెం తటపటాయించాడు. అదిచూసి ప్రజ
లూ “సిగ్గుపడకు రాజా! నేను చెబుతున్నానుగా — హేమంత
బాబెటువంటివారో చెప్ప—” అన్నాడు.

ఆమాటలకుకూడా రాఖాలని అనుమానం తొలగిపోలేదు. ఇటూ
అటూ చూచి “సమయం వస్తే—వొంటిమీద చేయిచేసుకునే రకమమ్మా”
అన్నాడు.

“ఎవరి వొంటిమీద?—పెదవాన్నగారి...?”

“అవునమ్మా—అవును. ఆయనగారి వొంటిమీదకూడా? ఒకసారి
మిండుకనో మాటామాట వచ్చి గట్టిగా త్రోసిపడవేశాడు. పదిహేను పద
హారు రోజులవరకూ పెదవాన్న మంచంమీదనుంచి లేవలేదు.”

మాకుండగానే కొత్తమ్మకళ్ళు నిప్పులామారి “ఆ తరువాతకూడా వాడు
ఆ ఇంట్లోనే వున్నాడా? అక్కడే తిండితింటూ హాయిగా తిరుగు
తున్నాడా?” అని అడిగింది.

“అతివొక్కడే కాదమ్మా అక్కగారి. ఆయన తన తల్లినికూడా తీసు
కొచ్చి వుంటున్నాడు. అంటే—వాన్నగారి అలగారిన్నమాట! కుటుం
బంలో ఇంకెవరూ లేరు. అంతా చనిపోయారు. వున్నట్లయితే, వాళ్ళు
కూడా ఇక్కడే తునఃతూర్వకంగా జమాయింది తిప్పకనేవారే!.....

వార్యంలా యిక్కడ సాగుతుంది సాగున్నాము!—వాళ్లను వెళ్ళి
గొట్టేటం యిప్పుడు దేశభిక్ష. రోజుకు ఒకనాడు వచ్చి తీసుకొచ్చి,
వాళ్ళాశ్రయాన్ని కట్టించి — “విన్నూనూ వెక్కన్నుంచి కడపలేను
వాడునా” అని అన్నారు. కాక—“మనమునా వాడెంతమాత్రమ కట్టించి
లేక—కట్టించలేక వెక్కన్నుంచి వెళుతున్నాడు... లేదా కవాచాపేష
యంగా ఒకనాడునా నానా అయితోనే వడతొని వాడు భయంగా
వుండిప్పు...”

కొత్తమ్మ కిచ్చబించుకుని మానూపు-సి. ఉపాధ్యక్షక, చేత కాని
కొవ్వో నేను - కొక్క - ప్రియ కుమార్తెను !

కాఖాల్ ప్రాంతము చూపించి “ద్రమిం ప్రేమంతబాలుగానే
అయింటి నుజమాని! నీ ప్రేమ నామానిన ను మానూనగా వుండ
వలసివచ్చి! ప్రేమంతబాలుగానే నీ ప్రేమ కుండా అయింటి వరకు
జరుగడానికి వచ్చి. అయితే నీ అయింటి నుజమానురాలు! ఈ అన్ని
గోరాలను కన్నకొట్టి నీ ప్రేమకు నీ హావన్నీ ఒకటిగా ప్రోత్సహించడం
నామనాంతరముగ్రం వొస్తే కోరవలసివచ్చి... అటు పిచ్చివాడి చేతుల్లోంచి
నీ ప్రేమ విడిచి ఒక కుంభాగా నీ ప్రేమచాచి!... అన్ని భావాలు ఈనాటి మీ
కూతురూ, మీ కర్తా అయింటి పడేసోయూవన్నీ. వాళ్ళకు వరీ చాళూ
కనిపించడం వచ్చి. ఈనాటి ప్రేమకానికి వచ్చి అలా చిన్నవొకటి కల
పగులకొలుకుని విడిపోవాలనిపిస్తున్నది.” అన్నాడు.

కొత్తను పూర్తిచేయ. ఎగువను చేయించినది తెలియజేసి పది
పోయినది.

నాకును ఉపేక్షించుకోవకూడదు. యింత అన్యాయం ప్రపంచంలో ఎక్కడన్నా వుండలేదు,—అనినకే తెలియదు. అరివాళ రాత్రి పరిమలా గుంటానివున్నాడు. అరిని మంచులో ఏముందో?—

తెలుగువాడు నిమిషము గడిచియు! ఇంకంతేపు గడిచిపోయేదో తెలియదు కానీ,—గొప్ప అడిమించి నెట్టి శ్రమ విసిపించింది. మనవి పనిచేసిపోయింది కాబట్టి తెలుగువాడు తెలుసుకొని, “కానీ,—ఎంతో దిగి పోయివున్న బెంగళీ నాకాకాదు ఇంగ్లీషు లోకి వచ్చి “అమ్మ!” అని పిలిచాడు.

కొస్తయ్య తల్లెల్లి “నువ్వా?” అన్నది.

అంతెంతో విసుగుతో “నేను బండి నీనుకొనివచ్చావా! తొండు గా పందడి! బాలుగారు కోప్పడనున్నారు” అన్నాడు.

అసలు సంకతి సాధారణమోలే. కానీ—ఆ పిల్లలుగా ఒకవిధమైన పద్ధతిలేదు. ప్రజబాబు స్థితిలో ముఖం ఇంకొకపక్కకు తిప్పుకున్నాడు.

అలస్యానికి విసుక్కుంటూ “లేవండయ్యా!—తొండు గా పందడి! బండి తెచ్చాను.” అని కాకాన్నా.

“ఎందుకు?—”

నాకకు మట్టుపక్కల చూశాడు. చెప్పకూడనికేనో రుచ్యం తన్నట్లు ఆమాత్రంలో వెలవయింది.

“నన్ను—బాబుగా అందుకు పిలిచావు?”

“వారిలో మీ కంటా చెబుతాను పండవయ్యా.”

ఇంకేమీ మాట్లాడకుండా నేచి నిలుచుని “నేను వెళ్తున్నాను” అని అమె ప్రజబాబుకు చెప్పింది.

“వెళ్తున్నావా?—”

“అవును. వెళ్తున్నాను. ఇప్పుడే వెళ్తున్నాను అని లేచి. పండవయ్యా! బలవంతంచేయడానికి మీరు నన్నేమీ పిలవలేదుగా? నేను వెళ్తున్నా... ఎవరితో ఒక్కనాడన్నా మీరు ఏమీ చెప్పలేదో—తమ అలాగే కోడల్ని! ఈనాడు మీరు మనసులో వూహించుకుని, అమె చచ్చిపోయాన్ని మీరు గురించాలో లేదో—నిజంగా చెప్పండి”

ప్రజబాబు కప్పవేయకుండా చూస్తున్నాడు.

“నేను మిమ్మల్ని క్షమించమని కోగాను. నాకోరికను మీరు స్వీకరించలేదు. పైగా ఉపేక్షించి ‘నాక్షమను తీసుకుని నువ్వేం చేసావు?’ అని అడిగారు. నేనెప్పుడూ మిమ్మల్నేమీ అడగలేదు. అడిగేందుకు నాకు స్థితివుతూవుంటుంది. అభిమానం కలుగుతుంటుంది. కానీ,—ఎవరినైనా కున్నా అటువంటిమాటలు నాకెప్పుడూ చెప్పకండి!...ఎవరంటారు?—చెప్పరుకదా?” అని అడిగింది.

ప్రజబాబు మౌనములో ఒక్కసారిగా భూకంపం పగిలింది.

“ఒకేదేర్ పిల్లలు కట్టి చదలచుకుంటే—ఇవాళే కానీ. ఇంకోనాడు ఏమవుతుంది?”

మరిగించేందుకు కిమ్మనిపించింది. రాఖార్ అనుమానంతో, “నుగులో—మూడుదయాలు. అఖికి “అమ్మా! ఎదుటివాడేమవుతుంటాడోనని అడగడమైనా” అన్నాడు.

అమ్మ పెద్దవాడూ “ఓ...ఆరా నయం! కానీ...ఎదురుమీద మనసులో ఏమవుతుంటాడోనని ఒకపిల్లలు అన్వయంగా చంపుతావా? ఇంక పెద్దవాడి కడుగుకి నీకు కలిగిన అగోచర ఇదేనా?—అవును ఇట్లో లేదని కూడా అన్నావుగా? పోలీసులభయంతో ఎక్కడికో పారిపోయాడటగా? అశ్చర్యపడకలసిందేమిలేదు. నాన్నామని కోమలకడకూ అయిన ఇంటికి.

అయినప్పటికీ రాఖార్ నిశ్చింతంగాలేదు. కొద్దిన్న మాటల్ని కూడా అతడు చెప్పులేదు. కానీ...అమ్మమాటలు కావనిలేపోయాడు. ఇంతలో ఎంతి బర...మంటూ ఇంటి నుండి ఆగింది.

అతని అనుమానం నిజమైంది. వెంటతెలుపు వరదాలోని సంభాషికి అనుకునివున్న అతడు చంపిచిమాడడంతోనే...రాఖా క్రిందికినిగిచ్చి ఉత్సాహంతో “వచ్చావా?—అన్నావా. తీవ్రమనిభావ్య ఎంత...” అని అంటుంటే అతనిమాపులు రాఖార్ మీద పడినయ్య!

కొద్దిన్న “నాజులు గుర్తుపట్టావా?” అని అడిగింది.

క్షణశీఘ్ర పూలుకుని “ఓహో! రాజూ...! మన రాఖారేనా? నిజంగానే గుర్తుపట్టలేకపోయాను” అని గట్టిగా అన్నాడు.

ఇదివరకు నమస్కరించి నిధంగానే రాఖార్ తలవంచి నమస్కరించాడు. ఎదుటివాడు అతనిచేయిపట్టుకుని “అమ్మా! ఇన్నిరోజులైనా ఒక్కసారికూడా కనిపించలేదే?.....బాగావున్నావా? సరేగానీ, ఈమె చేసిన పనిచూశావా? ఇది పోలీసులువచ్చి ఇంట్లోనివాళ్ళందర్నీ, ఒక్కొక్కర్నీ మహా విసిగిస్తారు.” అని విచారంగా ఒక నిట్టూర్పునిచ్చింది “కొద్దిరోడలూ! ఏళ్ళటువంటివాళ్ళో తెలుసుకోకుండా, అదెక్కు ఇటుయివ్వవద్దని తెయ్యిపోయి చచ్చాను. యిప్పుడు అనుభవించు. నువ్వోకీ

సోనన్న నామాట నివ్రుంతు....." అరిమాట తూరికాకి...నే రాఖాల్ "అయితే—అమెలు అనుపత్రిక పంపలేకపోయా?" అని అడిగాడు.

"అనుపత్రిక? బాగానేవుంది. పుటికగాని మనఃకాగం పోతుం దన్నమాట? ఇది అమ్మవాత్య!—అమ్మ! త్వంటే తెలుసా?"

"అయినా ప్రాణమనే వుంటే పక్షపాదుడు ప్రచురించాడు. లేకుంటే అమ్మవాత్య ఖాన్ గామరి నీవుతుం.."

రమణిబాబు తియ్యి, "వాకానంగరి తెలుసు! అనుపత్రికకుండా తాత్కాలికంగా ఏదైనా ప్రయత్నంలా మంచిది కాదు. మనం రంగం బాగా తెలిసినవారేనలచా ఏదైనా పుచ్చుకోవాలి...అసలు ఇది పోటీ సుల విషయం తెలుసా?" అన్నాడు.

"అయితే—యికా నిలువకదా. నీకి? మంచి వేళుగాని పొంద సలహాకోసం వెళ్దాం పండ్ల—" అని కొద్దిమొత్తం అన్నాడు.

రమణిబాబు పోయినా "వల్లెలా లతో—ఎలాగోగా మనం కోవడంతో పనులుకావు. పండ్లకోసం! ఎవరు నామా కోవట్లయితే, ఇటువంటి ప్రయత్నం రాదుగదా?" అన్నాడు.

యీ ప్రియంభూతి అనుభూతిగా, వోటి అనివాదులు తిప్పి ఇందులకు ఏమీ ప్రయోజనం లేదని రాఖాల్ గాడా ప్రశించాడు. కొద్దిమొత్తం రమణిబాబుకు విధిపడిన వాబూ అప్పుడు దాని కోసం రాఖాల్ తో "పదనా సనా! ఏ ప్రయత్నం మాత్రా?" అని—రమణి బాబుతో "నావేళి వెనకంపు! ప్రియవాన్నీ వెంటిరసుకుని నేను వలసందో చేస్తాను. నావ్వనవేసినగా తిరుపతి, నీతోపాటు ఇల్లంలోని వార్లందరినీ తిరుపతివద్ద." అన్నాడు.

క్రంది అంతిములో అతడుకు కుటుంబాలవారు అదేమీ వుంటున్నాడు. ప్రతి ఒక్కరికీదా గంధూసలు వున్నాయి! పొడగువాటి అనసారాలో పెక్కులతో వంట చేసుకునేందుకు చిన్నగులుకీటి కొంత వీలు కలిగింగారు. ఆ ప్రశంసలోనివార్లు. వంట వంటకునేవాళ్లు. ఆ ప్రజావాన్ని పరిశ్రమగా వుంచుతారు. అదేమీ వాళ్ళంతా నీడవాళ్ళ! ఏ సల

కానెల అడవుగురించి పోయింటిగా, ప్రకృతలా ఒక కడుపు వెళ్ళిపోవడమీ. కొద్దివాళ్ళు గాడమూలేను. అంతా ఒకేభంగిగా వుంటున్నాను. జీవవైద్యకా కొద్దిమంది! ఆకడవ అక్కడికివచ్చి పంజాబు కంటే ఎక్కువకాలేదు. అతని గౌర్య స్థలమందు తని ఇప్పుడింత కాండ జేసింది.

జీవమని భాగ్యం పొందినవాడే అకాశంలో అద్భుతవాళ్ళ పిల్లల ఒకవు భాగ్యం పొందినవాడని. — పిల్లల నిశ్చయం, వైద్యుడు. అదివిచిత్రం—ఒకకోటి నిద్రపుష్పం—చినిగిపోయిన పొద్దులపూ కలిపి వాడుక వాడుక.....ఇకన్నీ చేసింది. అదన్నీ ఇతర అడవాళ్ళ పవర్లు ఉన్నప్పుడు వాసులవేపులనుండి జీవమని భాగ్యకోసం "కాంతం యిటు—చూడు." అని పిలువేమని చేశారు. జీవమనిభాగ్య ఎన్నికచూసివా తీరు గా వుండే. అసహమేమని పేరుంది? ఈ కమమని జీవమనిభాగ్య పనిలేకపోవడం మంచికాకాని అదెక్కున్న వాళ్ళుగా అనివాళ్ళు! ఏ ఏమనియినా అది కాంతస్వభావమూ, ఎంతో పిల్లలూ, అందరికీ మంచిగానే వుండే. అందరూ ఆమెతో స్నేహం చేశావాళ్ళు! ఏ నా—ఆమె పిల్లలూ నెలలమందీ చిహ్నం లేకుండా నూర్చుని, అందరికోసం ప్రేమ మాయమెహ్ నూడనీ, ఆమె చిహ్నమేంకు తిరుగులేనప్పుడు పుష్పమే అందరికీ తోసింది. ఆయి పన్నటికీ జీవమనిభాగ్య పిల్లలను తిన్నది ఎక్కువమృతేను. ఈ అందం అందరికీ స్వస్థలాలూ. వాళ్ళలో కొద్దిమంది ఆమె ఇంట్లోకి వెళ్ళి సరికి అక్కడేవుంటేను. పోలికులకు మంతో అంతా వాళ్ళ వాళ్ళలో చాక్కన్నాను. పుష్పం కీసంగావుంది. గోడవైపు కుండవైపుకు వేయట్టు కుదురు వుంది. అది అక్కడే కొద్దిమంది కాలిపాదాల తిన్నవే వే వుంది. పనికిరాని మంచి గొప్ప మునిషియం అక్కడంది జీవమనిభాగ్య పనివుంది. పరపురుషుని మోడడతోనే, నిధిమైన తిరచేతితో తలమిదున్న మనుగులొక్కరి.

కొద్దిమంది ఆమె అక్కడికి ఒక ప్రక్క కూర్చుని అందరింతో "అమ్మాయి! ఇలాచేకావేమమ్మా!... వాకేంతులందుకనీ చెప్పలేను?" అని అడిగి కన్నీళ్ళుగుడిచి "నిజంచెప్పమ్మా! నల్లమందు నువ్వెంతిరిన్నావు?" అని అడిగింది.

కొంతి ప్లర్యం తెచ్చుకుని యిప్పుడు కొంతిమంది లోపలకు వచ్చారు. అందులో ఒకామె “అమ్మాయికి దబ్బెక్కిడివమ్మా? ఏమో కొంచెం తిన్నది గామోలు! ఆదీ సానుంకాలమే తిన్నట్లుంది. నాకు తెలిసేప్పటికి కూడా ఈ అమ్మాయి మాట్లాడుతూనే వుంది” అన్నది.

రాఖాల్ ముందామె నాడిచూసి, ఆసెరువారి కనురెప్పలు విరిచి “ఇయపడవలసిన అవసరంలేదు కొత్తమ్మా! నేను ముడిని అద్దెరుమ్మాను కొస్తాను... ఆసుంక్రికి తీసుకెళ్తానో” అన్నది.

జీవనుని భార్య తలవ్రాపి వద్దని చెప్పింది.

“అవిధంగా చనిపోయిందమ్మల్లా లాభనేమిటమ్మా? అక్లియత్యకు మించిన పాపంలేదని ఎప్పుడూ వివలే?” అని రాఖాలు అడిగాడు.

ఇంకొకామె దాక్తును ఇంటికి పిలిపించమని చెప్పింది.

రాఖాల్ కొత్తమ్మను చూపి “ఈమెగారు వున్నప్పుడు బుచ్చకు భయపడవలసిన పనిలేదు. ఒకప్పుడూ పనిచూసిని పిలవొచ్చు. కానీ,— పిలిచినంత మాత్రంతో కూడా పనికాదు” అని కొత్తమ్మతో “ఆసుంక్రికి వెళ్ళాక ప్రాణాలు క్షీంపడడంబట్టియే— నువ్వకు పోసుల భయం వుండదు” అన్నాడు.

కొత్తమ్మ అంగీకార సూచకంగా “అలానే చేయివారునా! ముందుండి తయారుగా వుంది. ఈమెను నవు తీసుకునిగా!” అని అడడంతోనే పనిమందీ తయారయారు. రాఖాల్ చేతిలో కొత్తమ్మ పిడికను ముసానలు పెట్టింది.

చీకటి పడింది. మెలిమెలిగా కమ్మకొమ్మ అ చీకటి రాత్రిభాగం, రాఖాల్ ఒక అవరిచితురాయిని బండిలో కూర్చోపెట్టుకుని ఆసుప్రవేళు వెళ్తున్నాడు. దారిలోని లో వెలుగును అప్పుడప్పుడు ముగ్గున్నులురాలెన ఈ అడదాని ముఖంవికర పోతువుంది. అటువంటి అందంల అడదాన్ని— జీవితంలో ఎప్పుడూ చూడవల్సివచ్చింది. గన జీవితంలో అశక్తమంది అడవాళ్ళను చూశాడు. అన్ని కాల తయారువాళ్ళనూ, అనేక అవసర లోని వాళ్ళనూ— రకరకాల ముఖాలనూ చూశాడు. అనేకులతో పరిచయం

సంపాదించాడు. ఇటువంటి వస్తువుల ఆదవాళను మాత్రామనే తృప్త
యిప్పుడో అరిచి చెల్లబడిపోయింది. అయిప్పుటికి—మనసులో ఎక్కడో
ఒకచోట అకాపీఠాః మనెడి పంచీభూతమొద్లుంది.

అమెరు సంకల్పాన్ని నీవై సంకల్పాల వరుసుండవచ్చు! వేష
భూషణాలు కొంచెం హింసగా ఉన్నయి! సరైన భావసంలేక చాలి
పోయిన ముఖంగాది సంగ్రహింసతాండలా యిప్పుడు కూర్చుంది. కానీ—
ఏదో కత్తి ఈమెను మృత్యువునంది నీలించిపోయి అరిచి కనిపించింది.
కనీ సాంధ్యమే—లేక : పునఃకలగి నీ సమీపమహిమ సమంతంగా
తెలియలేదు.

ఈ సామర్థ్యానికి మించిపోయిప్పుటికి ఈ కలగతా నీలించింది
ఈమె ప్రాణాన—మీదపెంతుకు ప్రవర్తించాలి. ప్రతిమ మనసులోనే
చేసుకున్నాను కానీ,—నీవు ఎక్కడికొకటి వచ్చావో, లేదో నీ నా
—నీ మనసులోంచి బయటికి వెళ్లిపోయింది. ఈ కలగతాలో, బాధింపు
దీనిలో నిండిపోయింది కన్నీరు చెల్లించింది—అంతలో అమెరిల
—నీ భుజం గొరిగింది బాధాతుండవ మోసి వెంటనే—ఈ చేతితో
పడడం ఆపలేకాదు.

అపరిచితులైన ఈ ఆదగాని కొప్పంటి దండల స్థలస్థల మనసులో
మొలింది. ఆ ప్రపంచంలో అందరినిగూర్చి ఆకలితో—ఎంతో ఎక్కు
వగా, తమ నీటికాన్ని నాటేందుకు పుచ్చిపోగా ప్రవర్తనలు జరుగు
తుంటుంటు! ఆదగానిని ఎంతవచ్చు తెలుసుకుంటా—నీకి అంతనేది
సేదు. పరిస్థితి ఒకరి కొకరితో ఉన్నా—విశ్వమూ వెంచుకుంటూ
పుచ్చి కూర్చి నిలించుకుంటుంటును. ఎటువంటి వెన్నో ఈ కళ్లతో
మాత్రాదు.

అదోవేపు—కొండ ప్రపంచంలో వస్త్రాభిరణాలు విరిచి ఆకలి కని
ఈ ఆదగివుంది. ఈ మిక్కిలిపోయిన స్త్రీ నాలుగు అచ్చినా పూర్వమైన
మాధుర్యాన్నికూడా—పురానా సమాజపు కొప్పంటి ఆదవాల్ని అనుంకాని
ధరిమైన తమ పరివాసాలతో కలుషితం చేస్తా ?

అలోచిస్తున్నాను. విచారిధానిలు ప్రవహిస్తున్నాయ్! అనిక్కుటనే ఏలిచ్చగాళ్లకూతులో తెలియదు. పనికిమాలిన ఏమగవాడి పుతుల్లో నెట్టాలో తెలియదు.

ఈ కేసులకు అంకితమవుని విసిగి అఖిరికి ఈ కైర్యాన్ని వదులుకుంటేమో—ఎవరికి తెలుసు? అయినాటికి ఆ ప్రపంచమేమిట ఏమీ ఇవ్వలేదు. ఆ ప్రపంచమేమిట ఏదోయి నీసుకుని ఈ గుఱాన్ని వెళ్ళి వోసుకోలేకపోయా. తనకు పోనైనంతకాలం ముఖం ముడుచుకునే తన భర్తకు అండగావుండి, అతని నేపథ్యంలో, అఖిరి ఆ సామర్థ్యం వుండిపోయింది. ఆ ఓపికా, శక్తి యికిలేదు. ఆకాశంతో ఈనాడు ధిక్కార పూర్వకమైన వేదనతో—అభిమానంతో నిండిన కైర్యాను ఒకప్పుడు ఈ రూపసాంక్షర్యాన్ని భారీ—అభ్యాస మివ్వడానిగా ప్రపంచంలోకి పంపింపడాని ముందు నెట్టేందుకు వెళ్ళినా?

కల్పనా మోక్షమంనా ఒక్కక్షణంలో కన్నా కన్నా మై... ఆమెపత్రం మెదానామీద పడి అగింది. రాఖాల్ నెడర్ తీసుకుని చచ్చేందుకు వెళ్ళుంటే ఆమె వారిని “ఇరుడైతే తీసుకువెళ్ళకూడదు. నేను నడిచిపోయితిని.” అని తనతో వున్న ఆమెమీద బయటతానేని తొలగించుతూ బయలుదేరింది.

ఆమెపత్రంలో ఆమెకు ఏదిధంగా ప్రాణం పక్షం వుందో, రాఖాల్ ఏమేమి సవరణలు చేశాడో, ఎవరికి ఏమేమి ఇచ్చాడో, మున్నీ వినిపించి వ్రాసుననలేదు. నాలుగైదు అక్షరాలు పడగాక గాఖాల్ వచ్చి ఆమెతో “అదృష్టంలో వ్రాస్తున్నాన్ని అనుభవించావు... ఇది యింటికి పో...” అన్నాడు.

నల్లని కళ్ళతో ఆమె ఒకనారి రాఖాలుని చూసింది. కానీ, ఏమీ మాట్లాడలేదు.

“ఇక్కడి సభ్యతా—గౌరవ నియమానుసారంగా, మీపేరు ‘శ్రీమతి చక్రవర్తి’గా మారారు. కానీ,—నేనీకథంగా పిలిచి మిమ్మల్ని అవమాన పరచలేను. వినా—ఏదోవిధంగా పిలిచేందుకు పేరనేది ఒకటివుండాలి...”

అమాట :ని ఆమె శరంగా “వాడేయ ‘శారద’ బావా—శేమ మీరింటే చాలా చిన్నవాన్ని! మీరు మాటిమాటికి ‘తమరు’ అనీ— ‘మీరు’ అనీ ఎందుకంటారు?—నాకు చాలా కిక్కురావుంది.” అన్నది.

రాఖాల్ నవ్వి “పిల్లపదనలనివో! వరుసులో శేమ చాలా పెద్ద వాన్ని! సరే.—కావో! ఇప్పుడేకి యింటికి వెళు” అన్నాడు.

“మరి—శేమ మిమ్మల్నే చూసి పిలవకుంటారు?—పేరుతో పిలవడం బావుండదు.”

“వావుండదు! యింకా ఎంతో విధానాలు ఉన్నాయగా? నా ఇంటిపేరుండే. రాఖాల్ బా! అది నన్నుగా పిలుస్తారు. కొరిమ్మ ముగ్గిం చిన్నగింజలో బా! అని ఎవరీతే. ఈ ‘రాఖాల్’ అనే శబ్దానికి ‘నామ’ అనే శబ్దంబాడా అనిపించివచ్చింది—మీరువుగా పని జరిగి పోతుంది కావాలి!”

“అదీ ఒకటి అయినా, ‘పెద్ద’ ‘చుక్క’—అనిపించా ఒకటి కేసే అవుతుంది. ముగ్గింజలో పని అవుతుంది—ని పిలుసుంటారు. శేమకూడా మిమ్మల్ని ‘శేమ’ అని పిలువదు.”

“ధరే!—ధరేమాట అంటున్నావే! నీకు తెలుసా? నాలో ప్రాప్త బద్ధం ఏమాత్రము లేదు కావాలి!”

“లేకపోవచ్చు! బ్రాహ్మణబద్ధం లేకపోవచ్చుగానీ, మీలో శేత్యం చూగిం పనిపోవాలి వంతు వుంది. అటునల పుట్టిన మేము బ్రాహ్మణుల ‘చుచ్చి’—‘చుచ్చు’లూ విధంగా పనిస్తాము?—నానించుకొవచ్చు. బ్రాహ్మణ తప్పటికి బ్రాహ్మణలే!”

జవాబు పడినది—రాఖాల్ పిలుపునొందారు. కావీ ఏవో పల్లెటూరిపిల్ల. నీడబ్రాహ్మణ కిన్సరీ—ఇతర వంశస్థులు చిక్కవనీ రాఖాలు నమ్మారు. ఇప్పుడా అలోచనలన్నీ ఎగిరిపోయాయి! బెగా పల్లెటూళ్ళలో కూర్చులే అప్పుడప్పుడు బ్రాహ్మణుల ‘చేతరి’ అని పిలుస్తూనీ, గౌరవిస్తారనీ—తనకు తెలుసు! తన బ్రాహ్మణకూడా ఈ అచారమే పరిపాటుయింది. కానీ.—బ్రాహ్మణమిల్ల నోటినుంచి...ఈ పిలవడం ఆమె కలాతెలుసో? ఈ ‘చేతరి’ అనే ఉచ్ఛారణలో : శేమమైన అర్థమేదీవ్నా, ఆమె మనసులోవుంటే— అదిమేమి.....

“సరే—అలానే పిలు! మురిప్పుడు ఇంటికిపడ! ఆసుపత్రివాళ్లు నిన్నిక్కడ యిక వుండనీయరు.” అని కాణంతు అన్నాడు.

కారడ ముఖంవంచుకుని మాట్లాడలేదు.

“ఏమిటాలోచిస్తున్నావు కారనా?”

యింతసేపయాక ఆమె తలెత్తి “నేను ఆ ఇంటికి అదేమి ఎక్కున్నించి తెచ్చివ్వను? ఇప్పటికే నాలుగునెలల అద్దె పాకీవును. ఆ అద్దెనే యిప్పటి వరకూ ఇవ్వలేకపోయాను.” అన్నది.

రాఖాల్ నవ్వి “ఆ కాణంతులో భయపడుతున్నావన్నమాట?” అని అడిగాడు.

కారడ చిన్నయంతో “మరింక లేనికి భయపడాల్సి?” అన్నది.

“దూర దబ్బులేని కాణంతులో, నీళ్లు కియింటి అద్దె ఇవ్వలేకపోయి, దబ్బు యిచ్చుంటో నీళ్లు—ఎక్కడో నోక్కుని వున్నట్లుంది. తొండగానే తిరిగివస్తాడు... ఒకవేళ మనం ఇంటికి చేరేప్పటికల్లా ఆయన వచ్చి వుంటాడేమో!”

“లేదు—ఆయన వచ్చివుండడు.”

“వచ్చివుండకపోతే—వస్తాడులే!”

“లేదు... వారు రారు.”

“రాదూ?—నిన్నొంటరిగా వొదిలిపెట్టి పోయాడా? అలా ఎక్కడైనా ఎప్పుడైనా జరిగిందా కారనా?..... ఆయన తిప్పకుండా తిరిగి వస్తాడు.”

“రారు—”

“అసంగతి నీకెలా తెలుసు?”

“నాకు తెలుసు.”

ఆమె కంఠస్వగాన్ని చూసి తర్కించే సాహసం కలగలేదు. నిశ్చయంగా కూర్చుని కొంచెంసేపయాక “అలా అయితే నువ్వు మీ అత్తనారింటికి న్నా, వుట్టింటికి న్నా వెళ్లు. నేను తగిన ఏర్పాట్లుచేస్తాను.” అన్నాడు.

కారడ తలవంచి జవాబు చెప్పలేదు.

క్షణంశేఘమాసి రాఖార్ “ఎక్కడికి వెళ్ళేందుకు నిశ్చయించుకున్నావు?—ఆగ్రహరింటికా?” అని అడిగాడు.

కాద అడ్రంగా తలత్రిప్పింది.

“అయితే—మరి, నాన్నగారింటికి వెళ్తావా?”

కాద ఆ ఘంగా “డ్రంగా తలత్రిప్పింది.

“అయితే—మరి కనుమే! ఇక్కడవుంటే యింటికి వెళ్ళవు. ఆగ్రహరింటికి వెళ్ళవు. తండ్రిగారింటికి వెళ్ళవు. మరి ఎక్కడంటారా? నుంట్టున్నావు... ఆమె ప్రతి ఒక్కరూ వుండేందుకు చిలువేరు కాదా? ఎక్కడికో ఒకచోటికి వెళ్ళాలి” అని అంటూ కాదనేవు చూశాడు. పైట చెంగులూడడం కన్నీళ్ళతో తడిసిపోయింది.

“ఇదేమిటి కా...? ఎందుకీ నున్నావు? కష్టంకొనిందే మాటలే మన్నా నేను అడలేదురా?”

అమాట విడదలోనే కాద తొందరగా కరుగుకుచుంది. ఆమె గొంతు బొంగురుపోయింది. వెనా—సమ్మతించుకుని “నాకేమీ అంత కాదంటే... వెళ్ళకూడదని చూశావా?” అన్నది.

“చెప్పిందామమమమమ వాళ్ళు ఎవరన్నా ఒకసారే వారిస్తారు. మాటి మాటికి అంటారు. చెప్పిందామమమమ వాళ్ళూ, ప్రాణాల తీసుకుందామమమమ వాళ్ళూ అంటేలేదు. అందుకోసం నీకింకా ఎంతోవ్యర్థం దొరుకుతోంది. యింటికి ఇంటికి వెళ్ళేనే మంచిది. నేను ఇండియాగాడుమని వస్తాను. నిన్నుక్కడికి పంపిస్తాను. నాకింకా ఎన్నో పనులున్నాయి!”

ఈ కథలన్నీ కాద ప్రహించిందో లేదో తెలియదు. రాఖార్ ముఖంశేఘమాస్తా “లేవరా! యింటికి అద్దెమయిచ్చే తాపాకు నాకు లేదు.” అన్నది.

“ఇవ్వలేకుంటే—యివ్వవద్దు”

“ఏమీ అమ్మగారితో చెబుతారా?”

“లేదు. చిన్నరింటో తల్లి దండ్రీ సాయాక నీలానే — అనాథనె ఒకనాడు నేనామె దొంగకు భిక్షుడినోందుకు వెళ్ళాను. నాకు భిక్ష మేమిచ్చిందో తెలుసా? — ఏమవునో—మా, ... ఏమి కోరానో—

అదంతా! ఆతరువాత వాచేయిపట్టుకుని అతనివాంటికి తీసుకునివెళ్ళి. అన్నం వస్త్రం యిచ్చి—చదువు చెప్పించి—యింత పెద్దవాణ్ణి గాచేసింది... ఈనాడు ఆమెదానికి ఇంకొకరినిగురించి అడిగేటదేమి వల్లవా? వెళ్ళి లేను... నేనలా చేశానను. ఏం చేశా మంచిలో. — నీకు ఏమి నష్టం సహించేయాలో అని, ఆమె తనంత వాడు స్వయంగానే అర్థమవుతుంది. నీగురించి నా సిఫారసు ఆమెకు అక్కరలేదు."

కాకడ కొంచెంకేసాని "అయితే నేను మిమ్మల్ని యిక్కడ ఎప్పుడూ చూడలేదే?" అని అడిగింది.

"అయితే—మీ కంటికాలంమంచి ఆ ఇంట్లో వుంటున్నాను?"

"పుమారు కంకడంకన్నరాల్సిందే వుంటున్నాం!"

"ఈమధ్యలో నేను ఇంట్లోకి వచ్చేంత అవసరం కలుగలేదు."

ఒక్కసారిమీరేపు సింగం గూర్చుని "కిలకతాలో ఎంతోమంది పులేనివాళ్ళు పనిచేసుకుంటున్నారని వినాను. ఆ సంగతి నా కంటి ద్వారా మా దానీపనికూడా కొరకా?" అని అడిగింది.

"ఎందుకు దొంగిలు?—కానీ, నీవూను చాలా తక్కువ! నీకు గల పిల్లలు దానీపనులు చేయడంవల్ల ఎన్నో ఇబ్బందులు, చిక్కలు పడవలసి వస్తుంది..... మరి, నువ్వుంటున్న ఇంట్లో అద్దె ఎంత?"

"మొట్టమొట్టా ఆరురూపాయల చొప్పున నెలనెలకూ ఇచ్చేవాన్ని!... ఇప్పుడు మూడురూపాయలే యిస్తున్నాను."

"యింత తక్కువైన చీకాను? ఇంట్లో నుజుమాని అటువంటివాడు కాదే?"

"ఏమో—అమ్మగారే మా ఇబ్బందులు గ్రహించిస్తుంది."

"మాకావా?... ఆమెకుండు భయపడేవాడని నేను అప్పటికే తెలుసుకున్నాను. పద... సరే! నీ ఉండీకి బట్టలకూ నెలకంత కావాలి!"

"యింటి అదేగాక—మూడు వాలుగు రూపాయలుంటే చాలు" రాఖాల్ నన్ను "మిమ్మల్ని పూట పూజనానికే ఆలోచించి చెప్పిస్తుంది. కానీ,—ఈకొద్దిపాటి మొత్తంలో ఒక మనిషికూడా గడపుకోలేడు. సరే,—నీకు దింకారీభాష తెలుసుగా?... అని అడిగాడు.

రాఖాలు ఇంకేమీ మాట్లాడకుండానే వాగ్వికవిషయము దాసీలకు కూడా తెలియజేసేదనుకుని తిన్నగా క్రిందకుదిగివచ్చి చూసేసరికి కారదను అడవాళ్ళంతా చుట్టివేశారు. ఇంకేమీకూ చెప్పకుండా వారి కిడలు నిద్రపోలేదు. వాళ్ళ ఆనందికలకానికి చిన్ని బజారుగా గోలజురుకుగా వుంది. రాఖాలునిచూపి అడవాళ్ళంతా తిప్పుకుని చూచుకున్నారు. కారద ఇంటి తాళంచేతులు దాచినా మెవచ్చి తాళంతీసింది.

“నీ కళ్ళలోకి ఏమన్నా తెలిసిందా?” అని రాఖాలు కారదను అడిగాడు.

“లేదు—”

“అక్కర్లేమే!”

“అక్కర్లేమేమిటి?”

“ఇంతకంటే అక్కర్లేమేమిటి కాదు?”

కారది బాబు చెప్పడానే “నీను దీటువెరిగించి తెస్తాను. మీను నాకదిలోకి వెళ్ళి చూస్తేండి! లేకుంటే వెళ్ళి అమ్మగారికి చెబుస్తూరించి రండి.” అన్నది.

“అమ్మ ఇంట్లోలేదు.”

“లేమా?—చెటికివేళ్ళుంటుందేమా?—ఒకవేళ కాలికాదేవి గుడికి వెళ్ళిందేమా!—అదీ కాకుంటే దక్షిణేశ్వరం వెళ్ళుంటుంది. ప్రస్తుతం ఈ ప్రదేశాలకు అప్పుడప్పుడు వెళుతూంటుంది. కానీ,—యీసాటికి తిరిగి రావలసిందే! సరే, దీపం వెలిగిస్తాను. మీకు కాళ్ళూ ముఖం కడుక్కునేందుకు నీళ్ళిస్తాను. రాండి!—నా ఇంట్లో మీసాదధూళి కూడా పడినట్టుంటుంది.”

రాఖార్ నవ్వి “పాదధూళి ఎప్పుడో పడింది కారదా!” అన్నాడు.

“అవును. అసంగతి తెలుసు. నాకప్పుడు స్పృహలేదు. నేనివార జాగ్రదావస్థలో వున్నప్పుడు మీ పాదధూళిని కళ్ళారా చూడాలని వుంది”

ఏవిధంగా బాబు చెప్పినా రాఖాలుకేమీ అంగంకారేదు. సంగతి కూడా అంత అసంబద్ధంగాలేదు. అక్కర్లేకాదులేదు. కారదకు మృత్యువునుంచి బిప్పించాడు. జీవించేందుకు మార్గంకూడా చూపించాడు.

పల్లెటూరిలో చదువునందైతప్పుటికి. కృతార్థులతో నిండిన అచ్చద-కుంటోని కనుటా—ప్రాణా, స్వభావకంగానే వుంది. అయిష్టానికి రాఖాలుకు అమాగడే పదతికి విన్నయం కలిగింది. పనివులైన అనేక స్త్రీలనుఖాలూ కంఠస్వగాలూ అరిని మునుగా మెదిలించు! “—పసి! నువు దీపం వెలిగించు. నాకు అంటు పనుంది. వీలుగావుంటే కేసా, ఎలుందో వస్తాను.” అని అన్నాడు.

దీపం వెలిగించాక ఒక సుడి చివేలు అంతరికే వెళ్ళి నాలుగుద కూర్చుని శీఘ్రంగా మునిగింది. కొంగే డబ్బునీ అమె మూకునీ— “నువు చేయ బోయే పని అడ్డావునీ తీసుకో” అన్నాడు.

“నేను మీకు విచేసి వెటనీ కుండు. మొదట కొంచెం తరికాక పోవొచ్చు. అగ్రవార తప్పుకుండా చేర్చుకుంటాను. నాదనూరి చూడాలి?— కలహం నాలుగి రెక్కలుగా!” అని లేవబోతూంటే— రాఖాలు వారిను “పోయి...పోయి...యిప్పుడవసరంలేదు. నీదనూరి అదంగా వుంటుందని నాకు తెలుసు!... నాపని బాగానే అడంతులు లేకుండా జరిగిపోతుంది” అన్నాడు.

కాచి నవ్వి “మిషన్లో ఎవరెవరు టున్నారు?” అని అడిగింది.

“ఇక్కడ నాకనలు ఇల్లనేది లేదు. అడ్డెయిల్లో వుంటున్నాను. ఒంటరిగానే వుంటున్నాను.”

“మరి—అనుకుంటున్నాను అందరినీ ఎందుకని తీసుకువారేను?”

రాఖా సంతోషంగా పడాడు. ఈ ప్రశ్న తన వెంటోమంది అడిగాడు. అందరికీ జవాబు చెప్పేందుకు విసుక్కునేవాడు. వివా—కారణతో ఇంత పెద్దపట్టణంలో అంతమందిలో ఉండడంమాటలా?—సమాజమేనా? అని అడిగాడు.

మాటలాకాదని కారణమూడా తెలుసు! “మరి మీకు పనిపాట లేవరు చేస్తున్నార?” అని అడిగింది.

“ఒక పనిమనిషి వుంది.”

“వంటెవరు చేస్తారు...? వంట మహారాజేనా?”

రాఖాలు నవ్వి “అటువంటప్పుడు పని హాయిగానే గడిచిపోతుంది. ఒకమనిషికోసం వంటవాడెందుకు?... నేనే చేసుకుంటాను. ‘కుక్కర్’ అనే పేరు ఎప్పుడన్నా ఇన్నావా? అందులో వంట దానంతటదే రయారవు తుంది. నస్తువులు అందులో వేస్తే చాలు...” అన్నాడు.

“నాకు తెలుసు! ఆరెరువారే మీరు తింటారు. పనిమనిషి అవన్నీ తోమి కుక్కర్ చేస్తుండనుకుంటాను.”

“అవును...”

“దానీది యింకా ఏమేం చేసుంది?—”

“అవసరమున్నవన్నీ చేసుంది. దాన్ని నేను ‘నాయనమ్మ’ అని పిలుస్తుంటాను. నాకిదివుంటే ఇంకేదేముదురు... సరే, నవ్వుతూ యేం తింటావు? ఇంట్లో—నస్తువులేవీ కనిపించడంలేదే?—బజారునుంచి తెచ్చుంటావా?”

“వాడు ... ఇవారే న్నందరూ భోజనానికి రమ్మననుని పలిచారు. కానీ—మీరు వెళ్ళి స్వయంగానే చేసుకోవాలిగా?”

“చేసుకోవడంలేదు. దీనిపై వ్రేవాళ్ళు చేసేవుండవచ్చు!”

“సరే—అయిడి!—ఒకటి వాళ్ళు బబ్బునపడితేనో?”

“కాదు ... వాళ్ళప్పుడూ బబ్బునపడరు. వాళ్ళ ఎముకలు బలంగా వుంటాయ్!—మీలా కొంచెం నేపటికే అరిపిపోయి.”

“కానీ,—దుగద్దప్పువకాస్త బబ్బునపడ్డారనుకోండి! ... అలా జరగడంలేదా?—అప్పుడేం చేస్తారు?”

“అయినా—ఏచారంలేదు. నాఇంటికి దుగ్గగామికాయితోట్టువుంది. వాడు నన్నెంతో ఇదిగా ప్రేమిస్తుంటాడు ... ఎప్పుడూ కన్నుమనేది కలిగించడు.”

“మమ్మల్నింతా ప్రేమిస్తారు! టీ త్రాగడం మీకంతోయివ్వరుని అప్పుడు చెప్పారుగా?”

“నీతో ఎవరివ్వారు?—”

“అనుపత్రంలో మీరే చెప్పారు. మీకు గురులేదేమో! మీరెంతో నేపట్నుంటే అరిలితో వున్నారు. టీ—చేసుకునిరావా? కొంచెం వుంటారా.”

“కానీ, టీ-కి కావలసినవన్నీ మీ ఇంట్లోనే లేవు. ఎక్కణ్ణించి తెస్తావు?”

“అన్నీ తెస్తాను.” అని లేచగానే, “వేళకాని వేళలో టీ ఎప్పుడూ త్రాగుతావా? ఒకవేళ త్రాగినా ఎప్పుడూ!” అని రాఖాలన్నాడు.

“అయితే మరి-తనదాని నీవున్నా తెచ్చుంటారా? ఎంతకేపట్టుందో తగుతున్నార...బాగా ఆకలిగా వుండవచ్చు.”

“కానీ...తెచ్చేదెవరు? నీకుగ నుండు నీవుగా?”

“అ...నే చెప్పండి కదా నేనా నీవుగ నున్నాను? నేనిప్పుడే వస్తానుగా?” అని వెళ్ళబోతుంటే రాఖాల్-దాని వారించాడు. కానీ వాడం చేయలేదు. అయిప్పుకీ ఆమె ముఖం ఎంతో మునుకుంది. ఆముఖం చూడడంతోనే రాఖాలుకు పరిచితిమైన ఆదవాల్వంతా హిషకిం వచ్చారు. వాళ్ళందరితో ఆసేకస్థానం లేచి హిగ్గోనలసి వచ్చింది. ఆసేకమంతో గానన్నేనా ముంది. వాళ్ళతో ఎన్నోమారు సభ్యతా, సైదానాచాల నియమాలూ సాటించారు. కానీ, — ఈముఖంలోని భావంచూసి ఎంతోకాలమే పట్టుంది. లేన వెళ్లి స్మృతికొనకనుండా ఎంతో క్షణంగా కనిపించింది.

ఆమె చూచోయినప్పుడు తను చాలా చిన్నవాడు. వెలుగడితో నేయ బయన చిన్న ఇలు. అందులో వెనకు రిడికిలతో కట్టిన నెంట్టిలూ! ఆ కంటిల్లో వెడల్పాలో అందుకల ఫోవతి కట్టుకుని ఎవరో కొన్నప్పుని నంటు చెస్తున్నాను. ఇవంతా కిల్వనకావచ్చు! ఏనా—ఆమె తన రిలే! ఆకలి ముఖం అప్పకుండా ఈనాగు తనకు కిన్విస్తున్నట్లుంది. మనసులో ఎలాగో వుంది. ఆమెన త్విక్వపడలేచి నిలుచుని “కానీవా! నున్నేమీ అనుకోవోదు నేనిప్పటికి వెళ్ళాన్నాను. చాలాపనుంది. ఇంకెప్పుడన్నా వీలుంటే నాఅంతటి నేనే వచ్చి, స్వయంగా అడిగి ఫలహించేసి— టీ త్రాగుతాను.” అన్నాడు.

కారడ నమస్కరించి “నాకు వ్రాతపని ఎప్పట్నుంచి చెబుతారు?” అని అడిగింది.

“ఈమధ్యలో ఎప్పుడో ఒకనాడు వచ్చి ఇస్తావులే.”

“సరే—”అని అంటుంటే యింకా ఏమో చెప్పాలనుకుంటున్నట్లుండని గ్రహించి “ఇంకేమన్నా చెబుతావా?” అని రాఖాల్ అడిగాడు.

ఒక్కక్షణం అగి కారడ “మొదట్లో వ్రాసేందుకు కొంచెం తప్పులుండ వచ్చు. మీరు కోపగించుకోకండి. దేశతా, మీరు కోప్పడేటయితే— ముఖంతిప్పుకుంటే నేనేంచేయాలను? నాకింకాకాడ చోటుంది?” అన్నది.

కారడ ప్రారస రాఖాలుని ద్రవీధులంజేసింది. “లేను కారడా! నేను నీమీద ఏప్పటికీ కోప్పడను. కానీ—నువు తప్పకుండా నేర్పు కోవాలి... ఇదే నేనుచెప్పేది?” అన్నాడు.

ప్రత్యుత్తరంగా కారడ తలవ్రాపి స్వీకారంతో మెడలకుండావూరుకుంది.

ఒక్కణ్ణించి తిరిగివస్తూ రాఖాల్ కాలివడకి నే బయలుదేరాడు. బ్రాంలూ అంతమందిమధ్యాహ్నం కుర్చునేచుకు ఆయనకు యివ్వలేదు.

అసలాయన దరిద్రుడే! ఏ విశ్వవిద్యాలయంలోనూ చదివి డిగ్రీ సంపాదించలేదు. ఆయన చదువుకున్నదల్లా అతిసామాన్యమైన చదువే! గ్రంథాల తనం చెప్పుకునేందుకు. గాంధీచూపించేందుకు తన కుటుంబీకులుగానీ, బంధువులుగానీ లేరు. ఆయిప్పటికీ కాలమైన ఈ మహాపక్షణంలోని రకరకాల మనుషులలోనూ కలిసిపోయాడు. కేవలం ఇది ఆయనలోని విశేషమే! ఆయిప్పటికీ అందరిలోనూ కొంతోడ ప్రేక్షకతనే లేకపోలేదు. సహృదయత్వమూ, దయా—కిరుణకంటే హృదయానికి దగ్గరగా లాగొక్క లేకపోయారు. ఆ కాళంజంలో అతను—అతనేగాని, యింకేమీ కాదు. అతను కేవలం ‘రాఖారే!’ ఇతనికింటే ఎక్కువేముంది?

పిల్లలకూ, కెల్లలకూ చదువుచెప్పడం—హోటల్లోనో ఎక్కిపో పడం డెమూ,—అతనిండేసలనూ—ప్రదేశమూ తెలియకపోయినా అతనింటి చిరునామాకు పెళ్ళిళ్ళో పిలుపులు పోవులూ వచ్చి పడతాయ్! ఎందుకిని ఆయన పేరు దినులూ వదిలిపెట్టరు? వీలులేక వెళ్ళలేకపోయి, పనిగోజులు తరువారే వెళ్ళిపట్లయితే, అనాడు ఎత్తిపోపు మాటలకు కొదవనేదిలేదు.

ఏదన్నా ఏనాహానికి హాజరుకాకపోతే, అదికూడా అంతకావుండదు. తినబీతంలో ఎన్నో పెళ్ళిళ్ళు చేయించాడు. ఎంతోమంది కన్యలకు చక్కని కనులను తెచ్చి జోడుకుదిర్చి కలిపాడు. ఇటువంటి పనులకు అంతగోటిలేదు. ఆనందంతో ఓలలాడుతూవున్న తిరిదండ్రులు ఎంతో గొప్పగా—ప్రేమతో “రాఖాలు నిజంగా ఎంతో పెద్దదనిపి! ఆయన

జీవితమే ఒక విశిష్టమైనది...ఎంతో పరోపకార హృదయం అని అనే వాడు. కృతార్థయొక్క సంపూర్ణతకు ఈ భంగం తాత్కాలికంగా ఎక్కిడిదిక్కడ సమాప్తమయ్యింది.

గాంధీ మనుషుల పక్షానా నా, నడచాంటే—ఈనాడు మాటి మాటి అపరిచితులైన అడవిల సంఘాలు మనుషుల మెరుగుతున్నాయి! వాళ్ళ వేషభూషణాలూ, వానభవాలు, అలంకారాలు, చదువుసంస్కారాలు, హాసహాసాలు—ఏదైతూ—ఇటువంటివేయికా ఎన్నో కష్టకృత్యాలూ, చంచల ప్రణయజీవనాలూ—కెళ్ళాలూ, కలుసుకొని పడిపోయే అశ్రుధారిత దృశ్యాలు ఎన్నో కళ్ళకు కనిపించినయ్యాయి!

మరి—రాఖాల్? పాపం చాలా పెద్దమనిషి! గొప్ప పరోపకారజీవి! పిల్లలమకు చదువుచెప్పి, హోంస్ జీవిత మనుభవస్తున్నాడు.

అయినా, ఈనాడు ఇప్పుడేమయింది? కానీ ఏమంది? “జీవతా! నాకు చాలావిషయాలు జ్ఞానమయ్యి, విజ్ఞానవేళ కోపగించుకొని, ముఖం తిప్పుకున్నట్లుంటే—నాకు చోటెక్కడ?” అని అడిగింది.

ఒకవేళ ఆమెమాటలు నిజమేకాగా? చోటెక్కడా లేదేమో! లేకపోయితే మరి?—వెంటనే ఆమెకు నవ్వు వచ్చింది. వంటురిగానే కిలకలమని నవ్వుతూ “రాఖాలు నిజంగా పెద్దమనిషి! గొప్ప పరోపకారి జీ! ” అన్నాడు. ఆమెకు దుర్గంగా ఇంకొకమనిషి వెళ్తూ రాఖాలువేపు చూసి నవ్వాడు.

రాఖాలు నిర్గుపతి—ఆ దుర్గోత్తన్న సంఘశుండా గబగబా నడవ సాగాడు.

5

రాఖాలు ఇంటికి రావడంతోనే ఆమెమకు రెండు ఉత్తరాలు కనిపించినయ్యాయి! రెండూ పెద్దపిలుపులే! ఒకటేమో ప్రజావివారీబాబు వ్రాశాడు. అందులో రేణుపెద్ది ప్రస్తుతం అగిపోయింది. ఈసంగతి ‘కొత్తకోడలుకు తెలియవలదు.’ అనీ—ఇంకా కొన్ని చిప్పచిప్ప సంకతులు వ్రాశాక చివరికి “నేననేక రకాలైన చిట్కల్లో ఇరుక్కున్నాను. వచ్చే కనివారం

నాకు మీ ఇంటికి వచ్చి పడిపోడిగా అన్ని సంకతులూ మూలకానాను." అనీ,—వ్రాతాడు.

రెండో ఉత్తరం యజమాని ద్వర్నుంచి వచ్చింది. అంటే—తను చదువు చెబుతున్న పిల్లల తండ్రులూ ! ఆ ఉత్తరంలో భూ అన్న కొడకు వెళ్ళి అలా స్వాత్తుగా ధిక్కో కురించాడు ! కానీ,—అంతమాదం వెళ్ళడం ఆయన గారికి వీలుపడదట. తను సంపూర్ణంగా నమ్మి, తన బతుకులంతా వొప్పజెప్పే నమ్మకమైన మనిషి కూడా ఎవరూ లేరు ! అందుకని రాఖాలే నిర్భయమైన ధిక్కో వెళ్ళాలట ! ఈ ఆశివాం ప్రయాణమే వెళ్ళకుండా పనికాదట. ఆకాశంకో తనను తొందరగా వచ్చి కలుసుకోవలసిందని ప్రార్థించింది.

ఇన్ని కోజుల పని పాటలను ధిక్కో పిల్లలచదువు పాడెపోతుండనే భావమే ఆయన వ్రాయలేదు. యిందుకు రాఖాలేకు ఒక నిమిషంకేపు సంతోషం కలిగింది.

“ప్రస్తుతిం అగిపోయింది.” అనేమాటకు ఆం స్పష్టంకాలేదు. అయి నప్పటికీ పేర్చినవృత్తితో—తేలుకు వెళ్ళిపోయిందే అగిపోయింది. ఇంకూ ఆయన పులికిరించాడు. రెండోది,—ధిక్కో ప్రయాణం ! ఈసంకతికూడా అంత చెడదిగా కనబడలేదు. చూడవలసింది ధిక్కో అనేక ప్రాచీన స్మృతి చిహ్నాలున్నాయ ! ఇన్ని కోజులనుంచి తను పుస్తకాల్లో చదువుతూ, ఇతరులకు చెబుతుండడమే కానీ,—కళ్ళతో చూడలేదు. ఇప్పుడతన్ని కళ్ళతో చూసే అవ్వసంకలిగింది.

అమరునాడు ఉదయానే ఉత్తరంబీకుమని కొత్తను కలుసుకునేందుకు వెళ్ళాడు. కొత్తమ్మ నవ్వుతూ, ‘ఆ శుభసంకెకం తనకుకూడా నిన్ననే అందినదని’ చెప్పింది. కానీ,—పూర్తిసంకతులు వివదానికి అధీశురాలయింది. దుర్బలప్రకృతిగల కాంతియుతమైన ఆప్రాణి ఒక్కడే, ఇంక గొప్పబాధను తీసికేకాదా, అని ఆలోచించవలసిందే ! నిజంగా ఇదొక అశ్వర్యకరమైన గొప్పవిషయమే !

“నిజంగా యిందులో తండ్రికి తేలు కొంత సహాయం చేసింది కొగమ్మా !.....లేకుంటే ఈవివాహం అగడే కాదు.” అని రాఖాలు చెప్పాడు.

“నాకాసంకతి తెలియదు...అయితే అవచ్చునాయనా.”

“కానీ,—లేదు ఎటువంటి నాకు తెలుసు. నా అనుమానమే నిజమవుతుంది—నువ్వలా చూస్తూవుండమ్మా! నేనాకు మనహా అబ్బెట్లో పోయిందామని ఎదుర్కునే శక్తి ఎక్కడి లేదమ్మా.”

కొత్తయ్య తక్కించకుండానే “ఏమేనా నీది. తనివానం పొయ్యంతం నేనుకూడా మీ ఇంటికి వస్తాను రాజా! ఆరునగారు చెప్పేదంతా యీ చెవులతో వివాలి వుంది. ఇంకొక పారి మీ పెదనాన్నగారి పాదపూరి తీసుకునే కోరిక కూడా పూర్తవుతుంది” అన్నది.

కొత్తయ్య దొంగ శిలపుతీసుకుని రాఖాల్ కింకిరిగవచ్చి, కాగడ ఇంట్లో తొంగిపూకాడు. యిరుగుసొరుగు పిల్లలదాగ—కాగితం కలం అడిగి కాగడ వ్రాసుకునేందుకు కూర్చుంది. ఏకాగ్రమైన మనసుతో దనూరిని శుభ్రపరుచుకునేటట్లా వ్యాసం వ్రాసేందుకూ సాధనచేస్తూ వుంది. రాఖాయు మోడలంతోనే వసువులన్నిటినీ రాచేందుకు ప్రయత్నించలేదు. అదానతార్కరములతో ఆరున్ను కూర్చోపెట్టి “ఇదే నా వ్యాసం!...ఇటువంటి వ్రాతలు ఏమీ పనికివస్తాయా?” అని అడిగింది.

కాగడ యింత అందంగా స్వయంగా వ్రాస్తుందని రాఖాల్ అనుకోలేదు. కంతోమంతో ప్రపంగిస్తూ “ఇది నేను వ్రాసేవాడికన్నా బావుంది కాగడా! నువ్వొంకా బాగా చెప్పడం వ్రాయడం కష్టపడి నేర్చుకో! నీ తిండికి బటకూ ధనం వుండదు...నీకింకా నలుగురికీ వెట్టుల శక్తి వస్తుంది.” అన్నాడు.

అమాట విడంతోనే ఆమె యిఖమండలం ప్రకాంతతతో మెరిసి పోయింది. రెండు నిమిషాలవరకూ నిశ్శబ్దంగాచూసి రాఖాల్ పదిమూసాయల నోటు తీసి “ఇది తీసుకుని నీదొంగి వుంచుకో కాగడా!—ఇది నీదే! నేనొక స్నేహితుడి పెళ్ళిచేయించేందుకు ధనీ వెస్తున్నాను. తిరిగి వచ్చేప్పు డికి పదిపన్నెండు నోటులు పట్టవచ్చు. అక్కర్లేయించి వచ్చాక నీకు వ్రాతపని ఇస్తాను.....ఏమంటావ్? ఏమీ ఆలోచించవద్దు” అన్నాడు.

“నాకు డబ్బువసరంలేదు దేవతా! ఇంకా మీరిప్పుడిచ్చిన ఆడల్నే ఖర్చు కాలేదు.”

“అవీవుంచుకో! ఇవీవుంచుకో! ఇదికూడా నీకేచ్చే కీతంలా తగ్గిస్తానులే! ఒకవేళ అవసరమైతే—ఎవరినడిగి తీసుకుంటావ్?—ఇక నావిషయంలో

నువ్వేమీ అలోచించక. ఎంత తొందరగా పడవుతే అంతతొందరగా వస్తాను. వస్తూనే నీకు పెనియిస్తాను."

కానీ దవడ వీడ్కోలు పుచ్చుకొని, రాఖాల్ తన యజమాని ఇంటికి వెళ్ళాడు. అక్కడ నూర్సుని యజమానితో, యజమానురాలితో ఎన్నో సంగతులు మాట్లాడి అఖికి—యజమాని కుటుంబంతోబాటు బాదకబంధీ సంతా తీసుకుని తను అనివారం రాత్రిబండికే బయలుదేరాలని ఆదేశగాను నిశ్చయించారు.

అఖికి యజమానురాలు "ఒకవేళ నీన్నే సీగు రెవండ్నా వుంటే—ననుమనించకుండా నీ వెంటతీసుకురా రాఖాల్! ఖచ్చకేమీ ఫర్వాలేదు. వీలవాడితరఫున అన్నీ నువ్వేమీ బాగా గురుంచుకో! డబ్బూ! డస్కనూ, గుడ్డలూ—వసువులూ. సామానులూ, కీలకవాబుకారంతా నీ తలపై పేర్చుకో!" అన్నది.

మొట్టమొదట తారకవాధుడు బాపకొండవచ్చాడు. అతను ఎంతో జాగ్రత్త గలమనిషి!—అతన్ని తప్పకుండా వెంటనే నీసుక వెళ్ళవలసిందే! డబ్బు లేకుండా వూరికినే లభిస్తున్న ఇటుకంటి అదను పొందజేసుకోగూడదు. కానీ,—కొంచెం కోపితునిషి!—ఈ గడపలోనే కొంచెం కమం! ఢిల్లీలోని బొచిత్యాలలో, అనాచిత్యాలలో, ఏదన్నా సమస్య వచ్చినట్లయితే రాజీ కుదర్చడం కష్టమవుతుంది. కానీ... ఈ కుదుర్త తారకవాధుడి మాస్టరు పదవికోసం వెళ్ళే ప్రాంతాడని రాఖాల్ స్వప్నంలోకూడా అనుకోలేదు. ఒకవేళ అతను వెళ్ళేట్లయితే ఒక ఉర్రం ముక్కున్నా తనకు తప్పకుండా రాసి వెళ్ళాడని రాఖాలుకు నమ్మకం!—అనివారం ఇంకా మూడురోజులుండె. కీలుగావుంటే, తారకవాధ్ తనను ఈ కుదుర్తలో కలుసుకోవచ్చు. అంతగా అతనికొకవేళ రానట్లయితే—తనే తీరుబడి చూసుకుని అతను ఇంటికి వెళ్ళవచ్చు ననుకున్నాడు.

ఇంటికి రావడంతోనే రాఖాల్ అనేకపనులలో నిమగ్ను డయాక్. అతనను అడంబరమైన స్థితి! కొంతకాలంనుంచీ అశ్రద్ధతో వున్నందు వల్ల ఇల్లంతా పాదపడినట్లుగా వుంది. తను ఢిల్లీ వెళ్ళేకముందే అన్నీ ఒకసారి సరిచూసుకోవాలి. గట్టి డ్రెస్ కోట్టి తీసుకురావాలి! పరాయి దేశంలో తాళింపి ఏకస్థురూ దొంగిలించకుండా వుండేట్లు చూడాలి. తను

విజ్ఞులకుడె వెళ్ళాలి! ఈ హోదాకు తగిన గుడ్డులీరువాలూ ఉన్నాయో—
—లేవో, లేకుంటే వెంటనే కట్టించాలి! బిక్కి తారకనాథుణ్ణి కాదు.
యోగేశ్వరులునుకూడా తీసుకువచ్చే మందిరి. పప్పుచేళం వెళ్ళడానికి
ఎంత కాలమునో ఎక్కువగానున్నాడు. డబ్బులేపోవడంచేత అపుణ్య
సమయం గాలేదు. ఆస్తినుగూడా అడిగి పునఃజాలపాటు పెలపు యిప్పించి
వట్లయితే యోగేశ్వరు ఈవేలును తీరతారం వరకూ మరచిపోడు.
ఇంకొకసారి చూడమని ఇంటికి వెళ్ళిగావాలి! ఎందువలనంటే — చిన్నా
వెళ్ళా. పోపాటునే వుంటే వాటి విన్నిటినీ అడిగి కేళికోవాలి!...
మరి తేకగా జవాబువారి!... ఈకాదికోమల కృతధిలో ఇన్నిపనులెలా
చేయగలగో, యోధుగా స్వయాటు చేసుకురావాలి అనిపించేవో అరం
కాలేదు.

శనివారం సాయంకాలం కొలెమ్మతో, ప్రజలాయితో తినువుండాలి.
కానీ,—యింకా పకే పెరిగి దానికి కీలంవదు. ఈ మధ్యలోనే పోషకీసుకు
వెళ్ళి నేలంగొప్ప బ్యాంకులోనుంచి డబ్బు తీసుకుని రావాలి! ద్వార ఏమీ
డబ్బులేకుండా పోవడానికి వెళ్ళే ఎన్నో చిక్కులలో పడవలసి వస్తుంది.

మధ్యస్థులుగా ఉన్న ఈ పనున్న చూస్తుంటే, రాఖారేమీ తోచడం
లేదు. ఆయినను తారకనాథుడు 'తలుపు తెరచి'మని — కేకచేసాడను
కుంటూ ఒక పది అటువారు. కానీ,—తారకనాథుడు కాలేదు.

అయినా—పప్పుచేళం ప్రవాంకుండా వచ్చింది. ఇంతవరకూ తారక
నాథుని స్పృహంకాలేదు. మధ్యాహ్నం డబ్బుకోసం పోషకీసుకు వెళ్ళి
కొంచెం ఎక్కువగానే తీయగలనకున్నాడు. ఈమధ్యలో తారకనాథుడు
వచ్చి తనకు గుడ్డులీరువంటేనో?—కొంతన్నా అతనికి సర్దవచ్చు!

కానీ,—తారకనాథుడు అప్పుగా కానీ, - ఛర్మం గాకానీ వున్నాకోడు.
అయినప్పటికీ బలవంతంచేస్తే ఓడిపోతాడని రాఖాలుకు నమ్మకం! ఏమయిన
ప్పటికీ కాలాన్ని అవస్థంగా పోషించేయకూడదు. పోషకీసునుంచి
తీసిగా ఒకటాక్సినీ పట్టుకోవాలి. తారకనాథుడికి తనమీద కోపంవచ్చిం
చేకూ! చినా—డబ్బుకు చాలా అలశ్యమైంది. —ఉదాహరణగా బయట
కువచ్చి బండిని మార్చి కుంటున్నప్పుడు పోషకులట్రోతు ఒక ఉత్త
రాన్ని యిచ్చాడు. దిమ్మరి తారకునిదే! విప్పిచూశాడు. వర్షమాన

జిలాకు వెళ్ళా, కలుసుకోవందుకు విచారాన్ని వెలడించాడు. కొత్తమ్మకూ, ప్రజలబాబుకూ సమస్కారాలనీ కొద్దికోజులలోనే కలవు తీసుకునివచ్చి తనతప్పుకు దుమాపణకోరుకుంటాననీ వ్రాసి, రేణుకు పిచ్చాచారం అగి నోయిందనే సంగతి తనకు కూడా తెలిసిందనీ వ్రాశాడు.

రాఖారో ఉత్తరాన్ని జేబులోపెట్టుకుని సచారంగా నిట్టూర్పుడిచి-
టాక్సీబాడ గన్నా మిగిలించడమన్నాడు.

ఆ మరునాడు ట్రంకులో తనగుడ్డలన్నీ సరుకొంటున్న సమయంలో కొత్తమ్మ వచ్చింది. రాఖాలు సమస్కరించి కన్నీళ్ళుపించాడు. ఆమె కూర్చుంటూ “రేపురాత్రికే ప్రయాణం కామోలు. ఏం నాయనా?” అని అడిగింది.

“అవునమ్మ. రేపురాత్రికే! అందర్నీ తీసుకుని బయలుదేరాల్సి”

“అక్కణ్ణుంచి తిరిగివచ్చేప్పటికీ ఎనిమిది తొమ్మిదికోజులు పక కుం దనుకుంటాను.”

“అవునమ్మ—”

ఒకనిమిషంలేపాగి కొత్తమ్మ “ఎన్ని గంటలవుతుందిరాజూ?” అని అడిగింది.

గోడకున్న గడియారంవేపు చూసి “అయిదు గంటలయింది. మీరే ఆలస్యంగా వస్తారని భయపడ్డాను. కానీ,—ఇకాళ పెడనాన్నే ఆలస్యం చేశాడు.” అన్నాడు.

“అవును... ఆయన గారు వస్తే ప్రాణాలు కుదుటపడినట్లువుతాయు.”

“పిచ్చినాడితో పెళ్ళి అగిపోయాక—యింకా సచార మేముందమ్మా? పెడనాన్న గారు ఒక వేళ రాకపోయినా, భయంలేదు. నమ్మలేదు.”

“కాదు నాయనా! అలా అనకు. రేణువిషయమే కాదు. మీ పెడనాన్న గారుకూడా వున్నారాగా? ...ఎవనీ చేత కావటమంటే ఆ కారతపురుషుడు ఒంటరిగా యింతపనిచేసి ఎన్ని బాధలు అనుభవిస్తున్నాడోని ఆలోచిస్తున్న కొద్దీ, మహాబాధ పడుతున్నాను” అని అంటుంటే ఆమెకళ్ళు చెమ్మ రిందినయి.

“హేమంతబాబు ముఖం రాఖాలుమందు నాట్యమాడింది. ఇదంత సరళంగా—నీ గండ్రగోళమూ లేకుండా అయేపని కాదనెమోట నిజం!

“పెళ్ళి అగిపోయినమాట నిజమే కానీ.—అది ప్రస్తుతానికి అవుతున్నానో—ఈ ఎప్పటికీ అగిపోయిందో, అసంభవమో తెలియలేదు రాజా ?”

“ఎప్పటికీ—ఎప్పటికీ!—పిచ్చివాడి మెదకు లేదును ఎప్పటికీ అంటున్నావు. మీరేమీ విచారించవలసిన పనిలేదు.”

“భగవంతు డలానే చేయాలి నామో! కానీ.—ఏపనికీ పనికిరావట్టు కంటే దుగ్ధుల ప్రకృతుల ఈ చురిపిచురించి ఆలోచిస్తుంటే,—యెప్పుడు మాత్రం శాంతి వుండవలసింది... గాత్రం కలుపు ఎన్నో చెడ చెడ భయాలూ, సంకటాలూ కలుగుతున్నాయు!... ఎన్నోనే నేనూ చెప్పాలను ?”

“నెడనాన్న గానీ నిడుంగా ముచ్చటవే అనుకుంటున్నావాఅమ్మ?—”

“అవును నాయనా. వాళ్ళున్నోళ్ళు చుట్టలులే! యిందలో అనుమానించ వలసిన పనిలేదు.”

“నువ్వుడైన తనకి—ఇంతగాయాన్ని మెదలకుండా పోయి వూరు కుంటుందా అమ్మ? ఈ జీవితంలో ఆమె ఎన్ని బాధలు భరించానో మీకు తెలియజేసే!... నాకు తెలుసు! ఆ—అరుగో మాటల్లోనే వచ్చాయి.”

తెలిచివున్న కిలోగోనుంచి ప్రజల రావడం రాఖాలు చూశాను. వెంటనే తలుపులేసి ఒక ప్రక్క నిలుచున్నాడు. కొద్దిసేపు ఆయనకు ఎదురుగావచ్చి నమస్కరించి పొదలు తి తీసుకుంది.

క్రొవాయి కుర్చీలొక్కటి, ముచ్చటూ—“ఈనాటి వివాహం వాళ్ళతో జరిగిందా అపివేశాను. ఆసూయ నీకు తెలిసినా కొత్తకోడలూ?” అని అడిగాడు.

“ఆ... తెలిసింది. ఆ విషయంలో బాగా గోల జరిగిందనుకుంటాను?”

“అవును. గోల ఎలానూ జరిగేదేగా ?”

“మీరేమో ఏమీ తెలియదు. శాంతమైన హృదయంకలవారు. ఈ వివాహాన్ని ఎలా ఆపగలిగారా, అని ఆలోచిస్తున్నాను.”

“నాకు శాంతమంటే యివ్వుమే!—ఏ విషయానికొక్కడా, పోతూ దేందుకు నామనసాప్పుకోదు. ఇది నిజమే! కానీ,—నీ కూతురూ, నువ్వు

సవిత్ మాట్లాడలేదు.

“మాట్లాడవే—కొత్తకోడలూ?...చెప్పవే?” అని మళ్ళీ ప్రజబాబు అడిగాడు.

కొండనిమిషాలు మెదలకుండా పూయకుని “నేనిప్పుడు ఏయనిచెప్పను? అడబ్బంతా మీరిచ్చిందే—అడబ్బు తిరిగి మీవ్యాపారంలో పోతేమాత్రం—నాకోపద్రవం?—” అన్నది.

అమాట విని ప్రజబాబు తృప్తిపడి క్షణమాగి “నువుకూడా బాగానే చెప్పావు కొత్తకోడలూ. అటువంటివి చేయకూడదు. నీడబ్బాబు దొంగకం, నీకే తిరిగియిస్తాను. లేవేంకొకసారి యిక్కడికికస్తావా?” అని అడిగాడు.

“మీరొక వేళ మృత్యువుంటే తప్పకుండా కస్తాను.”

“మరి....నీ నికలూ—ఒంగారమో?—”

“మీరు కోపంతోనే ఈమాటల్ని అంటున్నారా—యేం?”

ప్రజబాబు జవాబు చెప్పలేదు. అద్దపింటో ఏదో బాధ కృత్రిమపుతూ వున్నది. “కొత్తకోడలూ...కస్తువులవాళ్ళకు, వాళ్ళకస్తువును ఇవ్వడానికి—నేను కోపపడలేదని నువుకూడా అనుకుంటావా?” అని అడిగాడు.

సవిత్ ముఖం కంచుకు నూర్చుని జవాబు చెప్పలేదు.

“నేనొక నిమిషంకూడా కోపించుకోను కొత్తకోడలూ. స్వాధీను భూధ్యక్తమై మనసుతో సహజంగానే ఇవ్వాలనుకుంటున్నాను. నీకస్తువులు నీదగ్గరే వుండాలి. ఆ బయటమోసే సామర్థ్యమిప్పుడు నాలోలేదు.” అని ప్రజబాబు అన్నాడు.

చీకటిపడతూ వుంది. ప్రజబాబు లేచి నిలుచుని “అయితే మరి వెళ్తున్నాను. రేపు తప్పకుండా ఈవేళకే రా...నాప్రార్థనను త్రోసి వేయకు కొత్తకోడలూ—మరిచిపోకు.” అన్నాడు.

రాఖాల్ నడుస్కరించి “ఒక స్నేహితుడికి వివాహం చేసేందుకు రేపు రాత్రి నేను ఢిల్లీ వెళుతున్నాను పెదనాన్నా! తిరిగి వచ్చేప్పుటికి బహుశా పదిహేనాలు పడకుండమా?” అన్నాడు.

“మంచిదే. కానీ,—ఇలానే ఎల్లప్పుడూ యితరులకు పెళ్ళిళ్ళు చేయడం తోనే గడపుతావా రాజా? ... నువుకూడా తొందరగా పెళ్ళిచేసుకో.”

రాఖాల్ నవ్వి “నాకు తనపిల్ల నిచ్చేంతటి మూర్ఖుడు ప్రపంచంలో ఎవరుంటారు పెదనాన్నా?” అని అడిగాడు.

“ఎందుకులేరు రాజా? అన్నీ ఉడిగిపోయిన నాకే తనపిల్లను ఇవ్వలేదా? ప్రపంచంలో అటువంటివారే కేమీ కొద్దవలేను. నేన్నో చూసి నీకు పిల్లనిచ్చే మూర్ఖులు ఎందుకనిలేరు? నీకు నమ్మకం లేదంటావా— చాటుగా పిలిచి మీకొత్తమ్మను అడుగు. ఆమెకూడా అవునంటుంది. సరే. కొత్తకోడలూ— రేపు తప్పకుండా రా.”

సవితముందుకువచ్చి నమస్కరించి పాదపూజ తలపొద పెట్టుకుంది. ప్రజలూ అస్పష్టంగా ఆకీర్షిస్తూ బయటికి వెళ్ళాడు.

బ్రాహ్మనాడు సరిగా అడవేళ్ళకు ప్రజలూ సీతచేరిన ఒకటిన్ను పెట్టెతో వచ్చాడు. సవితకూడా అంతకుముందే వచ్చివుంది. ప్రజలూ ఆపెట్టెను పేలికమీద సవిత కదులుగా వుంచి “ఇవంతా ... యిన్నిగోజులనుంచీ క్యాంకిలోనేవుంది. ఈ పెట్టెలో నీ నగలన్నీ ఉన్నాయ్!— చూసుకో. యిడుగో నీతాలాకు యాభైకొద్ద వేలరూపాయల చెక్కు! నాకీ నానీ ఈ జీవితంలో యిక ఎటుపలాలకేవి లేవు. నాతలపొదున్న ఒకపుభాగ మంతా తగ్గిపోయింది కొత్తకోడలూ.” అన్నాడు.

“కానీ, — మీరు ఈ నగలన్నీ రేణుపెట్టుకుంటుందిరే — అని అన్నారుగా?”

“ఈ నగలు నావికాపు కొత్తకోడలూ. నీవే! ఒకవేళ ఆశుభఘడియ ఎప్పుడన్నా వచ్చినట్లయితే, నీ చేతులమీదుగా, నువ్వే ఇవ్వు.”

అటు రాఖాల్ మాటిమాటికి గడియారంవేపు చూస్తున్నాడు. అసంగతి కనిపెట్టి ప్రజలూ “నీ కాలస్యమవుతుందా—రాజా?” అని అడిగాడు.

రాఖాల్ నిగుతడి “అవును పెదనాన్నా! వాళ్ళింటికి వెళ్ళి అందర్నీ తీసుకుని స్టేషన్ కు వెళ్ళాలి.” అన్నాడు.

“అయితే నేను లేవనా?— ధీమానుంచి నువ్వు తిరిగి రావడంతోనే తప్పకుండా నన్ను కలుసుకోరాజా!” అని లేచి ఏవో గురుకు వచ్చిపట్టు అని “కానీ,— ఇవాళ మీ కొత్తమ్య ఒంటరిగా వెళ్లడం బావుండదు... వెంటడి ఎవరన్నా...” అని అగాధు.

మధ్యలోనే రాఖాల్ “ఒంటరిగా రాలేదు. ఆమె నాకరు మోటారుతో అవధి ముఠాలోనే వున్నాడు.” అన్నాడు.

“ఓ...అయితే సరే! సరే...కొత్తకోడలూ, నేను వెళ్తాను.”

సరితి ముందుకువచ్చి నమస్కరించి “మళ్ళీ ఎప్పుడు కలుస్తారు?” అని అడిగింది.

“ఎక్కడా కలుసుకుంటే—ఆలోచించండి!—అయితే ఏమన్నా పనులూ?”

“లేదు—పనేమీలేదు.”

క్రమకాలు సరితి “ఏపనిలేకుండా కేవలం పూరికి నే చూసేందుకేనా?” అని అడిగాడు.

సరితి బాబులు చెప్పలేదు. తలవంచుకుంది.

“ఇంతలా అనవసరం కొత్తకోడలూ! నాకోసం నీయంతును కలత పెట్టుకోవద్దు...యింతకూ నోడట ఏమివ్రాసేవుండో అదే జరిగితిరుకుంది... భగవంతుడు ఒకవిధంగా దీన్ని పరిష్కరించాడు కూడాను. సుఖంగా వుండాలని నిన్నాకోర్పున్నాను...నిన్నుకోవిధంగా ఆచారంచేసుకోకు. నేను నిజమేచెబుతున్నాను.”

సరితి అవిధంగానే తలవంచుకుంది. ఇక అలస్యంచేయకూడదని రాఖాలనుకుని, ‘తొందరగా బండిలో ప్రంకుపెట్టాలి’ అని అంటూ బయటికి వెళ్లాడు.

సరితి రెండుతళ్ళంటా కిన్నీటుకాయలున్నయి.

క్రమకాలు రెండడుగులు ముందుకు వేసి “నువ్వు—రేణుకు చూడాలనుకుంటున్నావా—కోడలూ?” అని అడిగాడు.

“వొద్దు—అవిధంగా నేనెప్పుడూ ప్రార్థించను.”

“అయితే మరెవరిని ఎంపావ ? నీకుంకా ఎంకావాలి ?”

“నేను కోరుకుంది యిస్తారా?”

వ్రజబాబు జవాబు చెప్పలేదు. ఆమెముఖంవేపుమాస్తూ నిలుచున్నాడు.

“నేను బ్రతికున్నంతకాలం ఎమిచూసుకుని బ్రతికుండకుంటారు?” అని సవిత్ అడిగింది.

వ్రజబాబు ఈ ప్రశ్నకుకూడా జవాబుచెప్పలేదు. ఏమిటో ఆలోచిస్తున్నాడు. అంతలో ఒకటి రెండు రాఖాలుమాట్లాడే ధ్వనివనిపించింది. సవిత్ వెంటకొంగుతో కిక్కిరుస్తున్నట్లుంది. ఆమెకుదామీ రాఖాలు తలుపు తెరుచుకుని లోపలకువచ్చి “అమ్మా! ‘ఎంకూరి సేపుంటారని’ దైత్యులు అడుగుతున్నారు. పదండి—మీ పెట్టెను బండిలో పెట్టమంటారా?” అని అడిగాడు.

“నేనిక్కణ్ణించి వెళ్లేటయితే రాజు ప్రాణాలు కష్టంపడేట్లుంది. అతనికి నేనొక అడ్డంకిగా వున్నాను.” అని కొత్తమ్మ అన్నది.

రాఖాలు పెండ్లచేతులూ జోడించి “అమ్మగారి నోటంటే ఎప్పుడూ ఇటువంటి మాటలే వస్తుంటాయి! ఢిల్లీ వెళ్లాలని వాతొందలో నేనున్నాను. చిన్నప్పటిలానే మళ్ళీ ఒకసారి అమ్మగారి వాడిలో కూర్చుంటే బావుంటుంది. అప్పుడెక్కడికీ వెళ్ళలేవమ్మా! కొడుకు ఎంతో ఎంత కష్టమన్నా—మాల్కి దేవతకి పర్వాలేదు.” అన్నాడు.

సవిత్ పిగ్గుతో వచ్చిపోయినట్లునిపించింది. రాఖాలు ఇన్ని అన్ని రిగు వారే తనకప్పునూ, పొరపాటునూ వ్రచించుకున్నాడు. ఒక్క వ్రజబాబు మాత్రం యిది విసలేదు. ఆయన ముఖముననే “చాలాసేపు గడిచి పోయింది కొత్తకోడలూ! నీ పెట్టెను రాజు బండిలోపెట్టి కస్తాను. నే నంతవరకూ అతని ఇల్లు చూస్తుంటాను.” అని పెట్టెను తిసంతట తానెత్తి రాఖాలు చేతికిచ్చాడు.

ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు ఎక్కడివక్కడ అగిపోయినయ్యే! రాఖాలు వెనుకనే సవిత్ మెదలకుండా దైతుకు వెళ్ళింది.

6

పెళ్లయ్యక పది పన్నెండుగోజులకు రాఖాలు ధిక్కించి తరిగినవ్వాడు. వియ్యంతుడై తన కిర్రవాన్ని నెరవేర్చుకున్నాడని చెప్పడం అనవసరమే ! యజమానీ, యజమానురాలూ— రాఖాలు తెరిచిలేటన్నీ— బాగ్రతన్నీ ఎంతో గొప్పగా అభినందించారు.

ఇన్ని గోజులనుంచి ధిక్కించి వాళ్లకే వున్నాడా అంటే—అది కూడా కాదు. ధిక్కించండి అతను తన శిశిసామగ్ధ్యాలను వెలడిచేసుకున్నాడు. ఆకారణంతో పెళ్ళికాని పిల్లల శంక్రాలు కొంతమంది రాఖాలుని తమ అల్లుడిగా స్వీకరించేందుకు తయారయ్యారు. అరినికి కొంతమంది తమ తమ పిల్లల్ని చూపించారు. సాధారణమైన కొంతమంది శ్మశాశుల కన్యలు పట్టుచేత జలవాయువులు అనుభవించి అగోర్సవంతులై, పెదముసులోకి వచ్చాగిటు. అనేక కారణాలకు శంక్రాలు తగిన అలుభ్యమేదే తమ ఋణాన్నించి విముక్తలవలేదు ! వాళ్ళప్రారణలన్నీ విని రాఖాలు “కలకత్తాలోని పెదవాన్నగారిని, కొత్తమ్మమా కనుక్కుని ఉత్తరం రాస్తాను” అని చెప్పి వచ్చాడు.

ఈ గౌరవమూ, శిశి అరినికి కలిగించినవారు నిజానికి యోగేశుడు. వరపక్షమునండి గుడ్డికన్య భర్త్యులేకుండా, ధిక్కించా పిశాచురం, లాల్ భిల్లా, కుతుబ్-మిన్-హాజీ చూశారు. ఆకారణంతో మిత్రుని పరోపకారానికి కొంత ఒదులు తీర్చడం ధన్యమైంది. రాఖాలుని మనోహరమైన వ్యక్తిత్వాన్ని ధిక్కించాశుల స్వావశ్యకాలమిద ముద్రించాడు.

కొంతమంది “సరేయ్యా ! రాఖాల్ బాబితవరకూ పెళ్ళిండుకిని చేసుకోలేదు ?” అని అడిగారు.

యోగేశుడు నవ్వి “అది ఆయన ఇష్టంతో కూడుకున్న పని ! మనలాంటి సాధారణమైన వాళ్లతో ఆయన కేవిధమైన సంబంధమూ వుండదు.” అన్నాడు.

అడపిల్లల శంక్రకాయన భయపడుతూనే “అయితే, కలకత్తాలో బాతేంపని చేస్తున్నాడు ?” అని అడిగాడు.

“స్వంతపనేమిలేదు.” అని నవ్వు “అయినగాని చేయలేనిది అవసరమేమంది?” అని అనేవాడు.

ఈ మాటకు అనేక అర్థాలున్నయ్య!

కలకత్తాలోని గొప్ప గొప్పవాళ్ళు అనేకమందినీ గాఢముగా నాలుక మీదనే వుండేది. గొప్పంటి అడవిలలేగనీ అయినవగులే! కొంత కాలమనకు, కొంత వి. సి. నాన్. ఉద్యోగముల చేసిన అన్నీ కంతమే వుండేవి. పయాజోన్. ఉంటర్ నేన్—పటల్ దేవీ, మొదలైన అనేక వింటుంటే, ఎక్కడో పరదేశంలో ఉండేవాళ్ళూ, చిన్న చిన్న వాళ్ళూ, బెంగాలీకూపములా చకితులయేవాళ్ళు!

కానీ — ఇంతకాలంవరకూ అయిన పెళ్ళిచేసుకోవడం నిషేధించుకున్నాడు. ఈ సంగతి చెప్పడమేకాదు. అయిన మనసుకుమీదానిషేధమే! పెళ్ళింటే అయిన ఒకవిధంగా భయపడేవాడు. ఒకవిధంగా తన అరిక అవసరము చూచుకునేవాడు. ఎవరికైతే అనేకవిధాలైన పరిచయములుంటాకో, ఎక్కువమంది బంధువులుంటాకో, లెక్కలేనంతమంది స్నేహితులుంటాకో — అటువంటివాళ్ళంతా ఈ కలకత్తానగరంలో కాపురం చేయడం కష్టమని అయినవ తలచు! ఏవిధమైన వాతావరణంలో, అయిన వ్యవస్థాపనానుభూతికమైన స్వారంధ్రాన్ని — గొప్పతనాన్ని అనుభవించున్నాడో — ఆ సమాజంలోని వాతావరణంలో పనికిరాని తుమ్మనిలా వుండడం అయినవ గిట్టదు. అయినప్పటికీ, — స్నేహితులులేని ఈ జీవితం ఒక్కొక్కప్పుడు కష్టంగానే వుంటుంది. నసంత ఋతువులో, వివాహ మహోత్సవ సమయాల్లో, మరణిస్తారని అప్పుడప్పుడు అయిన వృద్ధులన్నీ ఆకరించి చంపబడలేదే. పెళ్ళిళ్ళ అహ్వన ప్రక్రియచూసి, మనసేదోవిధంగా సహరిపోయేది. వారాపత్రికలో పెళ్ళికాని యవతి అత్యుపాత్య చేసుకున్నట్లు చదివినప్పుడు అయిన కళ్ళెదుట తెల్లనిముఖం కనిపించినట్లుండేది.

ప్రపంచంలో ఎంతోమంది పిల్లలున్నట్లూ, ఆ పిల్లలకు కరుణ కొరతేనట్లూ, ఇటువంటి సాధారణులున్నా — అందరిమధ్యా తనొక్కడే ఎవరికేనబడకుండా వున్నట్లూ, ప్రపంచంలోని తెల్లని తెరచక్కను తనకు

వరమాలతో అలంకరించే కన్య ఎక్కడాలేనట్లూ, మనసులో పూసించుకునేవాడు.

కానీ—ఇదన్నీ క్షణభంగురాలే! మరుక్షణంలోనే ఆమెహం తొలిగిపోయేది. తెంటనే ఆయన బ్రాహ్మచార్యులలోకి తిరిగివచ్చేవాడు. నవ్వేవాడు. అంద మనుభవించేవాడు. పిల్లలకు ప్రభువుచెప్పేవాడు. సాహితీ సమాలోచనలో భాగం పంచుకునేవాడు. ఎవరన్నా పిలిచినట్లయితే—ఏదో ఒక వివాహమండపానికి తప్పేందుకు తయారయేవాడు. కొత్తదంపతుల చేతుల్లో పూలగుతులు పెట్టి ఆశీర్వదించేవాడు.

సోజా తరువార సోజు ఈవిధంగానే గడుసుంచేది! ఇంతకాల మయాక ధిరీ ప్రమాణంతో ఆయన మనోభావ ముద్రపోయింది. ఈ ప్రయాణం వల ప్రపంచమంటే కలకతాతోనే ఆఖరవదనే యదాగం బైటపడింది. వీనికి బయటకుకూడా ఎక్కడైతే బెంగాలీలు వుంటున్నారో హామీకూడా సభ్యతగల వాళ్ళేననీ. కష్టపారులేననీ—వాకూ మనుషులేననీ అనుకున్నాడు. రాఖాలుకు తమ పిల్లలనిచ్చే తలి దండ్రులుకూడా వున్నారు. కలకతాలో ఏ సమాజమయొక్క, ఏరకమైన పిల్ల సంపర్కంతోనూ, స్నేహోగోనూ వుంటూ వచ్చాడో—ధిరీలాని సాధారణ గృహముల పిల్లలుకూడా ఆదికమైన సంపర్కంతో ఎన్నో రెట్లు అధికంగా కనబడారే. ఆ ధిరీలాని పిల్లలో ఒక్కరిని తన భార్యగా పరిచయం చేసినట్లయితే—ఆయన ఈనాడుకూడా సిగ్గుతడతాడు. కానీ,—ఈ కొత్తజ్ఞానం ఆయన్ని ఎంతో తొరడించి, బలాన్ని, నమ్మకాన్నీ యిచ్చింది.

ఆయన ఆలోచించేవాడు భార్యనిడలతో ఎంతో విసుగూ—ఎంతో చీకాకూ వుంటుంది. తిండి, బట్ట—యింటి అన్నీ, ఆతరువాత రోగాలూ, ఏక పులూ—ఎంతో జవాబువారి నసించే బాధ్యతా మిదపడుతుంది. ఇటువంటి యిబ్బందుల్నీ—అవసరల్నీ ఆయన ఏవిధంగా పూర్తిచేస్తాడు?

అన్నిటికంటే ఈ ఆలోచనలకు రూపాన్ని కలిపించి ముందుగా గాయాన్ని కలుగచేసిందల్లా ఒక్కకారణే! సముద్ర మధ్యభాగంలో గిల గిల కొట్టుకుంటూ, ఏనాడయితే కారద తనను ఆశ్రయంగా చేసుకుని పట్టుకుందో, ఆకాసు తను అభయమిస్తూ భయమేమీలేదు...ఇవార్చిమంచే

నీ బువ్వభారాలన్నీ నామీద వున్నాయ్!” అని చెప్పాడు. ఆ మాటను నమ్మే కొద్ద ఆస్పత్రినుంచి ఇంటికి వచ్చింది.

ఈమారు తన ఆలోచనలన్నీ పటాపంచలై పట్టనిపించాయ్!... ఇప్పుడు తను అసమర్థుడుకాడనీ, అంతికిన్నా దుష్టులుకుకాడనీ మనసులోతోచింది. ప్రపంచంలో అందరిలానే తనూ ఎన్నో చేయగలడు.

ఈ కొత్తచైతన్యంతోనే అతను తిన్నగా కారదకు కలుసుకునేందుకు వెళ్ళాడు.

ఇంటికి తాళంవేసివుంది. ఒక చిన్నబిల్లువాడు అక్కడే ఆసుకుంటున్నాడు. ఆసున్నీ చూడడంతోనే “అక్కయ్య! నేకి ఆతగారిదొరకు వెళ్ళింది... ఈరాత్రి మాకందరికీ అక్కడే విందుభోజనాలు.” అని వాడు చెప్పాడు.

రాఖాలు నేకి వెళ్ళాడు. కొంచుకు కావలసినవన్నీ త్వరత్వరగా తయారు చేస్తున్నారు. రమణిబాబు ఆకాశంగా ఎరుక్కుంటున్నాడు. కారద వెలుకొంటు నడుముకుచుట్టుకుని వస్తువులన్నీ పరిశీలనావుంది.

రాఖాయిని చూస్తూనే రమణిబాబు తన ప్రాణాలన్నీ కుదుటపడినట్లుగా “రాఖా—వచ్చావా? కొత్తకోడలూ...!” అని కోవేశాడు.

పనిత యొక్కజో పనితేసుకుంటున్నదల్లా ఈకోకని వచ్చింది. రమణిబాబు నిట్టూర్పు నిడిచి “బ్బ! ఇప్పుడు ఒక కథంగా రక్షింపబడి పోడెక్కాను. చూడు రాఖాల్ వచ్చాడు. ఇక ఈ బతువంతా మనస్వ హేయలోయే తమ్ముడూ!” అన్నాడు.

“ఇదికూడా ఒకందుకు మంచిదేఅయింది. యిప్పుడికనువెళ్ళి గదిలో పడుకో!—మేమే ఇదంతా చేసుకుంటాం” అని పనిత అన్నది.

కారద ముఖం తిప్పుకుని నవ్వుతూ “మీరెప్పుడు వచ్చారే?” అని అడిగింది.

“నిన్న.—”

“నిన్నా—! మరి నిన్న నే ఇక్కడికి రాలేదే?”

“ఎన్నో పనులున్నయ్!—అందువల్ల రాలేకపోయాను. వివా, తీరుబడి కావొడూ?”—

సవిత నవ్వుతూ “చనిపోతూంటే గట్టించావు కనుకనే నీ మీద ఆయ
మ్యాయితో చనువు—” అన్నది.

కాద నవ్వుతూ నవ్వుతూ మికాయపగ్గాన్ని తీసుకొని వెళ్లింది.
రాఖాల్ “రతుణిబాయికు నమస్కరించి, కొత్తమ్మ పాదాలు మట్టుకుని
“ఇవారే ఈ కోలాహల మెండుకమ్మా?” అని అడిగాడు.

సవిత నవ్వుతూనే “ఊరికి నీ వాడువా—” అన్నది.

రతుణిబాయి ఆమెవంక చూసి “ఊరికి నేనా?...భర్తే! ... ఎవరన్నా
నమ్ముతారా?” అని రాఖాలుతో “ఈమెగారు ౨౪౦ ఖరీదుకే పెద్ద
అస్తాకటి కొన్నది. అందుకనే ఈవిండు.....మాసింగ్ ఫూల్ లోని
పాస్టర్ కలకత్తాకు వచ్చాడు. ఐ. సి. ఘోషల్ అనే పేరేప్పుడన్నా
విన్నావా? వివేలేడు కదూ? ఆయన గారిని ఇవారే రాత్రికి యిక్కడే
చూస్తావు. కొటిక్యురుకు! అటువంటివాళ్ళే ఇంకా ఎంతోమంది వస్తారు.
మా ముఖ్యమైన స్నేహితులు, వకీళ్ళూ, ఎటర్నీలూ, ముగ్గురు నలుగురు
బారిష్టరుకూడా వస్తారు. చక్కని పాటంగా ఆటలుకూడా వుంటాయి.
ప్రస్తుతం కలకత్తాలో ‘మాలతీమాల’ చాలా బాగా పాడుకుంది. ఆమె
పాడుతున్నప్పుడు విన్నట్టయితే ఎంతో ఆనంద పడతావు” అన్నాడు.

సవిత ఆయన్ను ఆపబోతూవుంటే ఆయన “చెప్పనీయరాదూ? ఇందులో
దాడుదానికేముంది?” అని రాఖాలుచేపు చూసి “ఈమెగారి అవ్వమ్మం
చూశావా? పూర్ణో పున్నప్పకు ఎవరికో కొంతదబ్బు అప్పించిందట.
అది వమూలమే గత్యంతరం లేకపోయినా, ఆఖరికి ఇచ్చిన వేళ విశేషం
వల వమూలయింది. బికారీవాడు...వొటి బీదవాడు. నువ్వెప్పుడన్నా
విన్నావా? చెప్పి!—అదృష్టమంటే గొప్పదికదూ?—భయంతో
ఎంత ఇదిగా లెక్కపెట్టాడనుకున్నావు?...కానీ, పూర్తిగా ఇర్వవేలేడు.
పదివేలకు తక్కువే! నామండు నీకు నలుముతూ “బాబుగారూ!
ఇంతటితో మన్నించి దీనిని చూచాలి.” అని అంటే— నేను ‘ప్రభువుగారి
కేం ఇర్వగలను? దేహమూ, మననూ—భవమంతా ప్రభువులదే” అని
అంటూ, ఈ వర్ణంగానికి ఆనందిస్తూ ‘హి...హి...హి’ అని నవ్వాడు.
రాఖాల్ నిగ్గుతో ముఖం ఒక ప్రక్కకు తిప్పుకున్నాడు.

రఘునివాలు వత్సలూ వెళ్ళా సరిత "చాలా ఆలస్యమైంది నాయనా! ఇక్కడే స్నానంచేసి కొద్దో గొప్పో ఉను. యిప్పుడిక ఇంటికే వెళ్ళావు? నాయనకాలం వత్సవేయవలసిన పనులు ఎన్నో వున్నయ" అన్నది.

"అమ్మా! నేను పశులంటే ఎప్పుడూ భయపడను. కానీ,—ఇప్పుడిక వుండలేను. ఒకసారి వాన్న గారంటికి వెళ్ళిరావాలి."

"రెవు ప్రాద్దున్న వెళ్ళకూడదా నాయనా?"

"కాదమ్మ —"

"మరి—ఎన్ని గంటలకి తిరిగివస్తావో చెప్పు?"

"రెప్పకుండా వస్తాను గానీ,—రైన్ టైం చెప్పలేనమ్మ."

"అయితే తారకనాథుడు ఇప్పుడిక్కడ రేడా?"

"లేకు. ఆయన హెడ్ మాస్టరు పనిచేయడానికి వెళ్ళాడు...ఒకవేళ ఇక్కడన్నా రాదమ్మ."

అతని ఈ మాటలభావమూ, యీ పరివర్తనా చూసి—సరిత అతన్ని సంతోషపెట్టేందుకు "అతనిమీద కోప్పడవద్దు రాజా!—అతని స్వగౌరవం అంత—" అన్నది.

ఈ వకలాకు రాఖాలు మండిపడి "లేదమ్మ! నాకు కోపమేమీలేదు. ఏమీ తెలుసుకోలేని ఒక మూఁడుమీద కోపంలేనికీ?" అని ఆయన మెట్టుదిగుతూ, దిగుతూ మనషీలోనే "మనకులో కృష్ణతామునం తుంతుకోవడం సరళమైన పనికాదు" అని అనుకుంటూ వెళ్ళాడు.

కొత్తమ్మకు అప్పువచ్చేసిన మనిషిపేరు రఘునివాబెరుగదు. అయి నప్పటికీ తనమాండు ఆ ఉదాగమానవునికి విరుద్ధంగా, క్యంగ్లంతో కూడిన అటానంటి భాషను మాట్లాడే రఘునివాలుకు ఆయన క్షమించకు. ఆసలు కొత్తమ్మ ఏమీ అనకపోవడమే అందులోని ఆనందం!—ఆ కారణంతోనే ఆమె మెదలకుండా ఏంటూ వూరుకుంది.

బహు బజారులో ట్రాండి, ఆ దిద్దిలోని క్రజనిహారివాలు ఇంటికి ఎదురుగా రావడంతోనే ఆయన కళ్ళుచునకతో బైరు కమ్మివట్లయింది. తన భారపాలుగా యింకొకరి ఇంటిదగ్గర వచ్చినట్లయింది. రెలువుకు

పెద్ద తాళంపేసి వుంది. పైకిటికీలన్నీ మూసి ఉన్నాయి! ఎదురుగా ఒక పెద్దబోరు ప్రేలాగ కూర్చుంది. దానిమీద 'అద్దకు ఇచ్చబరను' అని వ్రాసి వుంది. కొన్ని నిమిషాలు వీచివారిలా నిలబడి చూసి, మళ్ళీ తనను తాను సంభాలింసుకుని ఆమలుపులోని దుకాణం దరకు వచ్చాడు. ఆమకాణ మరను చాలకాలంకుంచీ ఆక్కడ వుంటున్నాడు. వీధిలోని వాళ్ళంతా అరనిదూరే సరుకులు కొంటూ వుంటారు. "నవవీవ్! పెదనాన్నగారింటి మీద ఈ బోర్డుబేం?" అని రాఖాలరెన్ని అడిగాడు.

నవవీవుడు రాఖాలుని దూరకు పిలిచి "మరి మీకేమీ తెలియదా రాఖార్ బాబూ?" అని అడిగాడు.

"లేదు. నేనిక్కడలేను—"

"బాకీ తీర్చడానికి బాబుగారు ఇల్లును అమ్మివేశారు."

"ఇల్లును అమ్మివేశారా?—అయితే వాళ్ళంతా ఎక్కడ వున్నారు?"

"యజమానురాలు తన దానీదాన్ని తీసుకుని అన్నగారింటికి వెళ్ళి పోయింది. బాబుగారేమో కూతురుతో అద్దెఇంట్లో వుంటున్నారు."

"ఆ ఇల్లెక్కడో నీకు తెలుసా?"

"తెలుసు." అని చెప్తూ "ముందుకు తిన్నగా వెళ్ళు. ఎడమవేపున ఒక సందుకనబడుతుంది. ఆ సందులో రెండు మూక ఇల్లెత్తు ముండుగా వుంటుంది. పదహారవ నెంబరు." అని చెప్పాడు.

పదహారవ నెంబరు పెదకి రాఖార్ తలుపుకొట్టాడు. దానీది తలుపు తెరిచి రాఖాలును చూసి ఏడ్చింది.

"పటిల్ తల్లి! పెదనాన్నగారెక్కడవున్నారు?" అని రాఖాలడిగాడు.

"పై నంటచేస్తున్నారు."

"అయితే నంటమహారాజ్ లేడా?"

"లేదు."

"నాకనులో—?"

"ఒక్కడునుమాత్రమే వున్నాడు. అతను మందులేవడానికి వెళ్లాడు."

స వి త

“మందా—? మందెవరికి ?”

“అమ్మాయిగారికి జ్వరంకస్తోంది.”

“జ్వరానికేముందిలే ! ఏనా—ఎన్నిరోజులనుంచీ కస్తోంది.”

“నాలుగు రోజులనుంచీ జ్వరంతోనే వుంది—”

క్రింద రేడిగావున్న వరండాలో సామానంతా చెల్లాచెదురుగా పడి వున్నది! మెట్లన్నీ కిద్దలమైపోయినయ్య. రాఖార్ మెట్లిగా పెకివెక్కాడు. తన కడుగుగా ఒకమూల ఇంజనుపట్టి వెలుగుతూవుంది. దానిముందు చెమటతో ప్రజబాబు కూర్చునివున్నాడు. అన్నం వండినట్లుగావుంది. దానితోపాటే ప్రజబాబు ముఖం అక్కడక్కడ మసితో—మచ్చలతో వుంది. కూకూడా మాడువానన వేస్తువుంది. అన్నం కూడా మాడు వానన కొడతూవుంది.

రాఖాజను చూస్తునే తన సిగ్గునుకప్పి పుచ్చేందుకు ప్రజబాబు “చూడు రాఖా—పట్టిక తిలి పనులు చూశావా ? కుంపటి అంచు కనిపించకుండా బాగువేసింది కాకలా తెలుసుంది ? అన్న మెలా వుడికిందోగాని, కొంచెం మాడి వానన కూడా వేస్తుంది.” అన్నాడు.

“పోనీయండి...మీరికే అక్కర్లేంచి లేవండి వెదనాన్నగారూ ! పన్నెండు కాజిపోండి. నేనింకలో అన్నం వండుతాను. కంటచేయదాని కంఠకావాలి—పదినిమిషాలో అంతా తియ్యబడేసాను. ఏలే. లేకక్కడి కలింది ?” అంటూ రాఖార్ దురదనే వున్న గొడలోకి వెళ్లే సరికి కలు మంచం మీద మెదల కుండా పడివుంది. రాఖార్ ను చూడడంతోనే అమెకిళ్లు చెక్కుగిరినయ్య ! తనుతాను సమ్మోలించుకుంటూ “ఏచ్చి గానా ఏడుస్తో వెండుకు ? జ్వర మెవరికి రాగా ? తిడు రోజుల్లోనే తిగు కుందిలే ! నేనింకా చనిపోలేదులే—రేమో ! నీకీమీ ధయంలేదమ్మా—లే ! లేచి కూర్చుని ముఖమూ కాళ్లూ కడుక్కో ! గుడ్డలు మార్చావా ?” అని రాఖాలడిగాడు.

రేణు తల ఎత్తడంతోనే రాఖార్ గట్టిగా “ఫటిర్ తిరి ! అమ్మాయి గారికి సగు బావ ఇచ్చి వెళ్లు ఎంతో ఆలస్యమైంది.” అని కేకవేసి— అమె కచ్చాక “అన్నం వండిపోయింది, యిప్పుడది ఎందుకూ పనికిరాదు. నీకూ, నాకూ—తుఱుకూ, వెదనాన్నగారికీ సరిపోయినన్ని తియ్యొన్ని

చెరుగు. నేను స్నానంచేసి వస్తాను. సరే—యింట్లో విమిశ్నా కూరగాయలున్నాయా ?" అని అడిగాడు.

“ఉన్నయే—”

“అయితే—అది తొందిరగా కోసివున్నది. యింకా కొంచెం కూరకూడా చేయాలి. ఒక్క కూరతోనే అతిరి చల్లార్చు.”

“అందుకే ఆరుకూర్పును గుడ్డలోనుంచి ఓ భోజన తీసుకుని క్రిందకు వెళుతూ “వెదనాన్నా ! పూజలో ఆలస్యంచేస్తూ కూర్చోకు. నేనూ, నేను స్నానంచేసి వచ్చేప్పటికి నువ్వు జాబ్ త్రామ్మూ !—నువ్వు ఒకవేళ వచ్చివుంటే...” అని అంటుంటే నిశ్శబ్దంగావున్న ఆ ఇంట్లో నాలుగు మూలలా హాసహాసాలు విన్నుముట్టేటనిపించాయి.

స్నానానంతరం చూసి రాఖాల్ గోపల ఒడి వేసుకుని, నీళ్ళతో తడిసిని నేలమీద చితిలబడి రిలీఫ్ అవుతున్న బావురుమని ఏడ్చాడు. తన చిన్నతనంలో ఆకస్మాత్తుగా రిలీఫ్ అంది కలరావల్ల చనిపోయినపుడు కూడా అతనిని యిదిగా వీడవలేదు ఎందుకో మనసారా ఏడ్చాడు. స్వదయం కొంచెం తేలియితర్వాత వొంటిమీద మూసనాలుగు చెంబుల నీళ్ళు పోసుకుని, భోజనమూర్చుకుని ముఖంలో నిచారభావమేమీ కనిపించనీయక చైత్రీకి వచ్చాడు. ఒక ట్యూంగ్రితం తలుపుకడియ వేసుకుని భూమిమీద చితిలబడి ఏంచేశాడో—ఎవరికి తెలుసు ?

వంటచేయడం రాఖాలుకు బాగా తెలుసు. ప్రతిరోజూ తనవంట తనే చేసుకునేవాడు. చూసుకుంటేనే వంటలన్నీ కెప్పవంటు కాలంలో తయారు చేశాడు. పూజా పుష్కారాలుకూడా తొందిరగానే అయ్యాయి! అందిరికి వడించి వాళ్ళతోపాటు తనూ తిన్నాడు. భోజనాలు పూర్తయేసరికి మూడుగంటలయింది.

ఇదంతా తేలుచూస్తూనేవుంది. వొంట్లో బలంలేకపోయినా “రాజ అన్నాయ ! నువ్వు మమ్మల్నందర్నీ ఓడించావు. అడవాళ్ళకన్నా నీదగ్గర చాచకళ్యం ఎక్కువవుంది. నిన్ను పెళ్ళిచేసుకున్నామే ఎంతో గుభాపడుతుంది. అదృష్టవంతురాలవుతుంది. వినా—అన్నాయ ! నువ్వు పెళ్ళిచేసుకోవా ?” అని అడిగింది.

రాఖాలు వచ్చి “వివాహం ఎలాచేసుకోవమ్యా! అంత అద్భుతమంటు
రాలు దొరికినా :వాహంకాదు.” అన్నాడు.

“కాదు. యిదంతాకాదు. తప్పకుండా నేనీసారి నాన్నగారికి చెప్పి,
నేనే చేయిస్తాను.”

“మంచిదేగా! కానీ, అంతకుముందు నువ్వు తుంచంమీదకుంచి లేచి
వస్తేనేగా ఇదంతా అయింది? డాక్టర్ నివోడ్ ఏం చెప్పాడు? జ్వరం
ఎప్పటికీ తగ్గుతుందని అన్నాడు?—”

దానీది దగ్గరేవుంది. “డాక్టరుగారు మొన్ననాగా వచ్చారు. కానీ,—
ఇవాలింకా రానేలేదు. అతుందొకటే వాదిస్తున్నాడు.” అన్నది.

అమాటని రాఖాలు మెదలకుండా వున్నాడు. అయిన ముఖాన్ని
చూసి రేణు “ప్రతికోణా మందుమారుపై మాత్రం లాభమంటుందా
యేం? ప్రతికోణా డాక్టరుని పిలిచి క్షిణాయముంటే జ్వరంతగ్గుతుందా?
నాకు ఈమందుతోనే నయమవుతుందిలే! మీ రమాస్తాయగా!” అని
అన్నది.

రాఖాలేమీ మాట్లాడలేదు. జీవితం జగదమే కనుమనుకున్న ఈ
రోజుల్లో తండ్రిదగ్గరున్న ఆ నాలుగుదురూపాలుకూడా ఖిన్నపెట్టి
చదం బావుండదని రేణు అనుకుంది కామెలు!

“నువ్వప్పుడే వెళ్తావా అన్నాయ—” అని రేణు అడిగింది.

“అవునమ్మా!—రేపు ప్రాద్దున్నే మళ్ళీ వస్తాను.”

“తప్పక వస్తావు కదూ?”

“తప్పకుండా వస్తాను రేణూ! నేను వచ్చేంతవరకూ నాన్నగారిని
నుట్టిట్లోకి వెళ్ళనీయకు.”

రేణు ఎంతో మెచ్చుకుని “రేపు నాకు జ్వరంరాకుంటే నేనే కంట
చేస్తాను.” అని చెప్పింది.

“వద్దమ్మా. ఏమాత్రంకూడాలేయవద్దు.” అని దానీదిని చూసి “బాగ్ర ర
నేను రాకముందే రేణుకు నుట్టిట్లోకి వెళ్ళనిచ్చాకంటే, బావుండదు.”
అంటూ బయటికి వచ్చాడు.

డాక్టరు వివేకు అపిధి చివరలోనే వుంటున్నాడు. ఆమెద క్రింది భాగంలో డిస్పెన్సరీ వుంది. వైభాగంలో ఆయన వుంటున్నాడు. డిస్పెన్సరీలోనే ఆయన కలికాడు.

“డాక్టరుగారూ! లేదు జ్వరమేమిటి? ఇంతవరకూ తగ్గలేదేం?” అని ఆయన్ను చూడటంతోనే రాఖాలు అడిగాడు.

“ఏదో సాధారణమేంజ! కానీ,—ఇంతవరకూ తగ్గలేదు. ఏ జ్వరమెండి త్వరగా చెప్పలేము! ఒకటి రెండు రోజుల్లోనే తేలిపోతుంది.”

వివేకులూ ప్రజాచారిలూబుకు ‘ఇంటి డాక్టరు’ ఆ తరువాత ప్రస్తావన అనిపించింది. ప్రజలూబుకు కలిగిన ఈ అకస్మిక ఆపదవచయం మాటాడి తిన విచారాన్ని తెలియజేస్తూ “నువు కూడా వచ్చావు నమక యిప్పుడు ధియమీమీలేదు. నేను తేవు ప్రాద్దున్నే అమ్మయిని చూసేందుకు వెళ్తాను.” అన్నాడు.

“తప్పకుండా వెళ్ళండి డాక్టరుగారూ!—ఇక్కడికి వచ్చి పిలవడానికి కూడా ఎవరూలేరు.”

“పిలిచేవాళ్ళ అవునంటేదు. నేనే న్యాయంగా వెళ్తాను.”

అక్కణ్ణించి రాఖాలు ఇంటికివచ్చి మంచంమీద పడకున్నాడు. ఈ నాడు ప్రజలూబుకు కలిగిన దుఃఖినిగురించి మనసంతో నిగులుపడతూ వుంది.

ఎంత గొప్ప విచారానితలోకి వాళ్ళు వచ్చిచేరారు!—ఈ విషయాన్ని గురించి యింతవరకూ అలోచించలేదు. నిరసమైన ఆ ఇంట్లో నంటరిగా వున్నందున అదన్నీ ఆలోచిస్తున్నకొద్దీ కళ్ళు నీళ్ళతోనిండినయ్యే!—ఈకష్ట సముద్రానికి దిరిదాపు లేనట్లుంది? ఈ కష్టకాలంలో వెదకాన్నగారికి తిను చేయదగిన నేనా, సహాయమేమిటో తనకేమీ పాలుపోవడంలేదు. తప్పపాటుకాలంలో యిదంతా ఏవిధంగా జరిగిందో తనకే తెలియడం లేదు. పైగా లేదు బబ్బులోవుంది. అదీధంతా ‘ఔషాయిడోలో’ మునిగి వుండడం తనకు తెలుసు! డాక్టరు చెప్పేమాటల్లోకూడా ఈ ధ్వనే వినిపడుతుంది! ధైర్యంచెప్పేవాళ్ళు కానీ, చూసి సానుభూతి చూపేవాళ్ళు కానీ లేరు. వాళ్ళదగ్గరి డబ్బుకూడా లేనట్లుంది. ప్రజలూబులాంటి మనిషి తీవితాన్ని మొదటినుంచి చివరవరకూ ఆలోచించి చూశాడు. ప్రపంచంతో

ధర్మబుద్ధి, భగవద్భక్తి—సాధుత్వమూ మొదలైనవన్నీ తిరస్కార పూరితా-
లైనవిపించింది. ధీమంతి వచ్చేసరికి తన దుష్టకూడా ఏమీలేదు. పోస్టా-
ఫీసులో తనకున్న డబ్బు ఒక్కరోజుకు కూడా చాలదు. రేణువు తన
చేతుల మీదుగానే వెంచాడు. కానీ,—అంతమాత్రంతో ఏమవుతుంది ?
యిప్పుడామెకు చికిత్స చేయించాలి. నుంచూ మామూలీసం ప్రజలాయిత
తను అడగాలా ? పాపం, ఆయన దుష్టత వెంట రేకుంటేనా ?—అప్పుడే
మవారి ! తను చదువు చెబుతున్న కుటుంబీకులు గొప్పవాళ్లే ! తనకు
స్నేహితులున్నమాట యదాదామే ! కానీ—వార్తదగ్గర చేయి కాపి, అడ-
గడం అనవసరమే ! గొప్పగొప్ప కుటుంబీకులనేకమంది తననే బాకీబడు-
క్కున్నారు. అడబ్బుసంగతి తను మర్చి పోయాడు.

అలాచితుండగా తుధ్యలో కొత్తమ్మ గుర్తుకు వచ్చింది.

అయినా—క్షణంలోనే ప్రకాశవంతమైన ఆకిరణంకూడా అరిపోయింది.
అతని తలుపు వదలుతున్నది—యాచించటం అని ఊహించుకునే సరికి ఆయన
హృదయం ఒత్తిక్కుతుంది ‘ఎందుకు వాడునా ?’—అని అన్యూహించితిలే
తనేమని జవాబు చెప్పాలి ? కాదు...యిలాకాదు. మరింకేవిధమైన ఉపా-
యంకూడా తనకు కనిపించలేదు. ఏవిధంగానైనా దారి వెదకాలి.

పనితునిపి వచ్చి కంటవిషయం అడిగింది. ఒకచోట విందుకు వెళ్లాలని
పనితునిపిని పంపాడు.

పనితునిపి వెళ్లడంతోనే ఆయన కూడా లేచి ఇంటికి తాళంవేసి బయలు
దేరాడు. ఆయన శృంగార ప్రియుడు, వేమ భూషణాలో కొంచెంలోటు
కనిపిస్తే ఆయనకంతో దిగులుగా వుండేది. అయినప్పటికీ ఆవిషయం గుర్తు
లేకుట్లుగానే, మౌనపున్న విధంగానే లేచివెళ్లాడు.

కొత్తమ్మగారింటికి చేరవచ్చికి చీకటిపడింది. గేటుముందు కొన్నికాదు
పున్నయ ! ఎక్కటిప్రదీపాలు వెలుగుతున్నయ ! రెండో అంతస్తులోని
పెద్ద గదిలోనుంచి పాటకచెరీ వినిపిస్తోంది. యజమానురాలు పనిచోటలో
మిగిలిపోయివుంది. అతిథులైన పెద్దపెద్దవాళ్లను సత్కరించడంలో ఆలస్యం
జరగజూడడమో !— ఏమిటేమిటో అతని సరుకూవుంది. రాఖాలును
చూడటంతోనే క్షణంసేపు నిశ్చలమై “ఇక్కడికి వచ్చేందుకు నీకప్పుడే
తిరుదన్నమాట ?” అని అడిగింది.

ఈనాడు చూడఁ కొత్తమ్మకు అత నిదిరకకప్పుకూమాడలేదు. ఎంతో ఖరీదుగల కొత్తచీరమా, యింకా తెచ్చివెట్టుకున్న శృంగారంతో ఆమె వయసు పడెనిమిది సంవత్సరాలు వెనక్కుపోయినట్లున్నయి! మూరుడిలా రాఖాలు ట్రేమెను చూసున్నాడు. నోటోనుంచి ఏమాటా వెకిలిరాలేదు. కొత్తమ్మ వచ్చి “పనిపోతావా నవు కొంత సమాజం చేయాలనీ నవు నూదా యిందులో చేయి చేసుకోవాలనీ చెప్పావు. నువ్వేమో చీకటి పడ్డాక వచ్చావా ?” అని అడిగింది.

రాఖాలు వివరుణగా “అమ్మా ! పనిలో చిక్కుకున్నందువల రాశో పోయాను. వివా.— నేను రాకపోయిందువల్ల పనులేమీ ఆగలేదుగా?—” అన్నాడు.

“లేదు. పనులేమీ ఆగలేదు. నవు వెళ్ళిప్పుడే నాకు తీరుబడి లేదంటే బాగుండే” అని అంటుంటే — ఆమెస్వగంతో నురుగుల కనిపించింది.

“తీరుబడి వుండవలె నాకప్పుకు తెలియదమ్మా.” అన్నాడు.

కొత్తమ్మకు ఎవరో పిలిచారు. ఆమె వెళ్ళింది. అయిననిమిషాలయోక వచ్చి రాఖాలు ఎక్కడ నిలుచున్నాడో అక్కడేవుండడంచూసి “నిలుచున్నావేం రాఖా—వెళ్ళికున్నా” అన్నది.

రాఖాలు నోరుకవపలేకపోయాడు. చివరకు మెలిమెలిగా “ఒక స్వంత పనికోసం నీమ్మెను పోవ్వానమ్మా ! నా వాళ్ళ కొంతమైక్లతో అతసరం కలిగింది.” అన్నాడు.

సమీర పకితురాణి చూచువుంది. కొంచెంసేపయోక “డబ్బా ! డబ్బు నావూలేను రాఖా ! ఉన్నదంతా సమయం తెప్పించేందుకు పని పోయింది.” అన్నది.

“ఏమూత్రంనూదా లేదా అమ్మా ?”

“లేదనీ అనుకో ! అక్కడక్కడ చూస్తే కొంకు మూకు దొరకవచ్చు. కానీ,—నాకంత తీరుబడి ఎక్కడుంది ?”

కారడ పనులో మునిగికుదా ఇదంతా విని పనిపోదిలిపెట్టి “నాదగ్గర పదిరూపాయలున్నాయ్ !—తెచ్చుంటారా ?” అని అడిగింది.

ఒక్కక్షణంసేపు ఆమె ముఖవేపుచూసి “నువు దర్శిస్తావా ? సరే—
తీసుకురా” అని అన్నాడు.

“నున్నా అక్కగారిద్దర డబ్బు చాలావుంది. ఏదన్నా వొస్తువు
తాకట్టుపెడితే ఆమె ఇస్తుంది.” ఇని కారడ తిరిగి చెప్పింది.

“నన్ను మెద్దగతు తీసుకొని వెళ్తావా కారదా ?”

“తీసుకువెళ్ళడంలో ఏముంది ? ఆమె ముసలిదేత ! కానీ,—వాద్దగ
తాకట్టు పెట్టడానికి వెండి బంగారాలేమీ లేవు.”

“అయితా పద.”

“రా—”

ఇద్దరూ వెళ్తుంటే వెనకాలనుంచి సరిత “రాజా! అన్నం తినకుండా
అటునుంచి అట్లే వెళ్ళవద్దు” అన్నది.

రాఖాలు ఆమె వేపు తిరిగి “కొత్తమ్మా! కేరివారే అలవ్యంగా
తీన్నాడు. ఆకలి కావడంలేదు. నన్ను ఇవారేమీ క్షమించు.” అని కారడ
వెనకాడ దిగి వెళ్లాడు. సరిత ఇంకేమీ అటంక పరచలేదు.

రాఖాలు వెళ్ళాక కారడ చిన్నా—పెద్దా పనులన్నీ పూరిచేసుకుని
పై తిరిగి వెళ్తుంటే, సరితవచ్చి తన పక్కమీద పడుకుని “కొన్ని
అకులు ఇటివ్వమ్మా—” అని పిలిచింది.

అటుకుటి అప్పింది కారడకు ఎప్పుడూ కలుగలేదు. చేతులు కడుక్కుని
అపనిలో నిమగ్నురాలయింది.

“అయితే—రాజా కోపంతో భోజనం చేయకుండానే వెళ్లాడ కదూ ?”

కారడ తలెత్తి “లేదమ్మా ! కోపమేమీలేదు.” అన్నది.

“వుంది...ఎందుకులేదు ? కోపంవుంది. ప్రాద్దునకుడా కోప తో నీ
వెళ్తాడు. పైగా నేనిప్పుడతనికి దర్శివ్వలేదు. నీద్దగమన్న పనిచూపాడు
రిచ్చివా ఏమిటి ?”

“లేదమ్మా వాద్దగర పుచ్చుకోలేదు. నున్నా అక్కగారిద్దర వంద
రూపాయలు తెచ్చిచ్చాడు.”

“పూజితే యిచ్చిందా ? అప్పుగా ఇచ్చిందా ?”

“పూరికే ఇవ్వలేదమ్మా. అయినాగారు తన చేతికున్న బంగారుగడియారాన్ని తీసి వాకినూ ఇది మూడువందలరూపాయల కిమ్మకుగలదనీ, మన్ను అక్కాయ్ ఎంతయినీ అంత తెచ్చుకనునీ, పాలంలోని పంటకన్నాకీ పెరిగిపోవనీ చెప్పారు...”

“ఇంత అకాశ్వుగా అతనికి వైకంతో అవసరమేమొచ్చింది?”

“ఎవరికి తెలుసు! ఎవరో అమ్మాయి చాలా జబ్బులోవుందట. ఆమెకు చికిత్స చేయించాలట.”

“ఎవరూపిల!—ఎవరి చికిత్సకోసం రాత్రికి రాత్రే యింతఇదిగా తాకట్టు పెట్టేంత అవసరమొచ్చింది?”

“అదిమమమ తెలియలేదమ్మా! కానీ—ఆమెగారి సీతి మరీ ప్రమాదంగా వున్నట్లుంది. దమ్మిక్కోక్కపోతే ఆమె చనిపోతుండేమాని భయపడుతున్నట్లున్నాను. ఆ పిల్లతండ్రి అయినగారిని చిన్నతనంనుంచీ పెంచి—పెద్దవాణ్ణి చేశాడట...”

నవర చకితురాలై “చిన్నతనంనుంచీ పెంచి—పెద్దవాణ్ణి చేశారని చెప్పాడా?...యినన్నీ అతను కల్పించినవే! రాజాను పోషించినవాళ్ళు వారు బాగాతెలుసు! పోషించినవాళ్ళు గడియారాన్ని తాకట్టు పెట్టి పిల్లకు చికిత్సచేయించేంత ఓడవాళ్ళు కాదు—” అన్నది.

“కల్పించి చెప్పినమాటలు కావని తోస్తుందమ్మా! అయినాగారు ఈ సంకీర్తనా చెబుతుంటే కళ్ళపెంటు నీళ్ళుకారుకూనే వున్నయ్! వాళ్ళు చాలా కొప్పవాళ్ళేమట! అకాశ్వుగా వ్యూహారంలో కోయికోలేసంత పెద్ద దెబ్బ తగిలించటం...అంతే, అంతటితో అపితంతా తగ్గిపోయిందట. అప్పు తీర్చేందుకు ఇల్లుకూడా అమ్మేకారటం...మొన్న మొన్న అయినగారు ఢిల్లీ వెళ్తున్నప్పుడు వాళ్ళు బాగానే వుండడం చూశారట. తిరిగి అక్కడ్నుంచి రావడంతోనే, వెళ్లి చూసేప్పటికి పిల్ల జబ్బులోవుందట. వాళ్ళింకయి కనుక్కునే వాళ్ళనయ్యారేమట. పాపం ముఠలి తండ్రి వంటు చేతున్నాడట! అయినాగారు వంటెప్పుడూ చేసేయగరట. ఆ కారణంతో చేయకాట్టుకుని, అన్నంమాడ్చి—కూరమాడ్చి ఏదో విధంగా తంటాలు పడతూవుంటే, అయినాగారు వెళ్లి మళ్ళీ వంట చేసి పెట్టారట. ఇండువల్లే అయినగారి

అలక్కొంటుందట. నన్నుకూడా ఈ అపదలో తాళ్లకు సహాయంచేయమని నాతో అన్నాడు. పిల్లకు తలి లేదు. అమ్మకు కుక్కూన చేయాలని అన్నాడీ గారు. పెంటనే నేను వొప్పేటన్నాను. మీరు ఏమిచేయమని అడ్డాపిస్తే అపని చేస్తానని అయినగారితో చెప్పాను."

కారడ అమ్మలు చుట్టి యిచ్చింది. ఆకమడతలు సరిత చేతిలో అలానే వుండి పోయినయి !

"అకాత్తుగా వ్యాపారంలో నమం వచ్చిందనీ, అప్పు తీర్చేందుకు ఉన్న ఇల్లుకూడా అమ్మారనీ, రాజా చెప్పాడా ? ఢిల్లీ వెళ్లి ముందు తాళ్లు భాగ్య మంతులే అన్నాడా ?" అని సరిత అడిగింది.

"అవును. అలానే చెప్పారు."

"అలా ఎప్పుడో జరగదు."

కారడమాట్లాడలేదు. సరిత మళ్ళీ "అమ్మకు తలిలేదని చెప్పాడా ? పాపం ! ఒకవేళ చెవిపోయిందేమో ?" అని అడిగింది.

"తల్లి ఎప్పుడైతే లేదని చెప్పానో అప్పుడే అమ్మ చెవిపోయిందమని కోపం...అలా కాకపోతే మరింకేమవుతుందమ్మా ?"

సరిత శ్రమిచెల్పింది. కారడ దీపాన్ని అర్పితలుపు వేయబోతుంటే, సరిత మళ్ళీ రావడం చూసింది. వంటివాడ అంత ఖరీదుగల బట్టలులేవు. ముఖ మంతా తెల్లబడిపోయింది. తనూనే "నాతో మవుకూడా రాతాలి కారడా" అని అమ్మ అడిగింది.

"ఎక్కడికమ్మా—?"

"రాజా యింటికి—"

"ఇంత రాత్రప్పడా? అయిన విచారంగా వున్నమాట యదారమే గానీ, కోపంతో లేదని మాత్రం నేను గట్టిగా చెప్పుతాను. కోపంతో యిక్కణ్ణుంచి వెళ్లేక. మీకింతా ఇక్కడ చాలా టిఫింది. కలకత్తా లోని పెద్దపెద్ద వాళ్లంతా వచ్చివట్లున్నాను. అంతా విన్న నెమకు తారమ్మా."

"ఎలాకూడా మనం వెళ్లివట్లు తెలియదు కారడా ! మనం వెళ్లి ఇట్టే తిరిగి వద్దాం—"

కారద అనుమానంగా “యిలా దొంగతనంగా వెళ్లడం మంచి కాదమ్మ. కొంచెం గోలకూడా ఒరగవచ్చు. అంతకింటి, — రేపు మధ్యాహ్నం తిళ్లు తిన్నాక వెళ్తే బావుంటుండేమా!.....ఎవరికి తెలియదు కూడాను” అన్నది.

సవితరి ఒక దుబం నేపు ఆమె ముఖంలోకి చూసి “వాటికీ కాదు, రేపు ప్రార్థన చేశావు, రేపు మధ్యాహ్నం—అందరూ తిళ్లు తిన్నాకా? బాగానే వుంది. అంతవరకూ ఇంకా పిచ్చివానిగా వుండవంటావా కారవా?” అని అడిగింది.

కుశాంబరం కుండుకో కావకు తెలియదు. ఆమె మెదలకుండానే చాస్తూ వున్నవని.

టాక్సీలు నిలుచున్నచోటికి యిద్దరూ వచ్చి నిలుచున్నారు. రెండు మూడు నిమిషాలు ఆడించి తరువాత ఒక టాక్సీ వచ్చింది. యిద్దరూ కూర్చున్నారు. వెళ్ళా సవితరి తన విశాలభవనం వేపు చూసింది. విద్యుత్ దీపాలతో, ఉజ్వలంగా ప్రకాశిస్తూ—కిమ్మని మధురంగీతంతో, తీయని హాస్యానందాలతో నిండిపోయి కలకలలాడుతూవుంది.

రుమాలుతో కట్టబడిన ఓమూటను కాద చేతిలో పెట్టి “జాగ్రత్తగా వుంచు కారదా. నా చేతులతో ఆరిన దీన్ని పుచ్చుకోదు. దీన్ని నవ్వే ఆయనకు యివ్వ” అన్నది.

శ్రద్ధానిమిషాలయోక ఇద్దరూ బండిదిగి రాఖాలు యింటికి వెళ్ళారు. రైటు తాళం వేసివుంది. వీరసంగా ఇద్దరూ వచ్చి బండిలో కూర్చున్నారు. అయిదునిమిషాలయోక బహుబళాయలోని ప్రజాబాబుగారి పెద్ద మేడముందు టాక్సీ ఆగింది.

బండి దిగవలసిన అవసరం కలుగలేదు. బండిలోనుంచే యిద్దరూ చూశారు. ఆ మేడతలుపులన్నిటికీ తాళాలు వేసున్నాయి. దారివెంట వున్న రైటు వెలుతురు మూసివున్న తలుపులమీద పడుతూవుంది. ‘ఇల్లు అద్దకివ్వబడును.’ అని వ్రాసివున్న పైనుబోర్డు కనిపిస్తూవుంది.

భయంకరమైన పరిస్థితులకూడా తనను తాను సంబాలించుకునే నేర్పు సవితరిలోవుంది. ఆమె నోటినుండి ఒక నిట్టూర్పున్నా రాలేదు. శ్రయివరును

ఇంటికినుక వెళ్ళమని చెప్పి, బండిలో ఒకమూల కలపెట్టి రాత్రివరకులా కూర్చుంది.

అసలుసంగతిమీదే కారదకు తెలియడం కనమెంది. కానీ,— రాఖాలు అబద్ధంచెప్పడనీ, భయంకరమైన ఘటనేదో జరిగిందనీ ఆమె ఊహించుకుంది.

బహు బజారుమంచి తిరిగి వస్తుండగా “ఇదెరి యిల్లమ్మా?—ఈ ఇల్లేనా అమ్మింది?” అని కారద అడిగింది.

“అవును—”

“ఈ ఇంటి అమ్మాయికేనా జబ్బుగావుందని అయినగానూ చెప్పింది?”

సరిత ఏమీ మాట్లాడలేదు. కారద మెలిమెలిగా “ఏళ్ళెక్కడ వున్నానో తప్పకుండా అవిషయం కనుక్కోవాలి.” అన్నది.

“ఎక్కడ—? ఎవరివ్యాసా అసంగతి కనుక్కుందాం కారదా?”

“రేపు రాఖాలుబాబు నన్ను తీసుకెళ్లెందుకు వస్తారుగా!”

“ఒకవేళ అయినగానూ రాకపోలేనో? నా గుమ్మంలో కాలుపెట్టకుండా వుంటేనో?...”

కారద మాట్లాడలేదు. రాఖాలుకు పెకంతో ఎంతో అవసరం. అది ఆమె ఇన్వెస్టింగ్ పోయింది. ఈ చిన్నవిషయానికే సరిత ఇంతగా చాధపడు తూందంటే, ఆమెకండుకో నమ్మకం కలుగలేదు. యిదిమాత్రం వా సరిక మైన సంగతి కాదని ఆమెకు స్పష్టంగా తెలుసు! యిందులో వెలడితేయి కూడని దారుణమైన రహస్యమేదో ఇమిడివున్నట్లుగా ఆమె అంతరాత్మలో మెదిలింది.

సరిత రహస్యబాబు భార్యకాదు. ఈమాటను ఎవ్వరూ బైటికి అని ఎరుగదు. ఆ ఇంట్లో అదెక్కువకాకూ, నాకదూ—అందరూ ఈవిషయాన్ని తమ తమ మనసులో ఆమె మీదున్న క్రోధా భక్తులతో దిగమింగు తున్నారు. సరిత గొప్పింటి అడవిడనీ, గొప్పవారి కోడలనీ—అవరణ వ్యవహారాల్లో వికాలహృదయం గలదనీ, దయామయ అనీ—ప్రేమా, కరుణా భావనాల్లకు పుట్టివనీ, అందరూ ఎంతో ఇదిగా ఆమెను చూసే వాళ్ళు!

సండు మలుపు తిరుగుతూవుండగా—దూగోవున్న దుకాణంలోని రైటు వెలుతురు సవిత ముఖమీద పడింది. ఆముఖంలో ప్రాణంలేకపోయింది. కారడ ఆమె చేతివేళ్ళు ముట్టుకుని చూసింది. చల్లగావున్నయి! భయంతో కంపిస్తూ “అమ్మా?” అని మెల్లిగా పిలిచింది.

“ఎందుకమ్మా—”

ఆ తరువాత ఇద్దరూ మూటాడుకోలేదు. బండిలో చీకటిగావుంది. అయి నప్పటికీ సవిత కళ్ళిలో నీళ్ళు కనిపించినయి! సాహసించి—కారడ చేతో ముట్టుకునేప్పటికి నిజమే పోయినయి. మెట్లొంతులో కన్నీళ్ళు కుడిచి “అమ్మా—నేను మీ కూతుర్ని. ‘నాది’ అని చెప్పుకునేవాళ్ళు నాకీ ప్రపంచంలో ఎవరూలేరు. మీరేని చేయకుని చెబితే—నేనందుకు సిద్ధంగా వున్నాను.” అన్నది.

ఆమాట సాధారణంగానే వుంది. సవిత ఏమీ మాట్లాడలేదు. తన రెండుచేతులూ చాపి ఆమెను తన హృదయానికి హతుకుంది. ఎంతో సేపట్నాంచి అగివున్న కన్నీళ్ళు ఒక్కసారిగట్టలులేగిపోయిన్న ‘ఓపటుప’ లాడుతూ కారడ తలమీద పడినయి.

ఇద్దరూ ఇంటికి చేరేప్పటికి మాలతీమాల యింకా పాడుతూనే వుంది. యిద్దరూ తిరిగి మైరావడం ఎవరూ చూడలేదు. క్రింది అంతసులో ఒకసారి స్నానంచేసి సవిత ఒక పెళ్ళిడంతో నే చానీది విస్మయంతో “తమరిప్పుడు స్నానం చేశారెందుకమ్మా?—తల తిరుగుతున్న దనుకుంటాను.” అన్నది.

“అవును.”

“అయితే కొంచెంసేపు మీరు పడుకోండి! పగలంతా పనిచేసి బాగా అరిసిపోయారు.”

“నేనున్నారే—! నువ్వెళ్ళమ్మా! అలాంచినవద్దు. మరీ అవసరం కలిగితే పిలుస్తాను.” అని కారడ అన్నది.

భోజనాలా అయిపోయినయి! అతిసులంతా ఒకశాకరే కలత్రతీకు కున్నారు. మంచంమీద తలవేపుకూర్చుని కారడ ఆమెతల పడుతూవుంది. కోపంతో గుర్రుల రమణిబాలు వచ్చి తీవ్రంగా “నువ్వు ధరేపనిచేశావే! యింటికి అందర్ని ఆహ్వానించినపుడే, నీవొంటో కునీగావుంటుంది. యిది నీకప్పుడూవున్న జచ్చేగా? అందరూ వెళ్లారే! ఇక్కడానే తిచ్చిపెట్టు

కున్న ఆ కోగాన్ని వొదిలి లేచిపో! విమలబాబు నీతోకలిసి మట్లాడాలనుకుంటున్నాడు" అని చెప్పాడు.

ఈవిధంగా అడం అస్వభావికంకాదు. కొరకూడాకాదు. ఆమె మనసులో ప్రాసించుకున్నట్లుగానే జరిగింది. "నన్నెందుకు కలుసుకోవా లనుకుంటున్నాడు?" అని అడిగింది.

"ఎందుకా—? ఏం? ఆయననున్నా భోజనం అడుక్కునే విచ్చగా డనుకున్నావా? నునయింట్లో నిండుకోసం వచ్చిన మనిషి, యింటి యజమానురాలినికూడా కలుసుకోడా—? మట్లాడడా?"

"ప్రత్యేక విందయితే యింటి యజమానురాలిని కలుసుకోవచ్చు. కానీ,—ఇదంతా ఎప్పుడూ వున్న క్యవహారమేగా?—"

"క్యవహారమా?—బాగానేవుంది. సరే, క్యవహారమే కానో— వాకేమీ తెలియదు. భార్యకైతే నిన్నెవరూ కలకమనీ, మట్లాడమనీ అడగరు. కానీ—మన సంగతిసందర్భాలు వాళ్ళకంతా తెలుసు—!"

కారడ అక్కడేవున్నాడు. పవిత్ర గౌరవించక పడయింది. కారడ ఆమాటలు వినిపించా పాపిపోవామనుకుంది. కానీ, లేవలేకపోయింది. ఈ సమయంలో బాధయింది ఎక్కయితే విధింగా పరిణమించుకుందో పవిత్రకు తెలుసు! ఆకానింతోనే ఎంతో అణకుకగా "నానయింట్లో ఏమీ బావుండలేదు. క్షమించి ఇవారే కలుసుకోలేనిదెప్పు" అన్నది.

రమణిబాబు మండిపడుతూ "—నావు కలుసుకోవాలి. తప్పక ఆయన గారిని కలుసుకోని మట్లాడలేకపోవాలి! ఆయన కోటికన్నయ్య. ఆసంగం నీకేమన్నా తెలుసా? అడకుటవుండు. సంతకృతానికి ఆయన మనదూర ఎంత సరుకు భరించేస్తాడో తెలుసా? నేను..." ఆయనమాట వ్రాసి కాకమునునే తలుపుబయట అడగులధ్వని వినిపించింది. అతరువాత నాకయ వచ్చి బెత్తో సైతము "వారు..." అని అన్నాడు.

తలమీదకు ముసుగులాక్కుని పవిత్ర లేచిపోయింది. విమలబాబువచ్చి "ననునీ—" అని తన ఒకకుర్చీ లాక్కుని కూర్చుంటూ "మీ నయింట్లో బావుండలేదని యిప్పుడే విన్నాను. బహుశా నేను లేకే కాన్సురు కెళ్లారనిక పడుంది. తిరిగి యిటులేపు రాలేనేమో! ఒకతేళ్ళ బొంబాయి మీదుగా సింగపూరు వెళ్లొస్తుండేమో! అందుకని రెండు మూడు

నిమిషాలయాక రమణ్ని కలుసుకుందామనుకున్నా...రకు అతిధ్యానికే నే నెంతో ముగ్ధుణ్ణయ్యాను....." అన్నాడు.

"అది నా ఆదర్శం!—"

విమలబాబుకు నలభై సంవత్సరాలు వుండవచ్చు. వెంట్రుకలు తెల్ల బడేందుకు సిద్ధంగా వున్నాయ్! పరీక్షగా మాపిచీటయితే కరీరంలోని స్వాస్థ్యమూ, యోగ్యత, పరిపూర్ణంగా వున్నట్లు గోచరిస్తాయ్! ఆయన "అసలు రమణిబాబే అప్పడవుడు జబ్బులో పడుతుంటాడని నాకు తెలిసింది. ఇక మీ కరీర సిరంటూరా స్వయంగా నాకశ్రతో చూస్తూనే వున్నాను. పోయిన సంవత్సరంలోని మీ పోటోకూ— యిప్పటి మీ రూపానికి ఎంతో భేదముంది" అన్నాడు.

సవిత సిగ్గుపడుతూ— "అయితే మీరు నా ఫోటోను మాపిచీటగా వుండి." అని అన్నది.

"అవునండీ! రమణోపాటు తీయించుకున్న ఫోటో రమణిబాబు నాకు పంపించారు. ఆ ఫోటోలోని వ్యక్తిని కళ్ళాగా ఒకసారి చూద్దామనిపించింది. అకోకి ఇవాలికి పూర్తయింది. ఒకసారి మా సింగిల్వూర్ కు రాండి! సముద్రయాత్రలోని ఆనందంకూడా అనుభవించివేటుంటుందిగా! ఇంకా గొవొంటో కులాసాకూడా చిక్కుతుంది. గాలి మార్పిడట్లుగా కూడా వుంటుంది. 'క్రాస్ స్క్రీటో'లో నారు ఒక చిన్న యిలుంది. వానిమీదున్న అంతస్తుమీదకు రాత్రింబవళ్ళు చల్లని సముద్రపుగాలి వస్తుంటుంది. ఉదయం, సాయంత్రం— సముద్రంమీద న్యూన్ ధిగవానుని ఉదయస్థమానాలు చక్కగా చూడవొచ్చు! రమణిబాబుగారు రాకడానికి ఒప్పుకున్నారు. రమణ్ని కూడా వొప్పించి సింగిల్వూర్ తీసుకెళ్ళానంటే, ఈసారి నేను రాకడంలో సాగక ముపుకుందనుకుంటాను."

రమణిబాబు ఆనందంతో "విమలబాబూ, వచ్చేకారంలో మీతో సింగిల్వూర్ కస్తాని మాట ఇచ్చానుగా! సముద్రప్రయాణం మాకూ అతన రమే! అటువంటిప్పుడు మీరెందుకింత ఇదిగా అంటారు? తప్పకుండా మీరెంటు కస్తాను." అన్నాడు.

"అటువంటి అనసరమే వుంటే—యిక చెప్పేదెముంది? మనమంతా ఒక ఓడలో ప్రయాణంచేయవచ్చు." అని విమలబాబు సవితవేపుమాసి

“తమరుకూడా అనుమతిలే — యాత్రకు కావలసినదన్నీ సిద్ధంచేస్తాను. మాఅధీశుడుకూడా ఒక టెలిగ్రాం యిస్తాను. ఎందుకంటే, — యింట్లో ఏదీవున్న లోటుపాట్లూ పుండకూడదు. ఏమంటారు?” అని అడిగాడు.

సవిత్ తలవంచుకునే “యిప్పుడు నే నెక్కడికీ వెళ్ళడం మంచిది కాదు” అన్నది.

రమణిబాబు మళ్ళీ సుండిపడతూ — “ఏ? ఎందుకని మంచిదికాదు. నన్నాచోలన్నీ ఎయిడినానూ చురుగుతాయ్. అదీ ఇదీ సరుకోవాలిగా ఎలాతేనా రెండు నోజుల ఆలశ్యం పడుతుంది. నాకన్నా, దానీయా, యింట్లోవుంటారు. అదేవాళ్ళుకూడా వున్నారు. వెళ్ళేందుకు యిక అడ్డమేమింది? కాదు విమలబాబూ, నేనీమేను తిప్పకుండా తీసుకునే వస్తాను. వొప్పుకోకుంటే — ఏ? నానంట్లో కూడా చావు దడదండేదు. అటువంటి పరిస్థితిలో అక్కడ నన్నెవరు చూస్తారు? మీరింకేమీ అలోచించకుండా టెలిగ్రాం యివ్వండి.” అన్నాడు.

కానీ, విమలబాబు మళ్ళీ సవిత్ను చూసి “చెప్పండి. టెలిగ్రాం ఇవ్వ మంటారా? అని అడిగాడు.

జవాబుచెప్పేందుకు సవిత్ తలఎక్కడంతోనే యిద్దరికీకూడా కలగు కున్నయ్! సవిత్ సిగ్గుతో తలవంచుకుని “వొద్దు... నేను రాతేను.” అన్నది.

రమణిబాబు ఎంతో యిదిగా మండిపడుతూ — “ఎందుకని రాత్రు? నువ్వు వచ్చేతీరాలి. నిన్ను నావెంటడి తీసుకునే వెళ్తాను.” అన్నాడు.

విమలబాబు తెలముఖుడేనీ “రమణిబాబూ, అమె రావన్నప్పుడు ఏవిధంగా తీసుకొని వెళ్తారు? — ఎలా తీసుకొని వెళ్తారు? కాళ్ళూ చేతులూ కట్టేవా?” అని అడిగాడు.

“అవును. అవసరమంటే అలానే చేస్తాను!”

“అలాచేసినట్లయితే యింకొకచోటికి తీసుకొని వెళ్ళండి. ఈ అన్యాయాన్ని నేనుమాత్రం భరించలేను.” అని విమలబాబు లేచి “సరే! ఇక నేను వెళ్తాను. తమరు ఏద్రాంతి తీసుకోండి!... తమ ఆరోగ్యం చావుండ నప్పుడు వచ్చి తమర్ని కష్టపెట్టాను. అయినప్పటికీ, నేను ప్రతిసెలా మీకు టెలిగ్రాం ‘సింగ్లూర్ కు — రమ్మనగరి, యిన్నానే వుంటాను.

ఎన్నిమార్లు మీరు 'రాను, రాను.' అని జవాబుయిస్తారో చూస్తాను." అని నవ్వి "—నమనీ—! రమణిబాబూ! నేను వెళ్తున్నాను." అని లైటింగ్ వెళ్ళడంతోనే రమణిబాబూ కూడా ఆయన వెనకారే లైటింగ్ వెళ్ళాడు.

తను ఎవరూ ఎరుగని వ్యాపారిగూఢులలో—రమణిబాబుకు స్నేహితుని రూపంలో—ఏ వ్యక్తికి కరుణగా సహాయం చేయడం అభ్యసించాడు. అతడు అత్యంత కనిపించి వెళ్ళిపోవడంతోనే తను అనుకున్నది నిజం కాదనిపించింది.

7

"అమ్మా ఏమీ అవుతుంది?" అని కారక అడిగింది.

"నదు..."

"ఒక గొడుగుగూ, ఒక అకులమడతనూ ఇచ్చి వెళ్ళమని దానీవానితో చెప్పనా—?"

"నదు.....ఏమీనదు."

"లైటు అమ్మ—తలుపువేసి వెళ్ళిపోనా?"

"అ... వెళ్ళు కాదా! నీకు ప్రాద్దుపోతూవుంది."

అయినప్పటికీ ఆమె లేవబోయేప్పటికీ కొంత ఆలస్యమైంది. ఆకాశం గా రమణిబాబు తిరిగివచ్చి నిలుచుని ఒక నిట్టూర్పు విడిచి "పోనీలే—ప్రాణాలన్నా కడుటబడెనయ్య! ఏదోవిధంగా గౌరవం నిలబడని. పెద్దమనిషిలా కనిపిస్తున్నాడు. అంత డబ్బుగలవాడైనా గర్వమనేదిలేదు. ఉదయానే నీవొంట్లో ఎలావు దీ తెలియబరచుచు మాటిమాటికి చెప్పాడు. ఒకవేళ ప్రాద్దున్నే నేను ప్రభాగతులుగల మంచి దాప్తి రైవరైనా తెస్తాడేమో!— ఎవరికి తెలుసు? మనలానే ఆయనమ్మాడా జమాఖర్చుల ఖయమేమీ లేదు. అటుకంటతనికి పనివేలుగానీ, ఇరవైవేలు గానీ పోలేయేం?— వుంటేమేం?... ఆయనో పెద్ద కలనైన దైర్యరహితమయ్య! ఆయన కోటికొక్కరుడని నేననలేదు! నిజంగానే ఆయనో కోటికొక్కరుడు. జర్మనీతో, హాలెండుతో ఆయనకు పెద్దవ్యాపార సంబంధమైంది. సంవత్స

రానికి ఎలా లేవన్నా—రెండు మూడు సార్లు యూరప్ వెళ్ళి వస్తూంటాడు. ఆయన గారి కంపెనీ తాలూకు జవరల్ మానేజరు ఒక అంగ్లేయుడు. ఆ మానేజరుకు నెలకు మూడు వేల రూపాయల జీతం! జాబా పంచదారలో పోయిన సంవత్సరం ఆయనకు.....” అనబోతూవుంటే—సరిత “మళ్ళీ నువ్వు తిరిగివచ్చావా?—యింతవఱకు ఇంటికి వెళ్లేదా?” అని అడిగింది.

ఇంత మంచి ప్రపంచంలో ఎంతనీ సాన్ని వెళ్లబోసిందీ! ఆ ప్రశ్న విన్నాక ఆయనకు సంతోషమనేది కలగలేదు. ఒక క్షణం సేపాగి “ఇంటికా? యింకా వెళ్లేదు... ఇవారికి నేను ఇంటికి వెళ్లను.” అన్నాడు.

“ఎందుకిది—?”

“ఎందుకేముంది? ఇవారికి వెళ్లను.”

సరిత ఆయన ముఖంలోకి చూసి “బ్రాండ్ వాసన వస్తుంది... నువ్వు బ్రాండ్ తాగావా? అని అడిగింది.

“బ్రాండా? నేనా—?” సరితేనూ “ఎంత—? ఒక్కాడు మాత్రమే... అర మైండా?—” అన్నాడు.

“ఎక్కడ తాగాయి? ఈ ఇంట్లో నేనా?”

“వివమ్మ—విను. ఇంట్లో కాకపోతే బ్రాండ్ దుకాణంలోకి వెళ్లి నిలుచుని త్రాగుతావా?”

“బ్రాండ్ నెవరు తెప్పించారు?”

“ఎవరు తెప్పించారా? ఇది మరి బాగావుంది. యింటికి పని మంది పెద్దమనుషులు వచ్చివస్తూడు బ్రాండ్ లేకుండా పనెలాగుస్తుందనుకున్నావ్? అందుకేనే—”

“అయితే అందరూ త్రాగారా?”

“ఎందుకని తాగరు? అది మంచి వస్తువు! దాన్ని తాగనిమూడు దెబ్బకుంటాడు?—యింతవఱకు నువ్వు అక్కర్లేంతో పడనేకాదే—”

“నిమిష బాబు కూడా తాగాడా?”

రమణి బాబు ఒక ప్రక్కకు తొంగి చూసి—కొంచెంసేపు ఆలోచించి “లేదు. ఆయన మాత్రం త్రాగలేదు. ఇవారికెవరు చిన్న గమ్మత్తు చేసి వెళ్ళిపోయాడు. లేకపోతే—ఆయన కథకూడా విన్నేదానినే! నాదగ్గర

దాపరిక మేమీలేదు. నేనిటువంటి సంఘములేమీ కాదును తెలుసా ?" అన్నాడు.

ఒక్కక్షణం అగి "సరే... ఇక వెళ్లు ! చాలా రాత్రియింది. ఆదిలోకి వెళ్లి నిద్రపో—" అని సరళ చెప్పింది.

ఆ చెప్పేదడలోకి వెళ్ళే కాదు, కోపం కూడా వుంది. ఆ మాటలు కారదకు కొంచెం 'ఇటువు'గా విపించినాయి ! ఇవాలి ఉదయం నుంచీ సరళ నీరసకంఠంలోని మాటల మణిబాబును గాయపరుస్తూనే వుంది. యిప్పుడీ మాటలు : : : : : "అయితే మంచిపడి— "ఇవాలి యీ విధంగా మారిపోయావే ? తెలిసేటటువన్నానుని మునుకుంటున్న నీబుద్ధి ఇవాలి అనవ్వడంగా ఎంజుకని మండుతూవుంది ? ఇదేయంత మంచిది కాదు." అని అన్నాడు.

భయంకరమైన పోరాటం జరుగుతుందని కారద భయపడింది. కానీ,— సరళ మాట్లాడలేదు. కళ్ళు మూసుకుని పరుగుంది.

"ఎవరే తెలుసుకున్నా— నువు వాభోవు కావని అందరితోపాటు లోక మంతా యిప్పుడో ప్రహించింది. అందువల్లే నీ హృదయంలో మందకూర్పున్నట్లుంది. కానీ— ఈ సంగతి తెలియదెవరికి ? ఒకవేళ ఈ కారదకు తెలియదేమో ! ఇట్లోని కాకగూ, కానీలూ, అదేవాళ్ళూ— అందరికీ తెలుసు. అబగాన్ని ఎవరైనా ఎంతకాలమని దాచుకలరు ? నీకు మాత్రం తెలియనా— ఏ ?— అడదం ఎక్కువకాలం చాగివుండదని ?... సోనీరే— ఇందులో నిన్ను గొప్పపరిచిందేమిటో చెప్పు ?"

సరళ లేచిపోయింది. కోపంగా ఆయనవేపు చూస్తూ "ఇటువంటి మాటల నేనుకు ప్రపంచంలో మానాభిమానాలున్నాయనుకునే ప్రతివాడూ నిశ్చయపడతాడు యింతకూ, యిప్పుడు నీతో ఏమన్నా అడదం అనవసరమే !— నీవల్ల నా గొంతు పూడ్చిందని నేనెప్పుడూ అనలేదు" అన్నది.

కారద భయంతో "ఇలా మాట్లాడుతావేమమ్మ— దూరకో!" అన్నది.

"నోటితో చెబితే ఏమీ అనకపోయినా, మనసులోనేన్నా అనుకుంటున్నావుగా ?" అని రమణిబాబు అన్నాడు.

“లేదు...అలా నేనెప్పుడూ అనుకోలేదు. బైటికి అనేమాట అటుంచి అఖిలి నీసురించి మనసులోకూడా నేను యేమీ అనుకోలేదు. ‘నేను నీ భార్యను’ అని చెప్పుకున్నంత మాత్రంలో వాగారణ మర్యాదలు పెరిగి పోవు. అంతమాత్రంతో వాకీర్ని పెళ్ళిపాడడు. కాని,—ఆమాటల కళ్ళ ముందున్న నీ—నేదొకటి రక్షింపబడుతూ వుంటుంది. లేకపోతే—ఈ మాటకు నేనెప్పుడో స్థితితో చనిపోయేదాన్ని.”

“ఎందుకని—? దేనికోసం? ఆసంగతి నేను వివరచ్చా ?”

“ఎన్నంతమాత్రంలో నువ్వేచేస్తావు? నేనెవరిభార్యనో—మీరంతా ఆయనగారి పాదపూజికికూడా సరిపోలేని నువ్వెప్పుడు తెలుసుకుంటావో గాని, ఆమాటను మాత్రం నేను గట్టిగా చెప్పగలను.”

కారడ భయంతో వ్యాకులపడతూ—“అమ్మా! నువ్వంటున్న మాట లేమిటి?—బాగానే వుంది! నీకాళ్ళు పట్టుకుంటాను. వూరుకో!” అని అన్నది.

ఆమె మాటల్ని ఎవరూ లెక్కచేయలేదు.

“నిజమేనా?—నువ్వంటున్నది నిజంగానేనా?” అని రమణిబాబు కర్కశంగా అడిగాడు.

“నిజంచెబుకున్నానో లేదో నీకుమాత్రం తెలియదా? అంతా మరిచి పోయావా యేం? ఆవాడు మనల్ని రక్షించింది ఆయనకాటంటే ప్రపంచంలో ఇంకెవరున్నాడు? ఆయనగారు నీ రక్షణంపాడుర్నే కాదు. నీ గౌరవమూ కీర్తిప్రతిష్ఠలూ, జేమాన్నికూడా రక్షించారు. నువ్వెంత గొప్పవాడివైనా ఇటువంటి క్షమాహృదయంగల మానవుడి నిజాయాన్ని అలోచించకేక! నీకూడా? నేనటువంటి ఉదారహృదయంగల పురుషుని భార్యను! ఇప్పటివరకూ నేనన్నీ సహించాను. యిదిమాత్రం సహించలేను.”

రమణిబాబుకు ఎంతవెదకినా జవాబు కనిపించలేదు. నోటికికచ్చిందో అదేవాగాడు. “అటువంటిప్పుడు ఏమన్నా అన్నంతమాత్రంలో ఎందుకీలా కోప్పడతావ్?” అన్నాడు.

“నువ్వంటిమాటలు ఇకానేకాదు అన్నది. అప్పుడప్పుడు అంటూనే వున్నావు. నీమాటలన్నీ యిట్లాన్నోదీ ఎంతో అసహ్యంగావున్నయ్! చాలా కిసంగా వుంటున్నయ్! కానీ, హృదయంలో మాత్రం కాంతితో

‘ఈ గుళమే నాకు మంచిదనీ, కఠినమైనమాటలు అంటుంటే ఈమనిషి నాకేమీ కాదనీ, ఇతనితో నాకేధమైన సంబంధమూలేదనీ’ అనుకుంటూ వుంటాను.”

కారద ఆశ్చర్యంగా సవరముఖంవేపు చూసింది. కానీ,—బానోగులు తెలియని రహస్యీబాబు ఈ మాటలలోని అర్థాన్ని గ్రహించలేక తనను అనమానపరుస్తుందనుకుని “అటువంటిప్పుడు అయినగారిదొరే వుండక, నా దొరెందుకని వున్నానో చెప్పు?—” అని అడిగాడు.

‘సవర ఎవో జవాబుచెబుతామనుకునేసరికి కారద అమెనోటికి చెయి అడుపెట్టి “ఎవరితో పోగొడు కున్నావో తెలుసా అమ్మా?...కోపంతో అంతా మరిచి పోయినట్లున్నావు—” అన్నది.

సవర నోటిదూర్పుంచి అమె చేతిని తొలగించి “లేదు కారదా! నేనేమీ మరిచిపోలేదు. ఎందుకు పోగొడుతావు? ఆయన ఇష్టం వచ్చినట్లు వాగనీయ! నేనే మీయిక చూట్టాడను.” అన్నది.

“సరే—రేపు వీని అంతేమిటో కనుక్కుంటాను.” అని రహస్యీబాబు బయటకు వెళ్ళాడు. లెంకు మూడు నిమిషాలయ్యాక మోటారుకారు కూడా కళ్ళిన భస్మని విసిరిపించింది.

కారద భయభూషకూ “ఈ ‘అంకు’ అనేవానికి అర్థమేమిటమ్మా?” అని సవరను అడిగింది.

“ఏం తెలుసు కారదా? ఈ మాటనే నేను అయినగారివోటి పెంట కొన్ని వేలసార్లు విన్నాను. కానీ, దానికి సరైన అర్థం నాకింత వరకూ తెలియలేదు.”

“అయితే ఎందుకని ఈ పోట్లాటంతా వూరికి నే చల్లారి పోయింది?”

సవర చూట్టాడలేదు. కారద ఒక క్షణం నేపు చూడడమందా వూరుకుని “చాలా రాత్రి గడిచిపోయిందమ్మా! యిక నేను వెళ్ళేవా?” అని అడిగింది “వెళ్ళమ్మా.”

*

*

*

శ్వారద తలుపు తెరిచిందో లేదో ఎదురుగా వున్న సవరను చూసి ఆశ్చర్య పడని. కారదను చూసునే “రాఖాలు రావడంతో నే నాకు కబురుచేయడం మరిచిపోవడం కారదా!” అని చెప్పింది.

అమె ముఖకళకు చూసి కారడ కనిపించిపోయింది. “ఎందుకు మరచి పోతావుమ్మో! అయిన రాకడంతోనే కలుసు చెప్తాను.” అన్నది.

“రాణా రాత్రికిమాడా యింటికి రాలేదని నాకు తెలిసి కనుక్కు వచ్చాను. సరే!—ఎక్కడున్నా ఇవాళ నిన్నుక్కడికి తీసుకొని వెళ్లెందుకు వస్తానని చెప్పాడుగా ?”

“అనిధంగానే చెప్పి వెళ్లారు.”

“ఇవాళే వస్తానన్నాడుకదా ?—”

“లేదు... అసంగతి మరిగొ చెప్పలేదు. పిలకు గుస్తీగా వుంది. అమెకు నీవచేసేవాళ్ళు కావాలని మాత్రమే చెప్పారు.”

“అయితే—వెళ్లెందుకు నువ్వు వొప్పకున్నావుగా ?”

“ఎందుకని వొప్పకొనమ్మా ?”

“యింకా నువ్వేమీ అధ్యంతరం చెప్పలేదుకదా ?”

“లేదమ్మా ! అధ్యంతరమెందుకు చెబుతాను.”

“అయితే సరే ! వెళ్తున్నాను. నువ్వు యింటిపక్షాలు చూసుకో.”

కారడ తన పనులన్నీ నిర్వహించుకుని రాఖాలుకచ్చిన వెంటనే వెలు దేరెందుకు సిద్దతయింది. ట్రంకు తెరిచి ఒకటిరెండు మంచుగుడ్డలు మడతలు వేసి పెట్టెలో పెట్టింది. అద్దెవాళ్ళలా ఒక్క అనివాకబాబు భాగ్యతోనే అమెకు ఎక్కువ పరిచయం. అమెద్వారకు తెలిసి తాళంయిచ్చి “చూరవు బంధువులా ఒక చెర్రెలికి ఇబ్బుగావుంది. అమెద్వారకు వెళ్తున్నాను. సాయంకాలపుతూట దీపాన్ని వెలిగించు” అన్నది.

ఉదయం ఫదిగంటలు దాటింది. సరిత తిరిగినిచ్చింది. వస్తూనే “రాణా యింకా రాలేదా కాదా ?” అని అడిగింది.

“లేదమ్మా—”

“నువ్వుక్కడికచ్చి పనిచేయలేదని అతనేమన్నా అనుమానించాడా ?”

“అనుమానించడం దేనికమ్మా ! నేనొక్క నిమిషంమాడా అయినవారి ప్రశ్నకు మెదలకుండా వూరుకోలేదు. అదేరడంతోనే వెంటనే యివ్వు తదాను.”

“అటువంటిప్పుడు అయినా ఎందుకని రారేదు ? ప్రాదున్నే వస్తానన్నారాగా ?” అని అలోచించి “దర్వాసును పంపిస్తాను. రాత్రికి రాజా వచ్చాడో లేడో కనుక్కుని వస్తాను.” అని వెళ్ళిపోయింది.

కారద నిన్నటినుంచీ జబ్బులోవున్న ఈపిల్ల ఎవరాలని అలోచిస్తూవుంది. ఆమె కత్తూపాలానికి అంతేలేదు. ఈ విషయాన్ని గురించి ఏమీలేదు అడిగేందుకు ఆమెకు స్వేచ్ఛావాలకిపోయింది. ఒకవేళ నిన్న రాఖాలుకు అడిగితే యితరేవు తను మధనపడేనవసరం లేకపోయే ! నిన్న— ఆ సమయంలో గుర్తేకపోయింది.

ఈవిధంగానే ఉదయం గడిచింది. మధ్యాహ్నం గడిచింది. సాయంత్రం కూడా మెల్లిమెల్లిగా గడిచిపోయి చీకటిపడింది. కానీ,—రాఖాలు మూత్రం అంతులేదు. యికా రెండుగంటలు గడిచాక—అయిన యిక రాడనే నవ్వుకం కలిగా, సవిత మెదలకుండా వచ్చి, కారద మంచం మీద పడుకుంది. నోవంట ఒక మాటకూడా వెలిగి బైటకురారేదు. రెండుకళ్ళ వెంటా నీళ్ళు కావతూనే వున్నయి !

దానీది మెల్లిగ అక్కడకు వచ్చి “తమ్మి కలుకుండావని విమల బాబుగారు వచ్చామా ?” అని చెప్పింది.

“బాబుగారు లేరని అయినకు చెప్ప—” అని సవిత చెప్పింది.

“అ సంగతి తెలుసుకుమ్మా ! తమతోనే మాట్లాడవలసిన పనుందట. బాబుగారితో కాదట—”

సవిత కళ్ళలో విరక్తి, కోపమా—కనిపిస్తున్నా మెదలకుండా లేచి కూర్చుంది.

తెనుకనడుస్తూ నడుస్తూ దానీ “అయ్యగారూ ! ముందు గుడ్డలు మార్చుకోండి ! చాలా ముడిపట్టున్నయి.” అన్నది.

ఈసాదామె ఈవిషయంలో శ్రద్ధతీసుకోలేదు. దానీది చెప్పితరువాత గుర్తుకువచ్చినట్లయింది. వొంటిమీదున్న గుడ్డలు నిజంగా ముడిపట్టున్నయి !

సదీహాను నిమిషాల్లో తమంమాయకుని అతిథులు కూర్చునే గదిలోకి వచ్చింది. అతపవచ్చి ఆరంగులో ఆమె ముఖంలోని దిగులు కనిపించలేదు.

విమలబాబు లేచి నిలుచుని నమస్కరించి “బహుశా నేను తమర్ని కన్పించేకున్నాను. కానీ,—నిన్న తమర్ని ఆసితిలో వదిలివెళ్ళాక

నామన సెలానో అయిపోయింది. అందుకనే అవివరము కనుక్కుందామని వచ్చాను." అన్నాడు.

"ఇవాళ నావొంట్లో కులాసాగా నే వుంది. తమరు కాన్పురు వెళ్లలేదా ?"

"లేదు... ఇక్కణ్ణుంచి వెళ్లడంతో నే మా పెద్దన్న గారికి జబ్బుగా వుందని కలుగ వచ్చింది. అందుకని....."

"మీ స్వంత అన్నగారా ?"

"కాదు—స్వంత అన్న కాదు."

"అయితే మరి—ఒకేయింట్లో వుంటూ, తిండి అదే ఒకే కుటుంబంలా చూసుకుంటున్నారనుకుంటాను."

"కాదు... అది కూడా కాదు. ఒకప్పుడు అందరం ఒకటే కాని,—"

"యిక్కణ్ణుంచి వెళ్ళడంతో నే అకాశుగా మీకు ఆకలురు తెలిసిందనుకుంటాను"

"అకాశుగా మాత్రం తెలియలేదు. ఆ జబ్బు ఆయనకు ఎంతో కాలం నుంచీ వుంది."

"అయితే మరి—రెపుకూడా వెళ్లలేకపోయా! చాలా నష్టం కలుగుతుందనుకుంటాను."

"నమల కలుగుతుంది. అయినా—మానవుడన్నవాడు వ్యాపార లాభ సక్తులకే ఎప్పుడూ కూర్చుంటాడా? రమణీబాబు కూడా వ్యాపారం చేశాడు. మరి ఆయన ఒక్కవ్యాపారమేకప్పు ప్రపంచంలో యింకే విధమైన పని చేయడం లేదా—?"

"ఎందుకు చేయడంలేదు ? అయినా—ఆయన పనిచేయకుండా వుంటేనే మంచిది."

వినులబాబు నవ్వి "నిన్నటి మీ కోపం యింకా చల్లార నట్లుంది... రమణీబాబు యెప్పుడు వస్తారేం ?" అని అడిగాడు.

"తెలియదు. ఒకవేళ రాదేమో—"

"రాదా ? యివాళప్పుడు వెళ్లడు ?"

"ఇవాళకాదు. నిన్నరాత్రి మీరు వెళ్లిపోవడంతోనే వెళ్లడు."

విమలబాబు కొంచెం నీసాగి “అయన ఇంకా ఏవిధమైన పోటాటలూ మీతో పెట్టుకోలేదు కదా? ఎప్పుట్నుంచో అయన మీకోసం నిన్ను జైతునే నిలబడి వున్నారు. లేకపోలే. — మిమ్మల్నూ విధంగా నిన్ను బల శంతం చేసుండకపోయేవాడు. ఈనాడు తెలివిగలిగాక పశ్చాత్తాప పడుతున్నాడేమో?” అన్నాడు.

సవిత మాట్లాడ లేదు.

“నిన్ను జరిగిన సంగతిలో వాకప్పుకూడా గొప్పగానే కనుబడతూ వుంది. మీరు సింగపూరు రావడానికి యిష్టలేనప్పుడు మాటిమాటికీ మిమ్మల్ని బలవంతించేయడం నిజంగా వాది పాపపాపే! లేకుంటే, ఇదంతా జరిగేదికాదు. ఈ అపరాధానికి క్షమాపణవేడకు నేను నేను మీదగ్గరకు వచ్చాను. నిన్ను మీరెంతో అనారోగ్యంగా వున్నారు. లేనట్లయితే, — ఒకరిమీదున్న కోపంతో యింకొకరిని క్షమిస్తారా? నేనెవ్వరిని నిజమేకమా?”

ఇద్దరిచూపులూ కలుసుకున్నయ! సవిత తనచూపుల్ని క్రిందకు దించుకుని “—నాకు అనారోగ్యంగానేవుంది, ఒకవేళ నావొంట్లో బావుండ నట్లయితే దానికి నువ్వేం చేయగలవు విమలబాబూ?” అని అడిగింది.

“నేనెందుకుచేయను? అదేమంత పని? ఉన్నదల్లా మీరు ఒప్పుకోవడమే!...మీ అనుమతి నే నేను కోరుతున్నాను.”

“లేదు. దాన్ని మీరు పొందలేరు.”

“నేను పొందలేకపోయినట్లయితే—రమణిబాబుకు ఫోనుచేయమన్నా అజ్ఞయివ్వండి. నాతో మీరు స్వయంగా చెప్పలేరనుకుంటాను.”

“నేను చెప్పను. కానీ—మీరాయనకు ఫోనుచేయాలని ఎందుకింత తొందరపడుతారు?”

విమలబాబు క్షణంసేపు నిశ్శబ్దంగావుండి ఆతరువాత మెల్లిమెల్లిగా “నిన్నటికంటే మీరివార చాలా నీకసంగా వున్నారు...యిక్కడ కాలు పెట్టడంతోనే ఈ సంగతిని ముందుగా నాకళ్లు క్రమించినయి! ఈ విషయాన్ని మీరు దాచాలనుకున్నా దాచలేదు. అందుకనే నేనింతగా బ్యాకులపడుతున్నాను.” అన్నాడు.

జవాబు చెప్పడానికి సవిత కొంచెంవేపు ఆలోచించింది. “మిత్రాభిమతి మీరు యింత యిదిగా నమ్మకూడదు నిమలబాబూ. ఒక్కొక్కప్పుడు అది మోసపోయేట్లుగా కూడా చేస్తుంది” అన్నది.

“అమాటకూడా నిజమే. కాదని నేను చెప్పలేను. కానీ,—ఇతరుల కళ్ళనుకూడా నేను నమ్మకలసి వుంటుందా యేం? ఆశ్చర్యమిద నేనెందుకని కా నమ్మకాన్ని ఉంచాలి? అరికంటే—ప్రపంచంలో ఎప్పుడైతే మోసపోకలసి వుంటుందో. అప్పుడు తనకళ్ళమీద తాను మోసపోవడమే మంచిది. యిందువలన కా మనసులో ఒక ధైర్యమున్నా మానవుడికి తృప్తి అనేది కలుగుతుంది.”

ఈనాడు సవిత నవ్వేసిపోలేదు. సవాలునికూడా ఆమెకులేదు. తెలియని భయంతో ఆమె మనసంతా అరాటపడతూవుంది. అయిప్పటికీ ఆమెకు నవ్వురాకడం ఆశ్చర్యమే! ఆనవ్వు మాన చూపుటకు అందదు. ఒకవేళ చూపులో లీనమైపోయితే రక్తమంతా పోవడం! నిమలబాబు మాటాడమే మరిచిపోయి ఆమె ముఖంలోకి చూసున్నాడు. సరితొక్కగా నిండివున్న సారాయిగాను దాహంతో ఉన్న త్రాగుబోతు మనసును వీధిధంగా కళ్ళతరుముకుందో. ఆ రస చూపుటకూడా ఆధంగానే వున్నాయో! రెప్పవేయక చూస్తున్న ఆచూపులలోని అర్థాన్ని ఆమె గ్రహించకపోలేదు. అంతకు ముందున్న అవమానం—ఈసారి అవమానం లేని జ్ఞానంతో సవిత సర్వాంగాలనూ సిగ్గుపరిచింది. తన మనసులోనే “ఈమనిషి తను సంపాదిని కానీ, ఒక వేళ్ళవని అనుకుంటున్నాడు.” అని అనుకుంది.

ఈ అవమానం ఎంతగా తన హృదయాన్ని కార్చి బూడిద చేసినప్పటికీ, కఠినంగా వాదించి—అమనిషిమీదు తన మర్యాదను కాపాడుకుందామనే ఆలోచన కలగలేదు.

నిర్దురాతి జరిగిపోయిన సంగతులన్నీ గురుతుకచ్చినయ్యే! ఆ సమయంలో తనుకూడా ఆ అవమానానికి ప్రత్యుత్తరంగా సరైన జవాబున్న చెప్పింది. కానీ—యితను కిష్టపార, సభ్యతాపీతుడైన రమణిబాబు మాత్రంకాదు. ఈ యిద్దరికీ భూమికి ఆకాశానికి ఉన్నంత తేడావుంది. ఈ స్థితిని తనకేతే అవమానించినా—దానికి విరుద్ధంగాకానీ, అధికి

ప్రశస్తిరసంగా గానీ యితనిక్క మాటకూడా అనకు. అనలేదు. పెగా రహస్యంగా నవ్వుకుని విషయంగా క్షమాపణకోరుకుని లేచి వెళ్ళిపోతాడు.

ఒక్కక్షణం నిశ్శబ్దంగా గడిచిపోయింది. అతనివార నిమలబాబు “నామాటకు మీరు జవాబు చెప్పలేదు.” అని అడిగాడు.

“మీరేం అడిగారో నాకింకా గుర్తులేదు.”

“ఇవారే మీరింత ఉదాసీనంగానూ, నిశ్శబ్దంగానూ ఉన్నారే?”

సవిత మాట్లాడలేదు.

“మీ వొంటో బావుండలేదని నేను చెప్పుతున్నా! మీరేం సుస్తో నేను తెలుసుకోవచ్చునా?”

“అనవసరంలేదు.”

“నాతో చెప్పవసరంలేదు. దాస్తానో నే చెప్పండి.”

“లేదు. దాస్తారుతోకూడా చెప్పలేదు.”

“అదే మీకున్న నిశ్శబ్దం...యింతకూ అపరాధికి క్షమడలేదు. నిశ్శబ్దం క్షమడింది.”

ఈ మాటకుకూడా సవిత జవాబు చెప్పలేదు. నిమలబాబు మళ్ళీ “నిన్నటి కంటే మీకివారే వొంటలో నీరసం చాలా ఎక్కువగావుంది. యిది నా దృష్టితోపడుతుంది. లేకుంటే కళ్ళను నమ్మకూడదనండి మీయిదం—యిం కేనున్నా అనండి కానీ,—నేనొకసారితిమాత్రం చెబుతాను. భార్యచక్రం నన్ను చిన్నతనంనుంచి ఎక్కడెక్కడికో తిప్పింది. ఈకళ్ళతో ప్రపంచంలో ఎంతో చూశాను. ఆకారణంతో నాకేళ్ళు పొగపాటు పడదని మాత్రం చెప్పగలను. ఒకనెల పొగపాటు పడేటయితే—నది మధ్యలో మునిగి పరి చావు లేకుండా ఎప్పుడో మునిగి పోయేవాణ్ణి! నా ఆరెంకుకేళ్ళు ఇవారే కూడా మీవొంటో బావుండ లేదని చెబుతున్నాయి! అయినప్పటికీ— ఏమీ ఉపాసం ఆలోచించకుండా, సహాయం చేయకుండా ఈవిధంగానే తిరిగి వెళ్ళిపోనా? ముఖంమాత్రమని చేతులు వూపుకుంటూ తిరిగి వెళ్ళి పోవడం సహించలేను.” అన్నాడు.

ఇద్దరి మాత్రమూ మళ్ళీ క్షణకాలం కలుసుకున్నాయి! కానీ,—ఈమారు అమె రేన మాత్రమే క్రిందకు దువ్వు లేదు. మెదలకుండా మాడుతుంది.

విమలబాబుకూడా సరిగా అదే విధంగా చూసు ఎదురుగా కూర్చున్నాడు. అతని చూపులో ఉచ్చైగానికి, అక్కూ అంతేనేది లేకపోయింది. నదవి అడం విశలేదు. దానినను పించుకొని వచ్చేందుకు సిద్ధంగా వున్నాడు.

అటువేవేమో— తన కన్నుకూతురు జబ్బులోవుంది. అక్కడ దబ్బు లేదు. తునుమ్యు లెవరూలేరు. వీదో పాకు పడిన యింటి తుభ్యలో, నిర్మలవాణిమూ లేక—చూసే వారెవరూ లేక, రక్తాన్ని పంచియిచ్చిన తల్లి కూడా వుండి — నిస్సహాయ సితిలో తన సంతానం అపాయకగమన సితిలో పడివుంది. ఏ ఉపాయము లేక ఆమె వృధయం కొంచెంకేపు తీరిలింది. కేవలం ఒక్క అవ్వకి వేదనతోనేకాదు. వీరతో—ఎక్కా త్వోతో!...ఆమె ఏ విధంగానూ అనియిండు కూర్చోలేపోయింది. కళ్ళ ఆంచున కన్నీళ్ళాపుకుని నిలుచుని “నన్ను క్షమించండి విమలబాబు గారూ! నాకేమీ అవ్వరంలేదు. నావొంటో కులాసాగానే వుం.” అంటూ నమస్కరించి అక్కణ్ణించి వెళ్ళిపోయింది.

విమలబాబు అక్కణ్ణంతో స్థలించి పోయాడు. మెదలకులదా అలిధం గానే లేచివెళ్ళాడు.

*

*

*

ప్రాలు పదిగంటలయింది, దానిప్రక్కనే కాదును అపించి సరికి నాకరును వెంటరికుకుని పదహార నెండు యింటిపనిపానికి వచ్చింది.

పట్టెరలి బెటకు వెళ్ళావున్నదల్లా వీళ్ళను చూసి నిలుచుని “అను రక్కణ్ణించి వస్తున్నావు ?” అని అడిగింది.

“నువ్వెవరమ్మా!”

“నేనీయింటి పాతదానీదాన్ని.”

“ఎక్కడికి వెళ్తున్నావు ?—”

చేతిలోని గిన్నెను చూపించి “బజారునుంచి నూనె తీసుకరావడానికి వెళ్తున్నాను. పొరపాటున యజమానిగారి కాలుతగిలి నూనె వొలికి పోయింది. మళ్ళీ లేవడానికి వెళ్తున్నాను.” అని దానీది చెప్పింది.

“నురి—నుండునాను రావడంలేదా ?”

“లేదమ్మ—ప్రస్తుతం రావడంలేదు. లేవు వోస్తాడని : న్నాకు. ఇవారేకూడా యజమానిగాలే వంటచేస్తున్నారు.”

“అయితే రాజు యింట్లోలేడనకుంటాను.”

“అయినాగారిని మీరెరుగున్నారా?—అవును. వారిప్పుడు ఇంట్లోలేరు. చదువుకొన్నాడనికే తెల్లారు. తొందరగా వస్తాననికూడా చెప్పి వెళ్లారు.”

“లేనాకు వోట్లో ఎలావుంది?”

“అలానేవుండమ్మ. జ్వరమెప్పుడు వదులుతుందో!—అందరూ భయపడ తున్నాం.”

“మందెవరిస్తున్నారు?”

“: నోదబాబు ద్వారాగారు. అయినాగారు కూడా వచ్చేవేళయింది. మీకు నీళ్లు తెలుసామ్మ!—మీ లేచువుతారు?”

“మానికూడా వారిపూజ! చాలా దూరపు బంధుత్వముంది. కలకత్తా లోనే వుంటున్నాను. లేనాకు జబ్బుగావుందని తెలిసి ఆమెను చూద్దామని వచ్చాను. మీ యజమానిగారు నాకు బాగా తెలుసు.”

“వారికి కబురు చేయ మంటారా?”

“వోను...అంత అవసరంలేదు. నేనే మైక్ వెళ్తున్నానుగా! నువ్వెల్ల నూనె తీసుకురా.”

కాకరు వెనక నిలుచుని వున్నాడు. అతనితో “మ...దేవ్! నువ్వాయలు పూజ నాకోసం నిలుచుని వున్నా. నేను వెళ్లేప్పుడు నిన్ను పిలుస్తాను. బండిని కూడా ఎక్కడే వుంచమని చెప్పు—” అన్నది.

“సరే సమ్మ—” అని మ...దేవ్ వెళ్లిపోయాడు.

క్రమబాబు వంట చేసే కండ కూడా దూరికి మెట్లెక్కి వెళింది. కాళ చప్పుడు క్రమబాబు : న్నాది. పనిలో వుండడంచేత అయిన అటువేపు చూడకుండానే “మాన తెచ్చావా పటికో తల్లీ! నీళ్లు కాగుతున్నయ! బంగారాదుంపలూ—దొండకాయలూ వేయించనా, — లేక వొట్టిదొండ కాయలే వేయించ మంటావా?” అని అడిగాడు.

“రెండూ కలిపే వేయించ డి.”

ప్రజలూ ర్యోషి చూసి “కొర కొడలూ—నువ్వా! ఎప్పుడు వచ్చావో? కూళ్ళో...కూళ్ళో...వోడ్చాడు. వొట్టి నేలమీద కూళ్ళో వొడ్చి పూడవేశాడు. నేను నీకు తెస్తాను వుండు.” అని చేతిలాని పనిని వొడిచి పెట్టి తనబోతువుంటే— సరిక చేయిపూవుతూ “మీరం చేసు న్నారు? మీ చేతులతో మీరు నీకు తెచ్చి వస్తారా? నేను ఆ నీకు మీద కూళ్ళోనా?” అని అడిగింది.

“అయ్యో కానీ,—యిప్పుడందులో తప్పలేదు. కూళ్ళోకు. అక్క న్నొంచి తెస్తానుండు.”

“వొడ్చు.” అని సరిక నేలమీదకూర్చుని “నోవదు నేది అల్లూలూనూ వుంది. ఈ గోజులూనూ వుంది. మనం చనిపోయాక కూడా అదివుంటుంది ...ఇక ఈ ప్రపంచాన్ని వొడిచిపెట్టుండి. అయితే—మీకు పంటమనిషి దొరకలేదా?” అని అడిగింది.

“ఎందుకు దొంగలు కొరికొడలూ? కానీ—ఈ భుజంమీద జంధ్య వునేది ఉన్నంతకాలం ఒకటిచేరి అన్నాన్ని తినలేను. రాఖాలేనా నిన్న ఒకటిన్నీ తీసుకొచ్చారు. కానీ—నాకుమాత్రం యివ్వకలగలేదు. తేల్చ కూడా యింకొకరినీ తీసుకొస్తానని చెప్పిపెట్టారు.”

“మీదగల అమనిషికూడా వుండలేదు. అసంగతికూడా యిప్పుట్నుంచే వ్రాసిపెట్టుకొండి.”

ప్రజలూ నవ్వి “కావొచ్చు. కాదనను. ఈ సంగతి గురుకువొడున్న కొదీ నాకూ భయంగానేవుంది. కానీ,—మరి తప్పనిపరికానప్పుడు, యిక ఉపోయమేముంది? —” అని అడిగారు.

“ఒకవేళ నేనెవరినన్నా పెదకి తీసుకొనివస్తే—వుంచుతారా?”

“తప్పకుండా వుంచుతాను.”

“వాణ్ణి ఆమాటలూ ఈమాటలూ అడిగి బ్రాకుపరీక్ష చేయరుకదా?”

ప్రజలూ నవ్వుతూ “లేదు. లేదు.....బ్రాకుపరీక్ష చేయను. నీ బ్రాకులో ప్యాపయితేనే వాణ్ణిక్కడికి పంపుతానని నాకు తెలుసు! యిదంత గొప్పసంగతి కాదు. నువ్వెవరినన్నా తీసుకునిరా. నీ చేతుల మీదుగా ఈ ముసలిబ్రాహ్మణుడికి తనజాతిని పోగొట్టుకునే దుగదృష్టం మాత్రం పట్టదని నాకు తెలుసు.” అన్నాడు.

“అయితే నేను మిమ్మల్ని మోసంచేయలేనా?”

“మోసమా? లేదు. ఒకరిని మోసంచేయడం నీ స్వభావంకాదు.”

సఃత రెండుకళ్ళూ చెక్కుగలిగియున్నాయి. ఈ కిన్నీర్లు క్రజబాబు చూడకుండా ఉండాలనే ఉద్దేశ్యంతో ముఖం ఒకప్రక్కకు తిప్పకుంది.

అకస్మాత్తుగా రాఖాలు వచ్చాడు. రెండు చేతుల్లోనూ పాకాలు వున్నాయి. ఒకదానిలో ఆపకూరా—కాయకూరలూ, రెండోదానిలో సోగు దియ్యమూ—బాగీ, కిలకిండా— పళ్ళూ మొదలైన రోగికి పనికి వచ్చే సామాగ్రివుంది. కొత్తమ్మ యిక్కడ వుండడం చూసి ముందు తృప్తిపడి, ఆ రియవార పాకాలు క్రిందపెట్టి ఆమెకు సమస్కరించి క్రజబాబుతో “ఇవాళ చాలా ఆలస్యం చేసాను వెదవాన్నా! యిక్కిరియిచ్చి అక్కర్లేననిది తేలండి వెళ్లి మీరూకా వున్నావాలు చేసుకోండి! నేనికన్నీ సరిచేసాను. ఒక్కనిమిషంలో—” అని పొయితేపు చూసి “అగిన్నెలో దేమిటి వాన్నా?” అని అడిగాడు.

“బంగారా మంపలూ—వొండకాయలూను.”

“యికా...?”

“ఇంకానా?—అన్నం వండుతాంగా?”

“యంతమంది దీన్ని తినే వూరుకుంటారా వాన్నా? నీకెక్కడున్నయి? పీట మీద ఏ వస్తువూ కిలపడడం? వరండా వూడ్చునన్నా లేదే? కుట్టిపో నిండిపోయింది. ఇంత నేపట్నుంచి ఏం తేస్తున్నాయో ఫటిక్ తల్లి యెక్కడకు వెళ్లింది.”

“వాళ్ళూ తగిలి చూసే కింద పోయింది. బజారునుంచి లేవడానికి వెళ్లింది. ఈపాటికి వస్తూనేవుంటుంది.”

“మధో—?”

“మధుకు కడుపులో నొప్పిగావుండటం. ప్రొద్దుల్లుంచి మంచం మీదాని పడివున్నాడు. రోగిపని, ఇంటిపని— అన్నీ ఒక్క ఫటిక్ తల్లే...”

“బాగానేవుండే!” అని రాఖాలు ముఖాన్ని గంభీరంగా పెట్టాడు. చెంబుకు చూసి “యంత మధో ఎందుకొన్నాయో వాన్నా?” అని అడిగాడు.

“మహా కాదు. బాబు ! ఎరిగా చేయలేదా ? అయితే రేణు త్రాగలేదా ? రాఖాలు మండి “అయితే త్రాగలేదా ?” అని అడిగాడు.

ప్రపంచంలోని బాధా—రాత్రిళ్ళు బాగదా, దబ్బరిచాం—అటూ ఇటూ తిరుగడం, మొదలైన పనిలన్నవి మనువు చెందిన అయిన మనసు వేడెక్కి కోపంతో “మీరేపనిచేసివా ఇలానేవుంటుంది. ఒక కస్తువును కోగిరి చేసిపెట్టాల క్కెకూడా మీకులేదు.” అన్నాడు.

ఒకరి ముందు తన తేలికతకుకూడా తనాన్ని ఈవిధంగా అడదంతోనే ప్రజలబుకు కివచుపించింది. అయినముఖాన్ని చూస్తే. దయపుట్టు కోస్తుంది. నోటివెంట జవాబుగానీ. ఒక్కమాటకానీ వైటికెరాలేదు. యివలతా రాఖాలుకు చూడేంతి ఓపికలేదు. “వెళ్ళండి మీరు పూజచేసుకోండి ! చేయవలసినదంతా నేనే చేసుకుంటాను.” అన్నాడు.

ప్రజలబు కిగుప్పడి లేచి నిలుచున్నాడు. భజనా—పూజా, పురస్కారాలూ యింకా అలానే పడివున్నాయి. భగవంతుడికి యింకా నైవేద్యంగానీ, వేదికమైన పూజగానీ కాలేదు. యిన్నీ తనేచే గూర్చి. స్నానంచేసేందుకు ప్రజలబు క్రిందకు వెళ్ళబోతూంటే ఒకరి ఎదురుగా వచ్చి “ఇవారే పూజాపురస్కారాలు తొందరగా కానీయండి. అలస్యం చేసినట్లయితే—పనికిరాదు.” అన్నది.

“ఎందుకని ?—”

ఈ ‘ఎందుకు’ అనే మాటకు ఒకరి జవాబు చెప్పలేదు. రాజావేపుచూసి “రాజా ! మీ పెదవాన్నాగారికి కొంచెం ఎరకత్ చేయి వాయవా ! నిన్ను ఏకాదశికమా ? ఇంతవరకూ మీరు వోట్లో నీళ్ళన్నా పాసుకునివుండరు.” అన్నది.

రాఖాలూ—ప్రజలబూ ఆశ్చర్యంగా అమెతేపు చూశారు “ఈ విషయం మీకింకా గుర్తుందా ? మరిచిపోలేదా కొత్తకోడలా ?” అని ప్రజలబు అడిగాడు.

“ఆశ్చర్యమే ! సరే, ఇవారే తప్పనిసరిగా మీపూజను తొందరగా కానీయండి. లేనట్లయితే—పూజకు అంతరాయం కలిగిస్తుగా అల్లరి చేస్తాను. వెళ్ళండి. కాంతిగా పూజచేయండి. మీరింకా విచారించవలసిన పనిలేదు.”

ఫటిక్ గది మానె గీసుకొనివచ్చింది. రాఖాల్ పోవెల్గించి. దానిమీద బాక్సి ఎక్కించి “బాలింకేటన్నా వున్నాయా—పటిక్ బక్సి?” అని దానిదాన్ని అడిగాడు.

“లేవుబాబూ! బాబుగారు పొలన్నీ పాడు చేశారు.”

“మరిప్పుడు ఏంచేయాలి? లేదు ఏం త్రాగుతుంది?”

సరిత ఈమాటలు వినినట్టే “పాలులేకపోలే ఏనాయనా? బాత్తోనే పరిశుభ్రమైతే కానీ, మవుకూడా అయినాగానిలా బాక్సి పాడు చేయటం అన్నది.”

“లేదమ్మ—సరిత ఆశ్రద్ధపనిషినికాదు. నాచేతిమీదుగా ఏనస్తుతూ వూరికే వెళ్తుంటాడు.”

ఈ మాటలకు కొద్దిమ్మ నవ్వింది కానీ—ఏమీ అనలేదు. ఒక్క ఊణం కడిచాక అక్కణ్ణించి లేచి క్రిందకువెళ్ళింది. నీళ్ళు కాకుతున్న ఛర్మి వివరణకూనేవుంది.

తలుపు వేయబడివుంది. వెటడంతోనే కడిపోయింది. స్నానంచేసున్న ప్రజబాబు త్వర్జిపడ్డాడు. సరిత లోపలకువచ్చి తలుపువేసి, “మీతో కొంచెంసేపు మాట్లాడాలి.” అన్నది.

“సరే...సరే...బైటకు పద!”

“కాదు. బైట ఆందమామాస్తారు. యిక్కడ వొంటరిగా మీముందు మాట్లాడేందుకు నాకు స్థితిపించడు.”

ప్రజబాబు లేచనిబుచ్చిని “ఏమిటో చెప్ప?” అని అడిగాడు.

“నేనొకవేళ ఈ యిట్లోంచి తరిగివెళ్ళిపోయేందుకు ఇష్టపడకుండా వుంటే నన్ని మీరెంచేస్తారు?”

సరిత ముఖంమాసి—జ్ఞానమనేది లేనివాడిలా “అంటే—” అని అడిగాడు.

“గేను ఈవిధంగానే మొడిపట్టుపడితే—మీముందు నావొంటిమీద ఎవరూ చేయివేయలేరు. పోలీసుల్ని పిలిచి నన్ను బైటికిపంపలేరు... అసలు యింకొక పరాయమనిషితో ఈ విషయాన్ని గురించి చెప్పకోలేరు.

అటువంటి పరిస్థితిలో కేన్సిక్కిగొచ్చింది వెళ్ళకుండావుంటే, మీరేం చెస్తారు?"

"కొత్తకోడలు...మనకే మాటలు. తలా తోకాలేని పరిహాసంతో కూడకుని ఉన్నయి! సరే—అలా వెళ్ళకు! రిలుఫన్నా రీయ! నాకు అలక్క మవుకూవుంది."

"నేను మిమ్మల్ని ఎంతోగానీ, పరిహాసంగానీ పిలువడంలేదు. నిజం గానే చెబుతున్నాను. ఈమాటకు బాబు చెప్పినంతవరకూ నేను రిలుఫు రీయను."

"యిది ఎంతోకావంటే...పిచ్చి స్థలని చెప్పాలి!...పిచ్చిరివానికి బాబుచేం వుంటుంది?"

"బాబులేకపోలే—అపిచ్చిదానితో మీరు ఈగదిలోనే పడివుండాలి. కలుపుమాత్రం తెరవదు."

"అయితే—ప్రపంచమేమనుకుంటుంది?"

"దాని కిచ్చంవచ్చిన మాటలు, అంటుంది."

"బాగానేవుంది. నుంచి అపడే తెచ్చివెళ్ళావు. బలవంతంగా యింకొకరు ఒకరితో వుండేందుకు నువ్వెవ్వడన్నా—ఎవరినైనా పన్నావా? అలాగే అయిపోయితే, ఈ నిజమాలూ, కాస్త్రాలో—అనారోగ్యరహితాలు అన్నీ పనికిరానివై, ఎవరికి ఇచ్చంవచ్చివెళ్ళు వాళ్ళు, యింకొకళ్ళ యిళ్ళలో బలవంతంగా మారేవాళ్ళే!"

"అ—కెళ్ళకుండా!...యింతకూ మీరు నన్నేం చెబుతున్నారో చెప్పండి?"

"అయితే యిక్కడే వుంటావా? నీయింటికి వెళ్ళనే వెళ్ళవా?"

"వెళ్ళను. నాఇల్లినే! ఎక్కడైతే భర్తగారు వుంటాడో, ఎక్కడైతే సంతానం ముంటుండో, అదే నాయిల్! యిన్నింటావరకూ నేను పరాయి యింటానే వున్నాను. యిక అక్కడికి వెళ్ళను."

"మరి—యిక్కడెక్కడని వుంటావు?"

"ఈజంతరులో యింత చోటువుండే, యిక్కడే ఎక్కడో ఒకచూల పడి తలదాచుకుంటాను. ఎవరన్నా అడిగేటయితే, దాచిదనిమాత్రం చెప్పండి. నాకదేచాలు! మీరు నిజం చెప్పకలగిన అవసరముండదు."

“నేడలా చేస్తాననీ, అంటాననీ నువ్వనుకుంటున్నావా కోరకోడలా?”

“చేయలేరని వాకు తెలుసు. కానీ—నన్నిక్కణ్ణుంచి వెళ్ళగొట్టడం అంతకన్నా కష్టమే అవుతుంది. అని మాత్రం ఎలాచేస్తారు? నేనెక్కణ్ణుంచి యిక ఎక్కడకీ వెళ్ళను. ఈ మాటల్ని నేను భృదనిశ్చయంతో చెబుతున్నానని అనుకోండి.”

“పిచ్చివావా...పిచ్చివావా!”

“పిచ్చివాన్నెంతకత్తుతాను? ఒలకంతకేస్తున్నాడేనా? కానీ,—ఒకవేళ మిమ్మల్నే ఒలకంతచేయకపోతే—యింకెరివీద చేయమంటారు? నా ఒలకతాన్ని మీరు పరీక్షించాలనుకున్నా రెలవరే?”

“ఎందుకిది రెలవరే?—”

“ఏదథంగా రెలుస్తారు? మీదగ్గరివ్వుకొండొస్తేడు. చీదకసంకచ్చింది. ఏమథంగా రెలుస్తారు? ఏమని వ్యాఖ్యం చేస్తారు?”

క్రమబాబు నవ్వాడు. సరిక బోర్లాపడి ఆసునిపాగాలు ముట్టుకుంది. ఈ నాటికి మూడేళ్ళున్నుంచి ఆసునికు నాలుగువేళ్ళలా ఉదాహరణగా కనిపిస్తూవుంది. ఉద్బ్రాంతుడై—ఏ ఉద్దేశ్యమూలేకుండా, కూనవైవ గారంట పిచ్చివాడిలా నడుస్తున్నాడు. రెవేళ్ళు చూసుకునేందుకే వీలు లేకపోయింది. ఆకాశంలో నాలుగువేళ్ళలా చుట్టుకున్న వర్షముకువులాని వేళ్ళలా, నూనెలేక ఎండిపోయిన వెంట్రుకలు భర్తగారి పొవార్నికప్పి, ఊణంలో తడిసిన కలహిద పడి విశ్రమిస్తున్నయ్య క్రమబాబు క్రిందకు చూశాడు. ఎప్పుడూ ద్రవించింది. వెంటనే మనసును కేంద్రీకరించుకుని “నీ బిడకోసం నువు ఆలోచించావు కోరకోడలా...! సరే, ఆలోచిస్తాను...ఒకవేళ.—” అని అంటుంటే సనిత తలమెత్తి భరవేళ్ళు చూసింది. కళ్ళు నీళ్ళతో నిండివున్నయ్య! ఆకన్నీళ్ళ కళ్ళతోనే “నా బిడకోసం నాకేవిధమైన విచారమూలేదు. ఆ బయపుభారాలు మోసే వాళ్ళున్నారే. కానీ,...మీకో?—మిమ్మల్ని చూసేవా కృపమూలేదు. మిమ్మల్ని కనిపెట్టి—మీ కుఖదుఃఖాలు పంచుకుని, మీ మంచిచెడలు చూసేవాళ్ళిప్పు డెవరూలేరు. కాని, ఒకనాడు ఈ బయపుభారాలు మోయడానికి నన్ను మీరు—ప్రపంచంలోకి తీసుకోచ్చారు ...” అని చెబుకుంటే బ్రతు ఎవకో కేకవేళారు. “రాఖాలుబాబూ?—” అని, అంతటితో మాటలు ఆగిపోయినయ్య!

రాజులు నేనుచే "రాండి. దాచుగామా" అని పిలిచాడు.

సరిత వెంటనేలేచి తలుపు తెరిచి ఒకప్పుగా నిలుచుంది. ప్రజలు వెంటి వెళ్ళారు.

8

ప్రజలు లోపల పూజ చేస్తున్నాడు. తెరిచివున్న వాకిలిముందు సరిత కూర్చుని ధర్తచేసి కార్యకలాపాన్ని రెప్పవేయకుండా చూస్తూ వుంది. ఒకనాడు కాకూని పూజాధారముంతా సరిత భుజాలమీద వుండేది. ఆమె తప్ప యింకేవేరైనా పూజార్చనా సామానాలు నడిచేసేటయితే— ధర్త మనసుకు యిష్టముండేదికాదు. అప్పుడప్పుడు యీ పూ. కోసం యిట్లా పకలెన్నో వెనుకనడించుండేది. ఈసమయో అనిగాను ఆమెను ఎన్నోమాటలని మనసులోని అక్కసు కళ్ళలోనుకునేది. ఆమెతోటాటు కదలనిపుడు అడవిదగ్గర, వంటింటికిగా మూడి తన వీధిను రగించుకుని అపుడపుడు "మేమిటాదా బ్రాహ్మణుల యిట్లానే పెరిగాం! పూజా పుస్తకాలూ, కాకూనికు నేవేద్యమూ—దేవ తార్చనా మొదలెవన్నీ చేసేందుకు మీయిట్లానే అంత ఇదిగా వుందా రేం?—ఎప్పుడూ అగరిలో పడి చేనేడేయిట్లా?" అని అనేది. ఈమాట లన్నిటికీ సరిత జవాబెప్పుడూ యివ్వలేదు. ఎప్పుడన్నా ఒకనాడు వాట్లా బావుండక ఈ పూజాధారాన్ని యింకొకరికి వొప్పించివేయితే అవాడెల్లా ఆమె మనసు బావుండేదికాదు. మాటిమాటికీ దహన్యంగా వచ్చి, భగవంతుని ఎదుట నిలచుచి చేతులుజోడించి "హే గోపం! ఇవార్తి వారప్పుడు వున్నాను" అని ప్రార్థించేది.

నాలుగువేళ్ళలా కుది వుండడం, పూజలో అలక్యంకాకుండా చూడడం మొదలై నిత్యకృత్యాలమీద తన దృష్టిని కేంద్రీకరించేది. అలానాల్లా! మరి ఈవాడో...!

మంగళప్రదమైన భగవంతుని మధుమూరి సౌమ్యమైన కాలభావంతో విరాజమానంగా వెలుగొందుతూ సరితకు చూస్తూవుంది. ఆ చెండుకళ్ళల్లా సరితకు నిరుద్ధంగా ఎటువంటి తిరస్కారమూలేదు. చెడుపూలేదు.

పనిగ్రమైన యిటువంటి పరివాంఠాలో ఇంత భయంకరమైన తుఫాను వచ్చింది. భవిష్యత్తులంతా ఉదాసీనమైపోయింది. మహాతరమైన ఇటువంటి పరివర్తనలు ఇంకూరు నేరకు తెలియదా? అయిన వీళ్ళమీద ఉదాసీనంగా ఉన్నాడా? సంగీతనిలోటు ఎప్పుడన్నా ఆయనకు బాధ కలిగించిందా? యిన్నిరోజులనుంచీ ఆయనకు చేపినదేన, ఎండిపోయిన నీటి రేఖలా—చిన్నా—చీతమైపోయిందా?

సదీరకు సవాహమైన తరువారే నే గురువునా దీక్ష పుచ్చుకుండా, మిగిలిన పరివారమంతా ఈచర్యకు “యితె చిన్నచదువులోనే యిది జరగడం మంచిదామ. ఎందుకంటే—తప్పు జరుగడం మంచిదికాదు. నియమంలో—ప్రథంలో, ఆనాలో ఆపరాధమేమన్నా జరిగినట్లయితే పాపం కలుగుంది. దాని ప్రతిఫలమే యిది.” అని అనేవారు.

ఈమాటలు ప్రజలబుద్ధికి చేరుకుండానే “చిన్నా” మనోమోక్షమే? ఈయింటికి విజమానాలు అమె! నువ్వుంటి ఆరాధ్యదేవత గోవిందుని నేనక అమెకు ఈయింటికి తీసుకొచ్చాం! తప్పియితే, అమెతో యింకేమి ప్రయోజనంలేదు.” అని అనేవాడు.

అమె ప్రయోజనమేప్పడూ సమాధిం కాలేదు. తన యిష్టమంత్రాన్ని సదీర ఎప్పుడూ మరిచిపోలేదు. నియమాల ఎప్పుడూ మరిచిపోలేదు.

అయినప్పటికీ—అన్నీ అడగునపడినయి! ఈవాడు ఆరాధ్యదేవత శ్రీ గోవిందుని పూజాచర్యలన్నీ ఆలోచించుకొని తనకు అధికారమనేది లేదు. మరలగా బతుకు మార్చుకోవలసివచ్చింది.

డాక్టరుకు పంట రొట్టాలు వ్యాధి కంటూవచ్చి “నీల్ల ఆకిర్యాదింకంటే, యింకా వేరే కొంఠమేమన్నా వుంటుందా అమ్మా? మీరు ఈయింటిలో కాలువేట్లాడు. యితమాత్రింతోనే విచారమంతా మాయమైపోయింది. లేని లేచిపోయింది...” అని చెప్పాడు.

సదీర అతనియిల్లలోకి చూస్తోంది. ప్రజలబుద్ధి తన పనిముగించుకుని వాళ్ళట్లాకేవచ్చి నిలుచున్నాది. రొట్టాలు “జ్వరంలేదు. ఒక్కపారిగా తగిలిపోయింది. డాక్టరుగారే సంతోషంతో ‘యిప్పుడీ’ జ్వరంరాదు. ఇంక మూడురోజులలోనే లేచి తిరుగుకుంది” అని చెప్పాడు. కొరమ్మా! యిదంతా మీ ఆకిర్యానలమే! లేచిపోలే యిలా ఎప్పుడూ జరిగేది

కాదు. ఈ రాత్రికి నేను సుఖనిద్రను ఆనుభవిస్తాను. వెదనాన్నా యీ తనకు రక్షణజరిగినట్లే!" అన్నాడు.

ఈ మాటలు స్వాభావికమైనవే! లేని నిద్రం సరళమైంది కాదు. మాటిమాటికి హెచ్చుకూనేవుంది. ఆ కారణంతో మనసులో భయంగా వుండేది. చావుబ్రతుకుల సమస్యలో ఈదులాడకూర్చున్న సమయంలో ఆకాశరణం కనిపించింది.

సవిత భయంకరమైన ప్రతిమముందు భూమిమీద కలపెట్టి నవ్వుకురించింది. అలానే ఎంతోజేపు పడేవుంది. నీళ్ళునిండిన కళ్ళతో రాఖాలును చూసి "రాఖా! నీజీవితమంతా చిప్తానిగా, సుఖంగా ఆనందంతో గడపు వాయనా!" అన్నది.

రాఖాలు తలమీదనుంచి బయటకు దించివెళ్ళింది. "అమ్మా! పూర్వం రాఖాలూ, రాణులూ... యిటువంటి అవస్థకు కలిగినప్పుడు వాళ్ళ వాళ్ళ మెడల్లోని బారాలు తీసివేస్తుండేవారట." అన్నాడు.

సవిత అతని మాటలకు నవ్వి "నీ మెడలో బారాలు వేయలేను వాయనా! ఒకేతర బ్రతకేవుంటే, వాళ్ళోడలు యింటికి వచ్చాకే వస్తావరే!" అన్నది.

"లేదును కొంచెం అటూ ఇటూ తిరుస్తే చాలు. హాం వేయలేనా లే పోనీరే. అమ్మా. జోటికి నుంచినా కలుగజేస్తాను. కానీ— ఆ అవస్థ మింకా రాలేదు. కంటిటికేపు మీన్నా ఒకసారి రాండి! మాకు కొన్ని రోజులున్నా చిట్టి అన్నంతోనే పరిపోకూర్చుంది. యింతకంటే ఎక్కువ కష్టమైందా తినలేదు. కానీ,— యితాళిమాత్రం వాటితోనే సరిపెట్టుకుని నా ఆకలిని చంపుకోలేదు. కొంచెం మీదన్నా వాకడపు నిండేట్లుగా కంటు వుండండి. రాండి! ఒక్కక్షణం."

"పద... బాబూ పద." అని అంటూ సవిత లేచివచ్చింది.

రాఖాలు సాయంతో కంటుపని అయిపోయింది. యిన్ని రోజులయ్యాక అంతా కష్టమైందా తిండి తిన్నాడు.

సవిత యింతకంటే జోట్లో నీళ్ళు పోసుకోలేదని అందరూ తెలుసు! అయినప్పటికీ, అమ్మకు తినమని చేప్పే ధైర్యం ఎవరికేదీ. ఒక్క ఫటికే తిరి అమాటకు అనబోకూర్చుండగా రాఖాలువోదని వారించాడు.

అందరి ముఖాలనిగా ఈలోకా కాంతి, ప్రకాశభారము తోసికొని లాకతూ పున్నయ ! మంత్రలంకల్ల ఈయింట్లో ఘాతాలు ప్రకటించడం అగిసోయిన స్థితిపించింది.

లేదా కు జ్వలించేను. ఆమె క్రాంతిగా నిద్రపోతూ వుంది. కేలమీద చాప పరుచుకుని పక కన్న రాఖాలు కళ్ళు మూరిలు పక కన్నయ ! మధు మాలాదంకూడా లేదు. అది కక పునోప్పికూడా పోయిపోయింది. క్రింద భాగంలోమంచి మాత్రం 'ఖన్ — ఖన్. ఖన్ — ఖన్' మంటూ ధ్వని వినిపిస్తుంది. ఫట్ ఫట్ల ఎంగిలి గిన్నెలు తోచుకున్నాయి.

ధర్మగారి గదిరలుపు తెలుచుకుని సది వాకిట్లో కూర్చుని. "మేలుకునే వున్నారా?" అని అడిగింది

ప్రజలు మేలుపనే వున్నాడు. అమాటలు వివదంతోనే మంచం మీద లేచి కూర్చున్నాడు.

"నే అడిగినదానికి జవాబు చెప్పనేలేదేం?" అని సక అడిగింది.

"నిన్న రాఖాలు పలుచుకుని వెళ్ళావేదా? — జవాబు తెలుసుకుందామన్న అవకాశం కలుగలేదు."

"జవాబు ఎవరినల్ల తెలుసుకుంటారు? నావల్ల నేనా?"

"యీదలో అక్కర్లపడవలసివేయింది కొత్తకోడలా? ఇన్నిలోకాలు చూచి ఈవిధంగానే జరుగుతూ వస్తూవుంది. అనాకు రాఖా లింట్లో కూడా, ఎన్నో సమస్యలకు సమాధానాన్ని నీవల్లనే తెలుసుకున్నాను. కావాలంటే, అడిగి కనుక్కో! నున్నట్లుగానే జరిగింది."

సక ఆవిధంగానే తలవంచుకుని కూర్చుంది. అదిమాసి ప్రజలు "నువు ప్రసించినా—నేను ప్రసించినా జవాబు యివ్వడం మవ్వేదాని, నేను కాదు. అరిచవారే ఒకనాకు హతాశుగా నాలక్ష్మి సరస్వతులు యిద్దరూ అంతగానే బోయారు. వాళ్ళతోసాటు విజ్ఞానము—తెలివి తేటలూ, బుద్ధి తిన్నిటిపికూడా పోగొట్టుకున్నాను. అప్పట్నుంచి ప్రతి ప్రశ్నకూ జవాబువచ్చే దరువు నామీదపడింది ఏదోవిధంగా జవాబు తెలుసుకోనే వచ్చాను. అయినా—అందుకని నాకంత ముగ్ధులైపోయిందో, అది నీకళ్ళతోనే చూడవచ్చు కొత్తకోడలా..." అన్నాడు.

సవిత్ రతతి “కానీ—ఈ ప్రశ్నను కేవలం నాకును అంటే అది గాను” అన్నది.

“అయినా—మనస్సుడిగిన ఆ ప్రశ్న అంత సరళంగా లేదు. ఈ ప్రశ్నలో ప్రపంచమూ, నమూనూ, పరివాసమూ—లోకానామూ, భక్తానామూ, నీతి విశ్వామూ, లోక పరమాకామూ, పాప పుణ్యానామూ, దురాచారానామూ—సంస్కారానామూ, నీడ పానానామూ, మామర్యాదలూ—తీరిత సమస్యలూ అన్నీ యివిడి వున్నాయి! యింత కింత మో కింత సమస్యకు నవాబు నీకు తప్ప ప్రపంచంలో యింకా కింత తెలుసు? నామనకు ఏమరి జవాబు చెబుతుంది? ‘ఈ ఇంట్లోనుంచి వెళ్ళకుండా బలవంతంగా యిక్కడే వుండ దలచుకుంటే మీరేంటేపారు?’ అని అన గునున్నావు. అటుకుంటున్నాను నేనేంటేయిలో నాకే తెలిచును కొరికోడలూ? ఏంటేయిలో అది కూడా మమ్మే నాకు చెప్పానీ.”

సవిత్ ముగ్ధురాలిలా చాలా కేపు ఆలోచించి “అయితే మీ న్యాయాచారం విజయంగానే నాకు చెందా?” అని అడిగింది.

“అవును. విజయంగానే అంతా నాకు చెందాయింది.”

“నాదెబ్బకు వైడికి తీసుకపోయినా అంతా పోయేదేనా?”

“తీసుకపోయినా ఆదు. నీడన్నీ ఒకేదే న్యాయాచారంలోనుంచి తీయకుంటే—యిప్పుడప్పుడే ముసలకుండా, యింకో సంస్కారముగాక మునిగేస్తే.”

“అయితే మీదగ్గర యింకా మీ తెలివేనా?”

“ఏమూరమూ లేదు. నావారికి క్రైస్తవముకంటే ముందే వుండేది. గాన్ని ఆయదువందల కన్ను యింతవరకూ గడిపాను.”

“ఏ ఉంగరం? నేను క్రైస్తవులకు కొనుక్కుకచ్చి మీ వారికి పెట్టేదేనా? ఆ ఉంగరాన్ని కూడా అమ్మారా?”

“కొత్తకోడలూ—ఆ ఉంగరంతప్ప నాదగ్గర యింకేముంది?”

సవిత్ క్షణంపూనుకుని “అయితే మీకున్న ఆరెండు తొలకలు కూడా పోయినవా?” అని అడిగింది.

“యింకా పోలేదుకానీ, పోతాయి! ప్రస్తుతం తాళిబులో వున్నాయి!—తాటిని యిక విడిచింటే అళిమూజాలేదు.”

ఒక క్షణంకేపు పూరుతు. “మరి ఏకాంతభాగ్యకు ఏమన్నా యిచ్చావా?” అని సత అడిగింది.

రానిశేరుతో నుండుగానే కండిస్తున్నాను. ఆ ఇల్లు దాని ప్యాకీలలోనే వున్నాయి! అంతేకాకుండా వంటిమీనున్న నలుకూడా వున్నాయి!—ఇంకా మును మును కలగూగాకల యిచ్చివుచ్చుకునే కాగితాలుకూడా వున్నాయి! దానికీ, రానిహుగురికీ, వాళ్ళిద్దరిడివితం హాయిగా ఉందిపోతుంది.”

“రానిశేరుతో ఏమంది?”

“ఎవనిలేదు. నాలుకను చిన్న చిన్న నాలు పారపాలుగా వాళ్ళ తోనే పోయివుచ్చుచున్నాయి.”

ఆ మాటలని నడికరిలవోచుకుని కూర్చుంది.

“రానికు కొంచెం నలుకునడంతోనే యిద్దరూ మావూరికి వెళ్ళి పోగాను, కంటున్నాం. అక్కడే ఎరన్నా దిగుతలిచి పిలకు వెళ్ళి చేసుకు నేండుకు ను. నకుననే వెళ్ళిచేసాను. ఆ తరువాత బ్రతుకుంటే,— ఆ వూళ్ళోనే జీవితాంతంకూ పడివుండి శ్రీ గోవిందుడి నేనచేసుకుంటా ననే నమ్మకముంది.” అని ప్రజవాబు అన్నాడు.

సత మాట్లాడలేదు.

“చాలు! నాజీవితానికి సరే విక! సమస్య లేదు వివాహ మొక్కటే! అని ఆమెతో నీ వుంది. ఆమెను నేను వొప్పించలేకపోతున్నాను. నీకామె సంంగి లేలికాదు కొడలూ! నీలాంటి అభిమానకలే! ఎప్పుడూ ఏమీకెప్పుడు. కానీ,— ఎప్పుడన్నా నోటితో ఏమన్నా అంటేమాత్రం, దానికి కరుడంగా ఆమెతో ఎరగా ఎరనీ చేయించలేదు. ఏనాడైతే! మే మియింటాలో నన్నామ, ఆనాడే రెండు నాతో “పడనాన్నా! మనం మన పల్లెటూరికి వెళ్దాం! కానీ,—అక్కడకూడా నువు నావివాహం సంకల్పం యుతావు. ముసలితనంలోని వాతండ్రిని బంటరిగా వొదిలి నేనెక్కడికి వెళ్ళి.” అన్నది.

“అమ్మా—! నేను ముసలివాణ్ణియినమాట నిజమే! యింకెంతకాలం బ్రతికుంటాను. పోతూ పోతూ నిన్నొంటరిదాన్నిగా చేసి వెళ్ళావా?”

నా రకునాత నీకు ఆధారమేమందున్నా? నీ ఆలోచనలుంటుందో—
 కొంచెం ఆలోచించున్నా" అని నేనన్నాను. అందుకామె 'నాన్నగారూ!
 నా అదృష్టాన్ని మీరు వివరంగానూ త్రిప్పలేదు. చిన్ననాటి నా నానంద
 కన్నతల్లి ఈ ధూమిమీద నియావాక్షిణ్యం చేశారు.—ఒంటరిగా
 వొదిలి పోతేనే వెళ్ళిందో, ఎవరివెళ్ళి చిరస్థితిగానూ పోయిందో,
 భిక్షాభిక్షమైందో, ఎవరికంద్రీ సంపదంతా, మానసామానుండగానే
 మాయమై, పోయిందో—అ బూడిదలో కలిసిందో, ఆ ఆభాగ్యు
 రాలని భవనంతుడు ప్రపంచంలో సుఖమునుభవించేందుకు పంపించలేదు.
 దుఃఖంతో కూడబడ్డ అమె జీతం దుఃఖంతోనే కడమంది. యిదే
 నా జీవితాని? అదృష్టాన్ని కలిగించిన వ్రాత నాన్నగారూ! నా గురించి
 మీరు ఆలోచించి మీ ఆలోచనాన్ని తెలుసుకుంటారు." అని
 చెబుతుంటే.—ప్రజలు కంతం కడమంది. ఈమె నాకు సంతానము
 కలిగి "ఈ మాటల్ని నీకు జోధతో చెప్పలేదు. ఈ జీతంలో ఈ విషయం
 నాలుక కన్నక జరుగుతానని అమెకు తెలుసు! ఆ సమయంలోనూ
 అమె ముఖాన నీమిథ్యాలు లేవు. సహజంగానే ఈ మాటల్ని అమె
 చెప్పింది. నోటికిచ్చినట్లుగా వాగకుండా—ఎంతో ఆలోచించే ఈ
 మాటలు చెప్పింది. అందుకేనే భయపడ గున్నాను. ఈ విషయాన్ని
 అమె నేనూ తెప్పలేదు. అయినప్పటికీ, ఈ విషయం నా జీతం వారి
 పోయినప్పటికీ. నీకు నన్ను కడమెట్టవినీ, ముఖానీ దినీ, తిన్నాగంగా
 చూడదనీ నాకు చాలా నమ్మకంగా వుంది. ఆ నమ్మకమే నాకు సంతో
 శాన్ని కలిగిస్తుంది కోదయా!" అన్నాడు.

సరికొక్కరిందా నీకూర్చున్నా! "బ్రతికుండి అంతా కళ్ళతో చూస్తూ,
 చెవులతో ఎంటూ వుంటాడు కానీ, ఏమీ చేయలేను" అన్నది.

"ఏం చేయాలనుకున్నావు కోదయా!—నీకు నీవల్ల ఏమూర్తంబాడా
 సహాయాన్ని కోరదు. అందుకు వాస్తవికాదు. ఇక నేను..." అని అగారు.

"నేను బ్రతికున్నానని నీకు తెలుసా?"

అమాట సాధారణంగానే వుంది కానీ,—ఈ ప్రశ్న వివరంతోనే
 ఎన్నో ముఖస్వరూపాలతో కూడిన రాత్రులూ, ఎన్నో మధుర లల్పాలనో
 నిండిన రోజులూ గడిచిపోయినవనే సంగతి.—ప్రపంచంలో తనకంటే

ఈవిషయాలు యింకెవరికి తెలుసు ? పేలవమైన ముఖంతో ప్రజబాబు న్యాకులపడ్డాడు. హృదయంలో అటూ పోటూ కలిగింది.

క్షణంసేపు పూకుని “అవును కోడలూ ! ఈసంగతి ఆమెక్కూడా తెలుసు !” అని ప్రజబాబు అన్నాడు.

“నేను బ్రతికున్నానని రేణుకు తెలుసా ?”

“తెలుసు ! నువ్వు కలకత్తాలో వుంటున్నాననికూడా తెలుసు ! ఎంతో పెద్ద సంపదతో, విశ్వరూపంతో హాయిగా కాలం గడుపుతున్నావనే సంగతి కూడా ఆమెకు తెలుసు.”

సవిత మనసులోనే “అరీ—భూమాతా, పసులమ్మా ! ఈ దౌర్భాగ్యురాలిని నీ హృదయంలో దామకొనమ్మా !” అనుకుంది.

“ఆమె నీ సహాయాన్నెప్పుడూ అడగదనికూడా నాకు తెలుసు ! నాకు ఆ గోవిందుని చివరిపిలుపు చెవులకు వినిపించింది కోడలూ ! నా కాలంకూడా దురకు వచ్చింది అయినప్పటికీ ఒకజేళ్ళ నాకేమన్నా యినే నీఆత్మ కుదుట పడుతుందనీ, నీచురకు తృప్తిపడుతుందనీ అనుకుంటే, పుచ్చుకునేందుకు నేను సిద్ధంగా వున్నాను. నాకు డబ్బుతో అవసర ముందనికాదు. నా భగవంతుని ఆస్తి ననుసరించి పుచ్చుకుంటాను. నీ చేతుల మీదుగా యిచ్చిన గానాన్ని స్వీకరించి, నేను మానవత్వం తాల్చాను చివరి రేఖను తుడిచివేస్తాను. ఒక్కనిమిషమన్నా తుచ్చమైన ప్రపంచాన్నుంచి కలవు తీసుకుంటాను. ఆనయనంలో భగవంతుని పరణాలమీద నాలాంటి పాపికి స్తానం దొరికినట్లయితే...”

భగ్గముఖంవేపు చూసేందుకు సవిత సాహించలేదు. చూపులు క్రిందనే వున్నయి ! కన్నీకుమాత్రం టుటపలకా తూ భూమిమీద పడుతున్నయి ! ఆనయనంలోనే ప్రాణన జరిగిన సంతోకటి మనసులో మెదిలింది. పన్నాల గదిలో భగ్గము లుండించి “నాయిల్లు యిదే ! యిక్కడే నాభక్తా నాభక్తాన్ని పంతుకున్న నాకుతుమా. వున్నారు. నన్నీ ఇంట్లోనుంచి వెళ్ళే గొట్టేవాళ్ళవతున్నారు ? నన్నిక్కణ్ణుంచి కదిపేందుకు ఎవరికీ కత్తివుంది ?” అని అన్నమాటలు గురుకునచ్చినయి !

అయినా.—అమాటలు ఎంత అర్థంలేనివో, ఎంత అసంభవమైనవో—

అఖిరి ఎంత పనికిమాలినవో యిప్పుడు అర్థమైంది. అయన్ని బలవంతం చేయడం ఎంతో హాస్యాస్పదంగా కనిపించింది.

ఒక వాడున కులశ్యాగినియైన అడవి నిలుచునివుంది. రెండోవాడ న కనభరణ—సంతానమా వుంది. మధ్యలో ప్రపంచమూ, భగ్యమూ—గీత నియమాలు, సమాబంధవాలు—అచార్యవహారాలు, అసంఖ్యాక దైవ విధి విధానాలు ఎన్నో వున్నాయ్! భగ్తగారి చరణకమలాన్ని కన్నీళ్ళతో కడిగి, ఆ చరణాలనివ తలకొలుకుని యింత పెద్దబయలువును ఏవిధంగా మూలంచేసుంది?—

కోరు తెలివలేదు. భగ్తగారి నుడేలంచి ఒకసారి తలను ధూమికి అనించి నమస్కరించి లేచి నిలుచుంది.

రాఖాలు నిద్రకుంచి మేలుకున్నాడు. పక్కనిదకుంచి లేచి తిన్నగా అక్కడికేవచ్చి “భగ్తయ్య ఆహ్లాదే వెళ్ళిపోయిందనుకున్నాను.” అన్నాడు.

“లేదోయ్! యిప్పుడే వెళ్తున్నాను. రెండుకు ఎలావుంది?”

“బాగానేవుందయ్య! యిప్పుడు నిద్రపోతూవుంది.”

“యిక నన్ను వెళ్లమంటావా?”

“వెళ్ళు.....”

“పదమూ! మిక్కిలి బండివరకూ సాగవలసివస్తాను. మరి మళ్ళీ లేచి వస్తావా?” అని రాఖాలున్నాడు.

“ఎందుకు రాను నాయనా.” అని అమె వెళ్ళింది. వెనకాలే రాఖాలు కూడా మెల్లిగా వెళ్ళాడు.

బండి బయలుదేరింది. బండిలో కూర్చున్న సడత యితాళి జరిగిన సంగతులన్నీ గుర్తుకు తెచ్చుకుంటూ వుంది. పదమూడు సంవత్సరాల క్రితం ఏ జీవులమధ్యలో తన జీవితం కట్టుబడి వుండేదో ఆ జీవులతోనే శుభాదు గడిపింది. భరణ, విదా, రాఖాలు, యింటి ఆరాధ్యదేవత క్రి గోండునితో కూడాను! భగ్తగారి యిల్లు వదిలిపెట్టిన తర్వాత జీవితంలోని ప్రతి ప్రత్యేక దినమూ—ప్రతిక్షణమూ, ఆత్మను శృష్టిపరుచుకునేందుకు రహస్య గా ఈ పదమూడేళ్ళూ గడిపింది. అమె ఎప్పుడూ ఏ తీర్థయాత్రలకూ వెళ్లలేదు.

ఏ కఠినమైన పరిస్థితిలోను, ఒక్కోసారి గంగానదిలో స్నానం చేయడానికి వెళ్ళలేదు. ఎన్నో పంకగళా—పవిత్రమైన ఎన్నో కుభిరినాలూ, పర్వతాలూ వెళ్ళిపోయాయి!—వెళ్ళిపోతూనే వున్నాయి! కైర్యంచేసి ఎప్పుడూ బైటికివచ్చి యింటి వగండాలో నిలువోలేదు. అందుకే తన జూపిర్ల సహం ఏ పరిచయముల కంటూ పడలేదు. అవాడు మొటుమొదటి సారిగా రాఖాలు యింటికి వెళ్ళింది. ఈవాడు ఎవరి ముందుకూ వెళ్ళేందుకు కూడా ఆమె భయపడడంలేదు. సిగ్గు చితికిపోయింది. కేలు కింతవరకూ ఈమె అతి తెలియదు. అప్పుడామెకూడా ఈసాపిని ఈమెకూడా నీరసపడి యిమిగుంది. ఆమెమీద కోపమెవరికీ లేదు. అభిమానంకూడాలేదు. ఆమెకు దుఃఖాన్ని కలిగించేందుకు ఎవరూ పూనుకోరు. ఈ అసౌకాలంలో తమ వాళ్ళను చూడేందుకు వెళ్ళింది. అందుకే వాళ్ళతో కృత్రిమ చూపించారు. ప్రోబాలు భయపడతూ తనొక అతిథిని సేవకు అలక్ష్యం కలుగుతుందేమోనని పీటను తెచ్చేందుకు వెళ్ళాడు. యిక ఇంకా ఆమెమీద? సంపూర్ణంగావున్న కొద్దిపాటి సంబంధం కూడా పూర్తిగా తెగిపోయింది. యింకేమీ మిగలలేదు.

ఈతండ్రి వాటి దరిద్రుడని కేలుకు తెలుసు. తన భవిష్యత్ జీవిత సౌభాగ్య అకాలత ఎండి మాడిపోయిందని గ్రహించుకుంది! అయినప్పటికీ ఈ విషయాన్ని తలచుకుని కేలు ఎప్పుడూ విచారించలేదు. విషాదాన్నంతా ధైర్యంతో—ఇవ్వంతో స్వీకరించింది. గీదవాడైన తన తండ్రిని వెంటబెట్టుకుని తమ పడటానిలోని యింటికివెళ్ళి, ప్రకారమైన ఆ వాతావరణంలో—అక్కడే ఆమెకు సేవకేస్తూ తన జీవితమంతా గడపాలని ప్రార్థన చేసుకుంది.

“తన తలి యింకా బ్రాహ్మణ వుందని కేలుకు తెలుసు! ఆమెతలి ఎంతో సుపదతో, విశ్వగృహంతో, ముఖంగా—హాయిగా జీవితాన్ని గడుపుతోందనికూడా తెలుసు” అని భర్తగారన్నమాటలు మాటిమాటికీ మనసులో మెదులుతున్నాయి! తనభర్త చెప్పిందికూడా, యదార్థమే! కానీ,—యింత మాత్రంలో అదంతా నిజమేనా? తను కేలు వెరిగి పెదదయిన తరువాత ఎప్పుడూ చూడలేదు. రాఖాలు నోటివెంట ఆమెరూపగుణాలు, విషయ విధేయతలువిన్నది. తల్లిమోస్తరుగానే వుంటుందనికూడావిన్నది. దీనితో

అమెరుకాన్ని చూడాలని ప్రయత్నించింది. కానీ,—అమెరికన్ మాత్రం అప్పుడేగా కనిపించింది. ఈ చెరు కోణాల్లో, కిష్టపడుతూ వాళ్ళను తిరుదించి సామూహికంగా వాళ్ళను చూశారు. అప్పుడల్లా సమయం చేసే వాళ్ళవలే లేదు. తమపూర్వ వాళ్ళేవిధంగా తీరితాన్ని గమనించారు? ఒక వేళ ఈవిధంగానే తిరిగి బయట పడితేనో?—మరి తండ్రి అఖిష్టాలు సమీపించి వచ్చును అమె ఏ చేయ గలుగుతుంది? అయితే—అమెకు ఉపాయమేమీ తోచలేదు. తనమూడే తన సంతానాన్ని, అగ్రం కాని లోకమేదో బంధించి చంపుకున్నట్లనిపించింది.

అమె ఈ ప్రపంచంలో కచ్చేప్పటికీ బండి తవవాళియందు నుంచుంది. మెల్లకీ మేల్ వెళ్ళడంతోనే దాని వచ్చి “అమ్మ! బాబుగారు చాలా కోప్పడ కున్నారు” అని చెప్పింది.

“అయిన యిక్కడికివచ్చి ఎంతసేపయింది?”

“చాలాసే పయిందమ్మ! పెద్ద గదిలో విమల బాబుతో కూర్చుని మాట్లాడుకున్నారు”

“విమలబాబెప్పుడు వచ్చాడే?”

“యిప్పుడే! ఈ సమయంలో మరక్కడికి వెళ్ళకండమ్మ! యింకా ఎక్కువగా కోప్పడతారు.”

సవిత్ కనుబొమలు పెద్దవిలేసి “నీవు నీపని చూసుకో” అన్నది.

స్నానంచేసి బట్టలు మార్చుకుని సగత అగదిలోకి వెళ్ళేప్పటికీ వీరాలు వెలిగించే వేళయింది. విమలబాబు లేచినిలుచుని చేతులు మోడ్చి “నమస్తే” అని—“ఇతాళ మీనాంట్లో ఎలావుంది?” అని అడిగాడు.

“బాగానేవుంది. కూర్చోండి.”

అయిన కూర్చున్నాక సవిత్ టేబుల్లో కూర్చుంది.

“మీరు మధ్యాహ్నం కు యింట్లో నుంచి వెలు దేరారట! ఇతాళ మీరు భోజనంకూడా చేయలేదనుకుంటాను.” అని విమలబాబు అడిగాడు.

రమణీబాబు యింతవరకూ ముఖం వ్రేలాడనేనుకుని కూర్చున్నవాడల్లా “ఇతాళెక్కడికి వెళ్ళావే?” అని అడిగాడు.

“కొంచెం పనుండీ”

“కోజంతా పవా?—”

“లేకుంటే కోజంతా బైట ఎందుకుంటాను? తొందరగానే తిరిగి వచ్చేదాన్ని.”

రమణిబాబు కోపంతో “ప్రముతం నీవొంటో బావుండడంలేదు. నీకోపనో—ఎందుకిని వెళ్లావో, నేను వినవచ్చా?” అని అడిగాడు.

“ఏనకూడదు...నువు ఏనకూడదు...విమలబాబూ! ఇవాళకూడామీరు వెళ్ల నీలేదా?”

“వెళ్లేకపోయాను. పెద్దన్నగారికి జబ్బు నయంకానంతకాలం వెళ్ళ నేమో!” అని విమలబాబు అన్నాడు.

అయినమాట వూరికాకిమునుపే, రమణిబాబు కోపంతో “నువు నన్నడిగి వెళ్లావా?—” అని అడిగాడు.

“నువప్పడిక్కడ లేవుగా?”

అజవాబులో కోపం తెప్పించే విషయమేమీలేదు. అయినా—అను నకు మనసు మండి “నేనిక్కడ నున్నానో లేదో, ఆతరువాత తెలుసుంది. కానీ—నా అనుమతిలేకుండా యికనుంచి నువు యింట్లోనుంచి బైటకు అడుగు పెట్టవొద్దు. తెలుసా? ఇవాళన్నా నీకు ఈసంగతి విప్పి చెబు తున్నాను. విన్నావా, లేదా?—” అని అడిగాడు.

అందరూవిన్నారు. విమలబాబు అనుమానంతో వ్యాకులపడుతూ “రమణిబాబూ! కొంచెం పనుంది—నేను వెళ్తాను.” అన్నాడు.

“ఓదు...వొదు. మీరుకూర్చోండి. ఈసిగ్గుమాలిన తనాన్ని నేనిక సహించలేను. అదే ఈమెకు చెప్పాలి.”

“సిగ్గుమాలిన తనమని ఎవరినంటున్నారు.” అని సవిత అడిగింది.

“నువు చేనూ తిరుగుతున్నావే—దాన్నే! ఎప్పుడు పడితే అప్పుడు, ఎక్కడికిపడితే అక్కడికి నీయిష్టంవచ్చినట్లు చెప్పకుండా చేయకుండా పచార్లు చేస్తున్నావే దాన్నే అంటారు.”

“అత్యవసరమైన పని వున్నప్పటికీ వెళ్ళకూడదా?”

“తెళ్ళకూడదు! నేనెలా చెప్పానో మనస్సులానే వుండాలి. దానికి విరుద్ధంగా నడవకూడదు.”

“అందుకేనే యిప్పుడు పరు క్తుకొని వచ్చాను. నామీద నీకు నమ్మకం లేదా?”

అపనమ్మకమనేది సవితమీద అమోఘకల్పమా లేదు. అయినప్పటికీ, కొంతో ఉచ్చుకుడై: “మనీబాబు ‘అపనమ్మక మెందుకని కలుగుదు ?’ వొకటికే సంవత్సరం అపనమ్మకం కలుగుతుంది. నీమీద అపనమ్మకం కలుగుతుందా వుండడానికి మత్స్య నీకన్నా, సావిత్రికి కావుగా! ఒక మనిషిని మోసపుచ్చావు. అయినా సత్యవాళం చెప్పి వోలితావు. అటువంటిప్పుడు నేనూ మోసపోతానని అవిశ్వాసం వొట్టి పారబాటు.” అన్నాడు.

విమలబాబుకు సిగ్గుతో చనిపోతున్నట్లయింది. నీర్మలరి పోట్లాట మధ్యలో మాట్లాడడం కష్టమనిపించింది. కానీ,—సవిత ఎంతో శ్రమ మెదలకుండా “మనీబాబువేపు చూసి, మెల్లమెల్లగా ‘నేనెప్పుడూ అబద్ధం చెప్పనని నీకూతెలుసు!...మనిషిని సంబంధం ఇవారికంటే తెలి పోయింది, యితనుంచీ నీకూనాకూ విభిన్నమైన సంబంధమూలేదు. ఇక మత్స్య నా ఇంట్లో కాలుపెట్టవద్దు.” అన్నది.

పోట్లాటలూ, కొట్లాటలూ ఎన్నోసార్లు జరిగినయ్యే; అదన్న ఒక ఎత్తు...కూ...కూ...అని “మనీబాబు వాగిలే సరే లే ధియపడి వూరు కునేది. అటువంటి సవిత పోటీపెంటు ఈమాటలు రాకడం విని “మనీ బాబు విశ్వేష్టదయానా. ముఖం ఒక్కరంగా పెట్టి “యింట్లో కాలుమోప కూడదూ? కానీ ఈ ఇల్లెవరితో రెలుసా? గురుందో? నీకేనా? అలా అని చెప్పుకునేందుకు కూడా నీకు సిగ్గులేదా?” అన్నాడు.

సవిత అయనముఖంలోకి చూసి “అవును. నేను సిగ్గుపడవలసిందే! మత్స్య నిజమే చెబుతున్నావు. ఈ ఇల్లు నీదేకాని, నాదికాదు. అసంగతి నిజమే కాని, నవీన్యింటిని నాకిచ్చావు. సరే—రేపు నేనింకొకరియింటికి తెళ్ళిపోతాను. అప్పు డిదంతా నీదేఅవుతుంది. తదమూతునంతాగూలు ఈ ఇంట్లోవున్నాను. అయినా—తెళ్ళిప్పుడు ఈ ఇంట్లోనుంచి ఒక్క డిమ్మిడ్డో భరిదుల సామానుకూడా తీసుకెళ్లకు. అంతా నీకు తిరిగి యిచ్చే సాను.” అన్నది.

ఈ కంఠధ్వని రమణిబాబు కళ్ళను తెరిపించింది. మూకుడిలా “శేవు ఎక్కడ వెళ్ళావు?” అని అడిగాడు.

“రప్పకుండా వెళ్ళిపోతాను.”

“వెళ్ళాను అని అన్నంతమాత్రాన నిన్ను వెళ్ళనిస్తావా?”

“నన్ను అశేందుకు ప్రతి తిండినడం అనవసరం! మనకున్న సంబంధ మంతా కడిపోయింది. వాన్నిక మళ్ళీ మీరు తిరిగి పొందిలేరు.”

పరిసితులు కొంచెం గోతుకు వెళ్ళినట్లు రమణిబాబు గ్రహించి భయ పడుతూ “ఈ ఇల్లు నీది కాదని నేను నిజంగా అన్నానని అనుకున్నావా? కోపంతో మనిషి బుద్ధి—తెలివే కేటాయీ సరిగా వుంటాయా? నోటివెంటి ఏమేమో కనుకుంటాయి. అన్నీ నిజమవుతాయా?” అన్నాడు.

“కోపంతో నోటివెంటి కన్నేమాటల్నిక పోనీయండి. కోపం దిశారీ పోయాక, యింత పెదమీదను వూరికేనే పోగొట్టుకున్నానే అని అని పించమా? దీనికాంతి, నీమూ నామూ ఉన్న సంబంధంల పదహారణాల కంటే కనుపడదానని అనుకుంటావు. నీతో వాదించే శక్తి నాలోలేదు. నేను చాలా అణిసిపోయాను. నిమలబాబూ! మీతో యిక కలిసే అనవసరమే కలగవట్లుంది. నేను లేచే యిక్కణ్ణించి వెళ్ళిపోతాను.”

“ఎక్కడికి వెళ్ళావు?”

“అసంకలేమీ చెప్పలేను.”

“కానీ,—మీరు వెళ్ళబోయేయిందు ఒకసారి మిమ్ము చూస్తాను. గేవుదయానే కనాను.”

“మీకు తీరుబడివుంటే కాండి! యిక నాకు కలదిప్పించండి” అని లేచి “నమస్తే” అని యిద్దరికీ నమస్కరించి వెళ్ళింది.

నిమలబాబుకూడా లేచి నిలుచుని “రమణిబాబూ! నా నిమస్కారం కూడా స్వీకరించండి. నేనూ వెళ్ళున్నాను.” అన్నాడు.

9

జింక గొప్పనిషయం ఎప్పుడూ దాగివుండదు. ఉదయం కాకముందే అద్దెక్కు బాళ్ళంతా ఈ సంగతి విన్నారు. యజమానికి యజమానురాలికి

మధ్య పోట్లాటు జరిగిందనీ, సవిత రేపు ఈయింటిని వదిలిపెడతాననే ప్రతిజ్ఞ చేసిందనీ విన్నారు.

యింకొకరి విషయమెవ్వరియిదే అదెవన్న వాళ్ళంతా సర్వ, తమ పక్షాల్లోనిదిగ్నులయేవారే! కానీ, సవితరిషయంలో వాళ్ళలాచేయలేదు... ఈ మాటల్ని పూర్తిగా నమ్మలేదు. కానీ,—సంగతిమాత్రం అటువంటిదే! ఈమహాపట్టణంలో యింత చవకగా యింత మంచియిలు దొరికు. అంతే కాకుండా, వాళ్ళలో చాలామంది అదే రాకీపడినవారే! అశ్వవిధాలుగా యజమానులారి ఖాతాదారులయారు. వాళ్ళు తాము ఒక అదే యింట్లో వుంటున్నామనే సంఘటిమాటా మరిచిపోయి, అచ్చలంతా తిసి స్వంతదిగా భావించుకునేవార్యు.

వాళ్ళంతా కలిసి కారదను ఏమేమో అడిగారు. అమె వచ్చి సవితతో “ఈ అద్దెవాళ్ళంతా అనుకునేమాట నిజమేనా అమ్మా ?” అని అడిగింది.

“ఏవిషయం కారదా ?”

“మీరు ఇకాళే ఈయిల్లు వొడిలి పెళ్ళిపోవాలని అనుకుంటున్నారని అంటున్నారే”

“వాళ్ళనేది నిజమే కారదా ?”

“నిజమేనా ? నిజంగానే మీరు పెళ్ళిపోతారా ?”

“నిజంగానే పెళ్ళాను కారదా”

కారద అమాటనిని కొంతెంసేపు విశ్వసించావుండి “కానీ,—ఎక్కడికెళ్ళాడు?” అని అడిగింది.

“అదింతా ఏమీ విశ్వయంకాలేదు కారదా ! కానీ, పెళ్ళాలని మాత్రం తెలుసు.”

కారద కళ్ళకంట నీళ్ళు కారునూ “వాళ్ళంతా నమ్మలేకమ్మా ! మీరు కోపంతో అమాటలన్నారనీ—కోపం పోవడంతోనే అంతా మాయమవుతుంది అనుకుంటున్నారనీ, నేనుకూడా—మానె తిన మేనుం లేని పిడ్డుని పడుకుందనుకోలేదమ్మా ! ఏ ఆశ్రయమూ లేకుండా మేనుంకా ఏంకాలానీ ! అయినప్పటికీ నీళ్ళకు తెలియనిసంగతు లెన్నో నాకు తెలుసు !...మోకెల్లు నిప్పుతో సమానంగా ఉందని నాకు బాగా నమ్మకం!

ఈ జ్వాలను మీరు సహించలేరు. కానీ,—‘వెళ్ళిపోతాను’ అని అంటే—
పని జరగదమ్మా.” అన్నది.

“ఎందుకు వెళ్ళలేను కారదా? ఈ ఇల్లు నా? నాదే నివ్వలసినది. పద
మూడు సంవత్సరాల క్రితం ఏనాడు ఈ యింటో కాలుపెట్టానో, అనాడే
నా? ఇల్లు అగ్ని జ్వాలలలా మారిపోయింది. ఈ పదమూడు సంవత్సరాలూ
పొరపాటు పడాను... యింకా పన్నెండేళ్ళు పొరపాటు పడమంటావా?
యిటువంటి తప్పు నిక చేయలేను. ఈ దుర్మతిని జీతంలోకి రానీయను.”

“అమ్మా! ప్రపంచంలో నా కెవరూలేరు. దిక్కుదివాణమూలేని నన్ను
ఎవరికి అప్పగించి వెళ్తావమ్మా?”

“ధీరగా దేశానికి వుంటానో వాళ్ళకు అందరూ వున్నట్లే కారదా! నవ
తప్పు కానీ, అపరాధంగానీ చేయలేదు. జీవనబాబు సర్వోత్తమపడి ఏనాటి
కన్నా తిరిగినాడు. దివానావాసీనిలో దరిదాపు కనిపించకపోయేసరికి
మూఢునిలా చూసిపోయినప్పటికీ—చివరకు నీ దుర్మతకు నచ్చు తీరాలి. ఒక
వేళ నవ్ర నాకెంటు వచ్చిందో యిదే—అతను నువ్వొకరున్నావని వెదుకు
తాడు?”

“లేదమ్మా...! అయినక దరిగిగా.”

“అలా ఎప్పటికీ జరగదు కారదా! వచ్చితిరాలి. తప్పకుండా వస్తాడు.”

“రాడమ్మా—రాదు. అందుకు కారణం యిప్పుడు కాదు యింకొకప్పుడు
తప్పకుండా చెబుతాను.”

కారణమేమిటో బలవంతంగా సరికి చెప్పించలేదు. కాని విస్మయంగా
మానూ వ్రాసుకుంది.

“మీరు ఎక్కడికి వెళ్ళినా—నేను మీ వెంటే వస్తాను. మీరు గొప్పింటి
వారి మాతుకు! గొప్పింటివారి కోడలుకూడాను! మీరు ఏవిధంగా వెళ్తారో
మీ వెంటే ఒక దానీది వుండాలి. ఆదానీదానిగా నేను వస్తానమ్మా”
అన్నది కారద.

“నేను గొప్పింటివారి మాతున్ననీ, గొప్పింటివారి కోడలుననీ—నీ కలా
తెలుసుకో నీతో ఎవరిసంగతి చెప్పారు కారదా?”

“ఎవరూ చెప్పలేదు. ఈ సంగతి నాకోకదానికే తెలుసా? అందరికీ
తెలుసు. ఈ సంగతి మీకళ్ళలోనూ—ముఖంమీదా వ్రాసివుంది. మీరు

తలచుచును వెళ్ళుచుంటే, ప్రపంచమునా ఆసంగతిని చదువుకోగలదు. కాబుగా రెండునో ఒండేనా రేఖ నోటికి వెలిబుచ్చారు. ఆ అవమానపు మాటలందుకని అన్నారో? యిటువంటి విషయాలు ప్రతి యిక్కల్లోనూ వున్నవే! కానీ,—మీరు ఈ మాటల్ని సహించలేక నీ, ఇక్కడనుంచి వెళ్ళామని అన్నారు. గొప్పింటివారి విద్రాహ తప్ప—యింత అభిమానం ఇంకెవరికుంటుందమ్మా ?" అని ఒక నిమిషం సేపాగి "ఈ ఇంట్లోని వాళ్ళంతా రహస్యంగా వున్న సంగతి ఎరుగుదురు. అయినప్పటికీ, ఈ సంగతిని నోటితో వెల్లడిచేయకుండావుంది ఎందుకనో తెలుసా? భయంతో కాదమ్మా. మీరు దయాధర్మాలు చేస్తున్నారనీ ఆకతో కాదు. ఒకవేళ అలానే అయినట్లయితే, ఈ మోస మెప్పుడో ఒకప్పుడు బహిష్కరించుకుంటే! అఖరికి నెత్తోకూడా ఏమనిషీ మిమ్మల్ని అరమానం చేయకపోవడం యిందుకే నమ్మా! యింకేమీ కారణంలేదు." అన్నా.

"మీరంతా నన్ను ప్రేమిస్తున్నానని నాకు తెలుసు కారనా."

"ఒక్కప్రేమే కాదమ్మా! మేమంతా మిమ్మల్ని గౌరవిస్తున్నాం! మీరు గొప్పవారనికాదు కానీ,—మీరు 'మహాత్ము'లని, ఇంకొక ప్రేమిస్తున్నాం! యివన్నీ చెప్పేందుకు తగినవిషయాలు కాదమ్మా— వెల్లడిచేయడానికికూడా మనసులో మేమంతా సిగ్గుపడుతున్నాం!... మమ్మల్ని వొదిలిపెట్టి మీరేకథంగా వెళ్ళారు?"

"అంతకంటే వేరే—యిక గత్యంతరంలేదు కారనా."

"అంతకంటే వేరే గత్యంతరంలేదమ్మా, మేముకూడా మీవంటి రాకుండావుండే గత్యంతరం లేదమ్మా. మీతోపాటు నేను లేకపోతే—మీకిక్కడ సేవ ఎవరుచేస్తారమ్మా?"

"ఎవడు చేసాలో తెలియదు గాని, ఒకవేళ నేను గొప్పింటివారి యిక్కడకు వచ్చినట్లయితే—నువుకూడా అటువంటియింటోనుంచి యిరుగుటకు సేవచేసేందుకు రాతడు. అదీగాక నీతో దానీ పనిలోచేయించను?"

"అటువంటిప్పుడు నేను దానీపనిచేయను. నా తిరిగి సేవచేస్తాను. అరమానంతో, సిగ్గుతో ఏకాగ్రంగా మీరు ఈవికాలప్రపంచంలో నిలబడితే, ఆ విచారమెలావుంటుందో నాకు తెలుసమ్మా నేనా విచారాన్ని సహించలేను. మీతోపాటు నేనూవస్తాను." అని కారడ మెటకొంగుతో కన్నీళ్ళు తుడుచుకుంది.

కాగా అందుకే కారణ చెప్పకూడదమనండి.

సవితకు ఆలోచనలోని విషయం అంటే—ఏ ఆర్థికావస్థకు భిన్నంగా ఉండిన పరిస్థితించి వైతమున వచ్చి నిలుచుందో. అలాటి విషయం మనసులో మెదిలింది. ఈనాడుకూడా ఆ దుఃఖాన్ని తూచేందుకు ప్రపంచంలోని దుఃఖాన్నింతా వెదకినా కనిపించదు... ఆర్యులవారే పదమూడు దీర సంవత్సరాలు ఈ యింటిగోడల మధ్యలో ఉండినారు! ఈ నగరంలో జీవించి పూజించుకు తనతో కష్టపడేవలసి వచ్చింది. అవన్నీ ఈనాడు భారమే పోయినవా? కాదున్నీ అదేసరికి ఈనాడు తీరిపోతుందా? ఈమారు తన మర్యాద కున్నట్టి పాండిత్యమును కాదా గొంతు తనను సమాధానపరిచివచ్చింది. మనసులో ఎందుకో సందేహం కలిగింది. కాధా బంధనాలులేని ఆశ్రమ వివాహం పరిస్థితిచేడంగా. వారు మైన దుస్సాహస మిప్పుడామెకు లేదు... పరిశ్రమైన భక్తికారి స్వహనివాసం ఆమె స్వయంపరుణగా చిగిసింది. ఒప్పు పులకించింది. ఆలోచనలోని ఆశ్చర్యము, మనము—కాంతి పూర్వమైన గ్రామ్యజీవితంలోని, సంత సుఖసాధనాలన్నీ—జీర్ణించి పోయినపుడు వాడుకలు జీవితాధార సుఖాలవలె, గుండ్రంగా తిరిగి మునిగిపోయింది. ఈనాటి సవిత అలాటి ఆలోచనలో ముగిసింది. ఆమె వసుకు వెలిగింది. స్వభావంలో, అచరణలో ఎంతోమార్పు జరిగింది. ఈ ఆశ్రమము. ఈ ఇల్లా, ఎవ రిచ్చాకో—వాడు చేసిన ప్రయోగం. అదేమనగానీ అంత గొప్పది కాకపోయినా, ఈ ఆశ్రమాన్ని వాటి ఒంటిగా వాటిచేసులతో కోడు మీద నిలువోవడం, అలాటి వివాహం అంతో కలిసేమనడి! వివాహం యిక్కడ యిక్కడ తనలా నిలుచి పుట్టింది. ఈమనిషికి కరుణగా,— తనకు కలిగిన విద్యమేమూ, తిరిస్కామూ—రాత్రింబళ్ళు ఏకమే, ఈనాడు మహా పర్యతాకారిగా ప్రబలిపోయింది. యిన్ని గోజులనుంచీ ఈసంగతి తనకు తెలియనే తెలియదు. అలాగూ దృశ్యం మారిపోయింది. రమణీయము మెలిగా లోపలకు వచ్చి మంచంమీద తనపక్కలో సగం పడుకున్నాడు. దుదించని మాటలతో సవితకు సంతోషం చేయాలని చూశాడు. ఎంతో పేరాళతో ఆమెవేపు చూస్తున్నాడు. నిద్రగలు రేకుండా—మానాభిమానం లేకుండా, ప్రతిమాటలోనూ తన చేతకాని తనాన్ని, పొరపాటునూ—భయన్నీ భయనిలా వెల్లడిస్తున్నాడు. యిప్పుడీ

సిగ్గులేని వ్యక్తి వక్కనే పడుతుంది సువికల ఆరాధి గడపాలి. ఈ స్వల్ప కాలంలోనే—ఈ చిన్న ఉపాసక అమె చైతన్యం తప్పిపట్లయింది.

“అమ్మా—”

నిద్రలోనుంచి లేచిపట్టు “ఎందుకు కారదా?” అని అడిగింది.

“మీరు నిజంగానే వెళ్ళారా?”

“ఇవాళ కాదుంటే, యింకొక నాడన్నా వెళ్ళాలంటుంది.”

“ఎందుకు వెళ్ళాలి? ఈ ఇల్లు మీదేగా?”

“కాదు. నాదికాదు. రమణిబాబుది.”

ఇంతవరకూ ఈమెరు నామె వ్రుచ్చరించలేదు. యిందులో ఏదో అనా చిత్త మున్నట్లుంది. ఈనాడు మోసమునే అవరణాన్ని అవతలకు విసిరి పారవేసినట్లుంది. కారద ధ్యానం మెంటునే ఈమెనుంమిదకు వెళ్ళింది. ఎందుకంటే,—హిందూయోగి చెవులకు తనివయం మహాబాధగా వుంటుంది. అయిన దానితోపాటే కారణంకూడా గ్రహించి “ఈఇలు ఆయన మికిచ్చిపట్లు అందరికీ తెలుసు! యిప్పుడు ఈయింటిమీద అయినకేం అధికారముంది?” అని అన్నది.

“అవన్నీ నాకు తెలియవు కారదా! అవన్నీ కోర్టుకూ, న్యాయకాసాగ్రీ కి సంబంధించిన మాటలమ్మా! మాటలతో యిచ్చిన దానంమీద అధికార మెంతుంటుందో నాకు తెలియదు.”

“వొట్టి వొట్టిమాటలేవా? యింతకూ రాకకోరలేమి అగలేదా? ఇటు కంటిమని ఎందుకు చేకారమ్మా?”

సువికల మాటడలేదు. తిరగాడు తను వీడవాడైనప్పటికీ అయినదూర వ్రుచ్చు తన పైకొన్ని, అసలు ఫాయవాలతో సహా యిచ్చిన విషయం, అమె కప్పుడు గురుత్వ వచ్చింది.

“మీరు రమణిబాబుతో యిక్కడికి రావద్దన్నాను. కానీ,—అయిన కోతుతో వచ్చిపట్లయిలేజో—?”

“అయిన కప్పుమీతో అది చేయవొచ్చుకానీ, అయినా మాత్రం దోషి అని అనక.....నాతో పోట్లాటలూ కాటాటలూ మాత్రం వొద్దంటాను అల్లపయత్నంలో ఎప్పుడూ నామందుకు రావొద్దని ప్రార్థన.”

అమాటవిని కారద తీర్పుపడి. — అతరువాత మెలిమెలిగా “అమ్మా! ఒకసంగతి చెప్పాలనుకుంటున్నాను. రమణిబాబుతో మీరు సంబంధం తెంచుకున్నాను. యిల్లువొంటిపైటి వెళ్ళేందుకు కూడా కూర్చున్నారు. నిజంగా మీకు దిగుబడిగానీ, విచారంగానీ — చింతలూ, భయాలూగానీ లేవు. నన్ను వారు వొంటిపైటి వెళ్ళినచోట ఒంటరిగా యిల్లులో కూర్చుని భయంతో పిచ్చివాడైపోయాను. నాకు మతిసిమితంలేక నలకుందుతిని పొర్రాటాలు వదిలేందుకు తయారయ్యాను. లేకుంటే — ఇంత కొప్పపాపం చేసే సాహసం నాకు కలుగజరకము! కానీ, — మిమ్మల్ని చూస్తుంటే నిత్యముతో ఏమి నాగమనంలేదు, ఏమీ ఫర్వాలేదన్నట్లున్నారు. ఇది ఏవిధంగా సంభవమమ్మా! మాకింటే మీరెంతో ముందుకు పోయినట్లున్నారు.” అన్నది.

“నీకింటే ముందేమిలేదు కారవా! అయినా — రీతయనూ నా రీతయనూ ఒకటి కాదు. యిదిమాత్రం నిజం! నువ్వు సంపూర్ణంగా వొటిచేతులతో ఉన్నావు. కేవలకాదు. అనాకు కేవలం డబ్బువెటికొన్న అసి నాదొంగయింది. నాకేమి ఫర్వాలేదు కారవా.”

“దానిక్కుడా ఏమీ ఎండగోళం జరగదు కదమ్మా?”

“అదంతా నాభగవారిది కారవా! నాదే! దాన్నిగురించి గోలచేయ దానికి ఎవరికి గుండెలేన్నయి!”

సవిత ఏకాకిగామరి పన్నెండు సంవత్సరాలయింది. ఆత్మీయమైన స్వేచ్ఛలులేకుండా — పన్నెండు సంవత్సరాలు ఒంటరిగా పరాయియిల్లులో గడిపింది. మనసుకొట్టి మృత్యువేందుకు ఈ మధ్యకాలంలో — తెలుసుకున్న ఒక్కమనిషీ లేదు. ఈవాడు డబ్బు లెక్కలవిషయం ప్రస్తావన వినిపిస్తూంటే అకస్మాత్తుగా కారదముందు, యింతకాలంనుంచీ భవనులో అని తోన్న భావబంధాలన్నీ తెలిపోయినట్లయింది.

క్రిందనుంచి “అమ్మగారూ!” అన్న కేక వినిపించింది.

“ఎవరూ — మహాదేవ?”

నాకరు పెకిలచ్చి యజమానురాలి అడ్డానుసారంగా కామను తీసుకొచ్చేందుకు వెళ్ళాడు.

అరగంటయొక రయారె, ఆమె క్రిందకురావడంతోనే తలుపుదగ్గ నిలుచున్న కారద “అమ్మ! నేనెక్కడా మీరెంబడినాను! అక్కడ రాఖాలుబాటుగాయ వుంటే నన్ను కోప్పడదు.” అన్నది.

సరితకు తనకంటే ఎవరూ వచ్చేందు కిందలేక “ఎవరూకోపగించను. కానీ, మనక్కడికివచ్చి చేసేదేముంది కారదా?” అని అడిగింది.

“వాకంతా తెలుసమ్మ! తలుపు జబ్బుగావుంది. మీరు ఎంతలేదన్నా ఆమె నొకసారి చూస్తాను. అంతేకాదు, ఒకసారి తేలుతుందని చూస్తామనే కోరికకూడావుంది. ననుస్కరించి అనునగారి చూడమూలే తీసుకుంటాను.” అని అనుమతి పొందకుండానే బండిలో కూర్చుంది.

తెను. తెను. ఆమె సరితకు “అమ్మ! దేని కంట్రీగాయ ఎలా వుంటారు?” అని అడిగింది.

సరితకూడా నవ్వి “నీ ఊరులో ఆరునగారలా వుంటారని ననుకుంటున్నావు కారదా? బలంగా—లావుగా, పొడుగ్గా నల్లగా వుంటారనేవా?” అని అడిగింది.

“లేదమ్మ—లేదు. నేనలా ఆరుకోలేదు. అయినా ఆరునగారిని గురించి నా శ్రద్ధమైన ఊహ తప్పడంలేదు.”

“ఎందుకని కారదా?—”

“ఎందుకునంటే—ఆరునగారు ఒక్కరెండు కంట్రీకాదు. మీధర్మ గారు కూడాను! మనసులో ఒకరినొకరిని పోల్చుకోలేకుండా వున్నాను. ఏకం చేయాలని చూస్తున్నాను.”

“అయితే ఊహించుకో ఆరునగారి ముఖరీతాన్ని, కృత్యదేవ ఒక రైష్ట్రపును. నామెలలో నాకంటే చాలా పెదవాడు. తలమీద పొడుగు పాటి కి. తెంట్లుకలు ప్రస్తుతం వెలిసి తలగా వుంటాయ! ఎటు కర్రం! పూజలతో ఉపవాసాలతో కృతించి పోయింటారు. అయితే—అటువంటి మనిషి నీకు నచ్చుతాడా కారదా?”

“లేదమ్మ!—మరి మీకో?”

“నచ్చకపోతే మన కింశీధమైన ఉపాసనమంది కారదా? అయినా—ధర్మగారు నచ్చడం నచ్చకపోవడం—అనేది ఆరునగారు ఒకవస్తువు

కాదుగా! అనుచుగారిని నిర్విచారమైన మనసుతోనే స్వీకరించాల్సింది. కాత్తనిగమమేననీ, యిది మానవుని మనసుగాని వ్యధకాదనీ నువ్వంటావు. కానీ,—అటువంటి పనిమానిన పనెవరు చేసానో నీకు తెలుసా? యిప్పటికేను ఎవరు మానవుల మనసును కనుక్కోలేక, దుఃఖి అనే అగ్నిబాష్పాలను అగ్ని—కట్టిక చీకటిగా జీతాధానాన్ని తెలికలేక, వాళ్లే సాగు. కావున మళ్ళీ—సంసారముద్రంలో ధర్మిగాని నూనాన్నీ, సువ్వనాన్నీ గురించి ఏట్లానూడా మనసులో తుచ్చమైన ప్రశ్నల్ని వాటి గుండమ్మ! పెంచుకోవూ గూక అంతా మారిపోతుంది.”

కాదని నవనానీకము కాదు. ఎక్కవ కీడుకూడా సంఘాయించలేదు. అయిప్పటికీ ఈ సంఘటన నిజమని ప్రపంచలేకపోయింది. యిదన్నీ కలెక్టుదలించగాని అగ్నిబాష్పాల పరితాపతాలూకు నిరుత్సాహమనీ, ప్రశ్నలతో తిరిచి కుదుర్చుకుని అనుకుంది. ఈ మాటల్ని ఖండించి ఆమె బాధను ఎక్కడచేదామనే అభిలాషకూడా లేదు. కొంచెం సేపు ఆమె అలానే కూర్చుని “ఒకరించి తెలుసుకుందామని నాకంతో కుకూనాలంగా ఉండమ్మ! కానీ....” అని అంది.

“కానీ ఎమిటి కానా? అసంగతడిని నన్ను నిర్దుష్టపరచకూడదనేనా? అంతేకదా?—కానీ, కారణ—నాకేక నిర్దుష్టమూ. అని లేదు. ఎప్పుడోపోయింది. నిర్దుష్టంగా అసంగతనిగురించి అనుకుమ్మ?”

అయిప్పటికీ కాదని గొంతుపెట్టిలేదు. ఆమె మాటాడకపోవడం చూసి సవిత రనే స్వయంగా “నామాటలన్నీ నిజమైనట్లయితే, నా జీవితం యిత పరిణానికే ఎదురుగా చాటిపించినా? ఈమాటకు నేననేకసారు స్వయంగా—అనేక విధాలుగా ఆలోచించి చూశాను. కానీ,—నా పూర్వజన్మకాపలమని తప్ప, నాకింకేమీ జవాబుదొరకలేదు.” అన్నది.

కన్యఫలాన్ని గురించి కాదని వొప్పుకుంటుంది. కానీ,—సవిత సరయిన జవాబు చెప్పలేనని అనుకొని మెదలకుండా వూరుకుంది. ఆమెనీతిని సవిత ప్రసించి “పూర్వజన్మలో చేసిన అజ్ఞానకర్మ ఫలితాన్ని తలచిందే మొస్తూ, ఈజన్మలోని బాపాలన్నీటిని లెక్కనూ వెదుకుకుండేంత మూఢురాలని మాత్రంకాదు. కానీ,—లేనిపోని ఆచిక్కల్లోంచి బయటపడే మార్గమెవరు తీశారు—? ఎవరు చూపగలిగారు? నిన్ను నేను ఏమనిషికి

నిజ్జోలిచ్చావో, అతన్ని నా భర్తగారితో తూచి, 'సమామంటూ ఎంతుకుని గొప్పవాడని చెప్పలేను. నేనతనిమీద శ్రద్ధ ఎప్పుడూ చూపలేదు. నేనతన్ని ఎప్పుడూ ప్రేమించలేదు. అయినప్పటికీ అతని యిల్లా నా జీవితంలోని ఒక ప్రత్యేకం గడిచిపోయింది... ఏదో విధంగా" అన్నది.

"ఈనాడు కాబోయినా, ఆనోవానన్న రజనీబాబును మీరు ప్రేమించనే లేదా?"

"లేదమ్మ! ఆనాడూ లేదు. ఏనాడూ లేదు."

"అయితే మరి—యింక 'పారపాటు' మీరెందుకు చేశారు?"

క్షణంసేపాని కొడిగా నవ్వి "ఎవరె నా—ఎందుకని పారపాటు పడదమ్మ! ఎప్పుడో ఒకనాడు అకాకుగా పారపాటు జరిగితిరుకుంది. అకాకంగా నైనా పారపాటునేది వస్తుంది. ఏమీ లేకపోయినా సాగపాటు కలుగుతుంది. ఈ పన్నెండు పడమూరు సంవత్సరాలవచ్చి, నేనెంతోమంది అడవాళ్ళను చూశాను. ఈనాడు వాళ్ళంతా చచ్చి నాశనమై పోయారు. కానీ,—అరొకాలో నాకు ఒక్కమాటకుమూడా జవాబు చెప్పలేకపోయాను. తమ అదృష్టాన్ని తప్ప వారింకెవరినీ కపించలేదు. వాళ్ళను చూసి తిరస్కరించలేక పోయాను. కేవలం వంటురిగా తలకు భూమికే ఆసింది ఏమనూ "భగవంతుడా! అంగంకాని ఈ ప్రపంచంలో అపరాధంగానీ, తప్పుగానీ లేకపోయినా దుష్టతలు తుష్ట భారం ఈ పాతభాగముల కోసమే కల్పించావా?" అని ప్రార్థించాను.... పారపాటు నాకుల ఎందుకని కలిగిందో నాకు తెలియదు కాదా?"

"అ స్త్రీలుకూడా అపరాధమేమీ చేయలేదని మీరవిధంగా చెప్పగలరమ్మ?"

పదిత ముట్టాడలేదు. కారద యిక తెలుసుకుందామని ప్రశస్తింపలేదు. ఒక నిట్టూర్పు మాత్రం విడిచి, మాన్యమైఅకాకం చూస్తూవుంది.

బండి నిరీతప్రదేశానికే వచ్చి అగింది ... మహాదేవ్ తిలుపుతెనవదంతోనే యిద్దరూ దిగాయ. నిన్నటిలానే ఎదురుచూసేందుకు మహాదేవ్ బండిని అటువేపుట తినుకొనినెళ్ళాడు.

పడపారవనంబయ యింటిరలుపు తెరిచేవుంది. క్రిందిభాగమంతా ఖాళీగానే వుంది. మెట్లెక్కి మైదెళ్ళడంతోనే పడజారు, పడిపోదేండ్ల

మనుషుల పిల్ల వందలాలోకూర్చుని కూరగాయలు కోస్తూవుంది. ఆమె లేచి అదర భూర్వకంగా “గాండి!” అని శేలింగుమీదవున్న చాపపరిచి, సఃతపావాలు ముట్టుకుని నమస్కరించింది.

అనాటి తనకూగురింత నెదదైంది! చాపమీదకూర్చుని సఃత తనను తాను ఏవిధంగానూ సంబోధించుకోలేక పోయింది. ఉచ్చాస్య నిశ్వాసాలతోనూ, కన్నీళ్ళతోనూ బరువైన శరీరం మాటిమాటికీ కంపిస్తూవుంది. ఆ మరుక్షణమే కళ్ళు నీళ్ళతోనిండి ప్రవహిస్తున్నయ! ఊరికినే ఏడవడం ప్దిని తెలుసు! ఈ పిల్లముందు తన కన్నీళ్ళకు సంబలేదనికూడా తెలుసు. కానీ. —నిద్రామనే కట్టలు తెగిపోయినయ. ఎవరితో ఏమీకాదు. కేవలం ప్రయత్నంచేసి తన కళ్ళకు కొంగుతో మూసుకుంది. ముఖంచాచు తున్నా కర్నిర్ను కాదుతునేవున్నయ!

10

స్వలిత ఎంతగా ఏడుపును ఆపాలనుకుందో, అంతగా ఆన పెరుగుతూవుంది. నెదద తుస్థానంతో సముద్రం పొంగి, పొరలి కట్టలన్నీ తెంచుకున్నట్లయింది. ఎక్కడో అణగి మణిగివున్న మాతృహృదయం కట్టలు తెంచుకుని కన్నీటి రూపాన బైటికి వచ్చింది.

అపిల్ల ఊరడించేందుకు ప్రయత్నించలేదు. దుర్బలమై, సన్నగావున్న చేతులతో కూరగాయలు కోస్తూనేవుంది.

మెల్లి మెల్లిగ సవిక ఏడుపు తగింది. అయినప్పటికీ—ముఖంమీదమంచి నైటకొంగు తీయలేదు. ఆకొంగు కన్నీటితో తడిసి ముదయిపట్టయింది. అయినా.—ఎంతకాలమని అలా వుంటుంది? అందరికీ ఈ పరిస్థితిలో లోపలే అనవసానాన్ని కలిగిస్తూవుంది. ఆకారణంతో “యివాళ నీవొంట్లా ఎలా వుండమ్మా... చెల్లీ...” అని కారద అడిగింది.

అపిల్ల “వాగానేవుంది” అని చెప్పింది.

“జ్వరమిప్పుడు రావడంలేదు కదా?”

“లేదు,”

“చాక్రమగారు రాశిరా ?”

“లేదు. బహుశా నాయంకాలం వస్తానని అనుకుంటాను.”

“రాఖాలుబాబు కనిపించడంలేదు. యింట్లో లేరా ?—”

“లేదు. చదువు చెప్పేందుకు వెళ్ళాడు.”

“మరి—మివాన్నగారో ?”

“వారు నీకంటేనే—కంటే వెళ్ళారు. చాలా అలశ్యంగా వస్తానని చెప్పారు.”

ఆ సంభాషణ అఖిలేంద్రి, యిప్పుడేమనారి ? ఏమడగారి ? చివరకు ఎంతో సంతోషంగా “ఈమె ఎవరో నీకు తెలిసా— కదూ ?” అని అడిగింది.

“నాకేం తెలుసు ? నేనెప్పుడూ చూడలేదు.”

“మహామగానైనా ఊహించలేవా ?”

“ఊహించాను. రాజన్నాయు చెప్పేచెల్లారు. కానీ—మివానో నాకు తెలియడంలేదు.”

ఈమె సరిచయంచేసుకుంటూ “నావేరు కాలం ! మీ అమ్మగారిద్దరుంటారు. రాఖాలుబాబుకు నానందం చాలా తెలుసు !—నాకుకంటే అయినా రెప్పడూ మీతో చెప్పలేరా ?” అన్నది.

“లేదు... ఇవన్నీ నాతో ఎందుకంటారు ? నాతో చెప్పేంత అడవి మేముంది ?”

ఈమారు కాలడ నోటికి తాళంపడని, బుద్ధిపోయినంతమాత్రం మాటలు కల్పించి మాట్లాడ కూనేవుంది. ఈమారు ఎంతసేపు అగాధించినా మట్టాడేందుకేమీ కనిపించలేదు.

కొంతెంతసేపు మెకలకుంటూ వున్నాక లేచి లేచిచెళ్ళి చెంబునో నీళ్ళు తెచ్చి “అమ్మ ! కాళ్ళూ చేతులూ కడుక్కునేందుకు నీళ్ళు తెచ్చాను. లే !” అన్నది.

ఈ పిలుపు విని సరిక పిచ్చికారిలా లేచి కూతుర్ని స్వాగతించి హత్తుకుంది. అయినా ఈరథంగా ఒక నిమిషముంది. ఆ తరువాత చేతులు తడులెడయ ! కరీకం కిలమైంది. మైకంలో ధూమ్మీకడపడింది.

అమెను స్వచ్ఛమైనదానికి కారణ వాడిలో తన తలవుంది, లేనాద్యరగా కూర్చుని సహకారంతో నడుచుకూతుంది.

సంత కళ్ళువిప్పడంతోనే “అమ్మా! స్నానానికి అంతా సిద్ధం చేశాను. లేచిపోవచ్చు!” అని లేచి అన్నది.

అమాటలకు సరికి కనుచివరలనుంచి నీళ్ళు కారియ !

“నువ్వు నాలుగుడు నోజులున్నావీ ఎవీ తిడంలేదని కారణ అన్నది. కొంచెం మరగలేకలిశాను లేచి త్రాగమ్మా! కానీ,—మీ వెంట్రుకల్లో మలైక్కుకగావుంది. అయినా—ఈ రిఫ్ష ఆక్కాయ్ చేశాని. నాది కాదు. నీ నిప్పులూ నీ వెంట్రుకలు మెరుస్తున్నాయ్! నా వెంట్రుకలు యిలా ఎందుకిని బిరుకెక్కి నాకుమ్మా? చిన్నతనంలో నే నా పుట్టు వెంట్రుకలు తీయించారా? పల్లెటూళ్ళలో యిదే చెడు ఆచారం...” అని లేచి మళ్ళీ అన్నది.

సరికి చేయినాపి కూతురు తలమీద వెటింది. యిన్ని రోజుల స్వయంత్రా ఆ తల వెంట్రుకలన్నీ బదులుగా కట్టుకున్నాయ్! కొంచెం నేనడిచకకూ వేళ్లతో నిమురుతూ—నాటిని సమర్థురూవుంది. మాటిమాటికీ మాట్లాడుతూ మునుకుంది. కానీ,—మాట మాత్రం వెకిలిరాలేదు. చివరకు కూతురు తలను గుండెకు అనించుకుని కన్నీళ్ళు కార్చింది. కంఠంలోని మాట కంఠంలోనే దాగిపోయింది. శ శూపంతో మనసులోనుంచి మాట వెకిలిరాలేదు. కానీ,—అమె చెప్పలేని అమాటలబాసం అంతా ప్రహించారు. అందరూ కనుక్కున్నారు. కూతురూ. కాదా—లేదు. తెలుసుకున్నారు.

కొంచెం కేపణకు సరికి లేచి కూర్చుంది. లేచి అమెను క్రిందభాగం లోకి తీసుకొని వెళ్ళి స్నానం చేయించి. సంధ్యాపూజ సమాప్తయ్యాక అమెతో బలవంతంగా మరగలే తాగించి “యిక నన్ను కంటచేసేందుకు వెళ్ళమంటావా అమ్మా?... మరి నువ్వు కూడా తనాలి.” అన్నది.

“ఒక వేళ తినకపోలేనో?”

కూతురు ఒక నిమిషం నవ్వి “ఒప్పుకోకపోలే మీ కాళ్ళ మీద తలవెట్టి తినేట్లు చేస్తాను... యివారే మీకు ముక్తి దొరకదు.” అన్నది.

“నిమ్మ కిని నేను కోరనమ్మా! నువ్వుకా బలహీనంగానే ఉన్నావు. అంతా పథ్యం పుచ్చుకోలేదా?”

“పొద్దున్నే కొంచెం కలకండతిని యిన్ని నీళ్ళు తాగాను. యివారకు ఏమీ తినదు. బలహీనంగా వున్నానని అనుకుంటే, మరి సంతోషం చేస్తారమ్మా? రాజన్నాయ నచ్చేదికి చాలా చాచిక్కుతూ వుంది. నాన్నగారు ఇవార కొంచెం అలస్యంగా వస్తారు. ఈసోపు వంట చేసుకుంటా వుంటే, అందరూ పసులుంటారు. ఆరోగ్య, నేనివార కాసురుకు వైద్యం పెట్టవలసివుంది.” అని తలచుకున్నాడును గుండు గుడ్డకు లాగింది.

తేలు తేనున్న పనికి ఎవర తప్పిపడి “మవు స్నానం చేసేందుకు వెళ్ళున్నావా అమ్మయ్య?” అని అడిగింది.

“అమ్మ అన్నీ మరచిపోయిపోయింది. స్నానం చేయకుండా భయంకుని? వైద్యం ఎప్పుడన్నా వెళ్ళావా?”

ఈమాటకు ఎవర ఏమీ కావాదు చెప్పలేదు.

“కానీ—స్నానం చేసేటయితే నీకు మళ్ళీ స్నానం వస్తుందేమోనని అమ్మకు భయంగా వుంది.” అని కావ అన్నది.

తేలు తలపూపి “రాజు...జ్వరంరాదు. వాకిష్టం బట్టో బాగానే వుంది. ఆరోగ్యం కూడా సమాను. ఒకవేళ స్నానం చేస్తే నాకు కావచ్చాయ్! బట్టో బాగా వున్నంతకాలం పనిచేయాలి! నీ పెట్టేందుకు మరచున్నాను?” అని అన్నది.

అమాటకు ఇద్దరూ మెదలకుండా పూసుకున్నారు.

మంట చేయడంలో తేలుకు ఎంత కేళిమూ, కిష్టమూ కలుగుతుందో...? జబ్బుగోనుంచి తెలుపడం, అరేక కోవలనుంచి లంఖనం! బట్టో ఏమీ బలంలేదు. పిల్ల త్వగ్త్వంగా పనిచేస్తూవుంది. తల్లి మెదలకుండా కూర్చుని చూస్తుంది. కానీ, ఏమీ చేయలేక పోయింది.....

మంటంతా తయారయ్యా! తేలు కారదకు చూసి “నాన్నగారింకా రాలేదు. రావడంతోనే పూజా పువస్కారాలు చేసి భోజనం చేస్తారు. ఎంత అలస్యమవుతుందో తెలియదు. కారదక్కాయ్! మధ్యవనసరిగ్గా ఎందుకిది ముప్పదాతాపు? తివరదూ? నాన్నగారప్పుడప్పుడు యిటువంటి పరిస్థితిలో ముట్టో బిడ్డయింది. ఈమండావుంటేచాలు. యిందులో రోషమేమీ

వుండదు' అని అనేవాడు. నిమేకదమ్మ?—" అని జవాబుకోసం తల్లి ముఖంవేపు చూసింది.

వాళ్ళ కుటుంబంలోని సంఖ్య పెద్దదని సవితకు తెలుసు! ఆ కారణంతో వివశురాలై ఈ నిశుమాన్ని చేయవలసి వచ్చింది.

భగవంతుని పూజకు ఒక బ్రాహ్మణుని నియమించారు. కానీ,— వ్రాజబాబు తన యిష్టపూర్వకంగా ఈపనిని ఒకరిమీద పెట్టేవాడు కాదు. ఆయన గట్టి స్వభావంకలవాడ కూడా కాదు. అందుకల పూజకు ఆలశ్య మవుతూ వుండేది. కూతురు ప్రశ్నిత జవా చేమని చెప్పాలో సవిత ఆలోచించలేకపోయింది.

జవాబు లేకపోయేప్పటికి—“కానీ, మాపిన్నికి ఆలశ్యమంటే మహా మంట! భోజనానికి ఆలశ్యమైతే కోప్పడేది. ఈ విషయానికి విచారాన్ని పెలిబుచ్చుతూ నాన్నగా హాకనాడు నాతో “పూర్ణోవున్నవుడు మీఅమ్మ ఎన్నోసారు మధ్యాహ్నంపూట భోజనంచేసే వీలులేకపోయేది. పూరికే ఆలితో వుండేది. దానికి విలువ కటలేము. అయినప్పటికీ, మీఅమ్మ ‘తాకురును ఇంట్లోనుంచి తీసివేయండి’ అనిమాత్రం ఎన్నడూ కోపంతో చెప్పలేదు.” అని చెప్పారు.” అని రేణు మళ్ళీ చెప్పింది.

కారడ చకిరురాలై “మరి—నాన్నగా రెప్పుడన్నా తాకురును తీసి వేయమని చెప్పారా?” అని అడిగింది.

“అవును. చాలారోజులయింది. గంగలో పారవేయమని అనేవారు.”

“ఆయన ఏమన్నారు?—”

కారడ అడిగినమాటకు జవాబు తల్లికి చెబుతూ “అప్పుడు నావయసు తొమ్మిది సంవత్సరాలుంటాయ్! ఆతాత్తుగా ఒకనాడు నాన్నగారు నన్ను పిలిపించారు. నేనాయనగదిలోకి వెళ్ళేసరికి వారు ఏడుస్తున్నారు. నన్ను తిన దగ్గర కూర్చోపెట్టుకుని ఒకప్పుడు గోవిందుని బయవంతో మీ అమ్మమీద వుండేదమ్మా!...యిప్పుడు ఈనాటినుంచి ఆమె సానులలో నువ్వు వుండాలమ్మా! ఆయన నేవచేయాలి! చేయగలవా? మీఅమ్మ బయవుకు నువు మోయగలవా? అని అడిగారు. నేను ‘ఎందుకుచేయను నాన్నా!’ అని అప్పటినుంచి తాకురు పనులన్నీ నేనేచేస్తున్నాను. పూజబరిగేంత

వనకూ నేనేమీ తివకుండా వుంటున్నాను. కానీ.—యివారే నా మనసుండదండేను. ఒకవేళ జ్వం భయమే లేకుండా వుంటే తప్పకుండా మీతోనే ఉపవాసంచేయించి మాతోపాటే ఉండిపోతాన్ని." అని నిర్ణయించి, ఈ మాటలు తన తల్లికి ఎంత బాధను కలిగించాయో, ఆంధ్రవామెను తెలియని.

పరిత యింకొక వేపు చూస్తావుంది. ఒక్కమాటయితూడా నా వాడుగా చెప్పలేను. నానుకేతున్నా తనకాయాల్లో నాన నీది తిరిగి తెలుసు. పరివారిలోని నియమానికే తమ ఉపవాసమండేదేం, వ్రంచకొనోవేదేం ఈ వాడు అని మేమీ భావించాము.

కానికు కానియ దొంగమిప్పించాలని లేదు ఆమెను లోపలకుగోతుకొని వెళ్ళింది. పరిత ఒంటరిగా తిక్కురిక్కురుంటూ ఎవరికీగా బాధించి, కూసుకొన్నాడు ఏం చెప్పింది? తన పరితని కంటికి బిందెలు కట్టే ముట్టలూ, — కాకుండా చూసిందే ఆశ్చర్యమని ఒక చిన్న పంజరం తెల్లడిచేసింది. అంతే! ఇలా ప్రయత్నిస్తూ జరుగుతూవుండే! ఇది మానీ చూడకట్టు తురుకునేసంగతి కాదు. అయితప్పటికీ ఈ చిన్న పంజరం ఉదాహరణగా తీసుకుని పరిత కళ్ళముందు పన్నెండు పంజరపు రాలక్రింది బరిగిపోయిన యితపోసం ప్రతిష్ఠ మెప్పించింది. ఆ కౌగిలి అడమనిషి కట్టించియున్న ఒక వాడు బాదా, ప్రసాదించియున్నది. పరితలోకా ముఖమునుచూడడం ప్రతిష్ఠా పోషకం, తీక్షణంగా—లోపలలో అయినా, మండిచుకుంటూ అనిచుంటూ—మెట్టలో నుండి పోయిన కాంతిపీచుమైన కట్టెలతోకాదు, కాఫలతో నిండి ఉంటూలు మొదలైనవిన్న కట్టెలపంజరం కనిపించియు! ఈ కథంగా ఆమె ప్రాణులూ, పూజనీయుడైన భక్త—కట్టెలపంజరం తెరిగిపోతుంటూ, స్నేహమా—ప్రేమా—దియా, శ్రద్ధలేని ఆ కోపవారి అడమనిషి కానకాలతో తమకోపాలు గడుపుతూ, చివరికి ఈ వాడు మృత్యుతో నిండి పోయిన ఈ పంజరంపలకు లాగుకూడదు.

యిదంతా ఎవరినో జరిగింది? మాటిమాటికి ఈ ప్రశ్న పరితకొద్దమందో మెదులుతూవుంది. నీ జవాబువారి తనకు ఆకమానమో, అజవాబువారి బయటకు ఒకవేళ యిరువురం కన్నా సమ్మరించలేని పోయినందుకల్లానే,

ఎకరికల యిదంతా జరిగింది ? దీనికి దోషులెవరు ?... ఈ అపరాధమంతా తనలో తప్ప, యింకెవరికీ కాదు. అధర్మానికి ఇటువంటి భరించరానిదెట్టే తగులుతుంది. ప్రపంచంగాని తనబోటి పాపాత్ములకు కషాలతీరు ఈవిధం గానే వుంటుంది. ఈసంగతు లెప్పుడూ తను ఆలోచించనేలేదు. తనకు తెలియనే తెలియవు.

ఈ సవాళంగో, వ్యధతో—ఆమెకు దాపిరాగినట్లుయింది. ప్రాణాలన్నీ విడిచేసి “ప్రభూ ! ఈ అపరాధానికి ప్రతీకారమైన క్షేమిలేదా ? ప్రపంచంలో నిరంగా వుండేదేమిలేదు. అటువంటిప్పుడు నాపాపమే ప్రపంచంలో ఎప్పటికీ నెలచుకుందానే వుంటుందా ? కర్మాణంతో కూడిన సంతూరమైన దారికి నా కళంకం పెంధవుడిలా అడ్డువుంటుందా ? ఎప్పటికీ దీనికి చాళనేది లేదా ?” అని అనుకుంది.

“అమ్మా—నాన్నగారు వచ్చారు.”

సవిత తిలెత్తి చూసింది. లెన కెదురుగా వ్రజబాబు నిలుచునివున్నాడు. బాధా, వ్యసధానమూ—అంతా ఊణంసేపు మరచిపోయిపోయివున్నాడు. సవిత నిలుచుని “యింత ఆలస్యంచేకారేం ? దైటికి వెళ్ళడంతోనే మీకు యింటివిషయమేమీ జ్ఞాపకముండదా ? అటు నూనూనీవేపన్నా చూడండి. ఎంత ప్రాద్దెక్కిందో తెలుసుంది ?” అన్నది.

పాపం, వ్రజబాబు ఈ ఆలస్యానికి తగిన కారణం చెప్పబోతున్నాడు.

“సరే యిప్పుడిక ఆలస్యంచేయకండి ! వెంటనే పూజాపునస్కారాలు చేయండి” అని సవిత అన్నది.

“యిప్పుడేచేస్తాను కొరికోడలూ !—యిప్పుడే ! రేణూ, ఏదమ్మా నా తుండగుడ్డ. కంఠ వా యిటుతీసుకురా అమ్మా ! స్నానంచేస్తాను.”

“కాదు నాన్నా ! మీరు కొంచెంసేపు విశ్రాంతి తీసుకోండి ! అయిన ఆలస్యం అవనేలయింది. మీరు కొంచెం పొగాకు నింపుకునివస్తాను.”

తల్లి తండ్రి యిద్దరూ కూతురువేపు చూశారు. వ్రజబాబు “తండ్రిమీద దయ, ప్రేమా—మమతా వుండాలంటే, ఒక్క కూతురికే తప్ప యింకెవరికీ వుండవు కోడలూ ! అమ్మాయిముందు నువ్వెంతో చిన్నదానియ్యవు” అని నవ్వాడు.

“చిన్నచానికడంలో రక్తేమిలేదు. కానీ,—ఈ కాలప్రపంచంలో తల్లి కూతుళ్ళిద్దరూ ఒక మనిషియందు చిన్నతాళ్ళుగా వుండాలి.” అని పవిత్రకూడా నవ్వించి. ఈ నవ్వుకూడానే ప్రజలూ తృప్తిపడ్డారు. కొంచెంసేపుండి స్నానంలేకుండానే వెళ్ళారు.

అనాడు భోజనాలయంలో నిమగ్నమై పాపంకాలమైనది. ప్రజలూ పక్కమీద కూర్చుని పాగాకు త్రాగుతున్నాడు. నెలకే వచ్చి అయన కడుగుగావున్న పక్కమీద కూర్చుంది.

“భోజనం చేశావా?—” అని ప్రజలూ అడిగాడు.

“అం—”

“అమ్మాయి ఆశ్రయంగా చూడలేదుకా?!”

“లేదు.”

ప్రజలూ క్షణంసేపాకి “రీతవారిలో సరిగ్గా జన్మించినవ్వు. అలక్కంట్ల నీకు కష్టంగా వుండవచ్చు కొత్తకోడలూ.....” అన్నాడు.

భర్తగారి ముఖంలోకి నిరంకా చూసి “నాన్నగారి యంతా కొంచెం మిగిలి వుంది. నీకు నిరంకా సమయంలో కొంచెం స్వేదన వున్నట్లయితే— నా భర్తలాంటి మనిషి యంతాకలిగి చూడని శుభ్రమవుతుంటాడు.” అన్నది.

ప్రజలూ వెళ్ళి వెళ్ళాల్సినట్టి పడిలి “భోజనమయంలో నీకు కలిగి నమస్కరించి ఆనందంలేదు కోడలూ! ఈవాడు ఈ వ్యక్తంగానూ నీకోళ్ళతో చూడకలసివచ్చింది కా—” అని అంటున్నాడు. సరే ఎందుకిది తిరిగివచ్చావు? అని అడిగాడు.

“చూడకలసిని అకసరం వుంది! లేకపోతే నాకు క్షమా రికాదు. గోపం నీకి ఒకప్పుడు సేవకేళాను. అయినే ఈవాడు నన్ను పిలిచినట్లుంది. అయినన్ను వదిలి వుండొట్లుంది.” అని అంటూనే కళ్ళు చెక్కుకొట్టితే! వెళ్ళకొండుతో కన్నీళ్ళు కుడుకుకుని “ఒకేతే అయినను నిక్కలమైన ఒకే మనసుతో, భక్తితో ఆరాధిస్తే—అయినమీద మనసులో ద్వేషం లేక పోయినట్లయితే, నన్నాయన క్షమించడా?!” అని అడిగింది.

ప్రజలూ ఎంతో కష్టమీద కన్నీళ్ళాపుకుని “తప్పక క్షమిస్తాడు. అయిన కండకూ ఒకటే కొత్తకోడలూ.” అన్నాడు.

“మరి నాకా సంకల్పం తెలుసుకుంది ? నేనెలా తెలుసుకోగలను ?”

“అదియింకా నాకేమీ తెలియదు కోడలా. అదిమానే కత్తికూడా ఆ విషయం నాకేమీ తెలుసు.”

“అయితే ఇతాళి మీరంత సేపటికైనా ఎక్కడికి వెళ్ళారు ?”

“నందనీ కామి వద్ద నాది కొంత వైకముంటే...”

“అయిన ఇచ్చాడా ?”

“అలా నే అనుకుంటాను.”

“అదంతా నాకేమి తెలుసు, వైకం ఇచ్చాడా ? లేనా ? అసంగతి చెప్పండి.”

దబ్బి యివ్వకపోయిన కారణం చెబుతూ “అనంద్ పురంలోని కామి సంకలనాల్ని సంకలనం నీకు బాగా తెలుసు. వాళ్ళెంతో ధార్మికతూ, ఉత్తమతూ. కానీ, ప్రస్తుతం మంచివాళ్ళు పూనుకున్నా—పనికిడవని కాలంకనిచ్చింది. పాపం నందనాహా గుడ్డివాడయ్యాడు. వ్యాపారమంతా అన్నకొడుకులచేతుల్లోకి పోయింది. అయినా ఎప్పుడో ఒకనాడు ఇస్తాడు...” అన్నాడు.

“నాకు తెలుసు ! కానీ, నేనెలానోమోసం సాగనీయను. నేను నందనాహాని మరిచిపోయానుకున్నా ?”

“అయితే ఏం చేస్తావు ? దావా చేస్తావా ?”

“అవును. యింకేమిధమైన ఉపాయమూ లేకపోతే, దావా చేయాలిన్నాను.”

ప్రజలకు సహజం “నీమనసేమీ మారలేదే...” అన్నాడు.

“ఎందుకుమారుతుంది ? మీ మనసుమాత్రమే మారింది ? యింతకన్నా పీనమైన దుర్గళనేది ఎవరికీ కలుగుతుంది ? అయినా—మీ రెవరికీ అన్యాయంచేశారు ? నాబోటి కృతఃకులారా దబ్బిమకుడా దమ్మిడిలతో సహా ఇచ్చారు. అతనుకూడా యిదేవిధంగా మీ వైకాన్ని ఇవ్వాలి. దమ్మిడికూడా తీర్చకుండావుంటే, అతన్ని వదిలను.”

“కామి సంకలనాల్నిమీద నీకెందుకింత కోపం ?—”

“జోపాకాదు. యిదొక హృదయావేదన! మిమ్మల్ని మీరమ్మకు మోసం చేశాడు. యింధువులుకూడా మోసంచేశారు. దూపువానూ, దొరవానూ చివరకు తోచి నీడలా... మిలోనూ, ముఖాలోనూ భోగం అపరిమితమేనని తియ్యాలి చేసుకున్న భోగ్యకూడా మోసం చేసేందుకు మొకాడలేదు. ఈసంగతి నేనిప్పుడు వాళ్ళందరికీ చెబుతాను. మీలోని భార్యలన్నీయును. కానీ, వాళ్ళందరికీ వాసంగతి బాగాలేదును.” అని అంటుంటే—ఎంతోకాలం క్రింద నీలిన ముసలి ప్రజలబాలుకు గుర్తుకొచ్చింది. ఒకప్పుడాయన దివానా తీసుకున్న సందంగా తుప్పుతుకు భోగ్యతనచేయి పట్టుకుని క్షిందించిన. అసంగతిని గుర్తుకు తెచ్చుకుని “అవును. వార్షి నిన్ను బాగా ఎరుకున్నాను! కొత్తకోడలు చనిపోయిన దనుకు నీ వాళ్ళంతా భయపడతారు. ఘోరిమై నచ్చిందనుకుంటారు. పిండ దానం చేయడానికి గయకుకూడా వెళ్ళవచ్చు...” అన్నాడు.

“వాణ్ణం వచ్చిస్తే చదుకోవచ్చు. వాళ్ళేమీ ఫర్వాలేదు. మీరు మాత్రం నాకు పిండం ఇచ్చేందుకు నాకు వెళ్ళారేమోనని నేను అలోచించాలి... అలా చేయగలరా?”

ప్రజలబాలు మాట్లాడలేదు.

“ఎవరూ చెప్పలేక? —”

ప్రజలబాలు అమె ముఖంలోకి నీరసంగా చూసున్నాడు. అసమిష్టమూర్ఖుని కేలవమైన ఎర్రటి కిరణాలు కిటికీలోనుంచి పెట్టోకి వస్తూ మెల్లిమెల్లిగా మాయమవుతున్నాయి!

సరే మామల్ని అటుప్రక్కకు తప్పేందుకు “ఈకోణాల మాదిరిగానే నాకాలంకూడా మెల్లిమెల్లిగా దొరుకుపోతూంది కొత్తకోడలూ!— లెక్కలపుస్తకాల్ని చూసేతీరిక యిప్పుడలేదు. అయినా—నేనెంతగా అలిసివున్నానో, అది నీకుతప్ప ప్రపంచంలో యింకెవరికీ తెలియదు. కలవు తుచ్చుకో నేందుకు దళఖానుపెట్టి వాణ్నిప్పుడు ఆహూదిస్తారా, అని ఎదురు చూసున్నాను. తీవ్రతలో ఇచ్చినదానికీ, తుచ్చుకున్నదానికీ—అంటే, యిచ్చి తుచ్చుకోకదాలు పరిపాటుయ్యే. వాళ్ళికి పరిగా లేకపోయింది. అందులో చాలా తప్పులూ, ఎంతో గందరగోళమూ వుందని తెలుసుకున్నాను. నేనిక మిగిలిన జమాఖర్చులు మాడలేను. అక్షిపిక వాణ్నిప్పుడు లేదు. నువ్వు నీవినయాన్ని చూర్చుకో!” అన్నాడు.

సవిత రప్పవేయకుండా యింటావుంది. భగవంతునిమాటలు పూరికావడం కోసే “అయితే మీరు నిజంగా ఏమిచేయలేరా? నిజంగానే మోక్షంకాగా అలిసిపోయారా?” అని అడిగింది.

“నిజంగానే నేనెంతో అలిసిపోయాను కొంతకొద్దయ్యా! యిత నేను ఈ జీవితంలో ఏమీ చేయలేను. నాకందుకొంత ఆలస్యం,—కే క్షిమించిన పనో అంతన్న యింకెవరూ తెలుసుకోలేరు. అంతా దీన్ని ఆలస్యమనీ, మూసమనీ—నిరాశనీ అనుకుంటారు. తర్కిస్తారు. ఏదేనో యుక్తులు చెబుతారు. దేనికి లొంగుకుండావుంటే—వాళ్ళంతా తిరిగి నన్ను ఆ పనిలో ప్రవేశపెడతారు. మరొప్పుడంతోనే యంత్రం నడవడం తెలుసుగా! కానీ,—దీనికి మద్దనేది ఒకటైంది. ఈ మాటను వాళ్ళెప్పుటికీ నమ్మరు.”

“నేను నమ్మకంలేనివే మీరు సంతోషిస్తారా?—”

“సంతోషిస్తానో లేనో తెలియదు కానీ,—కాంతిమాత్రం తప్పకుండా అనుభవిస్తాను.”

“ఇప్పుడేం చేస్తారు?”

“రేణును తీసుకుని మా పల్లెటూరికి వెళ్తాను. అంతా పోయినప్పటికీ ఆక్కడ మిగిలి వున్నదాంతో మా జీవితాలు గడుస్తాయ! ఇక మమ్మల్ని వదిలిపెట్టి కిక్కితాలోవుంటే వాళ్ళకేమీ ఫర్వాలేదనే సంగతికూడా నువ్వు నన్నువుగా?”

“రేణును ఎవరిచేతుల్లో పెడతారు?”

“భగవంతునిచేతుల్లో పెడతాను. యిటువంటి నిరాధారతాలికి ఆయన తప్ప యింకెవరూ ఆశ్రయమియలేరని నేను తెలుసుకున్నాను.”

సవిత మెదలకుండా కూర్చుంది. భగవంతునిమీద తనకు నమ్మకం లేకపోలేదు. కానీ, తన కూతురివిషయంలో యింతినెద్ద నిబ్బరాన్నిచూసి కూడా నిశ్చింతురాలు కాలేకపోయింది. అనుమానాలొచ్చినంతలో హృదయంలో అటూ పోటూ కలుగుతున్నట్లయింది. కానీ, అఖిరికి ఈ విషయానికి సమాధానమేమవుతుందో తెలుసుకోలేకపోయింది. కేవలం ఈ ఒక్కసంగతే రాత్రింబగళ్లు ములులా గుచ్చుకుంటూ ఆమె హృదయంలో బాధపెడ తూవుంది. అఖిరికి “నా అపరాధానికి క్షమాగానే మీరాడబ్బును

తిగియిచ్చారా ! ప్రతికారం చేయడానికి మీరింకా పద్ధతి తోచనే లేదా ?" అని అడిగింది.

"లేదనే అనుకున్నాను. నువ్వన్నా యింకొక పద్ధతిచూపించు. మా రతనబాబాయా, పిరిలి కాళ్ళసంతరి నీకింకా స్వీయంచా ! కాళ్ళ విషయంలో నీకు మంచి అభిప్రాయమే వుండవలసివస్తుంది."

యింకా విచారంలోవున్నా సరే నవ్వువచ్చి సిగ్గుపడతూ "ఛీ... ఛీ...మీరు ఎంతాగా అంటున్నారంటే ?" అన్నది.

"అయితే మరేంచేయమంటావో చెప్పు ? కొద్దికొద్ది నగర్ని దొంగ రంగం చేసిందని పోలీసులకు రిపోర్ట్ చేసి పట్టివ్వమంటావా ?"

అమాట రెంతో నవ్వుకెక్కినప్పుడు ! యిద్దరూ నవ్వుకున్నారు.

"ఏమాట చూసినా, ఏవంకర చూసినా మీరలానే అంటుంటారు ?" అని సరే అన్నది.

యిన్ని సంవత్సరాలయ్యా ఈనాడు పురుషులు ముఖంగా నవ్వు కన్న నవ్వులు ఒక క్షణం ఆయిందోని అంధకారాన్ని చీల్చివేస్తుంది. ప్రజలు "కొద్దికొద్ది అందరికీ, ఒకేరకంగా వుండదు కొద్దికొద్దిలా... నిన్ను క్షించాలంటే నీకేం క్షమించవచ్చు ?... ఏనాడో పంకజం కాపురానికి తిలకకారిచ్చి వెళ్ళావో, అనాడే—మన మళ్ళీ ఎప్పుడన్నా కలుసుకున్నట్లయితే, నీకన్నలనీ దంతా యిచ్చి, నీ ముఠాన్ని తీర్చు కుందామని నిశ్చయించుకున్నాను." అన్నాడు.

ఒకానొకప్పుడు భర్తగారు చెప్పినమాటలు గుర్తుకొచ్చింది. "ఎవరి అప్పుకుమాడా మనమీద వుండుకుని చెబుకోకూడదు. లేకుంటే—మళ్ళీ జ్యూలో అది తప్పకుండా తీరవలసివస్తుంది." అని అప్పుడప్పుడు చెప్పే వాడు.

ఇది ఆ భయమేనా ఏమిటి ? ఏ అధికారంతోనోనా గుండు ప్రాణులు కలుసుకున్నప్పుడు, తమకున్న సంబంధం యీ విషయంలో ? రాకడంతోనే భిన్నాభిన్నమై పోయేది యిందుకేనా ? "నాకు తెలుసు ! ఆకారంలోనే మళ్ళీ జ్యూలో నేను మీకద్ద తప్పకుండా వసూలు చేస్తాననే భయంతో ఈవిధంగా చేసారన్నమాట ! అంతా ఆఖర్ పోయింది... యింతేగా ?" అని సరే అడిగింది.

ప్రజలు మెలకువగా వ్రాసుకున్నాడు. యిప్పుడిప్పుడే ఏచీకటి కుంగిపోతే పటాపాతరైపోయిందో. అచీకటి మాంభావంతో కొన్నివేల రైట్లు అధికమై నాలుగువేలలా అలుముకున్నట్లయింది. భరగారి మానాన్ని సవిత ధరించలేకపోయింది. కళ్ళు క్రిందకు దించుకునే “మీరిక్కణ్ణుంచి ఎవ్వరిని వెళ్ళారు?” అని అడిగింది.

“ఎంత తొందరగా పిలుచులే అంతతొందలో...”

అయితే—నన్నీక వెళ్ళమంటారా?”

“వెళ్ళు...”

సవిత లేచినిలుచుని అంతా ఆఖరెంచని అనుకుంది. అనాటి భూకంపం ఏరాతిమాపం వెక్కిరించి ఈ రెండ్రాజానాలనుధ్యా దుర్భేద్యంగా నిలుచుందో, ఆ పాపానికూపం ఈనాటివరకూ అలానే అక్షయంగా—దేదీప్య మానంగానే వుంది. ‘ఆ మాపంలో ఒక నవవ్యగింజంలేనా త్వరేము. కాంతి ప్రియుడైన ఈ మానవుడు యింత కలిమడవుతాడా? అనే విషయం సవిత యింతకుముందెప్పుడూ ఆలోచించనేలేదు.

యింటిపైట కాలువెట్టి సవిత వెనక్కుతిరిగి “మీరు ముక్కనేది దొరకెదు. మీరు వెనవులు! జీవితంలో ఎంతోమంది అపరాధాలను క్షమించారు. కానీ,—నన్నీ క్షమించలేకపోయారు. ఆ బుణంకూడా మీ మీదనేవుంది. ఎప్పటికైనా ఒకనాడు ఈ సంగతిని మీఅంతట మీరే స్వయంగా తెలుసుకుంటారు.” అన్నది.

ప్రజలు ఆవిధంగానే నిశ్శబ్దంగా వున్నాడు. ఏమీ మాట్లాడలేదు. చీకటిపడుతూవుంది. వెళ్ళాన్నప్పుడు సవితకు రేణు నమస్కరించింది. కానీ,—రేణుకూడా ఏమీ మాట్లాడలేదు. ఈ మూఢభావం ఆమె తన తండ్రిద్వారా నేర్చుకుంది.

కారదను వెంటలెట్టుకుని సవిత బైటకువచ్చింది. బండిలో కూర్చోవడం తోనే తారకనాథుని వెంట తీసుకుని రాఖాలు గబగబా ఇటువేలే వస్తున్నాడు. తారకనాథుడు దగ్గరకువచ్చి “కొత్తమ్మా! ఒకసారి బండే దిగండి. నేను నమస్కరించాలి.”అని అంటుంటే అమాటలో కొంచెం కటు వైసభావం కనపడదీ. సవిత సైగతో యిద్దరినీ బండిలోకిరవ్వండి. వాళ్ళు

లోపలికివచ్చాక ఏదీగం గతో "రాండి! నాయనా—నాతో యింటికి రాండి!" అని అన్నది.

11

హిస్ వానం లోపలికింది రాఖాలు వచ్చి "కొత్తమ్మా! పదహార నింబరు యింటికి మీరికీ బహుశా వెళ్లలేరు. ఈసా గంశ్రం ఒకసారి మాయాటికి వస్తే—" అని అగారు.

"ఎందుకు నాయనా?—"

"వెదవాన్నగారికి కొన్ని పనులు తెచ్చారు. అయినగారికి ఒకసారి నాయనా లేవండి! ఎందుచేయాలనీ ఎంతో కోరికగా వుంది. వారంతట వారుగా నాయనాటికి రావడానికి వోళ్లవచ్చారు."

"అయితే—వచ్చాయనగారు పిలిచారా?"

"కాదుమ్మా. అయిన పిలవలేదు. నేనే పిలుస్తున్నానుమ్మా! త్వరగా వెళ్లిపోయి వచ్చి వెళ్లిపోవచ్చును. సామానులన్నీ పరిచూసుకుని వెళ్లి ఎక్కించుకుని నాతో వెళ్ళాను."

ప్రజలు ఎవరితోనూ భోజనం చేయడం ఎవరికీ తెలుసు! అదిన్నీ వోళ్లచేందుకు రాఖాలంతో ప్రాధాన్యపడి వుండాలి. ఈ సమయంలో వచ్చి రొద్దప్రాంతం లో ఒకసారి కలుసుకుంటామని అలాగింది యిది ఏర్పాటు చేసేట్లుంది. రాఖాలు ప్రారంభం అయి ఎంతో విచారించి అలాగిందివలన వచ్చింది. అతనువారి ప్రేమభావంతోగానే "నాకు నాయనా! నేను రాలేక. నన్ను చూపి అయినగారు... కేవలం చివర పడతారు. అయినీ నేనికీ విచారంలేదు." అన్నది.

ఈ సంగతి జరిగిన ఒక వారమైపోయింది. ప్రజలు కూతుర్ని తీసుకుని తండ్రి పట్టుకొని వెళ్లిపోయేట్లు రాఖాలు చెప్పగా అయి వచ్చింది. అయిన చెండ్లోభాగ్యం, అయినకూతురూ తమ అన్నగారిలో కలిసి కుక్క కలకత్తా లోనే వుంటుందట. "కాళ్లకొని విచారంలేదనీ, దెబ్బలందనీ—యింటికి అదెంతవలన లోపాలు నాయనా గడుతున్నాయనీ, నగలు నాగేలూ ఎక్కితగానే ఉన్నాయనీ" రాఖాలు చెప్పారు.

చీకటివడుతుండగా సవిత ఒంటరిగాకూర్చుని యిదే ఆలోచిస్తూవుంది. ఈ పన్నెండేళ్లనుంచి, జరిగిన అనేక సంగతులు, ఎంతో తొందరగా— ఎంతో సరళంగా అన్న ఒకదానివెంట ఒకటి గడిచిపోయినయ్యాయి! తన అగృహం చెడిపోయిననాటి ఉదయంనుంచి ఈనాటి రాత్రివరకూ వస్తువులతో— అలంకారాలతో, సామానాలతో హాయిగా ఈ యింటోనే ఉడిసి, ఆవంతా తిరిగి యిక్కడే వొదిలిపెట్టి— నిర్మానుష్యమైన దారిలోకి ఒంటరిగా వెళ్ళి నిలబడవలసివస్తుందని అనుకోలేదు. స్వప్నంలోకూడా ఏరాత్రప్పుడూ సవిత యింత గొప్పగాయాన్ని ఆయన సహింపవలసివస్తుందని అనుకోలేదు. అయినప్పటికీ జరిగిందిమాత్రం అంతే! అవిధంగానే పగలు తరువార పగలు, రాత్రితరువార రాత్రి ఎడతెరిపిలేకుండా గడుస్తునే వున్నాయి! ఎక్కడా వివిధమైన అడ్డంకులూ లేవు.

ధరించలేని యింత గొప్పసంగతెలా జరిగింది? యిప్పటివరకూ దానికి కానిణమేమిటో ఆయనకు తెలియదు. అత్యున్నత ధర్మాశాస్త్రాలలో మాడ్చి వేసి, ఎన్నిమార్లు తనమీద తనే ఆలోచించివా— అన్నిసార్లు దీనికేమీ అం తెలలేదు. హేతుననేదికూడా కనపడలేదు. ఆ ఘటనకు మూలం వెదకడం అనవసరమనే అనుకుంది.

బహుశా ప్రపంచమే యింతగామోలు! జరుగకూడని ఘటన ఈవిధంగానే జరుగుతూ జీవిత ప్రవాహాన్ని, ఒక వొడుసుంచి రెండో వడుకు ప్రవహింపజేసుంకికామోలు! మానవుడి పనికిరాని విజ్ఞానం ప్రతీకారం చేసేందుకు తయరుగుంటుంది. అయినా— ప్రతీకారం ఎవరిమీదచేయాలి? ప్రతీకారం చేయించుకునేమనిషి యెక్కడన్నా దొరుకుతాడా?

యిటువేవేమో రమణిబాబుకూడా యిప్పుడు రావడంలేదు. ఆయన ఇంకా ఈయింటికి వస్తాడనే ఆశ సవితకులేదు. అయినప్పటికీ, ఎందుకనో విస్మయంగా ఆలోచిస్తూవుంది. ఒకసారి రావదని చెప్పినంతమాత్రంలో యిప్పటికేకూర్చున్న ఆసంబంధవంతా ఆఖరిపోయినట్లేవా? ఎడతెరిపి లేకుండా— పన్నెండు సంవత్సరాలు ఒకరితో ఒకరు గడిపిన చిహ్నంకూడా మారిపోయినట్లేనా?

అందుకే— బహుశా ఈ ప్రపంచం ఈవిధంగా నడుస్తుంది కామోలు! ప్రపంచంలోని వ్యవహారమే యింత! కానీ,— ఈ ప్రపంచంలో కేవలం

హని అనేది హానేనా? లాభయనేది ఎక్కడారేనా? పోనొట్టుకోవడమే కాని, కొరకడమనేది ఎక్కడారేనా? అటువంటిపరిస్థితుల్లో రసకూసులూ ఈ కాలక ఎక్కిన్నాంది తనము దుకు వచ్చింది? తల్లిలో తండ్రిలో మారి పోయింది?

ఇంట్లో ఎంతోమంది అడ్రవాకున్నారు. వాళ్ళు మున్నోలో కారణకూడా అడ్రసున్న ఒకమనిషే! కేవలం ఆమె చేరుచిని ముఖంచూడింది. అప్పుడప్పుడు మెట్టమీదా, నలుకప్పుడు పెరట్లోనూ, అటూఇటూ తిరుగుతున్నతనూ కనిపించేది. ఆకాశాగ్రామి ఎదురైనప్పుడు ఒక పక్కకు తప్పుకునేది. చూపులు కలుపువామనికూడా అనుకోలేదు. అటువంటి పరిస్థితుల్లో తన స్వయంతులలో కారణమే యిటు కట్టించవలసి?

అయినా—యిదికూడా చిరిసాయిగానే వుంటుందా? ఎప్పుడో ఒకనాడు స్వయంతుల వీడమ చించుకుని ఆకాశాగ్రామి ఎక్కడో తెలియని ప్రదేశంలో అదృశ్యమవుతుండేమా ఎవరికీ తెలుసు?

ఇలాంటి ప్రాణికూడా ఎదుటకువచ్చాడు. అతడు నిమలతాగా, గీయని మాటలు చెప్పే స్వభావంల మనిషి! ప్రత్యేకంగా కొంచెం కీర్తి వచ్చి మంచిపెదలు పెంచుచి వెళతాడు. ఎంతో హితవాని కోరిక నూపడం ఉపదేశించే అలవాటు అతనికి లేదు. బంధువులనూకుప్పి వ్యవస్థలు మూలకం. కనీసం తోలే ప్రశ్నల్ని మర్చి పెట్టింది అదిగో స్వభావం అపశ్యలేదు. కంఠముడు సాధారణమైన మాటలు మూడి లేచి చెప్పి పోయేవాడు. కాలానికి కలుబడితుండేమనిషి! ఈమనిషి ప్రతి పనిగోమూ, నియమమూ నిద్రనామా—తోటికేలాడేది!

అయినప్పటికీ ఆమె చూపులకు సరికే కంటించేది. ఆమెచూపులు అరిగితో వున్న తోడేలు చూపులాంటివికావు. యిందుకే భయంకారమా! ఆ చూపుల్లో వీడితార్కి వివరి ఉన్నావయిలాంటి రేఖ వుండడంకూడాన్నీ సరికే అనుమానంగా—పందేహంగా వుంది. నిమలతాలు వచ్చాక వాళ్ళిద్దరికీ ఈరధంగా మాటలు జరిగేవి!

పంచాలతో కప్పబడిన వరండాలోని ఒక పేరు మర్చిపో నిమలతాలు కూర్చుని “ఇవారే మీ ఆశోక్లం ఎలావుంది?—వోంటో మలాసాగా వుందా?” అని అడిగాడు.

“బాగానే వుంది.”

“కానీ—మీముఖం యింకా పాలిపోయినట్లుగానే వుంది.”

“లేదే!—”

“లేదు అని అన్నట్లయితే—నేనొప్పుకోను. మీ వొంట్లో బాగాలేనట్లు నైటికి కనుబడుతూనే వుంది. భోజనవిషయంలో కూడా మీ రెప్పుడూ తగిన శ్రద్ధ తీసుకోలేదు. ఈవిధంగా అశ్రద్ధతో వుంటే—మీ వాత్యంత కాలం బావుంటుంది? — రెండురోజుల్లోనే మీ కరీరాలోగ్యం చెడి పోతుంది.”

“లేదు... ఆరోగ్యమేమీ చెడిపోదు. నా వొంట్లో బలంగానే వుంది.”

విమలబాబు మెల్లిగా నవ్వి “వొంట్లో బలంగా వుండడమే మీకు మంచి దైంది. ఏదోవిధంగా అది చెడిపోవడమే మంచిది...యేం? అంతేనా?” అని అడిగాడు.

సవిత కన్నీళ్లు ఆపుకుంటూ మెడలకుండా వుంది.

“బండి యిప్పుడు పూరికి నే వుంటుంది. ప్రతిసెలా ద్వివరుణ వీరం యిమ్మానే వున్నాడు. మీరిప్పుడు సాయంత్రం పూట పికారుకు ఎందుకని వెళ్ళడంలేదు?”

“నేను పికారెప్పుడూ వెళ్ళలేదు విమలబాబూ!”

అమాట విని విమలబాబు మళ్ళీనవ్వి “అమాట కూడా నిజమే! నాకు కూడా పని లేకుండా ఆటూఇటూ తిరగడమంటే—బావుండదు...సరే, రాఖాల్ బాబు ఇవాళ వచ్చాడా?” అని అడిగాడు.

“రాలేదు.”

“నిన్న కూడా రాలేదా?”

“లేదు నాలుగైదురోజుల్నుంచీ ఆతనిటువేళు రారడంలేదు. బహుశ ఏదన్నా అవసరమైన పనిలో ముగిసి వున్నాడేమో!”

అవసరమైన పనులా? అవును...అది ఆతని వ్యభావమే! స్వార్థమేదీ లేకుండా యితరుల బరువును మోయడంలో ఆతనికి సామర్థ్యమూ లేదు.”

విమలబాబు అన్యాయస్వరూపంగా వున్నపుడు దూరంగా కారడ కనిపించింది. ఆమెను దగ్గరికి నీలిచి “ఏం...యివాళ నాకు నీళ్ళన్నా యివ్వలే

కనుక్కు! నీకెరివీడుగా తిండినీక్కు, అబ్బ... నమలందే నామనకు
వేరొ కావుండేనమ్మా" అన్నాడు.

కారణ నామనో నీక్కు, కనులపావల చిలకదా చుట్టి తెచ్చియిచ్చింది.
నామనోని నీక్కు క్రాగి అమలు పోట్లో నేనుకొని లేచి "యిక నేను
తెక్కాను" అని అన్నాడు.

పదితమాదా లేచి నిలుచుని "తెక్కండి—" అని నమస్కరించింది.

ఈవిధంగా చూచులు అనుకుంటుండేది! ఈవిధంగా చూచి విమలకామి
లేచి నిలుచోవడంతోనే ఆనాడు "ఈనాడు మీ పెండ్లి అనవసరంగా
పాడుచేసాను. కొంచెంసేపు కూర్చోండి. మీరెప్పుడో తెక్కెందుకు నీలు
లేదు." అన్నది.

"ఋణంకా కొంచెంసేపు కూర్చుంటే నా పెండ్లి పాడవుతుందనీ, నాకు
పొడైపోతుందనీ ఎవరన్నాడు!" అని విమలకామి అడిగాడు.

"ఎవరూ అవలేదు. నేను తీసివేసాను. మీరెప్పుడో పనులుంటాయ్!
అటువంటివన్నీ కాలం అనవసరంగా పొడైపోవో!"

విమలకామి వచ్చి "కాకాగంగతి తెలియదు. ఈకారణంవల్లనే నన్ను
మీరు అట్టేసేపు కూర్చోమని అనుకుందూ! నిలుచెప్పుండి—!" అని
అడిగాడు.

ఈమంగతి నిలుకాదు. పదిత తర్క్కించలేదుమాదా. కొంచెంసేపు పూకు
తీసి "రవడికామనో మీరెప్పుడన్నా కలికారా!" అని అడిగింది.

"అవును. అప్పుడప్పుడు కలుగుతుంటూనే వున్నాను."

"అయినాగనివన్నీ ఇక్కడి కనబడలేదని మీకు తెలుసా?"

"నాకు తెలుసుకొనింది!"

"యిక అయిక ఈయంటోరారా!"

"అయిగతి నామనా తెలియదు. విశా—మీరాయన్ని నీలినీ కప్పు
మీరూ నామనో."

కొంచెంసేపు నిలచుకుంటూ పూకుతీసి "ఇకాళ పోయిపో గవర్న మెంటు
అప్పుడెంటు వచ్చింది. ఈ యిల్లు రవడికామి నామనో విన్నవలేనీకన్న
విన్నవలేనా!"

“కానీ,—ఒకవేళ ఈయలు యిచ్చే అభిప్రాయమున్నట్లుంటే—సరిగా ఒక దానపత్రం వ్రాయకుండా—నాకమ్మినటు దానావేసెండుకని ప్రకటించారు !... నేనసలు ఈ యింటికి ధరయ్యవ్వలేదు.”

“ధర్మమంటే కావుండదు.”

“అసంగతి నాకుకూడా తెలుసు విమలబాబూ ! నా ధర వ్యాపారము. అయిన ప్రతిపనిలోనూ వాసవోయముంది. వామీదతో ‘దానపత్రం’ వ్రాసేప్పుడు—అర్హు మెంట్లో అదాన మెందుకు చేయబడిందో అసంగతి కూడా వ్రాయబట్టుకుందని నాకు తెలియకపోలేదు. ఒక అడదానికి యివన్నీ గౌరవప్రదమైన విషయాలుకావు. అయినప్పటికీ, ఈ అబద్ధం కంటే,—‘దానపత్రం’ వ్రాయడమే మంచిది.”

విమలబాబు మనసులోనే చంచలుడై “అమ్మినమాట అబద్ధంకాదు కొరకొడలూ !” అన్నాడు.

‘కొరకొడలూ !’ విమలబాబు నోటుంటు ఈ సంతోషన కొరది ! ఈ సంతోషన విని సవిత సంతోషించిందని అసమయాన అమెముఖం చూసిన వాకెవరూ అనరు. అయినా—సహజమైన స్వరంతోనే “అటుకుంటప్పుడు నాకు అనుమానంగానేవుంది విమలబాబూ ! ఈయింటి ఖరీదు రమణీబాబుకు మీరే యిచ్చికట్టుంది. ఎందుకని యిచ్చాకు ! రమణీబాబు కల్లకేసీ దానాన్ని పుచ్చుకుంటే,—దానికి కారణంవుంది. అది చెల్లుకుంది. నేను పుచ్చుకోవొచ్చు. కానీ,—మీ ఈదానం నాకొక భిక్షం లాంటిదే. మరి మీ ఈ భిక్షను నేనెందుకు తీసుకోవాలో చెప్పండి!” అని అడిగింది.

విమలబాబు మెదలకుండా కూర్చున్నాడు.

“ఒకవేళ మీరు నాకుటుకు జవాబు చెప్పకుండావుంటే, ఈ అర్హు మెంటును తిప్పికొని ఎక్కడికన్నా పెళ్లిపోతాను.”

విమలబాబు తల ఎత్తి “మీరెక్కడికన్నా పెళ్లిరకానప్పుడు ఇంకా తోనే ఖరీదు ఇచ్చి తీసుకున్నాను...యివ్వకుండా వుండే లేకపోయాను... ఇల్లును మీకోసమే కొన్నాను.” అన్నాడు.

“అయితే రమణీబాబు దబ్బు తీసుకున్నాడా !”

“అవును. రమణీబాబు దబ్బుతో వాధనము చేస్తాడు. దబ్బు తీసుకోందే జరిగిందాగా !”

“అ సంగతి వాకూ అనుమానంగానేవుంది. కానీ,—అరవిందీతి యితరగా చెడిపోతుందని వాకు తెలియదు.” అని ఒక క్షణంపేరూని “మీ దూర వృత్తి తెప్పలుగా దబ్బుందని విన్నాను. ఈ ఇల్లు భీమ కూడా మీకోకి లెక్క కాదు. అయితా—అసలు సంగతి మాత్రం ఇట్టికాదు నిమలబాబూ! మీరు ఏడుగుళ్ళకు లేకుండా వృద్ధుడు పూర్వంగా యిచ్చితా నేనేమని తీసుకోను? కాదు... నేను తీసుకోలేను, మాటిమటి! జవాబు చెప్పకుండా మెదలకుండా పూరుకుంటే నేను పూరుకోను. జవాబు చెప్పండి?”

“ఒక బంధువు జవామానగా యిచ్చాడని ప్రయోగమయ్యింది.” అంటూ మెల్లిమెల్లిగా నిమలబాబూ జవాబుచెప్పాడు.

అయిన ముఖంలోకి చూసి సరే నర్సి “ఏమన్నానీ; తీసుకున్న తరువాతి మాత్రం చాని తప్పియిలా, జరగానా నిడమరిలి లోకానికి దబ్బు ల్పంతుందని వాకుతెలుసు! మీరు నిజమై బంధువులకానిది నేనెవడో లేదు. సరే,—ఈమాటల్నికే లోనీయండి!...యిప్పుడిక్కడ ఎవరూ లేరు. నేలం మీరూ, నేనూ వున్నాం! పాత్రులుమలమంద మూలారేండుకు వాకు కొంచెం సంగోచంగా వుంటుంది. సిగ్గుగా వుంటుందనీ చెప్పే అధికారంకూడా నాలో యిప్పుడు లేదు. అందుకే నీ,—మీరెప్పుడు చెప్పింది నిజమేనా?—మీ తునములో ఆడవుందా?” అని అడిగింది.

నిమలబాబు తరెతి క్షణంపేరే అమె ముఖంలోకిచూసి “వామనము లోని విషయం మీకెందుకుని చెప్పండి?...యితర మీరీ విషయం తెలుసుకున్నా లాభంలేదు.” అన్నాడు.

“అయితే లాభంలేదనికూడా మీకుతెలుసా?”

“అవును... తెలుసు.”

సరే ఒక నిమిషము నిడింది. ఈ స్వల్పభావన, కాలి ప్రక్కనల మునిసి తాలూకు, ప్రతికోనా అచరాలు కట్టెకుకున్నాక కళ్ళంటి నీళ్లు కార్చింది. మళ్లీ తనను తాను సమ్యాకించుకుని “నా జీవితచరిత్ర మీకు తెలుసా—నిమలబాబూ!” అని అడిగింది.

“తెలియదు, వాకు తెలియదు...! నేలం బుగ్గిసెల్ల వీక్షణి అందరికీ తెలుసా, వాకు అంత తెలుసు. వాకిందా తెలియదు.”

అమాటవిని సవిత తృప్తిపడి “ఏం జరిగిందో అదేనా ? అయితే—అది నా జీవితానికి సంబంధించిన విషయంకాదా ? అది వేరే యింకో సంగతా ? నిజం చెప్పండి ?” అని అడిగింది.

వ్యాకులపాటుతో కూడిన ఈ ప్రశ్న వివరంతోనే విమలబాబు అలా చూస్తూ పడాడు. అయినా—ఆ సమయంలో నిశ్చయంగా “అవును ! అసంగతి వేరే ! రెండూ ఎప్పటికీ ఒకటికావు కొత్తకోడలూ ! సంపూర్ణ మైన నా జీవితానుభవంతో ఆఖరికి ఈ సంగతి చెబుతున్నాను. జరిగిన సంగతి.—హా జీవితీయా. ఈ రెండూ ఎప్పటికీ ఒకటికావు.” అన్నాడు.

ఈమాటకు అతడు నేని స్పష్టంగా లేకపోయినా, సవిత హృదయాన్ని గాఢంచేసింది ! మనసులోనే అంతోభవపడుతూ “నా భర్తను వదిలి గమనించాను ద్వారా వచ్చిన సంగతి మీరు వివేచించారు. అతడు నాతో మీరు ఉన్నాడు అలాగే అతన్ని కూడా వదిలివేశాను. నేనేమీ మంచిదాన్ని కాదు.... ‘యింకోకి నాడన్నా తప్పకుండా యింకోకి మనిషిని నేను పట్టుకుంటానని’ మీరు మనసులో అనుకోవడంలేదా విమలబాబూ ?” అని అడిగింది.

“లేదు... ఒక వేళ అటువంటి పూర్వా మనసులోకి రావడంతోనే దాన్ని తప్పకుండా తప్పిస్తాను—మేం ?” అని అయిన నవ్వి “మీ ప్రశ్న చిన్న పిల్లలు అడిగినట్లుంది. చిన్న పిల్లవాడొకప్పుడు పాడుపనిచేశాడు. రెండో సారి కూడా అపనీచేశాడు. మూడో సారి కూడా అపనీచేస్తాడనే విషయానికి జవాబు, పిల్లలు చదువుకునే పుస్తకాల్లో దొరుకుతుంది. కానీ—నేను కొద్దో గొప్పో చదువుకున్నాను కొత్తకోడలూ.”

“ఎవరు చెప్పారు ?”

“చెప్పేవాళ్ళొకళ్ళూ లేరు. క్లాసుల్లో గంటగంటకూ మావరు మారు కుంటారు. వాళ్ళలో ఒకరికి గురుంటుంది. యింకోకరికి వుండదు. కానీ,—పాడే మావరుగా ఎవరైతే వుంటారో—రహస్యంగా మావరు మీద పెతనం చెలాయించుకుంటాడో, అయిన్ని మాత్రం నేనెప్పుడూ కళ్ళతో చూడలేదు. అటువంటివైతూ ఎవరు చెప్పారని, నేనేవిధంగా చెప్పను ?”

“మీరు నెద్ద ధార్మికులని తోస్తుంది.”

“ధార్మికుడని మీరెవరి అనుకుంటారు ? — మీ భర్తగారి లాంటి వారికేనా ?”

సవిత్ చీకురాలె “అయితే మీ కాయన తెలుసా ? అయినగారితో మీరు మాట్లాడారా ?” అని అడిగింది.

ఈ తొందర చాటును వినులరాణి గ్రహించాను. అయినప్పటికీ ముందు విధంగానే కాంతంగా “అ... తెలుసు ! ఒకనాడు నాకుకూడా లాన్ని ఆశ్రయోలేక అయినగారి ద్వారకు వెళ్ళాను. ఎంతో కష్టంతో అయన్ని కలుసుకోవడం రట్టయింది. ఎన్నో సంగతులు మాట్లాడుకున్నాం కొంత కోడలు ! ధర్మాన్నివారే భావంతో గురిస్తారో, — ప్రశ్నకుంటారో, అనే విధమైన భావంతోనూ గురించడంలోనూ, నాకూ అయినగారి! ఎంతో వ్యత్యాసమంది. అయినగారు ఏ రూపంతో చాన్ని తెలుసుకుంటాడో, నేనా విధంగా తెలుసుకోలేను. ఈ విషయంలో వారి నాకు ఏ విధమైన ఏకాభిప్రాయం కనబరలేదు... నేను ధార్మికుణ్ణి మాత్రం కాదు.” అన్నాడు.

అతనితోనూ, ఉత్తేజితోనూ సవిత్ వ్యవధయం తుకతుకంటూ వుంది. వినులరాణి సంప్రదించిన కుకూచాలానికి తగినది అయి గురించింది. తనకు కాకు ఆశ్రయోలేక “ఆ విషయంలో మీకు సంతక కనబరలేపోతే, యింకే విషయంలోనూ మీరూ, అయినా ఏకాభిప్రాయానికి రాజకపోయారా ? మీ స్వభావాలు ఒక్కసారిగా కనుకేయక చిరిపోయినవా ?” అని అడిగింది.

“నీది జవాబు మీకివ్వకు. చాదికికానయ్యడం చాలేదు.”

“కానీ ‘అటువంటి మంచిమనిషిని ఈమె ఏవిధంగా వదిలి వెళ్ళిపోయిందా ?’ అని మనసులో నన్నా అనుకోలేవా ?”

వినులరాణి సర్వ “అంటే—మీరేనా ? కానీ, మీ అంతటమీద అక్కణ్ణుంచి చాలేదు. అందరూ కలిసి మిమ్మల్ని వెళ్ళిపోయిందేకాదు” అన్నాడు.

“అనిగతమీదా మీరు విన్నారా ?”

“విన్నాను—”

“అంతానా.....?”

“అంతా విన్నాను.”

సవిత్ కళ్ళ వెంట నీళ్లు తెచ్చుకుని “వాళ్ళని దోషులనీ, వాళ్ళదే తప్పనీ నేనెప్పుడూ చెప్పను. వాళ్ళు చేసిందంతా మంచిదే! భర్తగారి సంసారాన్ని అపవిత్రం చేసుకుందా, స్వయంగా నాఅంతట నేనే వెళ్లాల్సి వచ్చింది.” అని కళ్ళు తుడుచుకుని “కానీ,...యిదంతా తెలుసుకున్న తర్వాతకూడా మీరు నాతో స్నేహమెందుకు చేశారు?” అని అడిగింది.

“నేను మీతో స్నేహం చేస్తున్నానని యింతవరకూ అనలేదు కొత్త కోడలూ.”

“మీరెప్పుడూ అనలేదు గనుక నే. ఈసంగతింత నమ్మకంగా తెలుసుకున్నాను విమలబాబూ! ఏమనిషి యింత ప్రపంచాన్ని చూశాడో, నాకథంతా ఎవరువిన్నారో, ఆమనిషి ఏమనుకుని నాతో స్నేహం చేశాడా—అని మనసులో ఆలోచిస్తున్నాను. నావయస్విప్సడు ఎంతో పెరిగి పెద్దడైంది. వయసులోవున్న అందమూ, ఆ రూపమూ యిప్పుడు లేదు. మిగిలివున్నదేదో యింకొక రెండురోజుల్లో ఎగిరిపోతుంది...అటువంటిప్పుడు ఏమాలోచించి— ఏ ఆశతో మనుష్యులు స్నేహం చేయగలుగుతారు?”

“కొత్తకోడలూ! నేనొకవేళ స్నేహమే చేస్తున్నట్లయితే—ప్రపంచంలో ఈవిషయాని కన్నో ఉదాహరణలున్నయ్యే! యిది జరగవచ్చు కూడాను! ఒకవేళ ఈవిషయం పుస్తకాలలో వ్రాసుంటేమాత్రం నమ్మకపోయేవాణ్ని! కానీ,—స్నేహమనేది రూపానికీ—అందానికీ, యవ్వనానికీ ఆశపడి జరగదు. ఈసంగతిని మీరు నిజమని తెలుసుకుంటే—నేనెంతో సంతోషిస్తాను.”

“నేనీసంగతిని నిజమనే అనుకుంటున్నాను. కానీ,—నన్ను పోలి కట్టయితే మీకేం లాభమంటుంది? నన్ను మీరేంచేసుకుంటారు?”

విమలబాబు జవాబుచెప్పకుండా ఆమెను చూస్తూ వూరవున్నాడని మెలిమెలిగా ఆచూపులు వ్యధతో కూడుకున్నట్లు తోచినయ్యే.

“అదేమిగా నన్నేంచూస్తావు విమలబాబూ? నా ప్రశ్నకు జవాబివ్వలేం?—” అని సవిత్ అడిగింది.

“జవాబేమని చెప్పను కొరకొడలూ ! కానీ,—నేను మిమ్మల్ని పొందలేని మాత్రం తెలుసుకున్నాను ... పొందేదాడేమీ కనిపించడం లేదు.”

“వారెందుకని లేదు ? —మిక్కిలంక తెలుసుకు !”

“ఎంతోకష్టపడి తెలుసుకున్నాను. నేనుకూడా నిష్కళంకుణ్ణి కాదు కొరకొడలూ ! ఎంతోమంది ఆడవాళ్ళతో నాకు పరిచయమున్న కాలముకంటుంది. అనేకమంది స్త్రీలు నాకు తెలుసు ! ఆరోజులో ధన బలంతో వాళ్ళకు కుచ్చులుగాచేసి — నాదగ్గరకు తీసుకొచ్చాను. స్వయంగా వాళ్లు కుచ్చులై నన్నుకూడా అదేధంగా చేశారు. ఈనాడు వాళ్ళంతారేను. ఎవరెటువెళ్ళాలో తెలియదు.” అని ఒక నిమిషంసేపాగి “అనాకు ఈ నాటకానికి అంత నేది లేచోయింది. యిప్పుడు ప్రతిఅడుగుకూ ఎంతో బాధగావుంటుంది.” అన్నాడు.

సవిత కంపిస్తూ “కేవలం ధనంతోనే వాళ్ళను రప్పించావా? —ఎవరినీ ప్రేమించలేదా ?” అని అడిగింది.

“ఎందుకు ప్రేమించలేదు. ఒకమనిషి మీలానే యిల్లా, వాకిలీ వాదిలి పెట్టి నాదగ్గరకు వచ్చింది. కానీ,—ఆ అట మధ్యలోనే చెడిపోయింది. ఆమెను అపశేషపోయాను. దోచునిమాత్రం చెప్పక. కానీ,—స్నేహ ధనాన్ని కుచ్చంగాచేసి వ్రంశకొలేమని ఈనాడే తెలుసుకున్నాను. ఆమెను పోగొట్టుకోవాలన్నది—అనాకు రమణిబాబుకూడా సరిగా అవిధంగానే పోగొట్టుకోవటం చూశాను.”

“అయితే మీకే ధయమా ?”

“ధయమేకాదు కొడలూ ! ఈనాడు నాకిదొక వ్రతమైపోయింది. ఈ వ్రతాన్నంచెప్పుడూ, దూరంగా తొలగిపోకుండా అచటన్న వ్రతదేమీ నాతపశ్చ్యోగ ! నేను మీ కుమార్తెకు ఘాతాను ! ఏదోవిధంగా తమ సర్వ స్వాన్ని అప్పులవాళ్ళకు యిచ్చి, వెలిపోయారనికూడా నాకు తెలుసు ! యీ తెలుసుకునేందుకేమీ లేదు. ఆతరువాతనేను మిక్కిలి స్నేహాన్ని చంపాయించుకోగలవా ? ...తలపులు మూసుకున్నయ్య; అయినా కుచ్చం చేసి మిమ్మల్ని నేను పొందలేని గ్రహించుకున్నాను. మిమ్మల్ని ‘కుచ్చులు’ గా తేలుకుండానే పొందాలనుకుంటే, ఆ బాధలన్నీ మూసుకుపోయామని

కూడా తెలుసుకున్నాను. అందుకే నే కొరకొడలూ, నన్ను మీ నిజమైన బంధువులా ఎంచి, స్వీకరించమని చెబుతున్నాను. ఈ యిల్లు ఆ బంధువు యిచ్చిన బహుమానమని అనుకోండి! మిమ్మల్ని 'గుచ్ఛంగా' చేసే ప్రయత్నంగానీ, నేపథ్యంగానీ, యిది కాదు"

సతత తలవొంచుకుని కూర్చుంది. ఒక్కొక్కటిగా ఎన్నో సంగతులు గురుకు వచ్చినయ్! అఖికి ముఖమెరి "ఈ బంధుత్వం ఎంతకాల మనో స్థిరంగా వుంటుంది విమలబాలూ? ఈమిథ్యా ఆచరణ ఎంతకాల మని నిలబడుతుంది?—అద మరవార్చ సలబంధం—ఎప్పుడో ఒకనాడన్నా వాస్తవిక సంబంధానికి తీసుకొనివచ్చి వొదిలిపెడుతుంది—అటువంటప్పుడు వాస్తవమే అపరలయ ?—" అని అడిగింది.

"నా కానిగ్రహణంకొరకొడలూ! నే నాపుతాను! మిమ్మల్ని అపేక్షించే వుంటాను. కానీ,—మనసుకు మోసపుచ్చేందుకు మాత్రం ఎప్పుడూ ప్రయత్నించను. ఒకవేళ మీ రెప్పుడన్నా నన్ను గురించినట్లయితే, నాలానే మీవృద్ధి మారినట్లయితే,—ఒకవేళ ఎప్పుడన్నా పిలిపించినట్లయితే బ్రతికుంటే తప్పకుండా పయనంవుతుని వస్తాను. మిమ్మల్ని గుచ్ఛంగాచేసి పొందుచామని కాదు. తలమీద పెట్టుకుని మోసేందుకు వస్తాను."

జరజరమంటూ సతత కన్నీళ్లు పుట్టుకుంది. "మిమ్మల్ని గ్రహించేందు కిప్పుడేమీ మిగలలేదు విమలబాలూ! ఈజీవితంలో కంటిచూపు త్వడం లేదు. ఏ దుఃఖాన్ని నాఅంతట నేను స్వయంగా ఎటుగెత్తి పిలిచానో, దాన్ని సహించేట్లుగా మాత్రం ఆశీర్వాదించండి." అన్నది.

విమలబాలు కళ్లుకూడా చెయ్యిగిలినయ్!

"మిమ్మల్నైతే దుఃఖపడుతున్నానో, అదెక్కడనుంచి వస్తుందో, యిప్పటివరకూ నాకు తెలియదు. ఆకారణంతో మీ ఆపరాధాల్ని విమోచించేందుకిప్పుడు కూర్చోను. కానీ,—ఏమార్గంవెంట మీ కీ విచారం వచ్చిందో, మీకది చిరస్థాయిగా వుండకూడదని మాత్రం ఆశీర్వాదిస్తాను." అన్నాడు.

"కానీ,—అది చిరస్థాయిగానే మారిపోయింది విమలబాలూ?"

“అసంగతి నాకు తెలియదుకోడలూ! ప్రపంచంలో యిప్పటికీ మీరు తెలుసుకోదగ్గ విషయాలు ఎన్నోవున్నాయని నా నమ్మకం! మీరు తెలుసుకోదగ్గ ప్రదేశాలు యింకా అఖర కాలేదు. ఒకవేళ నేనే అశి ర్వాద మివ్వాలంటే, మీరు తేలికగా, దీనికోక—‘దరి’ అనేది కనిపిస్తుం దని మాత్రం అశిర్వాదమిస్తాను.”

సవిత్ యింకేమీ మాట్లాడలేదు. యిద్దరూ మానంగా వున్నారు. సవిత్ ముఖమే తి మాసింది. విమలబాబు కనులెప్పలు నీళ్లతో తడిసి ఒక వెళ్ళడం చూసింది. “వరమాన జిల్లాలో ఎడో పూల్లో తారక నాథునికి మాష్టరీ కుదిరిం దట. అయినా నన్ను రమ్మనమని పిలిచాడు. అయిన దగ్గరికి కొంతకాలం వెళిరానా?—” అని అడిగింది.

“వెళి రాండి...”

“మీరింకా కొన్నిరోజుల వరకూ కలకత్తాలోనే వుంటారా?”

“వుండ వలసి వుంటుంది...యిక్కడోక కొత్త అక్కిను తెరిచాను. దానికన్నో పనులు చేయాలింది.”

సవిత్ నవ్వి “మీరింత డబ్బు కూడ బెట్టారు కదా? యింకా డబ్బును సుపాయించి ఏం చేస్తారు?” అని అడిగింది.

అమాటకు విమలబాబు కూడా నవ్వి “నేను సుపాయించలేదు. దానం తటదే పెరిగి కూర్చుంది కొత్తకోడలూ! అందుక నే పారవేయలేకున్నాను. డబ్బును నే కేం చేసుకోవాలో నాకేమీ తెలియదు, అవసరం వచ్చినప్పుడు ఒక వ్యక్తి దగ్గరకు వెళ్లి డబ్బు అవసరాన్ని, గొప్పగా ఎలా ఉపయోగించాలో నేర్చుకుంటాను.” అన్నాడు.

సవిత్ లేచి కిటికీ తెరిచి మళ్ళీ కూర్చుని “నాకిప్పుడు యింటితో అవ సరంలేదు. చేతిలోనుంచి బానిసోవడమే చుంచినందుకున్నాను. కానీ,—మీ రలా కానీయలేదు. అద్దెబాధున్నారు...వాళ్ళను కనిపెట్టండి” అన్నది.

“కనిపెట్టే వుంటాను.”

“యింకోక ప్రార్థనకూడో వుంది. వింటారా?”

“ఏమిటా ప్రార్థన—?”

“నాకూతురూ, భారా—నీ ఆధారంలేకుండా నీవనానులయోను. ఒక వేళ చిరుబడి వుండేట్లుయితే—నాళ్ళనిషయంకూడా కనుక్కొండి.”

విమలబాబు నవ్వుతూ కలవొంచుకున్నాడు. జవాబు చెప్పలేదు. దీవర తేమిటో సవిత సరిగ్గా గ్రహించలేకపోయింది. కానీ,—హృదాంత కాళంలో ఆనందకరటాలు జారిపోయినయ్యే! రెండు చేతులెత్తి నమస్కరించింది. క్షణంపేపు మానగావుండి “నాభ రగారి సంగతులు నేనొక నాడు మీకు చెబుతాను. ప్రపంచంలో ఆయనగారి విషయం నాకొక్క దానికే తెలుసు! యికవరికీ ఈవిషయం తెలియదు... కానీ,—నేను మా నాన్నగారిట్లో వున్నప్పుడూ—చిన్నదాన్నిగా వున్నప్పుడూ, మీ రెండుకని కాలేదు?—చెప్పండి?” అని అడిగింది.

“సన్నివృత్తు మీదగర కమల పంపారో, ఆరోజుల్లో ఆయనగారికి విషయం జ్ఞాపకం లేదనుకుంటాను. ఆయనగారి పొరపాటుకల జరగవలసిన కిత్త నమిథివిస్తూ, అనుభవస్తూ నాకు ప్రాణాంతకమైంది.”

కొద్ది దూరంలో కారడ అక్కడకు వస్తూ పోతుండడంచూసి, విమల బాబు ఆమెను దగ్గరకు పిలిచి “మీఅమ్మ భోజనానికి ఆలస్యమవుతుంది కదమ్మ! ఆయితే నేను లేవాలికదూ?” అని అన్నాడు.

కారడ తర్కించుచుకు తయారై “కాదు...ఎప్పుడూకాదు. ఆలస్యమైంది మీకే! మీరివాళ ఇక్కడ భోజనం చేయకుండా వెళ్ళలేదు.” అన్నది.

విమలబాబు నవ్వి లేచి నిలుచుని “నీమాటను నే నొప్పుకోనమ్మ! నేను భోజనంచేయకుండానే వెళ్ళిస్తుంటుంది.” అని—“వెళ్ళనా?” అని సవితను అడిగాడు.

సవిత లేచినిలుచుని “నమస్తే—” అని అన్నది కానీ—భోజనానికి మూత్రం బలకంతంచేయలేదు.

విమలబాబు ఎప్పటిమాదిరిగానే “నమస్తే” అని మెల్లిమెల్లిగా క్రిందకు వెళ్ళాడు.

12

రేచుగిబాబు యిప్పుడు యిటువేపు కావడంలేదు. తెగతెంపులు చేసుకున్నట్లుంది. ఆ ఇద్దరిమధ్యా ఏంజరిగిందో అడైవాళ్లు గ్రహించలేక పోయాడు. రహస్యంగావుండి చూకుండేవాళ్ళు. సవితముఖం కాంతరంగా

—విచారంతో వుండేది. శూన్యరూపానికి ఇప్పటికీ ఎంతోలేదావుంది. జేను, మాసపు కూరకాకం—ఈనాడు సజలమేఘాలతో కూడుకుని అంతా కప్పినట్లుగా వుంది. లకలూ, పలవాలూ, తృణాలూ, చెట్లూ—అన్నీ అశ్రుజలంతో కడగబడి స్నిగ్ధమైపట్టున్నాయి! నీరూ, భూమిగా—ఆకాశం వాయువులతో నాలుగువేళ్లతో మూసి, ఏదో తెలియనివేదనను కనుబయిస్తూవుంది.

అచారణలోనూ — వ్యవహారాల్లోనూ, మాటలలోనూ — ప్రవర్తనలోనూ, ఏకాద కూడా సజలతో కోపంకనబడలేదు. అయినప్పటికీ తెలియని ఏదో ఒక వ్యవధానం ఈమెను విశ్రాంతి అందివాళ్ళకు దూరంగానే వుంచుతూవుంది. ఈనాడు ఆ 'దూరం' తగ్గిపోయినట్లయింది. వీళ్ళంతా తమహృదయాలకు దూరంగా ఆమెను ఆకర్షించినట్లుంది. అదేమన్న అడవాళ్ళంతా కారదతో ఈసంగతి చెబుతున్నారు. విచ్ఛేదనంలోని వాయు మైన విచారమే ఈమామిడి కారణమని వాళ్ళఅనుమానం!

రమణిలాలు సజనుడే! అందరికీ వేరుగానేవుంటుండేవాడు. ఒకరి మంచితో కాని, చెడుతో కాని అయినను పనిలేదు. అప్పడప్పుడు అదే అడగడం తప్ప యితరులతో ఏవిధమైన సంబంధమూలేదు, ఈసంగతిగా అయిన వుండడం కొందరికి బాధగా సరిపడలేదు. అయినప్పటికీ, అతని ఈ గమనంతో కొత్తమృత్యుమచ్చ మచ్చ తుడుచుకు పోయినట్లయితే—విచారానికి బదులు అనందంగానే వుండేది...అసలు సజిత యిక్కడ వుండకుండా యింకొక చోటికి వెళ్లిపోయితే—వాళ్ళకు నిలవ నీకుండదని భయం!

అయినా—యిప్పుడా విషయాన్ని గురించి కారద వాళ్ళకు నిశ్చింతగా చేసింది. ఒకామెతో “అతగాదూ! అదేవాళ్ళ విచారం యికపోయింది. మీరెవ్వరూ ఇక యిటు పెడక నవసరంలేదు” అన్నది.

“అయితే—అమ్మ ఎక్కడికి వెళ్లడా కారదా?”

“వెళ్లదు. ఒకవేళ వెళ్లితా—తిరిగివస్తుంది. ఎక్కడవున్నా యిటు వొదిలి ఎక్కడ రోజాటుండదు.”

అనందంతో అతగాది కను చెప్పుగొలిసయ్య! కారదను ఆకీర్షించి, ఈసంగతి అందరికీ చెప్పడానికి వెళ్ళింది.

విజయవాడు వెళ్ళిపోయి తర్వాత ప్రస్తుతం ప్రతిరోజూ సవిత తన పూజా గృహంలోకి వెళ్ళేది. మొదటి రోజుల్లో పూజను తొందరగా ముగించేది కానీ,—యిప్పుడు రెండుమూడు గంటలు పడుతుంది. ఒక్కొక్క నాడు పూజచేస్తూనే పన్నెండు గంటల రాలేయేది. ఈమధ్యకాలంలోనే కారడకు తీరుబడి వారికేది. ఆ తీరుబడి సమయాల్లో వచ్చి తన యింటి పనులు చేసుకునేది.

ఈనాడు 'యింటోకిరావడంతో'నే రాఖాలు తనపక్క మీద కూర్చుని, నీపం వెంటున్నో తన వ్రాసింది చూస్తున్నాడు.

“మీ రెంథ సేపయింది వచ్చి?” అని అడిగి— “అందులో పారపాట్లూ తప్పులూ వుండవచ్చు...అవునా?” అని అడిగింది.

రాఖాలు ముఖమెత్తి “పారపాట్లు వుండవచ్చు. అయినా—వాటిని సరిచేసుకుంటాను. ఏలే, యిదేనా వ్రాసింది?” అని అడిగాడు.

“నా కసలు తీరుబడేలేదు.”

“తీరుబడెందుకుకని లేదు?”

“అమ్మ పనులన్నీ నామీదనేపడినప్పుడు నాకుతీరుబడెక్కడుంటుంది?”

“అమ్మకు నాకెంతమందో ఉన్నారు. అటువంటిప్పుడు ‘నాపనులు చేసుకోవాలనీ, నాకు తీరుబడివుండాలనీ’ అమ్మతో నువ్వెదుకని చెప్ప గూడదు? ఈవిధంగా నాకు చెప్పడం బావుండలేదు కారదా?”

రాఖాలు కింతంలో తిరస్కారభరిత కింబళ తూవుంది. కారద ముఖం లోకి చూసినప్పుడు అందులో స్పష్టమైనది ఏమాల్రమూలేదు.

“మీరంత మంచేం చేశారు దేవతా? భిక్షాదానాన్ని—చేసేందుకు అనవసరమైన పనిని నా తలమీద నున్నారు. ఆకారణంగా ఎవరెలే యితరులను బాధిస్తారో వారికి నిజంగానే జ్వరంఉస్తుంది. యింటో సేవజేసేవారు కూడా దొరక్క తామే అనుభవిస్తున్నారు. యింతకు ముఖం పచ్చగా ఎందుకండో చెప్పండి దేవతా?”

“పచ్చగా ఎందుకంది. నేను బాగానేవున్నాను. కానీ,—ఒకదానిని ‘అనుకరించడం’కూడా ‘అనవసరమైన పని’ ఎలా అయింది—?”

“అనవసరమైన పనికాకుంటే—యింకేమిటి? మీకు జ్వరం వస్తే—దాన్ని దాచడానికి ఏమీలేదు. నేను బాగానేవున్నాను” అని చెప్పతలసి

వచ్చింది. యింకేముంది—యిదేసంగతి! సరే, వ్రాతపనులన్నీ తూర్చి చేస్తాను... అది మీకెందుకైనా పనికివస్తుందా?"

"పనికిరాదా—! యింతకూ నువ్వనేదేమిటి కారదా?"

"ఇదన్నీ మీకెందుకూ పనికి రావంటున్నాను. ఒకవేళ పనికొచ్చినా, అది నేనేం చేసుకోను? మీరు నన్ను చావనీయలేదు. నేను బ్రతికుంటా అని మీకుంది. కానీ,—యిక నేను ఒక ముక్కకూడా వ్రాయలేను."

"వ్రాయకపోతే నా ఆత్మ నెలా తీరుస్తావు?"

"ఆత్మ తీరవకుండా, మీకు ఋణపడే వుంటాను."

ఆమెరెండు చేతులూ పట్టుకుని "ఋణపడేవుండు". అని అందాడునిసిందిచినా, రాఖాలుకు ధైర్యం లేకపోయింది. కానీ,—కొంచెం గంభీరంగా, నువ్వు వ్రాసినంతవరకూ ఆవసరమని, నీకే తెలియడంలేదా?" అని అడిగాడు.

"ఆవసరముంది కాదనను. కానీ—అదినన్ను విసిగించడమేకాని యింకేమీ కాదు. రామాయణం, మహా భారతం మొదలైన కథలు యిక్కడ తీసుకువ్వుట్లయితే, అది 'రాస లీలలు' గా మారి పూర్తయ్యాయ్! ... అధికి యిదంతా ఎందుకనినాతో వ్రాయిస్తున్నాడు?"

కారడ అడిగిన ప్రశ్నకు రాఖాలు చకికుడయాడు. విసువుకూడా కలిగింది. ఎందువల్లనంటే,—ఆయన కారడవేళ వ్రాయిస్తున్నాడు.

కారడ అడిగినమాటకు జవాబు కనపడవందున "మొదట్లో నువ్వెంతో బుద్ధివంతురాలివిగా వున్నావు కారదా! అకాకుగా ఇంత పెంతెనం గల దుష్టరాలివిగా మారిపోయావేం?" అని అడిగాడు.

కారడ నవ్వావుకుంటూ "నేను దుష్టరాలివిగా మారిపోయానా?" అని అడిగింది.

"కాను సరే అవసరమైన పనిని చేస్తుంటావు? ..."

"తెలుగున్నాను! కానీ,—ముందు మీరు అయిదారుకోజాలన్నంచీ యిక్కడికిండుకని రావడంలేదో చెప్పండి?"

"అలోగ్యం వాస్తవంలేదు."

“అదండం!” అని కొంచెంసేపు ఆయనముఖంలోకి చూసి “మీకు జ్వరం వచ్చినమాట నిజం! ఆరోగ్యం బావుండలేదు. అని మాయమాటలతో నన్ను నమ్మించాలని చూస్తున్నారు. మీ ముసలిపనిమనిషినికూడా రోగంతో మంచంమీద వుండి...అంతజ్వరంలో వుండికూడా, స్టా పెలిగించి మీచేతులో మీరే సగుణియ్యపుకావ కాసుకోవలసివచ్చింది. మీ కంఠమందో స్నేహితులున్నారని విన్నాను. వాళ్ళకైనా కబురుచేయలేదండీ?” అని అడిగింది.

ఈ ప్రశ్న రాఖాలు కేమికోత్రకాదు. పోయినసంవత్సరంకూడా ఆయన కీసితే కలిగింది. ఆయనా—ఆయన జబాబుచెప్పలేదు. అఖికి “కారదా! ప్రేమంచంలో ఎవరకైతే స్నేహితులూ బంధువులూ ఎక్కువగావుంటారో, దుఃఖాల్లోనూ విచారాల్లోనూ—కష్టపు రోజుల్లోనూ పీలిచేందుకు ఒక్కరూ సమయానికి జ్ఞాపకంరారు” అని కూడా జవాబు చెప్ప లేకపోయాడు.

“సరే—ఆసంగతిని పోనీయండి! కొత్తమ్మకైనా కబురెందుకు చేయలేదు?” అని కారద మరీ అడిగింది.

రాఖాలు ఆశ్చర్యంతో “కొత్తమ్మకా? ఎందుకూ పనికిరాని వాసంతో కూడిన నాయింటికి, నాకునేవ జేయడానికి కొత్తమ్మ వసుందా కారదా? నవ్వనే మాటకు అర్థంలేదు. వినా—నాకు జబ్బు జేసిందని ఎవరన్నారు?” అని అడిగాడు.

“తెలియ బట్టే! కానీ, సరైనవేళకు కబురు తెలికపోవడమే విచారమే పోయింది. మీ జబ్బు సంగతి కొత్తమ్మ వినీ ‘రాజా—రెణును రక్షించేందుకు వంటచేసి అందరికీ కడుపునిండా పెడుతున్నాడు. రాత్రింబగళ్ళు మేలుకుని నీవజేతున్నాడు. తను సంపాదించినది కాస్తా దాక్తరకూ, మందులకూ—ఖర్చుపెట్టాడు. తనిప్పుడు జబ్బుపడితే చూసేవారుగానీ, చేసేవారుగానీ ఎవరూలేరు. దాహం విలే, స్వయంగా తనే కాలవనుంచి నీళ్ళు తెచ్చుకుంటూ, అకలైనప్పుడు చేతులు కాల్చుకుని స్వయంగా తనే పళ్ళం వండుకుంటూ, దాక్తరుకు కబురుచేసే మనిషేలేకుండా మంచంలో వున్నాడు. కానీ,—అతను నాకెందుకని కబురుచేస్తాడమ్మా! నన్ను నమ్మడు. నాకుతురు జబ్బులో వుంటే,—యితరులపేరుతో డబ్బుడిగం దుకు వచ్చినపుడు, నేనాయనకు డబ్బీయలేదు.’ అని చెప్పింది.” అని చెబుతూవుంటే కారద కనుకొలుకుల్లా నీళ్ళు కనిపించినయో!

“కానీ—దేవతా! నేనేం తప్పుచేశాను? మీ ఋణం యింతవరకూ వ్రాతపనిలో తీర్చుకోలేదనేనా నామీద కోపం?” అని కారద మళ్ళీ అడిగింది.

“మామూలు జ్వరాన్ని యింత గొప్పగా చేపావేం కారదా? జ్వరమనేది ఎవరికీ రాదా యేమిటి? రెండురోజుల్లోనే తగ్గిపోతుంది.”

“భగవంతుడికి నామీద దయవుండటమే తగ్గిపోయింది. మీయందుండటమే కాదు. ‘అడలు మీరు చెడవాళ్ళు’ విమంతుని చెవిపోబోయాను. కానీ, చెవిపోనీయలేదు. రాత్రింబగళ్ళూ ఆసుపత్రికి పరుగుతీశారు. అక్కణ్ణించి తిరిగివచ్చి, అన్నంలేకుండా చెవిపోదామని అనుకుంటే, దానికి నాకు తగిన బండోబసు చేశారు. ఒకరికి ఈవిధంగా జరిగింది. యిక రెండోవేళ జబ్బులోవున్న మీకు నా సేవకూడా పనికిరాకపోయింది. నాతో ఎప్పుడూ ఈవిధంగానే పోట్లాడుతుంటారా? దీనికి ఎడతెరిపేదీ వుండదా? నేను మీ కేవిధమైన కష్టాన్ని కలిగించాను? ఈజన్మలో నేనేమీ పాపంచేయలేదు దేవతా! ఏజన్మలోని పాపానికి నాకిప్పుడు కక్షఃధిక్తున్నానో?”

రాఖాలు బవాలు చెప్పే లేకపోయాడు. నేనీమెతో ఒక్కమాటన్నా చెప్పలేదే! అటువంటిప్పుడు ఈసంగతులన్నీ చెప్పి, ఈమెను ఎవరిలా చేశారు? అని అనుకున్నాడు.

కారద అంతటితో ఆగలేదు. “దేవతా! ఇవార్చివరకూ మీ రెండుకని వివాహం చేసుకోలేదో, నేనీప్పుడు గ్రహించాను... అడవాళ్ళంటే—నిజంగా మీకెంతో అసహ్యం! కానీ, ఏ అడవాళ్ళను మీరింతవరకూ చూశారో, ఏ స్త్రీలు చెప్పినమాటలు మీరింతగా నమ్మారో, ఏ అడవాళ్ళ వెనుక మీరింతవరకూ తిరిగారో, ఆ అడవాళ్ళే స్త్రీజాతికంతటికీ దృష్టాంతరంకాదు. ప్రపంచంలో యింకా స్త్రీలున్నారను.” అన్నది.

రాఖాలు గట్టిగా నవ్వుతూ, నవ్వుతూ—“నువ్వివాళ యిలా మారిపోయావేం కారదా?” అని అడిగాడు.

“నాకివాళ నిజంగానే కోపం వస్తోంది.”

“ఎందుకనీ?—”

“ఎందుకా? మీరు మీజబ్బు సంగతిని నాకెందుకని కబురుచేయలేదో నుండు చెప్పండి?—”

“కబురు చేసినంతమాత్రంలో ఏమవుతుంది కారదా? నాయుంట్లో యింకెవరూ అడవాల్లు లేరు. నాకు సేవచేసేందుకు ఒంటరిగానే వస్తావా?”

“కాకుండా సంకల్పంతా విని, మెలకుండా యింట్లో కూర్చుంటావా?”

“ఒకేవేళ నీ భర్త తిరిగివచ్చి—ఈసంకల్పంతా వింటేనో?”

“అయిన తిరిగిరారని మీతో వెయ్యిసార్లు చెప్పాను. నీకలా తెలుసని మీరంటారు?—నాకే తెలియకపోలే ఈ ప్రపంచంలో అసంగతి యింకెవరికీ తెలుస్తుంది?” అని కొంచెం నేపాగి “అంతేకాకుండా యింకొక సంగతుంది. మీకు సేవచేయడానికి వంటరిగా మీయింటికి వస్తే, అది తప్పవుతుంది. సరే, మీమాట ప్రకారం వొప్పకుంటే,—ఈ యింట్లో ఎవరి మీమ్మనమ్మకంతో వన్నెంటరిగా వొదిలి వెళ్లాడు? మీరు మీయింటికి వచ్చి కూర్చున్నారు. నేను మిమ్మల్ని వెళ్లనీయకుండా వున్నట్లయితే—వస్తేవారు వద్దంటాలో చెప్పండి?” అని అడిగింది.

చిత్రమైకప్రశ్న! ఒక్కకారద నోటి వెంటతప్ప, యివాల్చివరకూ ఏశ్రీ జోటంటాకూడా రాఖాలు యిటువంటి మాటలు విసలేదు. ఎంతో సిగ్గుతో ఆయన ముఖం పాలిపోయింది. కానీ,—సిగ్గును కనబరచకుండా నవ్వేందుకు ప్రయత్నిస్తూ “ఒంటరిగా వున్నానని నివ్వెన్ని మాటలన్నావు. ఒకేవేళ నీ భర్త ఎదురుగావుంటే ఈమాటలనగలవా?” అని అడిగాడు.

“అటువంటి మాట చెప్పవలసిన అగత్యమే వుండదు. కానీ,—ఆయన ఈనాడు వచ్చినట్లయితే, కారద నిన్నెంత ప్రాణపదంగా మానూవుందో, ఆ కారద ఎంతయిదిగా సంపాదించిందో, అది ఆ భగవంతునకే తెలియాలి!—వెళ్లనే కేరుతో తీసుకొనివచ్చి ఎవర్ని మోసపుచ్చాలో, ఎంగిలాకని ఎంతో అసహ్యంతో ఎవర్ని దూరంగా విసరి పారవేశాలో, తిరిగి వెళ్లెందుకు ఎవరికి చారనేది కనిపించకుండాచేసి వెళ్లాలో, ఆ కారద యిప్పుడు లేదనీ, ఆ కారద తనపాపాన్ని ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకునేందుకు, కాదు—నీ పాపాన్ని ప్రాయశ్చిత్తం చేసేందుకు విషంతిని చనిపోయింది. ఆ కారద లేదు. ఈ కారద రెండోమనిషి! ఆమెకిది పునఃపున్య! యిప్పుడామె కిరీరం మీద ఎవరికీ అధికారంలేదు.” అని చెబుతాను.

రాఖాలు నిశ్చేష్టుడయ్యాడు.

“మీకు గురుకొడుందా దేవతా? అనుప్రతిలో మీరు మాటిమాటికి ‘ఎక్కడికి వెళ్లనుకుంటున్నావు?’ అని అడిగారు. జవాబుగా నేను ఏమి మూసే, నేనెక్కడికీ వెళ్లనుకు ప్రదేశంలేదనీ, ఒకేఒకనమ్మకమైన ప్రదేశ మొందనీ, అక్కడికే వెళ్తాననీ—చెప్పాను. కానీ, మధ్య దారిలో మీరు నా ప్రయత్నాన్ని అడ్డగించారు.” అని కారడ అన్నది.

క్షణంసేపు యిద్దరూ మౌనంగా వూరుకున్నారు. ఆ తరువాత రాఖాలు “నేను జీవనబాబును కళ్ళతో చూడలేదు. ఈయింటివారే నోటివెంట ఆయన పేరు మాత్రం విన్నాను. అయితే—ఆయన నీధర్తాదా? యిదంతా అబద్ధమేనా?” అని అడిగాడు.

“అవును. అబద్ధమే! ఆయన నాధర్తాదా.”

“మరి, నువ్వు విధవ వేవా?—”

“అవును. నేను విధవనే!”

మళ్ళీ కొన్ని క్షణాలు నిశ్శబ్దంగా గడిచినయ!

“నా సంగతి తెలుసుకున్న తరువాత, నా మీదమీకు అసహ్యం కల గదం లేదా?—” అని మళ్ళీ కారడ అడిగింది.

“లేదు కారదా! నేనంత మూరుగ్ని కాను! నీకంటే పెద్ద తప్పును చేసిన కొత్తమ్మనుకూడా నేనసహ్యించుకొను.” అని అంటూ సిగ్గుపడాడు.

“కొత్తమ్మే మిమ్మల్ని స్వంతతల్లిలా పోషించి పెద్దవాణ్ణి గాచేసింది కదూ?—”

“అవును! అమే నాతల్లి!” అని వెంటనే ప్రసంగాన్ని మార్చి “నీతల్లి తండ్రి బంధువులెవరూ లేరు. ఉన్నా చెప్పడంలేదేమో? అయినా— నువ్వు వాళ్ళందరకు పెళ్ళివని నాకు బాగా నమ్మకం! కానీ,—మరిప్పు డేంచేస్తావు?” అని అడిగాడు.

“యిప్పుడు చేస్తున్నదే చేస్తాను. కొత్తమ్మదగ్గర పనిపాటలు చేస్తుంటాను.”

“కానీ, ఎల్లప్పుడూ నీడే బావుంటుందా?”

“యిదేమీ దాపీపనికాదుగా? తల్లి చేస్తున్న నేవ! ఈపని నాకు చాలా కాటం వుంటుందని కూడా తెలుసు.”

“కానీ,—ఆకాలమయ్యా నీకాళ్ళమీద నువ్వే నిలువోవలసిన సమయం వస్తుంది. అటువంటిప్పుడు డబ్బు కావాలి ! ఈవిధంగానే పనిపాటులూ చేస్తుంటే, నీ కా సుతుస్య పరిస్కారం కాదు.”

“నాకు డబ్బెంత అవసరమన్నా నే నీ ప్రాతపనిమాత్రం చేయను. అంతకంటే, ఒక చిన్న ఉ తరంరాసి మంచంమీద పడేస్తాను. ఆ ఉ తరాన్ని రహస్యంగా చదువుకుని, ఓరునిషి మెదలకుండా నాదిండ్లక్రింద డబ్బు పెట్టి వెళ్తారు. దానితో నాకున్న యిల్లంని కాస్తా తీరిపోతుంది.”

రాఖాలు నవ్వి “అటువంటి భిక్ష దొరుకుతుందిలే !” అని అన్నాడు.

కారదకూడా నవ్వి “భిక్ష తీసుకుంటాను. అయినప్పటికీ ఈసంగతి తేవరూ తెలుసుకోలేదు. గుచ్చిగుచ్చి చెప్పకలసిన అపుసరముండదు. యిక నాకు సిగ్గుకొడిచి ?—” అన్నది.

ఆమె చేయిపట్టుకుని తనదగ్గరకు లాక్కుందామా, అని రాఖాలు అనుకున్నాడు. అయినా సాహసించలేక పోయాడు. యింతలోనే పనిచునిషి “అక్కాయో ! నిన్ను అమ్మ పిలుస్తూవుంది.” అని పిలిచింది.

“అమ్మగారి పూజయిందా ?” అని అడిగి “అమ్మను కలుసుకునేందుకు మీరురారా ?” అని అడిగింది.

“మీరు నువ్వే. వెనకాలే నేను వస్తాను.”

“వెనకెందుకు ? యిద్దరం కలిసే వెళ్దాం పదండి.” అని నవ్వుకుంటూ తలుపు తెరిచి పరుగుతీసింది.

రాఖాలు కళ్ళు మూసుకుని మంచంమీద పడుకున్నాడు. యిల్లంతా ప్రేమపూర్వకమైన ఆనందం—మధురంగా నాలుగుతేవులా వ్యాపించింది. సజీవప్రాణిలా ఆ మాధుర్యం—అయిన సర్వాంగాలనూ, తాకినట్లునిపించింది. యిన్నిరోజులనుండి చిరపరిచితమైన ఈ సాధారణపు యిల్లు ఈనాడు అరంకాని ఆనందంతో నిండినట్లునిపించింది.

అతనిదేహంలోనూ, మనసులోనూ — ఈనాటి వ్యాకులపాటుకుగల కారణమేమిటి ? హృదయాంతరాళంలో జరిగేసంగతుల్ని ఏమనాలి ? ఎవరు మాట్లాడుతున్నారు ? అస్పష్టమైన మధురకంతస్వరం వినిపిస్తున్నావుంది కానీ,—భావ ఎందుకనో అర్థంకావడంలేదు. కొన్నిచేలమంది

అడవిల్లలతనికి తెలుసు! ఎన్నోరోజులు—ఎన్నో ఆనందోత్సవాలతో
 ఆటలు ఆడి—పాటలుపాడేవాడు. నవ్వి, కవ్వించి నవ్వించేవాడు. ఆ
 స్మృతిచిహ్నాలన్నీ ఈనాడుకూడా మాయంకాలేదు. మనసులో ఏమూలో
 యింకా అవిషయాలన్నీ యిప్పటికీ మెదుల్తూనేవున్నయ్య! ఆయినా,
 కారడ నోటివెంట వెలుగడిన మాటలూ, సంగతులూ, మూరినంతమై
 పోయినయ్య! వాటిని తనజీవితంలో అంగీకరించి ఏవిధంగా విజయపట్ట
 గలడు? ఆమె ప్రణయస్వరూప మిమాటలేనా? తనకున్న ఈమధ్య
 సంకల్పరాల మయనులో ఈనాడే మొట్టమొదటిసారిగా ఆమె సాక్షాత్క
 రించిందా? ఏ ప్రణయజయగానానికి అంతమనేది వుండదో, ఎవరి కవిత్యం
 ప్రపంచమలో యిప్పటివరకూ ఆఖరవరేదో, ఆ ప్రణయస్వరూపమిదేనా?—

కానీ,—‘పొరపాటు’ కాదు; ‘పొరపాటు’ ఎంతమాత్రం కాదు.
 కారడ నోటివెంట వచ్చినమాటలకు పొరపాటునేది ఎక్కడాలేదు. యింత
 నిశ్చింతగా, యింత నిస్సంకేయంగా ఆమె తనంతట తాను స్వయంగా దగ్ధ
 రకు వచ్చి నిజమంటే,—ఏ అజమానంతో ఆమెను ‘కాది’ని చెప్పాలి?
 ఈ జీవితానికి యింకేవిధమైన గొప్ప ఆశవుంది? ఆయినప్పటికీ, మనసులో
 సంకోచంగానే వుంది. మనపెండుకో వేసుకు తగాలని చూస్తూవుంది.
 సంస్కారం మాత్రం కొన్ని సంకల్పరాల వెనుక్కుపోయి ‘కారడ విభవ.
 కారడ నిందితురాలు! కారడ కళంకిత! బంధువులమందూ, స్నేహితుల
 మందూ—ఆమెను ‘భార్య’ అని ఏవిధంగా పరిచయంచేస్తావు?’ అని
 అన్నది.

మళ్ళీ అనుపత్తికి తెలివోజులు గుడ్తుకొచ్చినయ్య!—మరణావస్థలో
 వున్న ఆమె పాలిపోయిన ముఖమిదా, పెరిమలమిదా—ఫాలభోగం
 మిదా; కనురెప్పలమిదా, మృత్యువుతాలూకు నీలిభాయలూ,...బండిలో
 కూర్చున్నప్పుడు కిటికీలోనుంచి ఆమెమీద పడకున్న వెలుగునూ...
 ఆతరువాత మృత్యువుతో పోల్చాటా...ఎంతో కష్టమిదా ఆమె ప్రాణం
 తిరిగి రావడమూ, ఈవిషయాలన్నీ రాఖాలేవిధంగా మరిచిపోగలుగు
 తాడు? ఆవాడు కారడ తనను సంతోషంగా తనకే అర్పణం చేసేదన్న
 నిశ్చయాన్ని అతనిలా మరిచిపోగలుగుతాడు? ఆకన్నీళ్ళతో ‘దేవతా!
 ఇంత వెన్నుకూ మీ అనుమతిలేనిదే చనిపోను,” అని అన్నమాటలూ,

“ఈమీటను నువ్వెప్పుడూ మరిచిపోవద్దు కారదా ?” అని తను చెప్పిన సంగతి ఏవిధంగా యిప్పుడు మరిచిపోగలుగుతాడు ?

ఆ దాసీదేవచ్చి “రాజుబాబుగారూ ! మిమ్మల్ని అమ్మగారు పిలుస్తూ వుంది.” అని చెప్పింది.

“నన్నా.—?” అని రేచికూర్చున్నాడు. చేతులతో తడివి చూసుకునే సరికి కన్నీళ్ళతో దిండు తడిసివుండడంకూడా చూశాడు. తొండరగా రాఖాలు దిండును తిప్పి పెట్టాడు. ఆతరువాత వైకె వెళ్ళి కొత్తమ్మ పాదాలు ముట్టుకుని నమస్కరించి దొంగో కూర్చున్నాడు. యిన్ని రోజుల్నుంచీ జరిగిన సంగతులూ, జబ్బు విషయమూ ఆడగకుండానే కొత్తమ్మ “ఏం నాయనా ? బాగా వున్నావా ?” అని అడిగింది.

రాఖాలు తలవ్రాపి “వెదతప్పకటి బేకానమ్మా ! నన్ను క్షమించాలి... కొన్ని రోజులు జ్వరం పడ్డాను. మీకాసంగతి కలుగు చేయనేలేదు.” అన్నాడు.

కొత్తమ్మ జవాబు చెప్పకుండా వ్రాసుకుంది.

“ఈ పనిని యిష్టపూర్వకంగా చేయలేదు. మీమనసుకు బాధగా వుంటుందనికూడా అనుకోలేదు. మీకు జ్ఞాపకముందమ్మా ? ఒకనాడు నేను మిమ్మల్ని వెటిసకెట్టం—బహుశా లేబుకూడా మీకుఅంత కష్టాన్ని కలిగించి వుండదు. ఆతరువాత ప్రపంచమే మారిపోయింది. భగవంతుని ముందు సాష్టాంగపడి యెడ్చి “హీ భగవాన్ ! నేనిక సహించలేను. మా అమ్మను తిరిగి ప్రసాదించు ప్రభూ !” అని మొత్తుకున్నాను. యిన్ని రోజులయ్యాక అదేవుడు నాప్రార్థన విన్నాడు. అటువంటి తల్లిని నేను గౌరవించలేనా ? ఈ సంగతిని మీరెలా అనుకున్నారమ్మా ?” అని అడిగాడు.

కొత్తమ్మ మెలిమెలిగా “అటువంటిపుడు నువ్వేకాక ఇంకెవల నాకు కలుగు చేయలేదు రాజో ? నీ కెలావుందో తెలుసుకుందామని జవాబును పంపినప్పుడు నువ్వేవిధమైన నూచనా చూపలేదు...” అన్నది.

రాఖాలు నవ్వి “అసలు యిదికూ అదే నాలోని తప్పమ్మా ! కష్టపు దినాలోనూ,—విచార సమయాలోనూ నాకుకూడా కొందరు బంధువులున్నారనే సంగతే గుర్తుకు రాలేదు.” అన్నాడు.

కొత్తమ్మ మాట్లాడలేదు. ప్రేమపూర్వకంగా అతన్ని దగ్గరకు లాక్కుని పీచునిమిరింది. చాటుగా నిలుచుని కారడ యిదంతా వింటూన్నట్లుంది. కొంచెంసేపాగి ముందుకువచ్చి “జీవితను భోజనంచేసి వెళ్ళమనడమ్మా! లేకపోతే, అక్కడికివెళ్ళి స్వయంగా ఆయనగారే వంట చేసుకోవాల్సివుంది” అన్నది.

“నాతో ఎందుకు చెబుతావమ్మా? నువ్వే ఆయనగారికి చెప్ప” అని కొత్తమ్మ మళ్ళీ “ఈమాటే నాతో ఎప్పుడూ అంటూవుంటుంది. నువ్వు కోహా వంటదగ్గర చేతులుకాల్చుకోవడం కారడ సహించలేదు నాయనా! అది ఆమెహృదయాన్ని కలవరపెడతూవుంటుంది. ఒకసారి యీమెను రక్షించావుకదూ ఆసంగతి కారడ ఒక్కక్షణంసేపుకూడా మరిచిపోదు” అన్నది.

క్షణంసేపు రాఖాలు సిగ్గుపడ్డారు.

“యింత నిర్మల ప్రేమగల ఆడదాన్ని, దాని భర్త ఎరుని వొడిచిపెట్టి వెళ్ళాడో— నీవేదే ఆలోచిస్తుంటాను. లోకంలో జరగకూడనిపనుల్ని, కష్టాల్ని భగవంతుడు ఆడదానికొసటునే వ్రాసినట్లుంది.” అని కొత్తమ్మ చెబుతూ ఒక నిట్టూర్పు వడిచింది.

“వీరిని పెళ్ళిచేసుకోమని మీరాకసారి చెప్పండమ్మా! మీమాటను కాదని త్రోసివేయలేదు.” అని కారడ అన్నది.

సరిత ఏదో చెప్పబోతూవుంటే రాఖాలు “కారదా! పనికిరానివాళ్ళుంటే నువ్వు నన్నెరుగుదువు! నాసంగతి సందర్భాలేమీ నీకు తెలియవు. కానీ, ఈమె నన్ను పెంచి పెద్దవాణ్ణిచేసింది. నాస్వభావం బాగా తెలుసు! నాకు యిలా వాళ్ళీ లేదనీ, ‘నా’ అనేవాళ్ళు లేరనీ, నాలుగుడబ్బులు సంపాదించే తెలివిలేటలు లేవనీ అమ్మకు బాగా తెలుసు! ఏదో ఒకవిధంగా పిల్లలకు చదువుచెప్పి కడుపునింపుకుంటున్నాను. పిల్లనిచ్చేవారలేదు. ఒక వేళ వున్నా తనంతట తానుగా కూతుర్ని ఉరిపిస్తే!—ఎటువంటి పనికి మాలిన అబ్బలు అమ్మ ఎప్పటికీ యివ్వదు.” అన్నాడు.

“ఒకవేళ యివ్వేనో?” అని కారడ అడిగింది.

“అయితే నా అదృష్టమే చెడిపోయిందనుకుంటాను.”

వంటవాడువచ్చి వంటయిందని చెప్పి వెళ్ళాడు. కారడ పైకి పన్నానే ఈవిషయాన్ని వంటమనిషితో ముందుగానే చెప్పిందని రాఖాలనుకున్నాడు. యిన్నిరోజులయ్యాక సరికే అతనికి భోజనం పెట్టేందుకు కూర్చుంది.

“రాఖా ! తారక నాథుడికి ఉద్యోగం వుదిరింది దామోదర నదివోడున వున్న వూరేనా ? మనమంతా కొన్నిరోజులపాటు అక్కడికి వెళ్ళి వూరిలోని నాకంతో ఇష్టంగావుంది.”

“అతను మిమ్మల్ని రమ్మనమని ఉత్తరం రాకాడాయేం ?”

ఉత్తరం కాదు. స్వయంగా అక్కడికి వచ్చి వెళ్ళాడు. మంచి స్వభావం నాయనా ! ఎంత వినయం కలవాడో, అంతటి విద్యావంతుడు ! ముందు ముందు జీవితంలో ఎంతో పైకి రాగలడు.”

రాఖాలు ఆశ్చర్యంగా “తారక నాథుడు కలకత్తా వచ్చాడా—అమ్మా ? నా కసలు తెలియదే ?” అని అడిగాడు.

“నీకు తెలియదూ ? ఒక వేళ కలుసుకునేందుకు పైం లేకపోయిందేమో ! రెండురోజులు శలవుతీసుకుని వచ్చాడట !”

రాఖాలు యింకేమీ మాట్లాడలేదు. తలవంచుకుని భోజనం చేసున్నాడు. తనజబ్బుకు ముందుగా ఆనోగ్యం బావుండడంలేదనీ, కొన్నిరోజులపాటు ప్రియబంధువుదగ్గర వుండే కోరిక కలిగిందనీ, ఒక ఉత్తరం తను వ్రాసినట్లు అతాత్తుగా పూరింప వచ్చింది. ఆ వుత్తరాని కింతవరకూ జవాబులేదు.....

13

త్రినాటి రాత్రి భోజనమయ్యాక రాఖాలు తనయింటికి తిరిగి వస్తుండగా, కారడ ఆయనతోపాటు క్రిందవరకూవచ్చి విషయపూర్వకంగా “ఎప్పుడైనా ఒకనాడు నాచేతులతో స్వయంగా మీకు వంటచేసిపెట్టాలని వుంది. నా ఆహ్వానాన్ని స్వీకరించి ఎప్పుడైనా వస్తారా దేవతా ?” అని అడిగింది.

“ఎందుకురాను ? ఎప్పుడు రమ్మంటావో చెప్పు ?”

“అయితే ఎటుండి ! యిటువంటి సమయంలో నే మాయంటికివచ్చి రహస్యంగా తిని పెళ్లండి ! ఎవ్వరూ చూడరు. ఎవరికీ తెలియదుకూడా”

“రహస్యంగా దేనికి ? నువు నాకు భోజనం పెట్టటం—విమనో దాపరికిమా యేమిటి ?—యంతకంటే చెడుకేం కావాలి ?”

“అన్నం పెట్టడంలో చెడు పేరుంది దేవతా ! అసలు చెడనేది ఏమన్నావుంటే, రహస్యంగా పెట్టడంలోనేవుంది...అయినా, ఈ విషయం నా కొక్కదానికే తెలియాలి. యింకెవరికీ తెలియనీయను. ఆ ఆళ నాకుంది. ఆవమ్మకాన్ని నేను పోగొట్టుకోను.”

“అయితే ఈ ఆళవుంది నిజమేనా ? చెప్పకూడనిమాట చెబుతున్నావు”

“ఈ తర్కానికి నేను జవాబు చెప్పలేను”

“సరే!—ఎటుండే వస్తాను.” అని రాఖాలు తొందర తొందరగా వెళ్ళాడు.

ఆ ఎటుండికూడా వెంటనే వచ్చింది. రాత్రి ఎనిమిదింటులై వుంటుంది. అందరూ తమ తమ పనుల్లో వున్నారు. రాఖాలు సెకరూ చూడకపోయింది. వంటచేయడం ముగించుకొని కాండ కూర్చుంది. రాఖాలు వాక్చేట్ల కాలు పెట్టడంతోనే, లేచివుంచుని అదృశ్యంగా తీసుకొనివచ్చి, మంచం మీద కూర్చోబెట్టి “మితరావడానికి అలగ్యమవుతుండేమోనని అనుకుంటున్నాను.” అన్నది.

“నేను మరచిపోతానని నువ్వనుకోవడం వట్టి అబద్ధంకారదా ?”

“అమాటానిజమే! నేనలా అనుకోలేదు. అయితే వడ్డించమంటారా ?”

“అ...వాడించు.”

అంతా దగ్గోనేవుంది. పీటవేసి పళ్ళెం ముందుపెట్టింది. సాధారణ భోజనం ! లేచిపోనిదాటూ, దగ్గరేమీలేవు.

“ఇటువంటిభోజనమే నాకు కావాలి కారదా ! ఈవిధంగా నామనసుకు వచ్చినట్లు చేసావని నేననుకోలేదు. పదిమందిమదిరిగానే నువుకూడా లేచిపోని దాటూ దగ్గరలతో భోజనం పెడతావేమో నజుకున్నాను. అలావివట్లుతే ఎంతో పొడవైపోయేది...చక్కగా అంతా పరిశుభ్రంగా చేశావు. ఎక్కువ యిదిగా ప్రయత్నించేయలేదు.”

“ఈ సామంతా నాదికాదు దేవతా ! మీదే ! మీరతే ఎంతో గొప్పగాచెయింతేవారు. భయంకూడా వుండదు...భయపడకుకూడాను ! నిజంగా వంటకాలు అనవసరంగా పాడయేదే !”

“నుంచిపనిచేకావు.”

“బుద్ధితోనే చేకాను. ఖచ్చేమితగించుకో లేకపోతే, యితరులదబ్బుతో బడాయిగా చెప్తాందని మీరనుకోరా ?”

“దబ్బు విషయం నాకవసరంలేదు కారదా ! నువుతీర్చవసరంలేదు. లెక్కకూడా చెప్పవసరంలేదు. యిప్పుడా కాగితాలన్నీ తిరిగి యిస్తే పట్టుకు వెళ్ళాను.”

“అయితే లెక్కలూ, గిక్కలూ—యిచ్చి తుచ్చు కోవడాలన్నీ ఆఖ రయ్యాయని చెప్పండి. ఆ తిరువాత మీనకూడా దబ్బు అడగరు. నేనూ అడగను. దబ్బు లేక చనిపోయేపరిస్థితి వచ్చినప్పుడుకూడాను...ఏమంటారు ! బావుందా ?”

“నువు చాలాదుష్టురాలివి కారదా ? జీవనబాబు నిన్నేమనుకునివెళ్ళాడా, అని ఆలోచిస్తున్నాను. అయితే నీమనసును ఆయనగారు గుర్తించలేదా ?”

“లేదు...అది నా నుడుటిరేఖ ప్రభూ ! నన్ను పారపోతున వెంట తీసుకవచ్చిన భర్తగారూ, యమపాకాలనుంచి రక్షించినవారూ, ఎవరూ ఈదీనురాలిని గుర్తించనేలేదు. నన్నెందుకిని గుర్తించలేదో, అది ఆ భగవంతునికే తెలియాలి !” అని కొంచెంసేపాగి “నా భర్త గారిమాట వదిలి వేయండి. జీవనబాబు విషయం చెబుతున్నాను. నిజంగా ఆయన నన్ను గుర్తించనేలేదు. అసలంతజ్ఞానమే ఆయనకులేదు” అన్నది.

“జ్ఞానముంటే—ఏంచేసేవాడు ?”

“యిల్లు వొదిలి వెళ్ళకపోయేవాడే ! తన తప్పులేకుండా ‘నేనీసంసారాన్ని సంతరించలేను. ఈ యింటిబరువంతా నువ్వే మోయాలి’ అని చెప్పేవాడు.”

“ఒకవేళ ఆయనగారు చెబితే, నీతలమీద అబరువునంతా మోయ గలవా ?”

“ఎందుకు మోయను ? మగవాడే యింటి బరువుభారాలు మోయాలనీ, అడవి యిదంతా మోయలేదనీ, సంతరించుకోలేదని మీరాలోచిస్తు

స వి త

న్నట్లుంది. కానీ,—అడవాళ్ళకుకూడా ఆకలివుంది. అడవి విధంగా నేర్పుతో యింటి బయటభారాలు మోస్తుందో నేను చూపుతాను.”

“ఒరి అంతతెలుసున్నప్పుడు, అనాడు నువ్వెందుకని అత్యధికత్య చేసుకు నేందుకు పూనుకున్నావు ?”

“సంసారంలోని కష్టసుఖాలన్నీ, బయటభారాలన్నీ అడవాళ్ళు మోయలేక నే—అత్యధికత్య పూనుకుంటారని మీరనుకుంటున్నారా? మగవాళ్ళ బుద్ధులంతేలే!” అని వెంటనే “నేను అత్యధికత్య చేసుకుందామనుకొన్నది మీదర్శనంకోసమే! లేకుంటే—మీదర్శన భాగ్యమెలాకలిగిందో ఈ నాడుకూడా అప్పటి విధంగానే మీరు అపరిచితులుగానే వుండే వాళ్ళు.” అన్నది.

రాఖాలు ఒకవిషయం అడుగుదా మనుకున్నాడు కానీ,—అది నోట్లో నుంచి బెటికి రానేలేదు. తను ఎంజేర్సుకున్నా, నేర్పుకోకపోయినా—అడవాళ్ళముందు జాగ్రత్తగా ముగ్గుడాలని తెలుసుకున్నాడు.

“దేవతా! నిజం చెప్పండి! మీరు పెళ్లెందుకని చేసుకోరు?” అని కారద అడిగింది.

రాఖాలు నోట్లోనిముద్రనమలి “అసంగతి తెలుసుకున్నందున నీ ప్రతి లాభం కారదా?” అని అడిగాడు.

“ఎందుకో తెలియదు... కానీ, తెలుసుకుందామని ఎంతో యిష్టంగా వుంది. నే నానాడుకూడా అడిగాను. కానీ, మీరుదాన్నింకోక విధంగా తోపిడేశారు. ఇతాళి మాత్రం నేనొప్పుకోను. మీరుచెప్పే తీరాలి.”

“కారదా! మనసమాజంలో ఒకరికి పెళ్లియింకోకరు చేయిస్తారు. ఇంకా కొందరు తామే స్వయంగా చేసుకుంటారు. యిక నావిషయంలో పెళ్లి తలపెట్టే వాకేలేరు. నాఅంతట నేనుస్వయంగా చేసుకోవాలంటే, నాకో సాహసంలేదు. ఎందువలనంటే!—రీడవాణ్ణి! ప్రపంచంలో నాదని చెప్పుకోతగ్గ దేమీ లేదని నువ్వెరుగుచువుకదా?”

“అదే మీలోని లోపం దేవతా! రీడవాళ్ళయి సంతమాత్రాన మనిషికి పెళ్లికాదా! ఇతనికి పెళ్లిచేసుకునే అధికారమే లేదా! ప్రపంచంలోని వ్రాతలే నచ్చి పెళ్లికాదా! యిక ఎక్కడా యిల్లనీ, సంసారమని, నిల్లనీ

లేకుండా ఒంటిరిగానే వుంటాడా ? ... అదికాదు దేవతా! అసలుమీరు పిరికివాళ్లు! ఒక్కసారికూడా సాహసించలేరు.”

అమె తొందరపాటును చూసి రాఖలు వొప్పకొని కారదతో “మనస్సు స్పష్టంగానే కావొచ్చు! నేను పిరికివాడైతే కావచ్చు! నిశ్చయంలేని అదృష్టంపై నమ్మకంతో నిలబడి వుండేందుకు భయపడతాను.” అన్నాడు.

“కానీ,—అదృష్టమెప్పుడూ అనిశ్చయంగానే వుంటుంది దేవతా! అది మంచి చెడ్డలూ, చిన్నా—కెద్దా మొదలైన వేరీ విచారించకుండానే నడిచే వారు.”

“అసంగతికూడా తెలుసు! కానీ, నేనెలా వున్నానో అవిధంగానే వున్నాను...నన్ను నేను మార్చుకోలేను కారదా!”

“మార్చుకోనంత మాత్రంలో ఏమవుతుంది? మీ సహచారిణియై వచ్చిన వారే మీ కుఖిమఃఖాల మార్పు భారాన్నికూడా వహిస్తారు. అటువంటి భారాన్ని మోయలేకపోతే, ఎందుకొచ్చిన సహచారిణి! ఎందుకొచ్చిన ధర్మపత్ని! మీరుమాత్రం పెళ్లిచేసుకునే తీరాలి.”

“చేసుకునే తీరాలా?—”

ఈమారు కారద కొంచెం గట్టిగా “అవును. చేసుకునే తీరాలి! మీరు చేసుకోకుంటే మిమ్మల్ని వొడలను! నాకెవరూ లేరనీ—అందుకనే పెళ్లి కాలేదని యిప్పుడేగా అన్నాను? యిన్ని గోజులయ్యాక మీకు అ‘నా’ అనే మనిషిని నేను వున్నాను. వీడ కాపరాన్ని ఎంతబాగా నడుపుకోవాలో, వీడరికంలో కావాలన్న వస్తువులను ఏవిధంగా సంపాదించాలో, అన్నీ— అ వచ్చేపిల్లకు నేర్పుతాను. ఎవీ చారిత్రాగ్రంథాలు అకాశంవేపు రెండు చేతులూ వాపి ‘అయ్యో—అయ్యో’ అంటూ చనిపోయేందుకు భగవంతుడు వీడవాళ్లని సృష్టించలేడు. ఈ విద్యా, ఈ రహస్యమూ, అమెక్కు—దా నేర్పుతాను.” అన్నది.

ఈమాటలకు విస్మయంతో రాఖలు “ఒక వేళ నీదగ్గర అమె ఈ సంగతులు నేర్పుకోలేకపోతే—అసలు నేర్పుకునే యిష్టమే అమెకు లేకపోతే, అప్పుడా బయట భారం ఎవరుమోస్తారు కారదా? నన్నప్పుడు ఎవరికి ఫిర్యాదు చేయ వుంటావు?” అని అడిగాడు.

కారద ఒక క్షణంసేపు మూర్ఛారీగా ఆయన ముఖంలోకి చూసి “ఎవరి దగ్గరకూ వద్దు. అడవ వుండికూడా ఈ విషయాల్ని గ్రహించలేక భరగారి కిష్టమిట్టాల్లో భాగం పంచుకో! — పైగా, దాన్ని యెక్కువ చేసేంత మూర్ఖురాలు వుండదు దేవతా! నేనీ సంగతిని నోవ్వుకోను” అన్నది.

రాఖాలు తనగొంతును తగ్గించుకొని “కాదా! నేనూ చాలామంది అడవాళ్ళ గురిగిణాల్ని పరీక్షించాను. అందరూ నీమో సరుగా వుండేరు... యిటువంటి కారదను అందిరూ పొందలేరు. ఆయోగ్యత అందరికీ వుండదు.” అని కూడా అన లేకపోయాడు.

ఏమీ మాట్లాడకుండా ఆయన భోజనం చేస్తున్నాడు. అదిచూసి కారద “మీరేమీ జవాబు చెప్పరేం?” అని అడిగింది.

తమరు రాఖాలు తరెత్తి “ప్రతిమాటకూ వెంటనే జవాబు చెప్పాలా యేం? ఆలోచించదానిక్కూడా కొంత టైమనేది వుండాలి...” అని అన్నాడు.

“టైం కావాలి! అయినా—ఎంతసేపని? అదన్నా చెబుతారా?”

“ఈ సంగతిని గురించి, యివాళ యిప్పుడే ఏమని చెప్పను కారదా? ఏనాడు నాకు జవాబు దొరుకుతుందో, అనాడే నీకాసంగతి చెబుతాను”.

“సరే—” అని మెదలకుండా వూరుకుంది.

యిట్లో ఒక ప్రాణి మెదలకుండా భోజనం చేస్తూవుంది. ‘యింకొక ప్రాణి మెదలకుండా చూస్తూవుంది.

రాఖాలు భోజనం ఆఖరవభాగంకూవుంది. ఈ సమయంలోనే ఒక నిట్టూర్పు ధ్వనివిని తరెత్తి “ఏమిటి?—” అని అడిగాడు.

నిగుపక్షకూ ఒక నిమిషంసేపు నవ్వి “ఎవరేడు,” అని కొంచెంసేపాగి “ఒకేళ్ళ ఎల్లుండి ‘హుస్ ఫూర్’ వెళ్ళాలన్నట్టుండేమా?” అని అన్నది.

“ఎల్లుండా? తారకనాథుని దగ్గరకా?”

“అవును. తేపు కనివారం. తారకనాథుని రాత్రి బండికివస్తాడు. ఆ మరునాడు అదివారం మమ్మల్ని తెంటుబెట్టుకొని వెళ్తాడు.”

“తెళ్ళేందుకు ఏవిధంగా నిశ్చయంచేశారు?”

“నిన్న వారు స్వయంగా వచ్చారు.”

“తారకబాబు కలకత్తావచ్చాడా ? అయితే నాకు కనబడలేదే ?”

“ఒక్కోకే కలవుకామోలు ! మధ్యాహ్నంబండికివచ్చి సాయం కాలం బండికి వెళ్ళారు.” అని కొంచెం సేపాగి “మంచివాడు ! పెద్దవిద్యాంసు డనికూడా విన్నాను.” అన్నది.

రాఖాలు తలవ్రాపి “అవును !” అని అన్నాడు.

“అయినాగారిలా మీరూ, విద్యాంసులుకాశేడం దేవతా ?”

నొసలుమాపిస్తూ “యిక్కడ ఆశాగ్యం వ్రాసులేదు.” అన్నాడు.

“తారకబాబులో ఒక విద్యేశాను. ఎంతఅందంగా వుంటాడో, అంత బలంగానూ వుంటాడు. బహుశుంచి బోలెడంత సామాను కొనుక్కు వచ్చాడు. చాలా బహువైసామాను ! పెళ్ళిటప్పుకు ఒక్కచేత్తోనే ఆ బహువంతా పట్టుకుని వెళ్ళి బండిలోపెట్టాడు. మీరటువంటి పనిచేయలేరు దేవతా.”

“నిజంగానే నేనటువంటిపని చేయలేను కాదా ! నావొంట్లో అంత బలంలేదు. నేను దుర్బలమైన మనిషిని !”

“అదికూడా నుదుటి వ్రాలేనా దేవతా ? అయితే, మీకెప్పుడూ. ఏవిషయానికీ ప్రయత్నం చేయరన్నమాట ? తారకబాబేమో “శక్తి వంచన శేకుండా మనం ప్రయత్నిస్తే అన్నీ చేయొచ్చు. ప్రపంచంలోని వస్తువులన్నిటినీ సంపాదించగలం.” అనేవాడు.”

రాఖాలు నవ్వి “కానీ,— ఈ ప్రయత్నించడమనేది వివిధంగా చేయాలో, వివిధంగా ప్రయత్నిస్తే లభ్యమవుతుందో అయినైందుకని అడగలేదు ? అడిగినట్లయితే— నాపనికూడా తీరిపోయేదేనే !” అన్నాడు.

అమాటలకు కారదకూడా నవ్వి “మంచిదే, అయితే అయితే అడుగుతాను కానీ,—ఈమాటలన్నీ మీరనేవే ! యింకెవరూ యిలా అనరు. యింతకూ ఆయనగారు చెప్పే జవాబుకూడా, మీకేమీ పనికిరాదు. పెగా మీరాయనగారి మీద కోపంగా వున్నట్లున్నారు. ఆయన మీద కోపం వుంది కదూ ?” అని అడిగింది.

“నాకు కోపంగావుందా ? తారకన్నాధుని మీద నేనా ? నీకీ అనుమానం ఎందుకు కలిగింది ?—”

“ఎందుకనంటే నేనేం చెప్పను ? అయినా—నాకు అను మానం కలిగింది గనుకనే అడుగు తున్నాను.”

రాఖాలు మెదలకుండా పూయకున్నాడు. ఏమీ మాట్లాడలేదు.

“ఎక్కడ కాలం ఆ పల్లెటూలో వుండడం అయిన కిన్నంలేదు. చిన్న పూలో చిన్న బడిలో పిల్లలకు చదువు చెల్లతూ జీతం పొందుచేసుకొనడం అయినకు సచ్చశ్రమ. ఆ పల్లెటూలో పెక్కి వచ్చే నూచనలు లేవు. తెలివి లేకులన్నీ సుకుచిత్ర మెపోతాము ! కత్తెలవలచి ఉదాసీనంగా వుంటుంది. అందుకే—తిరిగి కలకత్తాకు రావాలను కున్నాడు. యిక్కడైతే అయిన పెక్కిరాధదాని కేతుల కష్టముండదు.” అని కారద అన్నది.

రాఖాలు అశ్చర్యంగా “ఈమాటలన్నీ నవ్వంటున్నావా ? — లేక అరసన్నవా ?” అని అడిగాడు.

“కాదు. ఇవన్నీ నావికావు. అయినగాని అన్నవే ! అమ్మతో అంటుండగా విన్నాను.”

“విన్నతర్వాత అమ్మ ఏమంది ?”

“అమ్మ సంతోషించి ‘అటువంటివాడు పల్లెగాని పల్లెలలో ‘నా’ అనే నాకు లేకుండా వుండడం మంచిది కాదు’ అని—అందుకు తగిన బండ్ బక్కుకూడా ఆలోచిస్తావుంది.”

“ఏమిచేయాలనుకుంది ?”

“అమెకేమీ కిన్నంలేదు దేవతా ! విమలరాయితో చెప్పగూడనిపని అమ్మగారి కేజీలేదు.”

అమాచిది రాఖాలు కారదముఖంలోకి చూశాడు. అంటే—దీనిఅగ మేమిటి ? అని అమాత్ర అడిగే భోరణిలోవున్నయి !

ఈసంగతులన్నీ రాఖాలుకు తెలియవని కారద గ్రహించి “భోజనం అయిపోయింది. చెయ్యకడుక్కుని మంచంమీద కూర్చోండి. అంతాదిద మరచి చెబుతాను.” అన్నది.

కొన్ని నిమిషాలయ్యాక ముఖనూ, చేతులూ—కడుక్కుని రాఖాలు మంచంమీద కూర్చున్నాడు. కారద అయినకు అకులిచ్చి, ఎదురుగా

కూర్చుని “రమణిబాబు యిక్కణ్ణించి వెళ్ళిపోయినసంగతి మీకు తెలియదా ?” అని అడిగింది.

“వెళ్ళిపోయాడా ? ఎక్కడకు వెళ్ళిందీ నాకు తెలియదే ?”

“ఎక్కడికి వెళ్ళారో అది ఆయన గారికే తెలియాలి! యిప్పుడు మాత్రం యిక్కడికి రావడంలేదు. అసలాయన వెళ్ళిపోవలసిందే — ఈ బరువు భారాలు మోయడానికి నిజంగా ఆయనలో బలంలేదు. ఆకారణంతో అబద్ధపు నెపంవేసి యిక్కణ్ణించి వెళ్ళిపోయాడు. నాదగ్గర్నుంచి యింత తుమ్మదై జీవనబాబు కూడాలేడు” అని రేణు జబ్బున పడినప్పటినుంచీ సవిత, తనూ — డబ్బు మూటకట్టుకొని రాఖాలు యింటికి వెళ్ళడం, అక్కణ్ణించి కూర్చున్న మైన బజారుల వెంట తిరిగి మళ్ళీ రావడం, ఆఖరికి విమల బాబుతో పరిచయం కలగడం, రేణుదగ్గి మళ్ళీ వెళ్ళడం, రమణిబాబు సవితను అనరానిమాట లనడం, ఆ తరువాత యింటిని గురించి తగాదా పడడం, విమలబాబు సవితకు యింటినికొని యివ్వడం మొదలైన సంగతులన్నీ చెప్పింది.

“ఆ తరువాత — ?” అని రాఖాలడిగాడు.

“యిప్పుడు చెప్పిందంతా ఏమీలేదు. అసలుసంగతి దీనితరువాతనే వుంది దేశా! విమలబాబు ప్రారంభ బైటికి ఎందుకూ పనికిరానిదిగా వున్నప్పటికీ, లోలోపల మాత్రం ఒక కోతరూపంలో తిరిగివచ్చింది. భయంకరమైన అమ్మగారి అవమానం ఆయన్ని ఎంతోయిదిగా కలిచివేసింది. అనాత్మ యాదే, ఎంతో ఆత్మయూడయాడు. రమణిబాబుకు ధరయిచ్చి యిల్లుకొని, దాన్ని అమ్మగారికి అర్పించారు. అవిధంగా చేయకుండా వుంటే ఈనాడు యింటికోసం మేమెన్నిచోట్ల తిరగవలసి వచ్చేదో ఎవరు చెప్పగలరు ?”

ఈ మాటలకు రాఖాలు సంతోషించలేదు. “విమలబాబు ధగర తప్ప తప్పలుగా డబ్బుంటే వుండవచ్చు. ఆయన యివ్వమోహచ్చు. ఆయనకేది మాయాలుగానే వుండవచ్చు. కానీ, కొరమ్మ దీన్నెలా వొప్పకొని తీసుకుంది? ఎవరో ముక్కుమొఖము తెలియని పరాయివార్లచే దాన్ని వుచ్చుకునే మనఃప్రవృత్తి ఆమెకు లేనేలేదు.” అన్నాడు.

“విమల బాబివుడు పరాయివాడు కాదు. వుచ్చుకునేచోట వుచ్చుకోకపోవడం చెడుగానే వుండవచ్చు.”

“ఈసంగతి తెలుసుకో దలచుకుంటే తేలిగానే తెలుసుకోవచ్చు! కానీ! నేను తెలుసుకోవడం మాత్రంకష్టం—” అని బలవంతంగా నవ్వు తెచ్చుకునేందుకు ప్రయత్నించి లేచినులుచుని “చాలా రాత్రయింది. యిక నేను వెళ్తాను. మీరంతా ‘హరిన్ పురం’ నుంచితిరిగివచ్చా! మళ్ళీ కలుసుకుంటాను.” అని అన్నాడు.

కారడ వెంటనేదారికి అడ్డంపచ్చి “కాదు...మిమ్మల్నింత తొందిరగా పోనీయకు.” అన్నది.

“యితోందరని అంటావే? ఎంతోరాత్రయింది. యింటికి వెళ్ళొద్దా!”

“వెళ్ళాలని వొళ్ళుకుంటాను. కాని,—అమ్మగారిని కలుసుకోకుండా, మాట్లాడకుండానే యింటికి వెళ్ళారా?”

“కలుస్తానని ఆమెకు వాగ్దానంచేశానా ఏమిటి? మెదలకుండారావడం, మెదలకుండా వెళ్ళడం—యిదేనాపని?”

“కాదు ఆమాటను నేనొప్పుకోను. కలిసేంత ఆనందంలేదని అంటున్నాను. సరే,—ఆమెగారికి ఆనందంలేదనుకోండి. మరి, మీకూ ఆనందంలేదా?”

“నాకున్న ఆనందమంతా హృదయంలోనే వుంటుంది. అదెప్పటికీ చల్లారదు. కానీ,—దైటిప్రయోజనంతో ఆనందం వాడేమీ కనిపించలేదు కారదా!”

తనహృదయంలోని బాధను దాచేందుకు రాఖాలు ఎంతగానో ప్రయత్నించాడు. కానీ,—దాచలేకపోయాడు. మాటల్లోనే దైటికివచ్చేసింది.

అటునమిళంవేపు చూస్తూ కారడ అనేకక్షణాలుగడిచి “నేనివార మిమ్మల్నొక వరంకోరాలనుకున్నాను దేవతా! లోభిత్వము, ఈగ్యా అనే ఈరెండుగురువులూ ఎక్కడవ్రేల్చాను; మీ హృదయంలోమాత్రం దీటికిసాస ముండగూడలేదు. మిమ్మల్ని ‘దేవతా’ అని పిలుస్తున్నాను. మీరు ఎల్లప్పు టికీ ‘దేవతా’ రూపంలోనే వుండాలని వేడుకొంటున్నాను. పదండి! అమ్మవగారికి పదండి! మీరు ‘వెళ్ళు’ అని అనకుండావుంటే, అమ్మ బయలుదేరి వెళ్ళేదని నమ్ముండి.” అన్నది.

“నేను వొడ్డంటే నూనివేస్తుందా? నాగానేవుంది.”

“నేనందుకు ముందుగానే అడిగాను. వీలవాడు పెద్దవాడయ్యాక అతని అభిప్రాయం కనుక్కుని మనం అట్లానడవాలమ్మా! రాజు వొద్దనదని నాకు తెలుసు! అయినా—అతను అమ్మ యివ్వకుంటే, నేను వెళ్లకూడదు కారదా! అని అమ్మ చెప్పింది.”

ఈమాటలు విని రాఖాలు నిరుత్సహుడయ్యాడు. కానీ,—హృదయంలో మండుతూన్న జ్వాల ఆరిపోలేదు. అయినప్పటికీ రెండుకళ్లపైటా నీళ్లు వచ్చినయ్యాయి!

“అమ్మ ముందుకు యింత సరళమైన హృదయంతో వెళ్లే సాహసం పొంద లేకుండా వున్నాను కారదా! అయినా, రేపు పాదదూరి తీసుకు నేండున్న వసానని అమ్మతో చెప్ప” అని రాఖాలు జవాబుకు ఎదురు చూడకుండానే గబగబా వెళ్లిపోయాడు.

14

తొరకనానుకువచ్చాడు. కనివారం రాత్రికచ్చి ఆదివారంమధ్యాహ్నం బండికి కొత్తమ్మను తీసుకువెళ్లే ప్రయత్నంలో వున్నాడు. అమ్మపెంటు యిద్దరుదాసీలూ, కారద—వెళ్ళారు. ‘వారికేపురం’లో తనయిలు అందుకు తగినవిధంగానే తయారుచేసి వచ్చాడు. పల్లెగాని పల్లెటూలో పట్టణపు పరిసరాలు, అవాతావరణంరావడం—చాలాకష్టం! అయినప్పటికీ ఈ విషయంలో ఎంతో జాగ్రత్తగా ఆలోచించాడు. ఆహ్వానించిన అతిథుల కేవిధమైన కష్టమూకలుగకుండా ఏర్పాట్లు చేశాడు. ఆయన వచ్చి నప్పట్నుంచి ఈవిధమైన ఆలోచనలతోనేకడిపాడు. కొత్తమ్మ ఎక్కి మారు “నాయనా! నేనూకాపురం చేసుకునే యింటిదడవుకును! పల్లెటూరిలోనేవుట్టాను. నాకోసంనువ్వేమీ కష్టపడవొద్దు” అని చెబుతూనే వుంది కానీ,—తారకబాబు అనుమానంతోనే “అమ్మా! ఏకస్థియుణ్ణి సాధారణంగా పదిమందీసహిస్తారో, అటువంటి కష్టాన్ని మీరుసహించ గలరని నేను నమ్మును. మీరు మీనోటితో ఏమీ చెప్పి అణకపోయినా, మనసులో ఎంతో చిక్కిపోతారని నాకు భయంగావుంది.” అన్నాడు.

“చిక్కిపోను తారక! చిక్కిపోను, బాగానేవుంటాను,”

“భగవంతుడలానే అనుగ్రహించాలమ్మ ! కానీ, ఒకవేళ మీ కరీరం దుగ్గర మైనట్లయితే, నేనసలు పూయకొనును.”

“అంతేనాయనా ! అంతే ! నేనుబలిసి తిరిగిరావడం నువుమాస్తావుగా”

అయినప్పటికీ చిన్నచిన్న పల్లెటూళ్ళలో వుండే పొరపాటుకు అంత నేవి వుండవు. అనేక రకాలైన తినుపదార్థాలన్నీ పోగుచేసి వచ్చాడు. ఒక్క తినుపదార్థాలతోనే సరిపోదు. ఎంతరీదన్నా రెండు లాంతరు కావాలి ! రాత్రుప్పుడు వసారాలో అటూయిటూ తిరిగేప్పుడు కష్టమేమీ కలుగ కూడదు. ఒక ఫిల్టరుకూడా అవసరమే ! భోజనంచేసే గిన్నెలనుకూడా కొంతమార్పుచేయాలి. కిటికీ తెరలనూ, తలుపు తెరలనూ ఉతికిపెట్టించి వచ్చాడు. అయినా—యింకా రెండు మూడు తెరలు కొనాలి ! కొత్తమ్మ టీ తాగదు. ఒకవేళ ఎప్పుడన్నా అడిగినట్లయితే—పగిలిన అంచులుగల గ్లాసులతోనా? కాదు. కొత్త ‘నెట్టు’ కొనాలి ! పూజకూ, భజనకూ పనికి వచ్చే సరంజామాకూడా కొనాలి ! మంచి సాంప్రాదాని పల్లెటూళ్ళో దొరకదు. ఈ విషయాన్ని మరిచిపోతే అసలు పనే జరుగదు. యిటువంటివే యింకా ఎన్నో వస్తువులు పోగుచేయడానికి బజారుకు వెళ్లాడు. యిప్పటి వరకూ తిరిగి రానేలేదు.

యిటువేళేమో, పెట్టే చేదా—పరువుచుట్టా సరుకోవడంలో కారడ నిమగ్నురాలయింది. ప్రతిరోజూలానే కొత్తమ్మను కలుసుకునేందుకు విచలబాబు వచ్చి “కొత్తకోడలూ ! అక్కడ ఎన్నిరోజులుంటావు?” అని అడిగాడు.

“మీరెన్నిరోజులుండ మంటే అన్నిరోజులుంటాను. అంతకంటే, ఒక నిమిషంకూడా ఎక్కువ వుండను.”

“ఈమాట లింకెవరన్నా వింటే, యింకో విధమైన అపార్థం తీస్తారు కొత్తకోడలూ !”

“అంటే,—కొత్తకోడలు నె తిన యింకోక అపవాదును రుద్దుతా రనేగా భయం ! అంతేనా ?” అని మెల్లగా వచ్చింది.

విచలబాబుకూడా వచ్చి “భయమేమోవుంది కానీ, దాన్ని నేను రానీయను,” అని అన్నాడు.

“ఛానీయరని నాకూ తెలుసు! నాకూ అదేనమ్మకం! యిన్నిరోజుల వరకూ నా బుద్ధితోనే పనిచేశాను. యిక ఆరోజులకు స్వస్తి చెప్పువానును కంటున్నాను. ఆరోజులకు కలవు చెప్పి, నాకే విధమైన దారి దొరుకుతుందో,—నే వెక్కడికి చేరుతానో చూస్తాను.” అన్నది.

విమలబాబు మాట్లాడలేదు.

“నాకే బుద్ధి ఎవరిచ్చా? అని మీరాలో చిక్కున్నట్లున్నారు. ఎవరూ యివ్వలేదు. ఆనాడు నేను లేచి వెళ్లి పైకరండాలో నిలుచుని చూస్తున్నాను. రోడ్డు మలుపు తిరిగి మీకారు మాయమైంది. చూసేందుకేమీ లేకపోయినా, నామనసు మీ వెనకాలేవుంది. అది మీతోపాటు ఎంత దూరం వెళ్లిందో దానికి అంతనేదిలేదు. ఒంటరిగా గదిలోకివచ్చి కూర్చున్నాను. చిన్నతనంనుంచి ఆనాటి వరకూ ఎన్నో సంగతులు గురుకొచ్చినయ్యాయి! అటువంటిప్పుడు అకాశాగ్రామనసు ఎమన్నదో తెలుసా? సేవితా! నీయవ్యసం ఎప్పుడో తారిపోయింది. ఆ అందం ఇప్పుడు లేదు. అయినప్పటికీ ఆయన నీతో స్నేహం చేయాలను కంటున్నాడంటే, అది వ్యామనాంశాదు. అదే—నిజమైన స్నేహం! సత్యమెప్పుడూ మోసం చేయదు. దానివల నీకేమీ భయంలేదు. ఎవరికి అసత్యమైన రూపంవుండదో, వాళ్ళిప్పటికీ నీకు కళంకాన్ని ఆపాదించలేదు. యిదిమాత్రంనమ్మి అని అన్నది.” అని చెప్పింది.

“నేను నీతో నిజమైన స్నేహం చేస్తున్నానని నువ్వు నమ్ముతావా కొత్త కోడలూ?—”

“అవును. నమ్మకముంది. లేకుంటే,—నాలో మునపటికా రూపమూ, యవ్వనమూ, అందమూ ఏమీ లేనపడు మీకు నా అవసరమేముంది?”

విమలబాబునవ్వి “నాచూపుల్లో నీరూపానికి ఎంతో విజయవంతమయ్యింది. అసలు ప్రపంచంలో అందాన్ని నేను తక్కువగా అనుభవించలేదు. చూడలేదుకూడాను” అన్నాడు.

సవితకూడా నవ్వి “మీరూ వింతమనుషులే! అంతకంటే యింకేం చెప్పను?” అన్నది.

“నువ్వుమాత్రం తక్కువదానివా కొత్తకోడలూ! ఆనాడు నువ్వు మోసగించబడవు. యింత పెద్దగాయంతగిలి—దానితో బాధపడుతూ, మళ్ళీ అంత తొందరగానే నన్నెలా నమ్ముతా? అని ఆలోచిస్తున్నాను.”

“దెబ్బకగిలి బాధపడుతున్నమాట నిజమేకాని, మోసగించబడలేదు. పొగమంచుతో మునిగిన వారోజులు అతివేగంగానే సాగిపోతున్నయ్య. మిగిలిన జీవితపు రోజులుకూడా యిలానే గడవవచ్చు. జీవితాంతం ద్వీపాంతరవాసశిక్ష నిధింపబడిన ఖైదీ జీవితం కైలు ఆవరణలో గడిచేవిధంగానే వుంది. కానీ, అకాశాగారం గారీ, వానా వచ్చి పొగమంచు విడిపోయింది. కైలుఆవరణ విరిగినట్లయింది. నేను తెలియని ప్రదేశంలోకివచ్చి నిలుచున్నాను. ఆ సమయంలో నిరర్థకమైపోవచ్చు నాచేయిపట్టుకుని ‘పద’ అన్నారు. అయితే—దీన్ని ‘మోసం’ అని నన్నవమంటారా—? నమ్మమంటారా? సరేనేను మిమ్మల్నెవని పిలవమంటారో చెప్పండి?”

“నాపేరుపెట్టి పిలవనొచ్చుగా?”

“అవిధంగా పిలిచేందుకు నాకు నోరురాదు.”

“చిన్నతనంలో నా చెరలు నాకొక పేరుపెట్టింది. దానిక్కూడా ఒక కథవుంది. అయినా ఆ పేరుపెట్టి పిలవడంనీకు వికటంగా వుంటుందనుకుంటాను.”

“ఏం పేరో చెప్పండి? —పిలవగలనో లేదో, చూస్తాను.”

“మానధిలోనివాళ్ళూ, తెలిసిన స్నేహితులూనమ్మ ‘దయామయా’ అని పిలిచేవాళ్ళు.”

“ఈపేరు మీకేవిధంగా వచ్చిందో ఆకథనేను వినదలచుకోలేదు. అని వయం నేమాపించుకోగలను. ఆపేరునాకు బాగావచ్చింది. యివాల్సినంతవీ మిమ్మల్ని ‘దయామయా’ అనే పిలుస్తాను.”

“అలానే ఫిలు! కానీ—నేనడిగినదానికి జవాబు చెప్పనేలేదే?”

“ఏమని అడిగాయ దయామయా?”

“యింత తొందరగానమ్మి స్నేహమెలాచేశావు?”

అమె ఒకక్షణంపేపు చూసి “స్నేహించేస్తున్నానని మీతోచెప్పలేదు. మీరు నాబంధువులనీ, నేనుమిమ్మల్ని నమ్మాననీ—ఎవరితోస్నేహం చేస్తున్నామో వాళ్ళవల్ల నాకేవిధమైన కళంకమూ రాదనీ అంటున్నాను.”

మరీ యిద్దరూ క్షణంపేపు మానంగా వున్నాక సవిత “నామాట విని మెదలకుండా వున్నావన్నారం?—వివూ చెప్పలేం?” అని అడిగింది.

“చెప్పేందుకేముంది కోడలూ ! నువ్వే నిజమైనమాట చెప్పావు. తన స్నేహపాత్రులైన ఏమనిషీ నిజంగా తన చేతులతో కళ్ళంకాన్ని చుటులేడు. వారివల్ల తనకంత బాధ కలిగినా—విచారం కలిగినా, ఓర్పుతో సహించాలి.”

“సహించడమేకాదు...మీరు విచారాన్ని అనుభవించే—నేనూ అనుభవించినట్లే...”

“విచారాన్ని పొందడమే మంచిది కోడలూ ! అయినప్పటికీ, ఒక వేళ విచారం పొందడమే కలిగినట్లయితే—ఆ సమయంలో అనుభవంతో కూడిన కళ్ళకప్పు దుఃఖమే యింతకన్నా ఎక్కువని అనుకోవాలి.”

“దయాభయా ! ఈమాట మీకూ వర్తిస్తుంది.”

“కాదు. నాకు వర్తించదు. అందుకు కారణం వుంది. వాహ్యరూపంలో నువ్వు కళ్యాణమూర్తివి ! కానీ,—నీమందు నా కా స్వరూపమేలేదు. నే నా విధంగా కాలేనుకూడా ! కానీ,—ఆకారణంతో నిన్ను దోషిగా చూడను. అవమానం చేయను. అనేక కారణాలతో ప్రపంచమే యిలా వుంటుందని నాకు తెలుసు ! నువ్వు వచ్చాక నాగత జీవితంలోని తప్పులన్నీ ఆణగారిపోయి భవిష్యత్తును, ఉజ్వలంగా—ఎంతో కోభాయమానంగా వెలుగుతూ, కాంతోపేతంగా అన్ని వేపులా వ్యాపించి నన్నెంతో మహత్తరంగా చేసాయ !”

“మరి—నే నేనువుతాను.”

“నువ్వూ !” అని విమలబాబు క్షణంసేపు ఆలోచించి “ఈసంగతికూడా నాకు తెలుసు కోడలూ ! యితరులకు నువ్వు తుచ్చురాలుగా కనిపిస్తావు. వాళ్ళంతా నిన్ను లోభివని అంటారు. ఆమాటలు ఆలోచింపటేనే నాకు సిగ్గువుతావుంది. కానీ,—వాళ్ళమాటలో ఒక్కటి నిజం కాదనీ, ఆమాటలకూ నీకు—కొన్ని మైశ్యదూరంలో ఎంతో వైన వున్నాడనీ నాకు నమ్మకంగా తెలుసు.” అని అన్నాడు.

సరిత కళ్ళు చెమ్మగిలినయ్ ! యిటువంటి పరిస్థితులో కూడా ఏమని తన ప్రకరణ గురించి అబద్ధమైన మాట ఆనకుండా వున్నాడో, ఆయన యందు భక్తిక్రేదా కృతజ్ఞతలతో తలవంచుకుని “దయాభయా ! మీ జీవితంలో పరిపూర్ణమైన కుఖాలు నేను తీసుకొన్నాననీ, మీరు నా కోసం అనుభవాన్ని

తీసుకొనారనే కలకరిండులైన మాట లెప్పుడూ నిజంకావు ? — ఏమంటారు ?" అని అడిగింది.

“జవాబు నేను చెప్పేదేకాదు కొరకొడలూ ! నావొద్ద కేవలం సమ్యక్ జునేదేవుంది. నీదగ్గర కూడా ఏనాడన్నా ఈ సమ్యక్మనేది నిజమైనప్పుడు మనసులోని విచార భారం పోతుంది. అప్పుడే ఈ ప్రశ్నకు నీకు జవాబు దొరుకుతుంది. అంతకు ముందు మాత్రం జవాబు దొరుకదు.”

“ఒకవేళ జవాబు దొరకదనుకొండి ! నా అనుమానం తీరదనుకొండి ! నాకూ మీకూ ఈ సమ్యక్మే వేరువేరు విధానంగా వెళ్తుంటే, — అప్పుడుకూడా మీరు నాబయలుపనే వెళ్తుంటారా ?”

“సమ్యక్మం విపరీత విధానంగా నడుస్తున్నా, నీమీద నేనెప్పటికీ నెపాన్ని వేయను. ఈనాడు నీబయలు భారమంతా విశ్వర్యంతో కూడు కుంది. ఒకవేళ ఎప్పుడన్నా, అలసట కలిగినట్లయితే—నీదగ్గర కలవు కొరుకుంటాను. నాప్రార్థనను వొప్పకొనాలి ! బంధువులూ నీదగ్గరే వీసోలు పుచ్చుకుంటాను. ఎక్కడో కూడా ఉదాసినరేఖగానీ, మాలిన్యపు చిహ్నంగానీ వొదిలిపెట్టి వెళ్లును. నీకుందీనాడు ప్రమాణం చేస్తున్నాను. కొరకొడలూ !”

సవిత అయన మాఖంలోకి చూసు అచలంగా కూర్చుండి పోయింది. రెండోమూడు నిమిషాలు గడిచాక “ఏమిటి ఆలోచిస్తున్నావు ?” అని విమలకావ అడిగాడు.

“ఇంత భయంకరమైన సమస్య ప్రపంచంలో ఎందుకని ఉత్పన్నమౌతుందా ? అని ఆలోచిస్తున్నాను. ఒకరిన్నీహానికీ, ప్రేమకూ నాదులేక పోయినప్పుడు రెండోవారికీ దాన్ని స్వీకరించే తాపెందుకని కనిపించదు ?”

“వెదికేలే దారికూడా కనిపిస్తుందికాని, అంతకుముందెప్పటికీ కనిపించదు. లేకుంటే, చీకట్లో చేతులతో తేడవుకుంటూనే చివరివరకూ రావాల్సింటుంది. యిటువంటి పరీక్షలు ప్రపంచంలో నాకేకేకసార్లు ఎదురైనయ్యి !”

“అయితే దారి దొరికిందా ?”

“అవును ! ఆప్రార్థనలో మోసమనేది లేదు. ఆదారే కనిపించింది.”

“అంటే—ఏమిటి ?”

“అంటే,—ఎకాంకిలకు అనుమానమూ, దౌర్బల్యమూ వుండవో, ఆకొరి కలను, స్వీకరించేందుకు ఎవరూ వొప్పకొరు. ఎవరికీ ఆశ వుండదు? దీనికి రుదోషేతే నమ్మకం! ప్రపంచంలో నిజమైన నమ్మకం ఎప్పటికీ వ్యర్థమై పోదు కొత్తకోడలు!”

“దయామయా! నేనేం చేయకపోయినా—చేసినా, మీరు కొరి డంలో విపరీతంగానీ, మోసంగానీరేవు. అటువంటప్పుడు నాముందనన్నీ ఏకారణంతో పనికిరాకుండా వ్యర్థమైపోయినయ్య?”

“వ్యర్థంకాలేదు కొత్తకోడలు! నిన్ను నేను మహాత్రమైనదాన్నిగా యంచుకుని పొందాలనుకున్నాను. అవిధంగానే పొందాను. కానీ, సంతోషంగా నిన్ను పొందలేదనిమాత్రం వొప్పుకుంటాను. అయినా— నా నమ్మకాన్ని ఈనాడుకూడా అదేవిధంగా వుంచుకున్నాను. లుబ్ధత్వంతో—దౌర్బల్యంతో ఒకవేళ దాన్ని నేను ‘తుచ్చం’ చేసుకుంటే వుంటే,—ఒకప్పుడన్నా నాకునోభిష్టం నెరవేరుతుంది. అలాడే సంతోషంగా నిన్ను పొందినవాడే నవుతాను. లాభం అనుభవిస్తున్నవాణ్ణి ఈ ప్రపంచంలో ఎవరూ ఆ లాభంనుంచి తప్పించలేరు. వంచితుణ్ణికూడా చేయలేరు. అఖిరి నువుకూడా తప్పించలేవు.”

సవితి అశ్చర్యంతో చూస్తూవుంది. ఏది ఈనాటివరకూ అతనికి అసంభవమో,—అదిఒకనాడు విధిధంగా సంభవమవుతుందో ఆమె తెలుసుకోలేక పోయింది. దయామయానిముందు తలవొంచుకుని హృదయాన్ని ఎదిరించి వెళ్లగల త్రోవ కనిపించింది. కానీ,—స్వచ్ఛందంగా హృదయాన్ని వికృతం చేసుకుని నడిచేదారేదో ఆమెకు తెలియనేలేదు.....

ఇంతలో కారడ “రాఖాలు బాబుగారు వచ్చారమ్మా?” అన్నది.

“రాఖా? ఎక్కడున్నాడు?”

“యిక్కడే నమ్మా.” అని అంటూ రాఖాలు లోపలికివచ్చి కొత్తమ్మకు నమస్కరించి క్రిందపరిచిన తివానీమీద కూర్చున్నాడు.

“తారకనాథుడు నన్ను తీసుకొనిపోలేండుట వచ్చాడు నాయనా! రేపు ఉదయానే మేమంతా ‘హరిన్ పురం’ వెళ్తున్నాం! నీకీసంగతి తెలిసిందా—లేదా?” అని అడిగింది.

“కారడ చెప్పగా—హతాత్తుగా విన్నానమ్మా.”

“అతాత్తుగా ఏ నాయనా? అమెతో, నేనే ముందుగా నీ అభిప్రాయం తీసికోమని చెప్పాను.”

“కారడ నా అభిప్రాయాన్ని మీకు చెప్పిందా?”

“లేదు... తారక నాథుడు నీకు ప్లేహితుడనీ, అతనిద్వారకు వెళ్లటయితే నీకేమీ కష్టమండదనీ అనుకున్నాను.”

“నా యిష్టాయిష్టాలతోగానీ, అభిప్రాయ, అభిప్రాయాలతోమీ కేమీ అవసరంలేదమ్మా! వాకంటే అయినే మీకక్కర్లే పోలేషి!”

ఈ మాటకు సవిత త్రుళ్ళిపడి “అంటే—దాని ఆర్థం?” అని అడిగింది

“అమ్మా!—ఏ చెప్పను? అన్నివిషయాలూ విడమరించి చెప్పలేను. ఒకవేళ నోటితో విడమరించి చెబితే ‘ద్వంద్వార్థం’ రావచ్చు! అందుకని నేనేమీ చెప్పను. కానీ,—నా అభిప్రాయంతో, అభిప్రాయంతో—యిష్టాయిష్టాలతో మీరు వెళ్ళడం, వెళ్ళకపోవడం ఆధారపడివుంటే,—మీరు వెళ్ళకపోవడనే నేనంటాను. అసలు కాకివ్వలేదు.”

సవిత ఆశ్చర్యంతో “అంతా విడమరించి నాయనా! నేను ‘సరే’ నని అనడంతోనే, పాపం వస్తువులన్నీ కోనేందుకు తారక నాథుడు బతారుకు వెళ్లాడు. మాకోసమే అతనక్కడ ఎన్నో సౌకర్యాలుచేసి వొచ్చాడు. అటువంటిప్పుడు ఏ చెప్పను? చెప్పేందుకు ఉపాయమేముంది నాయనా?” అని అడిగింది.

“ఉపాయంలేదని నాకూ తెలుసమ్మా, నా అభిప్రాయం తీసుకుని మీరు మీకర్హతాన్ని నిశ్చయించుకోవలసిన అవసరంలేదు. అది మంచిదికూడా కాదు. నిన్న మీరు కారడతో ‘పిల్లవాడు పెద్దవాడయ్యాక అతని అభిప్రాయం తీసుకుని పనిచేయా’లని అన్నారుట. ఈ మీమాటకు నే నెల్లప్పుడూ స్మృతజ్ఞతతో గురుంచుకొంటాను. కానీ,—ఏ పిల్లవాడి జీవితమంతా, యితరుల బరువు భారాలు మోస్తూనేగడిచిందో, అపిల్లవాడిప్పటికీ ‘పెద్ద’ వాడు కాలేడు. అతని నయనెప్పుడూ పెద్దదికాదు. యితరులకోసంకాదు. అమ్మ కోసంకూడాకాదు. ఆ నేను పిల్లవాణ్ణీనమ్మా.”

సవిత తలవంచుకుని కూర్చుంది.

“మనసులో విచారించకమ్మా! అనాధులైన యితరుల భారాన్ని మోసే అదృష్టమే భగవంతుడు నా నుడుట వ్రాశాడు. మీరు వెళ్ళేప్పుడు ఏదైనా పని చెప్పినట్లయితే—అమ్మగారి అజ్ఞను ఏవేపంతోనూ త్రోసిపుచ్చను.” అని రాఖాలన్నాడు.

కాగడ ఇంతవరకూ అంతావంటూ నిలుచుంది. అయినా—ఇప్పుడామె సహించలేక “మీరెవరితోవుండి మీ కేసివా ఫర్వాలేదు. కానీ,—అమ్మగారి నీ విధంగా ముళ్ళతో గుచ్చడం మాత్రం న్యాయంకాదు” అన్నది.

సవిత్ కళ్ళతో కాగడను నివారించి “కాగడ అంటే అసీయవాయనా. కానీ,—అటువంటి మాటలు వానోటినుంచి బైటకురావు” అని అన్నది.

“మీరెప్పటికీ కాగడ కాలేరమ్మా! కాగడలాంటి వాళ్ళను కేసు చాలా మందిని చూశాను! వీళ్ళంతా సమయానికి కట్టువుగా మాట్లాడడానికి కూడా వెనదీయరు. ఈ విధంగా వీళ్ళకృత్యా బరువును తేలిక చేసుకుంటారు. యిచ్చిపుచ్చుకోవడాలు సరిపోయాయని అనుకుంటారు.”

సవిత్ తలవూపుతూ “కాదు నాయనా! నవ్వీమె విషయంలో సరయినమాట అనలేదు. ప్రపంచంలో కాగడలాంటి వాళ్ళెంతోమంది లేరు.” అన్నది.

కాగడ తలవొంచుకుని మెల్లిమెల్లిగా బైటకువెలింది.

“తారక బాబుతో పోట్లాడాలా నాయనా?”

“లేదమ్మా—అసలతనునాకు కనపడనేలేదు.”

“మమ్మల్ని తీసుక వెళ్తానని నీతో చెప్పనేలేదా?—”

“చెప్పలేదు. రాలేదుకూడా! నాయింటికి రావడానికాయనకు తీరుబడి లేదని కాగడ అన్నది. సరే—అవిషయాన్నిక పోనీయండి. కేసిప్పుడే వెళ్ళాలి... వెళ్ళమంటారా?” అని లేచి నిలుచున్నాడు.

విరులకాచింతవరకూ ఏమీ మాట్లాడలేదు. ఇప్పుడాయన సవిత్వేపు చూసి “నీ కొడుకుతో పరిచయం చేయించు కొరకొడలూ! ఎంతసేపని మాయిద్దర్ని ఆపరిచితుల్లా త్తుండమంటావు?” అని అడిగాడు.

“ఇతను నాకుమారుడు. యిదే యితని పరిచయం! కానీ,—మిమ్మల్నే మని పరిచయం చేయమంటారు? ఆసంగతి నాకిప్పుటివరకూ తెలియనే తెలియదు.”

“తెలుసుకున్న తర్వాత పరిచయంచేస్తావా ?”

“అప్పుడు తప్పకుండా చేస్తాను. నావిషయాలకును నీ నీ ఇతనిద్వారా పరిచయం వుంచను. నాకు నాదోషాలన్నిటితోనూ నీ సతనికి తల్లి నే!”

“చిన్నతనంలో...ప్రపంచంలో నాకు ఎవరూ లేనికాలంలో ఈమె నా కాశ్రయమిచ్చి పోషించింది. ‘అమ్మ’ అని పిలవడం నేర్పింది. ‘అప్పట్నుంచి నాకు తల్లిలానే వుంది. జీవితాంతంవరకూ నేను తల్లిలానే గుర్తుచుకుంటాను.” అని రాఖాలు కొత్తమ్మ కాళ్లు ముట్టుకున్నాడు.

“తారకబాబు వుంటున్న పూళ్ళో, మీ కొత్తమ్మ కొన్నిరోజులు ఉండాలనుకుంది. ప్రస్తుతం ఈమెక్కడ బావుండడంలేదు. అందుకని నేనూ వెళ్ళవచ్చాను. మరి—నీకిష్టమేనా ?” అని విమలబాబు అడిగాడు.

“నాకిష్టమే.”

“నిజంచెప్పు రాజూ ! నీకిష్టంలేకుంటే నీళ్లు వెళ్ళరట ! నేను వద్దంటాను.”

“మీరు వద్దంటే వాళ్ళకుంటారా ?”

“కొత్తకోడలు అనుభంగానే ప్రతిష్ట చేసింది” అని విమలబాబు నవ్వాడు.

పవిత్ర వెంటనే “అవును. మీ ఆడకాన్ని ఎప్పుడూ కాదనను.” అన్నది.

అమాట వినడంతోనే రాఖాలు చూపులు కొంచెం ఎర్రబడిన మాట నిజమే కానీ,—వెంటనే కాంత పరుచుకుని “సరే—మీకోడలి మంచిదైతే అనుభంగానే చేయండి. నాకేమీ అడ్డంకిలేదు కొత్తమ్మా !” అని క్రిందికు దిగివచ్చాడు.

క్రిందిభాగంలో దారిపక్కనే కారద నిలుచునివుండల్లా, ఎదుటికివచ్చి “ఒకసారి మాయింటికి రావాలి దేవతా !” అని అడిగింది.

“ఎందుకూ ?—”

“కారదలను ఎంతోమందిని చూకానని అన్నార. మీతో వాళ్ళను పరిచయం చేసుకుంటాను.”

“పరిచయంచేసుకుని ఏచేస్తావు ?”

“మీన్నదయలలో స్త్రీలమీద తిరస్కారముంది. కృత్జ్ఞతాఋణం వాళ్ళేమిచ్చి తీర్చుకుంటారో ద్వారకూర్పుని ఆకథంతా వింటాడు.”

“కథ చెప్పేందుకు నాకిప్పుడు తీరుబడిలేదు. నాకింకా పనులున్నయ్యే.”

“నాకూ పనుంది ! ఈనాడు మీరు మాయింటికి రాకుంటే, రేపన్నా కారదలాంటివాళ్ళు అసలు లేననీ, ప్రపంచంలో వున్న కారదల్లా ఒక్క-లే ననీ తెలుసుకుంటారు.”

ఆమె కంఠంలోని పరివరనాన్నీ విని రాఖాలు నిశ్చయిడయ్యాడు. అటువంటిప్పుడు ఆమె చనిపోబోయిన రోజులు గుర్తుకొచ్చినయ్యే !

“ఏమంటారు ?”

“పదంతా అలావుంచు ! పద ! ముందు మాయింటికి వస్తాడు.”

15

శౌరద యింట్లో రాఖాలు మంచంమీద కూర్చుని “నన్నెందుకు పిలుచుకు వచ్చావు ?” అని అడిగాడు.

“వెళ్ళేముందు ఒకసారి మీ పాదధూరి యింట్లో పడుతుందని పిలిచాను.”

“ఆపనికాస్తా అయిపోయింది. మరి, యిక నేను వెళ్ళనా ?”

“అంత తొందరా ? రెండుమూడు మాటలు మాట్లాడుకునే వ్యవధి కూడా ఇవ్వరా ?”

“ఆ రెండుమాటలూ నువ్వు వెయ్యిసార్లు చెప్పావు కారనా ? “నా ప్రాణాలు రక్షించావు దేశతా ? యింకెంతయిదు రూపాయలిచ్చి పశ్చాత్తాపం, విశ్వామూ కొని యిచ్చారు. కొత్తమ్మతో చెప్పి అదేను తీయించారు. మీకు నేను కృతజ్ఞతతో వుంటాను. బ్రతికున్నంతకాలం మీటుకాన్ని తీర్చుకోలేను.” యివేమాటలుకదూ కారనా ? ఈమాటల్లో కొత్తకనమేమీలేదు. అయినప్పటికీ వెళ్ళేముందు యింకొకసారి అనాలని వుంటే అను ! కానీ, వయవుంచి తొందర తొందరగా అను ! నాకు తీరుబడిలేదు.”

“ఈమాటలు కోరని కాకపోయినా తీయగాఉంటయ్ ! ఎన్నిమార్లు విన్నా పాఠవికాపు, అంతేకదూ దేవతా ?”

“అ...నిజమే ! తీయనిమాటలు నీ నోటినుంచి యింకా తీయగా వుంటయ్. నేనేమీ కాదనను. తీరుబడివుంటే కూర్చుని విశేషాన్ని ! కానీ,—కాలం మన అధికారంలో వుండదు. అందుకే నీ యిప్పుడు వెళ్ళాను.”

“బెళ్ళి వంట చేసుకుంటారా?—”

“అవును.”

“తరువాత తిని పడుకుంటారు కామోలు ?”

“ఊ—!”

“అ తరువాత కళ్ళకు కుసుకులాడు, మంచంమీద పడుకుని ఒకవక్కతు వొ తిగిలుకుంటారు. అంతేనా దేవతా ?”

“అసంగతి నీకవరు చెప్పారు ?”

“ఎవరు చెప్పారో తెలుసా? ప్రపంచంలో ఏ కారద ఒంటరిగావుండో, ఆమెతప్ప యింకెవరూ కాదు.”

“అలాఅయితే ఆఒంటరి కారదే నీకు తప్పచెప్పి వుండొచ్చు...మంచం మీద పడుకుని అటూయిటూ పారలాడేంతతప్ప నేనేం చేయలేదు. నేను పడుకుంటున్నాను. నిద్రపోతున్నాను. ఈవిషయంలో నువ్వేమీ విచారిం చాల్సిన అవసరం లేదు.”

“సరే. యిక విచారించనులేండి! మీమాటే ఒప్పుకుంటాను. కానీ,— నాకు నిద్రపట్టడంలేదు. రాత్రంతా కులుకునే వుండవలసి వస్తుంది... మరి నేనేంతతప్పచేశానని?—”

“అసంగతి నీకే తెలియాలి—.”

“మీకు తెలియదా?—”

“తెలియదు. ప్రపంచంలో ఎక్కడ ఎక్కడి నిద్రరావడంలేదో తెలుసుకోవడం అంత తేలికయినపనికాదు. తెలుసుకునేందుకు తీరుబడికూడా లేదు.”

“తిరుబడిలేదా?” అని కారద ఒక క్షణంసేపు నీరసంగావుండి అతడు వాత కిటిలమంటూనవిస్తూ “సగే-దేవతా! మీరింత పిరివాళేమిటి? కారదా! నువ్వు ‘హరిన్ పురం’ వెళ్ళడంవాకిచ్చుందేదని ఎందుకేనగుడోదు? కొరవ్వుకు యిష్టముంటే ఆమెవెళ్ళవచ్చుకానీ, నువ్వు వెళ్ళకూడదనీ చెప్పగూడదా? అయితే చెప్పేందుకే కిచ్చమా?—” అని అడిగింది.

జవాబు ఏం చెప్పాలో రాఖాలు ఆలోచించలేకపోయాడు. కొంచెం సేపటివరకూ పూరుజుని “మీరు వెళ్ళేందుకు అంతా సిద్ధపరుచుకున్నప్పుడు నేనెందుకు అటుంకం కలిగించాలి?” అని అడిగాడు.

“నేను వెళ్ళడం మీకిచ్చుందేదు గనుక! అన్నిటికంటే మించినకారణం యిదే దేవతా!”

“కాదు ఎవరోఒక మనిషిని నిషేధించడం ఒకకారణం కానేకాదు. అటునిన్ను వొద్దనడానికి వాకధికారమేముంది?”

“వాకధికారం వుంది. నోరునిప్పి ఒకసారి ‘కారదా! నువ్వు ‘హరిన్ పురం’ వెళ్ళొద్దు’ అని చెప్పండి!”

“లేదు. అటువంటి అన్యాయపూర్వకమైన అధికారాన్ని నేనెవరిమీదా ప్రయోగించను.”

“కోపంతో అంటున్నారా?”

“లేదు... నేను నిజమే చెబుతున్నాను.”

క్షణంసేపు కారద ఆయన ముఖంలోకిమాసి “కాదు...యిదినిజంకాదు. ఏవిధంగానూ, ఎప్పటికీ నిజంకాదు. నన్ను వెళ్ళవద్దని అనండి దేవతా! నేను అమ్మగారి దగ్గరకువెళ్ళి ‘హరిన్ పురం’ రాలేసినీ, రాఖాలు బాబు నిషేధం పెడుతున్నారనీ చెప్పివస్తాను.” అన్నది.

మూర్ఖుడిలా రాఖాలు “నేనునిన్ను వొద్దనలేను కారదా! ఆ అధికారం నాకులేదు.” అని అన్నాడు.

“అధికారం వున్నది. కానీ—యిన్నిరోజులనుంచీ మీరు ఇతరుల అధికారాన్ని నిర్వహిస్తూ నిర్వహిస్తూ, యిప్పుడా అధికారం చేసేకీ పోగా ట్టుకున్నట్టు లేదని అంటున్నారు. మిమ్మల్ని మీరే నమ్మడం లేదు. ఒక మనిషి తోబాట్కును నిర్ణయించుకునేందుకు ఏవిధంగా భయపడతాడో, ఆ విధంగానే అతని సంపూర్ణజీవితం యితరులచాట్కును నాశనం చేయడం

లోనే గడపుతాడు. మీ మేలుకోరే ఈ కారణ మాటల్ని నమ్మండి. మాట గట్టుకోండి!"

"యికన్నీ ను వెనకితో చెబుతున్నావు? నాతోనేవా?—"

"అవును. మీతోనే!"

"సరే—నీమాటల్ని మాట కట్టుకుంటున్నాను కానీ, నిన్నొకటి అడుగుతాను. నిన్ను వొద్దన్నందువల్ల నాకువచ్చే లాభమేమిటి? ఈవిషయం నాకు సరిగ్గా చెప్పావంటే, ఈమాట నిన్ను తప్పక నద్దంటాను."

"ప్రపంచంలో నేవేచ్చగా మీకు నశమైవుంటే వ్యక్తి ఒకరేకండి. ఆసలు—నిజమైన విషయాన్ని తెలుసుకునేందుకూడా, మీకు ఇవ్వం లేదా?"

"ఆ నిజం తెలుసుకున్నంతమాత్రంలో ఏరువుతుంది!"

"ఒకచుక్కా వుండకపోవచ్చు. నేనుకూడా ఈసంగతిని గురించి తెలుసు కోవాలన్నట్లుంది. ఆయినప్పటికీ కారణం లేకుండానే, యింత నిర్భయము కావడం మానవులకు మంచిదికాదనీ, తెలివితేటలుకావనీ చెప్పాలన్నట్లుంది దేవతా?"

"ఆసంగతి నాకూ తెలుసు! కానీ, కారణం లేకుండానే అతికోమల మనదంకూడా నా స్వభావంకాదు." అని కొంచెంసేపు మెదలకుండా వూరుతునీ, ధ్వనిని కఠినంగా మార్చుకుని "మాడు కారదా! ఆసుపత్రిలో ఏనాడు నీకు తిరిగి ప్రాణంవచ్చిందో—ఏనాడు నువ్వు ఆరోగ్యవంతురాలి వయ్యావో, ఆసంగతి నీకింకా గురుందా? నువ్వేదో చదవగలవనీ, వ్రాయ గలవనీ నమ్మకంగా మోసంచేసి ప్రకటించావు. పరైటూళ్ళో పుట్టిననీ, వీడవారికోడల్లనీ చెప్పావు. నేనే రక్షించకుండావుంటే, నన్ను రక్షించే వారే లేరనిచెప్పావు...నీమాటలకి నిన్ను నమ్మకుండా వుండలేకపోయాను. అనాడు నాకున్న సామర్థ్యాన్నంతా వినియోగించాను. కానీ,—ఈనాడు అవన్నీ ఎగతాళివస్తువులుగా మారిపోయినయ్య! తిరస్కారంతో నాటి నన్నిటికీ దూరంబడి పారివేశావు. ఈనాడు నీముందు విమలబాబున్నాడు. ఆయన విశ్వరూపికి అతులేడు. తారకనాథుడూ, కొర్రతృతూడా దొరికాడు. అనాటి భగ్నవశేషంకూడా మాయమైట్లుంటే! యింత నెమం నేయడ మేమిచ్చింది కారదా?"

తనమీద కేసున్న ఆశోపాల్ని విని కారద చెతస్థంకపీనదానిలా “అ నామాటలో అబద్ధం వుంది కానీ,—‘నెపం’ లేదు. అది కూడా కేవలం అడ దాన్ని కావడంయ్యాలాన్నే!—అడదాని సిగ్గు కప్పేందుకే! ఎప్పుడైతే దాన్ని మీరు ‘త్రయ...చరిత్ర’ అని అనుకుని పోరపాటు బడారో, అప్పు డీక మిమ్మల్ని మరీ భిక్ష మడగను. నిన్న అమ్మ వస్తువులుకొనకుని కొంత డబ్బిచ్చింది. కానీ, నేనేమీ కొనలేదు. మీరు వాకెచ్చినదబ్బును తిరిగి యివ్వమంటారా?” అని అడిగింది.

రాఖాలు కఠినంగా “నీ ఇష్టం! కానీ, దబ్బు తిరిగి యివ్వే చాలామంచిదే అవుతుంది. నేనంతగొప్పవాణ్ణి కాను కారదా! చీదవాణ్ణి. నీకు తెలు సుగా?” అని అన్నాడు.

కారద దిండ్రక్రిందనుంచి రుమాలులో కట్టిన పెకంటీసి, లెక్కపెట్టి రాఖాలుచేతిలో పెట్టి “యివిగో తీసుకోండి! అయినా—ఈ పెకం తిరిగి యిచ్చేసినంతమాత్రంలో మీ ఋణంతీరిపోతుందనుకునేంత మూర్ఖురాలిని కాను! అలా అనుకోనకూడా!...కానీ, ఏ అపరాధం లేని నాకు ఈనాడు మీరు విధించిన శిక్ష, ఈ అన్యాయమూ—మిమ్మల్ని పుడో ఒకప్పుడు బాధిస్తుంది. అటుమంటప్పుడు అక్షయంతో మీరేవిధంగానూ, అభివృద్ధి పొందలేరని మాత్రం ఇప్పుడే చెబుతున్నాను.” అని అన్నది.

“యింకా ఏమన్నా చెబుతావా?”

“లేదు—”

“అయితే చాలారాత్రయింది. యిక వెళ్ళనా?—”

కారద నమస్కరించేందుకు ఆయన పాదాలమీద ‘వొంగి’ ఏడ్చింది. ఆతరువాత కన్నీళ్ళు కుడుచుకుని లేచి నిలుచుంది.

“వెళ్తున్నాను—”

“వెళ్ళండి.”

రాఖాలు దారిలోకివచ్చి నిలుచుని, యిప్పుడిప్పుడే ఏమనిషీ చేయగూడని పనీ, యింతటి అవమానమూ, గౌరవమూచేసి వచ్చిందందుకో ఆలోచించ లేక పోయాడు. ఈ ద్వేషమంతా ఎందుకు? కారద ఏంచేసింది? ఏవిధంగా కారద తప్పును చూపించలేకపోయాడో, అవిధంగానే తన వృద్ధాశ్రమంలోని-

బాల్మకూడా ఎక్కడ మండుకూతుందో, గ్రహించుకోలేక పోయాడు. హృదయం మాటిమాటికీ గాయపడుతూ కారడ చాలామందిది! కారడ బుద్ధిమంతురాలు!" అని అంటూవుంది. కారడరూపం, సహజంగా కనిపించదు. కారడ తనముందు తన కృతజ్ఞతను—ఎన్నోసార్లు వెలిబుచ్చింది. కాళ్ళమీద తలవెట్టికూడా ఈనాడు అనిషయం చెప్పడంలో ఆలక్యం చేయలేదు.

ఆమె మాటిమాటికీ ఏదో సలకేతంచేస్తూ చెబుతూనేవుంది. ఈసంకేతం లోని అరం కేవలం కృతజ్ఞత కాకపోవచ్చు. యింతకంటే మహాతరమైనది కావచ్చు! ఆఖరికి అది ప్రణయంగూడా కావచ్చు! హృదయమెందుకో అనుమానంతో వూగిసలాడుకూతుంది. ఎన్నోమార్లు ఎంతోబుద్ధి స్త్రీల సంపర్కంలోకి వచ్చాడు. కానీ,—ఏనాడూ, ఏ స్త్రీకూడా తనమీద ప్రేమ అనే మధురమైన చావులతో చూపించేమోనని ఆలోచించాడు. అనొనువూ—ఆపరికల్పనా ఎంతో అసంభవంగా కనిపించింది; ఈ నా ఉత్సాహానికి సంభవం! అనే మెట్టుకు ఎంతో దూరానికి జరిగిపోయింది. ఈనాడు ఆనకువునే కారడ తనకు యివ్వాలని అనుకున్నదా? మరి తను దాన్నే విధంగా వుచ్చుకోగలుగుతాడు? కారడ విధన! కారడ ద్రోహి! తులత్యాని! ఆ ప్రేమలో గౌరవం లేదు. సన్మానం లేదు. తనను చీడపాడని అనుకుందేమో! అయితే అందుకని చీడతనమంతా తన నెత్తినే రుచుకోవాలా? అన్నంలేదు. లేకపోయినంతమాత్రంతో దోచుకుంటు పడివున్న ఎంగిలాకులోంచి ఏరుకుని తినాలా? యిదెప్పటికీ జరుగదు. యిలా కానేకాదు. యిది అసంభవం...!

అయినప్పటికీ మనసులో మధనపడుతూనేవుంది. హృదయంలో ఎకలో ప్రవేశించాలనుకుంటున్నాను. ఔటికిఎలావున్నా, కారడహృదయంలో తను మొదటికోణంలోనే సానం సంపాదించుకోగలిగాడు. ఆమె విచారధారలు వ్యాధికాక్రమంతో ప్రసక్తాలో ప్రాకుంటాయా? ఏపిలు సంపర్కంలో అతని చీరతం గడిచిందో, కాళ్ళందరితోనూ కారడను సరిపోల్చుకుంటా? కపటం, మద్దికంలేని ఆడదాని మహిమా మూర్తి వెదకినా ఎక్కడన్నా కనబడుతుందా? అటువంటి కారడను అవమానంచేసి వచ్చాడు.

యింటికి తిరిగవచ్చేప్పటికి ముసలిపనిమనిషి మార్పునివుంది. ఆళ్ళరింతో "మర్నంతా వెళ్ళేలేదా?" అని అడిగాడు.

“లేదు. మీ రప్పుడేమీ తినలేదు. యిప్పుడు శ్లేశంతానరిచేసుంచాను. అటకూరా, కూరగాయలూ తిచ్చాను. మీరు వండుకుని తిన్నారా? ఇంటికి వెళ్ళాను.”

పొడువ నిజంగా రాఖాలు ఏమీ తినలేదు. కానీ, అసంగతి రాఖాలుకు గురైలేదు... యింతకుముందెన్నో సార్లు ఈవిధంగానే జరిగింది..... అటు వంటప్పుడు ఉదయానికి బడులుగా సాయంత్రం ఈ పనిమనిషి అన్నీ సిద్దం చేసింది. యిదేమంత కొరవడముండదు. అయినప్పటికీ ఈమాట వినడంతోనే రాఖాలు కళ్లు చెమ్మగిలినయ్యాయి! “నువ్వు పెద్దదానివెపోయావు. అమ్మమ్మా! ఈ ముసలితనంలో నాకోసం యింత కష్టపడకూ ఎదురు చూడూ కూర్చున్నావు...—ఒకవేళ నువ్వు చనిపోతే నాకెంత కష్టమో అలోచించు. ఈ నీకాబు మంచిచెడలుగానీ, సంగతి సందర్భాలుగానీ కనుక్కుకోవాల్సి వ్రువందలలో ఎవరూలేరు.” అన్నాడు.

ఈ కరుణాపూరిత వేదనాపూర్వకమైన మాటలకు పనిమనిషి కూడా ఏమీ “నిజమే నాయనా! నేను పెద్దదానినై పోయాను. ఎప్పుడో ఒక నాడు చనిపోతాను. ఈ విషయం చెప్పుకుని నేనెన్నోసార్లు మొక్కుకున్నాను కూడా!—కానీ, మీరు నామాటలు చెవివెట్టిలేదు. నవ్వుతాను తన్నావు. యిక నేనొక్కటికూడా వినను. మీరు వెళ్ళిచేసుకునే నీరాలి బ్రతికున్న రెండురోజులైనా కళ్ళతోచూసిమరీ చనిపోతాను...లేకపోతే, —నా మనసుకు సంతోషం వుండదు.” అన్నది.

రాఖాలునవ్వి “నాకిల్లావాకిలీ లేదు. తల్లిదండ్రీ లేరు. నావాళ్ళని చెప్పుకునే వాళ్ళకూడా లేరు. నెలకు వందా రెండువందలుకచ్చే నాకోరికూడా లేదు...అటువంటప్పుడు నాకెవరు తమ పిల్లనిస్తారు?” అని అడిగాడు.

“వాగానేవుంది! పిల్లకోసం విచారం దేనికి? ఒకసారి మీరు ‘పుత్ర’ అని అన్నారంటే, ఒకడక్కాడు పదిమంది పిల్లలుగలతండ్రులుకచ్చి యిక్కడ వాల్తారు.”

“అయితే అమ్మమ్మా! నువ్వే ఎవరినన్నా చూడరాదా?”

“నేను చేయలేననా—మీరనుకునేది? నాకు తెలిసిన వాళ్ళంతోమంది వ్రున్నాడు. నేను లేనే వాళ్ళకు ఈపనికి వ్రురమాయుస్తాను.”

రాళ్ళాలు నవ్వుతూ “ఈపనికి ఒకమనిషిని పురమాయించి పెట్టేమాట నిజమేకాని,—యిక్కడికి వచ్చిన కోడలు తినేదేమిటి?—నీళ్లు తాగే వుంటుందా ఏమిటి?” అని అడిగాడు.

“నీళ్లెందుకు తాగి వుంటుంది? కాపగం చేసుకుంటున్న పిల్లలు ఏం తింటుంటారో ఆమెకూడా అదే తింటుంది. ఆ విషయాన్ని గురించి మీరేమీ విచారించకండి. పుట్టించినవాడు కడుపునింపి పోషించేందుకు కూడా చూస్తాడు.”

“ఈమాట మాతాత మతాతలకాలం నాటిది. ప్రస్తుతం ఈమాటకు ఎవరూ నమ్మరు.” అని రాళ్ళాలు మళ్ళీ నవ్వి కంటపనిలో నిమగ్నుడయ్యాడు.

కుక్కరులో కంటచేసుకునేవాడు. అడంబరపియుడు. చిన్నదీ, పెద్దదీ మధ్యస్థంగా వుండేదీ మొదలైన రకాలన్నీ ఆయనద్గార వున్నాయ్! ఇలాగే పెద్ద కుక్కలోలో కంటచేయాలనుకున్నాడు. యిన్నిరోజులనుంచీ మని చేస్తున్న ఈమెకుకూడా యిది అభ్యాసమైపోయింది. ఎవ్వరూ పెప్పకలసిన అవసరమే లేకపోయింది.

అన్నీ తయారుచేసి యింటికి వెళ్ళేటా—“నేను ఉదయం వచ్చి చూసేప్పటికి అన్నీ అలాగే వున్నట్లయితే—నాకు కోపంవస్తుంది తెలుసా?” అని చెప్పింది.

“అలాగేలే అమ్మమ్మ! నేను కడుపునిండా తింటాను! ఏంచేసినా—నీకుమాత్రం విచారం కలిగించను.”

పనిమనిషి వెళ్ళిపోయింది. రాళ్ళాలువచ్చి పడకమర్చిలో కూర్చున్నాడు. భోజనం తయారయ్యేందుకు యింకా ఒకగంట అలక్ష్యముంది. ఈ కాలం గడిచేందుకు ఆయన ఒక పుస్తకాన్ని తీసుకున్నాడు. అయినా—మన సేవిధంగానూ, మదనదంలో నిమగ్నం కాలేకపోయింది. అటూ ఇటూ తిరిగి కారడ పదకే పదిగడ కూర్చుంది. ఈలో తానే కారణంలేని ఒక అశ్రేయాన్ని కలిగించుకుంటూ, తననుతాను సమ్యక్చింతకులేక పోతున్నాడు. న్నాదయంలోని బాధలా—కోపం—జోభా, మాటిమాటికి బయటికిరాకాలనుకుంటున్నాయ్! కారవకు ఇవన్నీ తెలుసు! ఈవిధంగా ఈను తాను ఇతరుల నెందుకు ఒడించుకోవాలి? తనకు తాను ఇతరులనుండు మచ్చుంగా

ఎందుకు చేసుకోవాలి?—అలోచిస్తున్న కొద్దీ మనసుతో సిగ్గుపడది. ఈ దృశ్యమంతా తుడిచివేయాలనీ, మరిచిపోవాలనీ ప్రయత్నించాడు.

తన జీవితగాథ కారద యంతవరకూ ఎవరికీ చెప్పలేదు. తన జీవిత విశేషాన్ని రాఖాలుకు చెప్పింది. ఈ కపటంలేని మోసంలేని విశ్వాసానికి ఆమె రాఖాలునుంచి ప్రతిఫలం వీరిస్తుంది?—కేవలం తమిడ అక్రద్దా, జాలీ, కరుణ—దయాలేని మోసమే అనుభవించింది. యంతకూ కారద తన కేవిధమైన సమంకలిగించింది? తను చెప్పినమాటల కేమీ జవాబు చెప్పకుండానే మూకీభావం వహించి, అన్నీ సహిస్తూ వ్రాసుకుంది. ఏ ఉపాయమూ లేని ఆమె అనమానం యంతకాలానికి తిరిగివచ్చి, తననే తిరిగి అనమానం చేసుకుంది అతననుకోలేదు. ఉలేజంతో రాఖాలు కుర్చీలోనుంచి లేచి “అన్నం గిన్నం పోలేపోయింది. యిప్పుడే పెళ్ళి ఆమెను క్షమించమని కోరుతాను. నా హృదయంలో ఎక్కడ చావల పడకుండా ఎక్కడ వ్యధకలుగుకుండా, నాకే తెలియడంలేదు కారదా! నీమందిదివరకు అన్నమాట లేవీ నిజంకావు కారదా! అవన్నీ అబద్ధాలే” అని చెబుదామనుకున్నాడు.

కుక్కయలో అన్నం కుకకుకమంటూ వుంది. యిట్లో దీపాలు వెలిగించి రాఖాలు దుప్పటికప్పుమని, యింటికి తాళంవేసి గబగబా బైటికి వచ్చాడు.

కారద యింటిచేరేందుకు ఆయన కెక్కువ అలస్యంతారేదు. తిన్నగా కారద గడపదగ్గరికి పెళ్ళీసరికి తాళంవేసివుంది. పైకివెళ్ళాడు. ఎదురు బొదురుగా విమలబాలూ, కొత్తమ్మ కూర్చుని మాట్లాడుకుంటున్నార. రాఖాలును చూడడంతోనే అశ్చర్యంతో “సువ్వింకా యిక్కడేవున్నావా రాజా?” అని కొత్తమ్మ అడిగింది.

“లేదమ్మ.—యింటికివెళ్ళాను.”

“మరి తిరిగివచ్చావా?—ఎందుకు?”

మెంటే జవాబుచెప్పేందుకు రాఖాలు కేమీ పాలుపోలేదు. కొంచెం నేత్ర ఆలోచించి “యిన్నికొణలనుంచి తారకనాథునితో కలవనేలేదు. ఒకసారి కలుసుకుని మాట్లాడుదామని వచ్చాను. నేత్ర తీరుబడివుంటుందో వుండదో చెప్పలేనమ్మ!” అన్నాడు.

“అవును. మేముకూడా రేపు ఉదయం నే బయల్దేరుతాము.”

“తారక నాథుడు బహుశుంఛి తిరిగివచ్చాడా ?” అని విమలబాయి అడిగాడు.

“యింకారాలేదు. నాకోసం ఏమేమిటో కొంటూ తిరుగుతూ ఉన్నట్లుంది.”

“తన అతిథి సామాన్యస్య! కాదని అతని! బాగా తెలుసు! తన విధిని అతను నెర వేర్చుకోవడం పరిపాటే!”

“అసలు మిమ్మల్నే ముందు కలుసుకుని వస్తువులలిట్టు వ్రాయిద్దామనుకున్నాడు.”

అమాటుని విమలబాయి “నేనువ్రాసిన లిట్టు అతనువ్రాసినలిట్టు కలా పరిపాటు-ది కొ తకోడయా ?” అని అడిగాడు.

ఈ చర్యలో రాఖాలు భాగంపంచుకోలేదు. ఒక్క గడియనేపు పూరు తని “కారద కవపడదేమమ్మా ?” అని అడిగాడు.

“ఈనాడు ఆమె ఇంటో వుంటుందా ? తారతని! కంటచేనూ వుంది. కంట నువరాజ్ ను కాదని మధ్యాహ్నంనుంచే కంట ప్రయత్నాల్లో మునిగివుంది. ఎన్నిరకాల కంటలు చేసిందో రెక్కలేదు.”

“నన్నుకూడా భోజనానికి వుండమనిచెప్పింది కొత్తకోడయా ?” అని విమలబాయి అన్నాడు.

“మిమ్మల్నికూడా ఆహ్వానించిందా ?”

“అవును. కానీ, నువ్వెప్పుడూ నన్ను భోజనానికి వుండమనలేదు. ఇవార్ కారద వత్తు నొడలడు.”

“అందుకే నే ఇంతనేపు వున్నారన్నమాట !— నేనింకా నాతో ముట్టాడుకూ కూర్చున్నారను కున్నాను.”

“అబద్ధం వట్టుబడివాక్, ముట్టుతోపొడిది బాధించడంవల్ల పాపం వస్తుంది.

రాఖాలు ముఖం తిప్పుకోన్నాడు. ఈ పరిమాణంవల్ల అతనిని నోళ్లు మండింది.

“కారడ నిన్న భోజనానికి పిలవలేదా—రాజా?” అని సవిత అడిగింది.

“లేదమ్మా”

“అయితే మరిచిపోయి వుంటుంది.” అని కారడను పిలిచి ఆమె వచ్చాక “కారదా! నువ్వు రాజాను భోజనానికి పిలవలేదా?” అని అడిగింది.

“లేదమ్మా—చెప్పలేదు.”

“ఎందుకు పిలవలేదు? మరిచిపోయావా? అసలు ఆ సంగతి మనసులో లేదా?”

కారడ మాట్లాడలేదు.

“మనసులో లేనట్లుంది నాయనా! అయినా—యిదికూడా మంచిపని కాదు.”

“మనసులో లేకపోవడం దౌర్భాగ్యమమ్మా! నేను దాన్ని మంచనికానీ, చెడినికానీ అనలేను ‘యింటికి వెళ్లే పంటచేసుకుంటారా?’ అని కారడ అడిగింది. నేను అవునని అన్నాను. తరువాత ‘తింటారుకదూ?’ అని అడిగింది అందుకూ అవునన్నాను. ఆమాట వినికూడా భోజనానికి వుండమనలేదు. కానీ, మనసులోలేకపోవడం — న్యాయాన్యాయాలేదు. చికిత్సలో వుందనిమాత్రం తెలుసుకోమ్మా” అని రాఖాలు నీరసంగా నవ్వేందుకు ప్రయత్నించాడు.

ఏమని అనాలో కారడకు చాలుపోలేదు. అవిధంగానే కారడ మూకీ భావం వహించి వూరుకుంది.

యిది అన్యాయమని రాఖాలనుకున్నాడు. అతనిమాట అబద్ధంకాక పోయినా, అబద్ధంకానీ చమత్కారంగావుంది. అయినా వూరుకోలేక “తారకనాథుడు యిక్కడికి వచ్చికూడా నన్ను కలుసుకోలేకపోయాడు. అయినా తీరుబడలేదని కారడ అంటూవుంది. అది నిజమే కావచ్చు! అందుకని నేనే అయన్ని కలుసుకుందామని వచ్చాను. యికా భోజనం కూడా చేయలేదమ్మా?” అని కొంచెం నేపాగి “తారకనాథుడు నన్నేక గిండుగటాడని కారడకు తెలుసు! నాతోపాటు కూర్చుని భోజనం

చేసేందు కాయకు కష్టంగా వుండవచ్చు! నేను కోపంతోనూ—జురదతోనూ అనడం లేదమ్మా! తారకనాథుడు ఈయింటికి అతిథి. అందుకేని ముందాయన సుఖాన్నీ, గౌరవాన్నీ చూడాలి” అని అన్నాడు.

కారద అలానే నిక్కబొంగావుంది. సవిత వ్యాకులపాటుతో “తారక నాథుడు అతిథి కాని, మనీషియింటి పిల్లవాడివిరాజా! నేనెవరికికూడా కష్టాన్ని కలిగించనురాజా! కానీ, మనీషినాడు నాతోపాటు కూర్చుని భోజనం చేయాలి” అని అన్నది.

రాఖాలు అడంగా తలవూపుతూ “కాదమ్మా! అలా ఎప్పటికీ కాదు. నామనలిదానీది బాగావుండాలి! నాకుక్కర్ సరిగ్గావుంటే, అందులో వండుకున్న భోజనమే నాకవ్యక్తం! గొప్పవారి విందు భోజనాలమీద నాకు ఆకలేదమ్మా” అన్నాడు.

“ఆక అని కాదు. నామనా! మచ్చవారే భోజనం చేయకుండా పెత్తే నావిచారానికి అడుగులేదు.”

“నేను చెప్పవలసివస్తే చెప్పానమ్మా! నేను తివకపోయినంత మూత్రంలో విచారించేవాళ్ళేరూలేరు. మీకెందుకంత విచారం? ఎవరి వల్లకూడా మీకు విచారంవు డదు...యిదే మీస్వభావం!”

కన్వతోనూ—విస్మయంతోనూ సవిత “యిలా మాట్లాడుతావేం నాయనా?” అని అడిగింది.

“ఎవ్వరూ అనలేనిమాటలే అంటున్నానమ్మా! మీ సౌజన్యమూ, మీ సహృదయమూ, మీ విచారబుద్ధిని సరిపోల్చలేనమ్మా! మీరు విచారగ్రుంతు లకు సహాయకులు! కానీ,—దుఃఖితులకు తల్లిమాత్రం కాలేరు. ‘విచార బోధన’ అనేది మీకోక బజ్జటి విశ్వగ్రామీ కాని, వ్యవసాయంలోని ధనం మూత్రం కాదు. అంతుకనే దాన్ని మీరెంత సరళంగా ప్రవృత్తుకుంటారో, అంత అసహ్యంతోనూ త్యజించగలరు. అది మీకేమీ శ్రమఅనిపించదు.”

విమలబాబు ఆకృష్టంతో అతన్ని చూస్తున్నాడు.

“మీరు నాకోసమేం చేశారమ్మా! ఆసంగతులకు నేను తీవ్రతాంతం గుర్తుంచుకుంటాను. నోటితో అనడమే కాదు. కరీకూ, మనకూ, ప్రాణమూ, అన్నిటిని గుర్తుంచుకుంటాను ... యిక మనం కలుసుకోలేక

పోవచ్చు. కలుస్తాననే నమ్మకం—యిష్టంకూడా లేదు. కానీ, నావుణ్య మేమన్నా మిగిలివుంటే,—దానికి మారుగ మిమ్మల్ని దయతోచూసి, తెలియని కృత్యంపడుతున్నామని—మీకు నలుగురిలో సానమివ్వాలని దైవాన్ని ప్రార్థిస్తాను." అని అంటుంటే రాఖాలుగొంతు బయటెక్కింది.

రెప్ప కేయటండా చూస్తున్న సవిత్ అరిచి మాటలకు కోపగించలేదు. ఎంతో ప్రేమపూర్వకంగా "అంతేనాయనా! భగవంతుడు నీప్రార్థననే విశాలి." అన్నది.

'వెళ్తున్నానమ్మా!—'

సవిత్ లేచి నిలచుని అతని చేయిపట్టుకుని "ఏమయింది నాయనా?" అని అడిగింది.

"ఏమవుతుందమ్మా!—"

"ఎవరన్నా నిన్ను విసిగించారా? నువ్వు అనవసరంగా ఒకరిని కోప్పడే కాదివికాదు! కఠినంగా మాట్లాడే స్వభావమే నీకులేదు."

ప్రత్యుత్తరంగా రాఖాలు ఆమెపాదాలు ముట్టుకున్నాడు.

రాఖాలు వెళ్లేందుకు తయారైనపుడు విచలబాబు "రాజా! నీతో నాకెక్కువ పరిచయంలేదు. అయినప్పటికీ, నన్నొక బంధువులానే పరిగణించు." అన్నాడు.

ఈమాటకు రాఖాలు ఏమీ జవాబు చెప్పలేదు. మెల్లిమెల్లిగా క్రిందకు దిగి వెళ్లాడో. నిన్నటిలానే కారడ అక్కడ నిలచుని వున్నదల్లా దగ్గరికి వచ్చి "దేవతా" అని పిలిచింది.

"నీకేం కావాలి?—"

"ఎంతోమంది కారడల్లో నేనూ ఒకదాన్నేదని మీరన్నారు. బహుశా మీరన్నదే నిజం!"

"అసంగతి నాకూ తెలుసు!"

"అశక్త కష్టాల్లో దయతో నన్ను రక్షించారు. అందుకనే నేను బతికి వున్నాను. మీప్రేమతోమరణికి ఎన్నో విధాలుగా నేరలు చేశారు. యింకూ

సవిత ఎంతో ప్రేమతో ఆమె తలనిమురుతూ 'బంగారాన్ని యిక్కడను
కుని ఎవరూ ఎక్కువకాలం పొరబాటుగా వుండరు కారదా! ఈనాడు
కాకపోయినా ఇంకొకనాడు తప్పకుండా అందరూ నన్ను గుర్తిస్తారు.' అన్నది.

కారద కళ్లు నీళ్ళతో నిండినయ్ ! ఏనో అందామనుకుంది కానీ,
మాట పెగిలి రాలేదు. తలవంచుకుని మెదలకుండా నిలుచుని కన్నీళ్ళాపుకు
నేండుకు వ్యర్థంగా ప్రయత్నిస్తూవుంది.

కారదను తనద్వారకు లాక్కుని "మవ్వేమీ చెప్పనవసరం లేదు.
కారదా! నువ్వు నావెంట రాకపోయినందుకల్ల నీకంతకష్టంగా వుండో,
నాకు తెలుసు" అని సవిత అన్నది.

బ్రిండికి గంటన్నర ముందుగా తారకనాథుడు సవితను పిలువడాని ప్రయత్నం
చేశాడు. వస్తువులన్నీ లెక్కపెట్టాడు. కూర్చోని మూడి జవాను మహా
దేవుని రక్షణలో వుంచాడు. ప్రేమలో వేయదగిన సామానంలేటినీ
తూయించి, రక్తిడు పుచ్చుకుని నిశ్చింతగా తారకనాథుడు సెకండ్ ఫ్లోర్
లేడీస్ రెయిటింగ్ రూము ద్వారకు వచ్చి "కొత్తమ్మా—" అని పిలిచాడు.

సవితవచ్చి నిలుచుంది. తారకనాథుడు రుమాలుతో చెమటనురుడుచు
కొని "సామానంతా తూయించి రక్తిడు తీసుకొచ్చాడు. ఈచిక్క వొక
విధంగా తీరింది. యిక బ్రెయిను వొచ్చాక మిమ్మల్ని బండిలోఎక్కిస్తేనే
నాకు తీరుబడి" అని అన్నాడు.

సవిత నవ్వి "మీకొత్తమ్మ హాస్ ఫుగం చేరదనే విచారానికి అంకు
లేకట్టుంది." అని అడిగింది.

"అవునమ్మా! ఎంతకాలం తల్లి పాదధూరి తుమారునియిట్లో పడదో,
అంతవరకూ నాఅద్వపంమిద నాకు నమ్మకం లేదమ్మా."

అరగంటకుముందే బండివచ్చింది. గాబరాతో తారకనాథుడు రెయి
టింగు రూముద్వారకు వచ్చి "అమ్మా! బయటికిరాండి! బండి వచ్చింది" అని
పిలిచాడు.

అపాదమ సకమా సిక్కుదుప్పటి కప్పకని సవిత భిక్షులితో తారకుని తెంటు నడిచింది. నడనూ నడనూ సవిత “నన్న అడవాళ్ళ ఇంటర్లో ఎక్కించు తారక!.....భిక్షులికూడా నావెంటే వుంటుంది.” అని అడిగింది.

తారక నాథుడు తృప్తిపడి “నేను మీకోసం వెకండ్స్ టిక్కెట్ కొన్నానమ్మా! యింటర్లో ఒక టేవాలని! అవాలలో మీ రేవిధంగా కూర్చుంటారు?” అని అడిగాడు.

“నేనెప్పుడూ అడవాళ్ళ వైట్లలోనే ప్రయాణించేస్తుంటానునాయనా”

కానీ, తారక నాథుడితో చెప్పి ఆమెను వెకండుక్లాసులో ఎక్కించాడు.

పామనంతా సరి పీటు తనకందువతో కుడిచి, కొత్తమ్మను దానిమీద కూర్చోపెట్టాడు. తన కంఠ వాతో పీటుకుడిచి పొడ చేసుకున్నందుకు ఉత్సాహంగా కొత్తమ్మ ఏమన్నా అంటుండేమోనని చూశాడు. కానీ,— ఏమీ అరేదు. అఖికి కూలివాడికి దబ్బిచ్చిపడి, ఆమెద్వారకు వచ్చి “మీకు ఒక గాను లివిశేడ్, మంచుగదా, తెప్పిస్తానమ్మా! ఒక్కేటు ఐస్క్రింకూడా తెప్పించమంటారా?” అని అడిగాడు.

సవిత యింతవరకూ బయటవున్న పాటు ఫారంమీదకు చూస్తూవుంది. తారక నాథుని మాటలు విని “వొడ్డ నాయనా! ఏమీ తీసుకురావొద్దు. నాకు దాహంగాలేదు.” అన్నది.

ఈ విషయాన్ని తారక నాథుడు వినలేదు. తలవూపుతూ “బాగానే వుంది. భలే! అలాంటే యెప్పుడన్నా జరుగుతుందా? దాహంకావడం లేదని చెబితే నేను వొప్పకుంటానా? మీ ముఖమెలావుందో నేను చూస్తూనేవున్నాను.” అన్నాడు.

సవిత మెలిగా “లివిశేడ్, సోడా—ఐస్క్రిం, మొదలైనవేనీ నేను రైల్వేకూర్చుని మట్టుకోనన్నా మట్టుకోను. అనవసరంగా యికేమీ కొనుక్కురాకు నాయనా.” అని అన్నది.

ప్రతిమాటనూ ఖండించి తన యిష్టాన్ని, తన ఆభిరుచినీ, ఇతరుల యిష్ట యిష్టాలకు విరుద్ధంగా తర్కించి తన ఆభిప్రాయాలనే వొప్పించి సిద్ధిప చేసుకునేవాడు—యిదే ఆతని స్వభావం! కానీ,—కొత్తమ్మ కంఠస్వరం అన్నిటిని తెప్పించేసింది. మనసులో మహావిచారపడ్డాడు.

సవిత్ మళ్ళీ ఆగుంపులోకి చూస్తూవుంది. అవిధంగా చూస్తుంటే, ఆమె కళ్ళు రెండూ జిగతమన్నయి !

కొద్దిమూరలో విమలబాలు ప్రతిపెట్టులోకి చూస్తూ తొందర తొందరగా నడుచూ వస్తున్నాడు. సవిత్ ముఖమూ రెండుకళ్ళూ అనంద స్థిగ్ధ కిరణాలతో మెరిసినయి ! క్రమక్రమంగా విమలబాలు సవిత్ పెట్టి దగ్గరకు నవ్వుతూ వచ్చాడు. తారకనాథుడు వెంటనే పొటుఫారం మీదకు దిగి “స్టేషన్ కు మీరూ వచ్చారా ? మీకోసం మేమంతా యింటిద్వార ఎదురుచూశాం ! కానీ, మీరు బ్రెయిను బైంకుకూడా కను పించలేదు.” అని అన్నాడు.

విమలబాలు సవిత్ ముఖంవేపు చూస్తూ “మేమంతా అంటే ?—” అని అడిగాడు.

విమలబాలు అడిగిన ఈ ప్రశ్నకు తారకనాథుడు సవిత్ ముఖంవేపు చూశాడు. ‘నేను—అమ్మా’ అని చెబుదామనుకున్నాడు. ఛీ ! కొత్తమ్మ పడుకుంటుందో !

అయినా—కొత్తమ్మ రక్షించింది. “తారకనాథుడు చెప్పేమాట నిజం ! ఉదయంనుంచీ మేమంతా, యింట్లో మీకోసం కనిపెట్టుకుని వున్నాం ! కారదకూడా మీవిషయంలో అంటూ వేపుంది.” అని చెప్పింది.

విమలబాలు నాలుగువేపులా చూసి “కారద ఎవరీ ?” అని అడిగాడు.

సవిత్ చెప్పకముందే తారకనాథుడు కోపంతో “ఆమె మీరు పట్టణం లోని పంపునీకూ... ఎల్క్విక్ వెలుతురూ వొదిలి—పరిటూరికి వస్తుందా ? కానీ, దయదలిచి ముందే చెప్పబట్టి సరిపోయింది. లేకుంటే—యింకెంతో కష్టపడవలసి వస్తుంది.” అని అన్నాడు.

“అయితే కారద హరిన్ పురం మీతో రావడంలేదా ?

“రావడానికి ఆసక్తురాలైంది.” అని సవిత్ చెప్పింది.

విమల బాలుడు విచారం కలిగింది. ఆయన చేతికున్న గడియారం చూసి “యింకా చాలా బ్రతుంది కోడలా ! యిప్పుడే కారుమీద వెళ్ళి కారదను తీసుకొస్తాను. నేనామెతో చెలికే కాదనదు,” అన్నాడు.

“మీరడిగినా రాదు. పైగా ఆమె ఎంతో ఇదిగా విచారిస్తుంది” అని సవిత్ అన్నది.

విమలదాసు తృప్తిపడి “అంటే!—” అని అడిగాడు.

“అరం యింకొక నాడు చెబుతాను.”

“అసలు సంగతి మిటి కొత్తకోడలూ?—”

“దయామయా! ఆమె వచ్చే ఉపాయంలేదు. ఏది ఎలావున్నా మీరు మధ్యమధ్యలో వెళ్ళి ఆమెను ఆస్పత్రుకు చూసి వస్తూండండి.”

“కలుతరి!—మహాదేవుడా ఎక్కడ కూర్చున్నాలో చూసివస్తానమ్మా” అంటూ తొరకనాథుడు అక్కణ్ణించి తప్పించుకున్నాడు.

“అసలు జరిగిందేదో చెప్పవో! తాగినాథు డెండుకో కోపంతో వున్నట్లున్నాడే!” అని విమలదాసు అడిగాడు.

“కారడ నాతోరాలేదు. అందుకేనే ఆమెమీద కోపంగా వున్నాడు. పల్లెగాని పల్లెటూరికి వెళుతున్నాననీ, నాకక్కడ ఏదన్నా కష్టం కలుగుతుందనీ, కారడకూడా వున్నట్లయితే—కొంత మేలుగా వుంటుందనీ, హాయిగా వుంటుందనీ అతని అభిప్రాయం.”

“అసంగతి నాకూ తెలుసు కోడలూ!”

“కానీ,— నేను సరిగ్గా, మీకు విరుద్ధంగా ఆలోచిస్తున్నాను.”

“అదేమిటో నేను వివరిస్తా?—”

“అన్నివిషయాలూ మీతో ఒకనాడు చెబుదామని ఆలోచించాను. నాలోని జ్వాల ప్రపంచంలో ఎవ్వరూ గ్రహించలేదు. ఎవ్వరూ నమ్మరు కూడాను! నేను చెప్పవలసిందంతో వుంది. ఈ పదమూడు సంవత్సరాల నుంచీ, పగలు తరువాత పగలూ, రాత్రితరువాత రాత్రి వస్తూ పోతూనే వున్నాయ్! కానీ,— ఏ ప్రశ్న నావృద్ధయాన్ని తేల్చిస్తూందో, దానికి నాకింతవరకూ జవాబు దొరకలేదు. నిరంతరం భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తూ వున్నాను. “భగవంతుడా! నీకు తెలియంజేమిలేదు. యింత నిరయితో కూడిన గొప్పసమస్యను నాజీవితంలో యిచ్చావు. దానికి నే నేమిధిర్యాడు చేయను. అభియోగంకూడా చేయను. కేవలం ఈ ప్రశ్నకు నిజమైన జవాబును నీరే కోరుతున్నాను. అంతకంటే—నేనేమీ నిన్నడగను. మిగిలిందేమిలేదు. నువ్వు నాకంత విచారం కలిగించినా, దాన్ని మీచేతులతో యిచ్చిన దానమనుకుని తలమీద ధరించి నాజీవితమంతా వూర్తి

చేస్తూ తిరుగుతాను. కానీ— భగవాన్! నువు నాజీవితానికి దుఃఖంయివ్వలేదు. యిచ్చించిందలా కేవలం పరిహాసమే! అది ప్రపంచంలోని పరిహాసమే సహించేదాన్నే! నాకిది కష్టం కాదు కానీ,—భగవంతుడా! నీ ఆ నిష్ఠుర పరిహాసాన్ని మాత్రం నేను సహించలేను.”

కాంత మైన విమలబాబు ముఖమీద బాధతో కూడిన రేఖ ఒకటి కనిపించింది. ఆయన ఒక్కమాటకూడా అనలేదు. రెండోవెళ్ళకు ముఖం పెట్టుకుని నిలుచున్నాడు. అదృష్టి ఈలోకంలో లేనట్టూ, ఎక్కడో నక్షత్రలోకంలో తిరుగుతున్నట్టుగా వుంది.

కొన్నిక్షణాలు గడిచినయ్! సవిత్ అస్పష్టంగా “దయామయా!” అని పిలిచింది.

“అఁ— ఏమిటి కొరకొడలూ?”

సవిత్ తృప్తిపడింది. కళ్ళుచించుకుని ఆయనముఖంలోకి చూస్తూ “నేనొక మాట చెబుతాను. చెడుగా అనుకోరుకదూ?!” అని అడిగింది.

విమలబాబు మెదలకండా క్షణంసేపు వూరుకుని “కొరకొడలూ! నువ్వొకా ‘చెడుకా అనుకోవుకదూ?’ అనే మెట్టుకదాటి వెళ్ళిపోనట్లుంది. నరే ఆసంగతిని పోనీయ్! నీవేం చెప్పాలనుకున్నావో చెప్పు?!” నేనేమీ అనుకోను.” అని అన్నాడు.

క్రిందకుచూస్తూ “మీరు నన్ను ‘కొరకొడలూ’ అని పిలవకండి.” అన్నది.

విమలబాబు క్షణంసేపు వూరుకుని “అలాగేలే!” అని అన్నాడు.

సవిత్ ముఖం మెరియి తింది. రెండుకళ్ళూ మంచుతోతడిసిన కమల కళాల్లాగు కన్నీళ్ళతో నిండిపోయినయ్! విమలబాబుతో ఏదో అండా ముడుకండి కానీ,—కంఠం బొంగురుపోయింది. ఈ సంగతి విమలబాబు కనిపెట్టాడు. పాటుపాఠంమీదనుంచి పెట్టెలోకి వెళ్ళి కూర్చుని “నాతో పేరుపెట్టి పిలిచే అధికారంయిస్తావు. అనుమానించవద్దు. ఏమన్నా ఆటంకమంటే చెప్పు. నాకేమీ కష్టమనిపించదు. ఏమనిపిస్తే నీమనసుతో బాధకలుగదో, స్మృతిచిన్నం మేలుకుంటుందో చెప్పు!” నాకింకేమీ తెలియదు” అని అడిగాడు.

యిక కన్నీళ్లుగలేను. జరజరలాడుతూ కన్నీళ్లు ప్రవహించినయ్ !
జాటిని కుడుమివని ముఖంతిప్పుకుంది. ఏదో అందామని అనుకుంటుంటే,
స్నిగ్ధతర అడ్డుపడుతూవుంది.

విమలబాబు అదిచూసి “పూరికేనే ఏడవకు ! నిన్నేమని పిలుస్తే నువ్వు
పలుకుతావో చెప్పు ?—” అని అడిగాడు.

ఎంతో బలవంతంగా అనుమానాన్ని దూరంచేసి “నన్ను ‘రేణుకల్లీ’
అని పిలవండి—” అని చెప్పింది.

“నిజంగా ఎంతో ఆనందంగావుంది. నీ పరిచయం కలగడానికి నాకిన్ని
కోజాలనుంచీ—ఈవిషయం నామనసులోకి ఎండుకనిరాలేదో నాకే అరం
గావడంలేదు.”

సవిత మాట్లాడలేదు.

విమలబాబు ఆనందంతో “నువ్వీవాడు నాకిచ్చిన దానం ఎంత
గొప్పదో, బహుశా నీకీ సంతతి తెలియదు రేణుకల్లీ ! నువ్వు నాకిచ్చిన
సన్మానమూ, ఈ విశ్వాసమూ, ఎంతకాలంవరకూ రక్షిస్తానో—లేదో
నాకేమీ పాలు పోవడంలేదు. ఇంతకంటే—నాకింకేమీ కోరికలేదు.”
అన్నాడు.

తెయిను కదిలేందుకు లెండవగంట కొట్టకపోలే—విమలబాబు యింకా
మాట్లాడేవాడే. గడియారం చూసి లేచి నిలుచుని “యిక వెళ్లనా ? హరిన్
పురంలో బావుండకపోలే—తిరిగి రావడానికి ఏమీ అనుమానించవద్దు...
నిన్ను పంపేందుకు తారకబాబుకు లెండేకపోలే—నాకు కిబురుచేయ్ !
రాజు నిన్ను తీసుకురావడానికి వస్తాడు. అవసరమంటే నేనూ వస్తాను.”
అని పెట్టెలోనుంచి దిగాడు. యింతలో తాంకబాబుకూడా చేతిలో
షరబత్ పట్టుకునివచ్చి ఆ షరబత్ గ్లాసు విమలబాబు ముందుకు చాచి
“శ్రాత్తమ్యకు యింతవరకూ ఒక చుక్క నీళ్లు కూడా యివ్వలేకపోయాను.
మీరుకూడా దయవుంచి దీన్ని నిరాకరించవద్దు.” అని అన్నాడు.

విమలబాబు నవ్వి “లే...” అని అన్నాడు.

తారకనాథుడు గ్లాసు విమలబాబుకిచ్చాడు. వెంటనే కేబులోనుంచి
కీర్ణిని యిచ్చాడు. ఈ సమయంలోనే బండికి ఆఖరిగంటను కూడా

కొట్టారు. గార్య విజిల్ చేశాడు. “బండి కదలబోతూవుంది తారక్! లోపలికిరా! నీ ఆతిథి సేవకు నేనక్కడ వుంటానోలేనో అని భయపడు తున్నాను.” అని సవిత అన్నది. ఇంకా విమలబాబు మరబల్ త్రాగడం కాలేదు. ఆయనకు నవ్వు వచ్చింది.

సవిత గాబరాతో “ఓహో...” అని అన్నది

విమలబాబు గ్లాసు తీసి సవిత చేపు చూసి నవ్వాడు.

బండి మెల్లి మెల్లిగా కదులుతూవుంది. “నమస్కారం” అని తారక్ వాధుడు కదులుతూవున్న బండిమీదకు ఎగిరి యెక్కాడు.

17

ప్రజబాబు యింటిని ఈ పదమూడ సంవత్సరాలనుంచీ ప్రజబాబు అన్న కొడుకు, చిన్నాయన కొడుకులూ—అక్రమించుకుని కాపరంచేసున్నారు. యిన్నిరోజుల తరువాత ఒకనాడు ప్రజబాబు తన కూతుర్ని తీసుకొని చచ్చీరావడంతోనే, వాళ్ళంతా చకితులయ్యారు. వాళ్ళకు కోపంకూడా వచ్చింది.

ప్రజబాబుకు తనవూళ్ళో, మేడా — తోటా, చెరువూ — భూమి, వున్నాయ్! ఆ అసినంతో యింతకాలంనుంచీ వాళ్ళ అక్రమించి అందు లోని రాబడినంతా అనుభజిస్తున్నారు. ఆ ఆసులకు అసలైన హక్కుదారు డాసు యజమాని ఈనాడు అతాకుగా చెప్పకుండా చేయకుండా రావడం తోనే వాళ్ళకు అశ్చర్యం కలిగింది! అయినప్పటికీ అన్నకొడుకులూ, చిన్నాయనకొడుకు సవిత బాబూ, మొదలైనవాళ్ళకు ప్రజబాబుకు ఈ వూరికి ఎందుకువచ్చారని అడిగే ధైర్యం లేకపోయింది. అందుకొక కారణం కూడావుంది. కొన్ని నెలలక్రితం, ప్రజబాబు వాళ్ళకు కొంతఅసిని వీలు నామాగా వ్రాసియిచ్చాడు. ఆ రాసియిచ్చిన అసికి వారీనా నెయ్యిరూపాయల రాబడివుంటుంది. ఆ కారణంతో వాళ్ళు తమ అంతఃపురాలో ప్రజ బాబుకు సానమిచ్చేందుకు ఏమీచినుకొక్కలేదు. అందుకని ఎంతో ఆలో చించి, ఏళ్ళో నెలలతోలు తీసుకుని—చిరకి మేడలో నలుగురూ కూర్చునే నోలులాంటి గదిని ప్రజబాబుకు యివ్వాలనుకున్నారు.

ఆ ఇల్లు ఒక అంతస్తులది. అందులో పెదపెద గదులు రెండున్నయి ! ఒక ప్రక్కగా లోపలి బైటకూ పెరడొకటి వుంది. లోపలి పెరడులో రెండు వేపులా రెండు గదులున్నయి ! ఒకదానిలో నాకూ, చాకూ వచ్చి పొగాకును హుక్కాలో నింపుకునేవాళ్ళు. రెండో గదిలో దీపాలు, నూనె—లెట్టూ, వుండేవి ! అదే కూచునే హాలులాంటి గది !

ఇంటిని తుడిచి కుత్తంచేశారు. రెండు కర్రపలకలు వేసి, కొర్ర మండలం నీళ్ళుపోశారు... కర్రవ్యానిస్తున్న అన్నకొడుకులు వీలునామా రాసి యిచ్చిన చిన్నాయనపట్ల తమ విద్యుక్త ధర్మాన్నీ, కర్రవ్యాన్నీ ఈవిధంగా పూర్తి చేసుకున్నారు.

ప్రజబాబు పూల్లోకి వచ్చిననాడు ఆయనకూ, రేణుకూ భోజనం చెప్పారు. కానీ,—అది మామూలు యిల్లో కాదు. తయారైన వంటలన్నీ కూర్చునే గదిలోకే వచ్చినయి !

ఈవిషయమేమీ ప్రజబాబుకు అలంకారేదు. కానీ,—యిందులచ్చి రహస్యాన్ని గ్రహించేందుకు రేణుకు అట్టే కాలంపట్టలేదు. ఆయనా, మే ఆమె చిన్నతనంనుంచీ మితభాషిణి ! 'ప్రతివిషయాన్నీ, ప్రతికష్టా ఓర్పుతో సహించే జానాకల పిల్ల ! ఏవిషయమైనా మనసును గాయపరచు నట్లయితే,—బాధపడ్డతూ—చిచారంతో ఒక్కొక్కమిషంకూడా చలించేది కాదు. ఇదే ఆమె స్వభావం !

చిన్నాయన పూల్లోకి రావడంతోనే అన్నకొడుకులంతా మళ్ళలప్రక్కలు అడిగి, యిన్నికోజులయిం తరువాత ఎందుకని ఈపూరు వచ్చారా ? అని అడుగుదామనుకున్నారు సాయంకాలం ఆమాటా ఈమాటా మాటాడి చివరకి యింత గొప్పహృదయంగల చిన్నాయన కృంగిపోయి, వొట్టిచేతులతో—ఇల్లమ్మకుని యీగువొచ్చిత పెళ్ళికాని కూతుర్ని వెంటబెట్టుకుని వొచ్చాడనీ, చావురానంతకాలం ఈపూల్లోనే—ఈయిల్లోనే వుండామనీ వుద్దేశం తెలుసుకున్నాక వాళ్ళు భయపడారు. చిన్నాయన శరీరసితి చూసే సరికి తొందరలోనే పెళ్ళికాని ఈ పిల్ల బరువుకూడా తమనెత్తినే పడుతుందని అనుకున్నారు. కొంత ఆదాయాన్ని దానమిచ్చిన చిన్నాయన దానితోపాటుగా ఈ సుపుత్రునికూడా తమకు దానం చేయాలనుకుంటున్నాడా ? ఏవిధంగానో ఒకవిధంగా ఈ బరువును మోస్తూ రనుకుండా

మనుకుంటే, కులకళింగినియే సిగుమనిన తల్లి పుట్టిన పెళ్ళికాని యీ
దొచ్చిన ఈపిల్లకు తమ ఇళ్ళలో ఆశ్రయమిచ్చి, ఆ ఆపదను తలమీదెవరు
పట్టుకుంటారు ?

ప్రజబాబు తన ఆరాధ్యదేవుడైన గోవిందునికూడా పెంటరిసుకొని
వచ్చాడు. ఆయన గోవిందుని పురాతన పూజాగృహంలో ప్రతిష్ఠించేం
దుకు వెళ్తుంటే, చిన్నాయన కొడుకైన పిన్బాబు ఆయనమందు నిలబడి
అన్న కొడ కులందరి తండ్రినా ప్రతినిధియై చేతులు జోడించి “అన్నాయ!
ఓకసంగతి మీతో చెప్పకుండా మామనసులో దాచిపెట్టుకుంటే లాభ
ముండదు. కానీ—ఆసంగతి చెబుదామా అనుకుంటే,—నావృద్ధయం
పగిలిపోతూవుంది. ఏంచేయను? చెప్పకుండా పూనుకోలేక...మీరు అడ్డ
యినీ చెబుతాను” అని అన్నాడు.

కొడ. క్షమామూర్తిలాంటి ప్రజబాబు ఈసంగతి విని చంచలుడై “ఇదేమిటిగా
యిన్ని? నీకు అడ్డయినవంటావా? చెప్పు తమ్ముడూ—చెప్పు. నావల
నచ్చిరాకేమయినా కష్టంగానీ, ఆపదగానీ,—చెకుగానీ కలిగిందా? అదెట్లు
వచ్చింది కష్టం నాయనా? ఈ మనలికంలో మీరంతా, వన్ను...” ఆయన
గృహంలోని సంగతులన్నీ బైట పెట్టలేకపోయాడు. అయినప్పటికీ
రీక్షణబుదిగల పిన్బాబూ, అన్నకొడుకులూ—ప్రజబాబు కృధితవృద్ధ
యాన్నీ, ప్రేమభావాన్నీ పెంటనే గ్రహించారు. పిన్బాబు ఎంతో
ఉత్సాహంతోనూ—ఎంతో ఆడంబరంగానూ, తన ధూమికను నిర్వహిం
చేందుకు తయారై, నాందిప్రసాదనలా ఎన్నో సంగతులు మూగిడి—తన
నిజోపిత్వాని కన్నో నిదర్శనాలు చూపించి చివరకు “మీకూ, రేణుకూ—
ఈఇంట్లో చోటిచ్చినట్లయితే—మేమంతా ఈపూళ్ళో ‘పతికుల’ మవు
తాము. మూడుసంవత్సరాల రేణును వొదిలిపెట్టి, తల్లి నిర్దయతో—ఆపని
గుడును చూడకుండానే రమణిబాబుతో పెళ్ళిపోయినసంగతి ఈపూరంతా
తెలుసు!” అన్నాడు.

ఈమాటలు విన్నదంతోనే ప్రజబాబు ముఖం తెల్లబడెడి. తలవంచు
కున్నాడు. అసహ్యమైన అతని కరుణార్థముఖం కఠిన హృదయుడు కూడా
కరిగి పోయేంతయిదిగా మారిపోయింది. పిన్బాబుచంద్రుని హృదయానికికూడా
గాయమైంది, అయినా—అయినేం చేయగలుగుతాడు? ప్రజబాబు

భవవంతుడనీ, గొప్పవాడనీ—పేరు ప్రఖ్యాతులు కలవాడనీ,—ఎవో కొందరికి ముట్టచెప్పి నోరు మూయించగల తానాతువుండనీ నమ్ముడు. కానీ,—ప్రస్తుతం ప్రజబాబు ఎంతో బీకరికంటా వున్నాడు. ఆయన దగ్గర యిప్పుడు డబ్బులేదు. ఆసిలేదు. పెళ్ళికాని ఈ పెద్దపిల్లకు యింకా పెళ్ళి చేయకుండా వుంచిన అపరాధానికి యిప్పుడా గ్రామంలోనివాళ్ళు డమించరు. పేగా ఒకసారి ఆపిలకు పడుతూ మంకుమకూడా పెట్టారు. పెళ్ళికాలేదు. దానికి తోడుగా—కన్నతల్లి కులకళింకిని!

కొరికొడలు కులమర్యాదలు పాడుచేసి, భరగారి ఇల్లా వాకిలి—పుట్టింటి గౌరవా గౌరవాలు వొదిలి, పశువువుడితో పోరిపోయింది. అగౌరవమైన ఈ చర్య యిప్పటికీ యింటింటా జరుగుతూనే వుంది. ప్రజబాబు చెవుల్లో వ్రేళ్ళు పెట్టుకుని వింటూనే వున్నాడు. చివరికి సహించలేక ఈ యింటిని అప్పుడు చిన్నాయన కొడుకులకూ—అన్నకొడుకులకూ, వొదిలి—రేణుతోనూ—ఆరాధ్యదైవం గోవిందునితోనూ, కలకత్తా వచ్చి చేరాడు. కలకత్తానుంచి తిరిగి తమ పల్లెటూరికి వచ్చేటప్పుడు ఈసంగతులన్నీ ఎందుకని గుర్తుకురాలేదా? అని యిప్పుడాలో చిక్కున్నాడు.

పూర్వో రండ్రికి జరిగిన అవమానం గేటు కసలు తెలియదు. ఆమెకు కొంతయినా తెలిసివుంటే,—రండ్రిగారి స్వగ్రామానికి వెళ్ళామనే సలహా చెప్పనే చెప్పదు. యిప్పుడు వాళ్ళోచివయం 'పామూ, కప్పాల' మారి పోయింది. ఆపూర్వో వుండనూలేదు. వదలనూలేదు.

విచారంతో కూడుకున్న ప్రజబాబు కష్టానికి జాలీ, దయా కనబరుస్తూ అన్నకొడుకులూ, నవీనబాబూ “చిన్నాయనగారూ! ‘యిందులో వాళ్ళే తప్పేమీలేదని అన్నగారికి తెలుసు! మీరేమో ప్రేమహృదయులు!—న్నీహపాత్రులు! పరోపకారులు! చిన్నాయనకూ, చెల్లెలకూ—తమయింట్లో అదరగూర్చుకొని చోటివ్యవస్థకుంటి నీమలూ, కృతఃకులైన అన్నకొడుకులూ వుంటారా? అయినా—యింట్లోవుంచే ఉపాయంలేదు. ఇది అన్నకొడుకుల దౌర్భాగ్యంకాక మరేమిటి?” అని అన్నారు.

ఎంతో నొచ్చుకుంటూ ప్రజబాబు “నవీన్! మీరంతా ఎందుకింతగా విచారపడతారు? నాకన్నీ తెలియవంటారా? అసలు నేనికన్నీ ఆలోచించే యిక్కడికి రావలసింది, సరే,—ఎవైనాసరే! యివన్నీ ఆగోవిందుడి

పరీక్షరప్ప యింకేమికాదు—ఈమారు ఆయన నన్నక్కడికి తీసుకొని వెళ్ళాడో చూడాలి." అన్నాడు.

అమాటవిని అన్నగారి పెద్దకొడుకు "చిన్నాయనా! మాకున్న పెద్ద విచారమల్లా రేణుపెల్లివిషయమే!" అన్నాడు.

ప్రజలబాబు అమాటవిని "నాయనా—! మీరా విచారం పెట్టుకోవొద్దు. నేను రేణును గోవిందుని బృందావనానికి తీసుకొని వెళ్ళాను. అక్కడ గోవిందుని రాజ్యం! ఆరాజ్యంలో తల్లిచేసిన తప్పుకు కూతురును గోషిగా ఎవరూ చూడరు నాయనా! ఎంతకాలమని బృందావనం వెళ్ళకుండా వుంటానో అంతకాలం ఈ కూర్పునేగదిలోనే పడివుంటాను. ఎక్కడికీ వెళ్ళను. బైటకురాను. ఎవరికీ ఏవిధమైన కష్టంకూడా కలగనీయను." అని చెప్పాడు.

అతరువాత ప్రజలబాబు అన్నకొడుకులకు పూజాగృహంలో గోవిందుని ప్రతిష్ఠించేందుకు ఏవిధమైన అభ్యంతరంలేదనీ, ఒక్క రేణుమాత్రం పూజాగృహంలోకిరావడానికీ, ఆమెవ్వారా భగవంతునికీ పూజచేయించడంగానీ, నైవేద్యం పెట్టడంగానీ, తమకు ఇవ్వలేదనీ విన్నాడు.

* * * *

వొళ్ళు నోటితో ఏమీ అనకపోయినా—ఈ ఘటనతో ప్రజలబాబు మనసుకు పెద్దదెబ్బ తగిలినట్లయింది. ఆయన సంపూర్ణ జీవితలక్ష్యమైన గోవిందుడుకూడా తన పాతఇంటికి వెళ్ళలేకపోయాడు. కూర్పునేయింటిలోనే ఒకమూల ప్రజలబాబులా పడివున్నాడు. యింతకంటే కష్టమైనవిషయమేముంది? ఈ విచారంతో, జ్ఞోభతో ప్రజలబాబుకు మెల్లిమెల్లిగా తెలివి తప్పకూపుంది.

అతని ప్రపంచం వర్ధిల్లమైంది. యిలువొదిలిపెట్టి ఎక్కడెక్కడో తిరిగాడు. బీదతనంవచ్చిపట్టడించింది. కానీ,—అది ఏవిధంగా జరిగిందో—తన సుఖజీవితాన్నది ఏవిధంగా సర్వనాశనంచేసిందో ఆయన వికల హృదయ మెప్పుడూ తెలుసుకోలేకపోయింది.

ఆ పల్లెటూరువచ్చాక రేణుకు పడులనుంచి తీసుబడే వుండడంలేదు. గోవిందుని నేనా—తండ్రిగారి పోషణాభారంవరకూ, ఇరవైనాలుగు

గంటలూ పక్షలోనే నిమగ్నురాలైవుండేది. యింకోవిషయంమీదకు దృష్టి మళ్ళించి ఆలోచించేందుకు ఆమెకు తీరుబడిగానీ,—యిష్టంగానీ లేదు. కూర్చునేయిట్లోని రెండుగడలో ఒకటి తండ్రికోసం రెండవది—గోవిందునికోసం కుద్ధంగా తయారుచేసింది. తండ్రిగారిగదికి ఒకపక్కగా కొంచెం చోటుచేసుకుని తనుపక్షకు నేండుకు ఉపయోగించుకుంది. వరండాలోని రెండు చిన్నచిన్న గదుల్లో ఒకటి సామాగ్రికి, రెండోది, వంటకూ— ఏర్పరుచుకుంది. పెరట్లో కొంచెంచాటు కట్టుకుని స్నానానికి ఉపయోగించు కుంటూంది.

వ్రజబాబు అనార్భీకలూ వ్యాకులపడతూ—“గోవిందా! నిన్ను నీ పూజా పీఠాన్నుంచి తప్పించి, చివరికి గౌరవలేని ఈ ప్రదేశంలో ప్రతిష్ఠించాను ప్రభూ! నేను చేసింది వ్యాయమేనా? దీనదయాళూ! నా రేణుకు నువుతప్ప యింకవ్యరాలేరు నారాయణా! ఆమెను నీ సేవ నుంచి వంచుకురాలి చీస్తే మరి ఆమె ఎలా బ్రతికుంటుంది? పతిత పావనా! ఆఖరికి నువుకూడా మాలానే ‘పతితుడవై’ పోతావా?” అని అనుకునేవాడు.

ఇటువంటి ఆలోచనలతో వ్రజబాబు సంధ్యాహారతి యిన్నా యిన్నా స్పృహ తప్పేవాడు. చేతిలోని హారతి గంటా—అలానే నిలబడేవో! కళ్ళంటు నీళ్ళు కారుతుండేవి! స్పృహ వుండేదికాదు.

“నాన్నగారూ?—” అని ఆ సమయంలో రేణు పిల్వినవెంటనే వ్రజబాబుకు స్పృహతెలిసేది. సిగ్గుతో మళ్ళీ హారతి యిచ్చేవాడు.

ఒక్కొక్కప్పుడు అనుమానంలో మునిగి “గోవిందా! సంతానం మీదుండే మమకారంతో గుడివాణ్ణె—నీకు నేను అపరాధంచేసి, పాపానికి భాగమన్నదండం లేదుకదా ప్రభూ!” అని అనుకునేవాడు.

ఈవిధంగా మానసిక వేదనలో వ్యాకులపడతూ వుండేవాడు.

ఆనాడు మధ్యాహ్నం పూజచేసి ఒకనాడు వ్రజబాబు లేచి వస్తూన్న పురు తల తిప్పింది. కళ్ళుమూసుకు పోయినయ్యే! స్పృహతప్పినట్లయింది. స్పృహలేనివాడై పడిపోయాడు. రేణు పరుగుతుకునివచ్చి తండ్రి తలను ఒడిలో పెట్టుకుని “నాన్నా! నివిన చిన్నాయనను వీలవనా?” అని అడిగింది.

ఎంతోకష్టంతో వ్రాబాటు "రాజా..." అనిమాత్ర మన్నాడు.

పెటసే రాఖాలును రమ్మనమని టెలిగ్రాం పంపింది.

పూర్ణిని డాక్టరు మెడికల్ కాలేజీలో ఎమ్. బి. ఫేలయ్యాడు. ఆయన పార్టీసుకూడా బాగానే జరుగుతూవుంది. వ్రాబాటును పరిశీలించి ఆయన 'మెదడులోకి రక్తిం ఎక్కువగా ఎక్కినందువల్ల ఈనీతి కలిగింది. చాలా జాగ్రత్తగా చికిత్స, కుక్రూష చేసేనేతప్ప యింకొకవిధంగా పనికాదు. ఎంతో జాగ్రత్తగా చూడాలి. రెండోసారి ఈవిధంగా జరిగితే, బ్రతకడం కష్టం. అందుకని యిప్పటినుంచే ఆయనగారిపట్ల శ్రద్ధ వహించాలి' అన్నాడు.

*

*

*

*

అనాడు యోగేశుని దగ్గర్నుంచి రాఖాలు రాత్రి పడకొందున్న గంటలకు ఇంటికి తిరిగవచ్చాడు. యోగేశుడు భోజనం చేసేదాకా వద్దలేడు...

ధర్మిలో ఆశ్చర్యపరిచేంతగా రాఖాలు వద్దంటున్నా వివాహానికి సిద్ధంగా రయ్యారైవున్న పిల్లను కొందర్ని చూపించాడు. అపిల్లలలో ఒక పిల్ల చిన్నాయన కలకతాలోని ఏదో అక్కిసులో నాకరిచేసున్నాడు. ధర్మి నుంచి పిల్లలందరి వుత్తరం చూచుకుని, ఎంతోవెదకి యోగేశుని పట్టుకుని "రాఖాలురాజుకు మా అన్నకూతుర్నిచ్చి పెళ్ళిచేయాలి" అనిచెప్పాడు. అడిగాక యోగేశునిముందు ఎంతో అనునయ విషయాలు చివరకు యోగేశుడే పెళ్ళిచేసుకోకుండా వున్నట్లయితే, అపిల్లను అతనికి చేయాలని పెరిబుచ్చాడు.

అపిల్ల ఫాటోకూడా రాఖాలుకు చూపించాడు. పిల్లముఖం రాఖాలుకు గురుండక పోవచ్చని చివనాయన తన అన్నకూతురి ఫాటోను యోగేశునికి యిచ్చి పెట్టాడు.

ఈ చర్యను సవ్యతాలుగా చేయాలని రాఖాలు ప్రయత్నించాడు. అయినా—యోగేశుచంద్రుడు వూరికి నే వదలిపెట్టరకం కాదు.

రాఖాలు కట్నం కానుకలు పుచ్చుకోదని యోగేశునికి బాగా తెలుసు! రాఖాలుకిన్నా చాలా తక్కువ ఆదాయంగల మనుష్యులు ప్రపంచంలో

ఎందరో వున్నారు. అటువంటివాళ్లు అలుబిడలతో ఎంతో పాడుపుగా సంసారం చేసుకుంటూ వున్నారు. యోగేశ్వరండు కూడా వాళ్లలో ఒకడే ! అతని నితికూడా అదే !

తొందీ తిప్పలయ్యాక తన ఇంటికి తిరిగివచ్చేప్పుడు యోగేశ్వరుడు మాటి మాటికి తర్కించడంవల్ల “అలాచించేందుకు కొంత టైం యివ్వవోయ్.” అని అడిగాడు.

యోగేశ్వరుడు ఎంతో ఉత్సాహంగా “సరే—సరే. నువ్వు చెప్పింది కూడా బాగానేవుంది. అయితే—మరి, ఎన్నిరోజులు కావాలో చెప్పు ? ఎల్లండి ?—ఏం—సరేనా ? ఎల్లండి చెబుతావుకదూ ?” అని అడిగాడు.

రాఖాలు నవ్వి “అంత ఎక్కువగా టైమెందుకోయ్ ! రేపుడయ్...” అని అన్నాడు.

యోగేశ్వరుడు సిగ్గుపడి “కాదు కాదు. అది కాదు నేననేది—వాళ్లు పిల్ల పెళ్ళికి తొందరపడతున్నారని నీకుకూడా తెలుసు ! పాపమెంతో” దిగులుగా వున్నారు. ఖానీచేసిన వాడు తీర్పుకోసం ఎంత తొందరపడుతూంటాడో—అలాగే వాళ్ళుకూడా నీ తీర్పుకు అంతగా ఎదురుచూస్తుంటారు. బాధపడుతుంటారు కూడా !” అని అన్నాడు.

“ఊరికినే నువ్వెందుకంతగా వ్యాకులపడుతావు ? చెండు మూడు రోజుల్లో నేనువచ్చి—నా అభిప్రాయం చెబుతానుగా ?”

యోగేశ్వరుని సంతోషపరిచి రాఖాలు బయటికివచ్చేసరికి రాత్రిపడయింది. స్నేహితుని మాటలు నెమరువేస్తూ రోడ్డువెంట నడిస్తున్నాడు.

ఏ పిల్లవిషయంలో యిప్పుడు మాటలు జరుగుతున్నాయో, ఆమెను ఢిల్లీలో రాఖాలు తనకళ్ళతో చూశాడు. పడెనిమిదిసంవత్సరాల వయసుండవచ్చు ! ఎరుపుగాలేకపోయినా, నలువని చెప్పలేము. ముఖంలో ఆరోగ్యం వుట్టిపడుతూవుంది. ఏదో సాధారణమైన చదువుచదువుతుంది. కుట్టుపనీ, లేసుల్లడం—వంట వండడం, మొదలైన పనులన్నీ సాధారణ గృహిణులకు మల్లే చేస్తుంది. అపిల్ల తమముందుకువచ్చి తనకూ—యోగేశ్వరునికీ నమస్కరించి తలవొంచుకుని కూర్చుంది. ఒకవేళ అపిల్లే భగవంతుని అనుగ్రహంవల్ల తనకు భార్యగా వచ్చినట్లయితే...?

ఏమిటేమిటో ఆలోచిస్తూ నడస్తుంటే—రాఖాలు మనసు కారదను తీసుకుని ముందుకుసాగుతూవుంది.

కారద అనాటిరాత్రి “మీ రెంతోమందికి సహాయంచేశారు. మీకేమీ నష్టంకాలేదు... ఒకవేళ బ్రతికివుంటే—ఈ కొద్దిపాటి విషయంపై నా గుర్తుంచుకోవాలని కోరుకున్నాను.” అని అన్నది.

అయితే నిజంగా యింతేనా? రాఖాలు ఎంతోమందితో, ఎంతో చేస్తూవచ్చాడు. ఒకవేళ యిదికూడా నిజమేనేమో! తబిధంగానే కారదకు కూడా కొంత ఉపకారంచేశాడు. యిందువల్ల రాఖాలుకేమీ వైమనస్యం కలగలేదా? —అలా లేనప్పుడు ఆరాత్రి తనను తానెందుకని నిగ్రహించు కోలేకపోయాడు? అయినా—ఒక్క కారదనే ఆనాడు తిరస్కరించలేదు. మాతృస్వరూపిణియైన కొత్తమ్మకూడా పరాయివానిముందు ఎంతో యిదిగా కించపరిచాడు.

ఆలోచిస్తున్నకొద్దీ, ముఖం—కీళ్ళు మంటలెక్కినయ్య! పక్కనేవున్న పార్కులోకి వెళ్లి ఒక మూలపున్న బెంచీమీద కాళ్ళుచాపుకుని పడుకున్నాడు.

కీళ్ళు మూసుకునేప్పటికి రెండుమూడు రోజులక్రితం తాను ఒకమలు పులో నిలుచుని ట్రాంకోసం ఎదురుచూస్తూ నిలుచున్నపుడు ఒకమోటారు లోంచి ఏమలబాబు తల బైటికివెట్టి తనను పిలిచినసంగతి అతడుగా మళ్ళీ గుర్తువచ్చింది. రాఖాలును దగ్గరకుపిలిచి, ఆయన స్వయంగా కాదుదీ “నీకు మీ పెదనాన్నగారి దగ్గర్నుంచి ఉత్తరమేమన్నా వచ్చిందా?” అని అడిగాడు.

అత్యంతగా తను “అసలుసంగతి ఏమిటో చెప్పండి?” అని అడిగాడు.

“అయినతో నాకు పరిచయముంది. ఆపూరికి వెల్లింకనువార వారిలా వున్నారో, వాళ్ళకేవిధంగా గడస్తుందో నాకు తెలియదు. అందుకే అడుగుకున్నాను.”

“వాళ్ళు బాగానేవున్నారు.”

“వాళ్ళదగ్గర్నుంచి ఉత్తర మెప్పుడు వచ్చింది!—”

“నాలుగైదు రోజులయింది.” అని “మీ చెక్కడికి తెల్సున్నారు?” అని తను అడిగాడు.

“కొంచెం అటువెళ్ళి కారదను చూసివద్దా మనుకుంటున్నాను.”
అమాట వినడంతోనే ఎంతో కలవరపాటుగ “ఏ కారద ?—” అని
తను అడిగాడు.

“కారద మీకు తెలుసుగా ?”

“అమె యిక్కడలేదండీ. కొత్తమ్మతో హరిన్ పురం వెళ్ళింది.”

“సరే. బాగానేవుంది అమె కొత్తమ్మతో హరిన్ పురం వెళ్ళలేదు.
నీకు తెలియదా—యేం ?—”

“లేదు. నాకు తెలియదు. ఈ సంగతేమీ తెలియదు. అమె వెళ్ళి
పోయేముందు చూసినట్లుగా. అంతే !”

“అలానే వెళ్ళామని అనుకున్నారు కానీ,—నేను స్టేషన్ కు వెళ్లేసరికి
కారదలేదు. మీ కొత్తమ్మ నాతో ‘అమె రాలేకపోయింది. ఒంటరిగా
వుంటుంది. మధ్యతుధ్యలో మీరాకసారి అటువేపు వెళ్ళి వస్తుండండి’
అని చెప్పింది. అందుకనే నేను అమె దగ్గరికి వెళ్ళి వద్దామనుకుంటున్నాను.”

“కారద హరిన్ పురం ఎందుకని వెళ్ళలేదో మీరేమన్నా తెలుసా ?”

“యజమాని ఆజ్ఞ లేకుండా—ఈ యిల్లు వొదిలిపెట్టి ఎక్కడికీ వెళ్ళనని
కారద అన్నది.”

“అయితే—యజమానెవరు ?”

“అ సంగతి సరిగ్గా చెప్పలేను. ఒక వేళ పోగొట్టుకున్న భర్తకావచ్చు”
పార్కులో ఈనాడు ఒంటరిగా కూర్చుని ఆనాడు విమలబాబు
చెప్పిన మాటలన్నీ జ్ఞప్తికి తెచ్చుకుంటున్నాడు.

కొత్తమ్మతో కారద హరిన్ పురం ఎందుకని వెళ్ళలేదు ? యజమాని
ఆజ్ఞ లేకుండా ఆయిల్లు వొదిలిపెట్టి ఎక్కడికీ వెళ్ళేదట ! యింతకూ
ఆ యజమానెవరు ?—విమలబాబూ, లేక అమె భర్తా ? యజమానని
యింకెవరినన్నా అంటుందిగాని, భర్తనుమాత్రం అనదని రాఖాలుకు తెలుసు!

గ్రహించేందుకు ఏమీలేకపోయింది కానీ,—మనసులో యింకా ఏదో
సంశయం అరన్నీ ఆపుతూనేవుంది.

పదకొండుగంటలైంది. కాపలావాడు వచ్చి అక్కడవుండకూడదని
చెప్పాడు.

పొయ్యివొదిలి బయటైన హృదయంతో యింటికివచ్చేప్పటికి పదకొండున్నరయింది. నిద్రపోకముందే శేపుదయం ఒకసారి కారదను చూసివోద్దామనుకున్నాడు. 'ట్రీకుడా కారదతోనే చేయిద్దామనుకున్నాడు.

ఈవిధంగా నిశ్చయించుకునేసరికి మనసు అనందంతో నిండిపోయింది. మధురీతరమైన యీ కల్పనలు అలుకుంటూనే నిద్రపోయాడు.

18

త్రిమరునాడు రాఖాలు చాలా ప్రాద్యైకరేచాడు. వీధిలో భిక్షగాడు కేకలువేసుంటే—కరుణలుమటుంటూ, గోడకున్న గడియారాన్ని చూసి నిద్రపడతూ లేచిపోయాడు. నిత్యకర్మలు ముగించుకుని క్షవరంచేసుకున్నాడు. యిశ్రీబట్టలువేసుకుని రువ్వెనతో శ్రావుడువ్రేసుకున్నాడు. ప్రాద్యైకనందుననే ఈనాడు స్టాకశలించి, చిన్నచిన్న పనులన్నీ పూరి చేసుకుని, పొలిష్ చేసిన చెప్పులకున్న బట్టిని పారగొడతో కుడిచి కాళ్ళకు తొడుగుకుంటూవుండగా — టెలిగ్రాంఫ్యూను 'టెలిగ్రాం' అని కేక వేచాడు.

ఎక్కడన్న చెప్పులు అక్కడే విడిచి — రాఖాలు దస్కుల్ చేసి, టెలిగ్రాంఁపి "రజకాలు ప్రమాదస్థితిలో వున్నాడు. వెంటనేరావాలి" అని రేణుయిచ్చిన టెలిగ్రాం చదవడంతోనే అయనముఖంలో విచారం అలుముకుపోయింది. కాగితం చేతితోపట్టుకని రాఖాలు ఒక క్షణంలేపు అదేవిధంగా నిలుచున్నాడు. ఈనాడు కారదను కలుసుకునేందుకు వీలు పడదు. టైం టేబులు తీసి చూశాడు. తొమ్మిది గంటలకు బండొటివుంది అయినా—యిప్పుడే ఎనిమిదిన్నర అయింది. ఈబండి అందదు. ద్రాక్ష, దానిమ్మ, బత్తాయి, నిమ్మపండ్లకొనాలి. జబ్బునునిషికి పనికివచ్చే యింకా యింతవసువులనేకం కొనాలి. అయినా, తొమ్మిది గంటల బండికి అందుకొనొచ్చు!—యిదిగాకపోయినా, ఆరయవార పన్నెండున్నర కొరక బండివుంది. దానికి రగిలంతలలస్యముంది. ఈబండిలో హాయిగా వెళ్ళవొచ్చు! అవును అందులోనే వెళాలి! కలుపుకుతాళంవేసి కారదను కలుసుకునేందుకు వెళ్ళాడు. కలకత్తా వొదిలిపెట్టి వెళ్ళేముందు అమె నొకసారి కలుసు

కోవారి! అక్కడికి వెళ్లి ట్రాగివచ్చేప్పుడు ఈవస్తువులన్నీ కొంచెం మనుకున్నాడు.

* * * *

శ్వాగద యింటికి రాఖాలు వచ్చేప్పుటికి ఆమె పిల్లలకు చదువు చెబుతూ వుంది. రాఖాలును చూసి కారద ఆశ్చర్య పడలేదు. మెలిగా లేచి పిల్లలతో “వెళ్ళండి! మీకందరికీ కలవిచ్చాను. మధ్యాహ్నం మళ్ళీ చదువుకు నేందుకు రావాలి” అని చెప్పింది.

పిల్లలంతా వెళ్ళిపోయారు. కారద వసారాలలోకి వచ్చి “నిలుచున్నారే? లోపలికి వెళ్లి కూర్చోండి” అని అన్నది.

“కాదు...కూర్చునేందుకు నాకు రీతుబడిలేదు. ఒకటి రెండు మాటలు మాట్లాడి వెళ్తాను.”

కారద తనను చూడడంతోనే సంతోషంగా పలకరిస్తుందని రాఖాలను కున్నాడు. కానీ, —ఆమె క్యూబరాన్ని చూసి తన యివాళ యిక్కడకు తప్పకుండా వస్తాడని అనుకున్నట్లుగా వుంది.

రేణు టెలిగ్రాం పుచ్చుకున్నాక ఆమె మనసెలానో వుంది. దాని మీద కారద సరికొన్నీ, కాంతాన్నీ చూసి ఆయన మనసు ఇంకా కలవర పడింది. ఏదో ఒకవిధమైన ఆభిమానం మనసులో వ్యాపిస్తూ వుంది.

“అయితే నువ్వు కొత్తమ్మ వెంబడి హరిన్ పురం వెళ్ళనట్లు విన్నాను. ఎందుకని వెళ్ళలేదు? —” అని అడిగాడు.

కారద మాట్లాడలేదు.

జవాబు రాకపోయేప్పటికీ రాఖాలు మళ్ళీ సువ్వెందుకిని వెళ్ళలేదో నేను తెలుసుకోవచ్చా? —” అని అడిగాడు.

కారద జవాబు చెప్పలేదు.

“కొత్తమ్మను ఒంటరిగా పంపకపోలే నువ్వుకూడా ఆమె వెంబడి వెళ్ళి రాకపోయావా? —”

కారద మళ్ళీ జవాబు చెప్పలేదు. రాఖాలు మనసులోనే మండిపడ్డాడు. ఈమారు కారదనోరు తెలిపిదామనే ఉద్దేశంతో “నా అప్పును సువ్వార్చాడు

దమ్మిడిలతో సహా తీర్చేశావు. నాకా కారణంతో జవాబు చెప్పక పోయినా ఫరవాలేదు. కానీ,—కొంతమంది ఇవ్వకలసిన ఋణంకూడా దీంతోపాటే తీర్చేశావా ఏమిటి ?” అని అడిగాడు.

కారద ముఖమీద బాధ కనిపించింది. అయినప్పటికీ కళ్ళోగమైన ఈమాటకు జవాబు చెప్పక మెలిమెలిగా “మీ రేం అనడంలేదుకున్నా సరే, లోపలికి వచ్చి కూర్చుని అనండి! దొరికుతే నిలుచుని ఏమీ అనండి! లోపలికి వెళ్ళి కూర్చోండి! నే నిప్పుడే వస్తాను. వెళ్ళిపోండి. వోట్లు.” అని అంటూ అంటూ కారద క్షణంలోనే యింకొక అడవారింటోకి వెళ్ళింది. రాఖాలు విరక్తుడై “కాదు—కాదు—కూర్చునే నిలుస్తాను. యిప్పుడే వెళ్ళిపోవాలి. నేను చెప్పేది ను.” అని అంటూనే వున్నాడు.

కానీ,—కారద పోనే పోయింది. వెళ్ళిపోనా, లేక వుండనా అనుకుంటూ రాఖాలు క్షణంసేపు ఆలోచించాడు. చివరకు ఎంతో విసుక్కుంటూ, కారద గదిలోకి వెళ్ళాడు. చుట్టుపక్కల మనుష్యులు కాపురం చేస్తున్నారు. కారదను గట్టిగా పిల్చినా, అక్కడ నిల్చున్నా అంత మంచిదికాదు. రాఖాలు పక్కమీద కూర్చోవడంతోనే కారద తిరిగి వచ్చింది.

మంచమీద కూర్చుని రాఖాలు కారద టీ సరంజామా చేసుంటే చూస్తున్నాడు. అతనింతవరకూ టీ తాగలేదు. మెలిమెలిగా తలనొప్పి వస్తువుంది. ఆ కారణంతో కారదచేతున్న టీ ని చూడడంతోనే—అభిమానం, విరక్తి కొంచెం కొంచెం పోతూవుంది. అయినప్పటికీ తన గౌరవాన్ని కాపాడుకునేందుకు “ఇంత అట్టహాసం ఎవరికోసం ? ఈ టీ ఎవరికోసం తయారు చేస్తున్నావ్ ?” అని అడిగాడు.

కారద గిన్నెలోని టీని వడకడతూ వడకడతూ తలతిప్పి రాఖాలు వేపుచూసి నవ్వి తనపనిలో నిమగ్నురాలయింది.

రాఖాలు మనసులో సిగ్గుపడి “నేను టీ తాగశా.” అని మాత్రం అనలేదు.

అప్పుడప్పుడే తయారుచేసిన టీనీ, ఫలహారాన్ని రాఖాలుముందు పెట్టింది.

గానును చేతోతీసుకుంటూ “దీనికోసం యింతటై ఎందుకని పాడు చేశావు కారదా ? టీ అవసరమేమిచ్చింది ?” అని అన్నాడు.

“నాకేం తెలుసు ! అలాఅయినట్లయితే పూచేయండి ! దీన్ని తీసుకెళ్ళాను.”

పెదిమలఅందున దాగివున్న సప్తమాత్రం కనబడతూనేవుంది. ఈసప్త రాఖాలుకు బాగా తెలుసు ! చేయి ముందుకుచాపి “పోనీరే ! నాకోసమే చేసిందిగా—నాకేయివ్వు ! రే !” అని అన్నాడు.

పెదిమలలో సప్తదాచుకుంటూ కారద ఫలహారాన్ని టీని అందించి బయటికి వెళ్ళింది. అటునుంచి తిరిగివస్తూ ఒక పేటలో వేడివేడి రసగుల్లలు తెచ్చింది. రాఖాలు క్షేటువేపుమాసి “యివన్నీ ఎందుకు తెచ్చావు కారదా ?” అని అడిగాడు.

కారద గంభీరంగా “టీతోపాటు ఫలహారంచేయడానికి ! సరే, మీ రిప్పుడు టీగాను ఖాళీచేయాలి ! రెండోగ్లాసు మీకు కలిపియిస్తాను. నాయింట్లో యింకేమీ గానులులేవు.” అన్నది.

రాఖాలేమీ అనుచెప్పలేదు. ఒక్కగుటుకలో మిగిలిన టీంతా తాగాడు. యింకేమీ తర్కించకుండా పళ్ళెంలోని ఫలహారాన్ని కూడా తీసుకున్నాడు.

కారద రెండోగానుకూడా తెచ్చింది. రాఖాలు ఫలహారంచేస్తూ చేస్తూ తలఎత్తకుండానే “సరే ! కారదా ? అయితే నువ్వు టీత్రాగవు కదా ? — ఇంట్లో ఈ టీసగంజామా అంతా ఎవరికోసం తయారుగా పూచావు ?” అని అడిగాడు.

“ఇప్పుడు యిదిచూశారుకదూ ?—తారకబాబూ.....”

“ఓ—తెలిసింది !” అని మిగిలిన పదార్థాలన్నీ తినివేశాడు.

కారద గాధరాతో “యిదేమిటి ? రసగుల్లలు మీరు ముట్టుకోనే లేదేమిటి ? కాదు—కాదు. అలాకాదుదేవతా ! పళ్లెం తీసుకోండి ! మీరివన్నీ తినకుండావుంటే తలపగులకొట్టుకుని చనిపోతాను.” అన్నది.

కారద గాధరాచూసి, రాఖాలు తప్పని సరిగా, పళ్ళాన్ని తీసుకుని “నానీ—నాకు తినాలని లేదు కారదా ! యివన్నీ తినకుండా పూరుకుంటే, నీకు నిజంగా కష్టంగావుంటుందా ?” అని అడిగాడు.

“అవును. మీరు తిన్నేతిరాలి! ఈ రసగుళాలు మీకెంతయిష్టమో, నాకు తెలుసు! మీరు గోజూ టీతోపాటు యివికూడా తింటారు కదూ?”

“నీకీసంగతులన్నీ ఎవరుచెప్పారు?”

“నాకుతెలుసు!” అని నవ్వుతూ “సరే—నిజంచెప్పండి! ఒకగాను టీతో మీకెప్పుడన్నా సంతోషంకలుగుకుందా? తృప్తిగావుంటుందా? రాదుగానులు టీత్రాగకపోతే మనసు చిటపటలాడుతూ వుంటుంది కదూ?” అని అడిగింది.

రసగుళాలు నోట్లోవేసుకుని రాఖాలు “గ్రహించాను! అయితే మా ఇంట్లోకూడా, యింత పెద్దగానునిండా టీతాగుతానని తారకుడు చెప్పాడా?” అని అడిగాడు.

కారద జవాబుచెప్పలేదు. రాఖాలు ఫలహారంచేకాక చేతులు కడుక్కునేందుకు నీళ్ళూ తుడుచుకునేందుకు తుడుగుతూ యిచ్చి “వరండాలో నిలుచుని గట్టిగా ఏదో అనబోయాకే! అసంగతీప్యదు చెప్పండి?” అని అడిగింది.

రాఖాలు విసుపడి “కారదా! నువ్వు నేనడిగే ప్రతిమాటనూ పరిహాసం క్రింద జమకడుతున్నావు?” అని అన్నాడు.

కారద నాలుక కరుచుకుని “చాగానేవుంది! మీరనేదేమిటి దేవతా? నాకింత ధైర్యమా?—బ్రాహ్మణలేజన్మతో భస్మమవుతాను.” అన్నది.

రాఖాలు ముఖాన్ని గంభీరంగా పెట్టి “నువ్వు కొంతమ్మను హరివంశపురం ఒంటరిగా పంపి కలకత్తాలో ఎందుకున్నావో తెలుసుకోనేందుకు వచ్చావ్...నిజమైన సంగతేమిటో చెప్పి?” అని అడిగాడు.

కొంచెంపేపు మెకలకుండా పూరుకుని కారద “మీరు మిమ్మల్ని ఒకటడుగుతాను. సరైన జవాబు చెబుతారా?—చెప్పరా?” అని అడిగింది.

“చెబుతాను—”

“మీరు నన్నడిగే ప్రశ్నకు—నిజంగా మీకు అజ్ఞానేమిటో తెలియదా?”

రాఖాలు ఇరుకునపడి, అగి “నే ననుమానించింది నిజమా కాదా—అని అడిగేందుకు నిన్నడిగాను కారదా ?” అన్నాడు.

“అయితే మీరు మీ మనసుకు దురగా అసలైన జవాబును ఏదయితే పొందాకో, అదే నిజమనుకోండి!—తన హృదయం—తన ఆత్మా మనవుణ్ణి ఎప్పుడూ మోసపుచ్చదు.”

రాఖాలు మెదలకుండా కూర్చున్నాడు. కారద ఎంగిల్లిగానూ, పశాన్తి పట్టుకుని వెళ్ళబోతూవుంటే రాఖాలు “కారదా—వెళ్ళిపోకు. అయితే నీ నోటితో స్పష్టంగా చెప్పవస్తామాట—ఏం ?” అని అడిగాడు.

ఎంగిలి పాత్రల్ని చూపించి నవ్వుతూ కారద “ఏటిమూలాన్నే వెళ్ళలేక పోయాను...యిప్పటికయినా మీరు స్పష్టమైన జవాబు దొరికిందా ?” అని అంటూ వెళ్ళిపోయింది.

రాఖాలు మెదలకుండా కూర్చుని ఆలోచిస్తున్నాడు. కొన్నిరోజులక్రితం తను ప్రపంచంలో అనేకమంది కారదల్ని చూశానని అన్నాడు. మరి నిజంగా అంతేనా ? ఈకారదలాంటి యింకొకపిల్లను తనెప్పుడన్నా చూశాడా ?

కడిగిన పాత్రలను కొయ్యపలకమీద పెడుతూ కారద “ఏనాడు మొట్ట మొదట మీ చరణధూళి యీ ఇంట్లో పడిందో, అనాడే—మీకు నేను టీ చేసిదామనుకున్నాను దేవతా. మీరప్పుడు ‘నాకు కళాపాళాలేకుండా టీ త్రాగే అలవాటు లేదన్నారు.’ నేను ఫలహారం తెదామని అనుకున్నప్పుడు మీరు ‘అవసరం వచ్చినపుడు స్వయంగా నాలంతట నేనే అడిగి తెప్పించుకుంటానని అన్నారు. అప్పుట్నుంచీ మీకోసం టీ సరంజామా అంతా తయారు చేసుంచుకుని ఒకనాడు కామంటే ఒకనాడన్నా వచ్చి తాగుతారనుకున్నాను. మీఅంతట మీరే స్వయంగా అడిగి తాగుతా నన్నారు. నాలదృష్టంలో అది జరగలేదు” అన్నది.

రాఖాలు నిశ్శబ్దంగా వింటున్నాడు. అతాత్మగా తొందరగా బజారుకు వెళ్ళి కావలసినవస్తువులు కొనాలని గురుకు రావడంతోనే త్రుళ్ళిపడి లేచి నిలుచుని “ఇక నేను వెళ్తాను కారదా! ఈపన్నెండున్నర గంటల బండికి వెళ్ళాలి” అన్నాడు,

కారద ఆశ్చర్యంతో “ఎక్కడికి వెళ్తారు?” అని అడిగింది.

“పెదనాన్నకు చాలాజబ్బుగావుంది. రేణు నన్నరమ్మనమని పెరిగిం
యిచ్చింది”

“కాతమ్మకు కలుచుచేకారా?”

“లేదు. ఆమె హరిన్ పురంలోవుంది. ఆమె వ్రాస్తూ ఉత్తరా
లేమన్నా నీకు వస్తున్నయ్యా!”

“అ...ఆమె ప్రతి ఉత్తరంలోనూ పెదనాన్నా, రేణులసంగతి అడుగు
కూసేవుంది.”

“అయితే, ఖరీదంతకూడా ఆమెకు నువ్వేవ్రాయ్! నాకామెఉత్త
రాలు రావడంలేదు.”

“సరే — అలానేరాస్తాను. కొంచెంపేపు ఉండండి దేవతా! నే
నిప్పుడే వస్తాను.”

తొందరగా తన ట్రంకు తెరచి రెండు మూడు గుడ్లు తీసుకుని బైటికి
వచ్చింది. ఆమెకోసం రాఖాలు అట్టేపేపు ఎదురుచూడవలసరం లేక
పోయింది. ఒక మిలుచీరా, యిస్ట్రీకాకెట్టూ తోడుగుతుని, ఓ చిన్న
మాటకట్టుతుని వచ్చింది.

రాఖాలు విస్మయంగా ఆమెపేపు చూస్తుంటే—కారడ “నేనుకూడా
మీ వెంటదే వస్తాను దేవతా!” అని అన్నది.

ఎంతో ఆశ్చర్యంగా రాఖాలు “నువ్వు నా వెంటి ఎక్కడికివస్తావు?”
అని అడిగాడు.

“పెదనాన్నకు జబ్బుగావుంది. రేణుచిన్నది. నేనువస్తే ఎంతో
తేలిగా పనిజరుగుతుంది.”

“కానీ....

“మీ కాళ్ళు పట్టుకుంటాను దేవతా! రావొద్దని అనకండి! పెదనాన్న
నన్ను బాగా ఎదుగున్నాడు! రేణుకూడా పెన్నెరుగుంది! నేనువస్తే
నాశ్వేమీ అనరు. మీరేచూస్తారుగా—?”

రాఖాలు ఎంతోయిదిగా ఆలోచించాడు. కారడను తన వెంట తీసుకొని
తెచ్చివండువల్ల లాభమేకాని, నష్టమేమీలేదు. “సరే ఫక! కానీ, నువ్వంత

వరకూ తిండి తినలేదు. "నేను బజారుకు వెళ్ళి వచ్చేలోగా నువ్వు భోజనం చేసి తయారుగా వుండు." అని అన్నాడు.

"మరి మీకు భోజనం మో ?—"

"నేను స్ట్రెవ్ లో భోజనం చేస్తాను."

"నేను గూర్తెలు చేస్తాను. పరిష్కరకలా వంటకూడా తయారువుతూ వుంది. మీరివారో యిక్కడే ఇండు గూర్తెలుకూడా తినండి."

"వొన్న...వొన్న. నాతిండికి నువ్వేమీ విచారించవొన్న. నేను బజారు నుంచి వచ్చాక చూస్తాను."

"మీరు అన్నం తినవలసిన పనిలేదు. ఇండు వేడివేడి పూరీలు చేస్తాను. పూరీలు తినడంలో మీకేం యిబ్బంది వుంది ?"

"యిబ్బందేమీలేదు. ఆనాడు నీదగ్గర విండుభోజనం చేశాను. నైగా ఇప్పుడే ఫలహారంకూడా చేశాను."

"అయితే మరికొన్ని పూరీలు తినండి."

"తినినంటే అన్నమే తింటాను. పూరీలు వొన్న. జాతి పోతుందనే భయంగానీ,—విచారంగానీ నాకులేదు. ఈనాడుకూడా నేను తాంక బాబలాంటివాణ్ణి కాలేదు."

"తారకబాబంటే మీకంత కోపమెందుకు దేవతా ?"

"తారకబాబు ఒకరిచేతి అన్నం తినడని నీకు తెలుసుగా ?—"

కారడ నవ్వుతూ జవాబు చెప్పలేదు.

"సరే, మరి నేను వెళ్ళనా ? నస్తువులన్నీకొని ఒకసారి ఇంటికి వెళ్ళి వస్తాను...ఈలోపున నువ్వు తయారుగావుండు." అని రాఖాలు వెళ్ళి పోయాడు.

ఒక బుట్టనిండా నిమ్మ, దానిమ్మ—బత్తాయి, బ్రాడ్ మొదలైనపళ్ళు తీసుకుని, ఒక డబ్బానిండా లేసెపోయించుకుని యింకొకడబ్బా బిస్కెట్లు తీసుకుని పన్నెండు కొట్టకముందే రాఖాలు బజారునుంచి తిరిగివచ్చాడు. అంతేగాకుండా—రోగికి కావలసిన బెడ్ పాస్, విస్ బ్యాగ్, ఆయిల్ కాన్ మొదలైన అత్యవసరమైన వస్తువులకూడా తెచ్చాడు.

అయిన రావడంతోనే భోజనానికి పిలుపు వచ్చింది. కాద కాళ్ళకు నీళ్ళిచ్చి, లోపలి వసండాలో కూర్చోని వచ్చింది.

“నువుకూడా వెంటనే రయ్యావు కాదా?” అని రాఖాలన్నా.

“నేనెప్పుడో ముందు నే రయ్యాయాను.”

రాఖాలు పీటమీద కూర్చుని భోజనం మొదలుపెట్టాడు. మెడలకుడా భోజనంచేసి లేచాడు. చేయి కడుక్కనేండుకు కాదని నీళ్ళిచ్చింది.

“చీప్నే అన్నప్పచం—ను కాదా! ఎక్కడి నేమన్నోనము. మన క్కడి అమృతంలాంటి నీటిభోజనం! చేతులు కడుక్కనేండుకు నీళ్ళిచ్చి ముఖం తుడు ముడునే—నుకు తుంటున్నా, అన్నడన్నచీ కట్టిన కట్టి—నే నివార నిజంగా ఎవరి ముఖమోని లేచానా!” అని రాఖాలన్నా.

కాద మెలిమెలిగా నవ్వి, ఎంగిలి పళ్ళాలు తీసుకువెళ్ళి “కొంచెం నేవు వుండండి నేనెప్పుడో వస్తాను” అని వెళ్ళింది.

రాఖాలు సిగ్నల్ కాల్చి మంచమీద కూర్చుని మెల్లగా దమ్ము లాగుతున్నాడు. నాలుగుచేతులా చూశాడు. అమంచానికి సరి అంచున మానిన గుడ్డతో కొన్ని బట్టలు మూడుకట్టబడివుంది.

నిజంగా కాద పరినిమిషాలోనే తిరిగివచ్చింది.

“నువ్వు భోజనంచేశావా కాదా?” అని రాఖాలడిగాడు.

“భోజనంచేయడానికేగా వెళ్ళింది.”

“ఇదేమిటి—యింతలోందరగా భోజనంచేశావా? బాగానేవుంది. నువు సరిగా తినలేదన్నమాట?—”

“నిజంచెప్పాలంటే ప్రతిరోజుకంటే ఇవాళ నేను కడువునిండా భోజనంచేశాను. దేవతాప్రసాదం మక్కిమక్కి తింటారా? యికలేకండి! అంతారయ్యారేంది. మీసామాను చా—నున్నకొద్దీ వంకెగ్గబండి సామాను మోతవున్నట్లుందే?—”

ఈ పరివాసానికి జవాబుచెప్పకుండా “నీ పక్కమట్ట రయ్యారుగా వున్నట్లేవుంది. అయితే—పెట్టెక్కడ?—” అని రాఖాలు అడిగాడు.

“మాడుటీలూ, రెండుబాకల్లూ, ఈ పక్కమట్టలో వేశాను. యిక పెట్టెయిదే?”

“దీంతో నే పనిచేసుకుంటావా?—”

“నాలు. నాకించాలు. ఈ గుర్రాలు మారినాగే—జబ్బుతో ఉరుకుక్కుంటాను. ఈ యింట్లో కూడా చేసే పనే చేస్తుంటాను.”

“అయితే ఒక పాక్షిని ముట్టకొస్తాను.”

“అమ్మమ్మ! నేను చుర్రేయోనాను కదా! మీరు బాగుకు వెళ్ళడంతోనే విమలబాబు వచ్చాడు. ఏనో అంటుపనివుందనీ, తొందరగా వచ్చి, ముట్టించి కాదుగా! నీకు తీసుకొనివెళ్ళానని చెప్పాడు.”

“ఇవారే నాకు తీసు వీరేను కా? ఇంకొక నాకు అనుకూలంతో కలిసి ముట్టించాడు. అలస్యం చేయడం కావుండదు. పాక్షి ఒకటి తీసుకొనివస్తాను.” అని అంటూ వుండగానే అమ్మమ్మంచి హాస్యంతో వినిపించింది. దాంతో—“నేను నీకు ముట్టించానని చెప్పి “కాదా—?” అని పిలిచాను.

కాద అనుటికివచ్చి “రాండి—” అని అన్నది.

విమలబాబు లోపలకువచ్చి రాఖాలను చూసి “నీవు—రాఖు కూడా వచ్చాడా? యిటువేపు ఏనో పనిపాద రావడంకలిగింది. అటు కంటిపూసు కాదనుకూడా చూడమనుకున్నాను. యిక్కడికి వచ్చాక ప్రజలు జబ్బులు వున్నాడనీ, ట్రైగ్రాం వచ్చిందనీ, మీరంతా యివారే వెళ్ళున్నానని విన్నాను. పదం—మిమ్మల్ని నేనుదాకా పంపి వస్తాను. వెళ్ళికొనులో నులునేరాను. సామానుకు విరిధి పైన ఆడంకి వుండను” అని అన్నాడు. యింకం లేకపోయినా రాఖాలేమీ జవాబు చెప్పలేదు.

నేనుకు చేరి సామానంతా ట్రైగ్రాంలో వేళాక విమలబాబు రాఖాలు చేయిని తన కిటికీకి తీసుకుని “రాఖా! నేను నిన్నొక విషయంగురించి పొక్కిరిస్తున్నాను. ప్రజలు జబ్బుకు ఒకవేళ ఏదన్నా సహాయం కావలసి వుంటే—నాకు ట్రైగ్రాం యివ్వు నాకునా! జబ్బులో డబ్బుకూ—మనుష్యుల సేవకూ ఏనో ధనం కొంత నేటికప్పుక వుంటుంది. నీదయ్యించి ట్రైగ్రాం రావడంతోనే ఎవరో ఒక పని దాకమకు తీసుకునివస్తాను. నేను ప్రజలబాబూ, రేణుల క్షేమాన్నీ, కుటుంబాన్నీ కోరేవాణ్ణి!” అని అన్నాడు.

విమలబాబు కంఠధ్వని విసడంతోనే రాఖాలు ద్రవించిపోయాడు. ఆశ్చర్యంతో ఆయనవేపుమాస్తుంటే విమలబాబు లేనివత్తును తెచ్చుకుని “నీకంటే ఆయనకు ప్రపంచంలో ఆప్తబంధువు లేడనేసంగతి నాకు తెలుసు రాజా! అయినప్పటికీ నావల్ల ఆయనగారికి ఏదీకాదు సహాయం కావాలన్నా, నాకు కబురుచేయడం మంచిపోవొస్తు...యిదే నేను నిన్ను కోరుకున్నాను. నా ప్రార్థనను నువ్వు తోసివేయకు—” అన్నాడు.

రాఖాలు ఏదో అసహనంతో—“విమలబాబు మళ్ళీ “లేదా, ప్రజలబాబూ ఇవాళ ఎటువంటి అసహాయసీతిలో వున్నారో నాకు చిగా తెలుసు రాజా” అని అన్నాడు.

రాఖాలు కళ్ళు చెక్కుగిరినయి! “నేనివాల్చినరకూ మిమ్మల్ని అపారం చేసుకున్నాను. నన్నుక్షమించండి! చెడనాన్నగారి సహాయం కావలసినదాన్ని, తప్పకుండా మీకు కబురుచేస్తాను.” అన్నాడు.

19

ఎంతో బాధగా — నిపుణులగా కూడిన తాంతుని సేవతో, పరిచయంతో — ప్రబంధంతో, సుందరమైన వ్యవహారంతో — ఉన్నాడని చెప్పిన సరికి నువ్వు కొంత స్తబ్ధమైంది. స్నేహవాత్సల్యాలతో నిండిన హృదయంతో ఆమె తారకనాథుని ప్రతి ప్రశ్నకడకుచూడం — ప్రతి ప్రశ్నక కార్యక్రమమూ, అమాటలూపల ఏదో ఒక ఆశ్చర్యంతో కూడిన ప్రశ్నక విశేషమూ చూసి ముగ్ధురాలయింది. తారకనాథునికూడా సరికిను కేవలం తల్లిలానేగాక భగవంతుణ్ణి భక్తుడు స్వాగతంపంతు. — పారపాటు జర్జరికుండా నిష్కల్మషహృదయంతో వేదజేసే విధంగా ఆమెకు పరిచయం చేస్తూ నేదిస్తున్నాడు. అతని ఆదరసత్కారాల్లో ఏమాత్రమూ అశ్రద్ధలేదు.

మాటల సందర్భములో ఒకనాడు “నువ్వు హరిన్ పురం తీసుకొని వెళ్తున్నావని నువ్వు రాజాకు చెప్పలేదా నాయనా?” అని సరికి అడిగింది.

“లేదమ్మ—”

“కానీ, అందరికంటే ముందు అతనికి చెప్పవలసిన బాధ్యత నీకుంది తారకా!”

“నే పెండ్లికిని చెప్పలేదో అసంగతి మీకింకొకనాడు చెబుతానమ్మా.”

“అమ్మ ముందు చెప్పేందుకు అనమానించేంత విషయం మీ ఇద్దరి స్నేహితులనుధ్యా.—ఏం జరిగింది నాయనా?”

తానకుడా నెలవొంచుకుని “ఒకూర రాఖాలు మీకు చెప్పినా చెప్పక పోయినా, తొందలోనే మీకు చెబుతాను...—అయినా, నేను మీకు చెబుదామనే ఆలోచనూ వున్నాను.” అని అన్నాడు.

వొంచివున్న తానకునాధుని ముఖంవేపు తీక్షణంగా చూస్తూ సవిత “రాఖు నువ్వెంతో ముఖ్యస్నేహితుడనని : న్నాను. నువ్వతని హృదయాన్ని ఈపాటికి గుర్తుచే వుంటాననుకున్నాను. కానీ,—నాయనా నువ్వు వారాజును ఇంతవరకూ గుర్తించలేదని యిప్పుడు తెలుసు కున్నాను.” అన్నది.

తానకుడా చంచలుడై “ఎందుకనమ్మా—?” అని అడిగాడు.

“అతనికి ఎనంత యిదిగా అపకారంచేసివా, వారాజుమాత్రం ప్రపంచంలో ఏమనిషియూనూ, అతనిపేరు పైచెట్టకు. చెప్పబోడు! ఒకరినొకడ నేరాలు చెప్పిగానీ, వాళ్లతప్పులు నమోదు : ర్యామచేసే విధానం గానీ, అతను ఈ జీవితంలో నేర్చుకోలేదు తానో! అతను నేర్చు కున్నదెల్లా—నహించడమే నాయనా!”

“క్షమించాలమ్మా! నేను చెప్పేవిషయంలో దోషమేమన్నావుంటే, దాన్ని ‘పాపపాట’ని మాత్రం అనుకోకండమ్మా! రాఖాలుమూలంగా నావిషయంలో మీకు చెప్పమాటలూ, చెప్పబోయేసంగతులూ ఒకవేళ బయటికి నిజమైనా—వాస్తవంగా అవి నిజంకానమ్మా.”

సవిత నవ్వి “నేను రాఖానల్ల నీవిషయంలో ఏమీ వివలేదు నాయనా! ఎప్పటికీ అతని నోటినుంచి వివలేను. ఈవిషయంలో నువ్వు నిశ్చింతగా వుండు.” అని అన్నది.

తానకునాధుడు అసెక్కుతుగా, ఉత్తేజితుడై—రలా, చేతులూ తిప్పుతూ “కానీ,—ఈమాటను నేనొప్పుకోనమ్మా! మా పోట్లాటలకు కారణమేమిటో యింతవరకూ మీకుకూడా చెప్పకుండా దాచిఉంచడం, అతనికి న్యాయమేనా? యిదేనా అతనిధర్మం?—మీరాయన్ని ప్రేమతో

దూరితీసి అన్నంపెట్టే వెంచలేదు. పైగా మీదూరే అతను తనకేమో, దీక్ష—తెలివితేటలు—గౌరవమూ అతని మంచిగుణాలనుకునేవన్నీ పొందాడు... ఈనాడు అతను ఈ భూమిమీద వున్నాడనుకున్నా, పెద్ద మనిషిలా గౌరవంగా జీస్తున్నాడనుకున్నా, అందరింటే — ఎవరికీ యెక్కువగా ఋణపడివున్నాడు? — ఎవరిమనకూ, జ్ఞానా—అపాధారణమైన జీవితంలో పాగాచే రాఖాలుదప్పిస్తినీ, మనసునూ వికారం చేసింది? ఏ తెలియనివ్యక్తి అపారప్రేమా, వాత్సిల్యం—పైనున్న భగవంతుని కరుణలా—అతినిజీవితాన్నీ విధంగా, —సుక్షీతంగా రక్షిస్తూ వుంది? అటువంటి తినినీ తనా నిజమనం అని దానందం? దీన్నే నేనేవిధంగాకూడా స్వీకరించుకున్నానీ 'ఉచిత'మనేందుకు గానీ, అఖరికి 'పారదాత'ని చెప్పేందుకు కూడా ఇష్టపడకమ్మా" అని తాగకుండా కొంచెం ప్లామీరి పీల్చాడు.

రెప్పవాల్యకుండా ఎంటూన్న సరిక "అయితే తాగో! మీ ఇద్దరి మధ్యా ఏమన్నా పోట్లాట జరిగిందా నానానా?" అని అడిగింది.

"అయితే విషమ్మా! రాఖాలు నాతో మీ కుటుంబం దెప్పి పరిచయం చేశాడు... అతను నిజంగా మిమ్మల్ని రిక్లూ భావించు కున్నాడని అప్పుటికీ అవిధంగా అటువంటి పరిచయం నాకు చేయడమ్మా."

సరిక మాట్లాడలేదు. సత్వముఖంలో మాత్రం కొంచెం మార్పు కనిపించింది.

"అతను ఒకరినిషయంలో ఎప్పుటికీ యింకో విధంగా చెప్పే అలవాటు కలవాడు కాదని మీరంటున్నారు. వీరికి విరుద్ధంగానే నీవేతని నోటి వెంట వున్నాను. అయినప్పటికీ అతను నాకు తనకోరికలను గురించి చేసిన పరిచయం నేను మీకు చెప్పలేను. చెప్పేతర ఆవశ్యంకూడా నాకులేదు. అయినా—ఏమూ వుండన్నా నిన్నును మీరు బూడిదని అనుకున్నా— అపారబాటు మాత్రం ఎంతో కాలముండదనీ, దాని అనుబంధం తొందరగానే ఒకటే పరతుందనీ అమ్మగారు గ్రహించలేదు."

సరిక ఈసారికూడా ఏమీ మాట్లాడలేదు. ముండులాగే ప్రక్కాకి పైన దృష్టితో చూస్తూ వూరుకుంది.

“అవును. అతను మీనిమముమంతా తీసుకా నాతో చెప్పి ‘ఇదంతా విన్నతిమవార కూడా నీకు ఆమెమీద అసవ్యంగానీ, తిష్కారంగానీ కలగదంటేదా?’ అని అడిగాడు. నేను ‘అసవ్యమకోవడం స్వాభావికమే’ని అన్నాను. మీమీద నాకు అశ్రద్ధ కలగకుండుట చెప్పిన సంగతిని నాకప్పుడేం తెలుసు? యింత కుచ్చితమైన సంగతి అతని మనసులో లేకపోనే, యదంతా నామందు చెప్పకలసిన అవసరమేముం?”

సరే కాంతంగానే “నామీద రాశి క్షమా అడగ, చెప్పకు తారక్! నవ్వనిదికల విన్నవంతా నిజమే నాకు...” అని అన్నది.

“అవును ఎంత అసవ్యంగా వున్నానో, నీకు తెలియకమ్మా.”

“నాకుంకుని తెలియదు. నాకు తెలుసు! నవ్వనిది నాకుంచి విషంగతి! నా—రాఖాలుమాత్రం అడగం చెప్పి. వినిపియాన్ని గురించినా అతనిప్పటికీ అడగినాడమ్మా.”

ఆమె కిక్కిరిసి రెండు కిక్కినానాన్ని వ్రోగివట్టయింది. కొన్నివేల సార్లు ప్రయత్నించి నా పాదం వెకిలివారేను.

సరే మొదటిగా “రాఖలు మృత్యువాం చేసుకోవడమే కాదు గానీ,—అతనికి కుదురానూ, చదగానూ అంగీకరినావు. అతను బహుశా నీ పాదాలును చూపాలనుకోలేనే నాకునా!—కొత్తమ్మకు గురించి అతనివార నుపు గ్రహించుకోవడంలో పాపాలు పెడతావేమోనని నీకు ముందే అన్నిసంగతులూ స్పష్టంగా చెప్పాడు. అయినా—రాఖ నా విషయంలో అడగ చెప్పాడనే నువు ఆలోచించుకున్నావు. నువ్వెంతో పెద్ద పాదాలు చేశావు.” అన్నది.

తాకి నాకుకు కుప్పించిపోయిన గొంతుతో “కానీ, అమ్మా! ఇక నేనేని విషదలమకోకిపోయినా నువ్వెంతయులన్నీ చెప్పడం.....” అని అంటుంటే—సరే అతని మాటల పూరికాకముందే విన్న “కాదు నాకునా! నువు బాగా చెడువుకున్నవాడివి! నాలుగు వేళలా చూపులు ప్రసరించి ప్రతిసారి నీ చక్కగా తెలుసుకొని మంచిచెడు ఆలోచించే కిక్కి నీకు కావాలి నాకునా! ప్రపంచంలో ఎలాగినే చూస్తుకొద్దీ, అన్నికస్తువులూ ఒకరిధంగా కనిపిస్తుంటాయ్! కానీ,—దరగా వెళ్ళి చూసికట్టయితే మాత్రం అన్నికస్తువులూ ఒకటి కావని తెలుస్తుంది. అంతే

గాకుండా వెటిసంగతిని చూసి లోపలివిషయాన్ని తెలుసుకునేందుకు ప్రయత్నించడంగానీ, అలాగే చదవడంగానీ—ఎప్పటికీ పనికిరాదని, మంచిది కాదని నీకు తెలుసు! ఈ విషయాలన్నీ సామాన్యుల గ్రహించలేరు. గ్రహించాలనుకోరు. కానీ—నవవుమాత్రం వాళ్ళలాంటి వాడిని కావు. ఈసంగతి రాజుకు కూడా తెలుసు! అందుకే అతను తన తల్లి విషయాన్ని నీమందు ఉన్నది వున్నట్లుగా విప్పి చెప్పాడు.” అన్నది.

కారకుడు తన కేవలం అవకాశం తెప్పించుకుని “సరిగ్గా భూపతిం రాకముందే — చిన్నతనంలోనే నేను నాల్గిది పోగొట్టుకున్నాను. నే నెరిగిన్నట్లుగా తండ్రిగారే!—తల్లిప్రేమ అనుభవించే మోక్షం వాడు లేదు. తండ్రి నన్ను ఎంతో గౌరవంగా పెద్దవాణ్ణి చేసి—మనిషిగా తయారు చేశాడు. అటువంటి తండ్రి ఒకవాడు తన కష్టకాల సుఖం కోసం—మాతృహినుడైన పిల్లవాడి కలమీద ఒక సరిగ్గా తల్లిని పీసుకొని వచ్చి పెట్టివేళుకు నుఖంతోనా—అభిమానంతోనా, తిరస్కారంతోనా— నిర్వీర్యమైపోయిన తండ్రిప్రేమను భరించలేక నేను ఇసుకొడిలి పడకాల పాలయ్యాను. తండ్రిమఖం మళ్ళీ ఎప్పుడూ చూడలేను. నేను వుంటేవూ కూడా మళ్ళీ ఎప్పుడూ చూడలేను. మిమ్మల్ని చూడక, నేను మళ్ళీ తీసి తండ్రి తల్లి దండ్రీ ప్రేమను పొందగలిగాను. అప్పుట్నుంచీ నాకు మిమ్మ తల్లిలాగు చూసుకోగలిగాను. తల్లిప్రేమను పంచుకోలేని ఈ అభాగ్యవృద్ధ యం—మీనల్ల అలాంటును వూర్తి చేసుకోగలిగింది. మీ దీనికంటే ఎంతోగొప్ప అపరాధం జరిగినా, మీ హృదయంలోని అసంతృప్తి మాతృప్రేమ విమాత్రం చిందిపోలేదు. హరించుకుపోలేదమ్మా! అదే అన్నింటికంటే—మాబోటి అభాగ్యుల సంతానానికి కల్పతరువమ్మా!” అన్నాడు.

“మీవాన్న ఇంకా జీవించేఉన్నాడా?—అటువంటిప్పుడు ఒక నాకు నాతో ‘నాకు కల్లదండ్రీ లేరని’ చెప్పావేం నాయనా?”

కారకుడు నవ్వి “నేను నిజమే చెప్పానమ్మా! నాజన్మకు కారకులనే వాళ్ళు జీవించివున్నా, నాతండ్రిమాత్రం లేడమ్మా! తండ్రి చనిపోకుండా వ్రతికేవుంటే, తల్లిలేని అభాగ్యపు పిల్లవాడి జీవితానికి సమతీర్థిని ఎప్పటికీ తీసుకురాదని నానమ్మకం!” అన్నాడు.

పవిత్ర కళ్ళుచించుకుని అతనివేపు చూస్తూవుంది.

“నాజీవితంలో ఎన్నో గొప్ప గొప్ప కోరికలతో—ఆకాయలతో, అభిలాషలతో వున్నాను. కేవలం ఏకోయితరండిరి—ఏదో ఒక విధంగా బ్రతుకుచున్నాను. నాజీవితం మధ్యలో విశ్వస్థంతో, ముఖమైన సాంకేతికతతో జీవించుకున్నాను. కొన్ని వేలమంది మధ్యలో వున్నానామీద చూపులువుండాలనీ, కొన్ని వేలవేలలో నావేరే వెదకాలనీ, అనుకునేవాణ్ని! కళ్ళమరుపున సాంకేతికతలో, కీర్తిపరిమలలో—గౌరవసన్మానాలతో జీవించుకుంటున్నాను—ఉన్నతమైన జీవితంతో జీవిగా ముకున్నాను. కేవలం డబ్బు సంపాదించడమే నాజీవిత లక్ష్యం కాదు. అఖరికి గొప్ప ఉద్యోగం చేస్తూనే ౪౪ వుచున్నాను నాకు లేదు.”

“అని చాలామందిదే నాకునా! సునకటితాలకు ఇటువంటి గొప్ప గొప్పవారే వూరాలి! ఎంతగొప్పఉద్యోగాలతో మునుముంటూమో—తీవ్రత అంతమూ తరంగా ఎడపవచ్చు.”

“ఎన్నికలుపడే—ఎన్ని తరంగాలుపడే. ఎంతగురుపడే నేను విశ్వవిద్యాలయపు ఉద్యోగపు హృదయంలో నాకు చెప్పేవున్నానమ్మా! నేను పట్టుదలలావాణ్ని! ఒకటిచేచూచి అనుకున్నప్పుడు అది వూరినవరకూ నాకు విశ్రాంతిగా నీ. అందుకానీ సంతోషంగానీ వుండదు.

ఉత్సాహప్రకారం కోరికలతో వెలుగుతున్న తారకనానుని ముఖం వేపుచూసి సరిత ఏమిటో అలోచించావుంది.

“నాజీవితంలోని వివాదప్రకారం నేనెక్కింతా మీకు చెబుతున్నానమ్మా! కాలంగాని కాలంలో నామనంకోసం ఏమీ అనుభవించలేదనీ, అనుభవించదనీ అనుకుంటూవును. ఒకవేళ ఒకప్పుడు కొన్నికోట్లరూపాయలు సంపాదించినా, నాజీవితం లాభమేమిటా—అని ఆలోచిస్తుంటాను. ఒకవేళ నా వేరుప్రఖ్యాతము దేశ విదేశాల్లోకి ప్రాకిపోయినా—అందువల్ల నాకు వచ్చే ప్రయోజనం? సన్మానం విశ్వస్థత అఖరం చేరకనే నా బాల్యవన మొదలు కొని ఈనాటివరకూ లయి అరని చాచాం తీరుతుందా? ఎప్పుట్నుంచో ఇప్పటివరకూ, అభిమానమనే దుఃఖాన్ని గోప్యంగా నేను నా అంతరాలంలో దాచుకుని ఒంటరిగా మెనూ తీరుకున్నానో—దేనికోసం నేను తరచుకునికూ కూడా నిశ్చయమేలేదో—నా ఆజీవన డబ్బుతో—కీర్తితో, కళ్ళకిల జీత చరిత్రంతో ఎప్పుటికీ నా దూరపువుతుందా?—యినన్ని అలోచిస్తున్నానో మనసు మహా అవేదన పడతూవుంది. ఉత్సాహం,

కోరికలు తట్టిలో పొర్లాడ తూవున్నాయ్ ! అదృష్టదేవత ఏ అభాగ్యుణ్ణి ఈ ప్రపంచం మీదకు పంపి, చిన్నతనమునుచే తల్లిప్రేమకు తావులేకుండా లేమకొని వాడెంత గొప్ప దౌర్భాగ్యంతో మనస్థిరమైనాగా వచ్చాడో, అసంగతిని మాత్రం ఎవరికీ చెప్పి దొరడి కలిగించుకోను ! ఈ ప్రపంచంలో మానవుడికి భగవంతుడిచ్చిన గొప్పదానాల్లో మార్పుప్రేమ ఉత్కృష్టమైనదానం ! ఆ ప్రేమనుంచి ఏదీ మోసగించుటకు తుందో అతనికి....." అని అంటుంటే అతని కింతం రుఁధిమెంది.

సవిత కను చెప్పల్లో నీళ్ళు కనిపించినయ్ ! అమె ఏమీ మాట్లాడలేదు. ఊడించనూ లేదు. కానీ, ముఖంలో సానుభూతి ఛాయలు మాత్రం స్పష్టంగా కనిపించినయ్ ! భరించరాని ఏ గొప్పవేదనను అమె ఇన్ని కోపాల నుంచి, ముక్తిభావంతో—ఎంతోయిదిగా వృద్ధులలో ఒకమూల దాచుకుంటూ వస్తూవుందో, ఆ ప్రచ్ఛన్నవేదనాభరితలాన్ని ఈనాడు తాతకుడు తెలుసుకోకుండానే తాకినట్లయింది. తాతకుని చికిరిమంటలు అమె వృద్ధయంతో చేయిపెట్టి కలచివేట్లయింది. ఆశ్చర్యంగా కళ్లు క్రిందకు దించుకుని అమె తన అకారవ్యాధయావేగాన్ని అణచుకునేందుకు ప్రయత్నిస్తూవుంది.

సరిగా ఈ సమయంలోనే బయటినుంచి పొచ్చుబండ్రోతు “ఉత్తరం” అని కేక వేళాడు.

తాతకనాథుడు బయటికి వెళ్ళి ఉత్తరం తెచ్చాడు. కారడే అతని రిరాన్ని వ్రాసింది. విమలబాబుకు దారిలో రాఖాలు కలిసాడట. అతనినోటి పెంట ప్రజాబాబూ, కేసు డేమంగా ఉన్నారని విమలబాబు విన్నాడట—

ఉత్తరంలోని సంగతులు విని సవిత నవ్వుతూ “కారడను కలుసుకునేందుకు రాఖాలు యిప్పుడు వెళ్ళడంలేవట్లుంది. అయినా—ఎలా కనాడు? కారడ హరిన్ పురం వెళ్ళలేదని అతనికి తెలియదు” అని అన్నా—తాతకనాథుడేమీ మాట్లాడలేదు.

“నేను ఒక ఉత్తరం అతనికి వ్రాయాలనుకుంటున్నాను. ఒకవేళియైనా నాయనా! అతన్నిక్కడికి రమ్మనతుని నవ్వొక ఉత్తరంరాయ్ ! నేనూ రమ్మనతుని వ్రాస్తాను. అతనికొకసారి యిక్కడికివస్తే మీ ఇద్దరి స్నేహితుల మధ్యవున్న తిగుత ముసిపోతుంది.”

“సరే! నేనిప్పుడే అతనికి ఉత్తరం రాస్తానమ్మ!”

“రాజంటే నాకంతో అభిమానం! అతని హృదయంలాంటి హృదయంగల వాళ్ళిక్కో నేనింతవరకూ చూడలేదు?”

ఈమాటను సవిత మామూలు ధోరణిలోనే, స్వభావికంగానే అన్నది. కానీ,—తాతకుని కామాట వినిపించినట్లుగా అనిపించింది. బహుశా కొంతమంది హృదయంతో సరిపోలేదుకే రాఖాలు విషయంలో మామూలుగా ఉండవచ్చును. అతనిముఖం వట్టిది. మాటలైటికి పెరిగిపోలేదు.

సవిత ఇటువేపు అన్న మాటలకుందానే “నేను రాజు విషయంలో అలాచిట్టున్నానీ—నా ప్రేమదీపాలకు ఎక్కువగా రాఖాలా?—లేదా? అని అనుమానం కలుగుతూ వుంటుందితానీ! రాజూ, లేదా వీడ్వదరిలో నా కదా? ఎవరు తక్కువ?—ఈవిషయం నేనింతవరకూ చేయలేక పోయాను.” అన్నది.

“అటువంటిప్పుడు మీరు మీ హృదయంపై నింతవరకూ గురించ లేక పోయారమ్మ!—లేదా? రాజు పెప్పటికి సరిపోల్చగూడదు.”

“ఎందుకిది నాయనా?—”

“రాజును మీరంతయీగా పుత్రునిలాంటివాడనీ సంతానతుల్యుడనీ ఒప్పుకున్నప్పటికీ, మీకేదిగా అతను సంతానతుల్యుడవుతాడు? తుల్యుడని ఒప్పుకుంటే—అతని పెప్పటికి పుత్రునిలాంటివాడు కాదమ్మ! కాగూడదుకూడా!”

“అన్నిచోట్లా—అన్ని పక్షాల్లోనూ—అన్ని విషయాల్లోనూ ఒకేవిధమైన నియమాన్ని పాటించలేను తానీ!”

“అదివాకు తెలుసుకొమ్మ!—యింపటికీ నేను చెప్పేదివివండి! సరే—మీరే స్వయంగా అలాచించిచూడండి! మీ హృదయంలో లేదా—రాజులలోనూ—ఎంత గౌరవం, మనుతా ప్రేమలున్నా—యిద్దరికీ ఎంతో లేదావుంది. అసంగతి ఇట్టే ప్రపంచనామ్మ! దానికి ఉదాహరణ వారిన్ పురం తాలూకు యాత్రే!—మీ ప్రయాణానికి ముందటిరాత్రే రాఖాలు మిక్కిల్ని వొడ్డవట్టు విన్నాను. మీరు పట్టవాడు పెద్దవాడయ్యా అతని అభిప్రాయం తిసుకోవడం అవసరమని అన్నారకూడాను! ఈమాట

ఏనే అతను తన అయిష్టాన్ని చూపించినా, మీరు దాన్ని లెక్కచేయకుండా నావెంబడి వచ్చారు. కానీ,—అమ్మా! ఒకవేళ లేనే మీరిక్కడికి రావడానికి అడ్డుపెట్టేట్లయితే మీరు రాకుండానే వూరుకునేవారు.”

సవిత కొంచెంసేపు వూరుకుని “నాకులెటుకు తాంక్! రాజా అభిమానంతో కోపగించుకుని నన్నిక్కడికి రావడని అన్నాడు. అని అరిచి తన్నుమే! నిజంగా అతను నన్నిక్కడకు పెళ్లవద్దని చెబితే నేను వచ్చేదాన్ని కాను.” అన్నది.

“కానీ,—నామాటనుకూడా వింటి! ఒకవేళ లేని మిమ్మల్ని ఎక్కడికి పెళ్లవద్దని తక్కుచినా—చాతుర్యపాత్ర, ఆమె మాటను వింటారా లేదా?”

అమాటవిని సవిత ఎంతోసేపు మెదలకుండా వూరుకొని అతనువారే మెల్లిమెల్లిగా “నువ్వనేది నిజమే నాయనా! మావూరు తన వృద్ధయాన్ని ఎక్కువగా గ్రహించలేదు. అయినప్పటికీ నేనొకటి అంటున్నాను. నాముందు రాజా లేనికంటే ఎక్కువకాదు. అయినా—నేను రాజుకు కలికంటే ఎక్కువైనదాన్ని! నేనెతన్ని ప్రేమగా చూడకపోయినా, లేనికంటే రాజా నన్నెంతో ఎక్కువగా కన్నెత్తి అనుభవించే మాతృసాసంకంటే—ఎంతో ఇదిగా చూస్తాడు. ఈవిషయంలో మాత్రం నేనెప్పటికీ పొరపాటు పడను.” అన్నది.

తారకుడేమీ మాట్లాడలేదు. క్షణంసేపు గడిచినందువారే మాటల భోరణి మారుస్తూ “ఏమిటబాబు ఉత్తరం ఇవ్వాలి కూడా రాలేదమ్మా” అన్నాడు.

“అయితే నువ్వాయనకు ఉత్తరంరాకావా?”

“రాకాను. ఏదెనిమిదికోజాలనుంచి ఆయన ఉత్తరం రాయలేదు. అంతేకదూ?—”

“అవును. కానీ—నేనాయన అభిరుచి తరానికి జవాబురాయలేను. అందుకనే ఉత్తరం రాయనట్లుంది. ఆయన సుఖంగావున్నాడనీ, సంతోషంగా ఉన్నాడనీ కారణప్రాసంది. అదేచాలు!”

“మీరు అనుకున్న ముఝ్యుల్లో ఆయనకూడా ఒకడేనమ్మా!”

నవర జవాబేమీ చెప్పలేదు.

తారబీడు తనలో తాను అనుకున్నట్లుగానే “ఎంత మహారంమైన మననూ,.....తీదారచరిత్రకలవాడు! “వాస్తవిక జీవితంలో అటువంటి సాగజీవితం కల మనిషిని, వికారాల్లో దుఃఖం కల మానవుని నేనింతవరకూ చూడలేదు.” అన్నాడు.

“ఈ మాటలన్నీ ఎవరిని గురించి అంటున్నావు తారక్ ? నిజానికి ఆయన డబ్బుతోతప్ప ప్రపంచంలో యింకేవిధమైన సారకాలుచేశాడు ? ఏమంత గొప్పగుణసంపయం ఆయన ఈ జీవితంలో అనుభవించాడు ?”

“పొరుగు మే ప్రధానంగా ఏమనిషి తన స్వహస్తాలతో, యింతగొప్ప విశ్వరూపిని సంపాదించిపూడా పెద్దపెద్ద వ్యాపారాలు నడుపుతూ కొంతమంది మానవులకు యింత జీవనోపాధి కలిగించాడో అతని జీవితంలో అనుభవనీయమైన పెద్దపెద్దసాధనాలు జరిగినా, జీవనోపాయనా—ఏమంత లెక్కకాదు. మగవాని జీవితంలో మహారంమైన ఈశ్వరీమందు యింతో కొరక ఎందుకమ్మా?”

నవర నవ్వుతూ జవాబు చెప్పలేదు. తానుని నోటివెంట ఇంతసేపటి నుంచీ మానవుని జీవితంలోని గొప్పగొప్ప కోరికలూ, ఆశలూ, అనుభవాలూ, ఆదర్శాల విషయంలో—ఎన్నో ధారలైన కలపనలు వింటూవుంది. అయినా—తన జీవితలక్ష్యం ఎటువేళువో యింతవరకూ ఆమె స్పష్టంగా చెప్పలేదు. అసలు చెప్పడేమా! తానుని జీవితలక్ష్యం యిప్పుడిప్పుడే ఆమె కొంతవరకూ తెలుసుకోగలిగింది; చూడగలిగింది.

భుకల్లి నచ్చి “అమ్మా! చాలాపొద్దింది. వంటవిషయం చూడరా?” అని అడిగింది.

“యిన్ని గోజాలనుంచీ అత్యుగారిచేతి అమృతభోజనాన్ని తింటున్నాను. యిక దయవల్లించి వంటమనిషికి ఆపనిని పునఃమాయించండి!—అనేదిముందు మీరు కూర్చుంటే తప్పకుండా జబ్బుపడతారు.”

నవర నవ్వి “పూయ్యముందు వంటచేస్తూ కూర్చుంటే బెంగాలీ అడవాళ్లు జబ్బుపడరు తారక్!—ఎంతో ఆశోక్త్యం కలుగుతుంది” అన్నది.

“అది సాధారణ క్రియవిషయంలో అమ్మా! మీరటువంటివాళ్లు తారనీ అనేది మీరు అగతరసీ వాళ్లు రెలుసుమ్మా!”

“నీకేమీ తెలియదు నాయనా!”

“ఎందుకు తెలియదమ్మ! నేను మీమాట వొప్పకోను! కలకత్తాలో మీకు వంటచేసికొనే వంటమనిషిని నేను కళారా చాళాను. అటువంటి ప్షాడు యిక్కడ వంటమనిషి వండికొనే భోజనాన్ని ఎదురిని తినకో కొంచెం చెప్పండి! ఇంకకూ వంటమనిషి చేతిఅన్నం తినకుండా, మీ అంతట మీరే స్వయంగా కష్టపడాలని అనుకుంటున్నారా?—”

“అలాగే అనుకో నాయనా! ఈ విషయంలో నీకు కష్టమేమిట కలిగించాలి?”

“కాదు...యిది కానేకాదమ్మ! రాణిలాంటి కోమల గురుమార హృదయంగల నా తనని వంటచేసేందుకూ, గుడ్డు ఉతికేందుకూ నేను పంపనా? ఆశ్రమము నేను చాస్తూ పూరుకోవా?—ఈ పనులన్నీ మీకు తగినవనా?”

పవిత్ర కళ్ళలో నీకు గిరుల తిరిగివచ్చు! కానీ,—ఎవరీ మాటాడలేదు.

“అంతే! మీరు ఈ విధంగానే కూర్చోవాలి! దానీనీ, వంటమనిషి, మీ పనులు చేసారు. వాళ్ళతో చెబుతాను. యిది మీ బలవంతంచేసి లాభంలేదు.” అని తారకుదన్నాడు.

“నాయనా—తాళ! అలా అయితే నన్ను బలవంతం చేసిన వాడి వాతావు. నువ్వు నన్ను అధికి ఏ ఒక్కపని చేయనీయక పోయినట్లయితే వంటమనిషి చేసిన భోజనం నాకు గొంతులోకి దిగదు. దానీలతో నీవ చేయించుకున్నట్లయితే, లేకుండా కట్టిపట్టుగా వుంటుంది. ఈసంగతి తెలియండి కూడా, నువ్వు దానీవాన్నీ, వంటమనిషినీ పెట్టిపట్లయితే—నేనెంతో కష్టపడగలసి వస్తుంది.”

“అయితే—మీల్లప్పుడూ ఈవిధంగా పనిచేస్తూనే కాలం గడుపుతారా?”

“ఎల్లప్పుడూ చేస్తానేమో తెలియదు నాయనా! కానీ,—దాసదానీలతో నేనను చేయించోనని మాత్రం చెప్పగలను! ఒకడే భగవంతుడు తన చల్లని చావులతో చూసినట్లయితే—ఏకోఒక సమయంలో కొంచెం తీసుకొని కలగడంతో నీ వచ్చి మోచంమీద కూర్చుని దాస దానీల నేరలు గ్రహిస్తాను...”

సరిత మాటలోని ర. స్వాన్ని తెలుసుకోలేక తారకుడు విచారంతో పూనుకున్నాడు. చాలాసేపయ్యాక మెల్లి మెల్లిగా “అమ్మా! మనిషిని మనిషే విధంగా ‘నుచ్చమై నచ్చులలో చూచుటాదా’—అని నేనాలోచిస్తున్నాను కానీ,—నాచ్చుషిలో మానవుడే పరిచయం కేరలం మానవుడుగా నే నుంటుంది. కాతీ, కులం, గోత్రం—మొదలైనవాటి నన్నిటిని నేను వేరుగా చూడను. ఆత్మగణంలో నే, ముగ్ధి—క్రిస్టియన్, బ్రాహ్మణ, బౌద్ధ, జైన్—కామ్యునిస్టు మొదలైనవారంతా నాకు ఒకటే!” అన్నాడు.

అమాట వివదంతో నే కిమిద భరితమైన సరిత ముఖంలో ఆనందకిరణం మెరిసింది. “అసంగత నాకాగోచరమే! నీవు వింత గొప్పవా, ఎంత ఉవా మిదో, నీతో పరిచయం కలిగినప్పటికీ ప్రశంసించాను. నీమీద నా కంతో నమ్మకముంది.” అన్నది.

తారకుడు విస్మయంతోనూ—కుతూహలంతోనూ, “నన్ను చూడక ముందే నీవు ప్రశంసించారా! అయితే యివాల్చిమాకూ మీరునాతో అనలేదే—” అని అడిగాడు.

సరిత మెల్లి మెల్లిగా నవ్వింది.

“నేను పరిచయం కాకముందే, విశ్వాసపాత్రుణ్ణి ఎలాగ్రహించావమ్మా?”

“నేనేవిధంగా గ్రహించానో నీకిది తెలియదు నాయనా! నవువిశ్వాస పాత్రుడనని అనుకున్నాను. అందుకే నీ నీమీద నన్ను ఆదరాభిమానాన్ని గొప్పగా భాసేందుకే రానుమనుకు బాధపెట్టి నీద్దగకు వచ్చాను. యిందులో పొరపాటేమీలేదు నాయనా!” అన్నది.

“నన్నింతగా నమ్ముకున్నావా అమ్మా?”

“కేరలం నమ్మడమే కాదు నాయనా! నాకెరూ కొడుకులు లేరని నీకు తెలుసు! పుత్రిహీనురాలైన నాకు రాను ఆకొరక తీర్చాను. అయినప్పటికీ, ఏదో విధంగా ఈగూడయానికి వెలితి కనిపిస్తునేవుంది. తెలియని ఆకూర్యత్వాన్ని నువు తూర్తిచేయాలి. ఆ వెలితిని నువ్వే నింపాలి నాయనా!”

పిచ్చివాడిలా తారకుడు ఆమెముఖంలోకి చూశాడు,

20

స్వాధ్యాయ రాఖాలు ప్రజలబాలు మంచందగ్గరకు చేరేసరికి జబ్బు కొంచెంగా తగింది కానీ, — సంతోషమైన ఆరోగ్యం ఇంకా కలుగలేదు. ఈజబ్బు ప్రజలబాలు కరీరాన్నే కావడం, మనసుమనాదా దుర్బలపరిచింది. రాఖాలును చూడడంతోనే ఆయన కళ్ళ వెంట జుజుమంటూ నీళ్ళు కారసాగి నయ! స్వభావంగా కోమలహృదయుడైన రాఖాలుకూడా, తన తండ్రి సమానుడైన వెదనాన్నగారి ఆసహాయంతో చూడడంతోనే బావురుమని ఏడ్చాడు.

ప్రజలబాలు ఎంతో మృదువుగా “రాఖా! నిన్ను నేను పిలిపించాను. నీ చెల్లెలిని సంతోషించేవాళ్ళవరూ యిక్కడ లేరు నాయనా! అందుకే నీ నిన్ను పిలిపించాను.” అన్నాడు.

రాఖాలు మాట్లాడలేకపోయాడు.

ప్రజలబాలు ఎంతో క్షీణస్వరంతో “రాఖా! కళ్ళంతా మమ్మల్ని ఈ ఇంట్లో వదిలివేశారు. నా గోవిందుని పాతపూజాసాసంలో మళ్ళీ ప్రతిష్ఠించలేకపోయాను. ఆయన తన సాసంలో కూర్చుండలేకపోయాడు. నా గోవిందుని! రేణు పెత్తనం పెడితూవుంటే, అంతా తప్పనీ, అమె పెట్టుకూడదనీ అడుపుకున్నారు. నేను లేవట్లయితే — రేణు ఒరువు భారాలు ఇక్కడ నీరు మోస్తారు నాయనా! నువ్వామెను నీ వెంటడితీసు కొనిచెళ్ళి సంతతి తలదగ్గర విడు. హేమంతుడు సంతోషించడం నాకు తెలుసు! అయినప్పటికీ అతను రేణుకు మేనమామగారవుతాడు. అఖరికి ఇంట్లోవుండేందుకయినా యింత నీడకేది వుంటుంది. అంతకంటే ఇంకేమీ గత్యంతరంలేదు నాయనా!” అన్నాడు.

రాఖాలు మాట్లాడలేదు. తండ్రిలేని విధవిగురాలు! పెళ్ళికాకముందే పెద్దదయిన పిల్లను సంతితిల్లి అన్నగారు, నిలుచునేందుకు యింత నీడ యిస్తాడో, లేదో — ఆ సంగతి రాఖాలుకు అనుమానంగానేవుంది. అయినప్పటికీ అతను ఏమీ మాట్లాడలేదు. ప్రజలబాలు మళ్ళీ “ఒకవేళ అమెకు ఏదోవిధంగా పెళ్ళిచేసివుంటే, నేను గోవిందుని శ్రీకరణాలమీద విశ్చింతగా వదిలుండేవాణ్ణి! నా అఖరిగడియల్లో గోవిందుని నిశ్చలమైన

మనసుతో స్మరించలేకుండా వున్నాను నాయనా! లేనిచోట వున్న విచారంతో నామనసుకు : క్రాంతివేది లేదు అన్నాడు.

“ఈ విషయాలన్నీ యిప్పుడెందుకు వెదనాన్నగారూ? లేనిచోట మేన మామగారిద్దరినీ పంపవలసిన అవస్థ మేమెచ్చింది? కొంచెం మీరొంటో ఆలోచించండి! లేని వెళ్ళిపోయింది. నేనే వస్తాను.”

“లేని వెళ్ళి పోయింది.”

“పసిపిల్లలేమన్నా అంటే — ఆమాటతోనే ఎప్పుడూ వుంటామా? విచారంతో స్వవాళి మెసాయిందిర్యాక ఆమె హృదయానికి కనబడని దెబ్బతినిది — ధరించలేక ఆమాటన్న అన్నకేమో! కానీ, — ఇప్పుడేమి పరిస్థితిని చూసి తన బరువుభారాలు వెనకే వాల్చేటూ లేని తెలుసుకోలేదా?”

“రాణీ! లేని నీ కొనియ్య కూసుని నీకు తెలుసు! లేని తల్లివారం ఎటువంటిదో నామె ధిక్కరించునీతప్ప యితరుల కంటికి తెలియదు. తన పట్టుదల వెంటాడుకునేందుకే తనను తాను నాశనం చేసుకుంది. ఆమె ఎప్పుడయితే — తనం చేసేందుకు తయారై వున్నాడో, అప్పుడామెను ఎవరూ ఆప లేరు నాయనా! ఆమెకూడా తనను తాను సమర్పించుకోలేదు. లేని — ఆతల్లికూతులేమో? —”

“కానీ — వెదనాన్నగారి కూతురానిధంగా మనంచేయదనుకుంటాను.”

“నువ్వామె హృదయాన్ని గుర్తించలేవు రాణీ! తనతల్లిస్వభావం తన హాస్యాలకును పట్టించింది. సరిగా గుర్తు తెలియని చిన్నతనంలో తన తల్లినిపోట్లుకున్నా, ఆ స్వభావం — ఆ ప్రకృతి, ఆ హృదయం — విధంగా ఆలవకయకుండా నాకేమీ ఆరంభ కావడంలేదు. కొత్త కోడలులాంటి తెలివిలేకుండా గలవాళ్ళూ, సామర్థ్యమైన ప్రకృతిగలవాళ్ళూ, ప్రపంచంలో అటుదుగా వుంటారు. ఈసంగతి నాకు తెలిసినంతగా యింకెవరికి తెలియదు. అటువంటి కొత్తకోడలే.....” అని అంటుంటే ఆయన గొంతు రుద్దమెంది. కన్నీళ్ళు కురుచుకుని “యిదంతా నాఅదృష్టం తప్ప యింకేమీ కాదు నాయనా! నేనామె వెళ్ళదూ దోషి అని ముత్రం ఆశను.” అన్నాడు.

ఈవిధమైన ఆలోచనలతో ప్రణబాలు ఉలేటికుడవడం చూసి రాఖాలు నిసహస్రతో కురుతూ “ఈ సంగతులన్నీ యిప్పుడటుంచండి వెదనాన్న

గారూ! ముందు మీకు ఆశోగ్యం సరిగ్గా వుంటే—ఆతరువాత అన్నీ చూసుకోవచ్చు" అన్నాడు.

ప్రజలూరు తన జీవితంలో సరిగ్గా గురించి తనిఖీగా ఎప్పుడూ అనలేదు. అందుకే ఈనాడు ఆయనగారి మాటలకు కొడ కులాంటి రాఖాలుకు ఎంతో ఆశ్చర్యం కలిగింది? తన మనసుగాని రహస్యాన్ని ఒంటరిగా ధరించేందుకు ప్రజలూరుకు సామర్థ్యం లేకపోయింది.

సరిగ్గా ఈ సమయంలోనే బయటినుంచి కారడవచ్చి ప్రజలూరుకు వస్తున్నట్లుంది. ప్రజలూరు చకితుడై రాఖాలుకేపు చూసి "మీకోర్తయ్య కూడా వచ్చిందానాయనా?" అని అడిగాడు.

"రారేదు. ప్రస్తుతం ఆమె కలెక్టరేట్ లో లేదు. తానకలెక్టరేట్ లో నేరమానం వెళ్ళింది. మీరు బిచ్చుగా వున్నారని విని కారడ ఎంతో విచారపడింది. 'పద. వాన్నా నన్ను గుర్తు పట్టాలకు. నేను చేసే సేవను నాన్నెప్పటికీ కాదనరు' అని అన్నాడను ఆమెను తీసుకువచ్చాను."

ప్రజలూరు దిండ్రువీర తలవెట్టి "రాజా! నా కూతురు లేదు బ్రతికున్నంతకాలం నాకెవరూ సేవ చేయకపోవడంలేదు. కారడ రావడంకూడా మంచిదే! ఆమె నారేణును చూసాంటుంది. ఆమెకుకూడా సాక్షం చేసేవారేనూలేదు. యింగోపనీ, భగవంతుని సేవా — కుద్రాసాచేస్తూ రాత్రింబగళ్ళు ఒక్కక్షణంకూడా పాపం—లేదుకు తీరుబడి వుండడం లేదు" అని అన్నాడు.

"మీజబ్బుసంగతికోర్తయ్యకు తెలియపరచమంటారావెద వాన్నా గారూ?"

గాబరాగా ప్రజలూరు "వోద్దాడు! నీకేమన్నా పిచ్చా నాయనా! అటువంటి పనేప్పుడూ చేయకు. నాజబ్బుసంగతి విసి విడదంతోనే ఇక్కడికి కూడా పరుగుతుకుని వస్తుంది. ఎవ్వరూ ఆమెను ఆపలేదు" అన్నాడు.

రాఖాలు మాట్లాడలేదు.

ఒంటిని ప్రజలూరు దేహంలో పక్షవాత లక్షణం కనిపించింది. రక సాతం ఎక్కువయింది. ప్రాణం పోయేందుకుకూడా నీలుండవచ్చు! ఆ వ్రాళ్ళోనే ఎం. బి. షేఖరిన దాక్కిరు ఈ ధమైన విషమపరిస్థితుల్లో కోగిరి తన ట్రీట్ చేయడానికి భయపడకున్నాననీ, ఎందుకంటే—ఆతరువాత మైన ముందులూ, యింజన్ న్ లూ యిక్కడ దొరకడం కష్టమనీ, ఈకోగిరి

కలకత్తాలాంటి పీఠా చికిత్సచేయించడం మంచిదనీ, అయితే, తోగి ప్రస్తుతపరిస్థితుల్లో కడలకూడదనీ సలహా ఇచ్చాడు. అటునంటిపరిస్థితుల్లో ప్రయాణమేలా సాగుతుంది? అదానకు చెప్పిపట్టుగానే గుండె పీఠా బలహీనంగా వుంది. నాడి మహావేగంగా కొట్టుకుంటూవుంది. యిక వుండల ఒకేవారి! కలకత్తానంచి మంచిదాస్తే మనన్నా రావటం!

రాఖాలు సందిగావలో వదాడు. కలకత్తాలోని నెద నెద దాస్తే వేరు ఆయనకు తెలుసు! ఆయనా — పరిచయం కానీ, వాళ్ళతో ముగ్ధుడడం కానీ అతనికి కలగలేదు. అవీగాక ఈతోగికి ఏ దాస్తేను తీసుకు వస్తే బావుంటుంది? — యిదికూడా ఒక సమస్య! నైగాడబ్బిమయ ముంది. తను సంపాదించిన కొద్దిమొదలం లేని జబ్బుక్రంద భర్తయి పోయింది. ప్రజనాలుకు చికిత్స చేయించాలంటే తగినంత డబ్బుండాలి! పీఠావార అటునంటిదేమీ కనిపించడంలేదు. యిటునంటి పరిస్థితుల్లో కొరిమ్యుకు తెలియవరడంకన్నా — వేరే యింకోవిధమైన చారీ కని పించడంలేదు. ఈసంగతి తెలిపడంతోనే కొద్దిమొదల తప్పకుండా వస్తుంది. తగ్గరాలనుంచీ వున్న ఆ ప్రాణాని భూక్తికుల యింట్లోనే ఆమెకేమంత కష్టమండనుగానీ, ఆ పరిణామం తోగికి ఎక్కువ అకుబాన్ని కలిగిస్తుంది. పీఠా విచార సమద్రంలో మునిగి రాఖాలుకేమీ పరిచితానా కనిపించ లేదు. ఏదోవిధమైన ప్రయత్నం అత్యవసర మవుతుంది.

ఆమధ్యాహ్నం రాఖాలుకు : మలబాబు దొర్లుంచి ఉత్తరం వచ్చింది. ప్రజనాలు ఆరోగ్యాన్ని ఆడిగి, ఆఫీసులో “ప్రజనాలుకు దాస్తేగీ, నన్నలూ, మంచులూ, కావలసివుంటే నాకు తప్పకుండా కలుసు చేయండి.” అని వుంది.

విమలబాబు ఉత్తరం చేసేసమయమని ఆలోచిస్తూ వుండగా కారడవచ్చి ఆ వుత్తరం ఎక్కణ్ణించి వచ్చింది దేవతా? అని అడిగింది.

“విమలబాబుగారి దొర్లుంచి—”

“కలకత్తానంచి దాస్తేన్న తీసుకరావాలని మీరనుకుంటున్నారగా, విమలబాబుకు ఆ సంగతిని గురించి చెందు ముక్కలు వ్రాకారంటే—వున్న పథంగా మంచిదాస్తే పంపుతాడుగా?”

“ఊ! !

“మీరేమో ఆయనగారి సహాయంతోనుకోనేడకు వెనుకా మందాడతూ అనుమానిస్తున్నట్లున్నారు.”

రాఖాలు మాట్లాడలేదు.

కారడ కొంచెంసేపు పూయకుని మెల్లిమెల్లిగా “పెదనాన్నగారి నీతి చూస్తుంటే ఎప్పుడెందులగుతుందో చెప్పలేకుండా వున్నాము. మీరేంటోయదలచుకున్నారో—వినిధంగా పెదనాలని అనుకున్నారో—తొందరగా నిరయించుకోండి!—కానూ, ఏదన్నా వంకతో కొత్తమ్మకు దబ్బసంపమిని వ్రాయండి” అని చెప్పింది.

రాఖాలు అందుకుకూడా మాట్లాడలేదు.

“మీరింకొకరిధంగా అనుకోకుండావుంటే ఒకసంగతి చెబుతాను.”

ప్రక్కార్థక మైసద్దప్పిలో రాఖాలు ఆమెవేపుచూశాడు.

“కుచ్చపైస మానానమానాలూ, ఉచితానుచితాల బయ్యచూ లెక్కికడతూ పెడికేకంటే—ఈ సమయంలో పెదనాన్నగారి ప్రాణాలు రక్షింపబడడమే ముఖ్యమని నాఉద్దేశ్యం! మీరుకూడా ఆయనజీతాన్ని గురించి నాద్దప్పిలో చూడండి.”

“ఇంతకూ ఎన్నెంచేయమంటావు?—”

“ఈ విషయపరిస్థితిలో విమలబాబునో—కొత్తమ్మనో సహాయమడగమంటాను. కొత్తమ్మచేసే సహాయంవల్ల రేణుకు సంకృతి వుండకపోవడం సహజమే! కానీ,—మీరేంకష్టం?—”

“నువ్వు చెప్పింది నిజమే కారడ! పెదనాన్నగారి కున్న ఈవిషయంపరిస్థితిలో ఆయన జీవించడమే అనుమానంగా వున్నప్పుడు, ధర్మాధర్మాలకోసం—ఉచితానుచితాలకోసం నేనాలోచిస్తావుండడం అనవసరమే! అటువంటిప్పుడు నువ్వు చెప్పినట్లుగా కొత్తమ్మకో, విమలబాబుకో కలుకు చేయడం మంచిది.”

“కానీ,—కొత్తమ్మకు వద్దని పెదనాన్న అనాడు చెప్పాడు.”

“అవును! అయితే విమలబాబునే—విమలబాబు పెదనాన్నకు బాగా తెలుసు! పెదనాన్నగారికి చెప్పి కలుకు చేస్తేనో?”

“మంచిదే : కానీ, తోగిని యిటుగంటి విషయాలు మరీబలహీనపరిచి చరింపజేయవా ?”

“అయితే మరెంచేయను కారద ? ఆయనగారికేమీ చెప్పకుండానే విమలబాబుకు కబురుచేయమంటావా ?”

“అలా చేయడం ఎంతో మంచిది దేవతా”

రేణుగోపిందునికి నెవేద్యం తయారు చేసావుంటుంది. కారద మారంగా కూర్చుని కూరగాయలు తయారుచేస్తూ ఏదో మోస్తూతూ వుండేది. ఆసంభాషణలో ఏవేవో చిల్లర విషయాలు ముట్టడింపుకు వచ్చేవి.

ప్రతిరోజూ యీవిధంగానే జరుగుతూ వుండేది. రేణుమాత్రం ఎప్పుడూ మూకీభావంతోనే వుండేది. కారద మాటకారి ! ఎన్నిసంగతులుచెప్పేదో— వినిపించేదో లెక్కలేదు. అన్నిటికంటే కారద ఎక్కువగా తన ‘చేవతా’ను గురించిన విషయాలే చెప్తుతూవుండేది. ముట్టడింపువుండేది. కొత్తమ్మ విషయంకూడా చెప్పేది ! అద్దివాళ్ళ సంగతులు — వాళ్ళ సుసారాల పరిస్థితులూ చెప్పేది. చెప్పనిదెల్లా రిమణిబాబు విషయంలోనూ—తన తీవ్ర రహస్యాన్ని మాత్రమే ! రేణు ఏషయంలోనూ, ఏమాత్రంకూడా తన కుతూహలాన్ని వెల్లడించలేదు. —చాలెటు కళ్ళతో కారదను చూస్తూ వుండేది. రెండుచేతులూ ఏదో ఒకపనిలో బునిగివుండేవి ! పనికిరాని ఎక్కువ తక్కువ మాటలెప్పుడూ ఆమె నోటివెంట వినలేదు.

కూరగాయలు తయారుచేస్తూ కారద “చేవత ఇవాళ విమలబాబు గారికి పెరిగ్రాం యిచ్చేందుకు వెళ్లాడు. కలకిత్రానంచి మంచిడాక్టరును పిలుచుకు వస్తాట్ట ! రేపు మధ్యాహ్నానికల్లా డాక్టరుగారిని తీసుకుని ఆయన రావొచ్చు...” అన్నది.

రేణు విస్మయంగా ఆమెముఖంలోకి చూస్తూ ముట్టడింపుకుండా వూరుకుంది.

“విమలబాబుగారు వచ్చాక ఎంతో ఛైతన్యంకలుగుతుంది. కావలసిన ఔషధాలూ, సరైనచికిత్సా—పథ్యం అన్నీ సరిచేయవచ్చు. పెదవాన్న తొందరగా ఆరోగ్యవంతుడవుతాడు.”

లేణు ప్రశ్నార్థకమయిన దృష్టితో చూస్తు పూరుకుంది. కారణ తన మనసుకు వచ్చినదంతా అంటూనేవుంది. “ఇటువంటి మనిషిని ప్రపంచంలో చూడలేదు లేణూ! ఎంత చక్కని ఆశయం గలవాడో, అంత త్యాగ బుద్ధి, వికృత గలవాడు. మనదేశంలోనే కాకుండా విదేశాల్లో కూడా వ్యాపారం చేసి కొన్ని లక్షల సంపాదనలు సంపాదించాడని విన్నాం! కొట్టివ్వడని కూడా విన్నాను. అయినా—విధమైన అహంకారంలేని యిటువంటి వనరులుని ఈ దేశంలో నేనెవరిని చూడలేదు. నిజంగా ఆయన్ని పరీక్షిస్తే వచ్చినట్లు! ఆలా కావటమే భగవంతుడు ఆయన కందు కంట విశ్వస్య మిస్తాడు? విమలబాబుకు ధనం ఎంతవు తో,—అంత గొప్ప విశాలమైన స్పృహయంకూడా వుంది.”

లేణు అశ్చర్యంగా విని గోవిందునికి నైవేద్యంచేసి—తండ్రిగారికి పళ్ళం చేస్తావుంది. మెడలకుండా పూరుకున్నా కారణ చూటర్ని ఆమె ఎంతో ఆహ్వాయంగా అంటూవున్నదని అనుకోవచ్చు!

కారణ సంభాషణ పోలీసులో పోటువచ్చింది. “అనాడు మాకందరికీ నిలవ నీడలేది లేకుండా పోయివుంది విమలబాబు గారిచాడు. “అప్పటి ద్వితీయ శతాబ్దం తొమ్మిదివరకు నాకివాళ్ళకూడా కరువు గిరుల తిరుగు తున్నాయో! ఏయింట్లో నివసిస్తున్న వాళ్ళందరికీ ఆశ్రయమేదీ బలంగా, సమ్మతంగా ఎవరినీ వుంటుందో, అటువంటి మాకోతమ్మ నిరాశ్రయు రాలిగా ఎప్పుడైతే చూచిపోయిందో, అప్పుడు మా ధయం—విచారం, భగవంతునికే తెలియాలి లేణూ! అందరికంటే నా కాళ్ళక్రిందవున్న భూమి క్రొవ్వుపోతున్నట్లుగా అయిపోయింది. అప్పుడగు తప్ప ప్రపంచంలో నాకక్కడా చెప్పుకునేందుకు ఆశ్రయంగానీ—అండగానీ లేదు.” అన్నది.

లేణు విస్మయంగా కారణను చూస్తూ “ఎందుకనీ?—” అని అడిగింది.

“నీకంతా చెప్పానమ్మా! నువ్వన్నీ చుట్టూ పోయావులావుంది! నాయీ చెడకోకల్లో, అమ్మగారే నన్నెంతో ప్రేమగా అడుకుందనీ, అందుకే నేను బ్రతికాననీ చెప్పలేమా?—”

“అ తరువాత—?”

“అతరువాత సంగతికూడా విన్నావు. కొత్తమ్మా, ఈ దేశం—యిదనూ కలిసి నాకు అందోళ్ళకు ప్రసాదించారు; లేణూ! మధ్యమధ్యలో నే

నప్పుడే చనిపోయినట్లయితే ఏమయ్యేదో అని ఆలోచించేదాన్ని."

"కారడక్కాయ్! ఒకవేళ అప్పుడునుపు చనిపోయినా—పై మేమిటి?"

"ఎంతోనవ్వు కలగేదమ్మా! మర్నెంకా చిన్నపిల్లవు. నీకేంకెలుకు?"

లేను మెదలకుండా పనిచేసుకుంటూవుంది. కారడ కూర్గాయలు తరుగుతూ—దియ్యాన్ని జావకోసం వేయించి ఒకప్రక్కకు పోగుచేసి "ప్రపంచంలో అసలేన వస్తువు అనుభవించాలనుకుంటే—చానికెంతోదబ్బు ఖచ్చితమవలసి వస్తుంది. నొకని చానికే ఖరీదు ఎక్కువగావుంటుంది! నాజీవితంలోని విషయాలుకూడా ఇంతే ననుకో! 'అనలూ,'—'నకిలీ' అనే సమస్య మానవుల మధ్య ఏకీకృతం—ఏకీకృతమైతే, అని గుర్తించేందుకే వీలులేనంత కఠినమైపోయింది. చిట్! ఎవరెంత ఎక్కువగా జీవితంలో సంపాదిస్తానో, పోగుచేస్తానో—వాళ్ళు, అంతకంటే ఎక్కువ ఖరీదు ఇవ్వవలసివస్తుంది. విచారసముద్ర మధ్యంలో చివరకు నేను ప్రసాదించిందలా—జీవితంలోని సవారాన్ని అనుభవించడే, కంకరచారిని నడవడే—జీవితానికి పరీక్ష బాగదని గుర్తించాను" అన్నది.

లేనుదేన్నీ సరిగ్గా తెలుసుకునేందుకు కారడకు గుచ్చిగుచ్చి అడిగేది కాదు. కానీ,—ఈనాడు ఆమెకు ఏం జరిగిందో తెలియదుకానీ, ఆమె సాహసించి "కారడక్కాయ్! నువ్వు నీ జీవితంలో ఎన్నోకష్టాల్ని అనుభవించావు. మరి ఆకారణంతోనేనా నువ్వు సరైన వస్తువుకు పొందగలిగావా?" అని అడిగింది.

కారడ తల్లిపడింది. లేను ఈవిధంగా ప్రశ్నిస్తుందని ఆమె అనుకోలేదు. కొంచెం భయపడతూ "ఎలా చెప్పగలను చెక్కి?" అని అన్నది.

"ఎం—యినన్నీ ఏవిధంగా చెప్పగలిగావు?"

"నేనేమన్నా సంపాదించానో, పోగుచేసుకున్నానో లేనో—నాకే తెలియదు. అయినా—నేకు సంబాధించుకున్నాననిమాత్రం చెప్పగలను."

"కారడక్కాయ్! ఏ భర్తనిన్నీవిధంగా, వంటరిగా—అసహాయస్థితిలో వదిలివెళ్లాడో—అతన్ని మర్నెంకా భక్తితోనే పూజిస్తున్నావా?"

కారడ జవాబు చెప్పలేదు. ముఖమీద బాధమాత్రం కనిపిస్తూవుంది. దియ్యం పళ్లెంలో వేసుకుని రెండోగదిలోకి వెళ్ళింది.

స వి త

రాఖాలువచ్చి “రేణు!” అని పిలిచాడు.

“ఎందుకు రాఖన్నాయ్?”

“వెదవాన్నగారి భోజనం తయారయిందా?”

“అయింది. వాన్నగారిని ప్లాంట్ చేయించేందుకు వెళ్తున్నాను.”

“నిద్రపోతున్నావు. నీకు నయంపని అయ్యాల్సియే ఈ ఆదిరాత్రిరా. నీతో కొంచెం నీవు మాట్లాడాలి.”

“ఇప్పుడే నవ్వాను” అని కాటా చేతులూ కదుక్కురికించింది. నీటి కలి రాఖాలు వేలమీద కూర్చుని పులి చెవులకుంటూ తన్నుకొట్టాడు. అమెనేత్ర దృష్టివల్లించి “నా...కూర్చో.” అని అన్నాడు.

రేణు కూర్చుని “దాతుగారు ఇవారే నీతో ఏం చెప్పారన్నాయ్?” అని అడిగింది.

“నా గానే వుందని చెప్పాడు.”

“అటుకుంటున్నాడు కలిగి న్నానంది దాతుగారుకు నమ్మకం కలుగు చేశారు?”

“మనోరమ పిచ్చివానికమ్మా! మంచి దాతుకు మామంచి అనుకుంటున్నాడు రీతుకోమని చెప్పడం మర్చిపోయావుగా! నీతోగానికే సరైన చికిత్స చేయడం—మందులు వాడడం పరిటార్శనాలని దాతుకు చేశాడు. మలేరియా, గుండెబిచ్చి, చిల్డ్రన్ మిలే ఈయన చతుర్మూలా కారంతో, నాలుగు వేళలా చేతులుచాపి వాటిని కుదుర్చుకున్నాడు! ఎవరినీ పిలిపించమని చెప్పాడు. సరే,—ఈ సంగతిని కదిలివేయ! అత్యంతమైన విషయంలో నీ అభిప్రాయం తెలుసుకోవాలని నిన్ను పిలిచాడు.”

రేణు మెదలకుండా చూస్తూ పూసుకుంది. పులిగను ముక్తమూ రాఖాలు “వెదవాన్నగారి కొంచెం నెమ్మదించడం తోనే మనమంతా యిక్కణ్ణుంచి మరణం పూడవీకేవయ్యాలి. కలిగతాలో వాన్నగారికి నా గానోగ్గరి కత్తేవరకూ అడెయింట్లా వుందా? అతనుకాతే.....” అని అంటుంటే మధ్యలోనే గొంతుపట్టుకున్నాయింది. రేణు ఒకారంతో ప్రకృష్ట పూర్వమైన దృష్టులతో చూసింది.

విచారంతో రాఖాలు “అతరువాత ఏం చేయాలా—అని ఆలోచిస్తున్నాను. మళ్ళీ యిక్కడికిమాత్రం తిరిగి రావడం పడదు.” అని అన్నాడు.

“ఎందుకని?—”

“యిన్ని సంవత్సరాలనుండి నువ్వక్కడ వుంటూ ఆమాత్రం గ్రహించలేకన్నా? మనకులకుల వ్యవహారపడతాయి కళ్ళతోచూస్తూనే వున్నావు. పెదవాన్నగారి కేర జబ్బుగావున్నా—అఖరికి ఒక్కరన్నా చూసేందుకు రాతను.”

ఒక్కక్షణంపేపు నిశ్చయంగావుండి “రాఖఅన్నాయ్ ! కలకత్తాలో ఒక సంవత్సరంపాటు వుండేందుకు మాకు కత్తలేదు. యిక్కడ ఈ యింటికి అడలేదు. చనిచనిపికి నెలకు ఒకరూపాయితరం! ధాన్యం, కూరగాయలూ యివేదా కొనవలసిన పనిలేదు. ఎంత కష్టమలో సంసారం గడిచిపోతుండో చూశావా ?” అని చూచి అన్నది.

“కానీ, పెదవాన్నగారి ముందుగా ఆయనకిటి నాకు నమ్మకంలేదు చెబీ! కొంచెం ఆలోచించిచూడు. ఆయనగారే లేనట్లయితే—నీకేం అక్రమమంది ? యిక్కడి ఒంపువులంతా నీతో సంబంధం తెంచుకున్నారు. నీకు నడితెగని వుంది. కానీ,—అమె ముందుగానే వేరైపోయింది. కలకత్తాచేరా! అక్కడ నీ నేతా ఒకసంబంధం చూడాలి! అప్పుడు పెదవాన్న నిశ్చేతగా వాడినట్లూడ. ఆయనకున్న కొద్దిపాటి ఆదాయంతోనే ఆయనకు సరిపోతుంది. నేను ప్రతిమన్నంతకాలం ఒకరిమీద ఆధారపడవలసిన పడలేదు.”

రేణు మాట్లాడలేదు. అమె మానాన్ని చూసి ఉత్సాహంతో “నేనెంతో యిదిగా ఆలోచించి చూశాను చెబీ! అంతకంటే నులువెన విధానమింకొకటి నాకు కనబడలేదు. తన కూతురుసంగతే అన్నిటికంటే అయన్ను ఎంతో రాధ పెడుతూవుంది. విచారం కలిగిస్తూవుంది. నిన్ను ఒకయ్య చీతిలో పెడితే ఆయనకి కష్టకాలం వాటిస్తే!—అప్పుడు గాని. ఆయన పూర్వంలా ఆరోగ్యం పొంది, సంతోషంగా జీవించాగా తిరుగుడు” అన్నాడు.

“నాన్నను ఒంటరిగా వదిలి నేనెక్కడికి వెళ్ళలేను రాఖన్నాయ్!”

“నువు వెళ్ళకుండా వుండడానికి వీలేదమ్మా! ఆళ్ళకి నీకులేదు. ఒక వేళ నువ్వే మగవాడివెంటయితే—వాన్ని నువ్వొదిలి వెళ్ళువొదిలే ప్రశ్న రాదు. కానీ,—అడపిల్లలకు వెళ్ళకంటే వేరే గత్యంతరంలేదు.”

“చిన్నపిల్లలు విధవలై తండ్రిగారింటో వుండడం నేనుమాకాసన్నాదు!”

“అసంగతి నిజమేనమ్మా! అయినా, వాళ్ళకు తండ్రిగారింటో ఏదైనా మైన ఆశ్రయం లేనప్పుడు, తప్పకుండా ఆశ్రవారింటకి వెళ్ళి వుండడం కూడా చూసేవుంటావు. భర్తగాయలేకపోయినా ఆశ్రవాలిల్లు వుంటుందమ్మా!”

రేణు తల వంచుకుని “రాజన్నా! వెళ్ళిచేసుకోవడం వాకినం లేదని నానోటితోనే నేను వాన్నిగాకి చెప్పాను. నేను వెళ్ళి చేసుకోలేను” అన్నది.

రాఖాలు నవ్వుతూ “నువ్వేమో తెలివిగలదానినీ, బుద్ధిచుండురానినీ అడకున్నాను. కానీ—యిప్పుడొక్కసారిగా పిచ్చిరానివిగాకూడా మారిపోయావు. అలా—ఒకవేళ నువ్వానాడు అసభంగా అనకుండావుంటే, పెదవాన్నగారు బ్రతికేవారేనా? ఆస్కాస్తుగా వ్యాపారమంతా తలక్రిందేపోయి, వున్నదంతా వాళనమైంది. తినివా తినకపోయినా తిలవాయకుని, కాళ్ళు ముడుచుకునేందుకు వున్న స్వంతయిల్లుకూడా ఆఖరికి వేలమైంది. తోడుమీదకు వచ్చి నిలచున్నపుడు నీవెళ్ళి అగిపోయిందనే నెపంతో పోట్లాడే హేమంతబాబు తన చెల్లెలూ, చెల్లెలి కూతుర్నీ తీసుకుని తన చెల్లెలవొంతు సగభాగం వుమ్మడికి వేరైపోయాడు. లేనట్లయితే పెదవాన్న అడుక్కునేవాడి విధంగా తయారయేవాడు... ప్రపంచమంటే యిదే చెరీ!” అని చెప్పి ఒక నిట్టూర్పు విడిచి “యితర పెద్ద అపదలోకూడా భార్య తన అన్నగారితోకలిసి—భర్తగాయ సంపాదించిన డబ్బుమీదా, లాభ నష్టాలమీదా—వ్యాపారాలమీదనే తన దృష్టిని వుంచింది కానీ,—భర్తగారి వృద్ధయాన్ని అయినగారి వ్యాపారంలోని నష్టానికి మూలకారణాన్ని గురించలేకపోయింది. ఆఖరికి భర్తగారి విచారముఖాన్ని చూడనన్నా చూడలేదు...ఒకవేళ నువ్వానాడు అంత భ్రష్టం చెప్పకపోతే, పెదవాన్న ఏ ఆధారంతో ప్రపంచంలో వుండేవాడమ్మా?” అని అడిగాడు.

“కానీ,— నేను నాన్నగారికి స్వర్గం కలుగజేయడానికి ఆ మాటల్ని అనలేదు అన్నాయ్ ! నేను చెప్పిందంతా నిజమే నన్నాయ్ !”

ఆమె మాటలకు రాఖాలుకు ఉద్వేగం కలిగినా, నవ్వుతూ— “నిజం చెప్పకపోతే అబద్ధం చెబుతావా అమ్మా ! నేనేమన్నాను ? అయినా— ప్రపంచంలో ఎక్కడగా నిజమనే విషయం— ‘అప్పడప్పుడే నిజమ’వుతుందని నీకు తెలియదు చెబీ !— ‘శాశ్వతమైన నిజం’ అనే భావనే వున్నట్లుంటే— దాని పరిణామం నీ జీతానికి అకుభం చేకూర్చేదేని తెలుసుకో ! ఏది కుభానికి— సంతోషానికి కారణమవుతుందో, కుభాకిములు నలుపుని నోటివెంటా కుప్పిస్తుందో, దాన్నే ‘నిజ’మని అంటారు. మానవులకు ఏది ‘అకుభం’ కలిగిస్తుందో— అది ‘నిజం’ కాదు. అనాడు నీ నోటినుంచి వెలువడిన ఏ మాటలు నీదినాన్నగారి హృదయానికి ఎంతో దూరమైతే, కాంతి కలుగ చేశానో— ఈనాడు కూడా నువ్వామాటల్నే పట్టుకుని పట్టుదలతో నిలుచున్నానంటే, నీ ఈ నడక చెననాన్నకు అన్నిటికంటే ఎక్కువ కష్టాన్నీ, విచారాన్నీ కలిగిస్తుందని గ్రహించు !— అఖిరికి నీ పట్టుక ఆమె మృత్యువును కారణంకూడా కావొచ్చు ! అమ్మాయ్ ! ఏమీం చావుకు సిద్ధంగావున్నావోగిరి మృత్యుకోరికనుండి రక్షించి ప్రాణదానం చేస్తుందో, మంచి ఆలోచ్యంగా తింటూ తిరుగుతూవున్న మనిషిని ఆ విషయే చంపాలనికూడా నమ్ము ! ఒకానొక కాలంలో, ఒకపని— దేశకాల పరిణామ ప్రకారం మానవుల కేవిధంగా ‘మంగళప్రది’ మవుతుందో— అప నే ఒకొక్కప్పుడు ‘అమంగళం’గా కూడా పరిణమించవొచ్చు ! నువు పెద్దదానివయ్యావు. చక్కగా నాలుగువేళలా చూసి, అత్యవసరమవుతు ఏదో ఒక ద్వంద్వార్థం ఏదో మాటలన్నానని, జీవితంలోని మంగళా మంగళాలనూ, ప్రయోజన నిష్ప్రయోజనాలనూ లెక్కచేయకుండా— అప్పడేవో నోటికి వచ్చిన ఆ మాటలన్నానని, దాన్నే పట్టుకుని ఆ జీవితంలోకి ‘అకుభాన్ని’ ఎప్పుడోకి ఏరికోరి తెచ్చుకోవొచ్చు రేణూ !” అని చెప్పారు.

రేణు క్రిందకుమానాన నిశ్చయంగా కూర్చునివుంది.

21

ఈకతానుంచి యిద్దరు డాక్టర్లు వచ్చి ప్రజలబాలును పరీక్షించి చికిత్సకోసం తగిన బండ్లబహు చేసి వెళ్ళారు. విమలబాలు కూడా యింకా కొన్ని రోజులవరకూ అక్కడే పూడాలనుకున్నాడు. డాక్టర్లు చెప్పినట్లు 'డ్ర ప్రమర్' కొంచెం తగ్గడంతోనే ప్రజలబాలు కిలకిల తీసుకొని వెళ్ళాలనుకున్నాడు.

మెడికల్ కాలేజీకి చుట్టు ప్రక్కలెక్కడైనా మంచి వెలుతురున్న ఇంటిని అడకు తీసుకుని తమయగా వుండమని తన మనఃఫుల్లకు కబురు చేశాడు. వాళ్ళుకూడా విమలబాలు కబురు ప్రకారం అంతాసిద్ధం చేశారు.

డాక్టర్లు చేసిన కృషివల్ల కొద్దిరోజుల్లోనే ప్రజలబాలు ఆరోగ్యం కలిగింది.

చీకటి పడతూవుంది. ఉత్తరపు నాండాలోని పడక కుప్పలో ప్రజలబాలు పడుకుని వున్నాడు. ఆయనకు దగ్గరగానే విమలబాలు పక్కచూసూ కూర్చున్నాడు. 'ప్రేడ్ డిప్రెషన్' వ్యాపారంవూడ ఆయనతో మాట్లాడుతున్నాడు.

ఈ ఆలోచనల ప్రసంగంలో ప్రజలబాలు "మొట్టమొదట మీరు నా వ్యాపారాన్నంతా కొంటానని చెప్పినపుడు, యితర గొప్పవారిలానే—మీకూ వ్యవసాయం—తీక్షణమైన పరిశీలనా, వ్యాపారంలో ముందు కలుగబోయే లాభనష్టాల తేడా, వ్యాపారంలోని మెలకువలూ మీకు తెలుసటటు నాకు అనుమానం కలిగింది. ఆతరువాత మీకు పెద్దపెద్ద లాభాలు పంచియిచ్చే వ్యాపారులవల్ల సుగతంతాటని ఆకర్షణ పడ్డాను. ఆకర్షణ ఎందుకలసలే—యింత గొప్పవ్యాపారులై వుండినాడా నష్టం కలుగుతున్న నావ్యాపారాన్ని ఎందుకింత పెద్దధరపెట్టి ప్రియంగా కొంటున్నారా—అని అనుకున్నాను." అని అన్నాడు.

విమలబాలు నవ్వుకున్నాడు.

"సరేనండీ విమలబాలుగారూ! నిజం చెప్పండి! అటువంటి పరిస్థితుల్లో మీరు నావ్యాపారం కొండంపంగతి ఆటించండి! చేతులు రెండూకోడించి పూరికే తీసుకోకున్నా ఎవరన్నా తీసుకునేవారేవా? అనివను పరిస్థితుల్లో

అవ్యాపానం గొడవమనేది డబ్బును అనవసరంగా పొందుచేసుకోవడమే కదూ?"

విమలబాబు అవిధంగానే నవ్వుతూ జవాబు చెప్పలేదు.

“మీ ఇంట్లో ఉదారమైన కాలహృదయం కలవాడు.” అని ప్రజవాబు అన్నాడు.

యిప్పుడు విమలబాబు నోరు విప్పి—“నాకంటే ఎన్నోకొద్దు మీరే ఎక్కువ విలక్షణమైన కాలహృదయం కలవాడు” అన్నాడు.

“ఏదంతా నో చెబుతారా?—”

“మీరంతా తెలుసుకునికూడా, కుచ్చిలేవు బుద్ధిమంతులూ—గుర్తాగ్రపు ఆలోచన కాల సమ్మదానట్టి ఒక బంగారు చేతులో, మీ వ్యాపారమంతా వొప్పించి—అవ్యాపానం మీదికొస్తే మరీగా, — నిశ్చింతగా కూర్చున్నాడు.”

“అయితే ప్రపంచంలో మనిషిని మనిషి సమ్మదం అంత పెద్ద అపరాధమా విమలబాబూ? ఏకారణంతోనే నానకే—సమ్మకుండా వుండలేను” అని ప్రజవాబు నవ్వుతూ చెప్పాడు.

“మాటిమాటికీ నవ్వు వస్తున్నా, కష్టాలు కలుగుతున్నా—దుఃఖాలు అనభవించినా—సమ్మదం వుందేనా?”

“అసంగతి నాకు తెలియదు కానీ;— సమ్మదమనేది గొప్ప విషయం! సమ్మలేని వాడిక్కడా నీడ నేదివుండదు. ఆశ్రయముండదు, ఆఖరికి వికారంతో కూడా వుండదు.”

“మీరు మీ తీవ్రతలోని సంతూర్ణాను భవాన్ని బట్టి ఇదే ‘సత్య’ మని తెలుసు కూన్నారా?”

“అవును! నేను నమ్మి—ఎప్పుడూ మోసపోలేదు. నన్ను బయటికి అందరూ బుద్ధిహీనుడని అంటారు. కానీ, నేను పొరపాటు మాత్రం చేయని నాకు బోగాతెలుసు! వాణే ఎప్పటికీ పొరపాటు చేస్తుంటారు ”

విమలబాబు ప్రజవాబును గుచ్చిగుచ్చి చూస్తున్నాడు.

దూరంగా వున్న బయలుకుక చూస్తూ ప్రజవాబు “నావూర్తి కథంతా ఎప్పుడో ఒక నాడు మీకు వినిపిస్తాను. నావిషయంలో యితరుల వల్ల

మీరు ఏ సంగతులు విన్నాలో నాకు తెలియను. కానీ,— ఆనాడు నేను చెప్పగా విన్నదే పూర్తి సంగతి కాదు. నావిషయం చెప్పేముందు మిమ్మల్ని ఒకవిషయం గురించి అడగవలసివుంది." అన్నాడు.

"చెప్పండి ఏమడగాలనుకుంటున్నారు?"

"మీకు దబ్బకంత సామర్థ్యంవుందా—అవిధంగానే మీ ఆరికా వస్తూ చూస్తున్న కొద్దీ, లక్ష్మీ పుత్రులని మిమ్మల్నిన్నా దోషంలేదు. మీరు ఆర్థిక బలం గల ఉచార పురుషులు! ధనలక్ష్మి మీ విషయంలో ప్రసన్నంగావుంది, వివా—యితవహను వచ్చిం తర్వాతకూడా మీరు యిలనేదీ—సంసారమనేదీ లేకుండా వున్నారు. మరి—ఈపరిస్థితి మీకోసా అధ్యంతరం లేస్తుందే—వాస్తవిక కారణమేమిటో తెలుసుకోవచ్చా?"

"చెప్పేందుకు నా కథ్యంతరమేముంది? యిలనేదీ, సంసారమనేదీ లేకుండా వున్న కారణం సరిగానేవుంది. అసలు మొట్టమొదట నాకు అనసరమనేదీ సంసారమనేదీ ఉండలేదు. ఇంకొకటి, నాకు యిష్టంకూడా లేదు."

"మీరు మొదటచెప్పింది నిజం కావచ్చు! కానీ,—ఈకోజు మీరితి అటువంటిదికాదు. ఆకోజులో మీరు వ్యాపారాన్ని అభివృద్ధి చేయాలనీ, దేశ విదేశాల్లో తిరుగుతూవుండేవాళ్ళు. యింట్లో పట్టుమని పదికోజుల పాటు వుండడానికే తీరుబడి దొరికేది కాదు... మరి—ఆతరువార..."

"యిష్టంలేదని మీతో యిప్పుడేగా చెప్పాను."

"యిష్టాన్నివల సమర్థ వచ్చినపుడు యిక్కడేభమైన ప్రక్కా తలెత్తదు విమలబాబూ! అయినప్పటికీ నాకోక అనుమానముంది. ఆ అనుమానాన్ని కొంచెం తీర్చండి! ఇప్పుడుకూడా ఏదోవిధంగా కాపురం చేయడానికి మీకోమన్నా అటంకమనేది వుందా?"

ఈప్రశ్న వివడంతోనే విమలబాబు కుంత ఆశ్చర్యం కలిగిందో, అంత కుతూహలంకూడా కలిగింది. "అటంకమనేది ఎప్పుడూలేదు వ్రలబాబూ! ఆనాడూలేదు. ఈనాడూలేదు. బహుశా నావివాహపు దారిని భగవంతుడే స్వయంగా మూయించివేస్తున్నాడు. అందుకేనే—యింటికి నవవధువును తీసుకురాలేకపోయాను" అన్నాడు,

“మీమాటలు సరిగ్గా అనంతరేడు విమలబాబూ!”

“మనలో ఒకసామెత వుంది. ఆ సంగతి మీకూ తెలిసేవుంటుంది.”
మంచి యెలుకు ఇస్తుందను—అందమైన అమ్మాయికి తగిన వరుడు
దొంగడు.” అని నాకూ అటువంటిదే జరిగింది. వివాహ యోగ్యతగల
లెక్కల్లోంచి నేనన్నివిధాలా కపిచబడి వుంటానని ఎంతోమంది
అన్నాను. అయిప్పటికీ మాఁవుని సంపూర్ణమైన యువానలో వివాహం
తాలూకు పూజకులు ఒకసించలేదు. అందుకు ఈశ్వరస్థైర్య కాకుంటే,
యింకేమంటామో చెప్పండి.

“అయితే యింతకాలంనాకూ ఆ పూజకులు వికసించలేదని అంటారు.
ఆ కారణంతో ఏనాటికీ అవి వికసించవా?—”

“ఒకసించే కాలం దాటిపోయిందన్నాయ్ ! సనుకుండాని సనుకుండా
పూలు వికసించాయా? ఒకవంతు చెనే ఆ పూవుల అందమే పాడవుతుంది.
వివాహమనేది ఋతువులో వికసించే పూవంటిది. ఋతువు రాకడం
తోనే దానంతట అదే వికసించి పరిమళాన్ని వెదజల్లుతుంది. ఆఋతువు
దాటిపోకడంతోనే దానంతటా వాడిపోతుంది. అదేప్పటికీ యిక తిరిగి
జైతుకు రానేరాదు.”

ప్రజలెల్ల క్షణంసేపు ఆలోచించి నన్ను “ఋతువు లేకపోయినా
పూలు వికసించాయ్ నాయనా! అసంగతి నీకు తెలియదు. సరే—అసంగతి
నిప్పుకు పోనీయ్ ! వివాహమనేది ఋతువులోని పూవుమాదిరి అంటే
నేనొప్పుకొను. వివాహాన్ని ఋతువులోని పూలతో పోల్చి చూస్తే—
ఈదేశంలో పోల్చి చూడ వచ్చుగాని, ప్రపంచంలోని యిక్కడ దేశాలకు
సరిపోదను కుంటాను” అన్నాడు.

“కాదు కాదు అదికాదు. వివాహానికి నిర్దిష్టమైన ఒక ‘శుభలగ్నం’
‘శుభ ఘడియ’ వుంటుందని నా అభిప్రాయం! ఆశుభ ఘడియ దాటిపో-
యినా, పెళ్లయినా—పెళ్లి కాకపోయినా ఒకటే! ఆతరువాతి ఎవరు పెళ్లి
చేసుకున్నా—ఎవరు పెళ్లిచేసినా అది పెళ్లి కానేకాదు.”

“అయితే అదేమిటని అంటావు?—”

“దాన్ని—శ్రీ పురుషులు ఒక ప్రదేశంలో కలిసి వుండడమనే అంటారు. ఒక్కో చోట వందలాది ఉనికించేసుకూ, యింకొక చోట మనసుకు సంతోషం కలిగించేసుకూ ప్రవృత్తించటమనే అంటారు.”

విస్మయంతో, కుతూహలంగా క్రజబాబు “ఈ మాటలు రప్ప, మీ దృష్టిలో వివాహానికి యింకో అర్థం కానీ, గౌరవ ప్రదమైన యింకో విధమైన అభిప్రాయంలే వన్నమాట? అని అడిగాడు.

“అవిషయాన్ని గురించి చెప్పడంకమ్మ! సమాజంలో ఆమోదించబడిన శ్రీ పురుషుని కలయికే, మనం—వివాహంగా ఈ ప్రపంచంలో చూసున్నాం కానీ,— నా మనసుకది వచ్చు. మానవుని జీవితంలో వసంత ఋతువులా ఒక సారే వధురతమమైన కాలం వస్తుంది. ఆ మధుర క్షణాల్లో, అదే మగవారే కలయిక, దేశానికి, మనుషు—ప్రాణాలకూ అత్యున్నతమైన సంతోషంతో—ఉహించలేని ఒక అమాల్గానభవంతో సంతోషాన్ని, కుఘాన్ని కలిగిస్తుంది. ఇరువురప్రాణాల ఇరువురి శరీరాల ఇరువురి మనసుల ఏ మధుర సంగమం వారూ మధురమే అనే వివాహం! మూల్యము అడమించిన మరుక్షణంలో చీకటి పడబోతూ—పలు ఆఖరన బోతూవు టుంది. అందమైన ఆ సంతోషంలో కొన్ని క్షణాలపాటు సిగ్గంగా వుండే కాలాన్నే మనం ‘సంజవళ’ అని అంటాం! రమణీయమైన ఆవేళకు మధ్యలో పట్టుకొనకపోతే అపరూపమైన ఆ వెలుగుకు తోచోపాటు సగం వికసించిన రంగు రంగుల విచిత్రాలను ప్రదర్శిస్తూ వుంటుంది! మనం ప్రతిరోజూ పంటివేళ్లలోనూ, రాత్రులుకూడా ఆ ప్రకృతి కోరికను చూడలేము. అది క్షణాపపు జరిగే ఉహితకమైన స్పష్ట విచిత్రమే! మానవుని వాస్తవిక జీవితంలో వివాహంగాడా అటువంటిదే!”

“గ్రహించాను! మీరు చెప్పేదంతా కేవలం మీ కల్పితా కార్యంలోని పేజీల మాటలుకానీ, వాస్తవిక దృష్టిలో చూస్తే, వాస్తవిక జీవితంలోని పేజీల మాటలుకావు.”

“ఆకాశంలోనే, నా వివాహపు జీవితంలోని పేజీల్లో కొంత గంద్ర గోళం జరిగింది. స్పష్టంగా అపలు చనువుకోలేక పోయాను.”

“అంటే వివాహవ్యాపారం, కార్యమయమైన పేజీలలో అంకితమైన ఛందస్సులో వుండనీ, పుస్తకాల్లోనూ, జాబితాల్లోనూ ఏ పేజీలలోనూ ప్రాసేపుండ లేదనీనా మీరన్నది?”

“వాస్తవికంగా ‘వివాహం’ విషయంలో వాళ్ళొక్కసారి కూడా ఏమీ జరగలేదు. మీరు వివాహం అయ్యింది. ఒహూహ నాకింటి మీకు యెక్కువగా తెలుసుంటుంది.”

“నామాట వొప్పుకుంటే చెబుతాను.”

“చెప్పండి—”

“వివాహం పూలు ‘వికసిం చే’ గొజాలు నీకింకా పోలేదు. ఏవిధంగా ఉన్నాయో, అవి అలానే వున్నయ్యే!”

“అంటే?—అయితే మీరు నన్నీవరుసులో...”

“మీరు చిన్నపిల్లలు మాట్లాడినట్లు మాట్లాడుతున్నారు విమలదాబూ! నాకు నవ్వువస్తుంది.”

“ఎందుకవి?—”

“ఎందుకంటే—మీకు వివాహం చేసుకునే వరుసు దాటిపోయిందనే తప్పభిప్రాయం ఎందుకు కలిగిందా అని?—ఒకవేళ ఈసంగతి నిజమైతే నేను మరి—”

“అంటే—ఇదవరుసులో చేసుకున్న వివాహం, ముఖానికి కారణం కాదని మీకు తెలిసిందన్నమాట?”

“అయితే—మీరు అదృష్టాన్ని గురించన్నా వొప్పుకుంటారా?”

“కొంత వొప్పుకుంటాను! కానీ—నేనుమాత్రం అదృష్టవాదినికాను.”

“చాళూ, పుట్టుకలూ—వివాహమూ, ఈమూమూ సంపూర్ణంగా అదృష్టమిద ఆధారపడి వుంటాయని మీరు వొప్పుకుంటారా—లేదా?—”

“లేదు. నేనెప్పటికీ వొప్పుకోను. ఆధునికయుగంలో విజ్ఞానసహాయంతో, చావు పుట్టుకలమీద సంపూర్ణంగా అదృష్టమనేది అధికారం కాదు. అయినప్పటికీ మానవులు, ఎన్నోవిషయాల్ని తమ యిష్టమనుకూలం చేసుకున్నారు. చావు పుట్టుకలనేవి పదహారశాలనంతు బహుళా ప్రకృతి నియమాలకు లోబడి నడుచుకుంటావుంటుంది. అందుకేనే, యిప్పటిరోజులను వొదిలి ‘వివాహ’పదాన్నే తీసుకోండి! వివాహమనేది సమాజం మంచికోసం మానవులు సృష్టించిన ఒక నియమమే!—ఏవిధంగాచూసినా యిందులోమాత్రం అదృష్టమనే పదానికి మాత్రం విశేషంగానీ, గొప్పతనం

గానీ లేదు. ఈ విషయమంతా మానవుని యిష్టమే! అతని యిచ్ఛా పూర్వకమే!”

యీ కిత్తోమారుకున్న ఈ విధమైన తగ్గం వ్రజబాబు కప్పటికీ నచ్చదు. యిటువంటి ఆలోచనలు ఆయనకు యిష్టంగావుండవు. కళ్ళు మూసుకుని మెడలకుండా పడకకుర్చీలో పడకున్నాడు.

విమలబాబుకూడా తన చేతిలోని పత్రికమీదకు మనసుకు పోనిచ్చాడు. సంధ్యకాలపు చీకటి దట్టమైంది. మెల్లిమెల్లిగా పత్రికలోని అక్షరాలు అస్పష్టమవుతున్నాయ్! రైటు వెలిగించారా—లేదా అని విమలబాబు రెండసార్లు తలెత్తి చూశాడు.

కళ్ళుమూసుకుని పడుకునివున్న వ్రజబాబు ఆకాశాగ్రాసేవి సరిగ్గా కూర్చుని చేయిచాపి విమలబాబు చేయిపట్టుకుని “విమలబాబు! నవాహా! అద్దెన్నా నికిలాబడి లేదనీ, మానవుల యిష్టంలోనే ఇమిడివుందనీ మీరు నమ్ము తున్నారా?—” అని అడిగాడు.

విమలబాబు విస్మయంగా “అవును! నానమ్మకమదే! కానీ, మీరీసంగ తిని గురించి ఆకస్మాత్తుగా—యింతయిదిగా చూచల మవుతారే?” అని అడిగాడు.

“చెబుతాను కానీ,—అంతకుముందు నామాట ఒకటి వొప్పుకుంటారేమో చెప్పండి! కాదు. మాటకాదు. ప్రాధానమే వొప్పుకుంటారా? నేన దిగ భిక్షం పెడతారా?—”

ఎంతో భయపడ తూ విమలబాబు “మీరనేదేమిటి? నేను మీరమ్మడి లాంటి వాణ్ణి. మీరేవిధమైన అజ్ఞ యిస్తారో దాన్ని తప్పకుండా పాటి సాను. యిటువంటి పనికిరాని మాటలని నన్ను అపరాధిగా మాత్రం చేయ కండి.—” అన్నాడు.

“కాదు.—కాదు. నామాటలు విన్నాక, మీరు—కేవలం నేను వినయ పూర్వకంగా అడిగినదే కాదనీ, ప్రార్థననీ, గురిస్తారు. నాకు తెలుసు! ఆ ధైర్యం నాకుంది. చెప్పండి. నామొరే ఆలకిస్తారా?”

“నాకేమిటి లోబడి వున్నదైతే—తప్పకుండా నెరవేరుస్తాను.”

“గోనిందుడు మీదేవిధానికింకా ఆయురారోగ్యాలు ప్రసాదిస్తాడు.

జన్మలోనే విచారగ్రనురాలైన నాకూతురు బరువు భారం మీద పడిపోయింది. నేనామెను మోచేతుల్లో పెట్టి నిశ్చలంగా వుండాలనుకుంటున్నాను."

విమలబాలు చకితుడయ్యాడు. ప్రజలబాలు తనకూతురుకు తనను పరుడిగా ఎంచుకుంటాడని కలలోకూడా ఆతననుకోలేదు. ఒక్కక్షణంసేపు వూరుకుని "ముందు మీకు సరైన ఆరోగ్యం రానియ్యండి! ఆ తరువాత ఈవిషయాలన్నీ చూద్దాం!" అన్నాడు.

మీరంతో ఉదార స్వభావులు! ఎంతో గొప్ప మనసు గలవారు. ఇంకొక మనిషియందు నమ్మకంగా ఈవిషయాన్ని ప్రస్తావించను... నాదుఃఖమయ జీవితం మీకు తెలుసు! భగవంతుని మెడలో వుండే దండలా — నా కూతురు నిష్కళంకమైన మనసు గలది. ఆమె ముగుజాలకు అంతులేవు అందం విషయంలో కూడా తీసివేయ వలసింది కాదు కానీ, — అటువంటి అద్భుతవంతురాలికి కూడా భగవంతుడు యింత దుఃఖాన్ని వ్రాసి పెట్టాడు... ఈ వయసులో రోజుకు పెళ్ళిచేయడంలో ఎంత కష్టమిందో, ఆ సంగతేమీ మీకు తెలియదనుకుంటాను. నా దగ్గరిప్పుడు ధనబలం కానీ, — అంగబలం కానీ, కులగౌరవం కానీ లేదు. పెళ్ళియే ఆశియిన నమ్మకాలు ఎప్పుడో ఈ హృదయంలోంచి తప్పుకున్నయ్యాయి!"

ఎంతో ఆశతో — ఉత్సాహంతో ప్రజలబాలు ఈ మాటలన్నీ అంటున్నాడు. విమలబాలు ఇవాడేమీ చెప్పకపోయేసరికి ఆయన ఆశలన్నీ అడియాసలై నటుయినయ్యాయి! కళ్ళు మూసుకుని పడకతున్నీకో కూర్చుని రెండు చేతులూ నొసలకు చేర్చి "హే భగవాన్! గోవిందా! నీయిష్టమే త్వరవేర్చుకో!" అని అంటుంటే కారడ లైటుతో వరండాలోకి వచ్చింది.

ఆమెను చూస్తూనే విమలబాలు "కారదా! రాజు యింట్లోనే వున్నాడా?" అని అడిగాడు.

"లేదు. డాక్టరుగార్ని తీసుకొస్తానని వెళ్ళాడు. ఈపాటికి వస్తూండవచ్చు" అని ప్రజలబాలువేపుచూసి "వాన్నగారూ! మీకు బత్తాయితప్ప రసం తెచ్చుంటారా?" అని అడిగింది.

ప్రజలబాలు వొద్దని తలవూచాడు.

"ఎందుకు వొద్దంటావన్నాయ్! రసం తాగవలసిన సమయమైంది. తీసుకురా కారదా!" అని విమలబాలున్నాడు.

ప్రజబాబు మళ్ళీ నొడవలేదు. కళ్ళు మూసుకుని నిశ్చలప్రతిభలా పడు కున్నాడు. రైటు వెలుతుల్లో, రకహీనమైన ప్రజబాబు ముఖం తెల్లబడడం కనుచివరలనుంచి నీళ్ళు కారిడం విమలబాబు చూశాడు.

ప్రాణాలకన్నా పీటమైన కూతురి భవిష్యత్ జీవితవిషయం ఈమాన వుని ఎంత హతాశునిగా చేపిందో, ఎంత వేదన ఆ హృదయానికి కలిగింది, ఈకన్నీళ్ళవల్ల విమలబాబు గ్రహించాడు. నిరుపాయమైన కృత్యంతో ఆయన హృదయం బాధపడింది. నీరసంగా ఆలోచనలో మునిగాడు. ఊరడించేందుకు ఏ ఉపాయంగానీ, ఏ భావంగానీ ఎంత వేదకినా కనబడ లేదు.

అకస్మాత్తుగా గోవిందుని హఠాత్తాలూకు శంఖం - గంటధ్వనీ వినిపించింది. రేణు స్వయంగా నిలుచునివుండి పూజారిలో పూజచేయిస్తూవుంది. అధ్వనివిని ప్రజబాబు సరిగ్గా కర్చిలో కూర్చున్నాడు. శంఖధ్వనీ, గంటధ్వనీ వినిపిస్తున్నంతవరకూ ప్రజబాబు రెండు చేతులతో భగవంతునికి నమస్కరిస్తూనేవున్నాడు. సాంప్రాదానికాపం - చందన చూర్ణపు సాగా - సంధ్యకాలపు గాలిలో కలిసి వాలుగువేళ్ళలా వ్యాపించింది.

ఒక క్షణమయ్యాక రేణు వచ్చి, గోవిందుని చూడడా మృతమూ, కమలా ఫలపు రసమూ తాగింది. ఆతరువాత రాఖాలు వచ్చి, విమలబాబు సహాయంతో ఆయన్ని గోపల పక్కలో బెట్టాడు. ఇద్దరి మనుష్యుల భుజాల సహాయంతో, ప్రజబాబు రొప్పు కుంటూ వచ్చి పడుకున్నాడు. యింత వరకూ ఆయన వొంటోకి ఒలం రాలేదు.

రాత్రి భోజనాలయ్యాక ఒకసారి విమలబాబు ప్రజబాబు మంచం మీదకు వచ్చి - కూర్చుని, బక్కచిక్కిన ఆయన చేతుల్ని తన పిడికిలిలోకి తీసు కుని మెలిమెలిగా “మీరు సాయంకాలపు పూట నన్నడిగిన విషయంలో నాకు కొంచెం టైం యివ్వండి! నేను రేపు ప్రాద్దున్నే నా అభిప్రాయం చెబుతాను” అన్నాడు.

ప్రజబాబు తలవ్రాపి సరేనని అన్నాడు.

విమలబాబు లేచివెళ్ళాడు. నిగవమైన గదిలో ఛాయా మాత్రమే మంచం మీద పడుకుని ప్రజబాబు, అస్పష్టంగా తన గోవిందుని పేరు ఉచ్చరిస్తున్నాడు.

అమరువాడు, ఉదయం విమలబాబును చూసేప్పటికి, అపూర్వమైన ఓపరికృపితో ఆనందపూర్వకమైన ఒక వెలుగు ఉజ్వలంగా విమలబాబు ముఖంలో ద్యోతకమవుతూ వుండడం చూడడంతోనే ప్రజబాబు మనసు ఆకతో నిండిపోయింది. ఆయినప్పటికీ ధైర్యంతో ఏమీ మాటాడలేక 'వేపరు యిప్పుడేవచ్చింది. చదివి విడిచివేయమంటారా?—' అని రాజడి గాడు. నేను వాడన్నాను. 'ప్రపంచంలోని గుండులు తెలుసుకున్నంత మాత్రంలో ఏమొస్తుంది? యంతకంటే ఏదన్నా పరిశ్రమైన తుంచి గ్రంథం ఒకటి చదివివినిపిస్తే మనసుకు కాస్త, పరలోకంలో పుణ్యమూ కలుగుతాయ్!' అని నేనన్నాను." అని చెప్పాడు.

"ఏమిటా? చదివితే వినాలనుకుంటున్నారో చెప్పండి! నేను చదివి వినిపిస్తాను."

"చైతన్య చరితామృతం చదువుతారా?"

"వైష్ణవధర్మమా?—గ్రంథాలలోకెల్లా యిదే అద్భుతమైన గొప్ప గ్రంథం!"

ప్రజబాబు విస్మయంతో "మీరు చదివారా ఏమిటి?" అని అడిగాడు.

"ఎదో అక్కడక్కడ కొంచెం చూశాను...చదివానని చెప్పడం అంత మంచిదికాదు—"

"అవును! వాస్తవంగా చైతన్యచరితామృతం చదివిన మానవుడికి గోవిందుడి దర్శనభాగ్యం, ఆయన అవ్యాజానుప్రేమా కలిగిస్తే!—"

"చైతన్య చరితామృతం యిక్కడవుందా ఏమిటి?"

"అవును. వుంది! శ్రీమద్భాగవతాన్ని, చైతన్యచరితామృతాన్ని వెంటాడేసుకొరమ్మనని రేణుకు చెప్పాను. ఈ రెండుపుస్తకాల్నీ ఆమె కూడా భక్తితో శ్రద్ధగా చదువుతుంది."

"అదా! అయితే మీరు కూతురికీకూడా చైతన్యధర్మవంతుని ప్రేమామృతం చదివాపించారన్నమాట—"

నాలుక కొరకొని నొసట చేతులు కేర్చుకుని ప్రజబాబు భగవంతునికి నమస్కరించి "చూరే కృష్ణా! అటువంటిమాట లనకూడదు. దీనివల్లవాడు అపరాధం ఎక్కువవుతుంది. గోవిందుని ప్రేమానురాగాలు మానవుడు మాన

వునికి యివ్వగలడా విమలబాబూ ? తెలివితేటలు, జ్ఞాన బుద్ధులూ, విద్యా మేధస్సునూ ఈసానంలోకివచ్చి అన్నీవ్యర్థమై, అన్నీ అరవిహీనమిపోతాయ్! కేవలం ఆయన ఎవరిమీద తన అవ్యాభాసుమైన కీర్తనదృష్టిని ప్రసాదిస్తాడో, వారే ధన్యాతి ధన్యులవుతారు." అన్నాడు.

విమలబాబు సీరసంగా కూర్చున్నాడు.

"నిన్నటి సాయంత్రమప్పుడు నేను మిమ్మల్ని ఆరించిన విషయంలో ఈనాటి ఉదయానికి నాకావిషయాన్ని గురించి ఏమాత్రంకూడా తొందర పాటు లేదు. యిది భగవంతుని కృపారదృష్టి కాకపోతే మరెమిటి ?—"

"నిన్నటి విషయం ఆలోచించి సిగ్గుపరుచుకున్నాను గ్రజబాబూ !"

కోగంతో పాలిపోయిన గ్రజబాబు ముఖమండలంమీద అనంద రేఖలు వెల్లి విరిసినయ్! "నాకు తెలుసు ! మిమ్మల్నిక్కడకి పంపి, గోవిందుడు నా భారాన్ని తగ్గించాడు." అన్నాడు.

"మీరే విధంగా గ్రహించారో చెప్పండి—?"

"గోవిందుడే తన నేపథ్యని బయట భారాలూ, అన్నివిచారాలూ దూరం చేస్తాడు. అందుకనే ఆయన మిమ్మల్ని నాదగ్గరకు పంపాడు."

"మీరు చెప్పినవిషయంలో రాత్రి నేనెంతోసేపు ఆలోచించాను. అన్నివిధాలా ఆలోచించిన తర్వాత నేను లేచి బయటభారాలు స్వీకరించేందుకే నిశ్చయించుకున్నాను. అయినా— ఈవిషయంలో ఇంకొక సంగతికూడా మీకు చెప్పవలసివుంది. నేను కోరింది యిస్తానని మీరు ప్రతిజ్ఞ చేయండి—"

"చెప్పండి."

"మీరు మీ తమ్మారేను నాకు దానం చేయాలనుకుంటున్నారట. నేను స్వీకరించేందుకు సిద్ధంగా వున్నాను. యాగం, యజ్ఞం, మంత్రోచ్ఛారణా చేసి, ధర్మబద్ధమైన సమాజంలోని నియమానుసారంగా ఆమెను భాగ్యరూపంలో స్వీకరించినట్లయితే, ఆమె నా గోత్రంతోపాటు ఉపాధితో నా వంశంలో వుండిపోతుంది. నాసంపదమీదా, విశ్వరథమీదా అధికారం కలిగివుంటుంది. నేను చనిపోయాక మెలపట్టవలసి వుంటుంది. అటువంటప్పుడు యాగం, యజ్ఞం పవిత్రమైన మంత్రోచ్ఛారణా చేసి, ధర్మబద్ధ

మైన సమాజంలోని నియమానుసారంగా ఆమెను దత్తుగా తీసుకోవాలనుకున్నాను. ఈవిధంగా కూడా ఆమె నా గోత్రానికి, వంశానికి అధికారిణియై, నా సంపదకు ఉత్తరాధికారిణివుతుంది. నేను చనిపోయాక పైలకూడా పట్టవొచ్చు...”

నోటివెంట మాటలేకుండా పిచ్చివాడిలా ప్రజలబాబు ఆయనవేపు చూశాడు.

“రేణు మీకంత ప్రేమమైనదో, నా కాసంగతి తెలుసు! నాకుకూడా ఆమె స్నేహపాత్రురాలే! అందుకనే ఆమెను నేను సంతానరూపంలో స్వీకరిద్దామని ఉద్వ్యవృద్ధనయ్యాను.” అని కొంచెం సేపాగి మళ్ళీ విమలబాబు “వివాహానికి యోగ్యుడైన వరుడు నా వంశంలో ఎవరన్నా వున్నట్లయితే, రేణును నా సమస్త సంపదకూ అధికారిణిగా చేసి, కూతురిలా తీసుకొని పెళ్ళి పెళ్ళిచేసేవాళ్ళే! కానీ, అటువంటి ఆర్థియుడైన యువకుడు నాక్కూడాలేదట. దూరపు సంబంధం వాళ్ళన్నా — వాళ్ళు నారేణు కూతురుకు తగిన యోగ్యత గల వాళ్ళు కాదు. అందుకనే ఆమెను నాదత్తకుమార్తెలా స్వీకరించేందుకు నిశ్చయించుకున్నాను. రేణును యోగ్యునికిచ్చి పెళ్ళిచేయడం—ఆమె భావితంలోని కష్టాన్ని మోసేభారం నేను తీసుకుంటాను. యిక మీరేమీ ఆమెను గురించి దిగులుపడకండి—” అన్నాడు.

ప్రజలబాబు ఒకినిట్టూర్పు విడిచి పూయకున్నాడు. ముఖంమీద ఏవిధమైన భావాలూలేవు. ఏవిధంగా మెదలకుండా పూయకున్నాడో, అవిధంగానే పడుకున్నాడు.

మధ్యాహ్నం రాఖాలువచ్చి విమలబాబుకు వొంటరిగా తీసుకునిపెళ్ళి “మిత్యల్నొకసలహా అడగాలి!—” అని అడిగాడు.

విమలబాబు ప్రశ్నార్థకమైన దృష్టితో అతనివంక చూశాడు. రాఖాలు కేబులోనుంచి పోపుకాగ్డోకిటి తీసియిస్తూ “దీన్ని చదవండి—” అన్నాడు.

విమలబాబు ఉత్తరం తీసుకుని ఒకసారి పెనుంచి చూసి చివరకు హసాత్కరసాసంలోవున్న “మిత్రమన్నాభిలషించే శ్రీహేమంతకుమారమైత్ర.” అని చదివి “ఈమిత్రుడెవరో నాకు సరిగ్గా జ్ఞాపకం రావడంలేదు. నేను గురుపట్టలేకుండావున్నాను” అని అన్నాడు.

“వెదనాన్నగారి బావమరిది! మా శకునిమామ! ఆయితే మీరెప్పుడూ ఈయనగారి పేరుకూడా వినలేదా?”

“ఓ...హా...! ఈయనే వ్రజబాబుగారి వ్యాపారంతాలూకు మేనేజరనుకుంటాను—”

“అవును! ఒక్కవ్యాపారానికే కాదు. ధనానికీ, ఆస్తికీ—యింటికీ, భార్య బిడలకూ—అన్నిటికీ ఆయన మేనేజరు! అందరి బరువూ తనంతట తానే వహించి, వెదనాన్నగారి చిక్కులన్నీ తీర్చి, ఆయన్ని గోవిందుని పాదాలకు సమర్పించాడు.”

పోస్తుకారు పూర్తిగా చదివి విమలబాబు కాఖాలు వేపు చూశాడు.

“యిప్పుడీ కారు వెదనాన్నగారికి చూపించాలా వొద్దా చెప్పండి?—” అని రాఖా లడిగాడు.

విమలబాబు నిరుత్తరుడై పూయకున్నాడు. రాఖాలు మళ్ళీ “వెదనాన్నగారికి ఈసంగతి తెలియపరచకుండా దాచడంకూడా మంచిది కాదనుకుంటాను.” అని అన్నాడు.

“అవును!—” అని కొంచెం సేపు ఆలోచించి, “ఈ ఉత్తరం ఆయన చేతికి యివ్వనవసరంలేదు. చదివి వినిపిస్తే చాలు! ఉత్తరంలో ఎన్నోసంగతులు అసందర్భంగానూ, అసవ్యంగానూ ఉన్నయ్య! ఈసంగతులు వ్రజబాబు చెవిని పడకుండా వుంటేనే మంచిది” అన్నాడు.

“...నామేనకోడలు రాణి కలుషితమైన ఏకంశంలో పుట్టిందో, ఆవంశం తాలూకు శత్రుకమనేసిగ్గు ఆమె తన జీవితాంతం వరకూ మోయవలసి వుంటుందని నాకు తెలుసు! కానీ,—మీ అపరాధానికీ, సామాసానికీ తగిన శిక్ష—అఖిరి నిరపరాధియైన నా మేనకోడలు అనుభవించవలసి వుంటుందేమోనని నాకు భయంగావుంది. ఆకారణంతోనే నేను తొందరలోనే తగిన క్షురవానికి రాణినిచ్చి పెళ్ళి చేయాలనుకుంటున్నాను. మీకు ఈ సంగతి తెలియపరచడం నాకసలు యివ్వలేదు. అయినా—మరేం చేయను?...ప్రపంచంలోని లోకాచారప్రకారం—” ఇటువంటి సంగతులు వ్రజబాబు విననవసరంలేదు. అని విమలబాబు మళ్ళీ అన్నాడు.

“సరే—యిది రాణిపెళ్ళి! ఆమె తండ్రిగారి యిష్ట యిష్టలూ,

వొప్పకోవడం—వొప్పకోకపోవడం, యివి ఎవరికి అవసరంలేదు. వీటిని ఎవరూ అడగలేదు. అశ్చర్యంగా వుంది! యిటువంటి విషయాన్ని ప్రపంచంలో మీరెక్కడన్నా చూశారా?—విన్నారా?”

విమలబాబు నవ్వాక. రాఖాలు మిగతా వృత్తరం చదవాలని తీసుకుని “ఇవాళ పిల్లకు నలుగురైపోయారు. ఎటుండి సాయంకాలం కుభలగ్నం—” యింతే ఉత్తరంలో వ్రాశారు. పెళ్ళికి, వస్త్రాలో, కుర్రవాడు ఎటువంటివాడో, అసంగతులేమీ రాయలేదు. మీరీవిధంగా జరగడమనేది ఎప్పుడన్నా విన్నారా!” అని అడిగాడు.

విమలబాబు మూగడలేదు.

“పెద్దపిల్లకు పెళ్ళికానిదే,—చిన్నపిల్లకు చేయొచ్చా?” అని రాఖాలు మళ్ళీ అడిగాడు.

“ప్రపంచంలో జరిగేరీతి యిదే రాజా! ఎవ్వరూ—ఏకారణంతోనూ యితరులకోసం ఉపేక్షించి వుండరు.”

“అతనికన్నీ వొప్పగించి పెదవాన్నా గారు వొట్టిచేతులతో కూర్చున్నందు వల్ల ఈ ధంగా వ్రాశాడు. లేవల్లయితే యిలా వ్రాయగల సాహసం వుంటుందా?—”

“ప్రపంచంలో యిదికూడా ఒక సాధారణమైన నియమమే!”

రాఖాలుకు ఈ ఉత్తరం చూసినప్పటినుంచీ అతని హృదయం మండి పోతూవుంది. ఆకారణంతో మండిపడతూ—“ప్రపంచంలో యివిధమైన నియమమే వుండనీ, ప్రతిసంగతి, ప్రతి అన్యాయాన్నీ, చూస్తూ సహించలేం విమలబాబూ.” అన్నాడు.

విమలబాబు నవ్వి “అయినా—సహించకుండా మనం—యింకొకటి చేసేందుకు ఉపాయమేమీ లేదు రాజా!” అన్నాడు.

22

ఒక సాయంకాలం—కలకత్తాలోని ఒక చిన్ననందులోని ఒక దాదాలో రేణు తలుపువేసుకుని, ఊజుటోపిని అల్లుకూపుంది. తలుపువయటినుంచి కారడ “చెలీ—” అని పిలిచింది.

“రా...లోపలికిరా!” అని రేణుఅంది.

కారడ లోపలికివచ్చింది. ఆమెచెనకాలే పెద్దబుట్టతో దాసీది వచ్చింది. రేణు ఆదాసీనిచూసి, మళ్ళీ కారడవేపు చూసింది.

“అమ్మగారు కొన్నివూలూ, పళ్ళూ—ఎంకుద్రాక్షా, కొంతవెన్నా, మొదలైవని గోవిందుని నైవేద్యానికి పంపింది—” అని కారడచెప్పింది.

చూసుండగానే రేణుచూపులు యింకోవిధంగా మారిపోయినయ! అయినా కొంచెంసేపాగి “కారడక్కాయ! యివన్నీ మేము పుచ్చుకోలేం.” అన్నది.

“ఎందుకని చెల్లీ! యివన్నీ నీకోసంకాదు...గోవిందుని నైవేద్యానికి—”

ఆమెమాట పూరికాకముందే రేణు కాంతంగా “గోవిందునిమీది నెపంతో యివన్నీ అత్తూ మాకోసమే పంపింది. ఈ సంగతి నీకూ తెలుసు! నాకూ తెలుసు! కానీ,—ఇవి పుచ్చుకునేందుకు నాదర తాహతుగానీ, ఉపాయంగానీ లేదు. యిందుకు మమ్మల్నందరినీ క్షమించమని అమ్మతో చెప్ప—” అని అన్నది.

ఆమాట బెట్టికి ఎంత కాంతంగావున్నా, నాటిచెతుక ఎంత దృఢంవ ముందో కారడకు తెలియకపోలేదు. నైవేతో దాసీని తనకోసం వుండమని చెప్పి “పెదనాన్న బావున్నాడా?” అని కారడ అడిగింది.

చేతిలోని పని ముగిస్తూ “ఆ...బాగానేవున్నాను” అని రేణు అన్నది.

మళ్ళీ కొన్నిక్షణాలు నిశ్శబ్దంగా గడిచినయ! మాట్లాడేందుకు కారడ కేవిధమైన ఉపాయమూ తట్టలేదు. ఆమె మనసులోనే సంకోచాన్ని పొందుతూవుంది. ఆకారణంతో లేదామ, లేదామ అని అనుకుంటుండ గానే, రేణు టోపీ కుద తూనే మెల్లిగా “కారడక్కాయ! అమ్మగారికి విచారం కలక్కుందానే నువు చెప్పాలి! మాకోసం ఆమెను విచారం పెట్టుకోకద్దనీ, భయంగానీ, దిగులుగానీ పడవద్దనీ చెప్ప! పనికిరానిది ఏవిధంగానూ పనికిరాదు. ఈసంగతి మాకింటి ఆమెకే బాగా తెలుసు! విచారం దూరం చేయాలనే ప్రయత్నాలతో అని మరిచిపోవాలని తప్పించుకు తిరిగే కారణాలతో, యిరుపక్షాలవారికీ యింకా విచారమే యెక్కువవుతుంది” అన్నది.

కారడ మాడ్చలేదు. ఆమె దగ్గరగా కూర్చుని వింటున్నా, అని దాగోసుంచి కాకుండా—ఎంతో దూరమంచి విసపడుతున్న మాటలుగా వున్నాయి!

యికా కొంతసేపు అటూయిటూ తారగ్లాడి ఆఖరికి కారడ “అయితే యిక నేను వెళ్ళనా?—” అని అడిగింది.

రేణు తలవూపి, ఏకాగ్రమైన మనసుతో టోపీని ఆలవడంలో నిమగ్నురాలై, దాన్ని పూర్తిచేసి—యికా జోడు మేజోళ్లు మొదలుపెట్టింది.

త్రయ స్వగ్రామం వదిలి ఏడెనిమిది నెలలక్రిందట కలకితాకువచ్చి, విమలబాబు తీసుకున్న అద్దెదాబాలో వుండడం రేణుకేమాత్రం నచ్చలేదు. ప్రజబాబుకు కొంచెం నెమ్మదించడంతోనే రేణు హతంచేసి—కొద్దిపాటి అద్దెకు ఈ చిన్నయిల్లు మాట్లాడుకుంది. తండ్రిగారి జబ్బులో అసహాయురాలై, ఆమె యితరుల సహాయాన్ని అందించింది. అయినా—యిప్పుడు కూడా అదభంగానే యితరులమీద ఆధారపడి వుండడం ఆమెకేమాత్రం యిష్టంగాలేదు. మూకీభావంగాల ఈపిల్ల యిష్టా యిష్టాలు, సమ్మతీ ఆసమ్మతాలు అందరూ బాగా గ్రహించారు.

రేణు ఒక దాసీదాన్ని తక్కువజీతానికి మాట్లాడుకుంది. యింటిపనుల నుంచి,—ధగవంతుని నేననుచీ, విముక్తి కలిగి—ఆమె ఆ మిగిలిన కాలంలో చిన్నపిల్లల లాగులూ, చొక్కాలూ—ప్రాక్ లూ, మొదలైనవి కట్టి, ఉన్ని కుక్కోళ్ళూ టోపీలూ—స్వేట్లూ మొదలైనవి ఆల్లీ, డోరగాయ, మాగాయ, వడీయాలూ—పెట్టి, ఈ వస్తువులన్నిటినీ దాసీదానికిచ్చి బజారుకు పంపి అమ్మించేది.

మిద్దెమీద చిన్న రేకుల షెడతో కట్టిన గదిలో—కుడిచి, పూడ్చి—కున్నుంచేయించి ధగవంతుని పూజాగృహం చేసుకుంది. స్నానం చేయడం, తిండి తినడం—పడుకునేకాలం తప్ప, మిగిలిన కాలమంతా ప్రజబాబు ఈ పూజా గృహంలోనే గడిపేవాడు. యింటిపని ఏవిధంగా గడిచుతో, యింటిఖర్చులా గడుస్తుందో, ఈసంగతులేమీ ఆయనకు తెలియవు. తెలుసు

కోవాలనికూడా అనుకోడు.....రేణుతో తప్ప యితరులతో ఎక్కువ మాటాడే వాడు కాదు.

పల్లె బుట్ట తిరిగి రావడం సవిత చూసినట్లయితే ఎంతో బాధపడుతుందని కారద భయపడి—దాన్ని క్రింది భాగంలోని అద్దెవార్ల గదిలో పెట్టి పైకి పెట్టింది.

సవిత ఒంటరిగా కూర్చుని పంచాంగంలోని పేజీలు తిరగ వేస్తుంది. కారదను చూడడంతోనే ఆమె కళ్ళలో నవ్వు చిగిల్చింది.

కారద తివాచీమీద కూర్చుంటూ “అమ్మా! పెదవాన్నగారి వొంటలో యిప్పుడు చాలా బావుంది. ఆరోగ్యంగా వున్నాడు.” అన్నది.

“మరి రేణు—?”

“రేణుకూడా బాగా నేవుందమ్మా!”

ఆతరువాత సవిత యింకేమీ అడగలేదు. మెదలకుండా పంచాంగం లోని పేజీలు తిరగ వేస్తూంది.

ఈ నిరక్షయ భావానికి కారద చకితురాలైంది. ఎప్పుడన్నా రేణును చూసేందుకు తను వెళ్లేటయితే—తనకోసం ఎదురు చూస్తూ వుండేది. ఆతరువాత రావడంతోనే రకరకాలైన ప్రశ్నలూపేసి పిలిచేది. రేణు ఏంజేస్తూంది? ఆమె ఏం మాటాడింది? ఆమెవొంటలో ఎలావుంది? ఏమన్నది?—యింకా ఇలాటి ప్రశ్నలు ఎన్నో వేసేది.

సవిత ఒక పేజీమూల గురువెట్టి, పుస్తకం మూసింది. కారదవేపుచూసి మెల్లిగా నవ్వి “బీదరికం వాళ్ళేమీలేదు. కానీ, పల్లెబుట్టను యక్కడ దాచివెట్టి వచ్చావు కారదా?” అని అడిగింది.

కారద ముందు వెనుకలాడింది. కళ్ళు చెదలించేసి సవితముఖంలోకి చూసింది. ఆమెముఖంలో ఏవిధమైన బాధలేదు. పైగా పెదవులచివర బలవంతమైన నవ్వుమాత్రం చిందులాడుతూవుంది.

“పల్లెబుట్ట తిరిగి తీసుకొనివస్తే మీ అమ్మ విచారంతో, జోధతో దిగులుతో—మూర్ఛపడిపోతుందని నువ్వనుకున్నావా కారదా?”

కారద సిగుపడినటు “కాదమ్మా! నేనలా అనుకోలేదు. ఈసంగతి మీకు తెలిస్తే దొడపడతారని మాత్రం ఊహించాను” అన్నది.

సరిత ఆమె వీపుమీదా—తలమీదా చేతితో నిమిరుతూ “పిచ్చి పిలా — నీలానే అందరూ నీ తిరిగివచ్చడయాన్ని చూసి, ప్రేమించడం నేర్చుకోవడమా? అంతటివిక వాళ్ళోకుతుందా? ఈసంగతికి రేణుమీద నాకేమీ కోపంలేదమ్మా! నిజంగా యిందులో ఆమె తప్పేమీలేదు.” అన్నది.

“ఈవిషయం మీరు చెప్పనవసరంలేదమ్మా! రేణు మీ మామగారి నేనివారో గాకళ్ళతో చూసినట్లుగాను.”

“అయితే—ఏమని పళ్ళెబుట్టను తిరిగిపంపించింది?”

జరిగినదంతా పూర్తిగా చెప్పి “నీకోసమ్మా! నేనొకటి అనుకున్నాను. అన్నీ ఆమె తిరిగిపంపుతుందనే మీరు పంపారా?” అని కారద అడిగింది.

“నిజం చెప్పు కారిదా! నిజంగా వాళ్ళ కేవిధమైన యిచ్చందీ, కొంతా—కష్టంలేగా? అటుగంటి చిన్న మేమీ నువ్వక్కడ చూడనేలేదా?”

“అప్పుటి విషయం నాకలా తెలుస్తుందమ్మా?”

“అయింటి పరిస్థితులు చూసి—మనసులో ఏమనుకున్నావు?”

కారద తలవంచి మెదలకుండా వూరుకుంది. సరిత యీకోమీ మాట్లాడలేదు. అడగనూ లేదు. ప్రకారమైన ఆమె ముఖమీద విచార రేఖలు దట్టమైనయ్యాయి!

కొంచెంసేపు మెదలకుండా వూరుకుని “నువ్వక్కడికి వెళ్ళేప్పుడికి ఆమె ఏంచేస్తావుంది—?” అని సరిత అడిగింది.

“ఉలు టోపీని అలుతూవుంది.”

ఆ మాట విడంతోనే సరిత ముఖమీద నేడనా చిన్నాం పరుగు రెత్తింది. బాధతో “రాజావ్వారా ఆమె కుటీర వస్తువులన్నీ కొందామనుకున్నాను. కానీ,—రాజాతో అమ్మించటం రేణుకు యిష్టంలేదు.” అన్నది.

“ఎందుకనమ్మా?—”

“రాజా కొంటానన్న ధనకు ఆమె యిష్టపడలేదు.”

కారద కొంచెంసేపు నిశ్శబ్దంగా వూరుకుని “అమ్మా! రేణుకు—

డాక్టరుకు యిచ్చి పెండ్లిచేదామని దేవత ప్రయత్నిస్తున్నారట ! నిజమేనా ?" అని అడిగింది.

"లేదు...కాలేదు...పెళ్లి చేసుకోవని పట్టు పట్టింది—"

"అంతబుద్ధిమంతురాలై కూడా..."

"హిందువుల పిల్లకు రెండుసారు తాంబూలం పుచ్చుకోరు. నలుగు పెట్టరు. వాగ్దానం అయితేనే చాలా పిల్ల పెళ్లి చేసుకున్నట్టే. పెళ్లిచేసుకున్నవారి తిరిగతిలో చేరినానీ ! 'నా పెళ్లి విషయంలో వాగ్దానం కంటే, ఎక్కువగానే జరిగింది. యిక్కడ మళ్ళీ నా పెళ్లి విషయం వేరువిషయం. మీ 'ంతా అవసరంగా కష్టపడి వాగ్దానం ఏమీ ప్రయత్నం చేయకండి రాజన్నాయ ! ఈ రెండో పెళ్లివల్ల నాకేమీ సుఖముండదు' అని అన్నదట!"

"ఆటవంటపప్పుడు ముందు నిరపరిచిన కుర్రవాడికే యిచ్చి పెళ్లిచేయడమౌ ! ఆమె అద్భుతంవల్ల భర్త పిచ్చివాడు కాకుండా వుండవచ్చు."

"అకుర్రవాడికి లేని సవితరిని కూర్చున్నావు. ఆ రేకు నెలలక్రింద పెళ్లిచేశారు." కారడ అశ్చర్యపడింది.

"ఈ పెళ్లిపరిసితి తాయమారైంది నావల్లనే కారదా."

రెప్పవేయకుండా కారడ ఆమెముఖంలోకి చూస్తూవుంది.

"నేను నాతం చేసి ఆ పెళ్లి ఆపకుండా వున్నట్లయితే—వాళ్ళంత తొందగోనే దారంటు అడుక్కునే భిక్షగాళ్ళలా మారేవారు కాదు..... ఆసలు ముష్టివాళ్ళుగా ఎప్పుడో ఒకప్పుడు అయేవాళ్లే, కానీ—అంతకంటే ముందుగానే, వాళ్ళను నేను భిక్షగాళ్ళలా చేశాను. లేవటయితే లేని సవితరిని యింతతొందరగా తనభాగం పంచుకుని వేరుపోయేది కాదు."

భిక్షుకలి వచ్చి "అమ్మా ! తారకబాబుగారు లోపల కూర్చున్నారు. వారికి అన్నం పెడుదురుగాని రాండి ! చాలా రాత్రయింది" అన్నది.

కారడ లేచి నిలుచుని "మీరు పెళ్ళికలసిక అవసరం లేదమ్మా ! కొంచెం సేపు మీరు విక్రాంతి తీసుకోండి ! నేను భోజనం పెడతాను" అన్నది.

"కాదు కారదా ! నేనూ వసానుపద ! భోజనం చేసేప్పుడు నేను దగ్గర లేకుంటే—ఏమవుతుంటాడో—"

కారడతో ఆమె కిందికి వెళ్ళింది.

హరిన్ పురం నుంచి వచ్చిన తర్వాత సవిత్ యిల్లు మార్చింది. రమణి బాబుగారి పాతయింట్లో అకనుపేటేందుకే ఆమె యివసదలేదు. పన్నెండు సంవత్సరాలుగా వుంటూవున్న ఆయింటివేపు మానేందుకే ఆమెకు కంపన కలుగుతూవుంది. ఆయిట్లోనే ఆవాడు ఆశ్రయపొందరా లయేంతవరకూ వచ్చి, విచారంతో పరిభ్రమించింది.

విమలబాబు ఏ యింటిని ప్రజాబాబుకరీ, లేదా కోవతునీ అదెవ రీతు కున్నాడో, ఆయినే నివరకు సవితికు ఆశ్రయమైంది. యిప్పుడు విమల బాబు కలకత్తాలోలేడు. వ్యాపార విషయంలో అక్కంటు పెరిగ్రాం రావడంవల్ల సింగపూర్ వెళ్ళాడు. వెళ్ళా, వెళ్ళా—సవితిను చూసుకుండమని రాఖాలును ప్రార్థించాడు. రాఖాలు అప్పుడేపుడు వచ్చి చూసుంటాననే చెప్పుడు కానీ, ఈ యింట్లో వుండేందుకు మాత్రం వొప్పకొలేదు. విమలబాబువల ఈసంగతి విని తానకుడు సంతోషంగా కొత్తమ్మ బతువు భారం తను తీసుకుంటానని చెప్పాడు.

సవిత్ సలహాప్రకారం తానకుడు వరమానం స్కూలు వొదిలిపెట్టి, యిక్కడ వుంటూ—హైకోర్టులో ప్రాక్టీసు మొదలుపెట్టాడు. క్రింద వున్న అంతస్తులోని కూర్చునే గదిలో వకలాట కావలసిన వస్తువులతో అలంకరించి, కుర్చీలు బల్బులు సరించి, చక్కగా తయారు చేశాడు. విమలబాబే యింతా చేసి, హైకోర్టులో పేరు ప్రఖ్యాతులు గల ఒక వకీలుగా తారకుని తయారుచేశాడు. విమలబాబు చిన్నకారుకూడా కోర్టుకు వెళ్ళా—వస్తూవుంది. కావలసిన వేషధూషణాలన్నీ సవిత్కొన్నది.

తారకుని భోజనం కావడంతోనే సవిత్ పైకివెళ్ళింది. కొంచెనేపయాక కారడకూడా అక్కడకువెళ్ళి “అమ్మా! యివారే ఏమీతివారా?” అని అడిగింది.

“నువెళ్ళితినిరా అమ్మయ!”

కారడ యింకేమీ మాట్లాడకుండా పైటచెంగు అంచును మెలివేస్తూ నిలుచుంది.

“ఒక్కనాడు భోజనం చేయకుండావుంటే మనుష్యులు చనిపోరు కారదా! చావుకంటేకూడా తిండే మానవుణ్ణి ఎక్కువగా బాధపెడుతూ

వుంటుంది... అయితప్పటికీ నాకు భోజనం పెట్టాలని నీమనసులోవుంటే, పద—”

“వొద్దమ్మా! మీరుండండి నేనే వెళ్తాను.”

కారద వెళ్లాక తన నిస్సారతకూ, చేతకానితనానికీ, కన్నీరుకారుస్తూ, ఎంతసేపుకూర్చుకోవడం ఆమెకే తెలియదు. అకాశుగా తలుపుకొట్టిన చప్పుడై—దానితోపాటు తాంకనాగుడు “కొత్తమ్మా!—తలుపుతీయ!” అని పిలిచినమాటలూ, వినిపించినయ!

సవిత లేచివూళ్ళోచడంతోనే మళ్ళీ చప్పుడూ — అంటునే తిరిగి పిలిచినమాటలూ వినిపించినయ!

త్వరత్వరగా కన్నీరు కుడుచుకుని, మైటకొంగు సరిచేసుకుని సవిత తలుపుతెరిచింది. తారకుని తొందరపాటునుచూసి యింట్లో ఏదో దుర్ఘటన జరిగిందని ఆమె అనుకుంది. “కొత్తమ్మా!—ప్రస్తుతం రాత్రులుతూట మీరు భోజనం చేయడం లేదని విన్నాను. ఆఖరికి యివ్వాలి కూడా యింత వరకూ నోట్లో మెతుకన్నా చేసుకోలేదు... ఒకవేళ మీవొంట్లో బావుండడం లేదని అనుకుంటానమ్మా!” అని అన్నాడు.

తారకుని మాటలకు విస్మయం—విరక్తి కలిగి, నిశ్శబ్దంగా కూర్చుంది. తారకనాగుడు మళ్ళీ అమాటలే అడిగాడు. చివరకు సవిత “కాదు... నా ఆరోగ్యం బాగానేవుంది” అనిమాత్రం అన్నది.

“అయితేమరి—మీరెందు కీవిధంగా ఉపవాసం చేస్తున్నారు? కాదు... కాదు. నేనెప్పుడూ ఒప్పుకోను. మీరేదో యింత తివాలి. నేను తేపు పొద్దున్నే దాక్తయను తినుకొస్తాను.”

“అట్లా మట్లాడకు తారక్!”

“అయితే—మీరు ఈవిధంగా ఉపవాసం చేస్తూ కరీరాన్నిండుకు కుష్కింపచేసుకుంటున్నారో చెప్పండి?—”

“చాలా రాత్రయింది. వెళ్ళి పడుకో తాంక్!”

“మీరేవిధంగా చేయాలనుకుంటే అవిధంగానే చేయండి! నే నిదంతా సింగిల్గానే రాస్తాను. అనునవచ్చి నన్నడిగితే నే నేం చెప్పను?—”

సవిత్ హృదయం మండిపడనిది. అయినా—కాంతంగా “నేను చెండు గోబుల్లుంచీ తిండి తినలేదు. మూక గోబుల్లుంచీ నిద్రపోలేదు. ఎందుకు పోలేదు—ఎందుకు తినలేదని ఈసంగతు చెప్పరదానినా—వినను! జవాబు చెప్పును” అన్నది.

“అయితే—నేనెందుకక్కడ వుండాలమ్మా?”

“ఇవాళ నేను చాలా అలసిపోయాను తారక్! తక్కించడానికిగానీ, మూర్ఖాడడానికిగానీ నాలో శక్తిలేదు నిద్రపోవాలనుకుంటున్నాను” అని సవిత్ తలుపు వేసింది.

కారడ మెట్టుపై రే నిలుచునివుంది. తారక్ నాథుడు తిరిగివస్తూ ఆమెను చూసి గట్టిగా “కొత్తమ్మ ప్రతిభా—భోజనం చేయడంలేదని, నువు నా కుడుకని చెప్పలేదు? ఇవాళ కడుతల్లి చెప్పడంవల్ల నాకు తెలిసింది” అని అడిగాడు.

“ఆమె విషయంలో మీరేమీ శ్రద్ధ తీసుకోలేదు. వినదలుచుకోలేదు కూడా—!”

“యింత రేనిపోని నేనా? కొత్తమ్మ విషయం నేనేమీ కనుక్కోవడం లేదా? ఆమె విషయంలో ఆశ్రద్ధ చూపిస్తున్నానా?”

“అసలు సంగతి తెలుసుకోకుండా అవకండి! ఆ సంగతేమీ నేననడంలేదు.”

“అన్నావు. ఈ యింట్లో నాకు విరుదంగా లోలోపకే ఏదో కుట్ర జరుగుతోందని వాకిప్పుడే తెలిసింది! యీరాత్రే విమలబాబుకు యిక్కడి సంగతులన్నీ రాస్తాను.”

“మిత్ర వ్రాసారు! వ్రాసే శక్తి—తెలివితేటలూ మీకున్నాయ్! ఈ కారణంతో కొత్తమ్మకు కోపవస్తుందని కూడా తెలుసుకోండి!”

“నా కర్తవ్యం నేను నెరవేర్చుకుంటాను. ఈ యింటి జవాబుదారంతా నామీద పెట్టి పెర్లాడు... ఈ సంగతిని మరిచిపోలే పని జరగదుకదా? ఇది మంచిదేనా?—”

“కొత్తమ్మను అదుపాజ్ఞలలో వుంచే అధికారం మాత్రం—ఎవరికే లేదు,”

“అయితే ఆ అధికారం ఎవరికుందో కొంచెం చెబుతావా ? రాఖాలు రాజుకునూడా లేదనుకుంటాను.”

“కొత్తమ్మ మీది అధికారం చెలాయించాలంటే, — అది ఒక్క రాఖాలు రాజుకుతప్ప యింకెవరికీ లేదు.”

మామూలు ధోరణిలో సాధారణంగా అన్న ఈ చూపు తాంకవాధుని హృదయానికి బాణంగా గుచ్చుకుంది. దాగివున్న కోపం సమ్మోచించుకోలేక “అవును. అంతే అందుకే ఈ అసలూ అమ్మగారిని చూసేందుకే పాపం ఆయనకు తీరుబడి లేకపోయింది కామోలు !... ఈ యింకో కొన్ని మృత్యోవుంటే కళంకమంటుకుంటుండునున్నాడు.” అని అన్నాడు.

“రాఖాలు బాబంటే, తమస్వరాన్ని నెరవేర్చుకునేందుకు ప్రతిపని నెత్తిన వేసుకునే రకంలానివాడు కాదు. కొత్తమ్మ బయపుభారం కంటే — ఆయన యింకోవెద్ద బరువును తలనె పెట్టుకుని వెళ్తున్నాడు. మీరీసంతతి తెలియదు... తెలుసుకోలేదుకూడాను ?” అని జవాబుకు ఎదురుమాడకుండానే కారద క్రిందకు దిగివెళ్ళింది.

మధ్యాహ్నమైంది. సవిత ఈ పరిస్థితుల్లోనే స్నానంచేసింది. రెడిసింగ్ పెంట్లుకల్ని వెంక్కు వేసుకుని, సూర్యునివేపు పీపురెట్టి ఉదగ్రం వ్రాస్తోంది. కట్టుకున్న చీరెతంచును కంఠంలా మెడకు మటుకుని వూరి. ఉదాశివమైన ఛాయతోవున్న ముఖమండలంమీద దయ, హాసీ — కరుణా కమ్మకుని పీరికితనంతో వ్రాస్తావుంది.

అక్కడే కారద వగండాలో కూర్చుని తనకు రకక కట్టుకుంటావుంది. అశాస్త్రంగా ఆ మెన్చుస్సి రోడుమీదకు వెళ్ళింది ! రాఖాలు రాజడంకూడా చూసింది. కుట్టుపని చేస్తోపట్టుకుని మెడలకుండా తలుపుతీసి నిలుచుంది.

గట్టిగాపిలవలసిన అవసరం లేకుండానే తెరిచివున్న ద్వారంలానుంచి కారదను చూడడంకోసే రాఖాలు హృదయం లేలిక పడింది. ఏనా ఆ భావాన్ని కనిపించనీయకుండా దాచుకుంటూ “యిత మిమ్మధ్యాహ్నముప్పుడు తలుపుదగ్గర నిలుచున్నావేం కారదా ?” అని అడిగాడు.

“ఒకవునిషికోసం ఎదురుమాన్చున్నాను.”

“ఎవరికోసం ? — వస్తువులన్నీ కునేవాడికోసమా ? —”

“ఉహూ! మీ రేమవుతున్నారు ?”

“నాకేం తెలుసు. నన్నే చెప్పరామా ? —”

“ఏమి అంత? మీరు స్వయంగా తెలుసుకోలేకపోతు, యితరుల విధంగా తెలికీలు చెబుతారు నేనతా ?”

“నువు ముందేతీర్చావుగా ?”

“కయ్యాలిమనుష్యులకు ముందే తెలుసుకుంటుంటే! పదండి తలుపు జేస్తాను.”

తలుపు గడిచినదేని రాఖాలును వెంటతీసుకుని లోపలివరండాలోకి వచ్చింది. రాఖాలు నవ్వుతూ “ప్రతిరోజూ ఈవిధంగానే మధ్యాహ్నం పూట ఎవరికోసమన్నా ఎవరుమామూ నిలుచుంటావా?” అని అడిగాడు. ఆ గొడుగులో కొంత ఎంతా? కిక్కిరిస్తోంది!

కాద అనిపించేపు రాఖాలు ముందులోకిచూసి, ఆతరువాత మెలిగా ఆమెకూడానవ్వి “అవును! నేను గోజూ ఈవిధంగానే నిలుచుంటాను. ఏనాడు మొట్టమొదట మీరు నన్ను ఎంతాకో, అనాదికూడా ఈవిధంగానే, యిలానే నిలుచుని ఒక మనిషికోసం ఎదురుమాకాను” అన్నది.

“అగానంబి! సరే, ఆమహాశయముదెవకో కొంచెం చెబుమా!”

కాదు నవ్వి “నా పాపములవైపు మరణదేవత! ఆయన రావడానికి అనాదికూడా ఈవిధంగానే తలుపుతెరిచి నిలుచున్నాను కానీ,—మరణదేవతకు బదులు వ్యక్తులకోసం ఆ తలుపుకుండా లోపలకు వచ్చాను” అని చెబుతూవుంటే రాఖాలు “సరే! మంచిదే, పద! ఎవరైతేనేం చెడదేమో రాకపోవడమే చాలు!—కైపద! కొత్తమ్మ విక్రొంతి తీసుకుంటోందా?—” అని అడిగాడు.

“లేదు...ఉత్తరం రావూవుంది. యిప్పుడే అన్నం తిని లేచింది.”

“యిప్పుడే తిన్నరా? యిత పొద్దు ఎక్కింతర్వాసరా?”

“ప్రతిరోజూ యింతే! యింటిపనింతా చేసుకుని, స్నానంచేసి, పూజ చేసుకుని అన్నానికి కూర్చునేసరికట్లా, ప్రతిరోజూ మూడూ, మూడున్నరవుతుంది. యివారే యింతా కొంచెం వొందరగానే—”

“అంటే—ఏమిటి ? తన చేతులతో తను పనిపాటలు చేసుకునే అలవాటు కొత్తమ్మకులేదు. అవిధంగా చేసినట్లయితే — ఎప్పుడో ఒకప్పుడు తప్పకుండా జబ్బు పడుతుంది. నాకన్నా, చాకరూ—చానీలూ వంటవాళ్ళూ—ఏళ్లంతా ఎక్కడికి వెళ్ళారు ? యింట్లోలేరా ? పని చేసుకోవాలని కొత్తమ్మ ఒంటరిగానే వుంటుందా ? ఈవిధంగా ఆమెకు బీదతనం.....”

“బీదతనంతో కాదు దేవతా !”

“అయితే మరి—?”

“యిది కిలోరమైన ఆమె ఆత్మనిగ్రహం మాత్రమే !”

రాఖాలు నిగుతలు డయ్యారు. శారద నిట్టూర్పు విడిచి “వెళ్ళ కూర్చోండి !” అని అన్నది.

“నేను సమయంకాని సమయంలో వచ్చాను. కొత్తమ్మ విక్రాంతికి భంగం కలుగుతుందేమో—కారదా ?”

“అలా అయితే యిటువంటిప్పుడు అసలు మీరు రాకూడదు.”

“యంతకంటే నాకు వేరే సమయం దొరకదు కారదా ?”

“అసంగతి నాకు తెలుసు.”

“అంటే ఏమిటి?—నీకేం తెలుసు ?”

“నాకెందుకు తెలియదు ? యిటువంటిప్పుడు ఈ యింట్లోవుండే కొత్త వకీలు దొరవారు కోర్టుకు వెళ్ళారు. ఆ కారణంతో మీరు మీ మిత్రుల యిబ్బంది...రామరామ ! ఎంతమాటన్నాను ! మిత్రులు కలుస్తాడనే భయం వుండదు—”

“ఇప్పుడన్నా పెకితీసుకొని వెళ్తావా ? లేకుంటే, ఇలాగే కింద నిలుచో బెడతావా ?—”

“అక్కడోక బెంచీవుంది. వెళ్లిదానిమీద కొంచెంసేపు కూర్చోండి దేవతా ! అమ్మగారు ఉత్తరంవ్రాసేప్పటికీ యీకా ఆలస్యమవుతుంది... ఈలోపల మిమ్మల్ని కొన్నిసంగతులు అడగాలి.—”

“పద పెకివెళ్ళాక నింటాను.”

“కాదు, అమ్మగారిమందు అడగాలంటే నాకు సిగ్గువుతుంది”

చివరకు కారద ఆడున్న క్రింది అంతసులూని పసారాలోకి లాక్కువచ్చింది. అక్కడవున్న బెంచీమీది దుమ్మును తన కొంగుతో కుడిచి “హూహ్లాండి—” అన్నది.

రాఖాలు కూర్చుని “సరే! మరి నువ్వెక్కడ కూర్చుంటావు?” అని అడిగాడు.

కారద నిలుచునే “లేదు కూర్చోను. నేను మిమ్మల్ని రెండుమూడు సంగతులే అడుగుతాను. మీరెంతోనేపు కూర్చోవలసిన పనిలేదు.” అన్నది.

“తథాస్తు...అయితే యిక మొదలుపెట్టండి—”

“మీరు నన్నీవిధంగా ఎగతాళి చేస్తుంటే ఏమని అడుగుతాను?”

“సరే—ఎగతాళి చేయనులే చెప్పా.”

కారద రాఖాలుకు దూరంగా గోడకు జేరగిలబడి, చేతిలోని పనిని అలానేవుంచి “నాకు సర్దిగా తెలియవు!—యివన్నీ నిజంగా మిమ్మల్ని అడగనూడదు.” అని కొంచెంనేపు అగి “సరే! రేణు చెరలు సనితి తల్లి కూతురు, రాణికి వివాహమయ్యాక పరిశితులేవిధంగా వున్నాయ! ఆ సంగతులేమన్నా మీకు తెలుసా?—” అని అడిగింది.

కారద ఈవిధంగా అడుగుతుందని రాఖాలు అనుకోలేదు. ఆకాశంతో ఒక్కక్షణం ఆశ్చర్యపడి “ఎందుకూ? అసలు సంగతేమిటే? నాకి విషయంలో అంతటాగా తెలియదు. వినా,—వాళ్ళు ముఖంగానే వుంటున్నారని విన్నాను. యితరకూ, నువ్వివార ఆసంగతి వినిడానికింత ఉబలాట పడకున్నావే?” అని అడిగాడు.

“ఆసంగతి తరువాత చెబుతాను. రాణి సంతానవంతురాలు కాబోతూ వుంది. ఆసంగతి ఉత్తరంద్వారా పెదనాన్నగారికి తెలియచేశారా?—”

“వాళ్ళొకవేళ తెలియచేశారేమో! కానీ, ఈవిషయాలతో నాకేంపని కారదా? ఈసంగతులన్నీ వినిడానికేనా నువ్వు నన్నిక్కడ కూర్చో పెట్టింది?”

“కాదు...రాణిని పెళ్ళిచేసుకున్న కుర్రవానికే రేణును యిదివరకు సిరపమమకున్నారనీ, నలుగుపెట్టారనే సంగతి మీకేం తెలుసు?—”

రాఖాలు విస్మయంతో “యదాసంగతి! నా కీ సంగతేమీ తెలియదే!” అన్నాడు.

“అవును. యదాసంగతి!” అని కొంచెంసేపాగి “అయితే పెదనాన్న గారు బృందావనం వెళ్లి అక్కడ వుండాలని నిశ్చయించుకున్నారా?” అని అడిగింది.

“అవును—”

“మరి రేణుకూడా వెళ్తుందా?”— రాఖాలు అడిగింది.

కారద క్షణంసేపు మెదలకుండా పూరకుని “కానీ, శేకం కాని దేశంలో యింత పెద్ద పిల్లను.....” అని అగింది.

“అసంగతి నామ తెలుసు! వినప్పటికీ అంతకంటే వేరే యింకో కథ మైన దాచేమన్నా చూపించగలవా కారదా? ఎవరి అదృష్టంలో ఏవిధంగా వ్రాసుంటుందో అలా జరిగి తీరుతుంది. యదే స్పష్టి నియమం! ఈసంగతిని ఒప్పుకోకపోతే కష్టాలు ఎక్కువవుతయ్యే.”

“అంటే—రేణు అదృష్టంలో ఎలా వ్రాసుంటే అలానే జరుగుతుందిని మీరంటారు. మనమెందుకు విచారించాలంటారా?”

“కాకుంటే మరేమిటి? ఆ మెజిజిల్ క్షయం ఆమెకు చిన్నతనంనుంచే మొదలైంది. దేశమంతా ప్రయత్నించినా ఆమెను సుఖంగా వుంచలేదు.”

“ఇది మీ ఆభిప్రాయమా దేవతా?”

“అవును ఎన్నో విషయాలుచూసి, ఎన్నో దెబ్బలుతిని, ఆఖరికి యదే గ్రహించాను.”

కారద కొంతసేపు నిశ్శబ్దంగా వుండి “కానీ, అమ్మగారు ఈగాయాన్ని సహిస్తుందనిమాత్రం నేననుకోలేను.” అన్నది.

“అంటే—?”

“దేవతా! మీరేమన్నా చెప్పండి. కారదను మాత్రంమీరు మోస వుచ్చు లేరు. పొరబాటు చేయడం మీబోటివాళ్ళకు చేతకాదు. మీకంతా తెలుసు! మీ విజ్ఞాన విశేషాలమొందు, నాతెలివితేటలూ, జ్ఞానమూ, ఎందుకూ ఒనికిరానివి. రేణు పడే ఈ దుఃఖానికీ, విచారానికీ, ఈనాటి పరిస్థితికీ ఆమె తల్లె కారకురాలు! వినా—ప్రపంచంలో మానవుని

జీవితంలో—ఎన్నో సంగతులు తెలియకుండానే జరిగిపోతుంటాయి!—
నాటికికూడా ఎవరన్నా జవాబుదారీ వహిస్తారా? దానికి జవాబుదారీ నేడి
అసలు వూటందా? మానవుడు తనంతట తానే దాని అర్థాన్ని గ్రహించ
గలడా?!”

రాఖాలుబాబు అర్థహీనం గా కూనవద్దప్పటికీ కారదవేపు చూస్తున్నాడు.

“అయినప్పటికీ మీరు బాగా ఆలోచించి మాడండి! ఆనాటి అమ్మ,
ఈనాటి అమ్మ ఒకటికాదు. ఇద్దరిమధ్యా ఎంతో తారతమ్యం వుంది.
ఎవరేమవుతున్నా—అమ్మను ‘కొత్తమ్మ’ రూపంలో పరిచయం పొందా
లనుకుంటే, మీకంటే ఆ స్థానాన్నేవరూ పొందలేదు.”

మూర్ఖవాదం గా కూర్చున్న రాఖాలు ముఖంలో, తెలియనిబాధ ఎవో
వ్యక్తమవుతూవుంది.

“ప్రస్తుతం నేను కొత్తమ్మ ముఖంవేపు మాడలేక పోతున్నాను.
దేవతా! రోజురోజుకూ ఆమెసిరి మరింత అధ్వాన్నంగా మారిపోతూ
వుంది. నానాటికీ మండతూవున్న నిప్పుతో ఆమె తన శరీరాన్నీ,
మనసునూ మెల్లి మెల్లిగా బూడిదగా మార్చుకుంటూ వుంది. తిండి
తీప్పలు మానివేసింది. మంచి వస్త్రా భగణాలు కూడా వదిలి పెట్టింది.
యింట్లోని అనవసరమైన పనిపాటలనుంచి పనివాళ్లను మానిపించి తనే
అన్ని పనులూ చేసుకుంటూవుంది.....కూతురు విషయంలో విచారం
పెట్టుకుని ఆశోగాన్ని పాడు చేసుకుంటూవుంది. యిత యిదిగా బాధ
పడుతూ—అత్తత్తప్పికోసం—కాంతికోసం, వూజు చేసుకుంటూవున్నా
ఆమె ఒకక్షణంకూడా కాంతి వాయువుల్ని పీల్చ లేక పోతూవుంది.”

రాఖాలు ఉదాశీనంగా వెరటి వేపు చూస్తూ ఏమీ మూగ్గాడలేదు.

“అమ్మగారి విషయంలో మీరింకొక విధంగా అనుకోవద్దు దేవతా!
మీరుకూడా అనవసరంగా అమ్మను తప్పుగా అర్థంచేసుకుంటే—యిక
ప్రపంచంలో నిజంమీద నిలబడి నడవడం కలిగిమై పోతుంది. మనిషి
యింకేవిధమైన ఆధారంతో బ్రతుకు తాడు?”

ఏమి చెప్పాలో ఆలోచించ లేకపోయాడు. జవాబు చెప్పేందుకు
ఏముందీ?

“దేవతా ! మీరు కొంచెం అమ్మగారి దగ్గరకు వెళ్లి ఈనాడు అమె న్నాదయావేదనను కొంత చల్లార్చాలంటే, మీకు తప్ప యింకెవరికీ చేత కాదు.”

“సరే—కారదా ! యిప్పట్నుంచీ నువు చెప్పినట్లుగా నడిచేంగుకు ప్రయత్నిస్తాను.”

“దేవతా ! మీరు కేవలం నాకు ప్రాణదాతలేకారు. నా గురుదేవులు కూడా ! గుడికళ్లకు యింతదృష్టిని ప్రసాదించారు. ఏమీ తెలియని మూర్ఖురాలికి జ్ఞానాన్ని ప్రసాదించారు. మీ చావుల్లోని తేజస్సుతో నాదృష్టి మారింది. నేననే ఈ మాటలు గోరంతలు కొండంతలుగాచేసి మీముందు చెప్పడంలేదు. భగవంతునికంతా తెలుసు !”

23

విమలబాబు సింగపూరునుంచి కలకత్తాకు తిరిగివచ్చాడు.

సవిత్ కరీరక కష్టసాధనమంతా తారకుని ఉత్తరంతో తెలుసుకున్నాడు. అందుకు జవాబుగా ఆయన “మీకొత్తమ్మ కేది యిష్టమో అవిధంగా అమెను చేయనీయండి. అందులో మీరేమీ జోక్యం కలిగించుకోవద్దు.” అని తిరిగి వ్రాశాడు.

ఈ ఉత్తరం అందుకుని తారక నాథుడు రక్షింపబడినట్లయ్యాడు. ఆయనకు పగలలా కొత్త కొత్త విషయాలలో చిక్కనని తీరుబడి లేకపోవడంకల్ల సవిత్ విషయం కనుక్కునే అవకాశం లేకుండా వుంది...

కొత్తమ్మ స్నానావారాల్లోనూ, ఉపవాసాలలోనూ, కఠిన పరిశ్రమ ల్లోనూ, అమె పూజా పునస్కారాల్లోనూ, తారకుడిప్పుడు ఒక్కవిషయం కూడా పట్టించుకోవడంలేదు. ముఖాన్ని గలభిరంగా చేసుకుని, వీలున్నంత వరకూ తప్పుకుపోతూ, తిండి తిని—మెదలకుండా తన గదిలో కూర్చునే వాడు.

సవిత్ నవ్వుతూ—ఒకనాడు తారకుని పిలిచి “ఏంనాయనా—తారక్ ? అమ్మమీద కోపంవచ్చిందా ?” అని అడిగింది.

“అంత అధికారం నాకక్కడిదమ్మా ! నేను దారివెంట అడుక్కునే ఒక బికారిని మాత్రమే !”

“ఛీ...ఛీ...నాయనా! అలా అనకూడదు.”

తారకుడు యింకా ఏమేమో మూడు నాలుగు పుల్లనిరుపుమాటలు లనే నాడే, కాని—కారదను చూసి పూచుకున్నాడు. తనమాటలకు కొత్తమ్మ ఏమీ అనికపోయినా, కారదమాత్రం కష్టపడ తుందని అతనికి తెలుసు!

విమలబాబు కలకత్తా వస్తున్నానని ముందు సవితకు ఉత్తరంరాసి, ఆతరువాత బెల్గ్రాం ఇచ్చాడు. సంతకం ఆ కబురుని తారకనాథుడు అయిన్న ఆహ్వానించేందుకు ఓడరేవుద్వారకు వెళ్లాడు. అక్కడకు వెళ్ళే సరికి విమలబాబు మోటారులో కూర్చున్నవాడల్లా, తారకునికూడా ఎక్కించుకున్నాడు. మోటారు కదిలింతర్వాత విమలబాబు “రాజుబాగా ఉన్నాడా?” అని అడిగాడు.

అక్కర్లేతో తారకనాథుడు “ఎందుకూ? అతనికేం జరిగింది?” అని అడిగాడు.

“ఏమీలేదు... నేను ఊరికినే ఉన్నాను. వీలుంటే రేపుకువచ్చి నన్ను కలుసుకోమని ఉత్తరం రాశాను.”

తారకుని ముఖకల్పలు కొంచెం నేపటోనే మారిసయి! “మీ కాయనతో అరంటు పనుందనుకుంటాను.” అన్నాడు.

“అవును. ఆయనక్కడికి రాకపోయేసరికి జబ్బేమన్నా పడలేదుకదా అని అనుమానంగావుంది. కలకత్తాలో రేడేమో—నా ఉత్తరంకూడా అంద రేడేమో!”

“లేదు... మొన్న నే ఆయన్నిట్లో చూశాను.”

“అయితే ఏదన్నా అత్యవసరమైన పనిలో చిక్కుకున్నాడేమో!” అని ద్రైవ్యుతో “శివ చరణ్! హాటల్ డాంగ్’ వేపుకు కాయను పోనీ” అని చెప్పాడు.

“సన్నికొంచెం దూరంలో దింపివేయండి విమలబాబూ! నాకావీధిలో అరంటు పనివుంది” అని తారకుడు అన్నాడు.

“అయితే మరి—మీ ప్రాక్టీసు బాగా జరుగుతూ వుందన్నమాట?”

“మీ దయవల్ల ప్రాక్టీసు బాగానే జరుగుతూవుంది. ఎప్పుడూ ఏదో ఒక ఎంగేజ్ మెంట్ వుంటూనేవుంది.”

“చాలా మంచిదే! మీరు మీ జీవితంలో ఆత్మ్యన్న తిని పొందారు!”

తారక నాథుడు వినయంగా నమస్కరించి కారుదిగి వెళ్ళాడు.

పాటల్ డాంగ్లో రాఖాలుబాబు యింటికి రెండు తారాలు వేసి వున్నాయ్! ఆయన ఎక్కడికి వెళ్ళాడో అంతు తెలియలేదు. అక్కణ్ణించి విమలబాబు తిన్నగా సవితరియింటికి వచ్చాడ. ఆయనగొంతు వినడంతోనే కారడ నవ్వుతూవచ్చి నమస్కరించి “మీరు బాగాచిక్కిపోయారు; మారిపోయారు! ఎంతో నల్లబడ్డారు! అక్కడిగాలీ నీరూ పడలేదా?” అని అడిగింది.

విమలబాబు నవ్వి “ప్రపంచంలోని అడపిలల నోటివెంట ఇటువంటి మాటలే ఎప్పుడూ రావడం మామూలు! నేనెన్నోసార్లు యిటువంటిమాటల్నే విన్నాను. తండ్రి, కొడుకూ—యదరూ కొంతకాలం యిట్లోనుంచి బైటి ప్రదేశాలకు వెళ్ళి తిరిగివచ్చాక, తల్లి కూతుర్లదరూ వాళ్ళను ఆపాదమస్త కమూ చూసి, కరీరాల్ని నిమరుత్తో “అయ్యో నాయనా! నాబాబూ! సగ మైవచ్చావా? ఆవురి నీళ్ళూ గాలీ నీకు పడలేదునాయనా!” అని అంటుంటారు. అంతకంటే నలుపయనా? లేక—లావుగా బలికానా? దీనికేమయినా ప్రమాణమనేది వుందా కాదా?—” అని అన్నాడు.

కారడ సిగ్గుపడి ఆసంగతిని మరిపించేందుకు “కూర్చోండి! అమ్మను పిలుస్తాను” అన్నది.

అయినా అమ్మను పిలవాల్సిన అవసరం లేకపోయింది. వంటింట్లోనుంచి సవిత తనంతటానే అక్కడికి వచ్చింది. సగం మాసిన ఖద్దరుచీరే కట్టుకుని వుంది. ముఖం మునుపటికంటే దుర్బలమైంది. పెద్దపెద్ద కళ్ళు కాంతి హీనంగా,—ఎంతో దట్టమైన విషాదభావాలతో కూడుకున్నట్లుగా వున్నాయ్.

సవిత ఇలా మారిపోతుందని విమలబాబు అనుకోలేదు. ఆ కారణం తోనే చకితుడై “ఇదేమిటి? నీ ఆరోగ్యం ఇలా చెడిపోయిందేమిటి? జబ్బున పడ్డావా?” అని అడిగాడు.

“నేను జబ్బు పడలేదు. కానీ,— మీరు నాకు తిన్నగా రేవునుంచి ఇంటికివెళ్లి స్నానాహారాలు పూర్తయ్యాక, సాయంకాలం యిక్కడికి

వస్తానని రాకాయ.' ఇప్పుడు మట్టతా పులుముకుని తిన్నగా యిక్కడికే వచ్చిపట్టుండే!" అని అన్నది.

కారద యింకొకవేపుకు వెళ్ళుచే ఆమెను విమలబాబు చూసి "ఘోరి దుమ్ము పులుముకునే దేని దర్శించాలని శాస్త్రాల్లో వ్రాసివుంది." అని అన్నాడు.

"అదాసంగతి!"

"నీకు నిమ్మకిం లేకపోతే పుస్తకం కప్పిచూడు... సరే, ఈ సంగతి నిక వదిలిపెట్టు. నాప్రశ్నకు జవాబు చెప్పు?—"

"ఏ ప్రశ్న కూ?"

"నీ ఆకాగ్యం యిలా చెడిపోయిందే?"

ఇన్నాళ్ళూ దాగివున్న సవిత్రవ్రువ ఒక్కసారి పొంగింది. "ప్రపంచం లోని దయామయుల దృశ్యలో, అసహాయులపట్ల, దుఃఖితులపట్ల ఎప్పుడూ యిటువంటిమాటలు రావడమే వింటున్నాను." అన్నది.

ఈ మాటలు తిను యింతికుముందే కారదతో అన్నాడు. అందుకనే గట్టిగా నవ్వాడు. సకలకూడా నవ్వించి. అన్నదవేచనా ఖాయతో కప్పి వున్న యింటి వాతావరణం ఎన్నో రోజులతరువాత అకిస్మాత్తుగా ఈనాడు స్వచ్ఛమైన సవ్యుల ప్రవాహాలతో నిర్మలమైనవయింది.

"నేను నీముందు కిడిపోయాను సవిత్రా...! రేణుకల్లీ!" అని విమల బాబు అన్నాడు.

'సవిత్ర' అని విమలబాబు వెళ్ళనే తననుతాను సమ్మోదించుకుని... 'రేణుకల్లీ' అని అన్నాడు. ఈవిషయాన్ని సవిత్ర కనిపెట్టింది. ఆ కారణంతో :— "అయితే మీరివారే ఎక్కడ స్నానంచేస్తారు? భోజనం చేస్తారు? ఇక్కడా? లేక యింటికి వెళ్తారా?" అని అడిగింది.

"నువెక్కడని చెబితే అక్కడే!"

"మియింటికికే వెళ్ళండి."

"అక్కడ నాకోసం కనిపెట్టుకుని కూర్చునేవారెవరూ లేరని నీకు తెలుసు! అక్కడ నొకగ్నూ, చాకగ్నూ, పనిమనిషీ తప్ప యింకెవరూలేరు. వేలు విడిచిన దూరపు బంధుత్వంగా అత్తగారాకామె బుద్ధి జ్ఞానంలేని

కొడుకుతో వుంటుంది. అయినా— నేను ఆమె ప్రేమకు పాత్రుణ్ణి, భయానికి పాత్రుణ్ణి నిర్ణయించడం మాత్రం కష్టంగావుంది —”

“అయినా సరే, యింటికే వెళ్లండి! అక్కడ వున్న వాళ్ళంతా మీకోసం ఎదురుచూస్తూ కనిపెట్టుకునివుండే వాళ్ళే! యింట్లో సందేహంలేదు. అది ప్రేమతో ఎదురుచూడడం కానీయండి, భయంతో ఎదురుచూడడం కానీయండి. వివిధంగా నెలతేనేం?— తిన్నగా యిక్కడికేవచ్చి భోజనం చేయడం మాత్రం మంచిది కాదు.”

“ఒక వేళ కళంకం కలుగుతుందేమో?— ఎవరికి నీకా? నాకా?”

“మీ రేమనుకుంటున్నారు?—”

“బహుశా యిద్దరికీ రావచ్చు—”

“మరి, అటువంటప్పుడు వెళ్ళక ఆలస్యం చేస్తారేం?”

“మానవుల మనస్సులకు అప్పడపుడు ప్రశంసలకంటే, — నిందలే ఎక్కువ యిష్టంగా ఎదురుకుంటాయా అని ఆలోచిస్తున్నాను.”

“అసంగ తలావుంనండి... యిక ఇంటికే వెళ్ళిరాండి!”

“వెళ్ళున్నాను. కానీ,— నువ్వు నాయింట్లోని వాళ్ళకు.....” అని విమలబాబు అంటుంటే సవిత ఆమాటను పట్టుకుని “ఇంట్లోనుంచి గంటాక తప్పిపడతారు. అంతేకదా? అవును అంతే! ప్రస్తుతం నేనిదే ఆలోచిస్తున్నాను దయామయా!” అని అంటుంటే, ఆమెగొంతు బొంగురుపోయింది.

విమలబాబు విచలితుడై, విస్మయంగా— “సవితా...” అని పిలిచాడు.

మెల్లిగానవ్వి విమలబాబును చూసి “శత్రువాత అసంగతంతా చెబుతాను. యిప్పుడిక నన్నేమీ అడగకండి” అన్నది.

“కాదు కాదు. చెప్పండే నే నిక్కణ్ణించి కదలను. నువ్వు చెప్పే తిరాలి. యింతకూ అసలేం జరిగింది?”

“సాయంత్రంరాండి! అంతా చెబుతాను. రాత్రికి యిక్కడే భోజనం చేయండి! ప్రస్తుతం నేనే వంటచేస్తున్నాను.”

“అయితే సరే...! అప్పుడుకూడా యిలానే మాయచేసి అసంగతిని ఎగరకొట్టేవునుమా?—”

“భయపడకండి! జీవితంలో నన్ను నేనులేకపోయి, యితరులను మోసం చేసి నట్లుగా మారుచేసినట్లు నాకు స్థాపకంలేదు.” అని చెబుతుంటే ఆమెకంఠ స్వరం కంపించింది.

విమలబాబు ఈ విషయం గ్రహించాడు. ఈనాడు సవిత సాధారణ మైన పరిహాసానికే, జవాబు చెప్పేందుకు ఎంతో యిదిగా బాధపడతూ వుంది. ఆమె హృదయంలో దాగివున్న ఏదో పెద్దవిచారం తాలూకు చిహ్నమనికూడా ఆయన గ్రహించాడు. ఆ కారణంతో యింకేమీ మూగ్గాడకుండా సాయంకాలం వస్తానని వెళ్ళాడు.

నూర్యార్థస్వయం కాకిముంచే విమలబాబు తిరిగివచ్చేటప్పటికల్లా సవిత కంటుచేసి, స్నానంచేసి, మూడోఅంతస్తుమీద పడకకుర్చీలో కూర్చుని వుంది. ఆమెముందు యింకొక ఖాళీకర్చీవుంది. తెల్లనిగుడ్డ కప్పబడిన చిన్నటేబులు, దానిపైన స్వచ్ఛమైన గాజుగాసులో నీళ్ళూ, విమల బాబుకు అత్యంతప్రియమైన విచిత్రసిగరెట్ టోబాక్కు—కొత్తవిప్పపెట్టే, ఓ చిన్న యిత్తడి విష్ట్రే మొదలైనవన్నీ సర్దిపెట్టింది.

విమలబాబు రావడంతోనే సవిత లేచి పాదాలముట్టుకుని నమస్కరించింది. విమలబాబు ఒకఆంగు వెంక్కువేసి “నువ్వీపిచ్చిపని చేస్తున్నావేం?—యిదేమిటి సవితా?” అని అడిగాడు.

“పిచ్చితనంకాదు. యిది మీప్రశ్నకు జవాబు. ఉదయం మిమ్మల్ని ఆహ్వానించాడు. సాయంకాలం మీకు నమస్కరిస్తున్నాను. నన్నింకేమీ ప్రశ్నించరు కదూ?—ఏం దయమయ్యా?”

సవిత కంఠం ఆత్రుతా పూర్వకమైన మాధుర్యంతో నిండిపోయింది. విమలబాబు కొంచెం నేపటివరకూ పిచ్చివాడిలా మారిపోయాడు. ఈమె తనకు పూర్వపరిచురాలైన సవిత కాదనిపించింది. రమణిబాబు కట్టించిన దిక్కు భవనంలో ప్రతిరోజూ, నిగూఢమైన బాధతో—నిశ్శబ్దఛాయలో వెలిచిన రాత్రిప్రతిమలా మాటిమాటికీ చూశాడు. ఈనాడుకూడా వంటింటి ముందు వులిస మై, కృశించిన ఆమె మూగిని చూసేప్పటికీ అనాటి ‘సవిత’ ఈనాటి ‘సవిత’ కాదనిపించింది. అందమైన తెల్లని ఆముఖమీద, ప్రకాంత కోమలమైన ఒక మృదుత్వం వుంది. ఈముఖమీద హృదయా

వేశంలో అతిశయ ఉచ్చాస్య నిశ్వాసలు లేవు. ప్రేమికుల ప్రణయంలోని విగ్ధ అనే నీడకూడా లేదు.

కుకుమార మైన అభరణాలూనిద, ప్రియమే, కట్టుబడిన హస్తంతో కూడుకున్న మధురకాతి మధురకోరిక విరాజిల్లుతూవుంది. నీ సాదా పూర్ణమైన చెందుకన్నా ఎంతో మాం ప్రసరిస్తున్నాయ్! ప్రత్యేకి అగ్ర భంగి మూలో, స్నేహమూ, శ్రద్ధా, విశ్వాసమూ—మొదలైన మూడురకాల అభివ్యంజనాలు వికసించియు! అటువంటి స్త్రీమూరిని చూడడం ప్రపంచంలో దుర్లభం! విమలబాబు తన జీవితంలో యిటువంటి విచిత్రాన్ని ఎక్కడా చూడలేదు.

ఈనాడు సవితముఖం చూశాక విమలబాబు మొట్టమొదటి సారిగా ప్రపంచంలోని మనుష్యులకన్నా—సవిత ఎంతో దూరంలో, ఏదో తెలియని, ఉర్వలోకంలోని మనిషిలా కనిపించింది. మానవ జీవితంలోని అంతరానుభూతి తాలూకు అఖిరి దుఃఖమయిన సముద్రమధ్యంలో ప్రత్యక్షంగా పొందిన జ్ఞానమూ, దుఃఖంతో తెలియని దారిప్రయాణం— యివన్నీ ఈనాడు అన్నివేపులనుంచీ, లోపలా బయటా చుట్టివేసి, ఒక మహిమను వెల్లడిపరుస్తున్నాయ్!

విమలబాబు భావాన్ని గురించి సవిత కంటిగించుకుంది. మళ్ళీ సహజంగానే “ఎంతసేపని నిలుచుంటారు? కూళ్ళొండి!” అన్నది.

విమలబాబు అక్కడేవున్న కుర్చీలో కూలబడాడు. అప్పటికీ సవిత నుంచి చూపులు మళ్ళించుకోలేదు. అదృష్టిలో ముగ్ధుడైన మగవాడి విస్వాసమైన హృదయానికి వ్యాకులపాటు వేసిలేదు. ఉన్నదల్లా అనురాగంతో, శ్రద్ధతోకూడిన విస్మయమే!

సవిత అనుమానంగా “ఈవిధంగా చూస్తారేమిటి?” అని అడిగింది.

“నిన్నే చూస్తున్నాను.”

“అయితే నన్ను మరెప్పుడూ చూడనేలేదా?”

“ఈనాటి నీమూరిని నేనేప్పుడూ చూడలేదు. నేనానాడు చూసిన సవితవుమాత్రం కావు.”

“అప్పుడు నేనెవరిని దయామయా?—”

“అప్పటి నువ్వేవేరు! దుఃఖంతోనిండిన అసహాయురాలివి,”

“మరి—ఇవాళేలావున్నాను ?”

“ఈనాడుమాత్రం నువు నిజంగా చెంజోమనిషివి! ఈరూపాన్ని నే నీ నాడే మొట్టమొదటిసారిగా చూస్తున్నాను. ఈ నీరూపంతో నా కేనాడుఁ గరిచయమేలేదు. సింగపూరులో నీఉత్తరం చూశాక, ఆ ఉత్తరంలో ఈ పదధ్వనిమాత్రమే విన్నాను. కానీ—ఈరోజున నేను యిక్కడికి వచ్చాక దివ్యసుందరమైన ఓ కొత్తవిగ్రహాన్ని చూస్తున్నాను.”

సవిత సవ్యంజి. ఆసవ్య ఉదాశీనంతో నిండిపోయింది. సాయంసమయాన ఎగ్రటి కిరణాల వెలుగుతో ఎక్కణ్ణించో దూరంనుంచి వస్తున్న ముగిసినాదం, ఏదధంగా క్షణంలో మానవుని మనసుకు తెలియనట్లు ఉదాశీనంగా చేసుంకో, సవిత సవ్యకూడా ఆవిధంగానే క్షణకాలం ఉదాశీనం చేసేవిధంగా వుంది. ఆకారణంతో ఆమె “నాకేంటెలుసు? మానవుని ఒకేజ్వలలో అనేక జన్మాంతరాలుకూడా వుండవచ్చు. దీనికి లెక్కే-యింది?” అన్నది.

విమలబాబు జనాబు దెప్పకుండా ఆమెమూర్తిని చూస్తున్నాడు.

విమలబాబాకసాని ఏదోపనిమీద కాశీవెళ్ళి, సవిత పూజా పురస్కారాలకు ఒక మంచిచీీ కొనుక్కుని వచ్చాడు. ఆచీీనకు కట్టుకొమ్మసమరి ఎంతో బలవంతం చేశాడు. సవిత సవ్యతూ “ఇప్పుడుకాను. సమయం వచ్చినపుడు నాఅంతం నేనే స్వయంగా కట్టుకుంటాను” అన్నది.

ఈనాడు ఆచీీననే కట్టుకుని విమలబాబుకోసం నిరీక్షిస్తూవుంది.

“నేను మానవునికి జన్మాంతరాలున్నాయని నమ్మేవాణ్ణి కాను. కానీ,—నువు నమ్మేట్లు చేశావు. జన్మాంతరాలు వుంటయి!—బహుశా ఈ జీవితంలో నే వుంటాయేమో! అందుకనే ఈ నా జీవితంలో యిన్ని రోజులయొక నేను తీసుకొచ్చిన చీర కట్టుకునేందుకు సమయం వచ్చిందన్న మాట!” అని విమలబాబు అన్నాడు.

సవిత మాట్లాడక పోవడంచూసి విమలబాబు “ఒకవేళ నేను పొరపాటు మార్గాడి వుంటాను, ‘సమయం వచ్చిందనే’ మాటకు బదులు ‘సమయం పూర్తయింద’ని చెప్పాలనుకున్నాను. అవునా సవితా—రేణుకల్లి?” అన్నాడు.

ఈమాటకు జవాబు చెప్పక సవిక మెలిమెలిగా “కానీ,—మీరీ ‘తప్ప’ ఎంతకాలమని చెప్తుంటారు ? లోపల్నుంచి ఏ పిలుపు దానంతటదే డైటకు వస్తుందో, దాన్ని మాటిమాటికీ ఆణచివేస్తూ—ఇకరుల ‘పిలుపు’ లోని తప్పను పట్టుకోవాలని ప్రయత్నిస్తున్నారు. ఎన్నోసారు ఈవిధమైన ‘పిలుపు’లోని దెబ్బబుతిన్నా—సరిగ్గా వ్యవహరించలేక పోతున్నాడు.” అన్నది.

విమలబాబు మాట్లాడలేదు.

“మొట్టమొదట నన్ను ‘కొత్తకోడలు’ అని పిలిచారు. కానీ, అది మీ నోటినుంచి వచ్చే పిలుపుకాదు. ఆ పేరుతో మొట్టమొదటిసారిగా వచ్చేవారు పిల్చాగో, ఆయన నోటిమెంటే ఆ పేరుతో పిలువడం బావుంటుంది. ఆ పేరుతో పిలిచే హక్కు ఆయనగారికే వుంది. మీ నోటి వెంట ఆ పేరు వింటుంటే కలియని స్వరంలానే కనిపిస్తుంది. ఆ తరువాత మీరు—‘రేణుకల్లి’ అని పిలిచేందుకు ప్రయత్నించారు. ఆ పిలుపుకూడా మీ గొంతును పట్టుకుంటూనే వుంటుంది. కానీ,—దానంతట అదే సహజంగా ఎప్పుడూ బయటికి రాలేదు. ఒకవేళ అవిధంగా ఎప్పటికీ సహజంగా పిలవలేరేమో !” అన్నది.

“అయితే—మరి ఏమని పిలవకుంటావో చెప్పరాదూ ?”

“అంతగా చెప్పేదేముంది ? ‘సవితా !’ అని పిలవండి. ఆ పేరే మీనోటి వెంట సహజంగా వస్తూంటుంది.”

“అయితే ఆ పేరుతోనే పిలుస్తాను. అయినా—ఒకప్పుడు నీ అంతట నువ్వే ‘రేణుకల్లి’ అని పిలవమని చెప్పావు. సరే—గీను వెళ్లాక ఆ పేరు కేమయినా—అవమానం జరిగిందా ? నిజంచెప్ప...”

“అలా ఎప్పుడూ అనుకోవొద్దు. అవిధంగా ఎప్పుడూ ఆలోచించకండి. ఆ పేరుతో పిలవమని చెప్పి ఎంతో తప్పచేశాను. ఎందువల్లనంటే,—నాతో పరిచయం మీకు ‘రేణుకల్లి’గా కాదు. అందువల్ల ఆ పేరు మీనోటి వెంట వస్తుంటే ‘సజీవ’మైన—‘పిలుపు’గాలేదు. ఎవరేవిధంగా పిలిచేందుకు అలవాటు పడ్డానో, అవిధంగా పిలస్తేనే ‘సహజంగా’ వుంటుందని, నా జీవితంలో అనుభవించిన దుఃఖంవల గ్రహించాను. మీనోటినుంచి వస్తున్న ‘సవిత’ అనే పేరే నాకెంతో ముచ్చటగా వుంటుంది.”

“నీటి బుడగ దానంతట అదే ఇంద్రధనుసు రంగులతో పైకివచ్చి మెరుస్తూ, మళ్ళీ అవిధంగానే అంతరాన మయ్యేవిధంగా—నా హృదయా నందంతో ఏకేయ దానంతటదే బైటికి వస్తుందో ఆపేరుతోనే పిలవమని ఈనాడు నాకు అనుమతిస్తున్నావు. వినా—అది నీటిబుడగలా మారిపో దని నీకు తెలియదా?”

“తెలుసు—!”

“అయితే సువ్యామాటను సహించగలవా రేణుకల్లీ? అది నీటిబుడగ లాంటిదైనా, నిన్ను బాధపెడకుతుందని నాధాయం!”

“అదే మీలోవున్న చెడతనం! మీ ప్రవర్తన చూస్తున్న కొద్దీ మీరేనాడు కూడా—అడవాళ్ళలోని సమాజమైన భావంతో కలిసి వుండలేదనిపిస్తూ వుంది. మీరు అడవాళ్ళకు ఎంతోభక్తితో, ఎంతోశ్రద్ధతో—అడరించి, ఎంతోగౌరవించి అత్యున్నతస్థానంలో కూర్చోపెడతారు. తేటయితే—ఎల్లప్పుడీ ఒకేవిధంగా ‘అడమగ’ వాళ్ళలాంటి సంబంధంతో ఎక్కువ చేస్తారు...అడమగవాళ్ళ మధ్యలో సమాజమైన ఒకసంబంధాన్ని కల్పించ లేరా?—”

“నీకూ నాకూవున్న సంబంధవిషయంలో, ఈనాడుకూడా ఇటువంటి ప్రశ్నలు ప్రశ్నించుకునే సమయం యింకా రాలేదు సరితా! అయినప్పటికీ,—ఎందుకని అవిధంగా జరుగుతుందో నువ్వు చెప్పగలవా?—”

“సరిగా తెలియదు. అయినప్పటికీ—బహుశా, సమాజం తాలూకు విధివిధానం—ఏ అడివిప్రదేశంలో వుంటుందో, దానిక్రిందనే దీనితాలూకు విధానాలు నాటబడినట్లు నాకవమానంగా వుంది! లేకపోతే,—ఎక్కడ చూస్తే అక్కడే ప్రతివోటా, ప్రతిక్షేత్రంలోనూ ఒకేవిధమైన విషంతో నిండుకున్న పండ్లందుకీనాడు పండుకయ్యే! సమాజంలోంచి బయటకు వచ్చాక ఈనాడు మన చూపులకు దానిమంచిచెడలు కనిపిస్తున్నాయ్! సమాజంలో వుండేటయితే, ఒకవేళ సమాజంలోనిదోమలా, తప్పలూ గుణగణాలూ—యితేనే చూడలేమనుకుంటాను.”

నిమలబాబు ఎంతో ముగ్ధుడై మాట్లాడకుండా వింటున్నాడు. సవిత్ మళ్ళీ “మానవుడు తనను తాను ఎంతో గొప్పగా చెప్పుకోలేకపోయినా వా సవంగా అతను తననుగురించి ఎంత ‘సరిచ్ఛయం’ చేసుకోగలుగుతాడు?

జీవితనాటకంలోని ప్రతి ప్రత్యేక అంశంలోనూ అతను తన రూపాన్ని మార్చుకోవలసిందే! ఆనాటివరకూ నేను నామనసులో 'ప్రపంచంలో ఒక వేళ ఏ అడవికూడా—నాలా భరమిద భక్తితో వుండదనీ, భరమనాలా ఎవరూ ప్రేమించరనీ' అనుకున్నాను. ప్రపంచం ఏమనుకున్నా— ఏమన్నా, నాహృదయంలోని విషయం నాకే తెలుసు! కానీ,—యింత కాలమయ్యాక నా ఆ ఆభిప్రాయం మారిపోయింది. నిజంగా నాహృదయంలోని యదార్థమైన సంగతిని—యింత కాలమయ్యాక ఈనాడు గ్రహించుకోగలిగాను!" అని అన్నది.

విమలబాబు చకితుడై—“ఎంతెలుసుకోగలిగావు సవితా ?” అని అడిగాడు.

“స్వప్నంగా చెప్పడం కష్టం! వినా—హృదయంలోని శ్రద్ధా భక్తుల సంస్కారాలతో ఉత్పన్నమైన ఆ ఆభిప్రాయాలూ, హృదయంలోని ప్రేమా—ఒకేవిధమైన వస్తువని ఈనాడు నేనెంతో బాగా తెలుసుకోగలిగాను!”

“కానీ,—ఎన్నోమార్లు శ్రద్ధాభక్తుల నేవి వున్నట్లయితే, ప్రేమమూర్తిగా పరిణమిస్తుందని నేను విన్నానే!”

“అవును. అలానే అవుతుంది. కరుణా, మమతా, సానుభూతికూడా అనేక స్థలాల్లో బహుశా ప్రేమనే జన్మింప చేస్తయే! వినా—శ్రీ పురుషుల మధ్య లోపలా—బైటా, అన్ని వేపులనుంచీ స్వభావసేదమైన కలియకే లేకపోయినట్లయితే, ఆ ప్రేమ సారకం కాదని నా దృఢనమ్మకం! అంతేకాకుండా, యింకొక సంగతికూడా వుంది. మానవుడు ఎన్నోసార్లు భక్తిశ్రద్ధలు చూపించినా, స్నేహంతోనూ—మమతతోనూ వున్నా ‘ప్రేమ’ అని పొరపాటుపడి అండులోనే కూర్చుంటారు.”

“ఇంతకూ నువ్వేమన దలచుకున్నావ్ ? స్నేహంతోనూ, మమతతోనూ ఏ ప్రేమ ఉద్భవిస్తుందో—ఆ ప్రేమ నిజమూ, సార్థకమూ కాదా ?—”

“నే నా సంగతిలా అనగలను ? నిజంగా ఆ ప్రేమే నిజమైనట్లయితే, సార్థకం కాకుండా వుండదు. స్నేహమూ—మమతా, ఒక వేళ యదార్థంగా ప్రేమగా పరిణమించినప్పుడే నిజ మవుతుందని నా ఆభిప్రాయం! నెలవీటి

నీళ్ళు కానీ, నదిలోని నీళ్ళు కానీ, వరపునీళ్ళు కానీ—బురదనీళ్ళు కానీ, అన్నివిధాలైననీళ్ళు సముద్రంలో కలిసే ఒకటవుతాయ్!”

“ఈ సంగతులన్నీ నీకేవిధంగా తెలుసు?—”

సవిత్ క్షణంసేపు పూరుకుని ఆకాశంవేపు చూసి “అవమానాలతో నిండి పోయిన, నాటివితానుభవాల్ని బట్టి—తెలుసుకున్నాను” అన్నది.

విమలబాబు ప్రక్కార్థకమైన కళ్ళతో చూశాడు.

“ఒక నాడవన్నీ మీకు తెప్పకుండా చెబుతాను.”

“ఒక నాడవన్నీ చెబుతానని, ఈనాడు ఆసంగతిని మాయనూటే నే నింకేం అనుకోను?—అయినా, ఆకోశెప్పుడు వస్తుంది సవితా?...ఒకా నొకప్పుడు నీర్ధర్తగారి సంగతులుకూడా చెబుతానన్నావు...”

“చెబుతామని వుంది కానీ,—చెప్పలేకపోయాను...నన్ను నేను దాచుకో లేకపోతున్నాను. వివా—యిప్పు డా సంగతులన్నీ విన్నందువల్ల లాభ మేముంది?—తన ఇష్టానుసారంగా, ఏ అడవి తనభర్తను వొదిలి, కులంలో నుంచి, సమాజంలోనుంచి బయటికి వెళ్ళిందో,—ఆ అడవిని నోటివెంట, భర్తమీద ఆమె కేవిధమైన మనోభావముందో విని తెలుసుకోవాలని మీకు ఎక్కువయ్యిందా వున్నట్లుంది—”

“ఛీ...ఛీ...పరిహాసంగా నైనా నువ్వీమాట నాతో అనకూడదని నీకు తెలియవా సవితా?—”

“తెలుసు! క్షమించండి! ఏమ్యర్ని ఆకారణంగా బాధించాను. నా అపరాధానికి అంతులేదు” అని ఏమిటో ఆమె ఆలోచిస్తోంది.

విమలబాబుకూడా నీరసంగా రెండోవేపు చూస్తున్నాడు. కొన్ని క్షణాలు నిశ్శబ్దంగా గడిచినయ్!

అకస్మాత్తుగా విమలబాబు “సవితా!” అని పిల్చాడు.

“ఏం—ఏమిటి?”

“నేనంటే నీకు భయంగావుందా—నిజం చెప్పు?”

“భయమా? ఎందుకనీ—?” సవిత్ లో విస్మయం ఉట్టిపడుతూవుంది. విమలబాబు జవాబుచెప్పేందుకు కొంచెం తికమకలుపడుతూవుంటే—

సవిత అవిషయాన్ని గ్రహించి నవ్వుతూ “మీవల్ల భయపడడానికి నా ద్వారా యింకేముంది? యిక నష్టమయ్యేందుకు మిగిలించేముంది?” అని అడిగింది.

“నీజీవితాన్ని గురించి—మానావమానాలు ఎవరన్నా చేసినా, నేను మాత్రం చేయను. చేయనీయను. మానవులకున్న మర్యాద, మహత్వవంతా—అకస్మాత్తుగా జరిగిన దుర్ఘటనతో మాత్రం పాడుకాదు. మానవుడు బ్రతికున్నంతవరకూ అవన్నీ వుంటాయి! ఎవరన్నావుకూడా ఏదేమి గానూ ఆఖరవదు—”

“మీవల్ల నాకేదేమైన భయంలేదు పైగా మీవిషయంలో నాకున్న నిర్భయానికే యింతగా భయపడుతున్నాను. యిప్పుడా భయంకూడా పోతువుంది. మిమ్మల్ని నేనెంతో యిదిగా నమ్ముతున్నాను. ఈవిధమైన ఏ సంబంధమూలేని మగవానిమీద, అనుమానమనేది లేకుండా నమ్మే అడవి ప్రపంచంలో ఒక తెలుకూడా వుండదని నాకనిపిస్తోంది.”

“నన్నెప్పుడూ నిందాకోపణ చేయవనీ, నామీద అభాండమేయవనీ నాకు తెలుసు! చుగవాడిదగ అడదానికి జరుగుతూవుండే అవమానం, అగౌరవం మొదలైనవి నాతో ఎప్పుడూ జరగనీయవనికూడా తెలుసు! నువ్వు నన్నెప్పుడూ ఆపార్థం చేసుకోవనికూడా నాకు తెలుసు!” అని విమలబాబు కొంచెంసేపాగే “మనిషెప్పుడూ మనిషిగానే వుంటాడు. కానీ,—దేవతగా మాత్రం మారలేడు. మంచి చెడలూ దోష దోషాలూ, కీర్తనకీర్తనలూ, బలాబలాలు, మానవుని బైటిరూపాలు మాత్రమే! అటువంటిప్పుడు అతనిమీద ఇంతెక్కువగా నమ్మకమంచడం మంచిదేనా?” అని అడిగాడు.

“ఏది మంచిదో, ఏది చెడదో నాకు తెలియదు. మనసంతా నిలిపి, ఈ విషయాన్ని గురించి తేలోచించుదామని కూడా లేదు. నేను నా హృదయంలో ఏకాంతభావంలో అనుభవించినదాన్నే చెప్పాను.”

“నీ పరిచయం కలిగిన తరువాత నేనేం పొందానో, తెలుసునా సవితా?—నిన్ను కలుసుకున్నాక నా జీవితంలో మొట్టమొదటి సారిగా, అకుభమనే సూక్ష్మద్రవ్యభ్యంతరకూడా—మానవుని జీవితంలో పరమ భుక్తిమే కలుగుతుందని గ్రహించాను,”

“ఆ సంగతి వొప్పుకుంటాను. అశుభమనే చుట్టువారంట నడనూ నడనూ, అలసిపోయి ఉదాళివంగావున్న నాజీవితంలోని సాయంకాలం మునిగిపోతున్నపుడే అకస్మాత్తుగా మీతో పరిచయం కలిగింది. నన్ను చూసేందుకు మీరు బలవంతంగా లోపలకురావడం నా అద్భుతం!”

“అలా నువ్వనడం మంచిదికాదు సవితా! జీవితంలో అజ్ఞాతపథంలో— మానవునితో మానవునికి అటువంటి గొప్ప పరిచయం కలగడం—ఎప్పుడన్నా ఒకనాడు, ఎక్కడన్నా—ఏవిధంగా పరిచయం కలుగుతుందో ఎవరీ తెలియదు. యిన్నిరోజులనుంచీ, గడిచిపోయిన నాజీవితమనే—ఒక తెలివిన తోటవేపు చూస్తుంటే, విశృంఖలా, తిరస్కారము—తోభా, సిగ్గు కలిగేది. జీవితంలోని అపవిత్రమనే ఈ అంశాన్ని ఏవిధంగానైనా కడిగి కుద్దం చేద్దామనీ, స్మృతిపుస్తకంలోనుంచి ఏవిధంగానైనా ఆమచ్చ తాయాకు పేజీచింపి, తుడిచివేద్దామనీ ఆలోచించాను. కానీ—నాజీవితంలోని భయంకరమైన ఆరోజులతోలూకు ఎప్పుడూ మాయని నడిటిమచ్చను భగవంతుడు పోగొట్టుకుండా ఎంతో మేలు చేశాడనిపిస్తూవుంది.”

సవిత ఆశ్చర్యంతో “అంటే ఏమిటి?—” అని అడిగింది.

“నువ్వు గ్రహించలేదా? ఈనాడు నేను నాకున్న ఆకలి, అబద్ధత మైన స్వర్గతో, నిన్ను నాఆంతుటనేను రక్షించగలను. కళంకమనే నా జీవిత ప్రాంగణంలోకి నిన్ను తీసుకొచ్చి నిలువోపెట్టేంత బల మిప్పుడు నాలోలేదు. యిది నీకు తెలిసి పీతంకాదు”

“బంగారానికి ఎప్పుడూ తుప్పుపట్టదు — దయామయా! కళంకాన్ని ఏమాత్రం స్పర్శించినా—మనమంతా చెడిపోయేదాతువులు కలిగివున్నాం!”

“ఆసంగతిని నేనెంతమాత్రం ఒప్పుకోను. యితరుల కేవిధంగావున్నా నాజీవితానికి నువ్వు పరమకళ్యాణరూపిణివి! యిది ఏమాత్రంకూడా అబద్ధంకాదు. నాజీవితంలో ఎంతోమంది అందమైన అడవాళ్ళను ఎరుగుదును. వినా—నిన్ను చూశాక నాలో నిద్రపోతున్న ‘నిజపురుషుని’ నువ్వే మేలుకునేట్లుచేశావు. రమణిబాబు విందుకువస్తే, ఆవిందుతోపాటు యింకొకవస్తువు కనిపించింది. నీజీవితగాథ ఈనాడు నాభోగవిలాసాన్ని, తృణీకారభావాన్నీ త్రుంచివేసింది సవితా! ప్రపంచంలో ఏది—ఉన్నది

ఉన్నట్లుగానే నాలంటివాడికి అనుభూతి దొరికిందో, అటువంటి జీవని మొట్టమొదటిసారిగా చూసింది నిన్నే ! తన ప్రకృతిని విరగగొట్టుకొని పంచితూరాలైన అన్యజీవితాన్ని, ఇవ్వంలేకపోయినా — గడిచేందుకు భాద్యుడనయ్యాను. అనుభూతివిషయంలో, సుప్రయ, నేనూ—ఒంటరిగా, సంఘాన్నీ, సమాజాన్నీ వొదిలి యిక్కడికివచ్చి నిలుచున్నాం ! అందుకోసమే, నీహృదయంతో నాహృదయం కలిసిపోయింది. కానీ,—ఈనాడు అలాకాలేదు. సహజంగా—వాస్తవంగా ఉన్నట్లుగానే మారిపోయింది.”

సవిత క్రిందకుచూస్తూ వింటూంది.

“ఈనాడు నా జీవితార్థంకూడా మారిపోయింది. ఎంతోకాలంనుంచీ అట్టడుగున పడిన నా ఆభిప్రాయం తుడుచుకుపోయింది. ఎంతోకాలం నుంచీ—ఉపేక్షించి పారవేసిన ఆదంమీద ధూళిదూసరాల్సి ఎవరో ఒక కొత్త కోడలు ఎంతో ప్రయత్నంతో తుడిచి పరిశుభ్రంచేసి, ఒకసారే నిర్మలంగా స్వచ్ఛందంగా చేసింది. ప్రపంచమంతా ఈనాడు నాముందు నూతనంగా వుంది. ఇక్కడ ఏవిధమైన యవ్వన ఉగాదు ఆవేగంకానీ, శరీరంలోని ధాతువుల్లో తరుణ రక్తం తాలూకు చంచల స్పృశ్యంకానీలేదు. ఇది నా అంతరాత్మలో మూర్ఛితమై—గాఢనిద్రపోతున్న ఆత్మకు మేలు కొలుపు ! మంచుతో నిండిపోయిన హృదయాకాశానికి నవచైతన్యమనే మొట్టమొదటి నూర్యోదయం !”

మిత భాషియైన విమలబాబు తన హృదయాన్ని విప్పి, ఈవిధంగా చెబుతాడని సవిత కలలోకూడా అవకాశలేదు. ప్రపంచంలో ఒకవేళ ఈవిధంగా ఎక్కణ్ణై నా జరుగ వచ్చు ! ఆకారణంతోనే ఎంతో నెమ్మదిగా “ఈమె మీ మనసుకు వచ్చిన ‘సవిత !’—అసవితతో ఈనా సవిత ‘సవిత’కు ఎంత వరకు అనినాభావ సంబంధముందో, నేనాముందో నీకూ నాకూ తెలియదు. తెలియక పోయినా—ఏమీనష్టం కూడా లేదు. మీరు ఏరూపంలో నన్ను చూశారో, ఆరూపం—ఆఛాయ, మీహృదయాని కెప్పుడూ ‘మిథ్య’ కలిగించకుండా చూడాలని భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తాను” అని అన్నది.

24

విమలబాబు రాఖాలు ఇంటికి వెళ్ళినపుడు అతను ఇంట్లో లేడు. రేణును ప్రజబాబునూ బృందావనం పంపించేందుకు వెళ్ళాడు. ఆయన బృందావనం నుంచి తిరిగివచ్చాక విమలబాబును కలుసుకోవడంతోనే “మీరింకొకనాడు అగి వున్నట్లుంటే ప్రజబాబును కలుసుకునేవాళ్ళే ! ఈ సంగతి గురించి నువ్వెందుకు ఆలోచించలేదు రాజా ? నేను వస్తూన్నట్లు నీకు ఉత్తరం కూడా వ్రాశానే ?” అని అడిగాడు.

“కలిసేంత అవసరమేమీ లేదని వాళ్ళన్నారు. ఆ కారణంతోనే తొందరపడవలసి వచ్చింది.”

“నన్నెందుకని కలవగూడదను కున్నారు ?”

“అసంగతి నాకేమీ తెలియదు. ఏనా—పెదనాన్నగారికంటే బృందావనం వెళ్ళేందుకు రేణే ఎక్కువగా బలవంతం చేసింది.”

“తెలిసింది!” అని విమలబాబు కొంచెంసేపుండి “బృందావనంలో వాళ్ళ నెక్కడ వదిలిపెట్టి వచ్చావు ?” అని అడిగాడు.

“గోవిందుని గుడికి పక్కగా ఒకసందులో పెద్ద ఇల్లువుంది. ఆఇంట్లో ఎంతోమంది అద్దకుంటున్నారు. వాళ్ళకూడా రెండు గదుల్ని అద్దకు తీసుకున్నారు. అద్దకూడా ఎక్కువకాదు.”

“నీకంటే వాళ్ళను ఎక్కువ మక్కువగా చూసి ఆలోచించి పెంచే వాళ్ళవరూ లేరు. అందుకని నీవుకూడా కొన్నిరోజులపాటు అక్కడ వుంటేనే మంచిది.”

“అయితే నాకిక్కడున్న జీవనాధారంకూడా అగిపోతుంది.”

విమలబాబు తలవంచుకున్నాడు. కొంచెంసేపు నిశ్శబ్దంగా గడిచింది. రాఖాలు “మీరేమో అదృష్టాన్ని ఒప్పుకోరు. మరి నేనెందుకో వొప్పు కుంటాను” అన్నాడు.

రాఖాలు చెప్పినమాటకు జవాబుచెప్పక విమలబాబు “తారకనాథుడు హైకోర్టులో వుంటున్నసంగతి విన్నావనుకుంటాను. ప్రాక్టీసు చాలా బాగానేవుంది. ముందు ముందు పెక్కివచ్చేనూచనలు కనిపిస్తున్నాయ్ ! ఎంతోగొప్పవాడు కావాలనే కోరికకూడావుంది. రేణును అతనిచేతుల్లో

పెడదామనిపిస్తుంది. ఈ విషయంలో ప్రజబాబు ఏమి మాట్లాడలేడు.” అన్నాడు.

“రాఖాలు ఆశ్చర్యంగా విమలబాబును చూశాడు. విమలబాబు మళ్ళీ మీ కొత్తమృతాడా ఇదే ఆలోచిస్తావుంది. ప్రజబాబుకూడా యిచ్చపడ వొచ్చు” అన్నాడు.

“మరి తారకనాథుని ఆభిప్రాయమేవిధంగా వుందో?”

“అరిన్నింతవరకూ అడగలేదు. అయినా—మీ కొత్తమృత ఈ విషయంలో ఏదో కొద్దిగా కదిలించివట్టుగావుంది.”

“అతనిందుకు వొప్పుకుంటాడా? మరి మీ ఆభిప్రాయమేమిటి?”

“యిచ్చపడకపోయేందుకేమీలేదు. రేణు యోగ్యురాలు. ఉత్తమురాలు! తండ్రి బీదవాడుకావడ మొక్కలేలోటు. కానీ,—తల్లిదండ్రున్నదంతా కూతురికే పోతుంది. అదీగాక,—తారకనాథుడు కొత్తమృతమే ఎంతో శ్రద్ధాభక్తులు కనుబడిస్తాడు. అమెద్దారే వుంటున్నాడు. అటువంటప్పుడు వొప్పుకోకపోయేకాణమేమీ కనిపడడంలేదు”

రాఖాలు మాట్లాడలేదు. “తాజా! నువ్వొకపనిచేయాలి?” అని విమలబాబు అడిగాడు.

“ఏమిటది?—”

“ఈవివాహాన్ని గురించి తారకునిముందు ఆప్రస్తావన నువ్వేలేవాలి!—”

“రేణుకు పెళ్ళిచేసుకునేవిషయంలో అసలు యిచ్చం లేదనేసంగతి మీకు తెలియదా?”

“అమెను వొప్పించేభారం నాది! ముందు నువ్వు తారకనాథుని ఇష్టాయితాలు కనుక్కుని నాకుచెప్పు. ఆతరువాత నేనే స్వయంగా బృందావనం వెళ్లి రేణును వొప్పించేందుకు ప్రయత్నిస్తాను.”

“మీరు పొరబడుతున్నారు. రేణుకానీ, తారకనాథుడుకానీ—ఈ వివాహాన్ని వొప్పుకుంటారనే ధైర్యం నాకులేదు.”

“రేణుసంగతి వదిలిపెట్టు!—మరి తారకనాథుడు ఎంగుచ్చిపడడో చెప్పు—?”

“అసంగతి మీకేవిధంగా చెప్పు? ఏమనిచెప్పను? అయినా—ఈ వివాహసంకల్పం జరగదని నాకు నమ్మకం!”

“అయినా—ఒకసారి అతనిముందు ఈసంగతి ప్రస్తావించిచూడు.”

“సరే—!”

రాళ్ళాలు తనగదికి చేరుకుని బట్టలు మార్చుకుంటానే పక్కమీద వెల్లికితల పడుకని, సంభవాసంభవమైన విషయాన్ని ఆలోచిస్తున్నాడు. ఆ ఆలోచనా ప్రవాహంలో చిలక వంట చేసుకోవలసిన విషయాన్ని కూడా మరిచిపోయాడు. ముసలి పనిమనిషి జబ్బలోవుంది. పనిపాటలకోసం తన దగ్గరి బంధువులకు రాణ్ణి నియమించింది. వాడివయసు అట్టేవుండదు. పద మూడు పద్నాలుగు వుండొచ్చు! వాడిపేరునీ! మచ్చటగా హుమారుగా నవ్వుతూ పనిచేసుంటాడు. తొందరగా పనిచేస్తూ, గుణగుణమంటూ పాడతూవుండేవాడు. గోజూ ఒకటి రెండుగాసులు అతని చేతుల్లోంచి బారి పగిలి పూరుకునేవి! అవి పగిలినప్పుడు నాలుకేక్కిరుక్కుని రాళ్ళాలు ముందు నిలుచోవడంతోనే విదొగ్గా సుపగిలిందిని గ్రహించి “చూడరా! ముంచాసీసాపెంతులు జాగ్రతగా పారవేళరా! యికనంచి జాగ్రతగా వుండు.” అని చెప్పేవాడు. వాడప్పటికి ‘తమ అజ్ఞ’ అని పెద్ద పెద్ద అడుగులు వేసుకుంటూ పరుగెత్తేవాడు.

సుమారు నాలుగుగంటలకు నీలువచ్చి రాళ్ళాలును లేపాడు. రాళ్ళాలు కళ్ళువలుముకుని లేచి కూర్చున్నాడు. తను భోజనం యింతవరకూ చేయ లేదని గుర్తుకొచ్చింది. ఆలోచనలోపడి తను నిద్రపోయిన సంగతి మరిచి పోయాడు. గడియారంవేళ చూసేప్పటికి తనమీద తనకే కోపంవచ్చింది. ప్రస్తుతం ఆయనొక విధంగా మారిపోయాడు. ఇలా వాకిలీ—పనిపాటా, వేషభూషణాదులూ, శరీరసీతీ—అరోగ్యమూ, మొదలైన వాటిని ఆయన సులు పట్టుచుకోనే పట్టుచుకోడు. చివరకు ఒకొక్కప్పుడు భోజనం సంగతిగూడా జ్ఞాపకమండదు. అదంత మంచిసంగతికాదు. అతను బీద వాడు. ఇటువంటివిషయాలలో గొప్పవారికే ఎక్కువ శ్రద్ధవుంటుంది. వారికే అవి శోభిస్తుంటాయ్! ప్రతిరోజూ కష్టపడి, కడుపునింపుకునేందుకు భోజనాన్నివ్వవలసి పోగుచేసుకుంటారో, వాళ్ళకు అన్యవిధమైన

మననూ, ఉదాహరణగా వుండడం ఏమాత్రం మంచిదికాదు. మాటిమాటికీ ఎన్నో నాగాలు కావడంవల్ల అతని ట్యూవనులు కూడా కొన్ని పోయినయ్యాయి! ఒక్క ట్యూవను మాత్రమే ఆఖరికి మిగిలివుంది. ఆయన వాళ్ళకు ట్యూటర్ రూపంలో కనిపించేవాడు కాదు. సమయం వచ్చివచ్చుకు పనిచేసిపెట్టే నాకరురూపంలో కనిపించేవాడు. ఈ ఇబ్బందు లన్నిటిలో పడి వ్రాత కూడా పాడైంది. బ్యాంకులో—పోస్టులో దాచుకుని నిలవచేసినదంతా ఖాళీ అయింది. చిల్లరకొట్టు వాడికీ, మిరాయి దుకాణదారునికీ, పాల వాడికీ—చాకలికీ, కుట్టుపనివాడికీ తను బాకీవున్నాడు.

రాఖాలు లేచి ముఖం కడుక్కుంటూ “నీలూ! కొంచెం స్ట్రా వెరిగించి టీకి నీళ్లు పెట్టు...” అని చెప్పాడు.

నీలు పెరట్లోకి వెళ్ళి ఎంగిలిగి స్నైలు చూడక పోయేసరికి, చక్రతుడై—
“బాబూ! మీ వొంట్లో బావుండలేదా?” అని అడిగాడు.

రాఖాలు వాడివేపుమాసి “నువ్వేదేమిట్రా?” అని అడిగాడు.

“మీరు భోజనం చేయలేదండీ—?”

“లేదు; భోజనం చేయలేదు. నా వొంట్లో బాగా నేవుంది. ఇవాళి పూరికినే భోజనం చేయలేదు నీలూ! నువ్విచ్చుడొక పనిచేయ్! టీకి నీళ్లు పెట్టి, ఆ మలుపులో వున్న దుకాణానికి వెళ్ళి కొంచెం తిను బుడారాలు తీసుకునిరా! టీతో పాటు తినవొచ్చు” అని అన్నాడు.

నీలు బైటికి వెళ్లాడు. రాఖాలు టీ తయారు చేసేందుకు కూర్చుని, యివన్నీ చేయకుండా, తిన్నగా కారడ దగ్గరకు వెళ్ళి తను వంట చేసుకోలేదనీ, వేళగాని వేళలో నిద్రపోయాననీ చెబితే సరిపోతుంది కదా అని ఆలోచించాడు. యిలా ఉహించేసరికి రాఖాలు కళ్ళముందు కారడ కోపస్వరూపం వెనుక దాగివున్న స్నేహం—వ్యధా, సోషాల్టీరించినట్లయింది. ఆ మూర్తిని మనసులో వుంచుకుని రాఖాలు ఒక నిట్టూర్పు విడిచాడు. కాదు—కారడ దగ్గరకు వెళ్ళడం బావుండదు. పాపం ఆమె మనసుకంతో బాధకలుగుతుంది. తనచేతులతో ‘దేవత’కు సేవ చేసేందుకు ఎంతసంతోషపడుతుండో రాఖాలుకు బాగా తెలుసు!—ఏమీ అనుమానించకుండానే రాఖాలు టీ కలుపుకున్నాడు.

*

*

*

*

శౌరదా, సవిత లిద్దరూ కూర్చుని మాట్లాడుకుంటున్న సందర్భంలో,
“కారదా! నువు సునార్ పురపు ప్రయాణం విషయం చెప్పు?” అని సవిత అడిగింది.

కారద జాకెట్ కుడితూ “అమ్మా! మిమ్మల్నొకసారి చూచినవాళ్లే వరూ రేణు మీకూతురు కాదని చెప్పలేదు. కేవలం ఆ కారం లోనే కాదు. బుద్ధి, మర్యాదా—శీలమూ, మననూ—అన్నీ మీకు నకలేనమ్మా!” అన్నది.

“ఇటువంటిమాట లెక్కడ నేర్చుకున్నావు కారదా? యివి నీనోటంట వచ్చినవి కావు.” కారద సిగ్గుతో తలవంచుకుంది. “రేణు విషయం నువ్వెవరితోనో ఆలోచించింటున్నావే—” అని సవితమరీ అడిగింది. కారద సిగ్గు—సంకోచాలతో “అవును! నునార్ పురిలో—రేణు విషయంలో నాకూ, దేవతీకూ వాగ్వివాదంతోపాటు మాటలు జరుగుతూ వుండేవి!” అన్నది.

సవితవిషయ కారద తలను ఎంతో ప్రేమాతో నిమిరుతూ “నువ్వెంతో బుద్ధిమంతురాలవని నేనెరుగుదును!” అన్నది.

“నిజమేనమ్మా! రేణు అంతా మీలానే వుంటుంది.”

సవిత భయపడి నట్లుగా “కాదు కాదు. అటువంటిమాటలు నీనోటినుంచి రానీయకుకారదా! నాబోటిదానిగా ఆమెను భగవంతుడు చేయకుండా వుండాలని ప్రార్థిస్తాను.” అన్నది.

“ఇక ఈచర్చను వదలండి! పెదనాన్నగారి విషయం చెప్పకుంటారా?”

“చెప్పు—”

“పెదనాన్నగారు పెద్దమనిషే! కానీ, ప్రపంచంలోనే వుంటూ — ఆయన ప్రపంచంలోనే ఉదాశీనంగా వుంటాడు. గోవిందుడి దయవలనే పిచ్చివాడయ్యారు. ఆయన్ను చూసిన ప్రతివాళ్లూ గోవిందునే తప్ప, ఈ ప్రపంచంలో యింకెవరీ ప్రేమించడని అనుకుంటారు.”

ఉపిరి ఆపుకుంటూ సవిత “ఆయన కూతురు కూడా ఇంటేనా?” అని అడిగింది.

అనుమానంతో కమ్ముకుపోయిన ఆమె ముఖంవేపు చూసి కారద “ఆయన తన మనోభావాలూ, విచారాలూ—అన్నీ భగవంతుని కిర్పించాడు...

కూతురు కూడా ఆయన వెనుక బడలేదు...అవిధంగానే కనిపిస్తుంది" అన్నది.

సవితరాతి ప్రతిమలా కూర్చునివుంది. కారద పూరిడినూ "అదురాపడినా, వ్యాకుల పడినా—మానవుడు ఎంచేయగలడమ్మా? యితరకంటే మానవుడు భగవంతుని మీద నే తన భారం వేయడం చుంచిది" అన్నది.

సవిత రుద్రకంఠంతో "కారదా! నవ్వీవిషయాన్ని గ్రహించలేవు. నువ్వొకా బిడ్డలనుగన్న మాతృ దేవతవు కావు. 'సంతాన' మనేది ఎటువంటి వస్తువో, అది ఎంత మహతర మెందో మగవాళ్ళకు తెలియదు.....రేణు విషయంలో పెదనాన్నగారిలా నేను పూరుకుని వుండలేను. ఇంట్లోని ఏపనిపాటలు చూడకుండా, యికి ఇరవైనాలుగు గంటలూ గోవిందుడేనా? కన్నకూతురి సంగతిగానీ, సంసారవిషయంగానీ, ఏపనీ చూడనవసరం లేదా? ఈ కారణంతోనే ఇల్లూ వాకిలీ పాడుచేసుకున్నాడు. వ్యాపారం పాడుచేసుకున్నాడు. యిప్పుడుకూడా ఇంకా ఆయనకు జ్ఞానం రావడం లేదు. పిల్లముఖంచూసినా—పిల్లపరిశితి చూసినా, ఆయన వేరంతమూ—ధర్మజ్ఞానమూ తగ్గడంలేదు" అన్నది.

కారద భయపడ్డతూ, ఎరుపెక్కిన సవితముఖం చూచాంది. సవిత ఉలేజితంగా "నాభ రలాంటి సుగుణసంపన్నుడైన భర్త, ప్రపంచంలో ఏ క్షేత్రానికి దొరకడనీ, దొరికివుండడనీ—అంత అదృష్టం యితరవరకూ ఎవరికీ కలగలేదనీ, నే నిప్పటివరకూ అనుకున్నాను. నాభ రలా తమని తాము ఆరంభచేసుకునే మానవులు ప్రపంచంలో ఏ కొగిమందో ఉన్నారనుకుంటాను...తన భార్యకు విరుద్ధంగా—తన సంతానానికి విరుద్ధంగా, ఏమగవాడు యిటువంటి స్పృహలేని ఉదాశివత కనబరుస్తావుంటాడో, అతను నిజంగా పెలిచేసుకునేంత అవసరమేముంది?—పెలికూడా తనగోవిందుని కోసమే చేసుకున్నాడు. నువు దేన్నయితే ఆయనగారి 'మహాత్మ్యం' అని అంటున్నావో, అదిమాత్రం సరిగ్గా యిందుకు విరుద్ధం! అరమెందా కారదా?" అన్నది.

"ఎవరి 'మహాత్మ్యం' విరుద్ధమమ్మా—?" అంటూ రాఖాలు లోపలకు వచ్చాడు.

సవిత తలతిప్పి అతన్నిచూసి "మీ పెదనాన్నగారిది..." అన్నది.

క్షణంలో రాఖాలు నవ్వుముఖం చూసుండగానే గంభీరమైంది. ఈ విషయం సవిత్రచూసి నవ్వుతూ “రాజు తన పెదనాన్నగారిని ఏమాత్రం చెడ్డగా అన్నా, వినలేదు.” అన్నది.

“ఈ విషయంలో ఆశ్చర్యమేముందమ్మా? — ఎవనా ప్రపంచంలో పెదనాన్నగారికి కూడా చెడ్డవిషయమనేది ఒకటుంటుందనే సంగతి అన్నిటికంటే, నిజంగా ఆశ్చర్యమైనది కానా?”

“రాజా! మీ పెదనాన్నగారిని అవమానించడంలేదు. అయినా యీనాడు...”

రాఖాలు చేతులుజోడించి “యిప్పుడు యింకేమీ అనకండమ్మా! నేనీయింటికి ఎంతో పాతవాణ్ణి! ఇవాల్సంగతి వినను. వినదలుచుకోలేదు కూడా! ముందు తెలుసున్నసంగతులూ, పరిచయాలూ—అన్నీ ఆవేశమకే భ్రష్టమవుతాయని భయంగావుంది.” అన్నాడు.

సవిత్ర కొంచెంసేపు అతనిముఖంలోకి చూసి “పిచ్చినాయనా! ఒక సమయంలో సంఘం ఒప్పుకునేసంగతి అన్ని సమయాలలోనూ ఆసంఘమే ఒప్పుకోదు. పనికిరాదుకూడా! ఈ అభిప్రాయాన్ని బలవంతంగా అనుసరించుకుంటున్నప్పుడు, కన్యకాదేహాదా మూసుకుని గుడితనంగా కన్యవహరించడమని అంటారు. లేనట్లయితే—అమానవునికి కిరిగిని గొప్పనవ్వంతల్ల కలగే దుఃఖాన్ని తప్పకుండా అనుభవించాలి! యిదే ప్రపంచ నియమం నాయనా!” అన్నది.

రాఖాలు మాటాడలేదు. కారదలేచి వెళ్ళబోతుండండం చూసి “తారక బాబు ఈయింట్లోనే వున్నాడా కారదా?” అని రాఖాలడిగాడు.

“ఇవార్త కోర్టులేదు. బహుశా ఆయనగారు తన గదిలో వుండవచ్చు.” అని కారద చెప్పింది.

“తారకుడితో ఆశ్చర్యసరమైన పనుందమ్మా! నేను వెళ్తున్నాను.”

“టీ త్రాగి వెళ్లనాయనా! కారదా, నువ్వుచేసిన మినపట్టుకూడా టీతో పాటు రాఖాలుకు పెట్టు—”

కారద నవ్వుతూ— “ఆయన అది తినడమ్మా! ఒకవేళ తిన్నా— ఆయనకది రుచించదు...” అన్నది.

రాఖాలు మనసీనాడు బావుండలేదు. లేనట్లుయితే—కారద అనిన ఈ మాటలకు ఇంకా ఎన్నో అనేవాడు. మనసెంతో ఉదాసీనంగా వుండి. ఆకారణంతో “కాదు...యింట్లో చేసిన వస్తువులు తినే అలవాటు నాకు లేదు కారదా! తినాలని యిష్టంకూడా లేదు. ఎవరికోసం చేశావో వాళ్ళ చేతనే తినిపించు” ? అని అన్నాడు.

కారద చారడేసి కళ్ళు చేసుకుని రాఖాలను చూశాంది. రాఖాలు కూడా వాడిపోయిన ఆమె ముఖాన్ని చూస్తున్నాడు. మనసులో భగ భగ మంటూ బాధ కలిగినూనే వుంది. అయినప్పటికీ ఏమీ మాట్లాడకుండానే బయటికి వెళ్ళాడు. సరిగ్గా ఎంతో నెమ్మదిగా “అతని మాటలకు విచారం పెట్టుకోవద్దు కారదా! నామీదున్న కోపంతో నిన్ను మాటలని వెళ్ళాడ. అతని మనసిప్పుడు సరిగ్గా లేదమ్మాయ్!” అన్నది.

కారణం లేకుండా, అపరాధ మేమీ లేకపోయినా, ఇటువంటి మాటలకు కారద మనసెంతో యిదిగా బాధపడింది. సరిగ్గా చెప్పిన కారిత్యార్థ్యకమైన ప్రేమవచనాలుకూడా ఆమెమీద పనిచేయలేదు. అకాశంగా కళ్ళెంటునీళ్ళు జరజరమంటూ రాలినయ్! కన్నీళ్ళతో తడిసిన ముఖంతో కారద “ఒకరిమీదున్న కోపాన్ని నామీద చూపించేందుకు నేనేం తప్పుచేశామమ్మ?” అని అడిగింది.

కారదను తనదగ్గరకు లాక్కని “విన్నతను ఎంతో దగ్గరిదానిలా చూసు కుంటాడు. తన హృదయానికెంతో దగ్గరిదానిలా భావిస్తాడు. నిన్నెంతో చదువుగా చూశాంటాడు. ఆకారణంతోనే నిన్ను బాధ పెడుతుంటాడు. ప్రపంచంలో ‘నా’ అని చెప్పకోలేక నాశైవరూ లేరు కారదా!” అన్నది.

ఏడుపుతో బొంగురుపోయిన గొంతుతో “అయితే ప్రపంచంలో నాకు మాత్రం ఎవరున్నారమ్మ? ఈవిధంగా నేనెవరిహృదయానికి బాధ కలిగించే మాట లనలేదు” అన్నది.

సరితనవి “అందరి స్వభావమూ ఒకటికాదమ్మ—!” అన్నది.

“నేనన్నీ సహించగలననీ, కేవలం ఆయనగారి కోపాన్ని మాత్రమే సహించలేననీ దేవతకు బాగా తెలుసు! అన్నీ తెలిసుండికూడా నన్నాయన ఆవిధంగా అన్నాడు” అని కన్నీళ్ళు కుడుచుకుంటూ కుడుచుకుంటూ అక్కణ్ణుంచి కారద వెళ్ళిపోయింది.

రాఖాలు అగ్గిను గదిలోకి వెళ్ళేసరికి పెద్ద మేజాబల్లముందు టర్నీలో కూర్చుని తారకనాథుడు దావాకాగితాల్ని చదువుతున్నాడు. చెప్పల ధ్వని వినిపించడంతోనే తలెత్తి చూసి విస్మయంతో “అతే—రాఖారో!” అని అన్నాడు.

మేజాకు దగ్గరగావున్న టర్నీలో కూర్చుంటూ “ఏం—నేను రాకూడదా?” అని రాఖాలన్నాడు.

“ఎందుకు రాకూడదు? నువ్వసలు ఎందుకు రావడంలేదని ఆశ్చర్యంగా అడుగుతున్నాను.”

“అప్పుడప్పుడు వస్తూనేవున్నాను.”

“నాకు తెలుసు! కానీ, నాదగ్గరకు రాకుండానే లోపలకువెళ్తూ, పోతున్నావు.”

“లోపల్నుండే పిలుపువచ్చేది. ఆకారణంతోనే యింట్లోకి వెళ్లేవాణ్ణి!”

“కయితే ఇవారే నాగదిలోనుంచి పిలుపు వినిపించిందా?”

“లేదు... నాకేవారో ఈగదిలో పనుంది—”

“ఏదైనా—వ్యాజ్యం సంగతిగురించి కాదుగదా?—”

“అవీ ఒకవిషయమే! ప్రపంచంలో ఏపైనా ఒక ‘సంగతి’ అవకుండా వుండదనుకుంటాను.” తారకుడు నవ్వాడు.

“నీ ప్రాక్టీసు చాలా జోరుగా సాగుతున్నావుందని విన్నాను. నిజమేనా?” అని రాఖాలడిగాడు. “నీతో ఎవరన్నారు?”

“ఎవరన్నా ఈ సంగతిమాత్రం నిజం! అయితే—యింతకూ నువ్వొక నాడు టీపార్టీ చేయాలి కుమా?”

“నీకేమన్నా పిచ్చిపట్టిందా? నాకేం ప్రాక్టీసువుంది—? నేనింకా జూనియర్ గానే వున్నాను. యిక అప్పటాలోని బరువుభారమంతా గాడిదలా మోస్తూ తిరుగుతున్నాను.”

“అదా సంగతి! అయితే మరి విమలబాబు అబద్ధం చెప్పాడన్న మాట—?” “ఏమిటి? నీకీ సంగతి విమలబాబు చెప్పాడా?”

“అవును.”

“అయిన నీ కప్పుడు కలిగిరాదు ?—నీతో ఏమని చెప్పాడే ? తారకుని కంఠంలో ఆత్మత ఎక్కువగా వుంది.

“ఎన్నో సంగతులు చెప్పాడు. నువ్వు పనిలో నిమగ్నుడవయ్యావు. ఈ సంగతులన్నీ విన్నేందుకు తీరుబడివుందా ?—”

“ఉంది. ఉంది. నువ్వు చెప్పు.—” తారకుని కళ్ళలోనూ—మఖం లోనూ ఉన్న కుతూహలాన్ని చూసి, రాఖాలు మనసులోనే నవ్వుకుని “పద ! ఆ పాఠ్యంలోకి వెళ్ళి కూర్చుని, మూర్ఖాడకుందాం !” అన్నాడు. తారకుడుకూడా “సరే పద—” అని ఫైలును తొందరగా టేపుతో మడుకూ “కొంచెం వూడు. లోపలికి వెళ్ళి ‘టీ’ చెప్పి వస్తాను. ‘టీ’ త్రాగి వెళ్ళాం.” అని అన్నాడు.

* * * . *

తారకునితో పాఠ్యంలోకి వచ్చేప్పటికి సాయుసమయం కాబోతూవుంది. తారకనాథుడు కూర్చుంటూ “ఎంతోకాల మయాక ఈవిధంగా మళ్ళీ నీతో పాఠ్యంలో కూర్చోవడం తట్టసింది.” అని అన్నాడు.

రాఖాలాదుకు అదోకరకంగా నవ్వాడు. తారకుడు దీన్ని గమనించి కూడా పెకి సహజంగానే “సరే.—యిప్పుడు చెప్పు ! విమలబాబు నా గురించి నీతో ఏమేం చెప్పాడు ? —” అని అడిగాడు.

“నువ్వెంతో బాగా పనిచేస్తావనీ, నీ భవిష్యత్ చాలా బావుందనీ, నీలా కష్టపడే యువకులు తొందరగా పైకి రాగలరనీ చెప్పాడు.”

రాఖాలు గొంతులో తొందరగానీ, ఆమెగాగానీ ఏమాత్రంలేదు. కానీ, చెప్పే పద్ధతిలో మాత్రం పరిహాసముందని తారకబాబు గ్రహించాడు. హృదయంలో మాడ తూవున్నా—పైకి సహజంగానే “నిన్ను పిలిపించి ఈ విషయమంతా చెప్పేత అవసరం విమలబాబు కెందుకని కలిగింది ?” అని అడిగాడు.

“ఆ సంగతి నాకెలా తెలుసు ?”

తారకనాథుడు గంభీరాకృతిదాల్చి “ఇంకేమన్నా చెప్పాల్సింది వుందా ? అని అడిగాడు, “అవును...ఉంది”

“అయితే చెప్పరాదా? నేను సాయంకాలమప్పడు మడించి, తిరుబడిగా పార్కులో కూర్చుని గాలిని సేపించేంత యోగ్యత కలవాణ్ని కాను. పసంతా మధ్యలోనే ఆపి వచ్చిన విషయం నువ్వు కళ్లారా చూశావుగా?”

అతని మాటల ధోరణిలోనుంచి వెలువడే కోపాన్ని గ్రహించి “పీడనీ వృత్తి చేసేవాళ్ళెవరూ ఆధీయలు కాగూడదు. విచారించగూడదు!” అని ఒకక్షణంసేపాగి “గొప్ప విషయం పరిశీతుల్ని గురించి మాట్లాడేందుకే నిన్నిక్కడకు తీసుకొని వచ్చాను” అని రాఖాలన్నాడు.

తారక నాథుడు మాట్లాడలేదు.

రాఖాలు మెల్లిగా “నీ వివాహ విషయం గురించి మాట్లాడు దామని వచ్చాను.” అని అన్నాడు.

తీక్షణంగా రాఖాలును చూసి “సన్నెగతాలి చేస్తున్నావా?” అన్నాడు.

“నిన్నెగతాలిచేయాలనీ, నీతో పరిహాసమాడు దామనీ, చేతిలోని పసంతా ఆపుచేయించి నిన్నిక్కడకు తీసుకు రాలేదు. నీవెల్లని గురించి మాట్లాడు దామనే యిక్కడికి వచ్చాను.”

“అయితే ఆ ‘విషయం’ ఇంకా వెంచకుండా యితటితో ఆపితే చాలా బావుంటుంది. ఎందువలనంటే,— వివాహంచేసుకుందామనే ఉద్దేశంకానీ, పరిశీతులుగానీ నాకు లేవు. అందుకింకా ఆలస్యముంది.”

“సరే—ఈ వివాహంతో నీ పరిశీతులూ, వ్యవహారాలూ అన్నీ పరిష్కారమై, చక్కబడినట్లయితే...?”

“అప్పుడుకూడా నేను చేసుకోను! ఎందువలనంటే,— స్వయంగా నాకాశ్రమిద నేను నిలబడ నంతవరకూ వివాహంచేసుకుందా మని నాకు లేదు. చేసుకోను కూడా!”

“పోనీ,— ఆవెల్లితో నీసంపాదనకూడా ఎక్కువైతే? అప్పుడు నీకు అడ్డంకేది వుండదుగా?”

తారకనాథుడు అనుమానంగా రాఖాలును చూసి “ఎవరమ్మాయ?— పెద్ద బారిష్టరు కూతురా?—కీలు కూతురా?” అని అడిగాడు.

“కాదు— ఒక దరిద్రుని కూతురు, ఏ ఆధారమూలేనివాని కూతురు...”

“మరి,—ఆ పెళ్ళితోనే నా సంపాదన ఎక్కువవుతుందని యిప్పుడేగా అన్నావు.”

“అవును. ఆమాటనిజమే ! దరిద్రుల పిల్లను చేసుకున్నా సంపద కలిసి రావడంలో ఆశ్చర్యమేమీలేదు. ఆ పిల్ల ధనవంతుడైన ఒక వ్యక్తి అనికీ వారసురాలనకో !”

“ఇంతకూ అసలా పిల్ల ఎవరు?—”

“నీ కిష్టమే కాదో ముందు చెప్పు?”

“పిల్లవిషయం తెలియండే, నేనేమీ చెప్పలేను.”

“ఏం తెలుసుకోవాలనుకుంటావు ? గుణగణాలా ? రూపమా ? వంశ మర్యాదలా?—ఏం కావాలి ?”

తారకినాథుడు కనుబొమలు చిటిచుకుంటూ “మగవాడు తన భావి జీవితానికి తోడు నీడైన—కాబోయే భాగ్య విషయంలో అన్నీ తెలుసు కోవాలి.” అన్నాడు.

రాఖాలు కొంచెంసేపు వూరుకుని “పిల్ల అందంగా వుంటుందని అన్నంత మాత్రంలో చాలదు. నిజంగా ఎంతో అందమైంది ! గుణవంతురాలు, బుద్ధివంతురాలు ! చదువుకుంది. మంచి బ్రాహ్మణ కులంలో పుట్టి పెరిగింది. తండ్రి ఒకప్పుడు ఎంతో ధనవంతుడు. కానీ,—ప్రస్తుతం వొట్టి కేతులతో ఏ ఆధారం లేకుండా వున్నాడు. తండ్రి తాలూకు అసి సంక్రమించకపోయినా—తలిగారి తాలూకు అసిపాసులు వసాయ ! ఆ అసికూడా చిన్న మొత్తం మాత్రం కాదు. కులం, వేదం—రూపం, గోత్రానుసారం అన్నివిధాలా మీ ఇద్దరికీ పెళ్ళిజరుగవచ్చు ! యోగ్యుడయిన వానికిచ్చి పెళ్ళిచేయదగిన పిల్ల.” అన్నాడు.

“పిల్లతండ్రిపేరూ—వృత్తి నేను వివరమైనా ?”

“అపేయమిదనే నువ్వు‘కాదు—’ ‘అవున’ని అనడం ఆధారపడి వుండన్నమాట ?—”

“కాదు...అవును !—అంతాకాకపోయినా, కొంతవరకైనా దీనిమీద ఆధారపడివుంది.”

రాఖాలు కొంచెంసేపుండి మెల్లిమెల్లిగా “పిల్లలండి నీకు తెలియని వాడుకాదు — ప్రజబాబు మాతురువిషయంలో నిన్నగుతున్నాను.” అన్నాడు.

తారకనాథుడు తృప్తిపడి “ఇదేమిటి? — యితరూ నువ్వేపిల్ల విషయంలో చెబుతున్నావ్?” అని అడిగాడు.

“రేణును గురించి—”

“నీకేమన్నా పిచ్చిపట్టిందా రాఖాల్?” అనిఅంటుంటే తారకనాథుని కంఠం విస్ఫుయంతో నిండిపోయిపట్టయింది.

“పిచ్చివాడినైతేనే బావుండేది. కానీ,—ఎవిధంగా కాగలను?”

తారకనాథుడు ఉత్తేజితంగా “పిచ్చివాడివె నా తప్పేముంది? పిచ్చి వాడివికాకుంటే కొత్తమ్మకూతురు రేణుతో నాకు వివాహంచేయాలనే సంకల్పంతో వస్తావా?” అని అడిగాడు.

“అయినా—యిందులో నువ్వు ఆశ్చర్యం పొందేందుకూ, ఉత్తేజాడ వయేందుకూ ఏముంది తాంక్—?”

“చాలావుంది. ముందంతానువ్వు పన్నిన కుట్రతప్ప యిందేమీలేదు. నువ్వు కొత్తమ్మకుకూడా ఈ సలహానేయిచ్చి నట్లయింది.”

“కాదు...ఆమెకు నాసలహా అవసరంలేదు. ఆమె అందరికంటే ముందుగానే నిన్ను రేణుకు ఎన్నుకుంది. నాకాసంగతికూడా తెలియదు.”

తారకనాథుడు దృఢంగా “కాదు...ఇదంతా అబద్ధం...” అని అన్నాడు.

“చూడు తాంక్? — నేనబద్ధం చెప్పవని నీకు బాగా తెలుసు.”

“అటువంటిప్పుడు రేణును నువ్వెందుకని పెళ్ళిచేసుకో కూడదు?—”

“నేనామెకు తగినవాణ్ని కాదు. రేణుయింట్లోని వాళ్ళందరికీ ఈసంగతి బాగా తెలుసు!”

తారకనాథుడు కోపంతో “మరి నాబోటి ఆభాగ్యుడే ఆమెకు తగిన వరుడన్నమాట?” అని అడిగాడు.

“నువ్వే అన్ని పరీక్షలూ పూర్తిసయావు, విద్వాంసుడివి! బుద్ధిమంతుడివి! ఆరోగ్యవంతుడివి.....”

“నువెన్నిమాటలన్నా—ఈపిల్లను నావంశంలోకి ‘కోడలి’గా స్వీకరించ
సని నీకు తెలియదా? చీవవాడినైనంత మాత్రాన తనమర్యాద కూడా
వదలాలని ఎక్కడాలేదు.”

రాఖాలు కోపంతో “తారక్! తారక్!”...అని అన్నాడు.

“నిజానికి భయపడడమెందుకు? నువ్వే స్వయంగా ఈపిల్లను పెల్లి
చేసుకుని ఇంటికి తీసుకురావలవా?”

కోపంతో తారక్ నాథుని వేపు చూస్తూ రాఖాలు “అపిల్ల తలి ఆశ్ర
యంలో వుంటూ, ఆమెకంటే అన్నివిధాలైన సహాయం పొందుతూ—నీభవి
ష్యత్ చీవితాన్ని ముఖ ప్రదంగా జరుపుకుంటూ వుంటేనే, నీవంశమర్యాదా
కుల గౌరవమూ ఉజ్వలమైంది తారక్! మనుష్యత్వాన్ని హత్యచేసుకుని,
ఒకవేళ నువ్వు నీ ఉన్నత పథాన్ని ఏర్పరుచుకోవాలనుకుంటే, అచారి
నిన్ను పతితుణ్ణి చేసేందుకు త్రొక్కుకుంటూ వెళ్తుందని మాత్రం గ్రహించు”
అన్నాడు.

తారక్ నాథుడు ఉన్నాడునిలా “షటప్! కొంచెం నోరు సమ్మృద్ధింతు
కుని మాట్లాడు రాఖార్! నేను వీళ్లకు యివ్వవలసిన లెక్కంతా చూసి
దమ్మిడి. తో సహా అంతా తిరిగి యిచ్చేస్తాను. ఈనియమం మీదనే వీళ్ల
దగ్గర అప్పుడా సహాయాన్ని పొందాను.” అన్నాడు.

రాఖాలు నవ్వి “ఓహో! ఇదాసంగతి? అటువంటప్పుడింకేం? ఏనాడు
వీళ్ల అప్పు తీరుస్తానో అనాడు బహుశాకృతజ్ఞతా పూర్వకమైన బరువంతా
ఆధారవుతుంది. లేనట్లయితే కొద్దిగా వడ్డీకూడా యివ్వు!” అన్నాడు.

తారక్ నాథుడు కోపంతో “మాడు రాఖార్! ఈసంగతులన్నిటినీ
కలిపి సువ్యవహరంగా నాతో పోట్లాడ వదు. ఏపని నువు స్వయంగా చేయ
లేవో, ఆపనిని యితరులను చేయమని చెప్పేందుకు నీకు సిగ్గు కలగడం
లేదా?—” అని అన్నాడు.

ఈ మాటకు జవాబు చెప్పకుండా రాఖాలు “నీ విషయంలో నేను
అనుకున్నట్లే నిజమైంది. నువ్వీవిధంగా అంటావని నాకు ముందుగానే
తెలుసు! అయినప్పటికీ మొదట కొత్తమ్మో, ఈ సంబంధం స్థిరపరచిందని
విన్నాక, ఒకవేళ నువు ఓప్పుకోకుండా వుండిలేవని అనుకున్నాను.”
అన్నాడు.

తారకుడు లేచి నిలుచుని “కొత్తమైప్పుడూ ఈ సంగతి నాతో అనలేదు. చివరకు అనే ధైర్యంకూడా అమెకు లేదు. తారకనాథుడు, రాఖాలు రాజాకాదని ఆమెకు తెలుసు! ఈవిధమైన ప్రసావన రాఖాలు ముందు లేవద్దుగాని, తారకానాథుని ముందు ఆమె ఎప్పటికీ తీసుకురాదు.” అని జవాబుకు ఎదురు చూడకుండానే తొందర తొందరగా పొక్కుమంచి బైటికి వెళ్లాడు.

25

కొలవక్రిం తిరుగుతూ పోయింది. ఒక సంవత్సరం గడిచి రెండోదికూడా ప్రవేశించింది. అదికూడా మెలి మెలిగా ఆఖరన బోకూవుండ్ని ఈకొద్ది నెలల్లోనే ఎన్నో మార్పులు జరిగినయ్యాయి!

విమలబాబు సింగపూరు వెళ్ళి పడెనిమిది నెలలుకూడా గడిచినయ్యాయి! కలకతాకు ఆయన తిరిగిరాలేదు. ఈ రెండు సంవత్సరాలలో రాఖాలు గుమార్ ఎడెనిమిదిసార్లు బృందావనం వెళ్ళవలసి వచ్చింది. ఆకారణంతో అతని పనులకెన్నో నిష్టలు కలిగినయ్యాయి! నానాటికీ అప్పులపాలై బాటినీ తీర్చే ఉపాయం కనబడటంలేదు.

భర్తకూ, కూతురుకూ ఆరికంగా సహాయంచేయాలని సవిత ఎన్నో విధాల ప్రయత్నించినప్పటికీ, అన్నీ వ్యర్థమైపోయినయ్యాయి! రమణిబాబు సహాయంతో సవిత లక్షాధికరెట్టయిదువేల రూపాయలఖరీదుచేసి అని సంతా లేబుకోసమే కొన్నది. ఆ అనిని కొనేప్పుడు సవిత తన రాబడిలో తీర్పుకుంటానని తొమ్మిదివేలరూపాయలు రమణిబాబుదగర తీసుకుంది. పెద్దనడీతో అసలుతోసహా రమణిబాబుకు రెక్కకట్టి తిరిగిఇచ్చేసింది. అయినా—యింతవని చేసిందెవరికోసమో, వాళ్ళు దీన్ని ముట్టుకోనన్నా ముట్టుకోలేదు. ఇక ముందు ముట్టుకుంటారనే ఆశకూడా లేకపోయేప్పటికీ సవితవృద్ధయం పరిగిపోయింది. ఆమె తననగలన్నిటితోపాటు వ్రణతాబు నీలుచేసి ఇచ్చిన నగలపెట్టెకుకూడా లేబుపేయతో బ్యాంకిలో ఇవ్వి కట్టించింది. కానీ,—ఈజాదు ఆకట్టువలన్నీ ఆకాకుసుమాలై మార్చున్నయ్యాయి!

తాగా చదువుకుని అశోక్కునంతుడైన యువకునికి తనకూతుర్నిచ్చి వివాహంచేసి ఉన్న సమయదనంతా కట్టుంకింద యాదామని ఒకప్పుడు

అలోచించింది. ఈసంపదంతా రేణులంద్రిదేగాని, ఇంకెవరిదీకాదు. ఆమె తండ్రి చేయించిన ఆభరణాలన్నీ — యిన్నికోణాల్నుంచి పెట్టెలోనే మూలుగుతున్నాయి! అవి ఏనాడుకూడా సవిత ధరించలేదు. ఆ ఆభరణాలన్నీ తనే స్వయంగా ఒకనాడు రేణుకు అలంకరించామనుకుంది. — రేణు తన భర్తతో సుఖంగా దాంపత్యజీవితం గడుపుతూవుంటే, మారంగా నిలుచుని చూసినా — తన మాతృజీవితం చరితారమవుతుందని ఎంతో ఉబలాటంతో వుంది. కానీ, — ఎవరి అదృష్టం ఎందుకూ పనికిరాకుండా బ్రదుకెపోతుందో, వాళ్ల కోరికలన్నీ ఈవిధంగానే — బహుశా వ్యర్థమవుతాయి కామోలు!

భర్తగారి కష్టసుఖాలలోనూ, మాతురు జీవితంలోనూ — ఎక్కడా సానం లేదనీ, ఆఖరికి లోపలా — బైటకూడా తనకు సానంలేదనీ ఆమె ఈనాడు తెలుసుకుంది. ఆమెకీనాడు యవ్వనం ఆఖరిదశలో వుంది. కోరికలు లేని కఠిన్రక్షేమ దానంతటాదే గుమ్మంముందు ప్రత్యక్షమైంది. ఈ వసు వెంత దుర్లభమో, అదెంత కఠినతమమో దాని విలువ సవితకు తెలుసు! కానీ, — ఈనాడు ఆ ప్రేమనకూడా గౌరవంతో అదరంతో తీసుకునే బాంధగానీ, మనోవృత్తిగానీ ఆమెకు లేదు. ఈనాడు ఆమె సంపూర్ణ హృదయం, మననాన్ని — మాతృత్వమనే మమతానంద సుధతో తడిసి, సంతానానందం కోసం తృప్తితమైంది.

మరి తన స్నేహానికి, ప్రేమకూ పాత్రులైన వాళ్ళెక్కడ వున్నారు? —

ఇటువంటి మానసిక కేదనతో, త్నోభతో సవిత నాటికీ కృశిస్తూవుంది. మేగా ఆమె అక్రద్ధకూ, ఉదాకినతకూ అంత నేది లేదు.

కారడ అప్పుడప్పుడు హాసంచేసేది. అయినా — ఆమెవల ఆయేదేముంది? తారకుడేమీ మాట్లాడడంలేదు. రోజురోజుకూ ప్రాక్టీసు ఎక్కువవుతూ వుంది. తన ఉన్నతికోసం — తన పేరు శ్రతిమలకోసం ఆయన రాత్రింబగళ్లు కృషి చేస్తున్నాడు.

సాయంతాల మప్పుడు సవిత సామాను గదిలోని ధాన్యాన్ని సరికేసు కంటున్నప్పుడు ఉత్తరం వచ్చింది. సింగపూరునుంచి విమలబాయి “సవితా! నీ ఆరోగ్యం బావుండడం లేదని కారడ వ్రాసిన చిన్న ఉత్తరంవల్ల తెలి

సింది. నీ ఆరోగ్యాన్ని గురించి, నీ శరీరాన్ని గురించి ఎంతో ఉదాసీనంగా వుంటున్నావని తెలిసింది. యిప్పట్నుంచైనాతనిన శ్రద్ధ తీసుకోకపోతే, ఒకనాడు తప్పకుండా మంచం పడతావు చెడిపోయిన ఆరోగ్యంతో అకర్మయ జీవితాన్ని గడిపే దుఃఖం—మృత్యు దుఃఖం కన్న ఎక్కువని నీకు తెలుసు! నీ పరిస్థితి ఈవిధంగానే వున్నట్లయితే ఇకముందు ఎంతో కష్టమయ జీవితం గడపవలసి వస్తుందేమోనని నాకు భయంగా వుంది.

“ఒకరి ఇష్టానికి విరుద్ధంగా నడవడం నాస్వభావం కాదు. అందుకని నీయిష్టం వచ్చినట్లు ప్రవర్తించకుండా నాయిత ప్రకారం నడవమని చెప్పేందుకు ఎంతో కంటిగించుకుంటున్నాను. కేవలం నీశ్రేయస్సు కోరినవారి రూపంలో నీకు నీ పరిస్థితిని గుర్తు చేస్తున్నాను. బ్రతికుండ వలసిన వ్యక్తికి ఆరోగ్యమెంత అవసరమో—దాన్ని సువ్య మానసిక వేదంలో పడి మరిచి పోయావు. బెటికి కనపడని బాధలతో, మర్యాదతకమైన వేదనలతో, విచారాలతో నీమంచి చెడలు పాడుచేసుకుని, శరీరాన్ని లెక్కచేయక పోవటం మంచిది కాదు. మోసపుడు ముందు దీన్ని తప్పనుకుని, ఆతరువాత తనంతట తానే మెల్లిగా గ్రహిస్తాడు. అంతవరకూ ప్రతీకారం చేయడానికి ఏవిధమైన ఉపాయంకూడా ఆతనిలో నిలబడివుండదు. ఆకారణంతో శరీరం మీదా, నీ ఆరోగ్యంమీదా అశ్రద్ధగామాత్రం వుండవద్దని ప్రార్థిస్తున్నాను.” అని వ్రాసి—అఖయన “బహుశా తారకుని వివాహంగురించి నీకు చెప్పాడనుకుంటాను. ఈ వివాహవిషయంలో నీ యిష్టాయిష్టాలుకూడా తెలియచేయాలి. నా అనుమతి ఆకీర్వాదం కోరుతూ ఆతను నాకు వుత్తరం వ్రాశాడు. తారకునికి వకీలుగారైన శివశంకర్ బాబు అన్నకుతున్న యిసారట! ఈ వివాహం ఆతని వృత్తికి ఎన్నోవిధాలా పనికివస్తుందనడంలో అనుమానంలేదు.” అని వ్రాసున్న ఉత్తరం చదువుకుని నట్టొర్పు విడిచి, ఉత్తరాన్ని ఒకప్రక్కనపెట్టి తనపని తాను చూసుకుంటావుంది. కానీ, హృదయంలోపల అణగివున్న దుఃఖం వెకిపొంగి పొలిచింది.

సాయంకాలం కారడ మహిళాశిక్షాసదనంనుంచి యింటికి తిరిగివచ్చాక సవిత ఆమెతో “ఒక కుభవార్త విన్నాను కారదా! మన తారకబాబుకు పెళ్ళయింది...” అన్నది.

కారడ ఉత్సాహంతో “ఎప్పుడమ్మా—? ఎక్కడ? పిల్ల ఏవిధంగా వుంటుంది?” అని అడిగింది.

“అసంగతుశ్రమీ నాకు తెలియవమ్మయ్ ! తారకబాబుకు సీనియర్ వకలైన శివశంకర్ బాబు అన్న కూతురట.”

“యిదేమిటి ? బాగా నేవుంది ! మరి, మీకేమి తెలియదూ ? అయితే ఈసంగతిని మీతో ఎవరన్నారు ?”

“సమయంవస్తే అంతా దానంతటదే తెలుస్తుందమ్మయ్ ! తారకబాబు వివాహమని యిప్పుడే సింగపూర్ నుంచి కలురువచ్చింది.”

“అయితే తారకబాబు వింతమనిషి !”

“అతను నాకెంతో గౌరవ పాత్రుడైనవాడు. అతనిమీద ఎమీ తప్పు వేరు కూడదమ్మ !...యిప్పుట్నుంచే వివాహానికి కావలసిన వస్తువులన్నీ తయారుచేయ్.” కారద నిరుత్తరురాలై, తలవంచుకుని యింట్లోనుంచి బయటికి వెళ్ళింది.

సవిత కారదను మహిళా శిక్షణాలయంలో ప్రవేశపెట్టి యిప్పటికి సంవత్సరన్నర దాటిపోయింది. అక్కడ చదువు, వ్రాత—అనేక రకాలైన శిల్పాలూ, చిత్రకళ—పిల్లలను పోషించడం, నేవా—కుక్రూషా మొదలైనవన్నీ నేర్చుకుంటుంది. ఉదయం తొమ్మిదిగంటలయే ప్పటికల్లా, స్కూలు బండివచ్చి కారదను తీసుకువెళ్ళి, సాహుకరం అయిదు గంటలకు వదిలిపెట్టి వెళ్ళేది.. ఆ సమయాన్నే సవిత ఆమెకు అన్నం వడించి వుంచేది. కారద స్కూలునుంచి తొందర తొందరగా వచ్చి గుడ్డలు మార్చుకుని—కాళ్ళూ చేతులూ కడుక్కుని భోజనానికి కూర్చుంటే—సవిత వడించేది. ఆ తరువాత ఆమెకు విశ్రాంతి దొరికేది. తారకుడు కూడా ఇంతే ! ఆయన కచేరినుంచి తిరిగి వచ్చేప్పటికి ఆయన విశ్రాంతికి ‘టీ’ సరంజామా తన చేతులతో తయారు చేయకుండా వుంటే ఆమెకు సంతోషంగా వుండేదికాదు.

తారకుడు ఆమెశ్రమకు అడుపడేవాడు. ప్రతివాదించేవాడు. ప్రార్థించే వాడు. కానీ ఆమె వివేదికాడే. కారద “అమ్మా ! మీకు నేన చేసేందుకు నేను మీ దగ్గరకు వచ్చాను. కానీ,—మీరు నాకు నేన చేస్తున్నారు. దీన్ని నేను సహించలేనమ్మా ! ఈ యింట్లోని బరువు భారమంతా మీ తలమీద ఉంచి నిర్విచారంగా నేను స్కూలుకు వెళ్ళలేను” అని అనేది.

సవిత నవ్వుకూ — “అమ్మయ్! నాకు ఈపనులకల్లే ముఖంవుంది. నేను బ్రతికున్నంతకాలం నీస్కూలుకు నాగా వుండకూడదు. నీజీవితానికి ఆధారం అనేది చూసుకో! చదువుకోకుండావుంటే, ప్రపంచంలోని అనుభవాన్ని తెలుసుకోకుండావుంటే నువు నీమీదనే ఏవిధంగా ఆధారపడతావమ్మా? ఈ ప్రపంచంలో ఒకనాడు నాలానే నువుకూడా ఒంటరిగా వుండవలసివుంటుంది. తమకాభ్యుదయ తాము నిలబడే ఆధారంలేకపోతే, ఆడదాని విచారానికి అంతుండదనేసంగతి నీకుకూడా తెలుసుకదమ్మా కారదా! —” అని అన్నది.

అనాటిగాత్ర తారకనాథుడు భోజనానికి కూర్చున్నాడు. ప్రతిరోజూ లానే సవిత అన్నం వడించి—ఎదురుగా కూర్చుని “నువు వివాహప్రయత్నం చేసుకుంటున్నావా నాయనా?” అని అడిగింది.

తారకనాథుడు తృప్తిపడి “మీకెవరు చెప్పారమ్మా?” అని అడిగాడు.

సవిత మెల్లిగానవ్వి “నాకివారే సింగపూర్ నుంచి ఉత్తరంవచ్చింది” అన్నది.

కారద వడిమన్నదలా “తారకబాబూ! మా ఇంట్లోని పెళ్ళివిషయం మాకు సమద్రం అవతలవొడ్డునుంచి ఉత్తరంద్వారా తెలిసింది!” అన్నది.

కారద అన్న ఈవ్యంగానికి తారకుని వొళ్ళు మండింది. అయినా—చేసేదేముంది? సుతరవేపుచూసి “నాకు పీనియరైన కిశోంకర్ బాబు తన అన్నకూతుర్ని చేసుకోవ్వని నావెంటపడాడు. అయినకు ఇంకా నేను సరిగా జవాబు చెప్పలేదు. ఈ వివాహ మవుతుందో లేదో, నాకు సరిగా తెలియదు. యితవరకూ నేనేవిధమైనమాటా ఇవ్వలేదు. ఒక్క విమలబాబుకుమాత్రం, వారి అభిప్రాయం కనుక్కునేందుకు ఉత్తరం వ్రాశాను.” అని చెప్పాడు.

“ఈ వివాహం జరిగిపట్లయితే ఎంతో బావుంటుంది నాయనా! నీకు ‘నా’ అని చెప్పకునే బంధువు లేవరూలేరు. ఆలోచిస్తే స్వల్పమామ ఎంతో అదృష్టంవల్లనే దొరుకుతాడు. ఆపిల్ల నీకు నచ్చిపట్లయితే—శుభప్రదమైన యిటువంటిపనికి అలస్యం చేయకు...”

“అయినా—ఈవివాహంవల్ల అనేక బాధలున్నాయమ్మా! ఈసంబంధం వద్దని కిశోంకర్ బాబుకు చెప్పనా, అని ఆలోచిస్తున్నాను.”

“ఏమి బాధలు? నాకు చెప్పడానికికూడా అనుమాన పడుతున్నావా నాయనా?”

“లేదు లేదు. మీకు చెప్పేందుకు నాకేం అనుమానముంటుంది? మీరు నాకన్నతల్లి లాంటివారు. నేను మీతో ఈ విషయం చెబుదామని ప్రతి కోరికా అనుకుంటూనే వున్నాను ”

కారడ నవ్వుతూ సవితతో “అయితేనేను మైకి వెళ్ళనా?—” అని అడిగి వెలిపోయింది. తారకుడు సాయికొంచెం తగిలించి “శివశంకర్ బాబు తన అన్నకూతుర్నిచ్చి పెళ్ళి చేయాలని ఎంతో ఉబలాట పడుతున్నాడమ్మ! ఆయనా—ఆయన కొన్ని వరతులు పెట్టాడు. ఆ వరతులకు నేనింకా జవాబు చెప్పలేదు. అదీగాక ఆయన సహాయంతోనే నేనింత పేరు సంపాదించుకున్నాను. యికముందు ముందు ఆయన సహాయంతోనే నేనభివృద్ధి వచ్చే మాట నిజం...కానీ,—” అని ఆగాడు.

సవిత ప్రశ్నార్థకంగా అతని ముఖంలోకి చూసింది. కొంచెం సేపాగి ఆయన మెల్లిమెల్లిగా “ఆయనగారి మొట్టమొదటి వరతేమిటంటే, వివాహ మయ్యాక కొంతకాలం—అంటే, ఒక సంవత్సరం ఆయనద్వారా నే నుండా లట!” అన్నాడు.

“ఎందుకనీ?—”

“పిల్లకు తండ్రిలేడు. శివశంకరబాబుకుకూడా పిల్లలులేరు...అందుకని—”

“అరమెంది. అన్నకూతుర్ని పెంచి పెద్దదాన్ని చేశాడన్నమాట! ఆమెను పెంచిన ప్రేమవల్ల తనకు దూరం చేసుకోలేడన్నమాట ”

“అవును! ఆమెను కూతురికంటే ఎక్కువగా చూసుకుంటాడు. నే నాయనయింటో వుంటే, నా పనులకు ఎన్నో విధాలైన సహాయం కలుగుతుందని ఆయన నాతో చెప్పాడు. ఆ తరువాత ఎప్పుడో ఒకప్పుడు యిల్లా అదీ చూసుకోవచ్చనికూడా చెప్పాడు.”

“యిందులో నీకు చెడ్డగా కనిపించేదేముంది?”

“చెడుపుండనడం వారబాటే! పెగా—ఆయన దగ్గరుండి పనిపాటులు నేర్చుకోవడం, వ్యాఖ్యాల్లో వాదించడంకూడా నాకు బాగానే వుంటుంది. కానీ,—మరి అక్కడికి వివిధంగా వెళ్ళనమ్మ? — ఈ విషయంలో ఎవరూ...”

“ఓహో! అనాసంగతి? నాకోసం ఏమిచిచారించకు నాయనా? నేనుకూడా కొన్నిరోజులపాటు ఎక్కడికైనా వెళ్ళామా అని ఆలోచిస్తున్నాను. నా జీవితంలో యితరకూ ‘తీర్థయాత్ర’ చేయలేదు. ఇప్పుడన్నా తీర్థయాత్రలు చేసేవద్దామా అనివుంది.”

“ఒంటరిగానే వెళ్ళారా?”

“నేను వెళ్ళే కారదనుకూడా నావెంబడి తీసుకొని వెళ్ళాను. లేకపోతే— అమెను స్కూలుబోర్డింగులో చేర్చించేవిర్పాటు చేసేవెళ్ళాను.”

“మరి తిరిగి ఎప్పుడువస్తారమ్మా?—”

“ఇక కలకత్తాకు తిరిగిరాను. యిక ఆటువేపు ఎక్కడన్నా మంచి చోటువుంటే— చిన్నయిల్లు కొనుక్కనివుంటాను.”

తారకుడు మాట్లాడలేదు. “నాళ్ళకు సరేని మాట ఇవ్వరాదా నాయనా?” అని సవిత అడిగింది. తారకుని భోజనం పూర్తయింది. పీటమీదనుంచి లేస్తూలేస్తూ “గొంచెం ఆలోచించాలి.” అన్నాడు.

అనాటిరాత్రి సవిత మంచంమీద పడుకునివున్నప్పుడు కారద దోమతెర అంచుల్ని సరిచేసుంటే — అకస్మాత్తుగా “కారదా! నీ పరీక్ష రెప్పుడమ్మా?—” అని అడిగింది.

“యింకా నెలాపదిహేనురోజులుండమ్మా.”

“నేను తీర్థయాత్రలు చేయాలనుకుంటున్నాను. నావెంబడివసావా?—”

“రెప్పకుండా వస్తానమ్మా! కాశీతప్ప నేనింకే తీర్థయాత్రా చూడలేదు. గయకూడా ఒకసారి వెళ్ళాను. నాకప్పుడు పదకొండు పన్నెండు సంవత్సరాలుండవచ్చు! నాన్నగారు నాతో నాభర్తకు పిదాలు వేయించేందుకు తీసుకొని వెళ్ళాడు.”

ఈమాటలువిని సవిత విస్మయపడి మాట్లాడకుండా వూరుకుంది.

“మన మెప్పుడు వెళ్దామమ్మా—?”

“తారకుని పెళ్ళి కానీయ! ఆతరువాత పూర్తిగా కలకత్తా వదిలిపెట్టి వెళ్దామని ఆలోచిస్తున్నాను.”

“సన్నమాత్రం వెంబడి వుండనిస్తారా?”

“కాదమ్మా—నువు కలకత్తాకు తిరిగి రావాల్సివుంటుంది.”

“ఎందుకమ్మా?” ఆమెగొంతు ఉద్యోగంతో నిండిపోయింది.

“నువ్వేపనికోసం కిక్కుని పొందుతున్నావో, అది యింకా పూర్తి కాలేదు. యిక్కడికి తిరిగివచ్చి చదువు పూర్తిచేసుకుని, నావద్దకు వచ్చి వుండువులే—”

కారద మాట్లాడకుండా ఏదో ఆలోచించి “నేను తీర్థయాత్రలుచేయను లేమ్మా” అన్నది.

“ఏం—? దేశ దేశాంతరాలూ తిరిగినందుకల్ల అక్కడక్కడి దేశాచారాలూ, వాళ్ళవాళ్ళ సంస్కృతీ, విజ్ఞాన విశేషాలూ ఎన్నోచూసి, నేర్చుకోవచ్చుగా?”

“కాదమ్మా! నేను రాను. ఒకవేళ వాళ్లు చూసినట్లయితే—?”

“ఎవరూ?—”

“మాతల్లిగారింటివాళ్ళే, నాన్నగారి తాలూకువాళ్ళు.....”

సవితకు అగమించి. ఏమీ ప్రశ్నించలేదు. ఒక నిట్టూర్పు విడిచి “అయితే వొద్దులే—! యిక్కడే వుండి చదువుకో” అన్నది.

కపటంలేని వ్యాఖ్యలపాటుతో కారద “మమ్మల్ని వొదిలి వుండే ధైర్యం నాకు లేదమ్మా! బోరింగులో నన్నొంటరిగా వొదిలి వెళ్లేందుకు మీకు భయంగా లేదా?” అని అడిగింది.

“భయమెందుకూ? అక్కడ నీలాంటివాళ్లు ఎంతోమంది వుంటారు. అదీగాక రాజాకూడా కలకత్తాలోనే వుంటాడు. నీ క్షేమం విచారినూ వుండమని అతనితో చెబుతాను. నీ కష్టం వస్తువు కావాల్సినా అతన్నే అడగుతూ వుండొచ్చు”

చీకటియింట్లో సవిత మంచం దగ్గర కూర్చుని కారద ఏమేమో ఆలోచిస్తూ “అమ్మా—” అని పిలిచింది.

“నేను మేలుకునే వున్నాను. చెప్పమ్మా కారదా?”

“నా కిథంతా మీకు చెప్పాలని వుంది.”

“చాలా రాత్రయిందమ్మా! పొద్దుపోయింది. యింకొకప్పుడు చెబుదువులే! యిప్పటికి వెళ్ళి నిద్రపో!”

“వెనున్నానమ్మా! నాకు పన్నెండేళ్ళ వయసు రావడంతోనే విధవ నయ్యాను. అతవారింటికి మళ్ళీ వెళ్ళలేదు. చిన్నతనంలోనే తల్లి పోయింది. తండ్రి రెండోవెళ్ళి చేసుకున్నాను—”

సవిత్ మధ్యలోనే “నువ్వేమీ చెప్పనవసరం లేదమ్మా! నా కదంతా తెలుసు!” అన్నది.

ఆ మరునాడు సవిత్ విమలబాబుకు ఉత్తరం వ్రాసింది. “నామన సెందుచేతనో ఇక్కణ్ణుంచి దూరంగా వెళ్ళేందుకు ఆత్మత పక్షతూవుంది. ఎంతో ఆలోచించి చివరకు తీర్మానము చేద్దామని అనుకున్నాను. మళ్ళీ కలకత్తాకు తిరిగి వద్దామనే ఆభిప్రాయంలేదు. ఏ ఉద్యోగం శక్తుండా తిరుగుతూ తిరుగుతూ ఎక్కడ మనసుకు సచ్చిలే, అక్కడే వుండామని పిలుస్తుంది. కలకత్తాలో యిక ఇలానేది అవసరంలేదు. తాడవన్నీ కాబాయ్యే మామగాను తనదగ్గర వుంచుకుంటాడట! వకాలాలో సహాయం చేసేందుకూ, ముందు ముందు ఆయన విషయంలో ఉన్నతి చూపించే జవాబు దారికూడా ఆయన సహించాడు. నేనీవిషయంలో నా అంగీకారాన్ని తెలియ బరిచాను.

“కారడ చదువు పూర్తికాంతవరకూ ఆమెతన స్కూలుబోరింగులోనే వుంటుంది. చదువుపూర్తయ్యాక ఆమెకిష్టముంటే నాదగ్గరకొచ్చివుంటుంది. రాజు కొన్నిగోజులనుంచీ అప్పలపాల యాడని తెలిసేంది. నాసహాయం కానీ, యితరుల సహాయంకానీ అడగటం అతనికి యిష్టంలేదు. రాజును నావెంబడి తీసుకవెళ్ళేందుకు ఏవిధమైన ఉపాయంకూడా లేదు. ఎందుకంటే, అతను మాటి మాటికీ బృందావనం పరుగెత్తవలసి వస్తుంది. ఎప్పుడతనికి బృందావనంనుంచి పిలుపు వస్తుందో, ఎవరికీ తెలియదు—”

“ఇటువంటి సమయంలో తారకుడు తన అగ్గీమృతని మానుకోడని మీకు తెలుసు! ఆ కారణంతో పాతనాకరు మహాదేవునీ, శివులనీ నా వెంట తీసుకువెళ్ళా మనుకున్నాను. కొంతకాలం అటూఇటూ తిరిగి ఆతరువాత ఒకచోట నిరమైన సావరాన్ని ఏర్పరచు కుంటాను...”

అనాడు సాయంత్రం స్కూలుకుళలవు! ఆ కారణంతో కారడ మధ్యాహ్నం ఒంటిగంటకల్లా యింటికివచ్చింది. సవిత్ దక్షిణేశ్వరాలయానికి దగ్గరార్థం వెళ్ళింది. కారడ ఒంటరిగా కూర్చుని ఇతిహాసం చదువు

కుంటూవుంది. సింహద్వారమున ఎవరో గట్టిగాకొడుతూ “కొత్తమ్మా!” అని కేకవేశాడు. పుస్తకంలోని పేజీని మడిచివచ్చి కాగడ తలుపుతీసింది. రాఖాలు ఆమెను చూసి “నీకివాళ్ళ స్కూల్లోనా యేం?” అని అడిగాడు.

“వుంది—కలవిచ్చారు.”

“కలమెదుకూ?—”

“మీరివాళ్ళ యిక్కడికివస్తారని—!”

“సరే, ఇటువంటిమాటల వేందుకు నీకు సిగ్గులేదా?”

“ఏమాత్రంకూడలేదు.” కారడ వెనకాలే మెట్లుఎక్కుతూ రాఖాలు “కొత్తమ్మ ఏంచేస్తుంది?—ఆమెతో నాకు కొంచెంపనుంది.” అన్నాడు.

“అయితే మీరు సాయంకాలావరకూ ఎదురుచూస్తూవుండాలి.”

“ఎందుకనీ?—యిట్లోలేదా?”

“లేదు. దక్షిణేశ్వరాలయానికి వెళ్ళింది...ఇవాళ్ళ ఆమెగారికి ప్రతముంది—”

“ఇవాళ్ళ ఆమెకు ప్రతమేమిటి?”

“ఆసంగలేమీ చెప్పలేదు. ప్రతమనిమాత్రం చెప్పింది.”

“యన్నివ్రతాలూ, ఉపవాసాలూ ఎక్కణ్ణుంచివస్తాయో? యిలా అయితే ఇక పంచాంగం మాయంచేయకుంటే పీటలేదనుకుంటాను.”

“అమ్మగారి ఈనాటివ్రతం ఎక్కడిదో నాకు తెలుసు దేవతా?”

“ఎక్కడిదో చెప్ప—?”

“ఇవాళ్ళ ఆమెకూతురు రేణు పుట్టినరోజు పండుగ—”

“అదాసంగతి! బహుశా అమ్మ నీతో ఈసంగతి చెప్పినట్లుంది.”

“మీరు పిచ్చివాళ్ళయినట్లున్నారు. ఆమె మనఃప్రవృత్తి ఈరకమైనదే! ఆమె ఈరకమైన మనిషే! చాలారోజులక్రితం మామిడిపండువాడు రేణు పుట్టినతిథి అని విన్నాను.”

“అందుకనే కొత్తమ్మ ఉపవాసాలు అనివార్యంగా ఉన్నయి!”

“అవును అంతేకాదు. చీడలకు ఎంతో దానం చేస్తూంటుంది. డబ్బూ, గుడ్డలూ—కంటా, మంచి మంచి చీరలూ కొనుక్కునివచ్చి చీడపిలలకూ

దిక్కు దివాణంలేని అనాథబాలికలకూ పంచిపెడుతూ వుంటుంది. ఈపని యిట్లో మాత్రం చేయను. కాళీపూటకో, దక్షిణేశ్వరాలయానికో, గంగా నది వొడ్డుకో—ఎక్కడికో ఒకచోటికి వెళ్ళి చేసివస్తూంటుంది.”

రాఖాలేమీ మాట్లాడకుండా ఏనో ఆలోచిస్తున్నాడు. “అమ్మగారు కలకత్తా వొదిలిపెట్టి వెళ్లాలనుకున్న విషయం మీకు తెలిసిందా?” అని కారద అడిగింది.

రాఖాలు తలెత్తి “ఎక్కడికి వెళ్తుంది?” అని అడిగాడు.

“ముందు తీరయాత్రలుచేస్తూ, పవిత్రమైన క్షేత్రాల్ని చూసి, ఆతరువాత ఎక్కడన్నా మంచిచోటు చూసుకుని సిరమెన నివాస మేర్పరుస్తుంటుంది.”

“ఎప్పుడు వెళ్తుండో?”

“తారకబాబు పెళ్లయ్యాక.....”

రాఖాలు చకితుడై “తారకబాబుకు పెళ్లా?—ఎక్కడ...” అని అడిగాడు.

కారద జరిగిన సంగతంతో చెప్పింది.

“తారకుడు ‘ఇంటిల్లుడయ్యే’దుకు వొప్పుకున్నాడా?” అని రాఖాలడిగాడు.

“లేండు సంవత్సరాలు మాత్రమే! ఆతరువాత శివబాబు ఆయనకు వేరే ఇల్లు చూసి యిస్తాడట. అందుకని వొప్పుకున్నాడు.”

“అయితే తారకునికి వొట్టి ‘రాజకన్య’ కాకుండా—కన్యతోపాటు ‘అర్ధరాజ్యం’ కూడా దొరుకుతుందన్నమాట?”

“మీకు పశ్చాత్తాపం కలుగుతుందా దేవతా?” అని కారద నవ్వింది,

ఈ పరిమాసానికి రాఖాలు జవాబు చెప్పలేదు. ఏనో ఆలోచిస్తున్నాడు. కారద విస్మయంగా “దేవతా! మీరుకూడా ఎందుకని వివాహం చేసుకోగూడదు?—” అని అడిగింది.

రాఖాలు గట్టిగా నవ్వుతూ “తారకునితో ఢీకొనేందుకు నన్ను నివాహం చేసుకోమంటావా?” అని అడిగాడు.

“భలే! ఇందులో ధీ కోవడమేముందీ? మీరు మీ జీవితాంతం ఈవిధంగానే హోటల్లో తింటూ గడుపుతారా? ఇల్లా, వాకిలీ— ఏర్పరుచుకునేందు కేమీ సాధనంలేదా?”

“సాధనమేదీ వున్నట్లయితే ప్రతిమనిషీ ఇల్లా, వాకిలీ ఏర్పరుచుకోగలడా కాదా?”

“ఎందుకేర్పరుచుకోలేదు? బీదవాళ్ళూ, దీనులూ—అనాధలుకూడా ఇల్లా, వాకిలీనేవి ఏర్పరుచుకుని సంసారం చేసుకుంటుంటారు.”

“కానీ బీదవాడై వుండికూడా లేమి అనేదొకటి వుండికూడా—ఒక మనిషి ఇల్లా, వాకిలీ ఏర్పరుచుకుని, కాపరం చేసుకునే ముయోగం పొందుతాడు. యింకొకమనిషి గొప్పవాడై వుండికూడా, అన్ని సాధనాలూపొందికూడా, ఇల్లా—కాపరం ఏర్పరుచుకునే ముయోగాన్ని పొందలేకపోవడం కూడా చూశాం...యిప్పుడు నువ్వేమన్నావు. నీప్రయత్నాలకుకూడా లోటులేదు. నువ్వు ఇల్లా, వాకిలీ—కాపురం ఏర్పరుచుకోగలవా?”

“నావిషయం పోనీయండి!...ఇంత చిన్నతనంలో, ఈ కొద్దికాలంలో విధనమ కాకపోయినట్లయితే—ఎంతో ముచ్చటగా కాపరం చేసుకునే దాన్ని! అతరువాతకూడా భగవంతునిమీద శ్ఛారం వేసేందుకు ప్రయత్నించాను. తిరిగి ఇల్లనేది ఏర్పరుచుకోవాలని ప్రయత్నించి చూశాను. కానీ,—ఈక్యరుడు సహించలేకపోయాడు. అందుకు నేనేంచేయను?”

“అకారణంతో సర్వత్రా అదృష్టమనేది ఫలిస్తుందనుకో...”

రాఖాలు యుక్తిని కారడం నిషేధించుకోక “వివాహమయ్యాక మీరు ఇల్లా—కాపరం, సంసారమనేది ఏర్పరుచుకోలేనట్లయితే, లేక ఏర్పరుచుకున్న వెంటనే అమె చనిపోయినా—యింకేమన్నా జరిగివుంటే, మీ మాటను వోప్పకుంటాను. మీరు ఇంతవరకూ ప్రయత్నించనైనా ప్రయత్నించలేదుగా—”

“ప్రయత్నించినందువల్ల ఏమవుతుంది కారదా? వివాహం జరగడం జరక్కపోవడం మాత్రమే అదృష్టంలో వుంటుందని నువ్వు వోప్పుకోవా? నువ్వు ఇతిహాసాలూ—కాస్త్రాలూ, భూగోళాలూ చదవడం, పూల కంబళ్ళూ—ఇంఖానాలు అల్లడం వదిలి కొన్నిరోజులపాటు ‘లాజిక్’ చదువు.”

“నేను ‘బాజిక్’ చదవ నవసరంలేదు. నాతో తర్కించి చూడండి! మిమ్మల్నైతే తొందరగా ఓడిస్తానో చూద్దురుగాని.....”

రాఖాలు చేతులు బోడించి “నేను నీతో ఓడిపోతానని వొప్పుకుంటాను. ఒకటి నువ్వు అడదానివి! పెగా—కొదిగా చదువుకున్నదానివి! అటువంటి సితిలో ఎటువంటి భయంకరమైన సితి కలుగుతుందో అది అందరకూ తెలుసు! తర్కశాస్త్రాలు సృష్టించే ఋషీశ్వరులూ, మహర్షులూ, విద్వాంసులూ స్వయంగా వచ్చి తర్కించినప్పటికీ, వాళ్ళే నీమందు ఓడిపోతానని నే వొప్పుకుంటాను! అటువంటప్పుడు ఇక నేనంటావా—తుచ్చున్నీ! ఇవార్లికీ చర్చవొదులు! కొత్తమృత ఒకవేళ కలకతా వొదిలి తీర్థయాత్రలకు వెళ్ళే, నీపసేగాను?— నువ్వు కొత్తమృతో వెళ్తున్నావా?”

కారద నవ్వి “వెళ్తున్నాననే అనుకోండి! మీకు సంతోషమా, కాదా?—” అని అడిగింది.

“సంతోషం కాకపోతే, నాకిష్టంలేదని అనడానికి నా కధికారమేముందీ?”

“అధికారం మీకు వున్నపుడో—?”

“అధికారమనేది నువ్వనుకున్నంత చిన్నతనువుకాదు. అధికారమనేది దానం రూపంలో దొరికినట్లయితే, అదెంతో దుర్బలమవుతుంది. ఆ కారణంతో దాని గౌరవంకూడా పోతూ వుంటుంది. ఎక్కడ అధికారమనేది దానంతట అదే సహజంగా వుండుతుందో, అక్కడే దానికి బలమనేదివుంటుంది—”

“అటువంటప్పుడు నేనుకూడా — అనధికారంగా వినియోగకూడా చేయకూడదు. కానీ, నేను అమృతగారితో తీర్థయాత్రలుచేయడం మిక్కిలిష్టంగా లేదని కనబడుతూవుంది.”

“అయినా—నీమంచినే నేను మనసులో కోరుకుంటాను కారదా!” అని అటుంటే రాఖాలు గొంతు గంభీరంగా మారి “యిందులో నాకు స్వార్థముందని మాత్రం అనుకోకు కారదా!” అన్నాడు.

ఉదాసీనంగా రెండోవేళకుమానూ కారద “ప్రపంచంలో ఏమనిషికి వినియోగంలో స్వార్థముందో నేనేవిధంగా ప్రవర్తించాలి?” అన్నది.

రాఖాలు వ్యాకులపడుతూనే “నేనబద్ధమాడను కారదా!” అన్నాడు. కారద నవ్వుతూ— “వినండి! కొత్తమ్మ నాచదువు పూరికానంత కాలం నూక్కులుబోరింగు నూక్కుల్లోనే వుంచుతానని అన్నది” అనిచెప్పింది. “అదేమంచిది!”

కారదముఖం తెల్లబడ్డది. ఆమె అదొకమాదిరిగా “కానీ,—నాకీనూలూ, గీలూ ఏమీ బావుండవు దేవతా!” అన్నది.

“మరి—నీకేంబావుంటుంది?”

కారద తలవొంచుకుని మెదలకుండా పూరుకుంది. రాఖాలు “పెద్ద పెద్ద పుస్తకాలు చదివి జ్ఞానం సంపాదించేకంటే, ప్రాక్టికల్ గా కాకుండా కూర్చుని పనినేర్చుకోవడమేమిటో సరిదాగావుంటుంది. ఈపని నీకెంతో బావుంటుందికదూ?” అని అన్నాడు.

“నేర్చుకోవడం నాకంత బావుండదు దేవతా!”

“మరి నీకేం బావుంటుందో చెప్పు?—”

“అది చెప్పినందువల్ల లాభంలేదు. విని బహుశా మీరు నవ్వుతారు.”

“కారదా! నీ జీవితంలోని గుళిగుళిల విషయంలో పరిహాసంచేసి— కోపగించేంత నీచుణ్ణి మాత్రంకాను.”

“కాదు దేవతా! అదికాదు. నాకేంబావుంటుందో అదినాకే తెలియదు. కానీ, సరైన వేళకు యాంత్రికంగా నూక్కులుకువెళ్ళి చదువుకోవడం, వ్రాయడం, నర్సింగ్ నేర్చుకోవడంకన్నా—యిల్లూ, వాకిలినేవి ఏర్పరుచు తుని కాపరం చేసుకోవడం నాకెంతో బావుంటుంది. యిలుసరిగా సరి, అడంబరంగా వుంచడమంటే నాకెంతో ఇష్టం! ఈపనులు చేయడంలో నాసంతోషానికి, ఆనందానికి కొదవనేది వుండదు. ఉదయంమొదలూ, సాయంకాలం వరకూ ఈ పనులవల్ల నాకేవిధమైన అలసటా వుండదు. చిన్న చిన్న ఆడపిల్లలూ—మగపిల్లలూ నాస్వాదయానికెంతో సంతోషాన్ని కలిగిస్తుంటారు. మీరు చూసేవున్నారుగా! కొత్తమ్మ ఇంట్లో వుంటున్న పుడు అదెక్కువవళ్ళ పిల్లలంతా నాదగ్గరే వుంటుండేవాళ్ళు! ఆడు కుంటూ పాడుకుంటూ, దూకుతూ—గె తుతూ కథలువింటూ, చదువు తుంటూ నాదగ్గర నిద్రపోతుండేవాళ్ళు.” అని కొంచెంసేపాకి “తన చేతు లతో తన ‘మనిషి’కి నేన చేయడంలో, ఎంత ర్హస్యవుంటుందో—ఎంత

అనందం వుంటుందో అది ఆడదానికే తప్ప ఇంకరికీ తెలియదు—” అని అన్నది.

“కారదా! నీకు ఇల్లనేది ప్రపంచంలో లేనేలేదు. అందుకనే ఇల్లా, వాకిలి—కాపరం, సంసారమంటే నీకింత ఆకర్షణకుంటాను.”

“బహుశా అంతే కావచ్చు! అందుకనే మీరు వివాహం చేసుకోవలసిందని ప్రోత్సహిస్తాను. మిమ్మల్ని గృహస్థులవమంటున్నాను. అనందమయమైన మీ కాపరాన్ని చూస్తూ నేను జీవించివుంటాను. మీ ఇద్దరికీ నేను కిరీరంలో, మనసుతో—ప్రాణంతో తిరణకుద్ధిగా సేవచేస్తాను. చూసేవాళ్లు ఆశ్చర్యపోయేట్లుగా నాచేతులతో మీ ఇంటిని అలంకరిస్తాను. అతరువాత మీపిల్లల బరవంతా నాతలమీద మోస్తాను. నేనిప్పుడు నేర్చుకున్న కుట్టూ, అల్లికా—సేవా, కుక్రూషా మొదలైనవన్నీ నిజంగా అనుప్రతిలో చేసేందుకేనా? ఇంటింటికీ తిరిగి నాకరి చేసుకునేందుకేనా?... అవిధంగా ఎప్పుడూ అనుకోకండి.”

రాఖాలు విస్మయంగా ఆమెమాటలు వింటున్నాడు.

“బడిలోని అంతంత గొప్పగొప్ప నియమాల్ని నేను ఏమాత్రం సహించలేను. అయినప్పటికీ, బలవంతంగా మనసును అణచుకుని అవి ఎదుకు నేర్చుకుంటున్నానో మీకు తెలుసా? ఇల్లా—కాపరం, సంసారమనేది ఏర్పరచుకుందామనే! నేను మీకు వివాహం చేసితీరుతాను. మీకు నచ్చే పిల్లను నేనే స్వయంగా తెస్తాను. పిల్లలను పెంచి, పెద్దవాళ్ళను చేసి మనిషులుగా తయారుచేస్తాను. దరిద్రపు రోజులువచ్చి, యితరులముందు చేయిచాపవలసిన ఆవసరంవస్తే నే నలా చాపనీయను. నేనే స్వయంగా నాకరిచేసి అంతా సమ్మూలించుకుంటాను...”

“అయితే నువ్వీ అభిప్రాయంతోనే నూగల్లో చేరావా కారదా?”

“మీరుండగా నేను కడుపుకోసం—ఇతరులముందు చేయిచాపి నాకరి చేస్తూవుండగలనా? అసలు ఎందుకు వెళ్తాను?” అని అంటుంటే ఆమె స్వరం కింపించింది.

“కారదా! నీ జీవితమంతా ఇతరుల కాపరాన్ని సరికేసేందుకు వాళ్ళ సంసారాల్ని తీర్చి దిద్దేందుకే వినియోగిస్తావా? నీకు భర్తగాని, సంతానంగానీ, ఇల్లుగానీలేదు. జీవితంలో నీకోరిక ఎప్పుడన్నా సార్థకమవుతుందా?”

“ఈ విషయం మీతో తర్కించి చెప్పలేను దేవతా! అడవి భర్తా ఇల్లా, పీల్చి మొదలైన వస్తువుల్ని ఎక్కువగా కోరుతూ వుంటుంది. ఏ అడవి ఈ వస్తువుల్ని ప్రేమిస్తూ వుంటుందో, ఆ అడవి ఎప్పుడూ కూడా వీటిని గురించి ఏమాత్రం అక్రద్ధ చేయదు. తన భర్తా, బిడ్డల నెత్తిన కళ్ళంకాన్ని మోపేందుకు ఏ అడవి తయారవదు. ఈ కారణంవల్లనో, ఇంకే కారణంవల్లనో—నా జీవితంలో అపవిత్రత అనేది పొందుతానని పొర పొటున కూడా అనకొను! నా భర్తనూ, నా పుత్రుల్ని హీనంగా చేసి— నేను అడదాన్ను వుదాచునీ, తల్లి నవునామనే స్వార్థపరురాన్ని మాత్రం కాదు. భర్తను పొందలేక పోయాను. అయినా—ఎక్కడి హృదయంతో కోరుతున్నానో, పూజిస్తున్నానో—వాళ్ళ సంతానం నా స్వంత సంతానం కన్నా—తక్కువ ప్రేమగల వస్తువులవుతాయా? వాళ్ళ ఇల్లా, వాకిలీ— నాయిల్లా వాకిలికన్నా తక్కువ అనందాన్ని నాకు కలిగిస్తాయా?—”

రాఖాలు నిశ్శబ్దంగా కూర్చున్నాడు. కారడ కొంచెం సేపాగి “దేవతా! నేను పిచ్చిదాని కాదు! మీరు వివాహంచేసుకోండి! మీ గృహాలక్ష్మిని నేను మనసారా ప్రేమించగలను. ఈర్ష్య అనేది నాకంతో అసహ్యం! అంతకన్నా యింకొక గొప్పసంగతేమిటో మీకు తెలుసా? ఆయింటావిడే నాకన్నీ ఇస్తుంది. తనయిల్లా, తనసంతానం — నాసంపూర్ణానందమైన కోరికలన్నీ ఆమె చేతులమీదుగానే నేను అనుభవిస్తాను. నా జీవితానికి సంపూర్ణమైన సార్థకాలన్నీ ఆమె యిచ్చినవే అవుతయ్యే.” అన్నది.

రాఖాలు జవాబేమీ చెప్పకుండా ఒకేవిధమైన భావంతో, ఎంతోసేపు ఆలోచించి, చివరకు నిశ్శబ్దాన్ని భంగపరుస్తూ “నా భావజీవికాన్ని గురించి ఆలోచించేందుకు యింతవరకూ నాకు తీరుబడి దొరకలేదు కారదా! నీవంతగా ప్రార్థిస్తున్నందువల్ల ముందిక నేనాలోచించిచూస్తాను. యివాల్మికీక వెళ్తాను. కొత్తమృత చచ్చిపట్లయితే,—ఆమెతో నేను వచ్చానని చెప్పు” అని అన్నాడు.

26

నిర్విఘ్నంగా తారకునికి వివాహం జరిగింది. సింగపూర్ నుంచి విమల భాబు వచ్చి కలకత్తాలో వుంటున్నాడు. ఆయనతోపాటు తీర్థయాత్రలు

చేయాలని సవిత తయారైంది. రేపే వెళ్ళేందుకు వాళ్ళంతా ప్రయాణానికి సిద్ధంగా వున్నారు. పాతకాయకు మహాదేవునితో పాటు, ఇంకొక దానీని కూడా వెంటతీసుకు వెళ్ళేందుకు విమలబాబు తయారుచేశాడు. సవిత రాఖాలుని పిలిచి క్రజబాచిచ్చిన నీలుచేయబడివున్న నగల పెట్టె అతనికి యిచ్చి “యినన్నీ రేణునగలు. నువ్వు తీసుకో నాయనా! ఒకవేళ ఆమె యివి తీసుకునేందుకు నిరాకరించిపోయితే—ఈ వికాల ప్రపంచంలోని తలదండ్రులారేని పిల్లలకు యివి పంచిపెట్టురాజా! ఎవరి కోసం ఈవస్తువులన్నీ టీసీ యంతకాలం దాచివుంచానో, వాళ్ళీ నాకు ఎంతో బీదరికంలోవుండగా—వీటిబయటతో నేనెందుకు బాధపడ్డాల్సి? లక్షా యాభైవేలరూపాయల ఆస్తిని రేణుకండ్రి సంపాదించిన డబ్బుతోనే కొన్నాను. ఆ ఆస్తిసంతా నేను రేణుపేరుతో ట్రాన్సుఫర్ చేసి రిజిష్టరు చేసి వుంచాను. వాటితాలూకు దస్తావేజులన్నీ యివిగో నాయనా! ఈ సంపదనుకూడా ఆమె తీసుకునేందుకు వొప్పకోకపోతే, నీయిష్టవచ్చి నట్లుచేయ నాయనా! ఇంకా యివి కొన్నివేల కంపెనీషేర్లు. యివిగో నామెడలోని హారాలు, గాజులు, చెవిడిదులు. యినన్నీ నావివాహమప్పుడు మానాన్న నాకిచ్చాడు. నాయింటోవుండేందుకు వొచ్చినవారికి, అంటే—‘నాకోడలు’కు ఈవస్తువులన్నీ యిచ్చి వెళ్తున్నాను. నావేళుకుంచి ఆమెకు యివే కానుకలు! ఇవి ఆమె అత్తగారివేళుకుంచి ఆకిర్యాదాలు!...వీటిని నువ్వుకూడా తిప్పివేయకు నాయనా...!” అని అన్నది.

దురంగా నిలుచుని కాద నవ్వుతూవుంది. రాఖాలు వ్యాకుల పడుతూ “అమ్మా! మీకుమారుని విద్యాబుడూలా, తెలివితేటలూ, మీకు తెలియనివికావు. నేను భరించలేని యింత గొప్ప బాధగ్రతను నామీదే ఎందుకు పెడతావమ్మా? నేను వీటికి తగిన ఆశ్రయాన్ని కల్పించగలనా?—యంతకంటే తారకుని ద్వారంచేయితే బావుంటుంది. అతనికి రాజనీతి తెలుసు! న్యాయశాస్త్రమంతా కంఠతావొచ్చు! అసిపాసుల విషయం బాగా తెలుసు! అతని ద్వారా ఈపని జరిగినట్లయితే ఎంతో బావుంటుంది.” అన్నాడు.

“ఏదిగులూ లేకుండా నిశ్చింతగా—నన్ను వెళ్ల నీయనా రాజా!” అని ఆమె కొంచెంసేపాగి “ఒకనాడు ఈవస్తువులన్నీ ఏ ఉద్దేశ్యంతో,

మీ పెదనాన్నగారి చేతులోంచి నాచేతులోకి తీసుకున్నానో, ఆ ఉద్దేశ్యం యింకా పూర్తి కాలేదు నాయనా! మీ పెదనాన్నగారి వ్యాపారం మునిగి పోయినట్లుగానే, ఇవి కూడా మునిగిపోలే నాకంతో సంతోషంగా వుండేది" అన్నది.

“ఈవిషయంలో మీరేమన్నా, డబ్బు విషయంలో మాత్రం నేనెంతో మూర్ఖుణ్ణి! ఆటువంటిప్పుడు యివినాకిచ్చి.....”

“భయపడకు నాయనా! నవ్వీ విషయంలో ఎటువంటి పనిచేసినా,— తప్పు దారిన మాత్రం ఉండదు.”

* * * *

మొట్టమొదట వీళ్ళంతా ద్వారక చేరారు. అక్కడనుంచి తిరుగుతూ తిరుగుతూ, గుజరాత్—రాజపుటాణా చూసి, ఆగ్రాచేరారు. విమలబాబు “సవితా! యిప్పుడు మధురా, బృందావనం చూడవూ? యిక్కడనుంచి అవి చాలాదగ్గరే...” అని అడిగాడు.

“క్రిక్కిప్పుని లీలా భూమిని చూశాను, ద్వారక చూశాను. మధుర, బృందావనం ఎందుకు చూడకుండా వెళ్ళాలి? పదండి...”

మధురలో విమలబాబు తనకు పరిచయమైన ఓ కేటుగారింటో దిగాడు. వ్యాపార సంబంధంలో విమలబాబుకూ, కేటుకూ—ఎంతో పరిచయ ముంది. ఆయన తన ‘అతిథికి ఏర్పర్చిన భవనం’లో విమలబాబు వాళ్ళను వుండేందుకు ఏర్పరిచి—ఒక కారుకూడా ఉపయోగించు కునేందుకు యిచ్చాడు.

ఆ కారులోనే విమలబాబు సవితతో బృందావనం వచ్చి “సవితా! ప్రజలబాబు వాళ్ళను చూస్తావా?” అని అడిగాడు.

“ఏచ్చా యేమిటి? మనం భగవంతుని దర్శించేందుకు తీర్థయాత్రలు చేస్తూ తిరుగుతూ వచ్చాం. భగవంతునే దర్శించి వెళ్దాం!”

ఆరోజంతా బృందావనంలో తిరుగుతూ తిరుగుతూ అలిసిపోయిన విమల బాబు సాయంకాలం “పద! యిక మధురకు తిరిగి వెళ్దాం” అని అన్నాడు.

“బృందావనంలో గోలొందుని హారతి ఎంతో గొప్పగా వుంటుందని విన్నాను. హారతినిచూసి వెళ్ళకూడదా?”

“సరే! హారతి చూసేవెళ్ళాం!” అని ఓ పెద్ద మెదానంమీదున్న చెట్టు క్రింద కారాపి, జంఖానాపరిచి విక్రాంతి తీసుకుంటున్నాడు. మహాదేవుడు కారులోనుంచి ‘టీ’ సరంజామా తీసి, స్టా వెలిగించి నీళ్లు మరగ పెడతూ న్నాడు. సవిత టీ త్రాగదు కానీ, తయారు చేసాంటుంది. అబ్యామినియం పాత్రలో కాగిన నీటిని తేయాకుపాత్రలో పోసి, పాలూ, పంచదారా అంతా సవితమండు పెట్టాడు.

సవిత ఉదాకినంగా “మహాదేవ! ఇవాళ నువ్వే టీ తయారుచేయ! నామనసేమీ బావుండలేదు.” అని చెప్పింది.

విమలబాబు వ్యాకులపరతూ “నీవొంట్లో బావుండలేనా? అయితే అంతమంది జనంలో మందిరానికి వెళ్లాల్సిన అవసరంలేదు.” అన్నాడు.

“కాదు...అటువంటిదేమీ లేదు. హారతి తప్పకుండా చూడాలి! సంగిల్పించుకున్నపుడు చూడకుండా తిరిగిరాను.”

పడమటివేపు నూర్చుకు ముగిసిపోయాడు. ఎర్రని నూన్యకిరణాలకు నీలకాశంతోపాటు పెద్ద మెదానం ఎర్రబడింది. గూళ్ళకు చేరుకుంటున్న పక్షుల కలకల నినాదంతో బృందావనంలోని చెట్లూ, కుంజాలూ వికసించి నయ! సవిత నిశ్శబ్దంగా మెదానం అవతలివేపు చూస్తూ ఏదో ఆలోచిస్తూ వుంది. విమలబాబు మెదలకుండా పత్రిక చదువుకుంటున్నాడు. క్రమ క్రమంగా చీకటిపడతూ వుంది. పత్రికమీదనుంచి దృష్టి మరల్చి విమల బాబు “పద! యిక గుడిలోకి వెళ్దాం! అలస్యమైతే ఆ గుంపులోనుంచి వెళ్ళడం కష్టం—” అన్నాడు.

సవిత నిద్రలోనుంచి మేలుకున్నట్లుగా తృల్లిపడి “పదండి” అని అన్నది. బండిలో కూర్చున్న తర్వాత ఏదో ఆలోచించి “చూడండి! మనం కొంచెం అలస్యంగా గుళ్ళోకి వెళ్దాం! ముందు హారతి, శంఖమూ— గంటూ వాయిచనీయండి! ఏమంత గుంపుండదులేండి!” అని సవిత అన్నది.

విమలబాబు ప్రతివాదమేమీ చేయలేదు. బండి అటూఇటూ ఏడగుతూ వున్నపుడు మందిరంలో హారతి, శంఖధ్వనీ వినిపించడంతోనే విమల బాబూ, సవితా వాళ్ళు లోపలికి వెళ్ళారు.

గోవిందునికి హారతి జరుగుతూవుంది. సవిత విగ్రహమునకు నిలబడి దాస్తూవుంది. వినా—అమెతావులు విగ్రహమున దగ్గరంగా నిలబడక చుట్టుపక్కల పరుగులు తీస్తున్నయి !

వరందాలో ఒకవేపు రెండుచేతులూ జోడించి, రెప్పవేయక భగవంతునిముందు దృష్టిని లగ్నంచేసివున్న వ్రజబాబును ఆకస్మాత్తుగా చూసింది. ఆయన పెదిమలు కడులుతున్నయి ! జపంచేస్తున్నట్లున్నాడు. హారతి పూర్తయింది. గుంపు మెలిగా చెదిరిపోయింది. విమలబాబు ముందుకువచ్చి వ్రజబాబు పాదాలను తుడుచున్నాడు. పాముకాటు తిన్న వానిమాదిరిగా వ్రజబాబు ఒకఅడుగు వెనక్కువేసి “గోవిందా ! గోవిందా ! భలేపనివేళావు ! భగవంతునిగుళ్ళో నాకు నమస్కరించావా ? అయ్యయ్యో ! మహాపాపంలో ముంచారు.” అని అన్నాడు.

“గుళ్ళో ఎవరికీ నమస్కరించకూడదని నాకు తెలియదు. క్షమించండి!” అని విమలబాబు అన్నాడు.

“గోవిందా ! గోవిందా ! తమరు విమలబాబుగారేకదా ? పదండి — పదండి ! పెదట్లోని ఆ కులసీతుంజం దగ్గర నిలుచుని మూగ్లాడుకుందాం.”

“పదండి—”

వ్రజబాబు భగవంతుని విగ్రహముందు సాష్టాంగపడి, మాటిమాటికీ చెవులూ—ముక్కు పట్టుకుని విమలబాబు చేసిన తప్పిదానికి క్షమాపణ కోరుకున్నట్లున్నాడు. సవిత ఎంతోసేపు పరకాయించి క్రిందపడివున్న వ్రజబాబువేపుచూస్తూంది. ఎంతోసేపు నమస్కరించాక వ్రజబాబు లేచి విమలబాబునూ, సవితనూ తీసుకుని గుడికి ఒకప్రక్కకు వచ్చాడు.

వ్రజబాబు ముఖం మాడిపోయివుంది. గడ్డం, మీసాలూ, ముఖం—నొక్కివేసిపట్టున్నయి ! వెనక తెల్లని జుట్టుముడివుంది. పెదలో కులసీతులు వున్నయి ! నొసటబొట్టు, చేతిలో జపమాలా—భుజమున దగ్గర ‘శ్రీహరి’ అని పేరున్న దుప్పటివుంది. తెల్లగా, పొడుగ్గావున్న శరీరమంతా—వృద్ధాప్యకారణంగా ముందుకు వంగిపోయింది.

విమలబాబడిగిన కుళలప్రక్కలకు జవాబుగా, భావావిప్లవమైన వ్రజబాబు “విమలబాబూ ! ఆరణ్యభాంధవుడైన గోవిందుడు ఈదీనున్న ఎంతో దయతో చూశాడు. పుణ్యభూమైన శ్రీ బృందావనంలోకి వ్రజబాబూ,

రేణువచ్చి, యమునానదిలో స్నానంచేసి, గోవర్ధనగిరిధారుని చూశారు. వాళ్ళకింకేవిధమైన భయముంటుందీ? అతుభయంఃమీందీ? బృందావనంలో అంతా సుఖమే! ప్రపంచంలో నాకింకేమీ కోరికలులేవు!" అని అన్నాడు.

సునిత ముందుకువచ్చి "యిక్కడికివచ్చాక, మీరు వెషవబాబాజీగారి వద్ద దీక్షతీసుకున్నట్లు విన్నాను...యిక ఇప్పుడు రాత్రింబవళ్ళు వాళ్ళ తోనే పిచ్చివాళ్ళవుతున్నారు" అని అన్నది.

"నీకేం తెలుసు కొ తకోడలూ! నాజీవితపు అఖరిగడియలో దీనదయాకు డైన గోండుడు తన పాదాల ద్వారకు పిలిపించాడు...ఎంతో దయ చూపించాడు. ప్రపంచంలోని దుఃఖాలూ, పాపాలూ, విచారాలూ, అన్నీ యిక్కడికి వచ్చిన తర్వాతనే సోతున్నయే."

సునిత సుంభించి వ్రజబాబువేపు చూసి "మీరంటున్నమాటలు, గుర్రపు పండాలో, అంతా ఓడిపోయి—సారాయిత్రాగి, మత్తులోపడిన వాని మాటలు మాదిరిగా వున్నయే! ఐనా—ఈ ఆనందపు విలువ తమకు తెలుసా?" అని అడిగింది.

గుడిలో ఇంకొక భాగంలో తాళాలతో, చప్పటతో ఎవరో కీర్తనలు పాడుతూ వున్నారు. "ప్రేమానంద సుధాసాగరా!" అని.

వ్రజబాబు రెండు కళ్ళవెంటా నీళ్లు కారినయే! స్వీలమై "కొ త కోడలూ! మా ఆనందం తాలూకు మతు, ఎప్పుడూ వొదలకుండా వుండా లేని మాత్రం భగవంతుణ్ణి ప్రార్థించు" అన్నాడు.

సునిత కఠినంగా "యిక మీ కూతురో— నారేణో.....?" అని అడిగింది.

"నా కూతురెవరు? యిప్పుడు 'తనది'—'పరాయిది' అనే బేధం పాటించకు కొ తకోడలూ! ఈ ప్రపంచంలో నాదని అనుకునేవాళ్ళంతా 'కుచ్చులు'—అంతేగాని నాది అనేదేమీలేదు. యిక్కడ ఈ పుణ్య భూమిలో, కరుణామయుడైన వ్రజానందస్వామి శ్రీకృష్ణుడే 'నా' వాడు." అని కొంచెం సేపాగి "అంతా ఆయనే! నేను రేణును ఆయన పాదాలకు అర్పించాను. ఆమెను పారపాటున యింతవరకూ, నాకూతురనుకుని 'నాది' అనుకుని తిరిగాను. యిప్పుడు దీన ప్రపంచానికి యజమానియైన శ్రీకృష్ణ పరమాత్మకు ఆమెను వొప్పగించి, నిశ్చింతుణ్ణియను, ఆయన ఆమెకేవిధ

మన కృతస్థకల్పించినా—దాన్ని రద్దుపరిచే హక్కు ఎవరికీలేదు...నన్నే చూడు. మానవుని యిష్టయిష్టమూ, అధికారతరమైన యజమానత్వమూ, ఏమన్నా నాలోవుందా? మన అంతరాళంలో వుండి, రసవంతంగా—మృదురాతి మృదురంగా నవ్వుతూ, ఎటుమాపి రేపటి కలతాడలా మారుతూ వుండవలసిందే! మనం బొమ్మలమ్యేవాడి చేతి బొమ్మలవంటి వాళ్ళం! ఆయన యిష్టయిష్టాలకుతప్ప, మానవుడు తనయిష్టానుసారంగా ఏమీ చేయలేడు.”

సవిత ఏదో జవాబు చెబుదామను కుంటుండగానే, ఆకస్మాత్తుగా వెనుకనుంచి “నాన్నగారూ!” అనే ఫిలుపు విని, తల్లిపడి—వెనక్కుచూసే సరికి రేణు కనిపించింది. ముఖం కుప్పించి పోయింది. వెంట్రుకలు బిరుకెక్కి, సంస్కారం లేకుండా వున్నాయ్! ముఖంలో దరిద్రంతాబూకు చిహ్నం ప్రస్ఫుటంగా కనిపిస్తావుంది. వొంటిమీద మాసిపోయిన బృందావనపు చీరా, మెడలో తులసిపేరూ—నొసట చందనపు బొట్టూ వుంది.

సవిత సంభీభూతురాలై, పిచ్చిదానిలా రేణును చూస్తావుంది. రేణు సవితను చూడకుండానే “నాన్నగారూ! రాత్రయింది. చాలా ప్రాణు పోయింది. యిల్లాటికి పదండి.” అని అన్నది. ప్రజబాబు విచలించి “సువ్రస—మీ ఆత్మను గుర్తుపట్టలేదా రేణూ?” అని అడిగాడు.

రేణు తలవూపి “చూశాను! అయినా—గుళ్ళో నమస్కరించకూడదు” అని అన్నది.

తల్లి ముఖవేపు ఒకసారి ప్రకాంతంగా చూసి తిరిగి తండ్రితో “పదండి నాన్నగారూ! పగలలా ఏకాదశి ఉపవాసం చేశారు. ఇంకెప్పుడు ప్రసాదపు తుమ్మకుంటారు?” అని అడిగింది.

బిడముఖచూశాక సవిత హృదయంలో ఏ ఆ రసినాదం మైక్రొబుకుతూ వస్తుందో, ఆ ఆవేదన బిడమాటలు విన్నాక యింకా ఎక్కువైతేటుంది. తల్లికి విరుదంగా బిడకున్న “పరాయి” తనమనే ఆచరణచూసి, ప్రజబాబు మనసులో ఎంతో నొచ్చుకున్నాడు. బహుశా ఈ ఉద్దేశ్యంతోనే సవితను ఉద్దేశించి “కొరకొగలూ! భగవంతునికి సేవచేసేందుకు సువ్రస అగోరిండుని గదికి ఒకసారి తప్పకుండా వస్తావా?” అని అడిగాడు.

సవిత ఒకసారి శరణుముఖులవేపు చూసి “కాదు...ఇదికూడా మిగోవిం దుని గడ! అయినా—దుఃఖంతో కూడిన నా ఆఖరిశోభలన్నీ, ఈ ప్రదేశంలో ప్రకాంతంగా గడుపుతాను.” అని అన్నది.

వ్రజబాబు నాలుక కొరుక్కుని “గోవిందా! — గోవిందా! తీన దయాగూ!—దీనబంధూ!...ఆయన పతితపావనుడు! ఆయన శత్రువులకూ పాపాత్ములకూ దుర్మార్గులకూ శరణుయిచ్చేంత కరుణాపూరితహృదయండు కొత్తకోడలూ!” అని అన్నాడు.

పైకిఉదికిసున్న ఏమవును ఆపుకుంటూ, సవిత “చిలుకపలుకుల్లా, యివన్నీ నోటితో చెప్పువలసిన మాటలు! మిథ్యం మిమ్ము ఎలా చేసుందో — ఏవిధంగా మార్పిందో మీరు గ్రహించలేరు. ఏధర్మంలో ఊహ అనేది వుండదో—ఆ ‘ధర్మం’ అధర్మంకంటే ఎంత గొప్పది!” అని గబగబా గుళ్ళొనుంచి బైటికి వెళ్ళిపోయింది.

విమూఢుడై నిలుచునివున్న వ్రజబాబు ముందుకువచ్చి “మితో కొంచెం మూలాడవలసి వుంది. మీకు తీరుబడి ఎప్పుడొంటుందో, కొంచెం చెబుతారా?” అని విమలబాబు అడిగాడు.

“మీకెప్పుడు తీరుబడలే అప్పుడే—!”

“సరే! నేను శత్రు మధ్యాన్నం వస్తాను. మీ ఇల్లు.....”

“ఈ గుళ్ళొనుంచి బైటికి వెళ్ళి, ఎడమవేపున వున్న దారివెంట కొంచెం దూరం వెళ్తే, తుడిపక్కగా ఒకసందు వుంది. అక్కడే వుంటున్నాను. ‘ధనశ్యామదాసు బాబాజీ పాదరిల్లు’ అని అడిగినట్లయితే—ఎవరన్నా చూపిస్తారు.”

“నాన్నగారూ! శత్రు గురువుగారి యింట్లో రాత్రింబగళ్ళు భజనా, వైష్ణవ సేవావుంది. శత్రు మనం అక్కడే వుండాలి.” అని శరణు చెప్పింది.

“నువు బాగా గుర్తు చేశావమ్మా! నే నసలే మరిచిపోయాను. విమల బాబూ! రెపటికి నన్ను ఊమించు. శత్రుతా నేను నాగురుజేవుడైన వెతుంథదాస బాబాజీగారి యింట్లో వుంటాను. ఎల్లుండి ఉదయమే మీరు రాకూడదా?—”

“శత్రుకుండా వస్తాను! అయితే ఎల్లుండి ఉదయమే నేను మీవొద్దకు వస్తాను. నమస్కారం.”

“గోవిందా!...గోవిందా!”

మోటారులో కూర్చున్నతరువాత “యిక ఎక్కడికి వెళ్ళడానికి నా కిష్టంలేదు. యిక విక్రాంతి కావాలి దయామయా!” అని సవిత అన్నది.

విమలబాబు విస్మయంతో ఆమెనుచూసి “యిక బృందావనంలోనే వుండాలని నిశ్చయమవుతున్నావా?” అని అడిగాడు.

“కాదు...కాదు యిక్కడ యిక ఒకగడియనేవుకూడా వుండడం కష్టమే!” అని కొంచెం కంఠం పెద్దదిచేసి “నన్ను సింగపూరు తీసుకుని వెళ్ళండి” అన్నది. ఆశ్చర్యంతో విమలబాబు “నువ్వనేదేమిటి? ఏమంటున్నావ్?” అని అడిగాడు.

“అవును! రేపుడయి మే ప్రయాణానికి అన్నివిర్వాట్లూ చేయించండి! ఒక్కరోజుకూడా ఆలస్యం చేయవద్దు” అని అంటుంటే, ఆమె కంఠ ధ్వనిలో వ్యాకులపాటూ—విషయమూ ఉట్టిపడతూవుంది.

“ఊరికనే అదైగ్యపడకు సవితా! రేపనలు వెళ్ళలేము. రైలుప్రయాణం కాదు. ఓడమీద వెళ్ళాలి! ముందు కలకత్తావెళ్ళాలి. అదేకాకుండా, ఎటుండి కలుస్తానని ప్రజబాబుకు మాటయిచ్చాను. ఆకారణంతో రేపిక్కడ వుండకుంటే బావుండదు. ఎటుండి రాత్రిబండికి మనం ఏడంభంగానైనా మధుర వోదిలిపెట్టి వెళ్ళడంమాత్రం నిశ్చయం!”

చిన్నపిల్లలా సవిత వ్యాకులపడతూ “కాదు...కాదు నాచేతకాదు. యిక్కడ నాపూపిరి పోతున్నట్లుగావుంది. యిప్పుడు నన్నే ఏడంభంగానైనా సరే, ఈదేశంనుంచి, నడవడీ—నీతి! సమాజమూ—మనుష్యులూ ఇంకొక ఏడంభంగావుండే పరదేశకాలకు తీసుకొనివెళ్ళండి! గడిచిపోయిన నా జీవితమంతా అక్కడ కడిగివేసాను. హేయంగా గడిచిపోయిన నా జీవితాన్ని ఈవిధంగా నే, నా శరీరాన్నంటిపెట్టుకుని వుండనీయను—” అని అన్నది. సవిత మన సీతని గ్రహించి విమలబాబు ఏమీ చెప్పలేదు.

మరుగటి ఉదయాన్నే విమలబాబు లేచి చూసేప్పటికి సవిత గది తలుపులంతరకూ మూయబడే వున్నయి! విమలబాబుకెప్పుడూ ఆలస్యంగా లేచేఆలవాటు! సవితమాత్రం రైలువారుగూమూన్నే లేచేది!—యంత ప్రాద్దేశిక నా సవిత గదితలుపులు మూయబడివుండడం చూసేప్పటికి ఆయనకు కొంచెం అనుమానంకలిగింది. తలుపుద్వారకు వచ్చి తట్టబోయేసరికి, సరిగ్గా అసమయాన్నే తలుపుతీసుకుని సవిత బైటికివచ్చింది. మరణాసన్న

రోగినద రాత్రంతా, మృత్యువుతో యుద్ధంచేసి—ఉదయాన్నే బైటికి వచ్చేసరికి ఏవిధంగా ఆడదానిముఖం మాడిపోయివుంటుందో, అవిధంగానే ఈ ఒక్కరాత్రికే సరిగా సవితముఖంమీద ఆభావం ఉట్టిపడుతూవుంది. విమలబాబు యింకొకసారి బాధతో ఆమెనుమాసి మళ్ళీ చూపులు తిప్పుకున్నాడు. ఏమీ అడుగలేదు; మూగడలేదు.

ఒక్కనిమిషంసేపు సిగ్గుపడి సవిత “చాలా ప్రాదేశికమైంది..... మీరింకా టీత్రాగనట్లుండే! గుడ్డలుమార్చుకుని రాండి! ఈ లోపల నేనంతా తయారుచేస్తాను” అని అన్నది.

“టీ—వంటవాడు తయారుచేస్తాడే సవితా!”

“కాదు...కాదు. వాడుసరిగా చేయలేదు. నాకాదే సేపు పట్టుదులే.” అని కొంచెంసేపాగి “నాకు తాత్రిగిగా నిద్రపట్టలేదు, నిన్న నామన సెంతో మారిపోయింది. అందువల్ల నిద్రకూడా సరిగాపట్టలేదు. తొందరగా స్నానంచేసివస్తాను.” అని చీరా, తుండుగుడ్డా తీసుకుని స్నానాలగదివేపు వెళ్ళింది.

విమలబాబు విచారంగా, దారుణమైన నిరాశతో—సుర్మాంతక మైన బాధలతో మనిషి ముఖం ఒక్కరాత్రికే యింత ఎక్కువగా కుష్కించి పోతుందా? అని ఆలోచిస్తున్నాడు.

టీ కలుపుతూ సవిత సహజమైన స్వరంతో, “నిన్న నేనెంతో యిరిగా ఆలోచించి నాకర్తవ్యాన్ని నిశ్చయించుకున్నాను. తెలిసిందా?—” అన్నది.

“ఏమిటి?—”

“నాళ్ళ విషయంలో.....”

ఈసర్వనామ ప్రయోగం ఎవరికోసరమో విమలబాబు గ్రహించాడు. ఎంతో గొప్ప బాధల మధ్యలో ఒక ప్రేయమైన పేరు, ఈనాడు సర్వనామమై ఉచ్చరింపబడు తోందనే సంగతికూడా ఆమెకు తెలియని సంగతి కాదు. ఆకారణంతో “ఎవని నిశ్చయించుకున్నావు సవితా?” అని అడిగాడు.

“నేను సింగపూరు వెళ్లటమే నిర పరుచుకున్నాను.”

“ఇంకా కొన్నిరోజులపాటు తీర్థయాత్రలుచేయ! ఆతరువాత యిష్ట మంటే వెళువుగాని. ఏమంటావ్?”

“కాదు... ఇక తీరయాత్రలు చేయను. మానవుడి చేతులతో తయారు కాబడిన ఈవిగ్రహాల అటల తమాషాలను చూస్తూ, తీరాలవెంట తిరగడం, ఉబుసుపోకకు కాలంగడపడంవంటిది. హృదయంలోని వైదబిజ్జాసకూ, ఆలోచనకూ జవాబుదొరకదు. ఈఅటల తమాషాలో ఎవరిమనసును మరి పించాలనుకున్నారో, ఎవరు నిజాన్నిమాత్రమే కోరుతారో, వాళ్ళ మనసును మాత్రం మరిపించలేదు. యిక నేను విక్రాంతి కావాలని కోరుతున్నాను...”

విమలబాబు అటూఇటూచూసి “అయినా— నువు విక్రాంతి తీసుకోవాలనుకుంటున్న ప్రదేశంలో విక్రాంతి దొర్కిపోతేనో?” అని అడిగాడు.

“అందుకని భయమెందుకు? యిక వానల వివిధమైన పొరపాటూ జరగదు. నాజీవితపు ఆఖరిరోజుల్లో, భగవంతుడు మిమ్ము నాగరకు పంపటం సాధారణ సంఘటన కాదు. కొమ్మమీదినుంచి నేలమీద పడిన పువ్వు మళ్ళీ కొమ్మకు అంటుకుని వుండలేదు. మృగత్వవైకుంఠ తిరగడంవల్ల విచారం ఎక్కువకావడమే! ఈసంగతిప్పుడు నేను బాగా తెలుసుకున్నాను.”

కొన్నిక్షణాలు నిశ్శబ్దంగా గడిచాక విమలబాబు “అయితే సింగపూర్ వెళ్లే ఓడలో రెండు కాబినెట్లు రిజర్వ్ చేయమని టెలిగ్రాం యివ్వమంటావా?” అని అడిగాడు.

సవిత్ తలవూపి “ఇవ్వండి” అన్నది.

అమరునాడు విమలబాబు మధురమంచి బృందావనం వెళ్ళబోయేముందు సవిత్తో “వ్రజబాబు తనయింటికి నిన్నాహ్వానించారు. ఒకమారు అక్కడికి రావా?” అని అడిగాడు.

సవిత్ వొప్పకోలేదు. చివరకు విసుగుతో విమలబాబు వొంటరిగానే వెళ్ళాడు. బృందావనంవచ్చి, వ్రజబాబు యిల్లువెదికి కనుక్కుని వాకిట్లోకి వచ్చేప్పటికి గతరాత్రి రేణుకు కలరాతగిలించని తెలిసింది. చికిత్సకూ, శుక్రావకూ తగిన బంధోబసుగానీ వైద్యసహాయంగానీ ఏమీలేదు. రోగికి కేవలం హరినామమే వినిపిస్తున్నారు. వ్రజబాబు భగవంతునిముందు పడి

వున్నాడు. మధ్యమధ్యలో అక్కణ్ణుంచి లేచివచ్చి, మృత్యుముఖంలో వున్న కూతురి వెదిమలమీద, మెల్లిమెల్లిగా—కొది కొదిగా భగవంతుని చగణామృతం పోస్తూ, మళ్ళీ వ్యాపలపడుతూ—దీనదీయాలుడైన గోపాల కృష్ణుని కీలాప్రతిమమందు బోరపడకుంటున్నాడు. ఆయన గురుదేవుడైన కాకూరుదాసు బాబాజీగారిద్దరు కబురుచేశారు. ఆయన ఆశ్రమం లోంచి, నేనా—కుశ్రూపలకు ఒక వెవవదాసీని పంపి-చారు. కానీ,— ఆమె కీవిషయంలో ఏమీ తెలియదు. ఏమీ పట్టించుకోలేదు. అగ్ర చైతన్యం లోవున్న ఆపిలకు దాహంకిలిగినప్పుడు నీళ్ళూ, వైకుంఠదాసు బాబాజీ యిచ్చినమందుల్లో, భగవంతుని చగణామృతమూ పోహూంది. రోగిమంచం, బట్టలసితికూడా విమలబాబుకు కనిపించక పోలేదు.

ఈపరిశితుల్ని చూసి విమలబాబు వెంటనే సవితను తీసుకొచ్చేందుకు మధురకు తిరిగి వెళ్ళాడు, రేణుపరిశితులూ, విషమావస్థా చెప్పడంలో ఆయన ఎక్కువ కాలాన్ని వృధాచెయ్యలేదు.

కబురు వినడంతోనే సవిత రాతి ప్రతిమలా మారిపోయింది. విమలబాబు ఆలశ్యం చేయకుండా సవితను కారులో కూర్చోబెట్టుకుని బృందావనంవేపు వెళ్ళాడు. మోటారులో కూర్చున్న సవిత ముఖాన్నప్పుడు ఏదో భయంకర పీడాచం అవేశించినట్లుగా వుంది. ఆమె హృదయంలో విరాట స్వరూపం గల బ్రహ్మాండమైన తుఫాను నిశ్చలంగా వున్నట్లుంది. అకస్మాత్తుగా నీటిలో మునిగిపోతూ కొట్టుకునే వ్యక్తిమాదిరిగా “బ్బ! బండి ఇంత మెల్లి మెల్లిగా వెళుందేం? నాకు పూపిరి తగ్గుతున్నట్లుగా వుంది...” అని అన్నది.

విమలబాబు ఒకటి రెండు పూరడింపు మాటలన్నాడు కానీ, వాటిని సవిత చెవిని పెట్టలేదు. సవిత తిరిగి అతడుగా “దయామయా! మీరనేక దేశాల్లో అనేక రకాలైన ఇతిహాసాలు చదివారు...తన కూతురు దుర్గతికి— నీచానీకీ, కష్టాలకూ, తానే కారకురాలైన కన్నతల్లి విషయం ఎక్కడన్నా చదివారా?” అని అడిగింది. విమలబాబు మాట్లాడలేదు.

దారిలో ఒక పక్కనున్న బావిదగ్గర కారు ఆగింది. అక్కడున్న రైతుల ఇళ్లలోంచి పిల్లల ఎడుపులు వినిపించినయ్! సవిత తృప్తిపడి

వ్యాకులపాటుతో “ఓహో! ఈ పిల్లకేమంది? ఎందుకేడ స్తున్నారు? — మీ కా ఏప్పులు వినిపిస్తున్నాయా?” అని అడిగింది.

సవిత సితి చూసి విమలబాబు ఏచారపడతూ “ఏమీలేదు. చిన్న పిల్లలు చూసికే ఎక్కుంటారు. ఆయినా సవితా! నువ్వీవిధంగా దిగులుతోవుండి అక్కడికివెళ్ళి రోగికి శుక్రూష ఏం చేయగలుగుతావ?” అని అడిగాడు.

సవిత భయపడతూ “కాదు...కాదు. నేనేమీ భయపడటం లేదు. ఏచారించడంలేదు. వృద్ధులలోవున్న ఈ ఆవేవన అక్కడికివెళ్ళి, బిడ్డను కాగిలించుకోవడంతో నే పోతుంది. ఈ పదిహేను సంవత్సరాలనుంచీ, నా వృద్ధయమంతా ఖాళీగావుంది. నామీద రేణుకు కోపమున్నా, అసహించుకున్నా —...అసహించుకోవలసిన పనే లేకాను. నిజానికి నేనెన్నో పొరపాటు చేసినా, తప్పులు చేసినా, ఆమెకు కన్నతల్లిని! ఈసంగతిప్పుడు రేణు గ్రహించలేదా? చూస్తుండండి! తప్పకుండా రేణు తెలుసుకుంటుంది. ఇది ఆమెకు కోపంకాదు. అసహ్యంకాదు...తల్లిమీదున్న అభిమానం! నాకూతురు చిన్నతనంనుంచి ఎంతో అభిమానవల్ల!” అన్నది.

విమలబాబు గట్టిగా నిట్టార్చి రెండోవేపుకు చూస్తున్నాడు.

మోటారు బృందావనంలోని ప్రజబాబు యింటిముందుకు వచ్చింది. యింటిముందు ఎంతోమంది కాషాయవస్త్రధారులైన వైష్ణవయాచకులు గుంపులుగుంపులుగా వున్నారు. విమలబాబు అనుమానిస్తూ సవితముఖం వేపు చూశాడు. అముఖమండలంమీద చంచలత, ఉద్వేగము—వ్యాకుల పాటూ ఏమాత్రమూలేదు. గొప్పవిషణ్ణతగల పెద్దతెరవొకటి ఆమె ముఖం మీద పడినట్లుగావుంది. విమలబాబు తిట్టిపడ్డాడు. మొట్టమొదటిసారిగా సవితను చూసినప్పుడు ఇటువంటి విషాదచ్ఛాయలు ఆమెముఖంమీద కనిపించినట్లుగా గుర్తుకొచ్చింది!

సవిత భయాన్ని ఏమాత్రమూ వెల్లడించలేదు. మోటారులోంచి దిగి తిన్నగా ఇంటాకి వెళ్ళింది. ఏచారంతో నిండిన ప్రజబాబు అశ్రుమన్న మైన రుద్ధస్వరంతో “నువ్వొచ్చావా కొత్తకోడలూ! చూడూ...ఏళ్లంతా రేణును ఇక్కణ్ణుంచి తీసుకొని వెళ్ళేందుకు మొండితనంగా పట్టుబడుతున్నారు. నేనేమో అలా జరగడానికి నీలేదు. ఇదెవరి ధనమో, — ఎవరి

పోతో వాళ్ళను రానీయండి ఆ తరువాత మీ ఇష్టం వచ్చినట్లు చేసుకోండి!
అని అంటున్నాను... అడిగినప్పుడు యిసావనే నీ సోతును, మరక్షితంగా
కాపాడి దాని వుంచలేక పోయాను. అజాగ్రత్తల దాన్ని పారవేశాను...
ఈ పొరపాటుకు నన్ను క్షమించగలవా కోడలూ...?" అని అడిగాడు.

సవిత ఏమీ అనలేదు.

కంపిస్తున్న పెదిమలను ఎంతో జాగ్రత్తగా పండతో నొక్కిపట్టి,
మట్టితో నిండిన పక్కవేపు చూస్తూవుంది. ఆ భూమిమీద గుడలో చుట్ట
బడిన కదిలికలేని చలని శరీరం వడివుంది. చుట్టుపక్కల నీళ్ళచేంబూ—
చాణామృత పాత్రా, మండలూ, మెదలైనవన్నీ చిందర పందరగా పడి
వున్నయ !

సవిత ముందుకు వచ్చి, వణుకుతున్న చేతులతో శవంమీది గుడ
తీసింది. కిథిలమై, వివరమై, రక్తహీనమైన ముఖమూ—నల్లబడి సగం
మూసుకున్న కళ్ళూ, లోతుకు పీక్కుపోయివున్నయ ! నూనె సంపర్కం
లేని తలవెంట్రుకలు భూదేవి హృదయంమీద మెల్లిగా గాలికి పూగు
తున్నయ ! ఆనాడు తల్లిముఖంలో దుఃఖంతో వ్యభతోకూడిన బాధ
తాలూకు రహస్య చ్చాయలు స్పష్టంగా కనిపిస్తున్నయ !

మృత్యువుతో మరణమైన ముఖాన్నెంతోసేపు, అక్రహీనమైన కళ్ళతో
రెప్పవేయకుండా చూచి, సవిత మెల్లిగావంగి—తుపానంతో చల్లబడిన
బిడ్డ నొసలు ముద్దునెట్టుకుంది.

శవాన్ని తీసుకువెళ్ళేవాళ్ళు వచ్చారు. అదిచూసి సవిత స్వయంగా
తనంతట తాను ఒక పక్కకు తప్పుకుని నిలచుంది. వృద్ధుడైన వ్రజబాబు
తనజీవితంలోని నిగ్రహాన్నీ—తపాన్నీ, శక్తిని, బుద్ధిని—భగవంతునిమీద
వున్న జ్ఞానాన్నీ, భక్తిని—ప్రేమనూ మరిచిపోయి చిన్నపిల్లవానిలా
ఏడుస్తూ, క్రొందపడి దొర్లుతూ “అమ్మ ! ముసలివాడైన ఈతండ్రిని ఎవరికి
వప్పగించి వెళ్తున్నావు ?” అని వాపోతూనే వున్నాడు.

* * * *

కొన్నిరోజులు గడిచడయ ! రేణు చావు కబురుని కలకత్తానుంచి రాజా
కూడా వచ్చాడు. తెలిగ్రాం అందుకుని వ్రజబాబు చిన్నభార్య అంటే—

రేణు సవితరి తల్లికూడా వచ్చింది. బహుశా ప్రజబాబును బాగుచేద్దామనే వచ్చివచ్చి అందరూ అనుమానించారు.

ఈ కొద్దిరోజులకే సవితరీ కరీరంలో వృద్ధాప్యపుచిహ్నాలు కనిపించినయి! కళ్ళమీదా, ముఖమీదా—నిద్ర లేకపోవడం అటుంచి, పెద్ద విచారం కూడుకుని వుంది. ఎండిపోయిన పెదిమలమీద లావణ్యమనేది ఏమాత్రమూ లేదు.

విచారంలో మునిగిన ప్రజబాబు నేనా భారం—ఆయనగారి కుక్రూషా, మోస్తూ—సవితరీ రాత్రింబగళ్ళు ఆపనిలోనే నిమగ్నురాలైంది. వసారాలో కూర్చుని ప్రజబాబు కోసం, చేతిలో పేలాలు పోసుకుని చెరుగుతూవుంది. ఆమె కట్టుకున్న చీరే మాసి, అనేకచోట్ల నల్లనిడాగులు పడి వుంది.

యింతలో విమలబాబు వచ్చాడు. సవితరీ తల్లితనూసి “మీరింకా ఇక్కడ ఎంతకాలమని ఉంటారు ?” అని అడిగింది.

“నువ్వు చెప్పినంతకాలం—”

“చిన్నకోడలుకూడా వచ్చింది. ఆమె రాకముందే నేనిక్కన్నుంచి వెళ్లి నట్లయితే బావుండేది. ఏమంటారు ?”

“ఆసంగతి నీ అంతటనువ్వే స్వయంగా ఆలోచించాలి...”

“కానీ, వీళ్లంతా వారిని కాంతిలో వుండనీయరు. యిక్కన్నుంచి ఆయన్ని కలకత్తాకు తీసుకొని వెళ్లాలని వచ్చినట్లున్నారు.”

“అందులో నవ్వుమేముంది ?”

“కాదు—అలాకాదు. అటువంటి అమాయకులైన అసహాయుణ్ణి, రోగంతోనూ, విచారంతోనూ—మర్యాదకమైన వేదనలతోనూ, బాధలతోనూ, కుష్కించిపోయిన ఆయనగారి ఆఖరి ఆశ్రయమైన బృందావనం నుంచి, బలవంతంగా తీసుకొని వెళ్లడంలోని అర్థమేమిటి ?— అంత కన్నా భరించలేని నిష్కారమింకొకటుంటుందా? చిన్నకోడలుకు హృదయ మునేదివుంటే, యిక్కడేవుండి భర్తగారికి సేవచేస్తుంది.”

విమలబాబు మాట్లాడలేదు.

“దుమ్మా, దూలిలోనిండిన ఈదేశంలో మీకు కష్టంగావుందని నాకు తెలుసు ! ... మీరిక తిరిగివెళ్ళండి. నేనిక్కడేవుంటాను.” అని సవిత చెప్పింది.

“సరే—” అని వెళ్ళబోతూవుంటే, సవిత వెనక్కుపిల్చి “ఒకమాట వినివెళ్ళండి.” అని అన్నది.

విమలబాబు అగి తిరిగిచూశాడు.

సవిత బాధతో ఆయన్నిచూసి “నేనడిగే ఒకసంగతికి మీరు జవాబు చెప్పి వెళ్ళండి.” అన్నది.

“చెప్ప—”

“జన్మజన్మాంతరాలకుకూడా నేనీ క్షమాపీనమైన ఆవేదనపు బరువును తిలమీదనే పెట్టుకుని మోయవలసివుంటుందా ?” ఆమెకింతం కన్నీళ్ళతో బొంగురుపోయింది. కొంచెంసేపాగి “రేణు పెద్దదయ్యాక నన్ను ‘అమ్మా!’ అని పిలిచింది. తనచేతులతో నాకు నేవచేసింది..... ఇంత జరిగినప్పటికీ నామాఖండలోవున్న ఆమచ్చ తుడిచివేయబడలేదా ?”— అని అడిగింది.

“దీనికి తగినజవాబు నీమనసే చెబుతుంది సవితా!—”

“సరే !.....యింకొకవిషయం ! హృదయంలోని శ్రేమగల ఒక ఆశ్రయం పగిలిపోయినప్పుడు, పగులకొట్టుకున్న ఆమనిషి ఇంకేవిధంగా బ్రతికుంటుంది ?—ఏమని బ్రతికుంటుంది ?”

“నువ్వెవర్ని పోగొట్టుకున్నావో—వారిని ప్రపంచంలోని అభాగ్యుల మధ్యలో, దీనులైన నిరుపేదల మధ్యలో, దుఃఖితుల మధ్యలో వెదికి పొందగల వనుకుంటున్నాను...”

సవిత అనుకున్నట్లే విమలబాబు చెప్పాడు. చిన్నకొడలు తన చెరెల్లాకదాన్ని తీసుకుని వచ్చింది. అదీ వ్రజబాబును కలకత్తాకు తీసుకొని వెళ్ళేందుకే ! ఈవిషయంలో వ్రజబాబు ఏమీ చెప్పకముందే, సవిత “ఆయన్ను ఈనీతిలో—బక్కచిక్కిపోయి ఎండి వడుగపోయిన పరిస్థితిలో, బాధపడితున్న మనసుతో, కలకత్తాకు తీసుకొనివెళ్ళడం ఏమంతో నుంచిదికాదు. దుఃఖభాజనమైన ఆయనగారి కేవలజీవితాన్ని, యిక్కడే కాంతియుతంగా గడపనీయ” అని అన్నది.

“యిక్కడవుండి ఒకప్రాణి చికిత్సలేకుండా, నేనా కుకూషలు లేకుండా, సర్పన మందులేకుండా తనప్రాణం పోగొట్టుకుంది. ఒకవేళ వీరు జబ్బలో పడినట్లయితే—ఎవరు చూసారు? వీరికెవరు నేన చేసారు? అదీగాక, ప్రపంచం నన్నే మంటుంది?” అని చిన్నకోడలంది.

“నేనచేయాలంటే నువ్విక్కడేవుండి పరిచర్యలుచేస్తూ, ఆయనగారిని చూస్తూవుండవచ్చు! ఆంలేగాని, వీరినిమాత్రం తీసుకొని వెళ్ళలేవు...”

“నేను మిమ్మల్ని గురుపట్టలేకుండా వున్నాను.”

“కేసు మీ అత్తవారింట్లోని దిక్ప్రీతి! బంధువును! నన్ను నువ్వెప్పుడూ చూడలేదు. అటువంటిప్పుడు నన్నెలా గురుపడతావు?”

చిన్నకోడలంత చెడదీకాదు. మంచి నడకదీ, విశ్రాంతి—సుఖమూ కోరే మనిషి! నూత్నంగా ఏభాసమూ గ్రహించేంత తెలివితేటలు గానీ, బుద్ధిగానీ ఆమెకు లేదు. ఉన్నట్టుండి “బృందావనం రావడానికి ఆసలు మా అన్నగారికి ఏమాత్రం యిష్టంలేదు. ఎంతో బ్రతిమాలి, కాళ్ళా వ్రేళ్ళా పడిన తర్వాతనే నాలుగుగోజులు వుండి రమ్మని పంపాడు. తర్వాతగారిని యిక్కణ్ణించి తీసుకొని వెళ్ళడమే ఎంతో మంచిది.” అని చిన్నకోడలు అన్నది.

“ఆసంగతి నాకు తెలుసు. కానీ, ఆయనగారు ఇక్కణ్ణించి వ మాత్రం తప్పకుండా ‘చెడ’ జరిగి తీరుతుంది.”

“ఆయన నాతో రాసటయితే—యిక్కడ ఆయన్ను మానేడకయి మేము రేపు తప్పకుండా వెళ్ళాలి.”

“మీకూ ఆయనకూ సంబంధం లేనప్పుడు, ఏప్రాణి ఆయన్ను సంపూర్ణమైన మనసుతో ఎంతో జాగ్రత్తగా చూసే భారాన్ని తలమీద పెట్టుకొని వుండేదో,—ఆప్రాణే మళ్ళీ ఆయనగారి బరువును మోస్తుందని మీ అన్నగారితో చెప్పు.”

చిన్నకోడలు చకితురాలై ఆశ్చర్యంగా “ఆమె ఎవరు?” అని అడిగింది.

“నీకు తెలియదు. నువ్వు గురుపట్టలేవు. తెలుసుకోలేవు చెల్లీ! అన్నాయితో చెప్పు. ఆయన తెలుసుకుంటాడు.”

చిన్నకోడలు తన చెరెలితో కలకతాకు తిరిగి వెళ్ళింది. విమలబాయి కూడా సింగపూర్ వెళ్ళేందుకు తయారయ్యాడు.

13945